కవితాసమితి గ్రంథావళి ౧౫

వ్యావహారికాంధ్ర

మహాభారతం

అరణ్యపర్వం

పురిపండా అప్పలస్వామి
కవితాసమితి అధ్యక్షుడు

కామిలీ ప్రాసాదం
విశాఖపట్టణం

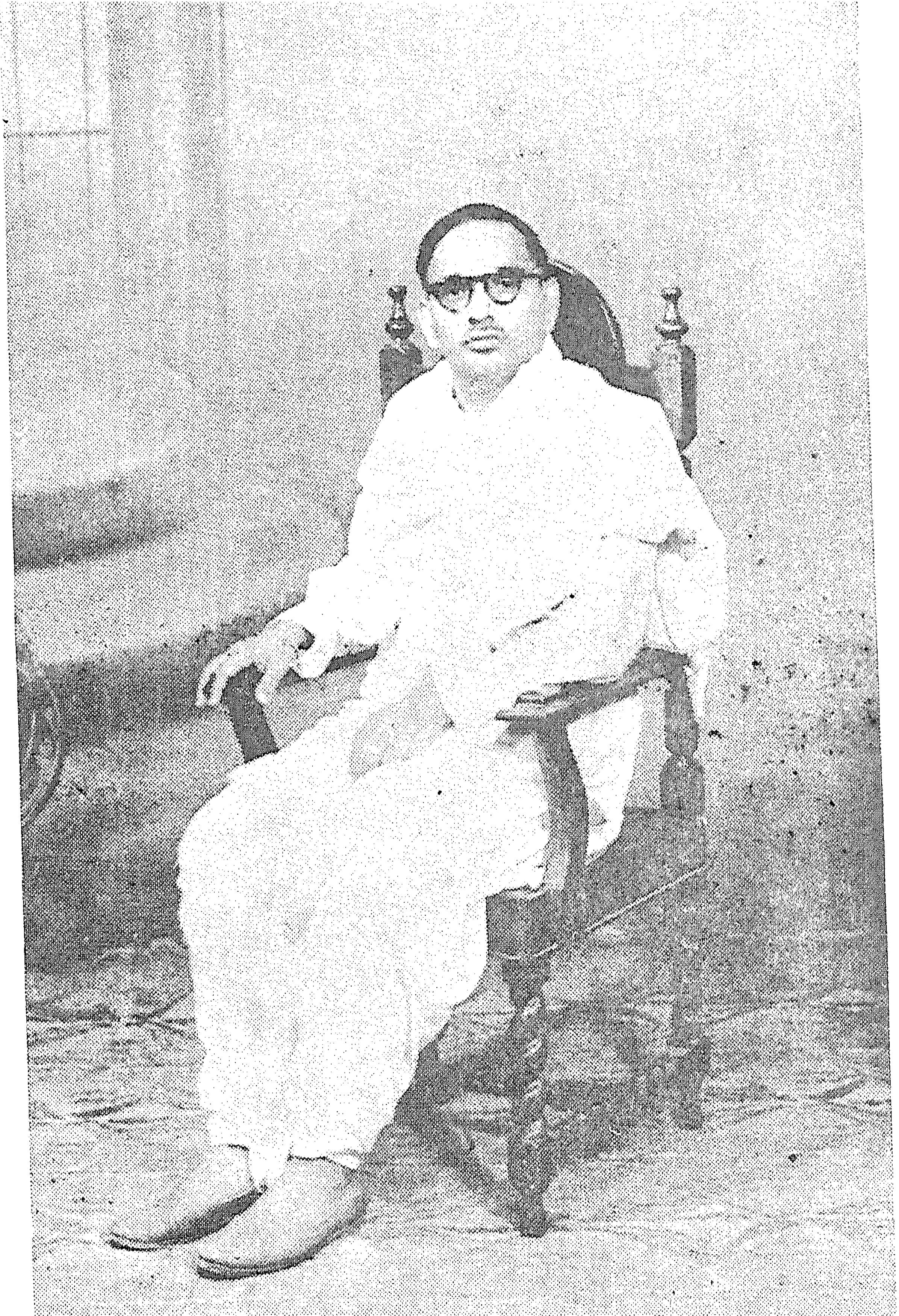
హక్కులు గ్రంథకర్తవి

తొలికూర్పు : నవంబరు ౧౯౫౫
1955

ప్రతులు : ౧౦౦౦

వెల : ఐదు రూపాయలు

ముద్రణ : శ్రీ అడ్డేపల్లి నాగేశ్వరరావుగారు
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్ - రాజమహేంద్రవరం

పురిపండా అప్పలస్వామి

అం కి తం

అమ్మా,

అమ్మా, అని నిన్నునోరారా పిలిచీ,
చివరిసారి నీ దర్శనం చేసీ,
వెళ్ళివస్తానని నోరారా చెప్పీ,
ఇవాళకి
తొమ్మిదేళ్ళు దాటుతున్నాయి.
భారతం సంపూర్ణంగా నానోట వినకుండానే
వెళ్ళిపోయావు.
తీర్చుకోలేని ఈలోపం నిరంతరం
వేధిస్తూనే వుంది నన్ను.
ఏంచెయ్యనూ!
నాకు తెలుసు,
ఎక్కడవున్నా నన్ను వింటావు నువ్వు.
ఇదిగో
తెలుగు భారతం,
ఆశీర్వదించు.

పురిపండా అప్పలస్వామి

ముఖ్య పోషకులు

శ్రీ కంచర్ల సుబ్రహ్మణ్యదత్తు గారు

పోషకులు

శ్రీ కనుమూరి వేంకటరామరాజు గారు
,, కొల్లూరు వీరభద్రరావు గారు
,, గ్రంధి బ్రహ్మాజీ గారు
,, బత్తుల సత్యనారాయణ గారు
,, బీశెట్టి అప్పలనాయుడు గారు
,, ఎ. వి. భానోజీరావు గారు
,, తిరుమలరాజు సత్యనారాయణరాజు గారు
,, వి. బి. గుప్త గారు

శ్రీ అప్పన గోపాలకృష్ణమూర్తి గారు
,, దాసరి రామారావునాయుడు గారు
,, కొణతాల జగ్గారావు గారు
,, పెంటకోట సత్యనారాయణ గారు
,, గరుడా బ్రహ్మాజీ గారు
,, కనుమూరి వేంకటరాజు గారు
,, కడిమిశెట్టి శ్రీరామమూర్తి గారు
,, ఉప్పల పెదవేంకటరమణయ్యగారు

సహాయులు

శ్రీ వీరవిల్లి సూర్యనారాయణ గారు
,, కేసాపగ్రిగడ రామమూర్తి గారు
,, గూడవిల్లి వేంకటేశ్వరరావు గారు
,, డా. బమ్మెన సన్యాసయ్య గారు
,, మేడిశెట్టి సత్తిరాజు గారు
,, కొత్తా వేంకటరమణయ్య గారు
,, మంచుకొండ కోదండరామయ్య గారు
,, ముళ్ళా అప్పలస్వామి గారు
,, చిన్నిసుందర రామరాజు గారు
,, చిన్నం వేంకటరత్నంశెట్టి గారు
,, కురుమేటి వేంకటకామేశ్వరరావు గారు
,, ఆత్తిలి నారాయణరావు గారు
,, నట్టి వేంకటనరసింగరావు గారు
,, నిడమర్తి సత్యనారాయణ గారు
,, వొమ్మి కామేశ్వరరావు గారు

శ్రీ ఎన్. వి. శంకరరావు గారు
,, డా. వి. వరహాలుశెట్టి గారు
,, కోడి సన్యాసయ్య గారు
,, లక్ష్మీశ్రీ గారు
,, కొసనా ముత్యాలురావు గారు
,, పెంటపల్లి అప్పారావు గారు
,, అద్దేపల్లి పైడిశెట్టి గారు
,, కొల్లూరు సత్యవేంకటరత్నం గారు
,, కందుల బుచ్చివేంకటాద్రి గారు
,, విన్నకోట దుర్గారావుశ్రేష్ఠి గారు
,, గోలి వేంకటరాజు గారు
,, ఎస్. ఎస్. త్యాగరాజశాస్త్రి గారు
,, డా. మజ్జి సన్యాసయ్యపాత్రుడు గారు
,, పుప్పల శ్రీరామమూర్తి గారు

విషయసూచిక

అరణ్యపర్వం

అరణ్యపర్వం...

ఒకటో అధ్యాయం

వనవాసం

అడివికి బయల్దేరిపోయారు పాండవులు. తమ ఆయుధాలు మాత్రమే పట్టుకున్నారు. ద్రౌపదినీ వెంటపెట్టుకుని ఉత్తరం దిక్కు వెళ్ళారు. ఇంద్రసేనుడూ మొదలయిన ముఖ్యసేవకులు పద్నాలుగు వేల రథాల్తో బయల్దేరారు. సుభద్రా, అభిమన్యుడూ, ద్రౌపది కుమాళ్ళు అయిదుగురూ – వీళ్ళందరినీ తీసుకుని వెళ్ళారు వాళ్ళు.

అలా పాండవులు అడివికి వెళ్ళిపోతూవుంటే హస్తినాపురంలో యావన్మందీ వలవలాపడ్చారు. "ఏమిటీ అన్యాయం! పాండురాజు కుమాళ్ళని ధృతరాష్ట్రుడూ, దుర్యోధనుడూ అధర్మజూదం ఆడించారు. అడివికి తరుముతున్నారు. కఠినాత్ములు. దుర్యోధనుడే ఈ ఘోరం పెట్టుకున్నాడు. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, కృపుడూ అడ్డు చెప్పకండా వూరుకున్నారు. అంత ఉత్తముడు విదురుడు. అతడూ మాటాడలేదు. ఏమి కూడబలుక్కున్నారో వీళ్ళు!

"అసలే లోభి దుర్యోధనుడు. అతడు రాజు! కర్ణుడూ, జయద్రథుడూ, శకునీ అతడికి ఆప్తమంత్రులు. ఇహ చెప్పేదేమిటి? ఇలాంటి రాజ్యంలో ఎలా బతకడం! పరమ ధార్మికులు పాండవులు. వాళ్ళే లేనప్పుడు ధర్మ మెలా వుంటుంది? ప్రజని కాపాడేవాళ్ళెవరు? పదండి పోదాం. పాండవులు ఎక్కడవుంటే మనమూ అక్కడే వుందాం."

ఇలా అంటూ ఇళ్ళూ వాకిళ్ళూ వొదిలి పెట్టేశారు పౌరులు: ఆడా మగా యావన్మందీ పాండవుల వెంట పడ్డారు.

"మహాత్ములారా, మమ్మల్ని వొదిలి వెళుతున్నారు. న్యాయమేనా మీకు! ఇక మాకు దిక్కేమిటి? దుర్యోధనుడూ వాళ్ళూ దుష్టులు. దుష్టులతో వుంటే సాధువులూ దుఃఖాల పాలవుతారు. చెడ్డ చెయ్యకపోతే ఏం గాక. మనిషి చెడ్డవాళ్లని చూస్తేనే చాలు, చెడతాడు. వాళ్ళని తాకినా, వాళ్లతో మాట్లాడినా, జట్టు కూడినా పాపాలే పట్టుకుంటాయి.

"పుట్టుకతోనే బుద్ధిమంతులు మీరు. మీవిద్యా, మీబుద్ధీ ఉదాత్తమైనవి. మీస్వభావమే స్వచ్ఛమైంది. అందుకని మీతోనే వుంటాం మేము. మంచివాళ్ళతో వుంటేకదా, మంచి అబ్బుతుంది? ధర్మం తెలుసుకుంటాం. కృతార్థులమూ అవుతాం. నేలా, నువ్వులూ, నీళ్ళూ, బట్టలూ పువ్వులతో వుంటే, పువ్వులలాగే పరిమళిస్తాయి. దుర్యోధనుడు దుర్మార్గుడు. అతడి రాజ్యంలో వుండం. మీ వెంట వస్తాం. అంగీకరించండి" అంటూ దండాలు పెట్టారు.

వాళ్ళందరినీ ఆదరంగా చూశాడు ధర్మరాజు. "మీరు మాతో వస్తామంటే, అంతకంటే మాకు కావలిసిందేముంది," అన్నాడు. "మీ అనురాగం మామీద వుంది. అంచేత, మాలో లేని గుణాలు గొప్పచేసి చెపుతున్నారు. ఐతే, వనవాసం ఎంతో కష్టం. మీరు భరించలేరు. వద్దు. నామాట వినండి రాకండి. ఆగిపొండి" అంటూ ఎన్నో విధాల బోధపర్చి, మళ్ళించాడు వాళ్ళని. యావన్మందీ దుఃఖిస్తూ వెళ్ళలేక వెళ్ళలేక వెళ్ళిపోయారు హస్తినాపురం.

పౌరులు వెళ్ళిపోయాక, ముందుకి సాగారు పాండవులు. గంగానదివరకూ వెళ్ళారు. 'ప్రమాణం' అని ఒక పెద్ద మర్రిచెట్టు వుందక్కడే.

దానికింద బసచేశారు. గంగలో స్నానం చేసి ఆ పగలూ, రాత్రీ అక్కడే గడిపారు.

మర్నాడు తెల్లవారేసరికి ఎంతో మంది బ్రాహ్మలు వచ్చి కలుసుకున్నారు పాండవుల్ని. బంధువులతోనూ, శిష్యుల తోనూ అగ్నిహోత్రాలూ అవీ పట్టుకుని వచ్చారు వాళ్ళు. వాళ్ళందరూ బ్రహ్మతో సమానమైనవాళ్ళు. వేదపారాయణచేసి పాపాలు వొదిలించుకున్న వాళ్ళు. ప్రపంచమంతా పూజించదగ్గవాళ్ళు. అంతమందీ కూడా పాండవులతో అరణ్యవాసం చెయ్యడానికే సిద్ధపడి వచ్చారు. అందర్నీ ఎంతోఅంత ఇదిగా పూజించాడు ధర్మరాజు. వాళ్ళ ఆశీర్వాదాల్తో సంతోషించాడు. కాని, వాళ్ళూ తమతో అడివికి రావడం మాత్రం అతడికి నచ్చలేదు.

"పగవాళ్ల వంచన మూలాన వున్నదంతా పోయింది మాకు. అడవులికి పోతున్నాం. కాయా కసవూ, దుంపా దుబ్రా తింటూ, నిష్ఠతో కాలం గడపాలి. పాపం, మాతోపాటు మీకూ ఎందుకా కష్టం! వద్దు. నా ప్రార్థన వినండి. ఇళ్ళకి వెళ్ళిపొండి. ఘోరమయిన ఏనుగులూ, పులులూ — వీటిమధ్య వనవాసం దుర్భరంగా వుంటుంది. సహించలేరు" అన్నాడు.

ధర్మరాజు మాటలు దుఃఖం కలించాయి బ్రాహ్మలికి. "మీరు తప్ప మాకు మరో గతిలేదు" అంటూ పట్టుబట్టి కూచున్నారు వాళ్ళు. "మమ్మల్ని — మరో ఆశ్రయమూ లేని వాళ్ళని, ఇలా వొదిలిపెట్టడం ధర్మంకాదు మీకు. ఆశ్రితుల్నీ, భక్తుల్నీ ఎంత ఇదయినవాళ్ళయినా విడిచిపెట్టరు. మీరేమో రాజులు. ధార్మికులు. మేము బ్రాహ్మలం. మమ్మల్ని పొమ్మనడం ఏం న్యాయం? ఇంతమందినీ ఎల పోషించడమని విచారిస్తున్నారేమో మీరు! ఆ చింతే అక్కరలేదు మీకు. మాకు కావలిసినవి, కందమూలాలూ అవీ మేమే తెచ్చు

కుంటాం. పయిగా, జపం, హోమం, అధ్యయనం – ఇలాంటి పుణ్య కార్యాల్లో మిమ్మల్ని సంతోషపెడుతూ ధన్యుల మవుతాం. దుర్మార్గానికే నెట్టుకున్నారు ధృతరాష్ట్రుడి కుమాళ్ళు. తీరని అపకారం చేశారు మీకు. ఏమయినా కానివ్వండి. మేము మాత్రం వీళ్ళ రాజ్యంలో వుండడం వొట్టిది" అన్నారు.

విషమసంధిలో పడిపోయాడు ధర్మరాజు. అంత ఇదిగా అంటూ వుంటే, వాళ్ళని కాదనడం ఎలాగ? సమ్మతించక తప్పిందీకాదు, చివరికి. ఐతే, వొక్కటే విచారం బాధిస్తోంది. ముప్పూటలా పంచభక్ష్యపరమాన్నాలు తిని లేస్తూవున్న బ్రాహ్మలు, అడివిలో కాయా కసరూ తింటూ వుంటే, ఎలా సహించడం? ఈ విచారంతో మతిపోయిందతడికి. నోటమాటరాలేదు. అమాంతంగా నేలమీద చతికిలబడే పోయాడు, దాంతో.

అప్పుడు, బ్రాహ్మల్లోంచి శౌనకుడని బ్రహ్మరుషి వొకాయన వచ్చి, ఎన్నోవిధాల అతణ్ణి సముదాయించాడు. ఆత్మవ్యవసాయం కోసం జనకమహారాజు పూర్వం చెప్పిన జనకగీతల శ్లోకాలు విడమర్చి వివరించాడు.

జనకగీతలు

"వెయ్యి దుఃఖాలూ, వందభయాలూ రానీ, వివేకం కలవాడు చలించడు. వివేకం లేనివాడు మాత్రం విచారిస్తాడు. శారీరకం, మానసికం అని దుఃఖం రెండు విధాలు. ఈ రెంటివల్లా దేహి బాధపడతాడు. అయితే జ్ఞానవంతుడు మాత్రం రెంటికీ దూరంగానే వుంటాడు. ఇదే బోధించాడు జనకుడు.

వ్యాధిరావడం, శ్రమకలగడం, కీడు మూడడం, మేలు కలక్కపోవడం – ఈనాలుగూ శారీరక దుఃఖానికి మూలకారణాలు. ఏమం

టాపా, వీటివల్లే మానసిక దుఃఖ మేర్పడుతుంది. మానసిక దుఃఖమే శారీరకదుఃఖంగా పరిణమిస్తుంది. కాలుతూన్న ఇనపగుండు వొక నీళ్ళకడవలో వేశామనుకో, ఆనీళ్ళు వేడెక్కుతాయికదా! అదిగో అలాగే మనస్సులోని దుఃఖంవల్ల శరీరమూ దుఃఖపడుతుంది. అందుకనే చన్నీళ్లతో అగ్గి చల్లారపెట్టినట్టు, జ్ఞానంతో మనస్సుని శాంతంగా వుంచాలి. మనస్సులోంచి దుఃఖం వొదిలిందో, శరీరం నించీ వొదిలిపోతుంది.

ఇక మానసికదుఃఖం :—మానసికదుఃఖానికి స్నేహమే కారణం. స్నేహమే మనిషిని విషయాల్లో ముంచుతుంది. స్నేహసముద్రంలో పడ్డవాడు దుఃఖాల్లోనే కొట్టుకుంటాడు. దుఃఖం, భయం, శోకం, మోహం, వీటన్నిటికీ స్నేహమే పునాది. అంచేత బంధువులన్నా, మిత్రులన్నా, ధనరాసులన్నా స్నేహం పెట్టుకో కూడదు. తామరాకు మీద నీళ్ళుంటవు. అలాగే తెలిసినవాణ్ణి స్నేహ మంటదు. స్నేహం వల్లే రాగం పుడుతుంది. రాగంవల్ల కామం పుడుతుంది. కామంవల్ల క్రోధం, క్రోధంవల్ల తృష్ణా కలుగుతాయి. తృష్ణ సర్వదోషాలకీ పట్టుకొమ్మ. పాపాలన్నిటికీ పాదు. దుఃఖాలన్నిటికీ మొదలు. కనకనే తృష్ణకి దూరంగా వుంటారు బుద్ధిమంతులు. తొర్రలోపడ్డనిప్పు రవంతే అయినా, చెట్టంతటినీ దహించివేస్తుంది. అదిగో అలాగే, కొంచెమే అయినా తృష్ణ, ధనలోభం కలిగించి సర్వనాశనం చేస్తుంది, మనిషిని. ధనలోభం కలవాడికి శుభాలంటూ వుండవు. ప్రాణులికి మృత్యువంటే ఎలా భయంగా వుంటుందో, అలాగే డబ్బున్నవాడికి రాజన్నా, దొంగలన్నా, తనవాళ్ళన్నా, నీళ్ళన్నా, నిప్పన్నా నిత్యమూ బెంగ బెంగగా వుంటుంది. నీళ్ళలో చేపలూ, నేలమీద క్రూరమృగాలూ, ఆకాశంమీద పక్షులూ మాంసం తినేట్టు, అందరూ అన్ని విధాలా పీక్కు తింటూనే వుంటారు, ధనవంతుణ్ణి.

ధనమే అన్ని అనర్థాలికీ ఆధారం. మాయా, మోహమూ ధనమే కలిగిస్తుంది. కావరం, కార్పణ్యం, మానం, భయం, ఉద్వేగం— ఇన్నిటికీ ధనమే ఆదిపీఠం. ధనం ఆర్జించడం, దాన్ని దాచడం, ఖర్చుపెట్టడం — ఇన్నిటా దుఃఖమే అనుభవించాలి. ధనంకోసం ప్రాణాలే పోతాయి. ధనంకోసం చింతించడమంటే తన్ను తాను నాశనంచేసుకోవడమన్న మాట! ధనం దగ్గిరచేరడం, శత్రువులు కత్తిగట్టడం — రెండూ వొకటే. ధనతృష్ణ ఎన్నటికీ చల్లారదని నమ్ము. అంచేత ధనరిగడించాలన్న దుఃఖంనించి బయటపడడమే పరమార్థం. ధర్మం చేయడంకోసమన్నా సరే, ధనం గడించడం కంటే, గడించకపోవడమే మంచిది. ఏమంటావా, బురదతొక్కడం, కాళ్ళు కడగడంకంటే, తొక్కకపోవడమే నయం కాదా! కనక ధనంకోసం చితించకూడదు. రూపం, యవ్వనం, జీవితం ప్రియజనం, ధనం — ఇందులో వొకటీ శాశ్వతం కాదు. అంచేత, బుద్ధిమంతు డెవడూ వీటికోసం దేవులాడడు."

"నా స్వంతానికి ధనమెప్పుడూ కావాలనలేదు నేను" అన్నాడు ధర్మరాజు. "ఇంతమంది బ్రాహ్మల్నీ అడవిలో ఎలా భరించడమనే నా విచారం. గృహస్తుణ్ణి నేను. నావంటివాడు ఎక్కడ్డ వుంటే ఏం గాక, పోషించవలిసిన వాళ్ళని పోషించకండా ఎలా వీ లవుతుంది? బ్రాహ్మల్నీ, అతిథుల్నీ కాదనడం ఎలాగ? ఉన్నది వినియోగించి సాధురక్ష చెయ్యాలి కదా? ఆశ్రమా లన్నిటిలోకీ గొప్పది గృహస్థాశ్రమం. గృహస్థన్నవాడు, ఆర్తులయిన వాళ్ళకి అభయ మివ్వాలి. దాహమన్న వాళ్ళకి దాహ మివ్వాలి. ఆకలన్న వాళ్ళకి అన్నంపెట్టాలి. అలిసివచ్చిన వాళ్ళకి పక్కా, ఆసనం ఇవ్వాలి. సనాతనంగా వస్తూ వున్న గృహస్థ ధర్మాలివి. ఇంటికి వచ్చిన వాడికి ఆమాత్రం తృణాసనం, పడుకుందికి కాస్త స్థలం, ఇంత మంచి తీర్థం, రెండు మంచిమాటలూ చెప్పనివాడు గృహస్థే కాడంటాను.

ఊరికే పశువుని చంపడం ఎంత పాపమో, కేవలం తనకోసమే వండు కోవడం, ఒంటరిగా భోజనం చెయ్యడం అంతేపాపం.[1] అగ్ని హోత్రాలూ, ఎద్దులూ, భార్యాపుత్రులూ, బంధువులూ, పండితులూ గురువులూ, స్నేహితులూ, సేవకులూ, అతిథులూ — వీళ్ళని సత్క రిస్తూ వుంటేనే క్షేమం. కానప్పుడు సర్వనాశనమే అవుతుంది. అందు కనే గృహస్థు సర్వసంతర్పకుడు — అంటే, అందరినీ తృప్తిపరిచేవాడు కావాలి ప్రతీదినం పక్షులికీ, కుక్కలికీ, తుదకి క్రూరజంతువులికీ కూడా తిండి పెట్టాలి. ఉదయం సాయంకాలం వైశ్వదేవం చెయ్యాలి. అమృతం అంటే యజ్ఞంలో మిగిలిందీ, విఘసం — అంటే అతిథులికి పెట్టగా మిగిలిందీ తినాలి.[2] ఇలా చేసినవాణ్ణే ఉత్తమ గృహస్థు డంటారు. కనక మీ అందరికోసమే నా విచార మంతాను" అన్నాడు.

"అవును" అంటూ మళ్ళీ అందుకున్నాడు శౌనకుడు. "ఐతే, తపస్సువల్ల ఎంతలేసి పనులన్నా సాధించవచ్చు. తపస్సు చెయ్యి నువ్వు. తపస్సిద్ధితో ఇంతమందినే కాదు, మరింతమందినైనా పోషిస్తావు. చెప్ప వచ్చిందేమిటంటే, ఇంద్రియాలు బలీయమైనవి. అంచేత విషయాభి లాష ఎంతటివాళ్ళనైనా వికారపెడుతుంది. సంకల్పంలో కామం పుడుతుంది. కామంలో చిక్కుకున్న మనస్సు ఇంద్రియాన్ని ప్రేరే పిస్తుంది. అప్పుడు, చెవి మొదలయిన ఇంద్రియాలు శబ్దం మొదలయిన విషయాల్లో పరిభ్రమిస్తాయి. విషయాభిలాష బాణంలా దూసుకు పోతుంది దేహిని. వెలుగుకి ఆశపడి అగ్గిలోపడ్డ శలభం లాగ దుఃఖా గ్నిలో పడిపోతాడతడు. తన్ను తాను మరిచిపోతాడు. పాప తృష్ణతో

1. 2. యజ్ఞాలుచేసి అందులో మిగిలిందే భుజించే సత్పురుషులు సర్వపాపాలనుండీ ముక్తి పొందుతున్నారు. తను స్వంతంకోసం వండి చేసుకొనేవాళ్ళు పాపులు, అలాంటి వాళ్ళు కేవలం పాపమే తింటున్నారు. చూ. నా భగవద్గీత. పు ౨౦

సంసారచక్రంలో నలుగుతూ వుంటాడు. గరికనించి బ్రహ్మపర్యంతం గల సమస్త ప్రాణికోటికీ ఇదేతంతు. ఐతే ఇది అజ్ఞానుల విషయం.

"రాగద్వేషాలూ, అభిమానమత్సరాలూ విడిచిపెట్టిన మహాత్ములు మాత్రం తమ తపోమహత్వంవల్ల సంసారం జయిస్తారు. వేదాల్లోచెప్పిన శుద్ధసంకల్పం, ఇంద్రియనిగ్రహం, బ్రహ్మచర్యం మొదలయిన వ్రతాలూ, గురుసేవా, నియమితాహారం, వేదాధ్యయనం కర్మఫలత్యాగం, చిత్తనిరోధం, — ఈ ఎనిమిదీ పాలించి కృతార్థులవుతారు.

"కర్మచెయ్యి అనీ వేదమే చెపుతోంది. చెయ్యవద్దనీ వేదమే చెపుతోంది. అంచేత కర్మచేసే వాడు అది వేదాజ్ఞఅనే చెయ్యాలి. కర్మ మానిన వాడూ అది వేదాజ్ఞ అనే మానాలి. మొదటిది ప్రవృత్తి మార్గం. రెండోది నివృత్తిమార్గం. యజ్ఞం, అధ్యయనం, దానం, తపస్సూ, సత్యం, క్షమా, ఇంద్రియనిగ్రహం, నిర్లోభత్వం — ఈ ఎనిమిదీ ధర్మమార్గాలు. మొదటి నాలుగూ కర్మకి చెందినవి. తక్కినవి మనస్సుకి చెందినవి. 'నేను చేస్తున్నాను' అన్న అభిమానం విడిచిపెట్టి ఆచరించాలి, ఇవి.

"తత్వజ్ఞానం తెలిసిన వాడివి నువ్వు. శుశ్రూషా, శ్రవణ గ్రహణ ధారణలూ ఊహా అపోహా అర్థం విజ్ఞానం ఎరిగిన వాడివి. నువ్వు ప్రారంభించిన వన్నీ సంపన్నాలవుతాయి. వసువులూ, రుద్రులూ ఆదిత్యులూ తపస్సు వల్లే ఐశ్వర్యం సంపాదించారు. నువ్వూ తపస్సు చెయ్యి. ఇష్టసిద్ధి కలుగుతుంది. తపస్సిద్ధులైన వాళ్ళు సాధించని దంటూలేదు. అంచేత వోర్పుతో తపస్సుచెయ్యి. యోగసిద్ధి వల్ల లభించిన ధనంతో బ్రాహ్మల్ని భరించు. నీకోర్కె సఫల మవుతుంది" అన్నాడు.

శౌనకుడి ఉపదేశం విని తమ్ములతో కలిసి ధౌమ్యుడితో ఆలోచించాడు ధర్మరాజు. "వద్దంటే వినకుండా వున్నారు బ్రాహ్మణులు. మనతో అడివికే వస్తామని కూచున్నారు. వీళ్ళని వొదిలి పెట్టాలన్నా మనస్కరించడంలేదు. వీళ్ళ భోజనం సంగతే తెమలడంలేదు. ఏమిటి సాధనం?" అన్నాడు.

ఆలోచించాడు ధౌమ్యుడు. "తపస్సు తప్ప ఇంకో మార్గం కనిపించదు" అన్నాడు. "సూర్యుడి కోసం తపస్సు చెయ్యి. దేవతలూ నాగులూ, మునులూ, చారణులూ — యావన్మందీ ఆసహస్రకరుణ్ణి స్తుతిస్తారు. వేద శరీరు డాయన. త్రిమూర్తుల్లో సమానమయినవాడు. దయాస్వరూపుడు. ఆయన్నే ధ్యానించు. పూర్వం, సృష్టి ఆరంభంలో జీవరాసులు ఆకలితో అల్లాడి పోయినప్పుడు, జాలిపడి, సూర్యుడే అన్నం పుట్టించాడు. ఉత్తరాయణంలో భూరసాన్ని — అంటే నీటిని లాక్కుని, దక్షిణాయనంలో తిరిగీ మేఘంతో ఓషధులు చల్లాడు. రాత్రుల్లు చంద్ర కిరణాల అమృతంపోసి వాటిని తడుపుతూ పెంచాడు. వాటిలోంచి అన్నం పుట్టించాడు. ఆఅన్నంతో జీవుల ప్రాణాలు నిలబెట్టాడు. అందుకనే అన్నం ఆదిత్యమయం అన్నారు. ఇది తెలిసే లోగడ భౌముడూ, పృథుచక్రవర్తీ కార్తవీర్యుడూ, నహుషుడూ మొదలయిన వాళ్లు తపస్సుచేసి సూర్యుడినుండి అన్నం సంపాదించారు. ఆపద కాలంలో ప్రజల్ని ఉద్ధరించారు. కనక, సూర్యభగవానుణ్ణే ఆశ్రయించు. నీకోర్కె నెరవేరుతుంది" అంటూ సూర్యారాధన ఎలా చెయ్యాలో నేర్పాడు. సూర్యుడి నూటా ఎనిమిది పేళ్లూ*

---

* సూర్యుడు అర్యముడు భగుడు త్వష్ట పూషుడు అర్కుడు సవిత రవి గభస్తిమంతుడు అజుడు కాలుడు మృత్యువు ధాత ప్రభాకరుడు పంచభూతస్వరూపుడు సోముడు బృహస్పతి శుక్రుడు బుధుడు కుజుడు ఇంద్రుడు వివస్వంతుడు దీప్తాంశుడు శుచి సౌరి శని బ్రహ్మ విష్ణువు రుద్రుడు స్కందుడు యముడు వైద్యుతుడు అగ్ని జాఠరాగ్ని ఐంధనాగ్ని తేజస్పతి ధర్మధ్వజుడు వేదకర్త వేదాంగుడు వేదవాహనుడు సత్యుడు త్రేత ద్వాపరుడు కలి కల కాష్ఠ ముహూర్తుడు

విధి యుక్తంగా ఉపదేశించాడు. ప్రతీ పేరూ స్పష్టంగా ఏవర్ణం ఎలా ఉచ్చరించాలో చెప్పాడు. ప్రతీదాని అర్థమూ విడమర్చి వివరించాడు.

"ఇది లోగడ ఇంద్రుడు నారదుడుకి చెప్పాడు. నారదుడు వసురాజుకి చెప్పాడు. వసురాజే నాకు చెప్పాడు. సూర్యుడి నూటా ఎనిమిది పేర్లూ కోరినకోరికలు సిద్ధింపజేస్తాయి. దేవతల ఏర్పాటిది. ఈ పేర్లు జపిస్తూ తపస్సుచెయ్యి" అన్నాడు.

అక్షయపాత్ర

ధౌమ్యుడి ఉపదేశం అక్షరాలా అనుసరించాడు ధర్మరాజు. పువ్వులూ, ఉపహారాలూ వాటితో పూజించాడు సూర్యుణ్ణి. వ్రతదీక్ష పూనాడు. గాలి మాత్రం ఆహారం చేసుకుని, గంగానదిలో నుంచున్నాడు. ప్రాణాయామపరుడై, సూర్యుడి నూటాఎనిమిదిపేర్లూ జపించడం ప్రారంభించాడు.

ప్రత్యక్షమయాడు సూర్యుడు. "నీతపస్సుకి సంతోషించాను" అన్నాడు. "నువ్వు అడివిలో వున్నంతకాలం, పన్నెండేళ్ళూ నీ వంటిల్లు తరుగులేకండా వుంటుంది. అడివినుంపలూ, కాయకూరలూ, మాంసమూ ఏదయినాసరే ద్రౌపదిచేతిలో దివ్యంగా నాలుగురకాల

క్ష్వపుడు యాముడు క్షణుడు సంవత్సరకరుడు అశ్వత్థుడు కాలచక్రుడు విభావసుడు శాశ్వత పురుషుడు యోగి వ్యక్తుడు అవ్యక్తుడు సనాతనుడు కాలాధ్యక్షుడు ప్రజాధ్యక్షుడు విశ్వకర్మ తమోనుదుడు వరుణుడు సాగరుడు అంశుడు జీమూతుడు జీవనుడు అరిహుడు భూతాశ్రయుడు భూతపతి సర్వలోకనమస్కృతుడు స్రష్ట సంవర్తకవహ్ని సర్వాది ఆలోలుపుడు అనంతుడు కపిలుడు భానుడు కామదుడు సర్వతోముఖుడు జయుడు విశాలుడు వరదుడు సర్వధాతునిషేచితుడు మనువు సుపర్ణుడు భూతాది శీఘ్రగుడు ప్రాణధారకుడు ధన్వంతరి ధూమకేతువు ఆదిదేవుడు అదితిపుత్రుడు ద్వాదశాత్ముడు అరవిందాక్షుడు మాతాపిత పితామహస్వరూపుడు స్వర్గద్వారుడు ప్రజాద్వారుడు మోక్షద్వారుడు త్రివిష్టపుడు దేహకర్త ప్రశాంతాత్ముడు విశ్వాత్ముడు విశ్వతోముఖుడు చరాచరాత్ముడు సూక్ష్మాత్ముడు మైత్రేయుడు కరుణాన్వితుడు — ఈ 108 సూర్యుడిపేర్లు.

వంటకాలయి తయారవుతుంది. ఇదిగో ఇది రాగిపాత్ర. అక్షయపాత్ర ఇది. 'ఎంతమందికి వడ్డించినాసరే, తరుగంటూ వుండదు దీనికి " అంటూ వరమిచ్చి అంతర్ధాన మయాడు.

సూర్యుడి దగ్గర వరం పొంది, గంగలోంచి బయటికి వచ్చాడు ధర్మరాజు. ధౌమ్యుడికి పాదాభివందనం చేశాడు. అక్షయపాత్ర ద్రౌపది చేతిలోపెట్టాడు. వంట తయారైంది. అన్నివేల మంది బ్రాహ్మలికీ తృప్తికరమైన భోజనం లభించింది. కందమూలాలూ, కాయకూరలూ వేసే వండింది ద్రౌపది. ఆమెచేతిలో అది అమృతమే అయిపోయింది అందరికీ.

బ్రాహ్మలు భోజనంచేసి లేచాక, విఘసాన్నమూ, అమృతాన్నమూ ఆరగించారు పాండవులు. భర్తల భోజనాలయాక, మిగిలింది తిని లేచింది ద్రౌపది. అంతవరకూ తరుగు లేకండా వుంది అక్షయపాత్ర.

ఇలా ప్రతీదినం వేలాది బ్రాహ్మల్నీ వాళ్ళనీ తృప్తిపరుస్తూ గంగవొడ్డుని ప్రమాణవటం కింద కొన్నాళ్ళున్నారు పాండవులు. అనంతరం బ్రాహ్మలు స్వస్తివాక్యాలు చెపుతూ వుండగా అక్కడి నుండి కామ్యకవనం వెళ్ళిపోయారు.

విదురుడి విరోధం

అక్కడ హస్తినాపురంలో వొకనాడు విదురుణ్ణి పిలిచాడు ధృతరాష్ట్రుడు. " చూడూ తమ్ముడూ, శుక్రుడికంటే బుద్ధిమంతుడివి నువ్వు. పాండవులూ, నా కొడుకులూ వొక్కటే నీకు. బాగా ఆలోచించి చెప్పు, పాండవుల విషయ మేమిటి ? " అని అడిగాడు.

" పాండవులంటే దేవమూర్తులు " అంటూ అందుకున్నాడు విదురుడు. " నీకు మాత్రం తెలియందికనకనా, వాళ్ళ పరాక్రమం !

వుల దగ్గిరికే పో' అన్నాడు. అందుకని మీ దగ్గిరికే వచ్చేశాను. ముసిలి ఛాందసుణ్ణి పెళ్ళాడిన అందకత్తెలాగ, ఆ దుర్మార్గుణ్ణి అసహ్యించుకుంటుంది, రాజ్యలక్ష్మి. అనురాగం చూపదు. ధర్మానికి తలుపులు వేశారు ధృతరాష్ట్రుడి కొడుకులు. వాళ్ళకా రాజ్యం స్థిర పడుతుంది! ఎన్నడూ జరగదది. నామాట తప్పదు. ధర్మరాజా, తనకితానై వలచి వస్తుంది నీ దగ్గిరికి, సామ్రాజ్యం. నమ్ము. నామాట ప్రకారం నువ్వుమాత్రం ధర్మం తప్పకు" అన్నాడు.

"నీమాట ఎప్పుడూ జవదాటం మేము" అన్నాడు ధర్మరాజు. ఇలా పాండవుల దగ్గిర వుంటూ వచ్చాడు విదురుడు.

విదురుడు పాండవుల దగ్గిరికి వెళ్ళిపోయాడు అనగానే మతి పోయింది ధృతరాష్ట్రుడికి. కళ్ళులేని అతగాడికి, నిజంగా కళ్ళయినా, హృదయమయినా విదురుడే, మరి. అతడు లేంది అరనిమిషం గడవదు అతడికి. సతమతమే అయిపోయాడతడు. వెంటనే సంజయుణ్ణి పిలిపించాడు.

"సంజయా, తమ్ముడు విదురుడు లేంది అంధకారంగా వుంది నాకు. నేనంటే ప్రాణం పెట్టేవాడు. నామనస్సు తెలిసినవాడతడు. సర్వధర్మాలూ ఎరిగిన పండితుడు. వెళ్ళు కామ్యకవనం వెళ్ళి, తక్షణం పిలుచుకురా" అన్నాడు.

కామ్యకవనం వచ్చాడు సంజయుడు. ధర్మరాజుని చూశాడు. వేలాది బ్రాహ్మలమధ్య కొలువుతీర్చి కూచున్నాడు ధర్మరాజు. ధౌమ్యుడూ, విదురుడూ దగ్గిరకూచున్నారు. ద్రౌపదీ, దిగ్దంతుల్లాంటి తమ్ములూ ఆజ్ఞాబద్ధులై కొలుస్తున్నారు. ఇంతమంది మధ్యా సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తున్నాడతడు. వనవాసంలో వున్నా ముల్లోకాలూ ఏలుతున్నట్టు ఉల్లాసంతోనే వున్నాడు. బ్రహ్మానందమే అయిపోయింది సంజయుడికి. వెళ్ళి భక్తిపూర్వకంగా నమస్కరించాడు ధర్మరాజుకి.

"మిమ్మల్నీ, విదురుణ్ణీ తలుచుకోని క్షణం లేదు ధృతరాష్ట్ర మహా రాజు. మీతో చెప్పి విదురుణ్ణి తీసుకురమ్మని పంపించాడు నన్ను" అంటూ విన్నవించాడు.

సంజయుడు ఇలా చెప్పడంతోనే, విదురుడి దిక్కు చూశాడు ధర్మరాజు. "యావన్మందీ ధృతరాష్ట్రుడి శాసనానికి తల వొగ్గు తున్నారు. మనం మరింత మన్నించాలి. అంచేత కాదనక వెళ్లు" అన్నాడు.

సంజయుడివెంట హస్తినాపురం వచ్చేశాడు విదురుడు. సరాసరి ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరికే వెళ్ళాడు. తలవంచి నమస్కరించాడు. అమాంతంగా లేచి కౌగిలించుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. స్నేహపూర్వకంగా శిరస్సు ముద్దాడాడు. "తమ్ముడూ, క్షమాశీలివి నువ్వు. బుద్ధిలేని వాణ్ణి నేను. నన్ను క్షమించు" అన్నాడు.

"క్షమించడానికి ఏముంది, అన్నయ్యా," అన్నాడు విదురుడు. "నువ్వూ, నీకొడుకులూ న్యాయం తప్పినప్పుడు, తగినమాట చెప్పడం నాధర్మం. నా ధర్మం నేను నిర్వహించాను, అంతే. ఇప్పుడూ చెప్తున్నాను. పాండవులు పరాక్రమవంతులు. వాళ్లతో విరోధం విపత్తుకి కారణం" అన్నాడు. అన్నదమ్ములిద్దరూ ఎంతోసేపు మాట్లాడుకున్నారు. అప్పటినుంచీ మళ్ళీ ఎప్పటిలాగే ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిర వుంటూ వచ్చాడు విదురుడు. తల్లో నాలికలా, అన్ని కార్యాల్లోనూ సహాయపడేవాడు, వృద్ధమహారాజుకి.

దుష్టచతుష్టయం

ధృతరాష్ట్రుడూ విదురుడూ మళ్ళీ కలవడంతోనే ఎక్కడలేని సందేహమూ పట్టుకుంది దుర్యోధనుడికి. కర్ణుడూ శకునీ దుశ్శాసనుడూ తానూ — ఈ దుష్టచతుష్టయం మంతనాలు ప్రారంభించారు.

"వదిలాడనుకుంటే మళ్ళీ ప్రవేశించాడు ఈ పాండవపక్షపాతి. అతడి సలహాలంటే అమృతం మా నాన్నకి. ఇద్దరూ అదే గుసగుసలు, రాత్రింబగళ్ళు. కూడబలుక్కుని, పాండవుల్ని లాక్కువస్తారనే అనిపిస్తోంది. ఏం చేద్దాం? కామ్యకవనం వెళదాం. వాళ్ళు నిద్ర పోతున్నప్పుడు, అద్దరాత్రి అగ్గిపెట్టేద్దాం. రహస్యంగా విషం ప్రయోగిద్దాం. లేదా, నీళ్ళలో ముంచేద్దాం. ఏమంటారూ? ఏంచేద్దామో చెప్పండి" అన్నాడు దుర్యోధనుడు.

"నీ తెలివితక్కువకి నవ్వొస్తోంది" అన్నాడు శకుని. "సత్యం సత్యం అని మడిగట్టుకున్నవాళ్ళు పాండవులు. విదురుడు ఎంతనూరిపోసినా, మతిపోయి మీనాన్న పిలిపించినా, వాళ్ళేమో రారుగాక రారు. శపథం వొదలరు" అన్నాడు.

"అదేమన్నమాట?" అంటూ కలగజేసుకున్నాడు కర్ణుడు. "రాజ్యమంటే చేదా, పిలిస్తే రాకపోడానికి? నేనొకటి చెపుతాను వినండి. ఇది మంచి సమయం. ఇలాంటప్పుడు వెళ్ళి వాళ్ళని కానిచ్చుకున్నామంటే, పీడావొదుల్తుంది మనకి. సర్వప్రపంచంలోనూ శత్రువన్నవాడు వుండడు. సమస్త సామ్రాజ్యమూ నీ దవుతుంది, ముందూ వెనకా చూడవద్దంటాను. సైన్యాలు వేసుకువెళదాం. పాండవుల్ని అడివిలో ముట్టడిద్దాం. బయల్దేరు" అన్నాడు.

"ఓ, భేషుగ్గా వుంది. నాకు నచ్చింది" అన్నాడు దుశ్శాసనుడు.

అసలే మదోన్మత్తుడు దుర్యోధనుడు. కర్ణుడు చెప్పిందే నచ్చింది అతడికి. వెంటనే సైన్యాలూ అవీ సన్నాహం చేశాడు. దండయాత్రకి సిద్ధంగా వున్నాడు.

దివ్యదృష్టిని అదంతా అవగతమైంది వ్యాసమునికి. ఉత్తరక్షణంలో ప్రత్యక్షమయాడు దుర్యోధనుడి ముందు! కూడదంటూ కూకలువేసి, ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. "ఇదిగో, నీకొడుకులు

మరీ కూడనిపనికి నెట్టుకుంటున్నారు. రాజ్యం, దేశం వొదిలిపోయారు పాండవులు. వాళ్ళమానాన వాళ్ళు అడివిలో వున్నారు. వాళ్ళని చంపడానికే సంకల్పించాడు నీకొడుకు. సైన్యాల్తో దాడిచేస్తున్నాడు. ఏం న్యాయ మిది! అడవుల్లో వున్నారని పరిగెడుతున్నాడు వాళ్ళ మీదికి! పాండవులమీద దండెత్తడమంటే కొండని ఢీకొట్టవడమే. ఇంకా అవగతం కాలేదు మీవాడికి. వెళ్ళాడా పరాభవం తప్పదు. అంచేత, చీవాట్లు పెట్టు. ఈ దుర్బుద్ధి మాన్పించు. ధైర్యవంతులు పాండవులు. పదమూడేళ్ళూ సత్యవ్రతం పాలించేవస్తారు. అప్పుడు ఎలాగూ తప్పదు కయ్యం. నువ్వూ, నేనూ, ద్రోణుడూ, భీష్ముడూ, విదురుడూ — ఇంతమందిమీ వుండి చూస్తూ వూరుకోవడం బాగా లేదు, దుర్యోధనుడి దుడుకుతనం. మందలించు" అన్నాడు.

"అవును అన్నిటికంటే పుత్రస్నేహం బలీయమైందే, తల్లి దండ్రులికి. అందుకనే ఎంతధనమున్నా శాంతివుండదు, కొడుకుల్లేని వాళ్ళకి. అలా అని మంచీ చెడ్డా అక్కరేలేదా, మరి! పుత్రస్నేహ మంటే వేదాల్లో వొక కథ జ్ఞాపకం వస్తోంది చెపుతాను విను.

సురభికథ

గోసంతతి కంతటికీ తల్లికదా, కామధేనువు సురభి. ఒకనాడు దేవేంద్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళి, జాలిగా ఏడవడం మొదలు పెట్టింది అది. తెల్లపోయాడు దేవేంద్రుడు. "ఇదేమిటి, ఏడుస్తున్నావు? ఎవ్వరికీ ఏమీ ప్రమాదం రాలేదు కదా? అందరూ క్షేమమేనా?" అంటూ అడిగాడు. "ఏముంది? నీ వజ్రాయుధం కింద, మూడులోకాల్లోనూ, ప్రాణులు యావన్మందీ క్షేమంగానే వున్నారు. ఒక్క నావాళ్ళకి మాత్రం, ఖర్మం కాలిపోయింది. నా కుమాళ్ళకి, ఎద్లకి బతుకే బరువై పోయింది. భూలోకంల్లో పెద్దపెద్ద నాగళ్ళు వూస్తున్నారు వాటికి.

బాధపడుతూ అవి భూమి దున్నుతూ వుంటే చూడలేకపోతున్నాను నేను. బలమైన దాంతో బలంలేనిదాన్నీ పూస్తున్నారు. అది లాగ లేక బాధపడుతూ వుంటే అదే బాదడం బాదుతున్నారు దాన్ని. అడ్డమానితిట్లూ తిడుతున్నారు. ములుకర్రతో పొడుస్తున్నారు. నానాహింసా పెడుతున్నారు. చూడలేక తరుక్కు పోతోంది నాకడుపు'' అంటూ వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది.

"కోటానుకోట్ల సంతానం నీది. మొత్తంమీద దుఃఖముండదు వాటికి. విచారించకు'' అన్నాడు దేవేంద్రుడు. "అదికాదు ప్రభూ'' అంటూ మళ్ళీ చెప్పుకుంది సురభి. "బక్కచిక్కి కొందరు బాధబడుతూ వుంటే, చూసి ఎలా భరించేది?'' అంటూ మొరపెట్టుకుంది. ''సరే, భయపడకు'' అంటూ అభయమిచ్చాడు ఇంద్రుడు. వర్షం కురిపించి, పుష్కలంగా పచ్చగడ్డి పుట్టించాడు. పచ్చగడ్డిమేసి, బక్కచిక్కినవి కూడా బలంగా తయారయాయి ఎడ్లు. *

"ఇంతకీ చెప్పవచ్చిందేమిటంటే, — కొందరు బావుంటేచాలు అని మిగిలినవాళ్ళని వొదిలిపెట్టిందా సురభి! అలాగే అడవుల పాల యిన పాండవుల్ని నిష్ఠురంగా చూడవద్దంటాను. నువ్వెంతో, పాండు రాజూ, విదురుడూ అంతే నాకు. అలాగే, నీకొడుకులు వందమందినీ ఎలాచూస్తూన్నావో, పాండురాజు కొడుకులు అయిదుగురినీ అలాగే చూడాలి నువ్వు. పుత్రస్నేహంలో వలపక్షం కూడదు కదా!

"మంచివాళ్ళ సహవాసంతో చెడ్డవాళ్ళూ మంచివాళ్ళవుతారు. ధర్మరాజు దగ్గిర వుంటే దుర్యోధనుడూ ధర్మాత్ముడవుతాడు. ధర్మ రాజు రాజరుషి. ఎవ్వరయినా కోరుకోవలిసిందే అతడి సహవాసం. అతణ్ణి సేవిస్తూ అతడిదగ్గిర కొంతకాలం వుండమను దుర్యోధనుణ్ణి. ఉభయులికీ క్షేమమయిన మార్గం చెప్పాను. సాధనకు'' అన్నాడు.

---

* చూ. వాల్మీకి రామాయణం, అయోధ్యాకాండ.

"దుర్యోధనుడు నామాట వినడు" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "నిజంగా కౌరవవంశం రక్షించాలనే వుంటే, నువ్వే బుద్ధిచెప్పి వాడికి. ఒక దారికి తీసుకురా" అంటూ చేతులుజోడించాడు.

"చెప్పవలిసింది చెప్పేవచ్చాను" అంటూ లేచాడు వ్యాసుడు. "నేను వెళ్ళాలి. ఇప్పుడే మైత్రేయముని వస్తా డిక్కడికి. అతడే బుద్ధి జెపుతాడు నీకొడుక్కి" అంటూ తన ఆశ్రమానికి వెళ్ళిపోయాడు.

మైత్రేయుడి శాపం

వ్యాసుడు వెళ్ళిన కొద్దిక్షణాల్లోనే ప్రత్యక్ష మయాడు మైత్రేయుడు. చప్పున లేచి ఎదురు వెళ్ళాడు ధృతరాష్ట్రుడు. సత్కార పూర్వకంగా తోడితెచ్చాడు. కొడుకులతో కలిసి ఎన్నో సపర్యలూ చేశాడు. తగిన ఆసనంవేసి భక్తితాత్పర్యాలతో కూచోబెట్టాడు. నెమ్మదిగా అతడు కూచున్నాక "ఎక్కడినుండి ఇలా దయచేశారు?" అంటూ ప్రశ్నించాడు.

"కామ్యకవనం నించి, సరాసరి పాండవుల దగ్గిరనించే ఇలా వస్తున్నాను" అన్నాడు మైత్రేయుడు. "తీర్థయాత్ర చేస్తూ కురుజాంగలం వచ్చాను. కామ్యకవనంలో పాండవుల్ని చూశాను. — జడలూ, లేడితోళ్ళూ, ముదాక నారబట్టలూ కట్టుకున్నారు వాళ్ళు. అడివిదుంపలూ, కాయా కసవూ తింటూ పొట్టపోసు కుంటున్నారు. తపస్సూ చేస్తున్నారు.

"అడవిలో అలా వాళ్ళని చూశాను. ఇక్కడ, హస్తినాపురం రాజమందిరంలో, నిన్నూ నీకొడుకుల్నీ చూసిపోదామనే, పనిగట్టుకుని, ఇలా వచ్చాను."

పాండవుల విషయం చెప్పగానే మొహం దించుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. దించిన మొహం ఎత్తకండానే ప్రశ్నించాడు. "పాండవులు క్షేమంగా వున్నారు కదా!" అని. "సత్యవ్రతులు

వాళ్ళు. మమ్మల్ని తలుస్తూ వుంటారా ? సత్యవంతులే కాదు, బల వంతులు కూడాను. అన్నదమ్ముల స్నేహానికి విరుద్ధంగా, శపథభంగా నికి పూనుకోరు కదా ! ” అని అడిగాడు.

“ధర్మమతులు వాళ్ళు. వాళ్ళక్షేమానికి లోప మేముంది ? ” అన్నాడు మైత్రేయుడు. “ముప్పొటలా మునీశ్వర్లు వచ్చి ఆశీర్వదించి వెడుతూ వుంటారు, వాళ్ళని. వాళ్ళకి క్షేమంకాక మరెవ్వళ్ళ కుంటుంది ? సందేహించకు. శపథభంగానికి పూనుకోరు వాళ్ళు. వాళ్ళే శపథం తప్పిననాడు, సూర్యచంద్రుల గతులే తప్పిపోతాయి. ఐతే, మహా రాజా, నీకొడుకే దుర్మార్గానికి నెట్టుకున్నాడు. అకారణంగా వాళ్ళకి అపకారం చేస్తున్నాడు ” అంటూ దుర్యోధనుడిదిక్కు తిరిగాడు, ముని.

“దుర్యోధనా, నిజంగా నువ్వు బుద్ధిమంతుడివే అయితే నా మాట విను. పాండవులతో విరోధం విడిచిపెట్టు. మీ ఉభయులికీ — ఉభయులికీ అన్నమాటేమిటి — కౌరవవంశానికే ఇది క్షేమం. పాండ వులు పరాక్రమవంతులు. వజ్రదేహులు. ఇంద్రుడితో సమానులు. ఒకొక్కడూ పదిలక్షల ఏనుగులంత బలవంతులు. ఉత్సాహవంతులు. యుద్ధమంటే వురకలు వేస్తారు. వాళ్ళలో భీముడు — నీకుమాత్రం తెలియందేముంది ? — యముడే యముడు. బకాసురుణ్ణి చంపాడు. హిడింబుణ్ణి కొట్టాడు. పదివేల ఏనుగుల బలశాలిని, జరాసంధుణ్ణి — చిటికలో చీల్చిపారేశాడు. నిన్నగాక మొన్న, అంత కిమ్మీరుణ్ణీ, అవలీల హతమార్చాడు. అతడే కళ్ళెర్రచేస్తే బతికేవా డెవడు ?

“పైగా, శ్రీకృష్ణుడు వాళ్ళ దగ్గరచుట్టం. ధృష్టద్యుమ్నుడు బావమరిది. మానవమాత్రుడికి ఎవడికి సాధ్యం, వాళ్ళని వేలెత్తి చూపడానికి ? నీమంచికోసం చెపుతున్నాను. వాళ్ళతో విరోధం విడిచి పెట్టు. వాళ్ళతో స్నేహమే నీకు శ్రేయస్కరం ” అన్నాడు.

మైత్రేయుడు చెపుతున్నంతసేపూ పెడసరంగానే వున్నాడు దుర్యోధనుడు. ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతూ, కాలిబొటనవేలు కింద రాస్తూనే వున్నాడు. తొడలమీద చేత్తో తాళంవేస్తూ కూచున్నాడు.

ఒళ్లు మండింది మైత్రేయమునికి. "ఈ పెడసరానికి ప్రతిఫలం అనుభవిస్తావు. యుద్ధంలో తొడలు విరిగి మూలుగుతావు" అంటూ శపించాడు. గజగజలాడి పోయాడు ధృతరాష్ట్రుడు. చేతులు జోడించి ప్రార్థించాడు. "అనుగ్రహించండి. శాపం మళ్ళించండి" అంటూ కాళ్ళావేళ్ళా పడ్డాడు. కొంత శాంతించాడు ముని. "ఇతడికి సమబుద్ధి కలిగిందంటే శాపం తగలదు. అలాకాక, ఈగర్వం ఇలాగే వుంటే మాత్రం నా శాపం తప్పదు" అన్నాడు.

ముని శాంతించాక, "కిమ్మీరుణ్ణి భీముడు చంపా డన్నారు. అదేమిటో సెలవియ్యండి" అంటూ అడిగాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "నా మాటలు వెటకారమనిపించాయి మీవాడికి. ఇక నేను చెప్పడ మెందుకు? వెళతాను. కిమ్మీరుడి విషయం కామ్యకవనంలో బ్రాహ్మలవల్ల వినే వున్నాడు విదురుడు. అతడు చెపుతాడు విను" అంటూ లేచి పోయాడు మైత్రేయుడు. వెళ్ళిపోయాక విదురుణ్ణి కిమ్మీరుడి కథ చెప్పమన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. విదురుడు చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు.

కిమ్మీరుడి వధ

"మూడు అహోరాత్రాలు ఎక్కడా ఆగకుండా ప్రయాణంచేసి, కామ్యకవనం చేరారు పాండవులు. ఒకనాడు అర్ధరాత్రి, రాక్షసులు తిరిగేవేళ, రాక్షసమాయ చేస్తూ వొక రాక్షసుడు ఎదురయాడు వాళ్ళకి. అప్పుడే ఉదయిస్తూన్న సూర్యకిరణాలుపడి, ఎర్రగా ఎలా వుంటుంది పేద్ద నల్లమేఘం, అదిగో అలా భయంకరంగా వున్నాడు వాడు. కొండ గుహలాంటి పేద్ద నోరు తెరిచి ఎదూరుగుండా నుంచున్నాడు. పెద్ద పెద్ద కోరలు, వాడిగా, ఎంతో వికారంగా

వున్నాయి. అంతలేసి మిడిగుడ్లు బండిచక్రాల్లాగ తిరుగుతున్నాయి. కపిలవెర్రుకలు అటూ ఇటూ వేలాడుతున్నాయి. ప్రాణిమాత్రు లందరూ భయభ్రాంతు లయేట్టు పెడబొబ్బలు పెడుతున్నాడు. చెట్లూ చేమలూ అల్లాడి పోయేట్టు చిందులు దొక్కుతున్నాడు. వేలాది బ్రాహ్మలూ, వాళ్ళముందు లేడి చర్మాలు కప్పుకుని పాండవులూ రావడంచూసి దారికి అడ్డంగా పే—ద్ద పర్వతంలా నుంచున్నాడు.

ఎన్నడూ చూడలేదు అలాంటి ఆకారం. నిలువునా కంపించి పోయింది ద్రౌపది. భర్తల మధ్యకి వెళ్ళి కళ్ళు మూసుకుంది. దుశ్శాసనుడు పట్టిలాగిన ఆమె వేణీభరం వేలాడుతూ వుంటే, ఐదు పర్వతాలమధ్య, నదిలా కనిపించిందామె, భర్తలమధ్య. ఇంద్రియాలు అయిదూ విషయాల్ని పట్టుకున్నట్టు అయిదుగురు భర్తలూ ఆమెని పొదివి పట్టుకున్నారు. ఆమెని భయడకండా వోదార్చారు.

ఇంతలో రక్షోఘ్న మంత్రాలు (రాక్షసుల్ని నాశనం చేసే మంత్రాలు) చదివాడు ధౌమ్యపురోహితుడు. రాక్షసుడి మాయా బలం నాశనం చేశాడు. మాయాబలం నాశనం కావడంతోనే మిడి గుడ్లలో నిప్పులుకక్కాడు రాక్షసుడు. పే—ద్ద చేతులు చాచుకుంటూ ముందు నుంచున్నాడు.

"ఎవడివి నువ్వు? ఏమిటి ఇదంతా? ఈఅడవిలో ఏంపని?" అంటూ అడిగాడు ధర్మరాజు. "కిమ్మీరు డంటారు నన్ను" అంటూ అట్టహాసం చేశాడు రాక్షసుడు. "రాక్షసుణ్ణి. బకాసురుడి తమ్ముణ్ణి. ఇక్కడి ప్రాణులు తినడమే ఈఅడవిలోపని నాకు. రాక్షసమాయలో రాజుని. ఈమాయచూపించి మనుష్యుల్ని తినడం సరదా నాకు. నన్ను గెలిచినవాడు ఇంతవరకూ లేడు. నాభయంవల్ల కామ్యకవనంలో కాలు పెట్టే మనిషే లేడు. మీరెవ్వరో ముందు చెప్పండి. మిమ్మల్నీ, ఇంత మందినీ తినేస్తాను. తప్పదు. మాంచి విందు నాకు" అన్నాడు.

"మేము ఎవరిమనేనా నీప్రశ్న ? చెపుతాను విను" అన్నాడు ధర్మరాజు. "నన్ను ధర్మరాజు అంటారు. ఇతడు భీముడు. ఇతడు అర్జునుడు. వీళ్ళిద్దరూ నకుల సహదేవులు. నలుగురూ నాతమ్ములు. పాండవులంటారు మమ్మల్ని. శపథంపట్టి వనవాసంకోసం వచ్చాం."

భీము డనగానే పెద్ద తుఫానులా నవ్వాడు కిమ్మీరుడు, "ఆఁ! ఏమిటీ! భీముడా వీడు ! ఏమదృష్టం ఇవాళ ! వీడెప్పుడు దొరుకుతాడా, ఎప్పుడు మింగుతానా అని కలలు కంటున్నాను. అమ్మకి చిక్కిన మేకలా వాడే వూడిపడ్డా డిక్కడ. మిడతంభట్టు చేతికి చిక్కాడు. మా అన్నని వీడే చంపాడు. నా నేస్తం హిడింబుణ్ణీ పొట్టబెట్టుకున్నాడు. అతడి చెల్లెల్ని లేవదీసుకుపోయాడు. అమాంతంగా మింగేస్తాను వీణ్ణి. వాతాపిని మింగిన వశిష్ఠుడిలా గర్రున తేన్చేస్తాను" అంటూ భూమి బద్దలయ్యేటట్టు అరిచాడు.

వా డిలా అంటూనే వున్నాడు, చింతనిప్పుల్లా ఎరుపెక్కాయి భీముడికళ్ళు. పటపటమన్నాయి పళ్ళు. శరీరం పొంగినట్టయింది. తమంత తామే బిగుసుకున్నాయి పిడికిళ్ళు. గాండీవం తీశాడు అర్జునుడు. కత్తులు దూశారు నకులసహదేవులు. 'కానీ' అన్నట్టు భీముణ్ణి చూశాడు ధర్మరాజు.

"తుపాను రేగిన రెండు సముద్రాల్లా కలబడ్డారు భీముడూ కిమ్మీరుడున్నూ. ఇద్దరూ వొక్కలాగే వున్నారు. ఇద్దరూ కోపంతో వొళ్ళు మరిచిపోయారు. ఇద్దరూ బుసకొడుతున్నారు. ఇద్దరూ చెరో చెట్టు పెరికి పట్టుకున్నారు. చెట్టు గిరగిరా తిప్పి కిమ్మీరుడి నెత్తిమీద కొట్టాడు భీముడు. ముక్కలై వూరుకుంది చెట్టు. సరిగ్గా అలాగే మారుదెబ్బ కొట్టాడు కిమ్మీరుడు. భీముడి నెత్తిమీదపడి ముక్కలైంది చెట్టు. ఇద్దరూ మళ్ళీ చెరో చెట్టూ పెరికారు. అవీ అలాగే ముక్కలయాయి. మళ్ళీ చెరో చెట్టూ పెరికారు. ఇలా చుట్టుపట్ల

వున్న చెట్లన్నీ అయిపోయాయి. చెట్లయుద్ధం ఆగిపోయింది. చెరో రాయీ తీశారు. రాళ్ళయుద్ధం ఆరంభమైంది. పెద్దపెద్ద పణుకులు, వొకళ్ళమీద వొకళ్ళు విసురుకుంటున్నారు. భీముడు విసిరిన రాళ్ళన్నీ గురితప్పకండా కిమ్మీరుడిమీద పడుతున్నాయి. గుండపిండి అయి కింద పడుతున్నాయి. కిమ్మీరుడు విసిరిన రాళ్ళూ అలాగే భీముడిమీద పడుతున్నాయి. గుండగుండ అయి కింద పడుతున్నాయి. ఉభయులూ రాళ్ళవర్షమే కురిశారు. పెద్ద పణుకు తీసి కిమ్మీరుడి గుండెలమీద కొట్టాడు భీముడు. దెబ్బతినీ మీదికి వురికాడు కిమ్మీరుడు. సూర్యుణ్ణి పట్టుకున్న రాహువులా, భీముణ్ణి పట్టుకున్నాడు. ఆపట్టులోనే కిమ్మీరుడి బలం తెలిసిపోయింది భీముడికి. యమదండాల్లాంటి చేతుల్తో వాడి నడుమూ, కంఠమూ పట్టుకున్నాడు. నేలమీద వేసి, బకుణ్ణి విరిచినట్టే పెళపెళా విరిచాడు. బకుడిలాగే కిమ్మీరుడూ చచ్చి వూరుకున్నాడు. 'బకుడూ, హిడింబుడూ అని వెడ్చావు. వాళ్ళదగ్గిరికే దయచెయ్యి' అంటూ వాడి కళేబరం దూరంగా విసిరేశాడు.

"కిమ్మీరుడితోనే కామ్యకవనంలో రాక్షసభయం వొదిలిపోయింది. అన్నదమ్ములూ, ధౌమ్యుడూ, మిగిలిన బ్రాహ్మలూ — యావన్మందీ భీముణ్ణి పొగిడారు. ఇదీ కిమ్మీరుడి కథ."

కిమ్మీరుణ్ణి భీముడు అలా చంపిన కథ విదురుడు చెప్తూవుంటే కౌరవుల గుండెల్లో రాయి పడ్డట్టయింది. బిక్కచొచ్చిపోయారు కొందరు.

కామ్యకవనంలో శ్రీకృష్ణుడు

"పాండవుల రాజ్యం పోయింది. దేశం నించి తరిమేశారు వాళ్ళని. మునుల్లాగ, అడవుల్లో బాధపడుతున్నారు వాళ్ళు." —

ప్రపంచమంతా పాకింది ఈవార్త. వినీవినడంతోనే కామ్యకవనం బయల్దేరాడు శ్రీకృష్ణుడు. యాదవులూ, వృష్ణులూ, భోజులూ, అంధకులూ – యావన్మందీ అతడివెంట వచ్చారు. పాంచాలంనించి ధృష్టద్యుమ్నుడూ శుక్తిమతినించి ధృష్టకేతూ వాళ్ళూ వచ్చారు. దారికడ్డాకూ దుర్మార్గుడయిన దుర్యోధనుణ్ణి తిట్టిపోయనివారు లేరు.

ఇలా అందరూ కామ్యకవనం వచ్చారు. పాండవుల అవస్థచూసి యావన్మందీ కళ్ళు నీళ్ళు పెట్టుకున్నారు.

సహించేలేక పోయాడు శ్రీకృష్ణుడు. కోపంతో చింతనిప్పులే అయిపోయాయి అతడి నేత్రాలు. పిడికిలి బిగించి ఉగ్రమూర్తే అయి పోయాడు. "మోసం – మోసంచేసి వీళ్ళని ఇన్నిపాట్లు పెట్టారు, పాపాత్ములు. సహించవలిసిందేనా మనం! పదండి. కౌరవులు వొక్క పురుగన్నా లేకండా సంహరిద్దాం" అన్నాడు.

ఆపాద మస్తకం కంపించి పోతున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. ప్రళయ యముడిలా భయంకరంగా వున్నా డతడు. "దుర్యోధనుడూ, దుశ్శాసనుడూ, కర్ణుడూ, శకునీ – వీళ్ళ కొత్త రక్తంతో భూదేవికి తర్పణం చేద్దాం. ముక్కలుకోసి మాంసాలు కాకులికీ, రాబందులికీ వేద్దాం. లెండి. ధర్మరాజే సామ్రాట్టు. సమస్త సామ్రాజ్యానికీ అతణ్ణే పట్టాభిషేకం చేద్దాం" అంటూ పిడుగులే వురిమాడు.

గడగడలాడి పోయింది కామ్యకవనం. గాలికూడా కదలడానికి భయపడుతున్నట్టుంది.

చప్పున లేచాడు అర్జునుడు. రెండుచేతులూ జోడించాడు. "శాంతించు ప్రభూ, శాంతించు" అంటూ ప్రార్థించాడు. "పూజ్యుడివి. పురాణ పురుషుడివి. ఈశ్వరుడివి. అప్రమేయుడివి. చరాచరములయిన భూతరాసులన్నీ నీలోనే పుడుతున్నాయి. నీలోనే వుంటున్నాయి.

నీలోనే లయమవుతున్నాయి. గంధమాదనంలో పూర్వం ఘోర మయిన తపస్సుచేశావు నువ్వు. పదివేలసంవత్సరాలు పళ్ళూ-కంద మూలాలే తిన్నావు. పదకొండువేలవళ్ళు నీళ్ళతోమాత్రం గడిపావు. వెయ్యి దివ్యసంవత్సరాలు ప్రభాసతీర్థంలో వొంటికాలిమీద తపస్సు చేశావు. ఎన్నో వేలసంవత్సరాలు బదరీవనంలో ఘోరమయిన తపస్సు చేశావు. గాలిమాత్రం ఆహారం చేసుకున్నావు. చేతులు మీదికెత్తి, వొంటికాలిమీద నుంచున్నావు. సరస్వతీచక్రం (సత్రం)లో పన్నెండేళ్ళు ఎన్నో అన్ని వ్రతాలు చేశావు. లేడిచర్మంవేసుకుని, నియమపాలనం చేస్తూ శరీరం కృశింప జేసుకున్నావు. తపోనిధానుడివి. సర్వలోకాలూ జయించావు. చైత్రరథంలో లెక్కలేనన్ని, గొప్పగొప్ప యజ్ఞాలు చేశావు. ఒక్కొక్క యజ్ఞంలోనూ నూరేసి లక్షల మాడలు దక్షిణ లిచ్చావు. యజ్ఞపురుషుడివి. తపస్సూ, యజ్ఞాలూ చేసి అమితతేజో వంతుడి వయావు. దైత్యరాజుల్ని చంపావు. దానవరాజుల్ని వధిం చావు. ఇంద్రుడి దేవేంద్రత్వం అడ్డులేకండా చేశావు. లోకప్రభుడివి. అదితికశ్యపులికి జన్మించావు. దేవేంద్రుడికి తమ్ముడి వయావు. మూడు అడుగుల్లో మూడు లోకాలూ ఆక్రమించావు. విశ్వరూపధారివి. నరకుడూ, శిశుపాలుడూ వంటి లోకకంటకుల్ని, గర్వపోతుల్ని సంహ రించడానికి పుట్టిన అవతారమూర్తివి. మహాత్ముడివి. అసత్యం, మదం, మత్సరం, మర్యాకారం — ఏవీ ముట్టవు నిన్ను. కృష్ణా, నీకు నువ్వే సాటి. శాంతించు" అంటూ స్తోత్రం చేశాడు.

శాంతించాడు శ్రీకృష్ణుడు. చింతనిప్పుల్లాంటి నేత్రాలు చూస్తూ చూస్తూ వుండగానే ప్రశాంతమయిన పద్మపత్రాల్లా అయి పోయాయి. "నువ్వూ నేనూ ఒకటే కదా," అన్నాడు చిరు నవ్వుతో. "నరుడూ నారాయణుడూ అని ఆదిమునులం మనం. అర్జునా, నువ్వు నరుడివి. నేను నారాయణుణ్ణి. ఇలా మనుష్య

యోనిలో పుట్టాం. నువ్వువేరూ, నేనువేరూ అన్న భేదమే లేదు. అంచేత, నీ మిత్రుడే నా మిత్రుడు. నీ శత్రువే నా శత్రువు" అన్నాడు.

అనంతరం కృష్ణుడూ, అర్జునుడూ కులాసాగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కూచున్నారు. చుట్టూ యావన్మందీ ఆశీనులయారు. ఇంతలో ద్రౌపదివచ్చి దీనంగా నుంచుంది, కృష్ణుడి ఎదట. "అన్నయ్యా" అంట్నూ బావురుమంది. "అన్నీ తెలుసు నీకు. అయినా నీ ముందు నా పరాభవం చెప్పుకుంటేనేకాని శాంతిలేదు నాకు" అంటూ కళ్ళనీళ్ళు తుడుచుకుంది. "సృష్టిఆదిలో ప్రజాపతివి నువ్వే అన్నాడు అసిత దేవలుడు. సత్యంతో యజ్ఞాలు పుట్టించడంచేత నిత్యసత్యమయుడి వయిన యజ్ఞపురుషుడి వన్నాడు కశ్యపుడు. శిరస్సులో స్వర్గం, పాదాల్లో భూమీ, కుక్షిలో లోకాలూ నిండి వుండడంవల్ల సర్వమయుడివన్నాడు నారదుడు. అక్షయ మయిన జ్ఞాననిధి వన్నారు మహామునులు. యుద్ధంలో వెన్నుచూపని వీరపురుషులికీ, ఆత్మప్రబోధంతో స్థిరచిత్తులైన పుణ్యపురుషులికీ ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ తెలుసుకుని తృప్తులయిన రాజఋషులికీ, యోగసిద్ధులయిన సాధుజనులికీ, నువ్వే గతి. లోకాలన్నిటికీ నువ్వే శరణ్యం. నీకు తెలియందేముంది ?

"రాజాధిరాజు పాండురాజు. అంతటి మహారాజు కోడల్ని. వీరాధివీరుల ధర్మపత్నిని. పూజ్యుడి వయిన నీ చెల్లెల్ని. మహాశక్తిశాలి ధృష్టద్యుమ్నుడి తోడబుట్టువుని. ఇంతటిదాన్ని — నన్ను దుశ్శాసనుడు జుత్తుపట్టి ఈడ్చాడు. నిండుసభలో — పాపాత్ముడు — బట్టలు విప్పి అవమానించాడు. కళ్ళారా చూస్తూ, తమని కాదన్నట్టు — పైవాళ్ళలా వూరుకున్నారు నాభర్తలు. భీష్ముడూ మొదలయిన వృద్ధులు యావన్మందీ వున్నారు. ఒక్కడూ నోరు మెదపలేదు.

"శరణంటే అడ్డుపడే వీరపురుషులే భీమార్జునులు! నేను మొర్రో అంటే కదలన్నా కదలలేదు. ఎందుకొచ్చిన బాహుబలం వీళ్ళది! భర్తలున్నారు. అన్నదమ్ములున్నారు. కొడుకులున్నారు. బంధువులున్నారు. ఇందరూ వుండికూడా, దిక్కులేనిదాన్నే అయిపో యాను నేను! నన్ను చూసి కర్ణుడు నవ్వాడు. దుశ్శాసనుడి దారుణం కంటే, కర్ణుడి నవ్వే బాధిస్తోంది నన్ను. అగ్నిశిఖలా సర్వాంగాలూ దహించేస్తోంది. అన్నయ్యా, చేతులు జోడించి అడుగుతున్నాను నిన్ను. నాపరాభవానికి ప్రతీకారం లేదా? చెప్పు" అంటూ వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది. ఆమె గుండెలమీదపడి కన్నీళ్లు ధారాపాతంగా ప్రవహి స్తున్నాయి.

"నీ గుండెల్లో కుములుతూవున్న అగ్నిహోత్రం చెల్లీ, ఎంత మాత్రం వ్యర్థంకాదు. ఏడవకు." ఓదారుస్తూ అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. "అర్జునుడి బాణాలు కార్చిచ్చులా ఆక్రమిస్తాయి. కౌరవుల బలగం కారడివిలా కాలిపోతుంది. పగలు రాత్రయినా, రాత్రి పగలయినా, ఏడు సముద్రాలూ ఇంకిపోయినా ఇదిమాత్రం తప్పదు. నమ్ము" అన్నాడు.

"కృష్ణుడు మనపాలవున్నాడు. చివరికి అన్నీ చక్కబడతాయి. విచారించకు" అన్నాడు అర్జునుడు. "పురుషోత్తము డీయన. మన ఇంతమందినీ పాపాలంటకండా కాపాడతాడు. తప్పకండా హతమా రుస్తాం శత్రువుల్ని. నీ పరాభవానికి ప్రతీకారం నువ్వే చూద్దుగాని" అన్నా డతడు.

"ఏడవకమ్మా, ఏడవకు" అంటూ వోదార్చాడు, ఉబుకు తూన్న కోపం దిగమింగుతూనే ధృష్టద్యుమ్నుడు. "దుర్యోధనుణ్ణీ, దుశ్శాసనుణ్ణీ భీముడు చంపుతాడు. కర్ణుణ్ణి అర్జునుడే కడతేరుస్తాడు.

నేను ద్రోణుణ్ణి చంపుతాను” అన్నాడు. ఇలా ఇందరూ వోదార్చారు ద్రౌపదిని.

తరవాత ధర్మరాజు దిక్కు తిరిగాడు కృష్ణుడు. “ద్వారకలో సాత్యకివల్ల అంతా విన్నాను. వినడంతోనే నిన్ను వచ్చి చూసేదాకా మనస్సు కుదుటపడలేదు. నేనే దగ్గిరవుంటే ఈ దుర్వ్యసనంలో పడ నిచ్చేవాణ్ణి కాదు. ఆడదీ, జూదమూ, వేటా, తాగుడూ — ఇవి కామం వల్ల పుడతాయి. ఈ నాలుగు దుర్వ్యసనాలూ తప్పించుకోవాలి. అందులోనూ ముఖ్యంగా అనర్థదాయకమైంది జూదం. దీన్ని వొదలక పోవడమే పాపం. ఇదంతా సహేతుకమయిన దృష్టాంతాల్తో నిరూపించేవాణ్ణి. భీష్ముడూ, విదురుడూ, ద్రోణుడూ, కృపుడూ — వీళ్ళని కూడగట్టుకుని ధృతరాష్ట్రుణ్ణి వొప్పించేవాణ్ణి. ఎంతమాత్రం జూదం జరగనిచ్చేవాణ్ణి కాదు. కాదని అడ్డువచ్చిన అవివేకుల్ని అంతుచూసి మరీ వొదిలేవాణ్ణి. ఇంతకీ నేను ఆ సమయంలో ద్వారకలోనూ లేక పోయాను. సాల్వుడితో యుద్ధం చేస్తూ పదినెల్లు సముద్రతీరంలో వుండిపోయాను. వాణ్ణి చంపి వచ్చాక ద్వారకలోగాని ఇదంతా తెలియలేదు నాకు” అన్నాడు.

సాల్వుడూ, యుద్ధమూ అనడంతోనే, ఆవివరం చెప్పమన్నాడు ధర్మరాజు. చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు శ్రీకృష్ణుడు :

సౌ ం భ క ం క థ

రాజసూయంలో, నీఅర్ఘ్యం కారణంగా తిరగబడ్డ శిశుపాలుణ్ణి నేను చంపానుకదా! అదిగో, ఆ శిశుపాలుడి తమ్ముడే ఈసాల్వుడు. అన్నని చంపానని విన్నాడు. నే నిక్కడే ఇంద్రప్రస్థంలోనే వున్నాను. వాడు ద్వారక పడగెత్తాడు. సౌంభకనగరంతో సన్నద్ధుడై వెళ్ళి పట్టణం ముట్టడించాడు. కామగమనం కలది సౌంభకం. ఎక్కడికిపడితే

అక్కడికే వెళుతుంది. 'మా అన్ననిచంపి విర్రవీగుతున్నాడు. దురాత్మ గ్రుడు కృష్ణు డెక్కడ? రమ్మనండి యుద్ధానికి. వాణ్ణి చంపి మరీ నీళ్ళు తాగుతాను' అంటూ చతురంగ బలాలతో ద్వారకచుట్టూ దండు విడిశాడు. పట్నం బయట అందమయిన పెద్దపెద్ద ఉద్యానవనాలన్నీ వల్లకాడుచేశాడు. తాటిచెట్లూ, మద్దిచెట్లూ, దేవదారుచెట్లూ, గిరక తాటిచెట్లూ, తమాలవృక్షాలూ — వొకటేమిటి వనం వనమంతా నాశనం చేశాయి వాడి ఏనుగులు.

"ఐతే పట్నంబయిటే వాడి ప్రతాపమంతా. పట్నం చుట్టూ నీళ్ళతో నిండివుంటుంది అగడ్త. వాడి తాతతరంకాదు దాటడం. ఫిరంగులూ మొదలయిన అనేకయంత్రాలతోనూ వాటితోనూ అసాధ్యంగా వుంటుంది ప్రాకారం. పశుగ్రాసం, ధాన్యాలూ పుష్కలంగా వుంటాయి లోపల. నాలుగు దిక్కులా మాంచి దృఢంగా, కదలకండా వుంటాయి దేవిడీల తలుపులు. వేలాది సైనికులు కాపలా కాస్తూనూ వుంటారు వాటిని. ఎక్కడబడితే అక్కడ ముష్కరుల్లాంటి వీరభటులు పికపిక లాడుతూ వుంటారు. లెక్కలేనన్ని ఏనుగులూ, రథాలూ, గుర్రాలూ నిండివుంటాయి. రాత్రిళ్ళు పట్టపగల్లాగ దివిటీలు వెలుగుతూ వుంటాయి. పెద్దపెద్ద మేడలమీద మంచి మంచి బాణాలూ, చక్రాలూ, తోమరాలూ, గండ్రగొడ్డళ్ళూ, పాశాలూ, అంకుశాలూ, దివిటీలూ పట్టుకుని గస్తీ తిరుగుతూవుంటారు వీరభటులు. పరాయివాడు భేదించడం వశం కాదు ద్వారకాపట్టణం. అంచేత లోపలికేమో తొంగి చూడలేక పోయాడు సాల్వుడు.

పట్టణం వెలపలమాత్రం సర్వదుంబాలా చేశాడు. చలివేంద్రాలూ, యజ్ఞశాలలూ, దేవాలయాలూ, పుట్టలూ మాత్రం వాడి ధర్మమంటూ వొదిలిపెట్టాడు. సమప్రదేశంలో డేరాలు పాతాడు. రాత్రింబగళ్ళూ అదే ఉపద్రవం ప్రారంభించాడు.

మావాళ్ళు మాత్రం సామాన్యులా! సహించలేకపోయారది. అన్నీ కూడగట్టుకుని సాంభకం మీద దండెత్తారు. ప్రద్యుమ్నుడూ, సాంబుడూ, చారుదేష్ణుడూ – వీళ్ళంతా మహారథులాయె. యుద్ధమంటేనే వురికి గెంతులేస్తారు. చతురంగ బలాలు వేసుకుని పట్నం బయట సాల్వుడితో తలపడ్డారు. పరశురాముణ్ణి చెప్పి, చెప్పవలిసిన వాడు సాంబుడు. వచ్చీరావడంతోనే సాల్వుడి సేనాధిపతి క్షేమధూర్తిమీద పడ్డాడు. భూమీ ఆకాశం బాణాల్తో ముంచెత్తాడు. క్షేమధూర్తి చలించలేదు. ఒక లక్ష బాణాలయినా వేసివుంటాడు సాంబుడిమీద. చెలరేగిపోయాడు సాంబుడు. బంగారం మొదళ్ళున్న సానపట్టిన బాణాలు తీసి అదేకొట్టడం కొట్టాడు, క్షేమధూర్తి గుర్రాల్ని. దాంతో రథం ఈడ్చుకుంటూ అదే పారిపోవడం పారిపోయాయి గుర్రాలు.

క్షేమధూర్తి అలా పోవడంతోనే వేగవంతుడని వాకడు కలబడ్డాడు సాంబుడిమీద. సాంబుణ్ణి ఆగమంటూ వేగవంతుణ్ణి ఎదిరించాడు చారుదేష్ణుడు. గద తీసుకుని వొకే వొక్క దెబ్బకొట్టాడు వాణ్ణి. భళ్ళున పగిలిపోయింది వేగవంతుడి తల. రక్తం ధారలు కట్టింది. మీదిప్రాణాలు మీదే ఎగిరిపోయాయి. పిడుగు దెబ్బకి విరిగి పడ్డ కొండ శిఖరంలా కిందపడింది కళేబరం.

అంతలో వివింధ్యుడని వొకడు మెరుపులా వచ్చాడు చారుదేష్ణుడి మీదికి. బాణంమీద బాణం వేశాడు అతడిమీద. కళ్ళల్లో నిప్పులు రాలాయి చారుదేష్ణుడికి. అగ్ని బాణం తీశాడు అమ్ములపొదినుంచి. అభిమంత్రించి వొదలిపెట్టాడు. మంటలు కక్కుతూ వెళ్ళింది అగ్నిబాణం. వివింధ్యుడి గుండెకి తగిలి దూసుకుపోయింది. అయిపోయిం దతడిపని. నేల అదిరినట్టు కళేబరం మాత్రం కిందపడింది. హాహాకారాలే చేసింది సాల్వుడి సైన్యం.

"భయపడకండి" అంటూ సాల్వుడే దూసుకువచ్చాడు ఈసారి. ఆయుధాలన్నిటితోనూ పరిపూర్ణంగా వుంది అతడి రథం. ధూమకేతువులాగ పరిగెత్తించాడు యాదవుల మీదికి. కనపడ్డ వాళ్లల్లా పొడిచాడు. చేతికి అందిన వాళ్లల్లా నరికాడు. పరిగెత్తిన వాళ్లల్లా బాదాడు. వీరవిహారమే చెయ్యడం మొదలెట్టాడు. సేన సేనంతా వాడే కనిపించాడు. అన్నిచోట్లా వాడి వాడివాడి ఆయుధాలే మెరిశాయి.

పట్టరాని కోపం వచ్చింది ప్రద్యుమ్నుడికి. హంసల్లాంటి తెల్ల గుర్రాలు పూసిన బంగారం రథం పరిగెత్తించాడు. అందమయిన జెండా కొయ్యని చక్కగా అమర్చిన మకరధ్వజం ఎగురుతూవుంటే మెరుపులా వురికాడు సాల్వుడిమీద. ఉడుంతోలు కవచంగా తొడిగిన చేతుల్తో బాణాలు సంధిస్తూ కవ్వించి పిలిచాడు వాణ్ణి. వాడిటు తిరిగాడో లేదో, వందలూ వేలూ బాణాలు కుప్పించాడు.

సాల్వుడు మాత్రం సామాన్యుడా మరి! బాణాలతో తుపానే పట్టించాడు మనవాడి మీద. రెండు చిచ్చులపిడుగులు ఢీకొన్నట్టు ఘోరంగా జరిగింది యుద్ధం. అటు సౌంభకం ప్రజలూ, ఇటు ద్వారక వాళ్ళూ అరిచేతిలో ప్రాణాలు పట్టుకుని నుంచున్నారు. క్షణం గడిచిందో లేదో ప్రద్యుమ్నుడిదే పై చెయ్యి అయింది. దెబ్బతిని మూర్ఛపోయాడు సాల్వుడు. రథం మీదే పడిపోయాడు. కాని వెంటనే తెలుపుకున్నాడు. లేచీ లేవడంతోనే యమదండాల్లాంటి బాణాల్తో కొట్టాడు ప్రద్యుమ్నుణ్ణి. మూర్ఛపోయాడు ప్రద్యుమ్నుడు.

దారుకుడికొడుకు సారథ్యం చేస్తున్నాడు. తక్షణం, మళ్ళించాడు రథం. యుద్ధంనించి దూరంగా తీసుకుపోయాడు మనవాణ్ణి. అంతలోనే తెలుపుకున్నాడు ప్రద్యుమ్నుడు. కోప్పడ్డాడు సారథిని. "ఏమిటిది? పారిపోవచ్చావేమిటి? భయపడ్డావా? యుద్ధంలో వెన్నుచూపడం,

పారిపోతున్న వాళ్ళని చంపడం, శరణంటే కావకపోవడం – యాదవుల్లో కల్లో అయినా చూశావా? ఇలా పారిపోయి వచ్చామంటే పరువన్నా నిలుస్తుందా! ఏమంటారు పెదనాన్న బలదేవులు! తమ్ములూ, అక్రూరుడూ, నవ్విపోతారే నన్ను! ఎంతపని చేశావు? అయిందేదో అయింది. పరిగెత్తించు రథం, సాంబుడూ వాళ్ళ దగ్గిరికి, సాల్వుడిమీదికి పోనీ. పోనీ వేగం" అన్నాడు.

"క్షమించు" అన్నాడు సారథి. "ఒడుపు తప్పివస్తే రథిని రక్షించాలి సారథి. అలాగే సారథినీ రక్షించాలి రథి. నువ్వు మూర్ఛ పోయావు. గత్యంతరం లేకపోయింది నాకు. తప్పించుకు వచ్చేశాను" అంటూ పగ్గాలు సవరించాడు. "ఇదిగో రెప్పపాట్లో సాల్వుడిమీద వురుకుతుంది రథం" అన్నాడు. సవ్యంగా, అపసవ్యంగా.– చిత్రంగా చుట్టూతిప్పి, క్షణంలో సాల్వుడికి అడ్డంగా పరిగెత్తించాడు రథం.

దెబ్బకొట్టినట్టయింది సాల్వుడికి. వరసాగ్గా మూడు బాణాలు కొట్టాడు ప్రద్యుమ్నుడి సారథిని. రాక్షసమాయచేసి, ఎడతెరిపిలేని బాణాలు వొదిలాడు ప్రద్యుమ్నుడిమీద. అన్ని బాణాలూ భగ్నం చేశాడు ప్రద్యుమ్నుడు. బ్రహ్మాస్త్రం గురిపెట్టాడు సాల్వుడిమీద. చెవులవరకూలాగి వొదిలిపెట్టాడు. సాల్వుడి మొహంమీద్నే తగిలింది బ్రహ్మాస్త్రం. ఉన్నపాళాన పడిపోయాడు సాల్వుడు. తెలివితప్పి కూలబడ్డాడు రథంమీద. రెప్పపాట్లో మరో దివ్యాస్త్రం సంధించాడు ప్రద్యుమ్నుడు. ఉత్తరక్షణంలో వొదిలిపెడతాడు సాల్వుడిమీద.

ఆకాశంనిండా హాహాకారాలు చెలరేగాయి. దేవతలతోసహా నారదుడూ, మారుతులూ వచ్చి ప్రద్యుమ్నుడి ముందు నుంచున్నారు. "ఆగు. బాణం వొదల్లకు. వీడు నీచేత చావడు. కృష్ణుడే చంపుతాడు వీణ్ణి. బ్రహ్మదేవుడి ఆదేశ మిది" అంటూ వారించారు. ఎత్తినబాణం

దించేశాడు ప్రద్యుమ్నుడు. దాంతో ద్వారకముట్టడి విరమించుకున్నాడు సాల్వుడు. సౌంభకమెక్కి వచ్చిన దారిని మళ్ళిపోయాడు.

రాజసూయం ముగిశాక నేను ద్వారక వెళ్ళి చూతునూ, దిగాలు మంది మనస్సు. పాడయిపోయిన ఉపవనాలతోనూ, విరిగిపోయిన ద్వారాలతోనూ దిస్సపోయివుంది పట్నం. బ్రాహ్మల కొంపల్లోంచి వేదధ్వనులు కాని, స్వాహాశబ్దాలు కానీ వినపడవు. ఎవరి మొహాలు చూసినా కళా కాంతీ లేదు. ముస్తాబులే మానుకున్నారు స్త్రీలు. అంతా అదోలా వుంది ద్వారక.

ఉగ్రసేనుడివల్ల జరిగిందంతా విన్నాను. 'సాల్వుణ్ణి చంపికాని పట్నంలో కాలుపెట్టను' అంటూ శపథం చేశాను. పట్నం భద్రమని బలరాముడూ మొదలయినవాళ్ళకి అప్పగించాను. . నుంచున్న పాళాన ప్రయాణభేరీ వేయించాను. పురోహితులూ మొదలయిన బ్రాహ్మలికి నమస్కరించి బయల్దేరాను. స్వస్తివచనాలు చెప్పారు వాళ్ళు. శైబ్యం, సుగ్రీవం, మేఘపుష్పం, వలాహకం రథానికి పూయించాను. పాంచజన్యం పూరించాను. పంచమహావాద్యాలూ మోగాయి. జయించుకురావాలని వేలాదిజనం దీవించారు. దిక్కులు ప్రతిధ్వనించాయి. గరుడధ్వజం మేఘాల్లో రెపరెపలాడింది. లెక్క జమాలేసంత చతురంగసైన్యం వెంటనడిచింది. కొండలూ, వనాలూ, నదులూ, సరోవరాలూ దాటి మార్తికావతదేశం ప్రవేశించాను.

నేను చేరకముందే నావార్త విన్నాడు సాల్వుడు. పుంజాలు తెంపుకు పారిపోయాడు. సౌంభకంతో వెళ్ళి సముద్రంలో దాగున్నాడు. అన్నిటికీ సిద్ధంగానే వున్నాను నేను. వదలకండా వెంట తరిమాను. వాడున్నచోటికే వెళ్ళాను; ముట్టడించాను. వెళ్ళీ వెళ్ళడంతోనే వ్యవధి ఇవ్వకండా ఆక్రమించాను. ముందూ వెనకా చూడకండా రకరకాల ఆయుధాలు ప్రయోగించాను.

సాల్వసైన్యంలోని వీరులంతా వొక్కుమొగిని ఘీకమయారు. నా సారథిమీదా, గుర్రాలమీదా, రథంమీదా అడ్డమైన అస్త్రాలూ వడగళ్ళవానలా వర్షించారు. నాధనుస్సు శార్ఙ్గం సారించాను నేను. విడుపూ విరామం లేకపోయింది బాణాలికి. సముద్రంలో పడుతూన్న రాక్షస కళేబరాలికి ఎడాతెరిపీ లేకపోయింది. గాలితో అసలే కల్లోలంగావుంది సముద్రం. గుభీగుభీ కళేబరాలు వేలూ లక్షలూ పడుతూ వుంటే ప్రళయఘోషలా ఘోషించిం దది. సముద్రఘోషనీ మించిపోయాయి మాభటుల సింహనాదాలూ, ఏనుగుల ఘీంకారాలూ, గుర్రాల సకిలింపులూ అవీనూ.

క్షణక్షణం మాసైన్యంలో ఉత్సాహం పెరుగుతూ వచ్చింది. వాళ్ళసైన్యం క్షీణించింది. ఆగలేకపోయాడు సాల్వుడు. సౌంభకం మీద ఎక్కి మాయయుద్ధం మొదలు పెట్టాడు. గొడ్డళ్ళూ, అంకుశాలూ, ముద్గరాలూ, శూలాలూ, కత్తులూ, కటార్లూ — వొక టేమిటి అదేపనిగా నామీద కుమ్మరించాడు. అవన్నీ తుక్కులాగ తూలగొట్టాను నేను. దాంతో రాళ్ళవర్షం లంకించుకున్నాడు వాడు. చిమ్మచీకట్లు కల్పించాడు. అంతలోనే మండుటెండ పుట్టించాడు. క్షణంలో మబ్బులు. క్షణంలో నిర్మలాకాశం. క్షణంలో చలి. క్షణంలో వేడి. వంద సూర్యులు, వంద చంద్రులు, లక్ష చుక్కలు, ఆకాశంమీద. ఇది పగలూ ఇది రాత్రీ అని తెలియదంటే నమ్ము. నేనే నిచ్చరపోయాను. ఆలోచించాను. అన్నిమాయలూ అడిచిపెట్టడానికి అమోఘం అగ్నిబాణం. అదే ప్రయోగించాను. వాడి మాయవేషాలన్నీ దాంతో మండి వూరుకున్నాయి.

ఐతే మరో ఆపద వచ్చిపడింది. ద్వారకనించి ఆహుకుడు పంపాడంటూ వొకడు రోజుకుంటూ వచ్చాడు. "ద్వారకలో సాల్వుడు వసుదేవుణ్ణి పట్టుకున్నాడు. ఇక్కడ ఎవడితో యుద్ధం చేస్తు

న్నావు? వెంటనే వచ్చి పట్నం రక్షించు" అంటూ వార్త వినిపించాడు. తుళ్ళిపడ్డాను. ఏమీ అర్థంకాలేదు నాకు. అన్నయ్యా బలరాముడూ వాళ్ళూ అంత పరాక్రమవంతులు! వాళ్ళంతా ఏమయారు? వసుదేవుడు పట్టువడ్డ మేమిటి? ఇలా సంశయిస్తూనే వున్నాను. ఎదురుగుండా సౌంభకం కనిపించిది. పుణ్యం తరిగిపోయి స్వర్గంలోంచి వస్తున్న యయాతిలాగ సౌంభకం మీద కనిపించాడు వసుదేవుడు. ఒంటిమీద వస్తువులు లేవు. బట్టలు చిందరవందరగా వున్నాయి. తల చెదిరిపోయి వుంది. రాక్షసులు పట్టుకుని బాధిస్తున్నారు. నా కళ్ళే నేను నమ్మలేకపోయాను. తల తిరిగిపోయింది. నిండు ప్రాణాలు నిలువునా ఎగిరిపోయా యంటే నమ్ము. శార్ఙ్గం చేతిలోంచి జారిపోయింది. రథంమీద పడిపోయాను.

నా అవస్థ చూసి బెంగపెట్టుకున్నాయి మా సైన్యాలు. సతమతమే అయిపోయాయి. తెలువుకున్నాను కొంతసేపటికి. చూతునూ, సౌంభకంమీద వసుదేవుడు లేడు. సాల్వుడుమాత్రం పకపకా నవ్వుతున్నాడు. అదంతా మాయ అని అర్థమైపోయింది. ఎక్కడలేని కోపమూ వచ్చింది నాకు. శార్ఙ్గం చెవిదాకా లాగి వొక్క బాణం వేశాను. కనపడకండా పోయింది సౌంభకం. ఏడుపులూ పెడబొబ్బలూ పెట్టింది వాడి రాక్షససైన్యం. వాళ్ళ ఏడుపులు గురిపెట్టాను. శబ్దభేదిబాణాలు ప్రయోగించాను. క్షణంలో వాళ్ళందరినీ హతవార్చాను.

ఇందాకటి దెబ్బతో ప్రాగ్జ్యోతిషం పారిపోయింది సౌంభకం. మళ్ళీ తిరిగివచ్చిం దది. రాక్షసరూపం ధరించాడు సాల్వుడు. నామీద పర్వతవర్షం కురిపించాడు. అన్నిదిక్కులనించీ పెద్దపెద్ద పర్వతాలు నామీద పడుతున్నాయి. ఊపిరి సలపకండా అయింది. వజ్రబాణం ప్రయోగించాను. కొండలన్నీ పిండిచేశాను.

'ఉద్దండుడు వీడు. మాయావి. మరి ఉపేక్షించకు' అంటూ నన్ను హెచ్చరించాడు సారథి దారుకుడు. దారుకుడి నోట్లో మాట నోట్లోనే వుంది. తీశాను సుదర్శనచక్రం. అభిమంత్రించి, వొదిలి పెట్టాను. రాక్షసులూ, యక్షులూ, గంధర్వులూ, దైత్యులూ, దానవులూ సుదర్శనం ముందు నలుసులు. ప్రళయకాలంలో గూడు కట్టిన సూర్యబింబంలా భయంకరంగా బయల్దేరింది సుదర్శనం. మంటలు కక్కుతూ వెళ్ళి సౌంభకంమధ్య పడింది. శివుడి పాశుపతం పడి మండి పోయిన త్రిపురాల్లాగ భగ్గున మండి బుగ్గయింది సౌంభకం. నిలువునా చీలుకుపోయి కిందపడ్డాడు సాల్వుడు. ఇదీ సాల్వుడి సంగతి."

సౌంభకం కథవిని చకితులయారు పాండవులు. ఇలా కృష్ణుడి తోనూ తదితర బంధువులతోనూ కులాసాగా కాలక్షేపం చేశారు వాళ్ళు. చెప్పవలిసినవన్నీ చెప్పి, వెళ్ళివస్తానన్నాడు కృష్ణుడు. సుభద్రనీ, అభిమన్యుణ్ణీ తన బంగారంరథంమీద ద్వారక తీసుకు పోయాడు. *

ప్రతివింధ్యుడూ మొదలయిన ద్రౌపది కుమార్ళ్ళు అయిదుగురినీ కాంపిల్యం తీసుకుపోయాడు ధృష్టద్యుమ్నుడు. తనచెల్లెలూ నకులుడి భార్యా ఐన కరేణుమతిని శుక్తిమతి నగరం తీసుకుపోయాడు ధృష్టకేతు.

ద్వైతవనం

అనంతరం, ఆయుధాలూ అవీ పట్టుకుని ద్వైతవనం వచ్చే శారు పాండవులు. ఇంద్రసేనుడూ మొదలయిన మూలభృత్యులు ఇర వయిమూదిని మాత్రం వెంటబెట్టుకున్నారు. యావన్మంది బ్రాహ్మలూ యథాప్రకారం కూడా వున్నారు.

---

* ఇక్కడ శ్రీకృష్ణుడు పాండవులికి చెప్పినట్టు శ్రీవత్సరాజు కథ అని వొక చక్కని కథ రాశాడు, బంగాలీభారతకర్త కాశీరామదాసు.

ద్వైతవనం చేరాక తమ్ముళ్లతో అన్నాడు ధర్మరాజు : "మహారణ్య' మిది. మదపుటేనుగులూ, సింహాలూ, పులులూ, పెద్దపెద్ద పాములూ — ఎన్నో వున్నాయి యిక్కడ. అప్రమత్తులమై వుండాలి మనం. అంతేకాదు, శత్రువులూ మనల్ని వెంటాడుతూనే వుంటారు. ఎన్ని మాయలయినా ప్రయోగిస్తారు. తెలిసి మసులుకోవడం ఎంతయినా అవసరం" అని.

"నీ ప్రతాపమే అందరికీ రక్షరేక అన్నయ్యా," అన్నాడు అర్జునుడు. "బ్రహ్మజ్ఞానులయిన వేలాది బ్రాహ్మలు తెల్లవారేసరికి నీ పూజ లందుకుంటున్నారు. నిన్ను ఆశీర్వదిస్తున్నారు. అన్ని లోకాలూ చుట్టివచ్చే మహామునులు, నారదుడూ, వ్యాసుడూ మొదలయిన వృద్ధులు నీక్షేమం కోరుతున్నారు. అలాంటపుడు, లోపమేముంటుంది మనకి!

"నందనవనంలా వుంది ద్వైతవనం. అన్ని ఋతువుల పువ్వులూ వున్నా యిక్కడ. అన్ని కాలాల పళ్ళూ వున్నాయి. అన్ని వనస్పతులూ సమృద్ధిగా వున్నాయి. నెమళ్ళూ, చిలకలూ, కోయిలలూ — వీటి మధురగానాల్తో పులకరిస్తున్నాయి తోపులు. పద్మవనాల్తో పరిమళిస్తున్నాయి సరోవరాలు. కొంగలూ, కొక్కెరలూ, జక్కవలూ, కన్నెలేడిపిట్టలూ వాటితో ఎంతో గొప్పగా వున్నాయివి. అమృతంలాంటి చల్లని నీళ్ళతో ప్రవహిస్తున్నాయి నదులు. అన్నిటినీ మించి మహామునుల ఆశ్రమాలూ వున్నా యిక్కడ. అంచేత ఇక్కడే వుందాం" అన్నాడు.

ద్వైతవనంలో నివాసం పెట్టారు పాండవులు. లతలతో అల్లుకున్న చెట్లకింద అన్నదమ్ములు అయిదుగురూ విడివిడిగా నివాసాలు ఏర్పరుచుకున్నారు. అయిదుగుర్వూ మనోనిగ్రహంతో కాలక్షేపం చేస్తూ వుండేవాళ్లు. దేవకార్యాల్నూ, పితృకార్యాలూ నిర్వహించేవాళ్లు.

తమనిచూడవచ్చిన మునులికీ, బ్రాహ్మలికీ తృప్తిగా భోజనాలూ అవీ పెట్టేవాళ్లు.

ఒకనాడు మహాముని మార్కండేయుడు, శిష్యులతో కూడా అక్కడికి వచ్చాడు. మహా తపశ్శాలి మార్కండేయుడు. పాపాలన్నీ వొదిలించుకున్న మహాఋషి. సకల ధర్మాలూ తెలిసిన మహాత్ముడు. భక్తిపూర్వకంగా ఎదురువెళ్ళి అతణ్ణి ఎంతో అంత సత్కరించాడు ధర్మరాజు. వనవాస కష్టంతో వున్న ద్రౌపదినీ పంచపాండవుల్నీ చూశాడు ముని. తలపంకించాడు. "నాడు తండ్రి మాటమీద రాజ్యం వొదిలి, తమ్ముడితోనూ భార్యతోనూ వనవాసం చేసిన రాముణ్ణే చూశాను. ఇపుడు ధర్మాత్ముడయిన ధర్మరాజునే చూశాను. సగరుడూ, భరతుడూ, నలుడూ, యయాతీ, పృథువూ, అంబరీషుడూ — ఈ పూర్వరాజులు యావన్మందీ ధర్మమూ సత్యమూ పాలించడం వల్లే భాగ్యవంతు లయారు, పుణ్యలోకాలూ పొందారు. శకునివంటి పాపాత్ముడితో కలిసి దుర్యోధనుడిలా అధర్మం చేసినవాళ్లు ఇంతవరకూ ఎవ్వరూ లేరు. ధర్మం తప్పకండా నడుస్తున్నారు మీరు. సత్యవ్రతం పాలిస్తున్నారు. తప్పకండా ఇష్టసిద్ధి కలుగుతుంది మీకు" అన్నాడు.

ధర్మప్రసంగంచేసి మార్కండేయముని వెళ్ళిపోయాక, అపర సంధ్యోపాసనలో కూచున్నాడు ధర్మరాజు. సాయంకాలహోమాలు ఆరంభ మయాయి. వేలాది బ్రాహ్మలు అగ్నిహోత్రాలు వెలిగించారు. అపుడు బకదాల్భ్య డనే ముని అన్నాడు: "వీళ్ళంతా ఉత్తమ బ్రాహ్మలు. వేదపారాయణులు. సాధుచరిత్రులు. ఇంతమందీ ఎల్లప్పుడూ ప్రేమపూర్వకంగా మీ శుభం, ఔన్నత్యం వృద్ధి చేస్తూ వుంటే, ఈ వనవాసం మహారాజా, మీకే తగింది. బ్రాహ్మలు హితాభిలాషులు కావడం వల్లే పూర్వం బలిచక్రవర్తి మొదలయిన వాళ్ళు ఎంతోకాలం తరగని సంపదలతో తులదూగారు. భూలోకం

యావత్తూ పాలించారు. అగ్గిదేవుడికి గాలిదేవుడు తోడైతే అరణ్యాలు తగలబడినట్టు, రాజులికి బ్రాహ్మలు తోడైతే, శత్రువులు దగ్ధమే అయిపోతారు. బ్రాహ్మల మాటలు వినుకున్న రాజులికి, అందులోనూ ఇంద్రియనిగ్రహం కలవాళ్ళకి, ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ, మోక్షమూ - నాలుగూ సిద్ధిస్తాయి. బ్రాహ్మల్ని వొదిలిపెట్టి, ధర్మానికి దూరంగావున్న రాజుని ప్రజలుకూడా వొల్లరు. ప్రజానురాగం లేనివాడికి రాజ్యమూ స్థిరంకాదు. ధర్మరాజా, బ్రాహ్మలంటే ప్రాణం మీకు. ధర్మమే మీవ్రతం. అభ్యుదయం తప్పదు మీకు" అన్నాడు. అక్కడ వున్న యావన్మంది బ్రాహ్మలూ బకదాల్భ్యుణ్ణి పూజించారు.

అలా ద్వైతవనంలో దినాలు గడుపుతున్నారు పాండవులు. వనవాసం కష్టమనిపించినప్పుడల్లా ఉత్సాహంకలిగే కథలూ, కబుర్లూ చెప్పుకుంటూ వుండేవాళ్ళు.

ఒకనాడు అందరూ కూచుని ఆమాటా ఈమాటా ఆడుకుంటు న్నారు. "అవును, ఆ ముసిలాయనమాటే చిత్రమనిపిస్తుంది నాకు!" అంటూ ఎత్తుకుంది ద్రౌపది. "కొడుకుమాటే రుచించింది. క్రూరుడు. పాపానికే నెట్టుకున్నాడు. రాజ్యం లాక్కున్నాడు. దేశం వెళ్ళ గొట్టాడు. అప్పుడుకాని కడుపునిండలేదు. వజ్రమన్నా కరుగుతుంది, కాని ఆ రాతిగుండె కరగదు. ధర్మమూర్తులు మీరు. తన కొడుకులు అనరాని మాటలు అన్నీ అన్నారు. బెల్లంకొట్టినరాయిలా అలా వూరు కున్నాడే కాని పల్లెత్తుమాట అనలేదు వాళ్ళని! పోట్లాట పోసగా లనేనా అతడి శుభసంకల్పం!

"మంచిమంచి మేడల్లో విహరించేవాళ్ళు మీరు, అడవుల్లోతిరుగు తున్నారు. హంసతూలికలమీద పండుకునే వాళ్ళు, గడ్డిమీదా గాద మీదా నిద్రిస్తున్నారు. అగరూ, చందనం పూసుకునేవాళ్ళు, బుగ్గీ, బూడిదతో తిరుగుతున్నారు, రాజాధిరాజులు సేవించేవాళ్ళు, అడివి

మృగాల్తో గడుపుతున్నారు. కళ్ళారా చూసి సహిస్తున్నాను నేను! పగిలన్నాపోదు, పాషాణహృదయం నాది! అంధమహారాజులాగే దేవుడూ నిష్ఠురంగానే వున్నాడు. సమస్తభోగాలూ దూరంచేశాడు.

"మహారాజా, సింహాంకొదమలు చెరలో పడ్డట్టుంది, మీ తమ్ముల సంగతి. నీ శాసనం వాళ్ళని గొలుసుల్లా బంధించి వుంచింది. పరాక్రమం మాని పడరాని పాట్లూ పడుతున్నారు.

"నీ పాదాలమీద శిరస్సులు వొంచి నమస్కరించేవాళ్ళు, శత్రురాజులు. వాళ్ళ కిరీటాల్లోని పద్మరాగమణుల కాంతికి ఎర్రపడేవి, నీ పాదపద్మాలు. అలాంటి నీ పాదాలు కొండలమీదా, కరుకురాళ్ళమీదా రక్తాలు చిమ్ముతున్నాయి. మహదైశ్వర్యంతో తులతూగే మీరు, అడవుల పాలయారు. అష్టకష్టాలూ అనుభవిస్తున్నారు. రోజూ, పదివేలమంది బ్రాహ్మలికి బంగారంపళ్ళేల్లో షడ్రసోపేతంగా భోజనాలు పెట్టేవాడివి. వాళ్ళు తృప్తిపడి లేచాకే, ఆరగించేవాడివి, ఇప్పుడో, కాయా కసవూతోనే కాలం గడుస్తోంది. అయినా, చిత్రం! శత్రువుమీద కోపం రాదు నీకు!

"పదివేల ఏనుగుల బలశాలి మీ పెద్దతమ్ముడు. కారడివిలో, కాయకూరలు తింటూ ఎలా చిక్కిపోయాడో చూడు! రెండుచేతులే అయినా వెయ్యిచేతుల కార్తవీర్యుడికంటే బలశాలి అర్జునుడు. ఒక్క బిగిని వొకేసారి అయిదుబాణాలు వేస్తాడు. అంతటి మహారథుడు అడివి మృగాలమధ్య దేవులాడుతున్నాడు! ఎండంటే కందిపోతారు, సుకుమారులు నకుల సహదేవులు. ఎలాదీనంగా వున్నారో చూడు! ఇదంతా చూస్తూ, ఎలా వూరుకుంటున్నావో అనిపిస్తుంది నాకు.

"క్షమాగుణం వుండవలిసిందే, కాదనను. అయితే, క్షమ అప్పుడు క్షమా, ప్రతాపమప్పుడు ప్రతాపం ప్రకటించాలి, రాజు. ప్రతాపం శూన్యమైతే, ప్రజానురాగమూ శూన్యమవుతుంది. ఇతిహా

సాలూ ఇదే చెప్తున్నాయి. 'క్షమా, ప్రతాపం — ఈ రెంటిలో ఏది గొప్పదో చెప్పు' అని తాతని ప్రహ్లాదుణ్ణి అడిగాడు బలిచక్రవర్తి. 'రెండూ గొప్పవే' అన్నాడు ప్రహ్లాదుడు. 'క్షమ అప్పుడు క్షమా, ప్రతాపమప్పుడు ప్రతాపం ప్రకటించాలి రాజు. ఎప్పుడూ ప్రతాపం ప్రకటించడం ఎంత దోషమో, ఎప్పుడూ క్షమతో వుండడమూ అంతే దోషం. క్షమ మాత్రమే వహించినవాడి దగ్గిర సేవకులు సహా భయపడరు. పైగా అవమానిస్తారు. పొగరుబోతులై తిరగబడతారు. చేతికిచిక్కిన ధనమూ చపాయిస్తారు. అలా అని ఎప్పుడూ ప్రతాపం ప్రకటించడమూ చిక్కే. అలాంటివాడు క్రూరుడే అయిపోతాడు. యావన్మందినీ బాధిస్తాడు. ఇంట్లోదూరిన పాములాగ బుసకొడుతూనే వుంటాడు. క్షమ కావలిసినప్పుడు క్షమా, ప్రతాపం కావలిసినప్పుడు ప్రతాపం ప్రకటించేవాడే ఇహపరాలు రెండూ సాధిస్తాడు,' అన్నాడు.

"అపరాధం వొకటే అయితే, అదీ స్వల్పమైందయితే — క్షమించవచ్చు. కౌరవుల అపరాధాలు వొకటా రెండా? అవన్నీ, క్షమించవలిసినవేనా? క్షమాగుణానికి సమయమే కాదిది. ప్రచండమైన ప్రతాపమే ప్రకటించవలిసిన కాల మిది. ఏమాత్రమైనా కన్నెర్ర చేస్తేచాలు, నువ్వు. ఉగ్రులే అయిపోతారు నీ తమ్ములు. వాడి వందమంది తమ్ములతోనూ నులిపేస్తారు దుర్యోధనుణ్ణి" అంది.

అంతా విన్నాడు ధర్మరాజు. "ఐతే, క్రోధం నేర్పుతున్నావు నాకు!" అన్నాడు. "క్రోధమంటేనే పాపం. క్రోధంవల్లే ధర్మం, అర్థం, కామం — అన్నీ నశిస్తాయి. క్రోధం వహించినవాడు ముందూ వెనకా కానలేడు. ఏం చెయ్యాలో తెలుసుకోలేడు. గురువునైనా నిందించడానికి జంకడు. చంపరాని వాళ్ళనీ చంపుతాడు. ఆత్మహత్యకే పూనుకుంటాడు. అలాంటప్పుడు, ధర్మమే వ్రతం చేసుకున్న నావంటివాడు క్రోధం పెట్టుకోవడం న్యాయమే అంటావా? నువ్వే చెప్పు. తెలిసిన

వాడు, తన తెలివి అనే నీళ్ళతో క్రోధమనే మహాగ్ని ఆర్పివేస్తాడు. క్రోధం విడిచిపెట్టినవాడే దేశం, కాలం, పాత్రా తెలుసుకుంటాడు. దేశ కాలాలు తెలుసుకున్నప్పుడే వాటికి అనుగుణ్యంగా ప్రతాపం ప్రకటిస్తాడు. భూదేవిలాగ క్షమాగుణం కలవాడికి ఎప్పుడూ జయమే లభిస్తుంది. క్షమావంతుడే ప్రతాపవంతుడు. ప్రతాపంలోంచి పుట్టిన ఉత్సాహం, సామర్థ్యం, శౌర్యం, చురుకూ — ఈనాలుగు గుణాలూ క్షమావరితుడిలోనే వీర్యవంతా లవుతాయి. మహాత్ముడు కశ్యపుడూ ఈఅర్థమే గానం చేశాడు.

"క్షమే ధర్మం. క్షమే యజ్ఞం. క్షమే వేదం. క్షమే శాస్త్రం. క్షమే సత్యం. క్షమే అతీతం. క్షమే భవిష్యత్తు. క్షమే తపస్సు. క్షమే పవిత్రం. క్షమే పరబ్రహ్మం. సచరాచరమయిన జగత్తు యావత్తూ క్షమలోనే నిలిచివుంది. తపస్సు చేసేవాళ్ళూ, వేదాలు చదివినవాళ్ళూ, యజ్ఞాలు చేసినవాళ్ళూ, బ్రహ్మం తెలిసినవాళ్ళూ — వీళ్ళకి ఏ పుణ్యలోకాలు లభిస్తాయో, క్షమావంతులికీ అవే లభిస్తాయి. వ్యాసుడూ, భీష్ముడూ, విదురుడూ, కృపుడూ, ద్రోణుడూ, సంజయుడూ — యావన్మందీ నా క్షమాగుణమే మెచ్చుకుంటున్నారు. క్షమలేనివాడు దుర్యోధనుడు. క్షమలేనివాళ్లు అతడి తమ్ములు. క్షమ లేక పోవడం మూలానే అతడికి నాశనం తప్పదు. ధర్మమే ఎవళ్ళనయినా రక్షిస్తుంది" అన్నాడు.

"ధర్మం ధర్మం ధర్మం — ధర్మానికి ఏనాడో తిలోదకాలు మూసేశారు దుర్యోధనుడూ, అతడితమ్ములూను" అంది మళ్ళీ ద్రౌపది. "వాళ్ళ నేంచేస్తుంది ధర్మం? ధర్మం పేరుచెప్పి తాత తండ్రులరాజ్యం వొదులుకుంటున్నారు. మీరు చెయ్యని ధర్మాలు ఏమివున్నాయి చెప్పండి! ధర్మం కోసమే రాజ్యంచేశారు. ధర్మం కోసమే బతుకుతున్నారు. అవసరంవస్తే ధర్మంకోసం భీముణ్ణీ,

అర్జునుణ్ణీ, నకులసహదేవుల్నీ — తుదకి నన్నూ వొదిలిపెడతారు మీరు. రాజ్యమున్నప్పుడూ, ఇప్పుడూ వేలకొద్దీ బ్రాహ్మలికి భోజనం పెడుతున్నారు. వైశ్వదేవం, పంచయజ్ఞాలూ ఏనాడూ లోపం రానివ్వలేదు. దక్షిణలతో సహా రాజసూయం, పౌండరీకం, గోసవం, అశ్వమేధంలాంటి మహాయజ్ఞాలూ చేశారు.

"ఇంతటి ధర్మాత్ముడివే అయినా, విపరీతమే అయింది నీబుద్ధి. మాయజూదంలో పడిపోయావు. తమ్ముల్నీ, నన్నూ వోడిపోయావు. ఏమయింది ధర్మం? మీ ధర్మం మిమ్మల్ని రక్షించింది కాదేం? మోసం చేసినవాళ్ళని ధర్మమని దయతలిస్తే, ఫలితమేమవుతుంది? మోసంచేసినవాళ్ళే తిరగబడతారు. ప్రాణాలూ తీస్తారు.

"ఇంతకీ ఆధాతకీ విధాతకీ వొకనమస్కారం. ఆ దేవుడూ ఏం దేవుడో — అర్థంకాదు. మంచివాళ్ళకి చెడ్డచేస్తాడు. చెడ్డవాళ్ళకి మంచి చేస్తాడు. చెడ్డవాళ్ళే అతడి చుట్టాలు. మంచివాళ్ళు శత్రువులు" అంటూ ధర్మాన్నీ, దైవాన్నీ ఆక్షేపిస్తూ ఏమేమో అంది.

"ఈ నాస్తికబుద్ధి ఎలా వచ్చింది నీకు?" వారిస్తూ అన్నాడు ధర్మరాజు. "దైవదూషణా, ధర్మదూషణా — కూడదు. ధర్మం సందేహించకూడదు. మహామహులు యావన్మందీ ధర్మమే అవలంబిస్తున్నారు. ధర్మం అతిక్రమించిన దుర్మతికి ప్రాయశ్చిత్తమేలేదు. నీ కళ్ళెదటే చూశావు కదా, మార్కండేయుణ్ణి. ధర్మప్రభావంవల్లే ఆయన చిరంజీవిగా వున్నాడు. వ్యాసుడూ, వశిష్ఠుడూ, మైత్రేయుడూ, నారదుడూ, రోమశుడూ, శుకుడూ — ఈ మహామునులందరూ ధర్మంవల్లే అంతవాళ్ళయారు. ధర్మపరుణ్ణనేకదా, వీళ్ళంతా నన్ను మన్నిస్తారు!

పైవాళ్ళు ధర్మంతప్పారని నేనెందుకు తప్పాలి? "మంచికర్మకి మంచిఫలం తప్పకండా వుంటుంది. ధర్మంకాన్ని, అధర్మంకాని — ఇవి ఎప్పుడూ వ్యర్థం కావు. తపస్సూ, వేదాధ్యయనం, బ్రహ్మచర్యం,

దానం, యజ్ఞం — ఈ పుణ్యకర్మలకి ఫలమే లేకపోతే, దేవఋషులూ, గంధర్వులూ వీటిని చెయ్యకనే పోదురు. అంత దూరమెందుకు? ప్రత్యక్షప్రమాణం మనకి కనపడుతూనే వుంది. నువ్వూ, మీ అన్నా పుట్టడానికి పుణ్యకర్మలే కదా, కారణం! ఏమంటావు?

"మంచికర్మల ఫలితం సామాన్యులకి చప్పున అవగతం కాదు. తత్వవేత్తలకి మాత్రం ఈరహస్యం తెలుసు. అందుకనే, ఫలాపేక్ష లేకండా సత్కర్మలు చేస్తారువాళ్ళు. ప్రత్యక్షంగా ఫలం కనిపించక పోయినాసరే, ధర్మం సందేహించకూడదు. పుణ్యానికి ఫలమున్నట్టే పాపానికీ వుంటుంది, ఫలం.

"కర్మకి ఫలం తప్పకండా వుంటుందనీ, ధర్మం సనాతనమైందనీ ఆదిలో తనకుమాళ్ళకి బ్రహ్మ చెప్పాడు. అందులో కశ్యపుడు అక్షరాలా నడచుకున్నాడు. అధర్మానికి చెడ్డఫలం, ధర్మానికి పుణ్యఫలం లభించడం దైవనియోగం.

"కాగా — కర్మఫలం ఆశించి నేను కర్మలు చెయ్యడంలేదు. కర్మ నా కర్తవ్యం గనక చేస్తున్నాను. దానం చెయ్యాలి, కనక దానం చేస్తున్నాను. యజ్ఞాలు చెయ్యాలి, కనక యజ్ఞాలు చేస్తున్నాను. ఫలం లభించినాసరే, లభించకపోయినా సరే, ఇవిచెయ్యడం మానవుడి కర్తవ్యం. 'ఫలానా ఫలం కావాలి' అనినేను ఎప్పుడూ ధర్మం చెయ్యడం లేదు. అసలు అలా ఫలాపేక్ష పెట్టుకోనే కూడదు.

"దైవాన్ని నిందించకూడదు. దైవానుగ్రహం లేకపోతే ధర్మమూ సాధ్యంకాదు. దైవానుగ్రహంవల్లే ధర్మకర్మ చేస్తారు మానవులు. ధర్మకర్మవల్లనే దేవత్వమూ పొందుతారు" అన్నాడు.

"కర్మకి ఫలం లేదనలేదు నేను" అంది ద్రౌపది. "కర్మఫలానికి దైవం కారణం కాదన్నీ నా ఉద్దేశం కాదు. విధి మనపాల వక్రించిందని అలా వచ్చేసింది మాట. వేదాలూ, శాస్త్రాలూ, విధివిధానాలూ

ప్రమాణం కావనే మష్టులికి పుణ్యగతు లుండవనీ తెలుసు నాకు. మా తండ్రిగారిదగ్గిరికి బ్రహ్మజ్ఞానులయిన బ్రాహ్మలు వచ్చేవాళ్ళు. వాళ్ళ ప్రసంగం ఇంతో అంతో వినేదాన్ని. ఎంతటి జ్ఞానవంతు లయినా కర్మ చెయ్యాలి. జడపదార్థం లాగ, కర్మ చెయ్యకండా మనిషన్నవాడు బతకలేడు. ఫలం ఏమయినా సరే, కర్మ చేస్తూ వుంటారు ప్రాణులు. మనం చూస్తూనే వున్నాం

"ఐతే, మనిషి చెయ్యడం, దైవం సహాయపడడం — కర్మ ఫలా లభించడానికి ఈ రెండూ కారణాలు. అర్థసిద్ధి మనస్సులో నిశ్చయించుకుని, కర్మకి ప్రయత్నించాలి. అప్పుడే దైవమూ సహాయ పడతాడు. కర్మ సిద్ధిస్తుంది.

"నువ్వుల్లో నూనె వుంది. కర్రల్లో అగ్గి వుంది. అది తెలుసుకుని, దానికోసం ఉపాయంతో ప్రయత్నించాలి. అప్పుడే దైవసహాయం లభిస్తుంది. నువ్వుల్లోని నూనే, కర్రల్లోని అగ్గీ పైకి వస్తుంది. అలాగే, పొలం దున్ని, విత్తనాలు చల్లి, సిద్ధంగా వుండాలి వ్యవసాయదారుడు. అదునుకి వర్షంపడితే పంట పండుతుంది. మేఘాలు కురవలేదే అనుకుందాం, అప్పుడు వ్యవసాయదారుడి లోపంమాత్రం వుండదు.

"చెప్పవచ్చిం దేమిటంటే, మనిషీ, దైవం — ఈ ఇద్దరివల్లా కర్మఫలసిద్ధి కలుగుతుంది. పురుషప్రయత్నం వుంటేనే అది సుస్థిరమవుతుంది. కోరికలేనివాడు, దైవపరుడయితే మాత్రం ఏంలాభం? నీటిలోని పడవలాగ చెడి వూరుకుంటాడు. అందుకని, మహారాజా, కర్మఫలసిద్ధి నిశ్చయించుకుని ప్రయత్నం చెయ్యమంటాను. నీ తమ్ముల పరాక్రమంతో ప్రయత్నం చెయ్యి. మన ఈ దారిద్ర్యం దూరం చెయ్యి" అంది.

"ద్రౌపది చెప్పింది సబబే నన్నయ్యా" అంటూ తానూ అందుకున్నాడు భీముడు. "తాతతండ్రుల రాజ్యం మనది. అర్జునుడి

గాండీవం కింద శత్రువులికి అసాధ్యమైంది. దేవేంద్రు డయినా తేరి చూడలేండి. అలాంటి యీ రాజ్యం పరులపాలుచేసి, అడవుల్లో ఇలా వ్రతాలు చేసుకు బతకడం — ఏం న్యాయమంటాను. సింహం పంజా లోని మాంసం నక్కలు లాక్కున్నట్టుంది, మనదగ్గరనుంచి కౌరవులు రాజ్యం తీసుకోవడం. వాళ్లూ, వాళ్ళ స్నేహితులూ ఏమనుకుంటు న్నారో మనల్ని ? ద్రౌపది అన్నట్టు ధర్మం పేరుచెప్పి ఆమోసగాళ్ళని సహించవలిసిందేనా మనం !

" కాదన్నయ్యా, ఇది ధర్మం కానేకాదు. వెంటనే వాళ్ళకి బుద్ధి చెప్పడమే సరయిన ధర్మం. ధర్మం అర్థం కామం — వీటిలోంచే కదా పుట్టింది ధనం! సర్వార్థసాధనమైందీ ధనమే. అలాంటి ధనం వొదిలి పెట్టి మన వాళ్ళకి దుఃఖం, శత్రువులికి సుఖం కలిగేట్టు జీవించడం, తగిన పనేనా అని అడుగుతున్నాను. ధర్మం ధర్మం అంటున్నాము. బల మేమీ లేనట్టు, మునుల్లాగ కూచుంటున్నాము. బాహుబలం లేనివాడికి ఈవైరాగ్యం చెల్లితే చెల్లుతుంది. నీవంటివాడికి ఈ దైన్యమేమిటి ?

" నువ్వు 'ఊఁ' అనే వుంటేనా, జూదంనాడే వాళ్ళందరినీ మచ్చుకన్నా లేకండా చేసేవాళ్ళం. అవాళ అలా చేసేవుంటే, ఇవాళ ఈ పాట్లే వుండేవికావు మనకి. నీశపథం భంగమవుతుందని భయపడు తున్నాం. అంతా వోర్చుకుంటున్నాం. మన జడత్వం చూసి, మనల్ని పిరికిపందలకింద కడుతున్నారు వాళ్ళు.

" ప్రాణంలేనివాణ్ణి సుఖదుఃఖాలు రెండూ వొదిలిపోతాయి. అలాగే, 'ధర్మం ధర్మం' అని ముక్కుమూసుకున్నవాణ్ణి అర్థమూ కామమూ రెండూ విడిచిపోతాయి. ధర్మమూ కామమూ విడిచిపెట్టి, కేవలం ధనం కావాలంటూ కూచోవడమూ తెలివితక్కువే. అడివిలో ఆవు పెంచినట్టవుతుందది. ధర్మమూ అర్థమూ వొదిలిపెట్టి, కామం పట్టుకు వేలాడినా అంతే. నీళ్లులేని చెరువులో చేపలు పెంచినట్టవుతుంది.

మేఘానికీ సముద్రానికీ ఎలాంటి సంబంధమో, ధర్మానికీ ధనానికీ అలాంటి సంబంధం. అంచేత, ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ — మూడూ సమానంగా సేవించినవాడే సర్వమూ తెలిసినవాడు.

"నువ్వు అనుసరిస్తున్న ధర్మం కేవలం అర్థం, కామం రెంటికే కాదు. నీకూ నీబంధువులికీ బాధగానే వుంది.

"ధర్మమే ప్రధానమనుకుందాం. అయినా, యజ్ఞాలూ మొదలయిన ధర్మకార్యాలికీ ధనం కావాలి కదా! డబ్బులేనివాడు గడ్డిపరక చెయ్యడు. ప్రపంచాలు ధర్మంమీదే ఆధారపడి వున్నాయి. నిజమే. ధర్మానికి మించింది ఏదీలేదు. అయితే, ధనంలేని ధర్మం బ్రాహ్మడికేమో, కాని క్షత్రియుడికి మాత్రం తగదు.

"యుద్ధంలో శత్రువుల్ని గెలవడం, రాజ్యం సంపాదించడం, ఏభయమూ రాకండా దాన్ని పాలించడం, తగినవాళ్ళకి దానం చెయ్యడం, బ్రాహ్మల్ని పూజించడం — ఇవీ ఉత్తమ క్షత్రియుడి ధర్మాలు. ఇవే అతడి సుగతికి మార్గాలు. ధర్మం ధర్మం అని కూచుంటే, శత్రువుల్ని జయించలేం. మోసగాళ్ళని మోసంతోనే జవాబు చెప్పాలి. రాక్షసులూ దేవతలూ అన్నదమ్ములే కదా! రాక్షసులు మొదట పుట్టినవాళ్ళు కూడాను. దేవతలు మోసంచేసే కదా, వాళ్ళని జయించారు! అంచేత అన్నయ్యా, శపథం నిలుపుకోవాలీ, అన్న ఈధర్మం వొదిలిపెట్టు. శత్రువుల్ని జయించడానికి ప్రయత్నించు. యాదవులూ, సృంజయులూ, కేకయులూ, పాంచాలులూ మొదలయిన మిత్రులు నీకు మేలుచెయ్యాలనే చూస్తున్నారు. వీళ్ళంతా మనపక్క నుంచుంటారు. మిత్రబలంతో వున్న శత్రువుని మిత్రబలంతోనే భేదించాలి. దానికి తగిన బలం, పట్టుదలా వుండాలి. దేశబలమూ, కాలబలమూ కలిసివస్తే ఇక చెప్పేదక్కరలేదు. అసాధ్యమంటూ వుండనే వుండదప్పుడు. ఒక బలవంతుణ్ణి — వాడు

ఎంతబలమైనవాణ్ణయినా కానీ, పదిమంది బలంలేనివాళ్ళు ఏకమయితే, హతమారుస్తారు. తేనెటీగలకంటే బలమయినవాడే మనిషి, తేనె లాక్కోవాలని వెళతాడు. తేనెటీగ లేం చేస్తున్నాయి. అన్నీ ఏకమై, అంతమనిషినీ తరిమి కొడుతున్నాయి. కుక్కతోలుసంచిలో పోసిన ఆవుపాలులా అయింది, దుర్యోధనుడి చేతిలో సామ్రాజ్యం. కనక నే, పట్నంలో అయితేనేం, పల్లెల్లో అయితేనేం నువ్వే రాజు కావాలంటు న్నారు ప్రజలు. పెడమొహం పెట్టకు నువ్వు. సైన్యాలూ ఆయు ధాలూ సిద్ధంచెయ్యి. రథాలు పూయించు. హస్తిన ముట్టడించు. ఈ ముహూర్తంలోనే బయల్దేరు. క్షాత్ర తేజం ప్రకటించు. అరిటిబోదె నరికినట్టు కౌరవుల్ని నరుకుతుంది, తమ్ముడి గాండీవం.

"వాళ్ళకేమో రథాలూ గుర్రాలూ ఏనుగులూ అధికంగావున్నా యని భయపడకు. నా గదముందు అవన్నీ నలుసులు. లే. శత్రుసంహారం చెయ్యి. నాలుగు సముద్రాల మధ్యా వున్న భూమండలం యావత్తూ పరిపాలించు. ప్రజాపాలన కంటే ధర్మమేముంది మనకి! రాజ్యం సంపాదించిన రాజు దక్షిణ లిచ్చి బ్రాహ్మల్ని సంతోషపెడతాడు. యజ్ఞాలుచేసి దేవతల్ని తృప్తిపరుస్తాడు. అగ్రహారాలూ ఆవులూ దానంచేసి పాపాలు వొదుల్చుకుంటాడు. మబ్బులు విడిచిన చంద్రుడిలా ప్రకాశిస్తాడు" అన్నాడు.

"నువ్వుచెప్పిందంతా నిజమే, కాదనను" అన్నాడు ధర్మరాజు. "పైగా ధర్మసమ్మతమైందీ, పెద్ద లంగీకరించిందీ, ఇష్టసిద్ధి కలిగించే దిన్నీ. సందేహం లేదు. అయితే, దానికి ఇది మాత్రం సమయంకాదు. ఆలోచించు. నీకే అవగతమవుతుంది. ఏదయినా సరే, బాగా ఆలో చించి తేల్చినప్పుడే, సులభ మవుతుంది. వృద్ధులూ పెద్దలూ వున్న కౌరవసభలో నేను చేసిన ప్రతిజ్ఞ జ్ఞాపకం చేసుకో. పన్నెండేళ్లు వన

వాసం చేస్తా నన్నాను. ప్రజల మధ్య వొక సంవత్సరం అజ్ఞాతవాసమూ చేస్తా నన్నాను. చేసిన శపథం తప్పడం చేతకాదు నాకు.

"ధనం చంచలమైంది. మెరుపులాంటిది. దాని కాసపడి, క్షమాగుణం వొదిలిపెట్టలేను. బుద్ధిమంతుడు ఎవ్వడూ అలాంటిపని చెయ్యడు. రాజ్యం, కొడుకులూ, ధనం, కీర్తి — ఇవేవీ సత్యంతో సరికావు. అంచేత తమ్ముడూ, తొందరపడకు. మంచిరోజులు వచ్చే వరకూ వోపికపట్టు" అన్నాడు.

"ఓపిక ఏమిటి అన్నయ్యా," అంటూ మళ్ళీ ఎత్తుకున్నాడు భీముడు. "నిమిషం మనది కాదు. నీడలా మృత్యువు కనిపెట్టుకునే వుంటుంది. ఎప్పుడో మంచిరోజులు వస్తాయని కాలం వృథాపుచ్చడమా? దేహిమాత్రుడికి మరణం తప్పదు. మరణానికి ముందే విరోధం తీర్చు కోనివాడిజన్మ వ్యర్థం. అంతమంది రాజుల ఎదట మన్ని పరాభవిం చారు వాళ్ళు. ప్రతీకారం చేసేదాకా, రాత్రింబగళ్ళు దహించుకు పోతోంది హృదయం. నాకంటే అర్జునుడూ, నకులసహదేవులూ, అమ్మ కుంతీదేవి మరీ కుమిలిపోతున్నారు. వీళ్ళ దుఃఖం చూడకండా వున్నావు నువ్వు. పగవాళ్ళు సంతోషించేట్టు, అడవుల్లో గడుపుతు న్నావు. ధర్మం నెపంపెట్టి ఇలా ఉపేక్షించడం న్యాయం కాదంటాను. ఇది బ్రాహ్మణధర్మం, కాని క్షత్రియధర్మం కాదు. మనువు చెప్పిన రాజధర్మం నీకు తెలియంది కాదు. శత్రువుని చంపకపోతే స్వంతా నికే నష్టం.

"మరో మాట, — అడివిలో పన్నెండేళ్ళూ వుండా లంటే వుండగల మనుకో. రెండోకంటివాడికి తెలియకండా ప్రజలమధ్య అజ్ఞాతంగా వుండడమంటే మాత్రం, — నిజం చెపుతున్నాను — వొక్క రోజన్నా వుండలేం. ఏమంటావా? రాజుల్లో సూర్యుడివంటివాడివి నువ్వు. పిల్లలదగ్గిరినుంచీ వృద్ధులదాకా నిన్ను ఎరగనివాళ్లు లేరు.

సింహాలు నీతమ్ముళ్లు. జగమెరిగిన బ్రాహ్మలు. మేరుపర్వతం దాక్కోవడం ఎలా సాధ్యంకాదో, మనం దాక్కోవడమూ అలా సాధ్యంకాదు. అంచేత, ఎలాగూ దొరికిపోతాం మనం. తిరిగీ ఎలాగూ అరణ్యవాసం తప్పదు. బతుకంతా ఇంతే అవుతుంది.

'నే నొక ఉపాయం చెపుతాను విను. సంవత్సరాలికి బదులు నెలలు లెక్కపెట్టడం ప్రతీచోటా వున్నదేను. పదమూడు సంవత్సరాలు కదా, నీ శపథం! మనం అడవులికి వచ్చి పదమూడు మాసాలైంది. పదమూడు సంవత్సరాలికీ పదమూడు మాసాలు. సరిపోయింది. ధర్మవిరోధమూ లేదు. సరా! యుద్ధానికి తగిన సమయ మిది. ఇంకో ఆలోచనే వొద్దు. వెంటనే ఉద్యోగించు" అన్నాడు.

పెద్ద నిట్టూరుపు విడిచాడు ధర్మరాజు. ఎంతో బాధపడుతూన్నట్టు, చెప్పకండానే చెపుతోంది అతడి మొహం. ఆలోచిస్తూ వూరుకున్నాడు కొంతసేపు. చివరికి ఇలా అన్నాడు: "తమ్ముడూ, పరాక్రమంలో ఎంత ఉద్దండుడివో, పాండిత్యంలోనూ అంత ఉద్దండుడివే నువ్వు. నువ్వు చెప్పింది సబబే. కాదనను. ఐతే, మళ్ళీ చెపుతున్నాను, తొందరపడకు. నేను చెప్పింది విను. కార్యం స్వల్పమయితే సాహసించినా తప్పులేదు. ఇది మహాకార్యం. సాహసంతో సాధ్యమయేది కాదు. బాగా ఆలోచించి అడుగువెయ్యవలిసిన పని ఇది. ఆలోచించి చేసినదానికి దైవంకూడా అనుకూలపడతాడు. తొందరపాటు లేకండా ఆలోచించడం అవసరం.

"దుర్యోధనుడూ అతడితమ్ముళ్లూ పొగరుబోతులు. ఇళ్ళు కాల్చడం, విషంపెట్టడం, దోచుకోవడం, స్త్రీలని చెరచడం, పైవాడి భూమి లాక్కోవడం, హత్యచెయ్యడం — దేనికీ జంకరు వాళ్ళు. వాళ్ళని అంతసుళువుగా గెలవగల మనుకోడమూ పొరపాటే. కర్ణుడూ, భూరిశ్రవుడూ, శల్యుడూ మొదలయిన హేమాహేమీలు వాళ్ళ

న్నే హావర్గంలో వున్నారు. మనతో వోడిపోయిన రాజుల్ని యావన్మందినీ కూడగట్టుకున్నాడు దుర్యోధనుడు. వాళ్ళూ తక్కువవాళ్ళు కారు. అతడికోసం ప్రాణాలయినా ఇవ్వడానికి సిద్ధంగా వున్నారు. ముఖ్యంగా కర్ణుడు— అభేద్యమయిన సహజకవచం వాడిది. వాడి బాణాల నేర్పూ, వాడి పరాక్రమం తలుచుకుంటే, కంటిమీద రెప్పపడదు నాకు. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, కృపుడూ — వీళ్ళకి వాళ్ళూ మనమూ సమానమే. అయినా, వాళ్ళదగ్గిరే వున్నారు వాళ్లు. ఎన్నో అన్ని దివ్యాస్త్రాలు తెలుసు వాళ్ళకి. ముందు వాళ్ళని గెలిస్తేనేకాని దుర్యోధనుడి మీద ఈగన్నా వాలడానికి వీలుండదు. ఇదంతా ఆలోచించకండా తొందరపడితే ఏంలాభం ? ”

ఇలా ఈప్రసంగంలో వున్నారు పాండవులు. పుణ్యంపండిందా అన్నట్టు వచ్చి ప్రత్యక్షమయ్యాడు వ్యాసముని. అందరూ లేచి భక్తి వినయాలతో పూజించారు రుషిని. అందరినీ చల్లనిచూపు చూశాడు ముని. “భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, కృపుడూ, కర్ణుడూ మొదలయిన వాళ్ళని ఎలా గెలవడమని భయపడుతున్నావు ” అని అంటూ ధర్మరాజుని చూసి మందహాసం చేశాడతడు. “తెలిసి, అది పోగొట్టాలనే ఇలా వచ్చాను. ఒక రహస్యవిద్య ఉపదేశిస్తాను. ఎంతో యోగం వుంటేనే కాని లభించనివిద్య ఇది. ఈ మహావిద్యకోసం అర్జునుణ్ణి నియోగించు. అతడే దీనిలో సిద్ధిపొందుతాడు ” అన్నాడు. ధర్మరాజుని ఏకాంతంగా తీసుకువెళ్ళాడు. ‘ ప్రతిస్మృతి ’ అని వొక రహస్యవిద్య సక్రమంగా అతడికి ఉపదేశించాడు.

“ దీని శక్తివల్ల ఎంతో, వీర్యవంతుడవుతాడు అర్జునుడు. ఇంద్రుడూ, యముడూ, వరుణుడూ, కుబేరుడూ మొదలయిన దేవతల్నీ, శివుణ్ణీ ప్రత్యక్షం చేసుకుంటాడు. వారివల్ల దివ్యాస్త్రాలు సంపా

దిస్తాడు. నువ్వు భయపడుతూన్న శత్రువులు యావన్మందినీ జయిస్తాడు” అన్నాడు. కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా పాదాభివందనం చేశాడు ధర్మరాజు.

చెప్పవలిసినవన్నీ చెప్పాక, “వెళ్ళివస్తా” నన్నాడు వ్యాసుడు. “ద్వైతవనంలో ఎంతో కాలం వున్నారు మీరు. పువ్వులూ, పళ్ళూ తరిగిపోతున్నాయి. చెట్లూ తగ్గిపోతున్నాయి. జంతువులూ క్షీణిస్తు న్నాయి. అడివి పెరగకండా అయిపోతోంది. ఒక్కచోటే హెచ్చు కాలం వుండడం ఎవ్వరికీ మంచిది కాదు. ఇంకో అడివికి వెళ్ళండి” అంటూ చెప్పి వెళ్ళాడతడు.

వ్యాసుడు చెప్పిన ప్రకారం ద్వైతవనం విడిచిపెట్టేశారు పాండవులు. సపరివారంగా కామ్యకవనం వచ్చి, సరస్వతీనది వొడ్డుని నివాసం పెట్టుకున్నారు.

అర్జునుడి తపస్సు

ఒకనాడు అర్జునుడితో అన్నాడు ధర్మరాజు: “బ్రాహ్మలికి వేదం పట్టుబడ్డట్టు, భీష్ముడూ మొదలయిన వాళ్ళకి మహనీయమయిన ధనుర్వేదం కరతలామలకమైంది. దివ్యమంత్రాలతో వాళ్ళు చెప్పినట్టు వినుకుంటుందది. తనకోసమని వాళ్ళని కొలువులో వుంచుకున్నాడు దుర్యోధనుడు. యుద్ధమే ప్రారంభమైతే, మనమీద తప్పకండా చెయ్యి చేసుకుంటారు వాళ్ళు. దివ్యాస్త్రాలతో వున్న వాళ్ళని గెలిచే ఉపాయం ఉపదేశించాడు వ్యాసుడు. నీకోసమని ప్రతిస్మృతి విద్య అనుగ్రహించాడు నాకు.

“ఈ విద్య నువ్వు గ్రహించు. ఇతర్లు నిన్ను గెలవకండా కవచం వేసుకో. కత్తీ, గాండీవం తీసుకో. ఉత్తరాదిగా వెళ్ళు. తపోయోగంతో దేవేంద్రుణ్ణి ప్రత్యక్షం చేసుకో. వృత్రాసురుడికి భయపడి లోగడ దేవతలు తమ ఆయుధాలూ, బలమూ ఇంద్రుడి దగ్గిర దాచు

కున్నారు. అతడు దయచూస్తే అవన్నీ లభిస్తాయి నీకు. అతడి ఉపదేశంతో శివుణ్ణి ఆరాధించు. శివుడి అనుగ్రహంతో ఇష్టసిద్ధిపొందు. ఇది వ్యాసులవారి ఉపదేశం" అని.

వ్రతదీక్ష పూనాడు అర్జునుడు. 'శత్రువుల్ని గెలవాలి' అన్న సంకల్పంతో అతడికి ప్రతిస్మృతి ఉపదేశించాడు ధర్మరాజు. ఆ యోగ విద్య అన్నగారినించి గ్రహించాడు అర్జునుడు. దాని ప్రభావంతో తేజోవంతు డయ్యా డతడు.

అన్నగారి అనుమతి తీసుకున్నాడు అర్జునుడు. విధిపూర్వకంగా హోమం చేశాడు. అగ్నిహోత్రుణ్ణి సంతృప్తి పరిచాడు. బ్రాహ్మల స్వస్తివాక్యాలికి తలవొంచాడు. ధౌమ్యుడికి నమస్కరించాడు. అన్న దమ్ముల దగ్గిర సెలవుతీసుకున్నాడు. దివ్యాస్త్రాల సంపాదనకోసం ప్రయాణ సన్నద్ధు డయ్యాడు.

శరీరానికి బంగారం కవచం తొడిగాడు. భుజాలికి అక్షయ తూణీరాలజంట కట్టుకున్నాడు. చేత్తో గాండీవం పట్టుకున్నాడు. అతణ్ణి చూసి బ్రాహ్మలేకాదు, కంటికి అవుపడని భూతాలు కూడా సంతోషించాయి.

"అర్జునుడి అభిలాష ఫలించాలి."

"సర్వవిఘ్నాలూ శాంతించాలి."

అన్నిదిక్కులా ఈ మాటలు వినిపించాయి.

"పగవాళ్ళు పెట్టిన పరాభవసముద్రంలోంచి నువ్వే గట్టు చేర్చాలి" అంటూ దగ్గిరికి వచ్చింది ద్రౌపది. ఆమె కళ్ళల్లో తళతళ లాడుతున్నాయి కన్నీళ్ళు. "అవమానం సహించలేని పాడుక్షత్రియ కులంలో పుట్టడం జన్మజన్మకీ వొద్దు నాకు. అది సహించుకునే బ్రాహ్మణ పుట్టుకే కోర్తాను" అంది. "ఎవ్వరికీ సాధ్యంకాని భారం

నీమీద వేసుకున్నావు. దిక్కులూ, సూర్యచంద్రులూ, భూమీ, ఆకాశం, గాలీ – ఇవన్నీ నిన్ను రక్షిస్తాయి" అంటూ దీవించింది. ప్రేమా, వియోగవిచారం పుట్టిపడే కడకంటిచూపులు దారిబత్తెం పెట్టింది. వియోగంవల్ల కెర్లుకువస్తూన్న దుఃఖం దిగమింగుకుంది.

ఈశాన్యంగా బయల్దేరాడు అర్జునుడు. యోగవిద్యా, గాండీవమూ మాత్రం అతడికి తోడుగా వున్నాయి. ఇంద్రసంబంధమైన యోగశక్తివల్ల చూడశక్యంగాకండా వున్నాడతడు. హిమాలయం చేరాడు. గంధమాదనం దాటాడు. ఇంద్రకీలపర్వతం ఎక్కుతున్నాడు. "ఆగు" అంటూ పెద్దకేక వినపడింది ఆకాశంమీద. ఆగలేదు అర్జునుడు. దారికడాకూ పూలవాన కురిసింది. ఆశ్చర్యపోయాడు. మరి పదిఅడుగులు వెళ్ళాడు. ఒక చెట్టుకింద వో ముసలి బ్రాహ్మడు కూచుని కనిపించాడు. బ్రహ్మచర్యమూ వాటివల్ల కాబోలు బాగా కృశించిపోయివుందిఅతడి శరీరం. బ్రహ్మతేజస్సు వుట్టిపడుతోంది. నమస్కరించాడు అర్జునుడు. విశ్రమిస్తూ అతడిదగ్గిర చతికిల బడ్డాడు.

"ఎక్కడినుండి వస్తున్నావు?" పలకరించాడు బ్రాహ్మడు. "నీ తేజస్సూ అదీ చూస్తే, ఇంద్రియాలు నిగ్రహించి సిద్ధిపొందినట్లున్నావు. కోరిన పుణ్యఫలాలు అనుభవించు. ఇక్కడ పనేముంది? శాంతంగా తపస్సుచేసుకునేవాళ్ళు వుండే స్థలమిది. కత్తీ, కవచం, ధనుస్సూ – ఇవన్నీ ఎందు కిక్కడ? ఏదో గొప్ప క్షత్రియుడి వేమో! క్రోధం, పౌరుషం మానుకున్న బ్రాహ్మలుండే పుణ్యభూమి ఇది. ఆయుధాలు పనికిరావిక్కడ. విడిచిపెట్టు" అన్నాడు. ఎన్నో విఘ్నంకలిగించే మాటలూ చెప్పాడు.

చలించలేదు అర్జునుడు. అతడి ధైర్యానికి మెచ్చుకున్నాడు బ్రాహ్మడు. ముసలిరూపం వొదిలిపెట్టాడు. దేవేంద్రుడై నిలబడ్డాడు.

"సంతోషించాను. దేవేంద్రుణ్ణి నేను. ఏం కావాలో అడుగు ఇస్తాను" అన్నాడు.

అంజలిబంధం శిరస్సునిపెట్టి నమస్కరించాడు అర్జునుడు. "ప్రభూ, దివ్యాస్త్రాలు ప్రసాదించు" అన్నాడు. "అస్త్రాలొక విశేష మేమిటి?" అన్నాడు దేవేంద్రుడు. "పుణ్యలోకాలో, దేవత్వమో, సర్వసంపదలో — ఏం కావాలో కోరు" అన్నాడు. "అవన్నీ నాకెందుకు?" అన్నాడు మళ్ళీ అర్జునుడు. "దివ్యాస్త్రాలే నాకు కావలి సినవి. శత్రువులు పరాభవించారు. ఆ దుఃఖంతో కుమిలిపోతున్నారు నాఅన్నదమ్ములు. అడివిలో విడిచివచ్చాను వాళ్ళని. స్వాంతసుఖం ఆసపడి తిరిగిపోలేను" అన్నాడు.

కుమారుడి మాటలువిని కొండ అందుకున్నట్టయింది దేవేంద్రు డికి. "దివ్యాస్త్రాలే నీఅభీష్టమైతే శివుణ్ణి ధ్యానించు. యోగశక్తితో ఆయన్ని ప్రసన్నుణ్ణి చేసుకో. దిక్పాలకుల్తో కూడా వచ్చి, ఆయనే నీకోర్కె చెల్లిస్తాడు" అని అంతర్ధానమయాడతడు.

ఇంద్రుడి ఉపదేశం గురిపెట్టుకున్నాడు అర్జునుడు. హిమాలయం శిఖరం మీదికి వెళ్ళాడు. మందరాచలం తపోవనం ప్రవేశించాడు. రకరకాల వృక్షాలతో అద్భుతంగా వుంది తపోవనం. పూలతోనూ, పళ్ళతోనూ వొంగిపోతున్నాయి చెట్లు. అమృతంలాంటి మంచినీళ్ళతో కలకలా ప్రవహిస్తున్నాయి సెలయేళ్ళు. ఎర్రతామరలూ, సౌగంధి కాలూ, తెల్లకలవలూ, కలహంసలూ వాటితో కలకల లాడు తున్నాయి సరోవరాలు. అలాంటి తపోవనంలో తపస్సుకి పూను కున్నాడు అర్జునుడు.

దర్భలు వస్త్రంగా కట్టుకున్నాడు. లేడితోలు కప్పుకున్నాడు. దండకమండలాలూ ధరించాడు. మనోవాక్కాయకర్మలు మూడూ నిగ్రహించాడు. శివుడి మీద చిత్తం నిలిపాడు. ఉగ్రమయిన తపస్సు

ప్రారంభించాడు. దేవదుందుభులు వినిపించాయి అతడికి. దేవపారిజా తాల పరిమళంతో అతడిచుట్టూ చల్లగాలి వీసింది.

మూడు దినాల కొకసారి మాత్రం వొకరాలిన ఆకు తింటూ వచ్చాడు. అలా మొదటినెల గడిపాడు. రెండోనెల ఆరురోజుల కో ఆకు తిన్నాడు. మూడోనెల పదిహేను రోజులకో ఆకుతో గడిపాడు. నాలుగోనెల గాలితప్ప మరో ఆహారమే మానుకున్నాడు. రెండు చేతులూ మీది కెత్తాడు. ఒక్కకాలివేలుమీద నిలబడ్డాడు.

ఇలా ఘోరమయిన తపస్సు చేస్తున్నాడు అర్జునుడు. ముక్కు మీద వేలు పెట్టుకున్నారు అక్కడి మునులు. శివుడి దగ్గరికి వెళ్ళి విన్న వించారు. "ఎన్నడూ కనీ వినని ఉగ్రమైన తపస్సు చేస్తున్నాడు అర్జునుడు. కాలమేఘాల్లాగ, తపోవనం నిండిపోతున్నాయి తపోగ్ని పొగలు. ప్రభూ, అర్జునుడి తపస్సు అద్భుతం. భూతకోటి యావత్తూ భయంతో వణుకుతోంది. అతడికోర్కె చెల్లించు. ఈ తపోభారం నించి ప్రపంచాలు రక్షించు" అన్నారు.

"భయపడకండి." చిరునవ్వు నవ్వుతూ అన్నాడు శివుడు. "అర్జునుడి అభిప్రాయం అవగాహనే నాకు. అతడు కోరినవర మిస్తాను. సంతోషపెడతాను. మీరు మీఆశ్రమాలికి వెళ్ళండి. సుఖంగావుం డండి" అన్నాడు. "మహాప్రసాదం" అంటూ ఎచ్చేశారు మునులు.

చెంచురాజు

చెంచురాజు వేషంవేశాడు శివుడు. మాంచి బంగారంవంటి శరీ రంతో, చేతిలో విల్లూ తానూ తయారయాడు. చెంచీతవేషం వేసింది పార్వతి. భూతగణంలో అందరూ పురుషులు చెంచులుగా తయారయారు. వాళ్ళభార్యలు చెంచీతలయారు. పొట్టిపొట్టి చేతులూ, మిడిగుడ్లూ, మొద్దుమొహాలూ, మొండి జుత్తులూ, చేతుల్లో తడబద్దల ధనుస్సులూ—

ఇలా చెంచుబలగం చెంచురాజు రెండుపక్కలా నడిచింది. అడివి అడివంతా అల్లకల్లోలం చేస్తూ వేటకోసం బయల్దేరాడు చెంచురాజు. పక్షులూ, మృగాలూ బెంబేలు పడిపోయాయి. మూగవోయినట్టూ, కాళ్ళువిరిగినట్టూ, కళ్ళులేనట్టూ, ఎక్కడివక్కడ, కిక్కురుమనకండా నక్కిపోయాయి. అడావుడిగా అర్జునుడిదగ్గరికే వచ్చాడు చెంచురాజు.

సరిగ్గా అదేసమయానికి, ఈశ్వరనియోగంవల్ల మూకుడు అనే రాక్షసుడు, పెద్ద అడవిపందిరూపంలో అక్కడ ప్రత్యక్షమయాడు. అర్జునుణ్ణి చంపడంకోసం సరాసరి మీదికి వచ్చేస్తున్నాది పంది. దూరం నించే చూశాడు అర్జునుడు. చప్పున గాండీవం తీశాడు. నారి మోగించాడు. చువ్వలాగ వచ్చేస్తోంది పంది. గాండీవానికి బాణం సంధించాడు అర్జునుడు.

"వద్దూ, నువ్వు కొట్టకు. ఆగూ" అంటూ పందివెంట పరిగెత్తుకు వస్తున్నాడు చెంచురాజు. ఆగలేదు అర్జునుడు. రివ్వున వొదిలిపెట్టాడు బాణం. అర్జునుడు బాణం వొదిలాడో లేదో, చెంచురాజూ వేశాడు మాంచి నాగుపాములాంటి బాణం. కొండమీదపడ్డ పిడుగుల్లాగ రెండూ వొక్కసారే పడ్డాయి పందిమీద. ఇటు అర్జునుడూ, అటు చెంచురాజూ వేసిన బాణాల్తో సముద్రంలో మందరంలాగ గిరగిరా తిరిగింది పంది. అంతే. అంతలోనే మాయమయింది. నిజరూపంతో నిలుచున్నాడు మూకుడు. ఉత్తరక్షణంలో అంతర్ధానమైపోయాడు.

నిచ్చరపోయాడు అర్జునుడు. క్షణంలో మరో చిత్రం. ఎదూరుగుండా మేరుపర్వత శిఖరంలా నుంచున్నాడు చెంచురాజు. పెద్ద ధనుస్సు చేతిలోవుంది. లెక్కా జమాలేని చెంచుసైన్యం, మాంచి యవ్వనంల్లో వున్న వేలకొద్దీ చెంచీతలూ, చెంచుయువకుల్లూ కూడా వున్నారు. "ఎవరు నువ్వు?" అంటూ అడిగాడు అర్జునుడు. మానవమాత్రుడి సంచారంలేని ఈ మహారణ్యంలో ఇంతమందితో ఈ సంచారమేమిటి?

సరే దానికేం, నేను కొట్టిన పందిని నువ్వు కొట్టావు. వేట ధర్మం భంగంచేశావు. దీనికి ప్రతిఫలం ఇప్పుడే అనుభవిస్తావు. నా బాణాల్తో నీపని పట్టిస్తాను'' అంటూ కళ్ళెర్రచేశాడు.

"నువ్వు కొట్టానంటా వేమిటి!'' అంటూ నిర్లక్ష్యంగా నవ్వాడు చెంచురాజు. "అసలు నేనూ పందిని కొట్టినవాణ్ణి. నువ్వేదో పెద్దమాట లాడుతున్నావు. గొప్పలు చెప్పుకునే చవటలా వున్నావు. మాటల్తో ఏముంది? అంతబలమే వుంటే రా. అదేదో తేల్చేస్తాను'' అంటూ ధనుస్సు తీసి బాణం గురిపెట్టాడు.

అతడి నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది, బాణంమీద బాణం — పుంఖానుపుంఖంగా ప్రయోగించాడు అర్జునుడు. వర్షం కురుస్తూ వుంటే చలించకండా ఎలా వుంటుంది పర్వతం, అదిగో అలా, అర్జునుడి బాణాలు పడుతూంటే కదలకండా నుంచున్నాడు చెంచురాజు. ఒక్క బాణమూ అతణ్ణి గంటు పెట్టలేదు.

అర్థంకాలేదు అర్జునుడికి. "ఎవడు వీడు? దేవేంద్రుడా? కుబేరుడా? స్వయంగా శివుడే ఇలా వచ్చాడా? ప్రభావశాలి అయిన మరెవరో మహాత్ముడా? చిత్రం! నా బాణాలు చీమకుట్టినట్టయినా లేదు వీడికి! సామాన్యుడికి సాధ్యమేనా ఇది? మరొకడయితే, పరు గుచ్చుకునేవాడు. మూర్ఛపోయేవాడు. ప్రాణాలే వొదిలేవాడు. బుద్ధి లేనివాడికి నీతులు చెప్పినట్టు నా బాణాలన్నీ వృథా అయిపోయాయి వీడి మీద! ఏమిటిది? వీడు వేసిన బాణాలు మాత్రం విషసర్పాల్లా వున్నాయి. అన్నీ దివ్యాస్త్రాలే అనిపిస్తున్నాయి. ఒళ్ళంతా మంట లెత్తిస్తున్నాయి! ఎవ్వడీయన?

"ఈ పర్వతంలో దేవతలుండేది కదా! ఏ నూ, చెంచు వేషంలో వున్న ఏ మహాపురుషుడో ఈయనసి! సరే, చూద్దాం'' అంటూ ఎంది

ఎంచి, తిరుగులేని దివ్యబాణాలూ ప్రయోగించాడు. మరీచిత్రం! తన తూణీరాల్లో బాణాలు కనపడవు. ఎన్నడూ తరుగులేని అక్షయ తూణీరాలవి. ఖాండవదహనంలో అగ్నిదేవు డిచ్చినవి. "ఏమిటిది? నా అక్షయతూణీరాలు వుట్టిపోయాయి? యుగాంతంలో ఎండిపోయిన సముద్రాల్లా వున్నాయేమిటి?" మతిపోయినట్టయింది అర్జునుడికి. భరించలేనంత కోపం వచ్చిం దతడికి. అమాంతంగా గాండీవం మీాది కెత్తాడు. చెంచుమీాద విసిరి కొట్టాడు. గారిడీలా వుంది! గాండీవం మాయమైంది. ఉక్కురోషంతో ఉక్కిరిబిక్కిరై పోతున్నాడు అర్జునుడు. కత్తితీశాడు. చెంచురాజు నెత్తిమీాద బలంకొద్దీ బాదాడు. ఏం లాభం! అదీ వృథాఅయింది. కనపడ్డచెట్టూ, చేతికి దొరికిన రాయీ విసిరాడు. చెంచురాజు శరీంలో అవన్నీ ఎక్కడికో పోతున్నాయి. పిచ్చెత్తినట్టయింది అర్జునుడికి. అమాంతంగా కలబడ్డాడు చెంచు మీాదికి. చేతికొద్దీ పిడిగుద్దులు గుద్దాడు. అతడి సాహసానికి చెంచులూ, చెంచీతలూ సెబా సన్నారు. అర్జునుణ్ణి అడిసి పట్టుకున్నాడు చెంచురాజు. దాంతో మూర్ఛపోయి కింద పడిపోయాడు అర్జునుడు.

అర్జునుడి ధైర్య పరాక్రమాలికి తలవంకించాడు చెంచురాజు. కళ్ళు విప్పాడు అర్జునుడు. శివుడిగా మారిపోయాడు చెంచురాజు. జటామకుటం, చంద్రరేఖా, లలాటనేత్రం, గరళకంఠం, త్రిశూలం, ఏనుగుతోలూ, మెళ్ళోపాములూ — నిజరూపంతో శివిగా నిలుచున్నాడు శివుడు.

"అర్జునా, నీఅంతటి శౌర్యవంతుడు ఎక్కడా లేడు. నీ తపస్సుకీ నీక్షాత్రగుణానికీ మెచ్చాను. నీకోర్కె సఫలం చేస్తాను. దేవతలూ, రాక్షసులూ, మానవులూ — ఈ యావన్మందినీ నువ్వే జయిస్తావు. ఇదిగో, నా స్వరూపం దర్శించు" అంటూ, అతడికి దివ్యదృష్టి ప్రసాదించాడు.

శివుడి దివ్యస్వరూపం చూశాడు అర్జునుడు. కృతార్థుడే అయిపోయాడు. శరీరం గగుర్పొడిచింది. సాష్టాంగ దండప్రణామం చేశాడతడు. గద్గదకంఠంతో శివుణ్ణి ప్రార్థించాడు.

"ప్రభూ, శ్రీకంఠా, లోకేశా, ఈప్రపంచాలు నువ్వే పుట్టిస్తున్నావు. త్రిపురాలు సంహరించి లోకాలు రక్షించావు. విష్ణువు నీకు స్నేహితుడు, చంద్రుడు నీతలపువ్వు. దేవేంద్రుడూ మొదలయిన దేవతలికి నువ్వే ఆనందం ప్రసాదిస్తున్నావు. పుణ్యస్వరూపా, విరూపాక్షా, దక్షప్రజాపతియజ్ఞం ధ్వంసంచేశావు. దేవా, బుద్ధిమంతులు నీతత్వం భేదిస్తారు. కర్మ ప్రధానమనీ, విజ్ఞానము అధ్యాత్మయోగమనీ, సర్వక్రియా కారణమనీ గ్రహించి నిన్ను భావిస్తారు.

ఈశానా, సర్వేశ్వరా, శర్వా, సర్వజ్ఞా, సర్వాత్మకా, నిర్వికల్ప ప్రభావా, పార్వతీపతీ, మూడులోకాలూ నీవల్లే నడుస్తున్నాయి. భూమీ, గాలీ, ఆకాశం, నీళ్ళు, అగ్నీ, సూర్యచంద్రులూ — అన్నీ నువ్వే నిర్మించావు. సంసారచక్రం నువ్వే నడుపుతున్నావు.

దేవాధిదేవా, మహాదేవా, యోగస్థితిలో వుండి, జ్ఞానదీపంతో సంసారమాయాంధకారం పారదోలినవాళ్ళూ, క్రోధం రాగం మొదలయిన దోషాలు జయించినవాళ్ళూ, ఆత్మనిగ్రహంకలవాళ్ళూ, యతీశ్వరులూ నీ పాదపద్మాలు ధ్యానించి తృప్తులయారు. నాశనం లేనివాడివి నువ్వు.

భవా, భర్గభట్టారకా, శుక్రుడూ, అగస్త్యుడూ, కుత్సుడూ మొదలయిన మునులు ఎల్లప్పుడూ నిన్ను స్తోత్రంచేస్తారు. నీ లలాటనేత్రంతో మన్మథుణ్ణి భస్మంచేశావు. గంగని శిరస్సుమీద ధరించావు. భస్మమే పూసుకున్నావు. నీప్రసాదంవల్లే దేవతలూ గంధర్వులూ సిద్ధులూ సాధ్యులూ నాగరాజులూ రాక్షసరాజులూ శాశ్వతమయిన ఐశ్వర్యం సంపాదించారు.

ఈశ్వరా, విశ్వకర్తా, త్రిలోకాధీశ్వరా, కారుణ్యమూర్తీ, నన్ను మన్నించు. చెంచురాజే అనుకున్నాను నిన్ను. తెలుసుకోలేకపోయాను. నీచరిత్ర తెలుసుకుందికి నేనెంతటివాణ్ణి. ఎదిరించాను. అపరాధం చేశాను. క్షమించు. నమస్కరిస్తున్నాను" అన్నాడు.

దయామృతం చిలకరిస్తూ చూశాడు శివుడు. చెయ్యిపట్టుకుని లేవనెత్తాడు అర్జునుణ్ణి. "క్షమించాను" — నవ్వుతూ అన్నాడు. "మానవమాత్రుడికి సాధ్యంకాని నీపరాక్రమం మెచ్చుకున్నాను. పూర్వజన్మలో నువ్వు దేవరుషివి. నరుడివి. నారాయణుడి స్నేహితుడివి. నరనారాయణులని మీా ఇద్దరూ ఆదిమునులు. బదరీవనంలో అనేకవేల సంవత్సరాలు తపస్సుచేశారు. మహావీర్యవంతులయారు. మీావల్లే లోకాలు నిలబడ్డాయి. ఆనాడూ నీదే ఈగాండీవం. ఇంద్రుడి అభిషేకంనాడు దీంతోనే రాక్షసుల్ని గెలిచావు. గాండీవం, అక్షయతూణీరాలూ నేనే మాయంచేశాను. ఇవిగో, తీసుకో. నీకేంకావాలో అడుగు. వరమిస్తాను" అన్నాడు.

"ప్రభూ, పాశుపతం ప్రసాదించు" అంటూ సాగిలబడ్డాడు అర్జునుడు. "పాశుపతమూ, బ్రహ్మశిరమూ యుగాంతంలో జగత్సంహారం చేస్తాయని విన్నాను. వీటితో అభిమంత్రిస్తే అనేకలక్షల శూలాలూ, గదలూ, సర్పాల్లాంటి బాణాలూ పుడతాయనీ విన్నాను. కరుణించు. పాశుపతం ప్రసాదించు. దైత్యులూ దానవులూ యక్షులూ రాక్షసులూ పిశాచులూ నాగులూ — యావన్మందినీ జయిస్తాను. భీష్ముణ్ణీ ద్రోణుణ్ణీ కవచకుండలాల కర్ణుణ్ణీ గెలుస్తాను" అన్నాడు.

సిద్ధపడే వచ్చాడు శివుడు. మంత్రం, ధ్యానం, జపం, హోమం— అన్నిటితోనూ అర్జునుడికి ప్రసాదించాడు పాశుపతం. సంధానం, ప్రయోగం, ఉపసంహారం—అన్నీ క్షుణ్ణంగా చెప్పాడు. "పాశుపతానికి అసాధ్యమైంది ప్రపంచంలో లేదు. తక్కువవాళ్ళమీాద ప్రయోగిస్తే మాత్రం

లోకం తగులబెడుతుం దిది. దీని రహస్యం ఇంద్రుడికీ కుబేరుడికీ వరుణుడికీ యముడికీ కూడా తెలియదు. మనుష్యులమాట చెప్పేదేముంది? దివ్యాణ మిది. దీంతో సర్వలోకాలూ జయిస్తావు'' అన్నాడు.

వరమిచ్చి అంతర్ధానమయ్యాడు శివుడు. వెయ్యిసూర్యబింబాల్లా అర్జునుడి చేతిలో ప్రకాశిస్తోంది పాశుపతం. దేవతలూ యక్షులూ గజ గజ లాడిపోయారు చూసి. పర్వతాలూ సముద్రాల్తోసహా గిరగిరా తిరిగింది, భూమండలం.

శివుడి దేహస్పర్శతో పవిత్రమే అయిపోయింది అర్జునుడి శరీరం. పాపాలుపోయి పరమతేజోవంత మయింది. అధిక వీర్యవంతమూ అయింది. పద్నాలుగు లోకాలూ అరిచేతిలో పడ్డంత ఆనందంకలిగింది అర్జునుడికి. "నాదే భాగ్యం. శివుడి దర్శనంచేశాను. శివుడిదేహం స్పృశించాను. కృతార్థుణ్ణయాను. ఇక సందేహం లేదు. ఇవాళే ధర్మరాజుశత్రువులు నశించారు. ఇవాళే సర్వసామ్రాజ్యం అన్నయ్య కాళ్ళముందుకి వచ్చింది." అంటూ ఆనందబాష్పాలు రాల్చాడతడు.

"అర్జునుడు పాశుపతం సంపాదించాడు" — దేవలోకంలో గుప్పుమంది ఈవార్త. వరుణుడూ కుబేరుడూ యముడూ మొదలయిన యావన్మంది దేవతలతోనూ బయల్దేరాడు దేవేంద్రుడు. దివ్య విమానాల్తో వెలిగిపోతూ కనపడింది ఆకాశం. విమానాలమీంచి అంతమందీ అర్జునుడిముందు దిగారు. "ఈసందర్భంలో నిన్ను మెచ్చి వరాలివ్వడానికని దేవేంద్రుడితోసహా దేవతలు నీదగ్గిరికి వచ్చారు" అన్నాడు యముడు. మధురంగానూ, మేఘగర్జనలా గంభీరంగానూ వున్నాయి యముడి మాటలు. "చూడు వీళ్ళని" అంటూ అర్జునుడికి దివ్యదృష్టి ఇచ్చాడతడు. "అర్జునా, నువ్వు ఆదిమునివి. బ్రహ్మనియోగం వల్ల మనుష్యుడివై, ఉత్తమక్షత్రియకులంలో పుట్టావు. సూర్యుడి

అంశంలో పుట్టిన కర్ణుణ్ణీ, దేవ దైత్య దానవ గంధర్వ యక్ష రాక్షస అంశల్లో పుట్టిన రాజుల్నీ వధిస్తావు. అక్షయమైన కీర్తి కలుగుతుంది నీకు. ఇదిగో, ఈదండం ఇస్తున్నాను. పుచ్చుకో" అంటూ పగ వాళ్ళని పడగొట్టే యమదండం విధియుక్తంగా అతడి కిచ్చాడు. శత్రువుల్ని చీల్చే వారుణపాశాలు ఇచ్చాడు వరుణుడు. కౌబేరాస్త్రం ఇచ్చాడు కుబేరుడు.

యముడిచ్చిన దివ్యదృష్టితో దేవతల్ని చూశాడు అర్జునుడు. గాఢమయిన నల్లటిశరీరంతో వున్నాడు యముడు. దేవతలరూపంలో అతడిచుట్టూ పితృదేవత లున్నారు. వైడూర్యం రంగుతో వున్నాడు వరుణుడు. సముద్రాలూ నదులూ కొండలూ చుట్టూ సేవిస్తున్నాయి. జంబూనదం రంగు శరీరం కుబేరుడిది. చుట్టూ వున్నారు యక్షులు.

దేవతలిచ్చిన దివ్యాస్త్రాలు పుచ్చుకున్నాడు అర్జునుడు. వినయ వాక్యాలతో, పువ్వులూ పళ్ళూ నీళ్ళూ ఇచ్చి తృప్తి పరిచాడు.

ఐరావతంమీద దేదీప్యమానంగా వున్నాడు దేవేంద్రుడు. చేతిలో వజ్రాయుధం వెయ్యికిరణాలు ప్రసరిస్తోంది. చుట్టూ దేవతలు కొలుస్తున్నారు. కళ్ళవేడుకగా చూశాడు అర్జునుడు. బ్రహ్మానందం అనుభవించాడు. శివుడివరాల్తో అసలే ఉత్సాహంగా వున్నాడతడు. కుమారుణ్ణి వెయ్యికళ్ళతోనూ చూసుకున్నాడు దేవేంద్రుడు. మురిసి పోయాడు. వెయ్యికళ్ళూ ఇన్నాళ్ళకి సార్థకమయాయి అని అను కున్నాడు. "అర్జునా, నువ్వు అమరావతికి రావాలి" అంటూ ఆహ్వా నించాడు ఆదరంగా. "శివుడి దగ్గిర మహాస్త్రం సంపాదించావు. దేవ కార్యం నెరవేర్చడానికి సమర్థుడివయావు. నా రథం పంపిస్తాను. దాని మీద వత్తువుగాని. నేను ఇవ్వదల్చుకున్న దివ్యాస్త్రాలు అక్కడే ఇస్తాను" అన్నాడు. "మహాప్రసాదం" అన్నాడు అర్జునుడు. దేవత

అందరితోనూ అమరావతి వెళ్ళిపోయాడు దేవేంద్రుడు. రథంకోసం ఎదురుచూస్తూ కూచున్నాడర్జునుడు.

అంతలోనే ఆకాశంమీద అవుపించింది రథం. మేఘాలమీంచి అందంగా ఎగురుతోంది నల్లజెండా వైజయంతం. ఆకాశమంతా అల్లుకుపోతున్నాయి రథానికి తాపిన రత్నాలకాంతులు. కొండ గుహాలు ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి రథచక్రాల ఘుర్ఘురధ్వనులు. ఉరుములతో, మెరుపులతో వస్తూన్న మేఘంలాగ వస్తోంది దేవేంద్రుడి దివ్యరథం. వాయువేగ మనోవేగాలతో పరిగెత్తే పదివేలగుర్రాలు పూసివున్నాయి. రకరకాల ఆయుధాలు వుండవలిసినచోట్ల నిండి వున్నాయి.

చూస్తూవుండగా రథం తెచ్చి అర్జునుడిముందు నిలబెట్టాడు మాతలి. "అర్జునా, మీ అయ్య దేవేంద్రుడు రథం పంపాడు. దీని మీద నిన్ను అమరావతి రమ్మన్నాడు. రాజసూయాలూ, అశ్వమేధాలూ వంద వంద చేసినవాళ్ళకయినా లభించదు ఈరథం. దయ చెయ్యి దీనిమీదికి" అన్నాడు.

పయనమయాడు అర్జునుడు. గంగలో స్నానం చేశాడు. పవిత్రుడయాడు. దేవతర్పణం, ఋషితర్పణం, పితృతర్పణం చేశాడు. రథ మెక్కి కూచున్నాడు. మందరపర్వతం దగ్గిర సెలవుతీసుకుంటూ అన్నాడు: "ఆత్మనిగ్రహంతో తపస్సమాధిలో వున్నవాళ్ళకీ, పుణ్య లోకాలు కాంక్షించేవాళ్ళకీ, నిర్మలహృదయులికీ ఆశ్రయస్థానం నువ్వు. దేవదంపతుల విహారభూమివి. రత్నాలతో రాణిస్తున్నాయి నీగుహాలు. ఇన్నాళ్ళూ నీవొడిలో సుఖంగా గడిపాను. నీపుణ్యతీర్థాలు సేవించాను. గంగాజలంలో కడిగి నీచెట్లపళ్ళు తిన్నాను. మందరపర్వతమా, సెల వియ్యి. అమరావతి వెళ్ళివస్తాను"— పదివేల గుర్రాల పగ్గాలూ సడిలించాడు మాతలి. అమరావతి అభిముఖంగా, మేఘాల మీంచి

పరిగెత్తింది రథం. దేవమార్గం చేరుకుంది. ఉత్తరక్షణంలో అమరావతి వచ్చేసింది.

అమరావతి

అద్భుతంగా వుంది అమరావతి. దీపాలుకాని, సూర్యచంద్రులు కాని అవసరం లేదక్కడ. దానంతట అదే స్వంతప్రకాశంతో సదా సర్వదా దేదీప్యమానంగా వెలుగుతోంది. ఎక్కడ చూస్తే అక్కడ అందంగా వెలిగిపోతున్నాయి రత్నాలమేడలు. ధర్మంతో ప్రజల్ని పాలించిన రాజులూ, యుద్ధాల్లో ప్రాణాలు వొదిలిన వీరులూ, యజ్ఞాలుచేసి దేవతల్నీ బ్రాహ్మల్నీ తృప్తిపరిచిన ధర్మాత్ములూ, ఆమేడల్లో నివసిస్తున్నారు. అన్నిలోకాల్లోని పుణ్యాత్ములికీ ఆదర్శం అమరావతి. ఐతే, అగ్నిహోత్రాలు వుంచుకోనివాళ్ళూ, తీర్థాలు సేవించనివాళ్ళూ, అబద్ధాలాడేవాళ్ళూ, వేదవిరుద్ధంగా నడిచేవాళ్ళూ, మాంసం తినే వాళ్ళూ, యుద్ధంలోంచి పారిపోయే వాళ్ళూ మాత్రం ఆ చుట్టుప్రక్కల అడుగు పెట్టలేరు.

అమరావతి ద్వారందగ్గిరికి వచ్చింది అర్జునుడి రథం. ద్వారం దగ్గిర తెల్లగా హిమాలయ పర్వతంలాగ నిలబడివుంది ఐరావతం. ఆగని సెలయేళ్ళలాగ మదజలాలు ప్రవహిస్తున్నాయి దాని కపోల్లాల మీద. ద్వారందగ్గిర చేరేసరికి దేవకన్యలూ సిద్ధులూ గంధర్వులూ కిన్నెరలూ అర్జునుడిమీద విజయగీతాలు పాడారు.

లోపల ప్రవేశించింది రథం. అన్నిరుతువుల్లోనూ పూసే పూవులు ఎల్లప్పుడూ పూస్తూనేవుంటాయి అమరావతి ఉద్యానాల్లోను. వాటి పరిమళం యావత్తూ మోసుకువచ్చి, అర్జునుడిమీద కుమ్మరించి, స్వాగతం చెప్పాడు వాయువు.

“ ఆదిముని నరుడు. ”

“ మన దేవేంద్రుడి కుమారుడు. ”

"శ్రీకృష్ణుడి నేస్తం."

"శివుణ్ణే మెప్పించి వరాలు పొందాడు."

ఇలా చెప్పుకుంటూ పరిగెత్తుకువచ్చారు అమరావతి దేవతలు. దారి రెండుపక్కలా బార్లుతీరి నుంచున్నారు. అప్సరసలు మంగళగీతాలు పాడుతున్నారు. సిద్ధమునులు ఆశీర్వదిస్తున్నారు.

అమరావతి వైభవానికి ఆశ్చర్యపోతూ, ఆనందిస్తూ వెళుతున్నాడు అర్జునుడు. కోటదగ్గిరికి వచ్చేసింది రథం. మాతలి చెప్పడంతోనే రథం దిగాడు అర్జునుడు. దేవరుషులతో ఎదురుగా వచ్చాడు దేవేంద్రుడు. అంజలిబంధం శిరస్సున కీలించి ప్రణామంచేశాడు అర్జునుడు. కౌగిలించుకున్నాడు దేవేంద్రుడు. ఉభయులికీ గరిపొడిచాయి శరీరాలు.

కొడుకుని కొలువుకూటానికి తీసుకువెళ్ళాడు దేవేంద్రుడు. తొడలమీద కూచోబెట్టుకున్నాడు. తన సింహాసనంమీద అర్ధాసనమిచ్చాడు. ఐరావతం కుంభస్థలాలమీద సాపుదేరిన తనచేతుల్తో కొడుకుశరీరం మాటిమాటికీ నిమిరాడు, ఆదరంగా.

దేవకన్యలు చామరాలు వేశారు. ఆగాలికి ముంగురుల్లు కదులుతూవుంటే అదో అందంగా అవుపించాడు అర్జునుడు. దేవేంద్రుడు సైగచేయడంతోనే, దేవతలూ గంధర్వులూ సిద్ధులూ విధ్యాధరులూ అర్జునుణ్ణే ప్రశంసిస్తూ ప్రసంగాలు చేశారు. ఊర్వశీ ఘృతాచీ మేనకా రంభా పూర్వచిత్తీ స్వయంప్రభా మిశ్రకేశీ దండగౌరీ వరూథినీ గోపాలీ సహజన్యా కుంభయోనీ ప్రజాగరా చిత్రసేనా చిత్రలేఖా సహా మధుస్వనా మొదలయిన దేవవేశ్యలు నాట్యం చేశారు.

ధగధగా మెరిసిపోతూవున్న మాంచి మణిమందిరం అర్జునుడికి విడిదిగా ఏర్పాటుచేశాడు దేవేంద్రుడు. గంధర్వులగానంతోనూ వాటితోనూ ఎంతో ఇదిగావుంది విడిది. అందులో హాయిగా వుంటూ వచ్చాడు అర్జునుడు.

ఊర్వశి వలపు

సాయంకాలమైంది. సూర్యుడు అస్తమించాడు. చంద్రోదయమైంది. దిక్కులనే స్త్రీలని ముస్తాబు చేస్తున్నట్టుంది వెన్నెల. చిత్రసేనుణ్ణి పిలిచాడు దేవేంద్రుడు. "నేను చెప్పానని చెప్పి, ఊర్వశిని అర్జునుడిదగ్గిరికి పంపించు" అన్నాడు. అప్పటికే అర్జునుడిమీద మనస్సుపెట్టుకుని వుంది ఊర్వశి. చిత్రసేనుడు చెప్పడమే తడవుగా సిద్ధపడింది. తెల్లటి వెన్నెలలాంటి సన్నచీరె కట్టుకుంది. అలాంటిదే రవికా వేసుకుంది. కస్తూరీ, కర్పూరం, కుంకుమం కలిపిన మంచి గంధం పూసుకుంది. రకరకాల పువ్వులు ముడుచుకుంది. రత్నాలు తాపిన నగలు పెట్టుకుంది. ఇలా మంచి గజ్జలగుర్రంలా తయారైంది. నిలకడగా నిలవగలిగిన మెరుపుతీగలా బయల్దేరింది.

దారికడాకూ కాళ్ళనూపురాలు ఝుళంఝుళ మంటున్నాయి. చేతి రత్నకంకణాలు ఝుణఝుణ మంటున్నాయి. మొలనున్న ఇరవయిఅయిదుపేటల మొలనూలుమువ్వలు క్రేంకారం చేస్తున్నాయి. అదంతా కలిసి మన్మథుడి ఆజ్ఞావాద్యాలు మోగుతున్నట్టుంది. మెల్లిమెల్లిగా నడుచుకుంటూ తేలిపోతూ వచ్చింది ఉర్వశి. అర్జునుడిబసలో అడుగు పెట్టింది.

ఉన్నపాళంగా నుంచున్నాడు అర్జునుడు. ఎదురువచ్చి, దండప్రణామంచేశాడు ఊర్వశికి. "అమ్మా నీ కుమారుణ్ణి, అర్జునుణ్ణి, నమస్కరిస్తున్నాను" అంటూ అభివాదనం చేశాడు. "నన్ను మన్నించి ఆశీర్వదించడానికి వచ్చావు. కృతార్థుణ్ణయాను" అన్నాడు.

"అమ్మ ఏమిటి అర్జునా!" వోరచూపులు చూస్తూ అంది ఊర్వశి. ఆ చూపులు తుమ్మెదల్లా వున్నాయి. అర్జునుడి అందమనే తేన తాగేస్తున్నట్టున్నాయి. అతణ్ణి చూస్తున్నకొద్దీ రెచ్చిపోతూ న్నంది ఆమె మోహం. విలవిలలాడిపోతూ వుందామె. "ప్రియతము

డివి నువ్వు. నారదుడూ మొదలయిన మునులు చెప్తూవుంటే విని, ఎన్నాళ్ళనుంచో మనసుపెట్టుకున్నాను నీమీద. ఇన్నాళ్ళకి ఇవాళ వొంటరిగా లభ్యమయ్యావు. ప్రేమతో వచ్చాను. నన్నే నీకు ఉపహారం పెట్టుకుంటున్నాను. అప్పుడు అవి సందర్భం లేని మాట అన్నావు. ఎక్కడి వరస చెప్పు! దేవవేశ్యని నేను. అసలు వావివరసల ప్రసక్తే లేదు మాకు. అందులోనూ ఇది దేవలోకం. దేవలోకంలో వావీ వరసా ఏమిటి? ఇక్కడ స్త్రీలూ పురుషులూ ఎవరికిష్టంవచ్చినట్టు వాళ్ళు సంచరించవచ్చు. ఎవళ్ళతోపడితే వాళ్ళతో సంగమసుఖం అనుభవించవచ్చు. ఇది దోషంలేని ఆచారమిక్కడ. నువ్వు మానవ వుణ్ణంటా వేమో. దేవలోకం రావడంచేత, నువ్వూ దేవతవే అయ్యావు. సందేహించకు. నాకోర్కె చెల్లించు. రా. దేవమందారం తేనెలు తాగి, మత్తెక్కి, తుమ్మెదలు పాటలు పాడే ప్రదేశాలున్నాయి. బంగారం మేరు పర్వతం గుహలున్నాయి. హాయిగా పిల్లగాల్లు వీస్తున్న నందనం మొదలయిన వనా లున్నాయి. గంగ వొడ్డుని బంగారం పద్మాల పరిమళంతో గుబాళిస్తూన్న రత్నవేదికలున్నాయి. చంద్రకిరణాల్లో ఎంతో అందంగా వున్న ఇసకతిన్నెలున్నాయి. ఇలా ఎన్నో ఏకాంతస్థలాలున్నాయి. ఈస్థలాల్లో — రా, ఎల్లప్పుడూ నన్ను సంగమ కేళిలో వోలలాడించు" అంది. ఆమె పెదవుల్లో మొలకనవ్వూ, కళ్ళల్లో వలపూ వొలికి పడుతున్నాయి.

"హరి హరీ" అంటూ చెవులు మూసుకున్నాడు అర్జునుడు. "అమ్మా, ఇది ధర్మవిరుద్ధం" అన్నాడు. "నీనోట రారాని మాట లివి. దేవతలదారి వేరు. లోకాలు పుట్టించగలరు. పెంచనూగలరు. ఎలా నడిచినా తప్పులేదు వారికి. నేను మానవుణ్ణి. కర్మభూమిలో జన్మించాను. కర్మప్రథానం నాకు. దేవలోకం ఆచారం నాకు తగదు. నా వంశకర్త పురూరవుడి భార్యవి నువ్వు. దేవేంద్రుడి కొలువులో వున్న

దానివి. ఈ రెండు కారణాలవల్లా నాకు తల్లివి నువ్వు. ఇంద్ర సభలో నువ్వు నాట్యం చేస్తున్నప్పుడు రెప్పవెయ్యకండా నిన్ను చూశాను. నిజమే. అయితే దురభిప్రాయంతో కాదు. మా పూరు వంశానికి తల్లివికదా అన్న ఆనందంతోనే అలా చూశాను. నిజం చెపుతున్నాను. కుంతీ, మాద్రీ, శచీదేవీ ఎంతో నువ్వూ అంతే నాకు. ఇందులో సందేహం లేదు. అంచేత, నన్ను పుత్రవాత్సల్యంతో చూడు ” అన్నాడు.

ఒళ్ళంతా తేళ్లూ, జెర్రులూ పాకినట్టయింది ఊర్వశికి. కోపంతో కళ్లు కందినట్టయాయి. చురచురా చూసింది అర్జునుణ్ణి. “ నిన్ను వలిచి వచ్చాను. నీ తండ్రి మాటమీదే వచ్చాను. నా అభిలాష నిష్ఫలం చేశావు. నపుంసకుడివై పో. మానవలోకంలో మానాభిమానాలు లేకండా ఆడవాళ్ళమధ్య బతుకు ” అని శపించింది. ఇక వొక్క క్షణం అక్కడ నిలవలేక పోయిందామె. గిరున తిరిగింది. చువ్వలా బయటికి వచ్చేసింది.

తెల్లవారాక అంతా విన్నాడు దేవేంద్రుడు. అర్జునుణ్ణి పిలిచి ఓదార్చాడు. “ నీలాంటి ధైర్యవంతుణ్ణి ఏ యుగంలోనూ చూడలేదు. తలవెంట్రుకవాసి చలించని ధర్మనిష్ఠ నీది. మునులుసహా ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకునేటంత ఇంద్రియనిగ్రహం ప్రదర్శించావు. ఊర్వశి శాపానికి విచారించకు. అది అనుభవించడం తప్పదే అనుకో. అయినా అది మేలే చేస్తుంది నీకు. పదమూడో ఏడు అజ్ఞాతవాసం చెయ్యాలి కదా, మీరు! ఆసంవత్సరంకాలం మాత్రం నపుంసకత్వం వుంటుంది. రాచ కన్నెలికి నృత్యం నేర్పుతూ మరుగుపడి వుంటావు. అజ్ఞాతవాసం అయిపోగానే శాపం వొదిలి పోతుంది ” అన్నాడు. అనంతరం వజ్రాస్త్రం మొదలయిన దివ్యాస్త్రాల్లూ ఇచ్చాడు. వాటి రహస్యాలూ ప్రయోగాలూ ఉపసంహారాలూ ఉపదేశించాడు. మహాయుద్ధాల్లో

విజయం సాధించు" అంటూ దీవించాడు. చిత్రసేనుడి దగ్గిర నృత్యమూ గీతాలూ వాద్యాలూ నేర్పించాడు. ప్రతీదీ గురితప్పకండా నేర్చుకుంటూ వచ్చాడు అర్జునుడు.

అలా అమరావతిలో వున్నాడు అర్జునుడు. అయిదేళ్ళు కావచ్చింది భూలోకంలో. ఒకనాడు రోమశముని ఇంద్రసభకి వచ్చాడు. దేవతల పూజలందుకుని, దేవేంద్రుడిపక్క అర్ధాసనంలో కూచున్న అర్జునుణ్ణి చూశాడు. ఆశ్చర్యపోయాడు. "యుగయుగాలు తపస్సు చేసినవాళ్ళకి కూడా దుర్లభం, అలాంటిది — ఎవ్వరీయన? నీతో సమానంగా నీ సింహాసనంమీద కూచున్నాడు?" అంటూ అడిగాడు దేవేంద్రుణ్ణి.

"మహాముని నరుడు" అన్నాడు దేవేంద్రుడు. "నాఅంశని నరలోకంలో పుట్టాడు. కుంతికొడుకు. అర్జునుడు. శివుణ్ణి మెప్పించి పాశుపతం పుచ్చుకున్నాడు. దిక్పాలకులూ నేనూ దివ్యాయుధాలిచ్చాము. దేవకార్యంకోసం సిద్ధంగా వున్నాడు. అంతేకాదు, లోగడ సగరసంతానం భస్మంచేసిన కపిలమునే నారాయణుడు. అతడే ఇపుడు కృష్ణుడై పుట్టాడు. కృష్ణార్జును లిద్దరూ రాక్షససంహారం చేసి భూభారం తగ్గిస్తారు. అందుకే వీళ్ళ అవతారం.

"మునీంద్రా, నీమూలాన జరగవలిసిన పనికూడా వుంది. విను. భూలోకం వెళ్ళు. ధర్మరాజుని చూడు. అర్జునుడి కుశలం చెప్పు. అమరావతిలో నాదగ్గిర క్షేమంగా వున్నాడను. దివ్యాస్త్రాలు సంపాదించాడనీ, కర్ణుడూ మొదలయినవాళ్ళని వోడిస్తాడనీ చెప్పు. ఇదివిని అతడూ అతడి తమ్ముళ్లూ సంతోషిస్తారు. మరోమాట — ధర్మరాజుని తీర్థయాత్ర చెయ్యమను. ప్రత్యేకించి నేను చెప్పాననీ చెప్పు. తీర్థయాత్రతో అతడి దోషాలన్నీ తొలిగిపోతాయి. సామ్రాజ్యమూ

సిద్ధిస్తుంది. ముఖ్యంగా తీర్థయాత్రలో అతడికి సహాయంగా వుండాలి నువ్వు" అన్నాడు.

ఇంద్రుడి మాట ప్రకారం ధర్మరాజు దగ్గిరికి కామ్యకవనం బయలుదేరాడు రోమశముని.

ధృతరాష్ట్రుడి దిగులు

"అర్జునుడు అమరావతి వెళ్ళాడు. దివ్యాస్త్రాలూ సంపాదించాడు" – ఈ వార్త వ్యాసుడి వల్ల ధృతరాష్ట్రుడు విన్నాడు. గుండెల్లో రాయి పడింది. సంజయుడితో విచారిస్తూ కూచున్నాడు. "అసలే సింహం. దానికి కవచం తొడిగితే ఇక అడిగావా? అదిగో అలాగే అయింది. అర్జునుడికి దేవతలు దివ్యాస్త్రాలివ్వడం" అంటూ నిట్టూర్చాడు. "అసలే అసాధ్యుడు వాడు. దేవతల్తోసహా దేవేంద్రుణ్ణి ఓడించాడు. ఖాండవం కాల్చాడు. దిగ్విజయం చేశాడు. అంతమంది రాజుల్ని ఓడించాడు. అన్న చేత రాజసూయం చేయించాడు. అలాంటివాడికి పాశుపతంలాంటి దివ్యాయుధాలు దొరికాయంటే, అడ్డూ ఆపూ వుందా ఇక! దేవతలే అయిపోయారు పాండవులు. వాళ్ళని వేలెత్తి చూపేవాడే వుండడు మరి.

"అవును, ధర్మంతప్పనివాళ్ళు వాళ్ళు. ఏదయినా సంపాదిస్తారు. వాళ్ళకీ మరొకళ్ళకీ సాటేమిటి? వాళ్ళతో విరోధం తెచ్చుకున్నాడు దుర్యోధనుడు. నిజానికి కొరివితో తలగోక్కున్నాడు. తనకీ తనవాళ్ళకీ ముప్పు తెచ్చుకున్నాడు. పిడుగుదెబ్బకయినా ఆగుతాయి కాని, పర్వతాలు అర్జునుడి బాణాలికి ఆగవు. శత్రుసైన్యం ఈ మాత్రం వాటిముందు! ప్రళయసూర్యుడి కిరణాల్లో మాడిపోయిన ప్రాణికోటిలా, వాడి బాణాల్లో మాడిపోతారు, మనవాళ్ళు. తప్పదు. సంజయా, ఏం దారి?" అంటూ తలమీద చేతులు పెట్టుకున్నాడు.

"నీ ఉపేక్షే దీనంతటికీ కారణం" అంటూ ముదలకించాడు సంజయుడు. "అవాళ సభలో, వాళ్ళని అన్ని దుర్భాష లాడారు నీకొడుకులు. కూడదని కూకలన్నా వెయ్యలేదు నువ్వు. పలుకూ వులుకూ లేకండా వూరుకున్నావు. నీ ఉపేక్షవల్లే మాయజూద మాడారు నీకొడుకు. పాపం, వోడిపోయారు పాండవులు. దేశాలు వొదిలి అడవులపాలే అయిపోయారు.

"మొదట కామ్యకవనంలో వున్నప్పుడు వాళ్ళ దగ్గిరికి శ్రీకృష్ణుడు వచ్చాడని విన్నాం. ఆయనతో అనేకమంది రాజులూ వచ్చారు. నీకొడుకులు చేసిన మోసమూ, ద్రౌపది పరాభవమూ విని నాలికలు కరుచుకున్నారు వాళ్ళు. అప్పుడే నీకుమాళ్ళని హతమారుస్తానంటూ కత్తితీశాడు శ్రీకృష్ణుడు. హస్తినాపురంలో ధర్మరాజుకి పట్టాభిషేకం చేస్తానన్నాడు. ఇంద్రప్రస్థంలో జరిగినదానికి వందింతలు చేస్తానంటూ బయల్దేరాడు. దృపదుడూ సృంజయుడూ కేకయుడూ ధృష్టద్యుమ్నుడూ బలరాముడూ సాంబుడూ — యువన్నందీ వున్నారాయె. ఏముంది? చెప్పినంతా చేసేవాడే శ్రీకృష్ణుడు. కాని ధర్మావతారం ధర్మరాజు. ప్రతిజ్ఞ తప్పనివాళ్ళు పాండవులు. వాళ్ళు వారించడంవల్ల ఆగిపోయాడు శ్రీకృష్ణుడు. అవసరంవస్తే అర్జునుడికి సారథ్యంచేస్తాననీ అన్నాడట, ఆయన! దీన్నిబట్టి స్పష్టంగా తెలుస్తూనే వుంది, పదమూడేళ్ళూ గడిచాక దండెత్తుతారు పాండవులు. వాళ్ళ కోసం ఎంతన్నా చేస్తాడు శ్రీకృష్ణుడు.

"అసాధ్యమయిన తపస్సుచేసినవాళ్ళని ఎరుగుదుము. దేవతల దగ్గిర వస్త్రాలు పొందినవాళ్ళనీ ఎరుగుదుము. కాని బాణాల్తోనే ఎదిరించి శివుడి వరాలు పొందాడట అర్జునుడు! అర్జునుడి గాండీవం, భీముడి గదా, నీ ఉపేక్షా — కౌరవకులం నశించడానికి ఈ మూడూ ముఖ్య కారణాలు" అన్నాడు.

"నిజం సంజయా, నిజం. నా ఉపేక్షే ఇంతచేసింది. అయితే, ఏం చెయ్యనూ! ముసలివాణ్ణి. పుట్టుగుడ్డిని. బుద్ధిలేనివాణ్ణి. అంచేత, నా మాటంటే గడ్డిపోచలా చూస్తాడు దుర్యోధనుడు. బలముందని కిందామీదా కనపడదు వాడికి. చెడ్డబుద్ధులే కాని మంచి రుచించదు. ఎంత మొత్తుకున్నాను. వాడి దుర్బుద్ధి మారింది కాదు. భీష్ముడూ ద్రోణుడూ విదురుడూ అంటే వాడికి గౌరవమే లేకపోయె. కర్ణుడూ శకునీ — వీళ్ళిద్దరే గురువులు వాడికి. వాళ్ళెంత చెపితే అంత. నా చేతిలో ఏముంది ?" అంటూ వూరుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

ఇక అక్కడ కామ్యకవనంలో — "ఎన్నాళ్ళో అయింది అర్జునుడు వెళ్ళి. ఇంతవరకూ కబురులేదు. ఇంద్రుణ్ణీ, శివుణ్ణీ ఎప్పుడు మెప్పిస్తాడో ? ఎప్పుడు వరాలు పొందుతాడో ? దివ్యాస్త్రాలతో ఎప్పుడు తిరిగివస్తాడో ? కళ్ళారా ఎప్పుడు చూస్తామో !" — పగలూ రాత్రీ ఇదే చింత పాండవులికి.

ఒకనాడు ధర్మరాజుతో అన్నాడు భీముడు : "అర్జునుడు లేకపోవడం, ఇన్నేళ్ళూ ఇన్ని యుగాల్లా వున్నాయి అన్నయ్యా" — అని. "ఇంత ఆలస్య మెందుకయిందో ? ఏమీ తెలియకండా వుంది. పాండవుల బతుకూ, పాంచాలుల బతుకూ అతడిమీదే ఆధారపడి వున్నాయి. అతడి భుజబలంమీదే ఆశపెట్టుకుని వున్నాం. అతడి వల్లే శత్రువుల్ని గెలవాలి. అతడి వల్లే రాజ్యం సంపాదించాలి. ఇన్నాళ్ళయింది. ఇంక సహించలేం. అర్జునుడికోసం కృష్ణుణ్ణి పంపించు. తీసుకు వచ్చెయ్యమను.

"అర్జునుడు రాగానే, అతడూ కృష్ణుడూ నేనూ వెళతాం. శపథమూ, గడువూ గిడువూ అలా వుండనీ. మేం ముగ్గురం చాలు. యుద్ధం చేస్తాం. కౌరవుల్ని కడముట్టిస్తాం. రాజ్యం వశపర్చుకుంటాం.

అసత్యం అంటే భయం కనక, నువ్వు రావద్దు. ఇక్కడే వుండు. పదమూడేళ్లూ అయాకే హస్తిన వచ్చి, అభిషేకం చేసుకుందువు కాని.

"మాయజూదంలో మనరాజ్యం కాజేశాడు దుర్యోధనుడు. వాడు రాజ్యంలో బలపడి, వేళ్ళు తన్నకండానే వాణ్ణి పడగొట్టాలి. మోసం చేసినవాణ్ణి మోసంతోనే గెలవాలి. పాపంలేదు. ఏదో విధంగా శత్రువుని జయించి, రాజ్యం సంపాదించడమే రాజులికి రాజ ధర్మం" అన్నాడు.

భీముడి వేగిరపాటు చూసి సంతోషమే కలిగింది ధర్మరాజుకి. రెండు చేతులతోనూ అతణ్ణి లాక్కున్నాడు, దగ్గిరికి. గుచ్చి కౌగిలించుకున్నాడు. శిరస్సు మూచూశాడు. "తమ్ముడూ, అగ్ని దేవుడికి గాలి దేవుడులా అర్జునుడికి నువ్వు తోడైతే, ప్రాణంతో బతికే శత్రువు ఎవడుంటాడు ? ఐతే, ఇది సమయం కాదు, కోపానికి. ఎన్నాళ్ళింక ! పదమూడేళ్లూ పూర్తికానీ. నువ్వూ అర్జునుడూ ధర్మయుద్ధంలోనే దురాత్ముల్ని సంహరింతురుకాని. మన సత్యభంగం జరగడం నాకు నచ్చని పని" అన్నాడు. నచ్చజెప్పి అతణ్ణి శాంతపరిచాడు.

అరణ్యపర్వం

రెండో ఆశ్వాసం

భీముడికి ధర్మరాజు నచ్చచెప్పుతున్నాడు. అదే సమయానికి బృహదశ్వుడని వొకముని ధర్మరాజు దగ్గిరికి వచ్చాడు. మర్యాదలూ మన్ననలూ అయాక, కౌరవులు తమకి చేసిన మోసం చెప్పి తమ వనవాసం విషయం ప్రస్తావించాడు ధర్మరాజు. "దేశం వొదిలిపెట్టాం. రాజ్యం పోగొట్టుకున్నాం. బంధువులికీ దూరమయాం. అడవుల్లో మృగాలమధ్య బతుకుతున్నాం. మునీంద్రా, మాలాగ అడవులపాలై, అష్టకష్టాలూ పడిన రాజులు ఎవరుంటారు?" అన్నాడు.

"నీకంటె కష్టాలు సహించినవాళ్ళున్నారు" అన్నాడు బృహదశ్వుడు "శపథానికి కట్టుబడి అడివికి వచ్చావు నువ్వు. దేవతల్లాంటి తమ్ములు వెంటవున్నారు. బ్రాహ్మలూ, రథాలూ, భార్యా — వీళ్ళంద రితోనూ వనవాసం చేస్తున్నావు. కాని పూర్వం నలమహారాజు వొంటరిగా అడవుల్లో ఎన్నో అన్ని కష్టాలు పడ్డాడు. అతడూ జూదం లోనే పుష్కరుడితో వోడిపోయాడు, రాజ్యం" అన్నాడు. బృహదశ్వుడిలా అనడంతోనే నలుడి కథ వివరించుమని కోరాడు ధర్మరాజు. బృహదశ్వుడు మొదలు పెట్టాడు.

నలచరిత్ర

నలుడు నిషధదేశం చక్రవర్తి. వీరసేనుడి కుమారుడు. మంచి పరాక్రమశాలి. ప్రపంచంలోని రాజులు యావన్మందినీ జయించాడు. ఎన్నో లక్షోపలక్షల సైన్యం వుండేది వాడికి. పరాయిరాజులు అతణ్ణి చేరి

చూడలేక పోయేవాళ్ళు. ప్రజల్ని కన్నబిడ్డల్లా చూస్తూ, ధర్మం తప్పకుండా రాజ్యం పాలిస్తూ వుండేవా డతడు. ఐతే, జూదం అంటే మాత్రం లోకం కనబడేది కాదు మరి.

విదర్భ దేశంలో భీమసేనుడని వొక రాజు వుండేవాడు. కుండినపురం అతడి రాజధాని. దశార్ణ దేశం రాజు కూతుర్ని వివాహం చేసుకున్నా డతడు. ఎంతో కాలంవరకూ ఆ దంపతులికి సంతానం కలగలేదు. చాలాచాలా వ్రతాలూ అవీ చేశారు. లాభం లేకపోయింది. చివరికి దమనుడు అని వొకఋషిని ఆశ్రయించారు. ఎన్నో విధాల అతణ్ణి సేవించారు. దమనఋషి వరంవల్ల వొక కూతురూ, ముగ్గురు కుమార్ళూ కలిగారు భీమరాజుకి. కుమార్ళకి దముడూ, దంతుడూ, దమనుడూ అని పేర్లుపెట్టాడు భీమరాజు. కుమార్తెని దమయంతి అన్నాడు.

దమయంతి నిజంగా దంతపుబొమ్మ లాంటి పిల్ల. అందమూ, అందానికి తగిన బుద్ధిన్నీ ఆమెది. భీమరాజు సంపదకి కొదవ లేదు. అంచేత దేవకన్నెల్లాంటి వందమంది చెలికత్తెలు అరిచేతిలో పెట్టుకుని కొలుస్తూ వుండేవాళ్ళు దమయంతిని. చూసి వచ్చినవాళ్ళు ఆమె అందమూ సుగుణాలూ నలుడి దగ్గిర వర్ణించి చెప్పేవాళ్ళు. విని లోలోపల ఆమెని ప్రేమిస్తూ వుండేవాడు నలుడు. అలాగే నలుడి విషయం వింటూ వుండేది దమయంతి. అతణ్ణి ప్రేమిస్తూనూ వుండేది.

హంససందేశం

ఒకనాడు దమయంతినే తలుచుకుంటూ ఉద్యానవనంలో తిరుగుతున్నాడు నలుడు. అతడి మనస్సు మనస్సులో లేదు. ఇంతలో వొక హంసలమంద ఆకాశంమీద కనిపించింది. ఆకాశలక్ష్మి మెడలో ముత్యాల హారంలా ఎంతో ముచ్చటగా వుందది. అలా ఎగురుతూ

వచ్చి నలుడి ఉద్యానంలోనే వాలాయి హంసలు. వాటి నడకలూ అవీ చూశాడు నలుడు. ముచ్చటవేసింది, రొప్పడం మొదలు పెట్టాడు. అన్నీ ఎగిరిపోయాయి. ఒక్కటిమాత్రం వుండిపోయింది. చప్పున దాన్ని పట్టుకున్నాడు నలుడు. హంసలు దాన్ని వొదిలి వెళ్ళలేకపోయాయి. అరుస్తూ, ఆకాశంమీద తెల్లమబ్బుల్లాగ గుంపులు కట్టి ఎగరడం ప్రారంభించాయి.

పట్టుబడ్డహంస బిగులు బిగులుగా చూసింది నలుణ్ణి. "చంపు తాడో ఏమో ? ఏం చేస్తాడో ?" అని భయపడుతూ మనుష్యభాషలో మాట్లాడింది 'రాజా, నీకు నేను ఉపకారంచేస్తాను. నీ ప్రియురాలు — నాకు తెలుసు — దమయంతి దగ్గిరకి వెళ్ళి నీ చక్కదనం వర్ణించి చెప్తాను. ఆమె నిన్ను ప్రేమించేట్టు చేస్తాను. నన్ను వొదిలిపెట్టు" అంది. హంసపలుకులు అమృతమే వర్షించినట్టయింది నలుడికి. మారు మాటలేకండా వొదిలిపెట్టేశాడు హంసని. రివ్వున ఎగిరిపోయింది హంస. క్షణంలో తన జట్టుతో కలుసుకుంది. ఆ వెళ్ళడం వెళ్ళడం మందతోసహా కుండినపురమే వెళ్ళింది.

చెలికత్తెలతో కులాసాగా ఉద్యానవనంలో తిరుగుతోంది దమయంతి. సరిగ్గా అక్కడే వాలాయి హంసలు. తలా వొక్కటి పట్టుకున్నారు, దమయంతీ ఆమె చెలికత్తెలున్నూ. నలుడితో మాటా డిన హంస దమయంతికే దొరికింది. ఆమెపట్టుకోవడమే తడువు ముద్దులుగులుకుతూ మాట్లాడిం దది. "నీ ప్రియుడు నలుడిదగ్గిరనించి వచ్చాను" అంది. తుళ్ళిపడింది దమయంతి. "నాలుగు సముద్రాల మధ్యా వున్న భూప్రపంచంలో నేనుచూడనిరాజులులేరు. ఐతే, అందంలో కాని బుద్ధిలో కాని నలుడితో సమానమయినవాడు వొక్కడూ కని పించలేదు. అందాలబరిణెవి నువ్వు. నిజం చెప్పనా ? నలుడి భార్య వయి తేనే, నీ చక్కదనానికీ, యవ్వనానికీ, వైభవానికీ సాఫల్యం. ఏం

అవు నంటావా! నువ్వు స్త్రీలలో రత్నానివి. నలుడు పురుషరత్నం. మీ ఇద్దరూ కలిస్తే, అబ్బా! అద్భుతం" అంది.

మతేపోయింది దమయంతికి. ఒళ్ళంతా గలపొడిచింది. "దేవదూతలా దొరికావు" అంటూ ఆదరంగా దువ్వింది హంసని. "ఆయన సంగతి నాతో చెప్పావు. బావుంది. మరి, నామాట ఆయని కెలా తెలుస్తుంది? చూడూ, నువ్వే పుణ్యంగట్టుకోవాలి. నామాట విన్న వించాలి. నామీద దయకలిగేటట్టు చెయ్యాలి. నీమేలు మరిచిపోను" అని ముద్దాడి, విడిచిపెట్టింది. ఆమెని చూసి, చెలికత్తెలూ వొదిలిపెట్టేశారు, వాళ్ళచేతుల్లోని హంసలు. మళ్ళీ నిషధవచ్చింది హంస. దమయంతి వైనమంతా నలుడితో చెప్పింది. ఆమె చక్కదనమూ అదీ అతడితో మరింత వర్ణించి వెళ్ళింది.

అక్కడ నలుడికోసం దమయంతీ, ఇక్కడ దమయంతికోసం నలుడూ ఆపసోపాలు పడిపోతున్నారు. ఉభయుల హృదయాల్లోనూ మన్మథాగ్ని రగులుతుంది. పగళ్ళు యుగాలే అయిపోయాయి. తెల్లవారేవేకావు రాత్రుళ్ళు. మంట లుచ్చుకున్నాయి శరీరాలు. పద్మపత్రాలూ తామరతూళ్ళూ అద్దుకున్నారు వాళ్ళు. పచ్చకపూరంపొడీ, మంచిగంధమూ పూసుకున్నారు. చిగురుపక్కలమీద పడుకున్నారు. ఎంతచేసినా ఏం లాభం? వేదన అధికమయిందే కాని తగ్గేమార్గం కనపళ్ళేదు. రోజు రోజుకీ శరీరాలు చిక్కిపోతున్నాయి. మొహాలు నల్లబడుతున్నాయి.

దమయంతి అవస్థ చూచి భయపడ్డారు చెలికత్తెలు. పాలుపోకండా అయిపోయింది వాళ్ళకి. భీమరాజు దగ్గిరికి వెళ్ళారు. సంగతంతా చెప్పారు. "అదేమో బాబూ, ఏం మంత్రించిందో హంస! అదే తలపోసుకుంటూ కూచుంటుంది అమ్మాయి. అది వెళ్ళిన దిక్కే, నిషధదిక్కు — చూస్తుంది. నిట్టూరుస్తుంది. మాతో మాటలే మానే

సింది. ముస్తాబు ప్రాసే మానుకుంది. అన్నహారాలు విషమే అయిపోయాయి. సుఖంగా కూచోదు. పక్కమీద శరీరం వాల్చదు. అహోరాత్రాలు కంటిమీద కునుకన్నా లేదంటే నమ్మండి. నలుడు నలుడు నలుడు — ఆ నలుడిమీదే పంచప్రాణాలూ పెట్టుకు కూచుంది. ఇంకో రాజుమాటకి — అతడెంత గొప్పవాడు కానీండి — పెడమొహం పెడుతుంది" అన్నారు. ఏమీ పాలుపోలేదు భీమరాజుకి. నలుణ్ణి ఎలా తీసుకురావడం? కట్టుతప్పినపిల్ల దమయంతి. స్వయంవరం తప్ప మరో ఉపాయ మేముంది?

దమయంతికి స్వయంవరం. దేశదేశాల రాజులికీ వర్తమానాలు పంపాడు భీమరాజు. దమయంతికోసం అప్పటికే కలలు కంటున్నారు రాజులు. వర్తమానం అందడమే తడువు. యావన్మందీ హడావుడిగా పయనం కట్టారు విదర్భకి. దూరదూరాల రాజులూ వచ్చారు. సైన్యాలూ రథాలూ వాటితో జవజవ లాడిపోయింది భూమి. కుండిన పురంలో ఇసకవేస్తే రాలడం లేదు జనం.

ఆదేసమయానికి పురాణమునులు పర్వతుడూ నారదుడూ భూలోకంలో సంచారంచేసి, ఇంద్రలోకం వెళ్ళారు. ఇంద్రుడు వాళ్ళని గౌరవించి, భూలోకం భోగట్టా లడిగాడు. "భూలోకంలో ధర్మపరిపాలనచేస్తూ ఎంతోమంది రాజులున్నారు. మాంచి వీరులుకూడాను వాళ్ళు. యుద్ధాల్లో మరణించి, స్వర్గసుఖాలకోసం మా అమరావతికి అతిథులై రావడం కద్దు. ఐతే, ఈమధ్య మాత్రం అలారావడం లేదు. ఏమిటి కారణం? అన్నాడు. దీనికి వొక్కటే కారణం" అన్నాడు నారదుడు. "దమయంతి స్వయంవరం" భూలోకంలోనే కాదు, సిద్ధసాధ్య, విద్యాధరుల్లోనూ, తుదకి మన దేవకన్యల్లోనూ దమయంతిలాంటి సౌందర్యవతి లేదు.' అందుచేత, రాజన్నవాళ్లా

ఆమె స్వయంవరానికే విదర్భ వెళుతున్నాను. యుద్ధానికి కాదు కేలేదు నాళ్ళికి” అన్నాడు.

"అంత అందకత్తా, దమయంతి" అన్నాడు దేవేంద్రుడు. తానూ కుతూహల పడ్డాడు స్వయంవరానికి. అగ్ని వరుణుడూ యముడూ కూడా అతడితో బయల్దేరారు. రత్నాలుతాపిన బంగారం విమానాలమీద విదర్భవచ్చారు. దారిలో నలుణ్ణి చూశారు. అంతమంది రాజులమధ్యా పట్టియిచ్చినట్టు ప్రకాశిస్తున్నాడు నలుడు. ఆదిత్యుల మధ్య విష్ణువులా వున్నాడు. అంతరిక్షంమీద విమానాలు నిలిపారు దేవతలు. భూమ్మీదికి దిగి, నలుణ్ణి పలకరించారు. "నలమహా రాజా, మాకో ఉపకారం చెయ్యాలి" అన్నారు. "తప్పకండా చేస్తాను" — అనేశాడు నలుడు. "మీరెవ్వరు? నావల్లఅయే ఉప కారమేమిటి? ఆదేశించండి" అన్నాడు. "ఆడితప్పని వాడివి. మరేమీ లేదు, దూతగా మాకో చిన్నపని చేసిపెట్టాలి. నేను దేవేంద్రుణ్ణి. వీళ్ళు దిక్పాలకులు. ఈయన అగ్ని. ఈయన వరుణుడు. ఈయన యముడు. దమయంతి స్వయంవరానికి వచ్చాం మేము. మాకోసం ఆమె అంతఃపురానికి వెళ్ళాలి నువ్వు. మా వివరాలు ఆమెతో చెప్పాలి. మాలో వొకణ్ణి వరించమని ఆమెకి నచ్చచెప్పాలి" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

ఉడకత్తెర్లో పడిపోయాడు నలుడు. అంజలిబంధం శిరస్సుమీద కీలించాడు. "నేనూ అదే అభిలాషతో వచ్చాను. నన్నే దీనికి నియ మించడం భావ్యమేనా మీకు" అన్నాడు. "ఐతే ఆలోచించకండా అంగీకరించా వెందుకూ?" అన్నాడు దేవేంద్రుడు. "చేస్తానన్నావు. చెయ్యకపోతే తప్పుతుందా? ఆడితప్పని వాడివనీ, ఇది నీవల్లకాక, మరొకరివల్ల సాధ్యంకాదనీ తెలిసే, నిన్ను కోరాం దేవకార్యం కాద నకు. అంతఃపురంలోకి ఎలా వెళ్ళడం అనుకుంటున్నా వేమో! ఆ భయ

మక్కరలేదు. ఎంతమంది కాపున్నా, ఎన్ని ఆయుధాలు పట్టుకునా పరవాలేదు. వెళ్లు. నిన్ను అడ్డుకునే వాడు వుండడు" అన్నాడు. తప్పిందికాదు నలుడికి.

దేవదూత

దమయంతి అంతఃపురములో ప్రవేశించాడు నలుడు. చుక్కల్లో, చంద్రవంకలా వొరిగి కూచునివుంది దమయంతి. హంస చెప్పినదాని కంటె, వెయ్యిరెట్లు అందంగా వుంది. నలుడిపేరే పలుకుతోంది. నలుడిపేరే వింటోంది. ఆమె ఆరాటానికి అదొక్కటే మహౌషధంలా వుంది. తొలిచూపుల్లోనే చలించిపోయాడు నలుడు.

"ఎవరీ కొత్తమనిషి?" — తుళ్ళిపడ్డారు చెలికత్తెలు. ఉన్నపాళాన లేచారు. ఎదురువచ్చారు. సంతోషంతో స్వాగతం చెపుతున్నట్టు వున్నారు వాళ్ళు.

దమయంతీ చూసింది. ఇద్దరికళ్ళూ వొక్కసారే కలుసుకుకున్నాయి. ఒక్కసారే వాలిపోయాయి. ఏనాటి పరిచయ మిది! ఎవరీయన? మన్మథుడా? దేవేంద్రుడా? సూర్యుడా? చంద్రుడా? వరుణుడా? కుబేరుడా? అశ్వినీదేవతా? — నలుడు కాడు కదా! తేరిపారచూసిం దామె. కన్యాసులభమైన లజ్జ కలగనేలేదు ఆమెకి. అపరిచితు డన్న అనుమానమూ లేకపోయింది. అప్రయత్నంగానే విడివడ్డాయి పెదవులు. మధురంగా, ఎంతో మృదువుగా మాట్లాడింది: "మహాపురుషుడిలా వున్నావు! దేనికని ఇలా వచ్చావు? పోతుటీగ చొరనివ్వకండా కాపలా వుంచారు నాన్నగారు. ఎవ్వరికీ తెలియకండా ఎలా రాగలిగావు? ఆత్మీయుడిలా ఆకర్షిస్తున్నావు. ఎవరు నువ్వు?"

"దేవదూతని" అన్నాడు నలుడు. "ఇంద్రుడూ, అగ్నీ, వరుణుడూ, యముడూ నీస్వయంవరంకోసం వచ్చారు. ముందు నన్ను

పంపారు. వాళ్ళల్లో వొకర్ని వరించమని కోరమన్నారు. వాళ్ళ సందేశం పట్టుకువచ్చాను. వాళ్ళ ప్రభావంవల్లే మరొకళ్ళకి అవుపడకండా అంతఃపురం ప్రవేశించాను. దమయంతీ, దిక్పాలకులు వాళ్లు. దేవతలు. వాళ్ళల్లో ఇంద్రుణ్ణో, అగ్నినో, వరుణుణ్ణో, యముణ్ణో — ఎవణ్ణో వొకణ్ణి — నీకు నచ్చిన వాణ్ణి వరించు. వాళ్ళ అభీష్టం నెరవేర్చు. నేను ఎవణ్ణనేనా, నీ ప్రశ్న ? నలు డంటారు నన్ను. నిషధ నాది '' అన్నాడు.

నలుడా ? — తల వొంచుకుంది దమయంతి. కలకాదు కదా ? హంసవల్లవిని పాపం, ఇంతదాకా అతడికోసమే ఆరాటపడుతోంది. ఆనలుడు — ఇపుడు తన ఎదటేవున్నాడు. కాని ఈ మాటలేమిటి ? బాణాల్లా బాధిస్తున్నాయి.

" నే నెక్కడ ? దేవతలెక్కడ ? — " మెల్లిమెల్లిగా అంది దమయంతి. " వాళ్ళకి పదివేల నమస్కారా లని చెప్పు. ఏమి మాటలివి ! — నిజం చెపుతున్నాను. నేను నీదాన్ని. నీ సుగుణాలు హంస నోట విన్నాను. నిన్నే — మనస్సులో నిలుపుకున్నాను. నీకోసమే — అవును, నీకోసమే ఈస్వయంవరం. నువ్వు రావాలనే ఇంతమంది రాజులికీ స్వయంవరం చాటించాడు నాన్న. ఇంత కాఠిన్యం వహించకు. నిన్నే వరిస్తున్నాను. నువ్వే నాభర్తవి. అలా కానప్పుడు — నిజం, విను. నుయ్యో, గొయ్యో చూసుకుంటాను. విషం పుచ్చుకుంటాను. ఉరిపోసుకుంటాను. అగ్గిలో దూకన్నా శరీరం వొదిలిపెడతాను. తప్పదు ' అంది.

' బాగా ఆలోచించు ' అన్నాడు మళ్ళీ నలుడు. ' దేవతలు వాళ్ళు. బలవంతులు. ప్రపంచాలు పాలిస్తున్నారు. వైభవానికి కొదువలేనివాళ్ళు. తేజోవంతులు. అలాంటివాళ్ళు కోరుతున్నారు

నిన్ను. నేనో – సామాన్య మానవుణ్ణి. సంసారిని. వాళ్ళ పాదధూళికి సరిపోనివాణ్ణి. వాళ్ళని కాదని, నన్ను కోరుతున్నావు. ఏం సబబిది? దేవతలికి వ్యతిరేకిస్తే, – దమయంతీ, అధమగతులు వస్తాయి. వాళ్ళలో నీకు ఇష్టమైనవాణ్ణి వరించు. దేవకార్యం సిద్ధిస్తుంది. నేనూ సంతోషిస్తాను" అన్నాడు.

ఎంతోసేపు మాటాడలేకపోయింది దమయంతి. సోగకన్నుల నించి ధారలు కడుతున్నాయి కన్నీళ్ళు. కాళ్ళకిందినేల కదిలిపోతున్నట్టుంది. అంతలోనే మెరుపులా ఏదో తట్టింది. 'నీ అభిప్రాయం అవగతమైంది' – కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటూ అంది. 'అపాయంలేని ఉపాయం చెప్తాను విను. స్వయంవరానికి దిక్పాలకులూ వస్తారు కదా! వాళ్ళఎదటే నిన్ను వరిస్తాను. అలాఅయితే దోషమేవుండదు మనమీద. సరేనా!' అంది. తిరిగి వచ్చేశాడు నలుడు. జరిగింది జరిగినట్టు దిక్పాలకుల్తో నివేదించాడు.

స్వయంవరం

తిథీ, నక్షత్రం చూసి, మంచిరోజు ఏర్పాటుచేశారు స్వయంవరం. 'నలుణ్ణే కాని మరెవ్వరినీ వరించదట, దమయంతి. ఆ ఇదేమిటో మనమూ చూద్దాం. అంటూ దిక్పాలకులు నలుగురూ నలుడి రూపమే ధరించి స్వయంవరంలో నలుడి పక్క కూచున్నారు. సుముహూర్తాన తెల్లటి పూలమాల పట్టుకుని స్వయంవరం సభలోకి వచ్చింది దమయంతి. సభలోని రాజులందరినీ తేరిపారచూసింది. నలుడూ, నలుగురు దిక్పాలకులూ – అయిదుగురు నలచక్రవర్తులు! అయిదుగురూ వొక్కలాగే వున్నారు. తలవెంట్రుక వాసిలేదు. నిజమయిన నలు డెవడు? ఎలా గుర్తించడం? ఏమీ పాలుపోలేదు పాపం, దమయంతికి. దిక్పాలకుల్నే ప్రార్థించింది. 'కరుణించండి. నలుణ్ణి

పోల్చుకునే ఉపాయం మీరే అనుగ్రహించండి." అంటూ మనసా ప్రార్థించింది.

అనుగ్రహించారు దిక్పాలకులు. రెప్పలు వాల్చకపోవడం, చెమట పట్టకపోవడం, ఆసనం కిందికి అంటకుండా వుండడం — ఇలా సహజగుణాల్తో కనిపించారు. పోల్చిపట్టేసింది దమయంతి. ధర్మసమ్మతంగా నలుడి మెళ్ళో పూలహారం వేసింది. సాధువాదాలు చేశారు దేవతలు. ఆశీర్వాదాలు చేశారు బ్రాహ్మలు. బాజాలూ బజంత్రీలూ తూర్యారవాలూ సముద్రఘోషలా భోరుమని మోగాయి. ఇంత వైభవం ఎక్కడా చూడలేదని ప్రశంసించారు ప్రజలు.

ఇలా స్వయంవరంలో లభించిన దమయంతిని వైభవంగా వివాహం చేసుకున్నాడు నలుడు. వరాలిచ్చి మరీ వెళ్ళారు దిక్పాలకులు. 'నీయజ్ఞాల్లో స్వయంగా హవిర్భాగాలు పుచ్చుకుంటాను' అన్నాడు దేవేంద్రుడు. 'నువ్వు అడిగినచోట అగ్ని సాధిస్తాను' అన్నాడు అగ్ని. 'కోరిన దగ్గిర నీళ్లుపుట్టిస్తాను' అన్నాడు వరుణుడు. 'నీమనస్సు ధర్మం తప్ప నివ్వను' అన్నాడు యమధర్మరాజు.

కలి

నలుడికి వరాలిచ్చి, దేవలోకం వెళిపోతున్నారు దిక్పాలకులు. దారిలో ద్వాపరంతోకూడా ఎదురయాడు కలి. 'ఎక్కడికీ ప్రయాణం?'— ప్రశ్నించారు దిక్పాలకులు. 'విదర్భకి' అన్నాడు కలి. 'భీమరాజు కూతురు దమయంతి. ఆమెస్వయంవరం జరుగుతోంది. ఆమెచేత వరించబడతాను. ఆమెని పెళ్ళాడి వస్తాను' అన్నాడు. పకపకా నవ్వారు దిక్పాలకులు. 'ఎగిరిపోయిన పిట్టకోసం వలవేస్తున్నావు' అన్నారు. 'స్వయంవరమూ, పెళ్ళీ అంతా అయిపోయింది. మేమూ అక్కడనించే వస్తున్నాం. అందరిదీ నక్కానే అయింది. ఎవళ్ళనీ వరిం

చిందికాదు దమయంతి. నలుడి మెళ్ళోనే వేసింది వరణమాల' అన్నారు.

ఎక్కడాలేని కోపంతో చిందులు దొక్కాడు కలిపురుషుడు. 'నలుణ్ణీ, దమయంతినీ ఒకచూపు చూస్తాను. రాజ్యంనించి వెళ్ళగొడతాను. ఇద్దరినీ చెట్టొకపిట్ట చేసేస్తాను. ఏడిపించి ఏడిపించి, కాళ్ళరాసిమరీ వొదిలిపెడతాను' అంటూ మీసంమెలివేసి బయల్దేరాడు.

జూదమంటే నలుడికి వెర్రిసరదా అని తెలుసు కలికి. ద్వాపరాన్ని పాచికల్లో ప్రవేశపెట్టాడు. ఒకుపు చూసి నలుడిలో ప్రవేశించాలి తాను. అందుకోసం కనిపెట్టుకు కూచున్నాడు. ఐతే, అశ్వమేధం వంటి మహాయజ్ఞాలూ, జపాలూ, తపాలూ, దానధర్మాలూ మొదలయిన పుణ్యకర్మలు ఎప్పుడూ చేస్తూవుండేవాడు నలుడు. అందుమూలాన ఎంతోకాలానికిగాని అతడిదగ్గిర అడుగుపెట్టలేకపోయాడు కలి. పన్నెండేళ్ళు గడిచాయి. ఇంద్రసేనుడని కుమారుడూ, ఇంద్రసేనఅని కూతురూ కలిగారు నలుడికి.

ఒకనాడు లఘుశంకతీర్చుకుని, నీళ్లు తీసుకున్నాక కాళ్లుకడగడం పొరపాటున మరిచిపోయాడు నలుడు. అలాగే సంధ్యావందనమూ చేసేశాడు. అది సందుదొరికింది కలికి. చప్పున ఆవహించాడు నలుణ్ణి. అనంతరం పుష్కరుడిదగ్గిరికి వెళ్ళాడు. నలుడి పినతండ్రికొడుకే పుష్కరుడు. 'నలుడితో జూదమాడు. నిన్ను గెలిపిస్తాను. వాడి రాజ్యమూ ధనమూ అంతా గెల్చుకుందువు కాని,' అంటూ అతణ్ణి రేపెట్టాడు. బ్రాహ్మడివేషంలో పాచికలుపట్టుకుని అతడివెంట నలుడి దగ్గిరికి వచ్చాడు. 'మా పుష్కరమహారాజుతో జూదానికిరా' అంటూ నలుణ్ణి కవ్వించాడు. జూదానికి రమ్మంటే, రాననడం ధర్మవిరుద్ధం అంటూ ఆటలో కూచున్నాడు నలుడు.

అటు నలుడూ ఇటు పుష్కరుడూ. ఆరంభమయింది ఆట. పాచికలు వేసీవెయ్యడంలోనే ఓడిపోయాడు నలుడు. ప్రతీఆటా ఓడి పోతూనే వచ్చాడు. ప్రతీపందెం గెలుస్తూనే వచ్చాడు పుష్కరుడు. తమకం హెచ్చిపోతూనేవుంది ఆట. నల్నుణ్ణి పట్టుకునేవున్నాడు కలి. ఆప్తులు వారించారు. వినిపించుకోలేదు నలుడు. మాసాలతరబడి జరిగింది జూదం. వస్తువులూ వాహనాలూ వాకటేమిటి — రాజ్యం లోని సంపద యావత్తూ ఓడిపోతూ వచ్చాడు నలుడు. ప్రజలూ మంత్రులూ దమయంతిని వెంటవేసుకువచ్చారు. 'ఇంతతో అయినా ఆట ఆపండి' అంటూ మొరపెట్టారు. కలిమాయ, అందరినీ అవతలికి పొమ్మన్నాడు నలుడు. ఒక్కరికీ సాధ్యం కాలేదు మానిపించడం. 'ఓడినకొద్దీ పిచ్చెత్తుతోంది మహారాజుకి. ఏం దారి? మా సర్వనాశ నానికే వచ్చిందీ పాడుజూదం' అంటూ మొత్తుకుంది దమయంతి. ఆప్తబంధువులతోనూ, మంత్రీ పురోహితులతోనూ ఆలోచించింది. 'పుష్కరుడు చెప్పినట్టు వింటున్నాయి పాచికలు. మహారాజంటే పెడ మొహం పెడుతున్నాయి. అపజయం తప్పదు మాకు. ఏమిటి సాధనం?' అంటూ విచారించింది. వాళ్ళ సలహాప్రకారం, భర్తతో చెప్పి సారథి వార్ష్ణేయుణ్ణి పిలిచింది. 'సారథీ, రథం సిద్ధంచెయ్యి. అబ్బాయినీ, అమ్మాయినీ తీసుకువెళ్ళి, తాతగారింట దిగబెట్టిరా' అంటూ కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంది. రథంవేసుకుని ఇంద్రసేనుణ్ణీ, ఇంద్రసేననీ విదర్భలో దిగబెట్టాడు వార్ష్ణేయుడు. అక్కడినుంచి అయోధ్యవెళ్ళి, ఋతుపర్ణుడి దగ్గిర సారథిగా కుదురుకున్నాడు.

యావదాస్తీ ఓడిపోయాడు నలుడు. తుదకి రాజ్యమూ రాణివా కూడా వోడిపోయాడు. కట్టుబట్టలతో దమయంతిని వెంట బెట్టుకుని, పట్నం వొదిలిపోయాడు. పట్నంబయట మూడురాత్రుళ్ళూ,

మూడు పగలూ వున్నాడు. ఏచెట్టునీడో తప్ప, ఇంత తలదాచుకుందికి ఆధారం లేదు. “నలుడికి సహాయం చేసేవాడికి మెడమీద తలకాయ నిలవదు’ అని శాసనం చేశాడు పుష్కరుడు. రాజశాసనం, కలి మాయా – పిట్టమనిషన్నా, తొంగిచూడలేదు నలుణ్ణి. పచ్చిమంచి నీళ్ళయినా ఇచ్చిన పాపాన పోలేదు.

వనవాసం

మానవలోకం యావత్తూ పూజించదగ్గ మహనీయుడు నల చక్రవర్తి. అంతవాడు ఏమయాడో చూడూ. అంతా అదృష్టం. పిడికెడు మెతుకులూ, పుడిసెడు మంచితీర్థం కరువై పోయింది అతడికి. ఉపవాసాల మూడురోజులూ భార్యా, తానూ చెరువునీళ్ళతో పొట్ట నింపుకున్నారు. ఆకలి దహించేస్తోంది. అడివిలోపడి తిరుగుతున్నారు. ఇంతలో కొన్ని పక్షులు కనిపించాయి. బంగారంలా మెరుస్తున్నాయి, వాటి రెక్కలు. నలుడి దగ్గిరదగ్గిరే మేస్తూ తిరుగుతున్నాయవి. వాటిని చంపి ఆకలి తీర్చుకోవచ్చు అనిపించింది నలుడికి. ఇంకో సాధనం దగ్గిర లేదు. తాను కట్టుకున్న వస్త్రం విప్పాడు. పట్టుకుందికి విసిరాడు వాటిమీదికి. పక్షులు దొరకలేదు, సరికదా బట్టతోకూడా ఎగిరిపోయాయి మీదికి. దిసమొలతోనే నిలబడి పోయాడు నలుడు.

ఎగిరిపోయిన పక్షులు హెచ్చరించి మరీ వెళ్ళాయి. ‘పక్షులం కాం మేము. నీధనమూ రాజ్యమూ ఓడించుకుపోయిన పాచికలం. నీబట్ట పట్టుకుపోవడం కోసమే ఇలా వచ్చాం’ అంటూ ఆకాశంమీద మాయమే అయిపోయాయి. నెత్తిని చేతులు పెట్టుకు నిలుచున్నాడు నలుడు. ‘వీటివల్లే నాకు ఈదశ పట్టింది’ అనుకున్నాడు.

తుదకి కట్టగుడ్డా లేకుండా పోయింది నలుడికి. ఏం చేస్తాడు? దమయంతి చీరె భార్యాభర్తలు ఇద్దరూ కట్టుకున్నారు. ఒకరి

మొహం వొకరు చూసుకుని ఘోరంగా దుఃఖించారు. తనకంటే దమయంతి అవస్థ మరీ దుఃఖంగా వుంది నలుడికి. అడివిలో ఎన్నో దార్లున్నాయి. వాటిని ఆమెకి చూపి చెప్పా డతడు: 'ఇదిగో ఈ దారి దక్షిణదేశం వెళుతుంది. మధ్య రుక్షీవంతపర్వతం తగులుతుంది. ఇదిగో, ఇది విదర్భకి — మీకన్నవారింటికి వెళుతుంది. ఇది కోసల వెళుతుంది. ఇది ఉజ్జయినికి. వింధ్యాచలం ఇక్కడికి దగ్గిర. ఇది పయోష్ణీ నది. ఎటువెళదాం మనం?—చూడూ — దమయంతీ — అడవుల్లో అవస్థ పడలేవు నువ్వు. విన్నావూ — నామాట విను. మీ — కన్నవారింటికి వెళ్ళిపో' అన్నాడు.

వెక్కి-వెక్కి ఏడ్చింది దమయంతి. 'ఇద్దరమూ వెళదాం విదర్భ' అంది. 'మనకి అక్కడ లోపమేముంటుంది? అడవుల్లో క్రూరజంతుల మధ్య ఇలా తిరగవద్దు' అంటూ చేతులతో అద్దుకుంది కన్నీళ్ళు. తలవంచుకున్నాడు నలుడు. 'నిజమే, నువ్వన్నట్టు మామగారిరాజ్యం వొకటీ మనరాజ్యం వొకటీ కాదు. కాని లోగడ వెళ్ళానూ అంటే, సర్వసంపదలతోనూ తులతూగుతూ వెళ్ళాను. అందరికీ వొకటే ఆనందంగా వుండే దపుడు. ఇప్పుడు, ఈదరిద్రావస్థలో ఎలా వెళ్ళేదీ?' అన్నాడు. 'పోనీ, నన్నుమాత్రం వొదిలిపెట్టకు' అంది, జాలిగా దమయంతి. 'నీ నీడలో బతకవలిసినదాన్ని. నీవెనకాలే వుండవలిసిన దాన్ని. నీ దయే నా జీవనం. నీతోనే వుండనీ నన్ను. రోగికి మందువంటిది పురుషుడికి భార్య. భార్యపక్కని వున్నవాడికి ఆపద వచ్చినా బాధించదు. శ్రమా, అలసటా, ఆకలీ, దాహమూ — ఏది వచ్చినా తోడయి తొలిగిస్తుంది భార్య. దార్లు చూపించి తప్పుకోకు. నువ్వు ఎటువెళితే అటే వస్తాను. నువ్వు ఎక్కడవుంటే అక్కడే వుంటాను' అంది. 'నా ప్రాణం వొకటీ నువ్వు వొకటీనా?' ఆమెని వోదారుస్తూ అన్నాడు నలుడు. 'భయపడకు. నిన్ను వొదిలి

నేనుమాత్ర మెలావుంటాను?' అంటూ నమ్మకం కలిగించి నచ్చ జెప్పాడు.

ఇద్దరూ ఏకవస్త్రంతో అలా అడివిలోపడి తిరుగుతున్నారు. నరవాసనలేని కారడివి అది. ఒకదగ్గిర వాక చావిడి కనపడింది. అప్పటికే బాగా బడిలిపోయారువాళ్ళు. విశ్రాంతికని దానిమీద చదికిలబడ్డారు. నవనాళ్ళూ లాక్కుపోతున్నాయి. కరుకునేలమీద — ఆధూళిలోనే — అప్రయత్నంగా శరీరాలు వాల్చారు. ఆయాసంతో కళ్ళేమో మూశాడు నలుడు. బండెడు దుఃఖం. కునుకు రాలేదు కంటికి. లేచి కూచున్నాడు. కాళ్ళదగ్గిర పడివుంది దమయంతి. బాగా అలిసిపోయిందేమో, వొళ్లుమరిచి నిద్రపోయింది.

పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచాడు నలుడు. తనరాజ్యమూ ధనమూ జూదంలో పోవడం, బంధువులూ ప్రజలూ తనని వొదిలిపెట్టడం, భార్యతో అడవులపాలు కావడం — ఒక్కొక్కటే తలపోసుకుంటూ దుఃఖపడ్డాడు. 'హంసతూలికా తల్పంమీద, దాసీజనం అతి సుకుమారంగా కాళ్ళు వొత్తుతూవుంటే నిద్రపోయేది, సుకుమారి దమయంతి. పాపం నన్ను నమ్ముకున్ని, ఈ దుమ్మూ దుర్ట్రామధ్య గురకపెడుతూ పడుకుంది! అయ్యో, అదృష్టం! నాకు భార్యకావడమే ఈమెకి ఇన్ని కష్టాలు. అబ్బా, చూడలేను. ఈమెకష్టం — సహించలేను. — ఎటయినా — వెళ్ళిపోతాను. — పోతాను. ఊఁ — తన కన్నవారిల్లు చేరుకుంటుం దీమె. మెరుపులా తట్టింది ఈఆలోచన. చప్పున లేచాడు. మెలకువ రాకండానే ఆమెచీరె మెల్లిగా మధ్యకి చించివేశాడు. ఆమెకి ఆమెకట్టుకున్నముక్క వొదిల్లి తనముక్క తాను కట్టుకున్నాడు. ఆమెనివిడిచి గబగబా వెళ్ళిపోయాడు. పదడుగులు వెళ్ళాడో లేదో, ముందుకి సాగలేదు కాలు. ప్రేమబంధ్ధం తెగడమే కష్టమైంది. గిరున

వెనక్కి వచ్చేశాడు. పాపం, అలాగే అమాయకంగా నిద్రపోతోంది దమయంతి.

దమయంతిని వేరుచెయ్యాలనే కలి ప్రయత్నం. దానికి వ్యతిరేకంగా పట్టి లాగుతోంది ప్రేమ. ఒదిలి వెళ్ళబోతాడు నలుడు. అటు కలీ, ఇటు ప్రేమా. రెంటిమధ్యా పెనగులాడుతున్నా డతడు. ఎంతోసేపు ఏదీ నిశ్చయించలేకపోయాడు. చివరికి కలిదే పై చెయ్యి అయిపోయింది. 'ఆడదాన్ని అడివిపాలుచేసి ఎలా వెళ్ళేది?' అనకండా గుండె రాయే చేసుకున్నాడు నలుడు. దారుణమయిన అడివిలో దమయంతిని విడిచిపెట్టి తనమానాన తాను వెళ్ళిపోయాడు.

మేలుకుంది దమయంతి. పక్కని భర్త లేడు. చీర చిరిగి సగమే వుంది. కెవ్వుమంది దామె. గుండెలో రాయే పడిపోయింది. లేచింది. నాలుగు దిక్కులా చూసింది. భయం, దుఃఖం, బాధ — కేకలువేసి పిలిచింది. 'మహారాజా, మహారాజా' — అడివి మాత్రం ప్రతిధ్వనించింది. 'మహారాజా, మహారాజా! అని. 'అయ్యో, వెళ్ళిపోయావా! దయలేకపోయిందో! వొదిలిపెట్టే వెళ్ళిపోయావా! ధర్మం తప్పని వాడివి. అబద్ధమాడని వాడివి. వొదిలి వెళ్ళనన్నావు? భయపడకన్నావు! మరిచిపోయావో! ఏపొదలో వున్నావు? కనపడు. ఇంత ఘోరం ఎలా సాహసించావు? ఎలా చూసేది నిన్ను? ఎక్కడికి వెళ్ళావు? ఈఅడివిలో ఏందారి నాకు?

'మహారాజా, నాలుగు వేదాలకంటే, వాక్కసత్యం గొప్పది. ప్రాణంతో సమాన మన్నావు. వొదిలి వెళ్ళ నన్నావు. నీమాట నువ్వు నిలబెట్టు' అంటూ పరిపరివిధాల ప్రలాపించింది. వెర్రిదానిలా వెదుకుతుంది. ఆడది, ఒంటరిది. అంతులేని అరణ్యం. అడుగు తీసి అడుగు వేస్తే ముళ్ళు. అటు క్రూరమృగాలు. ఇటు విషసర్పాలు.

వీటి కేమిటికీ ఆమె విచారించదు. తనభర్త ఒంటరిగా వెళ్ళాడనే ఆమె బాధ. ఆకలీ దప్పికతో ఎంత ఇదయి పోతున్నాడనే ఆమె దుఃఖం.

వెదుకుతోంది. ఒగుర్చుకుంటూ వెదుకుతోంది. పిట్ట కూస్తే వులికిపడుతోంది. వడదెబ్బకి తట్టుకోలేకపోతోంది. తూలిపోతోంది. జాపోస్తోంది. చెట్టునీడని చేరబడుతోంది. ఎలుగుబంట్లని చూసి ఏడుస్తోంది. పులులు చూసి కళ్ళుమూసుకుంటోంది. పాములుచూసి భయపడుతోంది. రావిఆకులా వడికేపోతోంది. తుప్పతుప్పా తొలిగిస్తోంది. ముళ్ళు తప్పించుకుంటోంది. దిక్కులు చూస్తోంది. ఉలికులికి పడుతోంది. పిచ్చిదే అయిపోయింది.

ఎదట పే — ద్ద కొండచిలువ. దాని దగ్గిరే అడుగు వేసింది దమయంతి. చప్పున పట్టుకుంది కొండచిలువ. కెవ్వుమంది దమయంతి. మింగేస్తోంది కొండచిలువ. కదలా మెదలలేకపోయింది దమయంతి. గావుకేకలు వేస్తూ ఏడ్చింది. 'ఇపు డయినా రక్షించు. పాం మింగేస్తోంది' అంటూ అరిచింది.

ఎక్కడినించి వురికాడో ఒక చెంచు. మెరుపులావచ్చి వాలాడు. సూరకత్తి తీసి, నిలువునా చీల్చివేశాడు కొండచిలువని. రాహువు విడిచిన చంద్రరేఖలా, పాం నోట్లోంచి బయటపడింది దమయంతి. 'భయపడకు' అని ధైర్యంచెప్పాడు చెంచు. పక్క చెరువులో స్నానం చేసింది దమయంతి. పళ్ళూ అవీ తెచ్చిఇచ్చాడు చెంచు. ఆరగించింది దమయంతి. 'ఎవరిపిల్ల వంట ? ఒంటిదానివి, అడివిలో ఏం పని ? ' — పక్కనే కూచుని అడిగాడు చెంచు.

'నలమహారాజు రాణిని' — తనసంగతంతా పూసగుచ్చినట్టు చెబుతోంది దమయంతి. నాగసార్గంముందు నాగుబాములా వింటున్నాడు చెంచు. అంతదుఃఖంలోనూ తేనెలూరుతున్నాయి ఆమె మాటలు. పెదవులు చప్పరిస్తున్నాడు చెంచు. చంద్రబింబంలా

వుంది ఆమె మొహం. రెప్పవెయ్యడంలేదు చెంచు. ఉబ్బెత్తుగా కొట్టవచ్చినట్టుంది ఆమె వక్షస్థలం. చందనంలా ఘుమఘుమ లాడు తోంది శరీరం. ప్రతీవొంపులోనూ వొలికిపోతోంది వొయ్యారం. ఒళ్లు మరిచిపోయాడు చెంచు. మతేపోయింది వాడికి. ఆమె కావాలి. ఆగలేకపోయాడు. మనసులోమాట చెప్పనూ చెప్పేశాడు, నవ్వుతూ.

తాకడంమాట అలావుండనీ, దగ్గరచేరడానికి – తుదకిచూడ డానికి కూడా అలివికాంది దమయంతి. అగ్గినిప్పులాంటి పతివ్రత. ఆమెనే అపేక్షించాడు చెంచు. మృత్యువుతోనే ముద్దులాట! కాలం తీరిన వాణ్ణి కాపాడేవా డెవ్వడు ?

కళ్ళల్లో నిప్పులే రాలాయి దమయంతికి. 'నేనే పతివ్రతనైతే, నుంచున్నపాళాన చస్తాడు వీడు' అంది. ఆమెనోట్లోమాట నోట్లో నేవుంది, మంటలో కాలిన మానులా చచ్చిపూరుకున్నాడు చెంచు.

రాజుల్లో సింహం తనభర్త. అతణ్ణే మనస్సులో నిలుపుకుంది దమయంతి. పాములూ, పెద్దపులులూ – వేటికీ కూడా భయపడడం మానివేసింది. ఆ ఉగ్రారణ్యంలో వొంటరిగా భర్తని వెదుకుతూ బయలుదేరింది. మామిడీ, సురపొన్నా, చందనమూ, అశోకమూ, వకుళమూ, తాడీ – ఏచెట్టుచూసినా మా నలుణ్ణి చూశావా అంటుంది. కాళ్ళు పొక్కులెక్కుతూంటే, సెలవళ్ళలో నిలబడుతుంది. పుట్టపుట్టా తొంగిచూస్తుంది. గుట్టలెక్కుతుంది. గుహలు తొంగిచూస్తుంది.

పెద్దపెద్ద పాములూ, క్రూరమృగాలూ, దొంగలూ, కిరాతులూ – ఘోరంగా వుంది మహారణ్యం. ఎదురుగుండా వొక పుణ్యనది కని పించింది దమయంతికి. దానివొడ్డునే వొక మునిపల్లె. ఆశ్రమాల్లో చెట్లకింద వశిష్ఠుడూ, వామదేవుడూ, వాలఖిల్యులూ, భృగుడూ, నారదుడూ వంటి మహామునులు తపస్సుచేస్తున్నారు. నీళ్ళూ, గాలీ ఆకూ, అలమూ, కాయా కసవూ, గడ్డిగింజలూ – ఇవే ఆహారం వాళ్ళకి.

వెళ్ళి నమస్కరించింది దమయంతి. 'ఎవరమ్మా నువ్వు?' — ఆశ్చర్య పోతూ అడిగారు మునులు. 'ఇంత దివ్యంగావుంది నీ తేజస్సు! వన దేవతవా? దేవతాస్త్రీవా? ఇలా ఎందుకుతిరుగుతున్నావు?' అన్నారు.

'నలుడి భార్యని' అంది దమయంతి. 'పుణ్యశ్లోకుడాయన. నిరంతరం యజ్ఞాలూ అవీ చేసేవాడు. దురదృష్టం! నన్ను వొదిలిపెట్టి వెళ్ళి పోయాడు మహారాజు. అయన్నే వెదుకుతున్నాను. మీఆశ్రమాలికి వచ్చాడేమో చెప్పండి. మీ పాదాలు మొక్కి కృతార్థుడయే వుంటాడు. ఏదిక్కు వెళ్ళాడో చెప్పండి. ఆయనే కనపడకపోతే, చచ్చేపోతాను' అంటూ వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది. 'ఏడవకు' — ఓదారుస్తూ అన్నారు మునులు. 'త్వరలోనే కనిపిస్తాడు నలుడు. మళ్ళీ నిషధ పాలిస్తాడు. ఇది మా యోగదృష్టిని తెలిసింది' అన్నారు. కళ్ళెత్తిచూసింది దమయంతి. చిత్రం! మునులూ లేరూ. మునిపల్లే లేదు. ఆశ్రమాలూ, అగ్నిహోత్రాలూ అన్నీ అదృశ్యమయి పోయాయి. కలా? భ్రమా? తెల్లబోయింది దమయంతి.

అలాగే ముందుకి సాగింది. కొంతదూరం వెళ్ళింది. మళ్ళీ ఇదేమిటి? ఎదురుగుండా పే-ద్ద బిడారుగుంపు. నరవాసనలేని కీకారణ్యం. ఇంతమంది వర్తకులు! ఎంత అదృష్టం. బిడారులోకి బయల్దేరింది దమయంతి. సగంగుడ్డతో వుందామె. మురికి వోడుతూ వుంది శరీరం. దుమ్మూ దుమ్రాపడి, విరబోసుకుని చింపిరి చింపిరిగావుంది జుత్తు. ఆకలీ, దాహం, నిద్రా — అన్నీమరిచి, అచ్చంగా పిచ్చిదానిలాగే వుందామె.

చూసి, ఉలికిపడ్డారు వర్తకులు. 'అమ్మో, దెయ్యం' అంటూ పరుగెత్తారు కొందరు. భయంతో కదల్లేక చతికిలేబడ్డారు కొందరు. 'అడివిలో ఏమిటి వెదుకుతున్నావు?' అంటూ చప్పట్లు కొట్టారు కొందరు. 'ఉండర్రా, అమ్మతల్లి' అంటూ దండాలుపెట్టారు కొందరు.

'భయపడకండి బాబూ, నేను దమయంతిని—' వాపోతూ అంది దమయంతి. 'నలచక్రవర్తి భార్యని. నా దురదృష్టం! భర్త తప్పిపోయాడు. ఒక్కతెని అడివిలో తిరుగుతున్నాను. మీ పుణ్యముంటుంది మహారాజుని చూశారేమో చెప్పండి' అంది.

దగ్గిరికి వచ్చారు వర్తకులు. వాళ్ళలో పెద్ద—శుచి ముందుకి వచ్చాడు. 'లేదుతల్లీ, లేదు. భయంకరమయిన ఏనుగులూ, ఎలుగుబంట్లూ, పెద్దపులులూ తప్పిస్తే మనిషన్నవాడే కనపడ్లేదు మాకు. వెలుగు దూరిందికే సందులేని మహారణ్యమిది. మహారాజు మాకంట పడ్లేదు' అన్నాడు. పెద్దనిట్టూర్పు విడిచింది దమయంతి 'మీబిడారు ఎక్కడికి వెళుతుంది?' అని అడిగింది. 'చేదిదేశం' అన్నాడు శుచి. 'ఐతే, మీతో కూడా వస్తాను' అంది దమయంతి. వర్తకులతో కలిసి బిడారు వెంట నడిచింది. అడుగులేమో పడుతున్నాయి. శరీరమేమో కదులుతోంది. ప్రాణాలుమాత్రం నలుడిమీదే వున్నాయి.

కరకరా కాస్తోంది ఎండ. అడివంతా పొగలెక్కుతున్నాయి. నడినెత్తిని మండుతున్నాడు సూర్యుడు. గొంతుకలు ఆర్చుకపోతున్నాయి. పాదాలు పొక్కులెక్కుతున్నాయి. ఒక మంచినీళ్ళ చెరువు దగ్గిర ఆగింది బిడారు. ఆనాటికి అక్కడ మకాం వేశారు వర్తకులు. పొద్దుగూకింది. బాగారాత్రీ అయింది. బిడారంతా అలిసి నిద్రలో వుంది. అర్ధరాత్రి. దీం దీం మంటోంది అడివి. ఎక్కడినించి వచ్చి పడిందో, సముద్రం నీళ్ళకి దిగిన మేఘాలగుంపులాగ నీళ్ళకని చెరువులోకి పెద్ద ఏనుగులమంద. బిడారు బిడారంతా తొక్కేశాయి ఏనుగులు. చిందర వందర చేసేశాయి వర్తకుల్ని. కొందర్ని మట్టేశాయి పచ్చడికింద. దంతాల్తో చీల్చేశాయి కొందర్ని. దారీ తెన్నూ లేకండా పరిగెత్తారు వర్తకులు. చెటోపిట్ట అయిపోయారు. తుప్ప

లోనో, పుట్టలోనో తలదాచుకున్నారు. నీతిలేనివాడి ధనంలాగ, సర్వదుంబాలా అయిపోయింది బిడారు.

దమయంతి దిక్కుమాత్రం వొక్కపేనుగన్నా రాలేదు. అంతా చూస్తూనే వుందామె. విచారిస్తూనే వుంది. 'బతికి బాగుపడదామనుకున్నవాళ్ళకే వస్తోంది చావు. చస్తానంటున్నాను నేను. తొంగి చూడకండా వుంది నన్ను! బిడారు సహాయంతో అడివినించి అవతల పడదామని ఆశపడ్డాను. దీనిదశ ఇలా అయింది. ఏం పాపం చేసి పుట్టానో, పాపిష్టిదాన్ని. స్వయంవరంలో నలుగుర్నీ కాదన్నాను. నలుణ్ణే వరించాను. ఆకక్షే సాధిస్తున్నారో, వాళ్ళు! ఏందారి? —' ఇలా తెల్లవార్లూ ఏడుస్తూ కూచుంది.

భళ్ళున తెల్లవారింది. చావగా మిగిలినవర్తకులు మెల్లిమెల్లిగా చేరుకున్నారు. వాళ్ళతో బయల్దేరింది దమయంతి. రాత్రనకా పగలనకా నడిచింది. చేదిదేశం రాజధాని చేరుకుంది.

జనంతో గందికగావుంది చేదినగరం. ఓపక్కనించి నడుచుకుంటూ వెళుతోంది దమయంతి. పగలు ఎండలో పాలిపోయిన చంద్రరేఖలా వుందామె. అలా కోటదగ్గిరికి వెళ్ళిందామె. మేడ మీంచి చూసింది రాజమాత. తన దాదితో అంది: 'చూడూ, చిరిగిన మురికిగుడ్డతో వస్తోంది, ఎవరో ఆమె! ధూళికొట్టి వికారంగా ఎగురుతోంది జుత్తు. పాపం, వెర్రిదానివేషంలో వచ్చిన లక్ష్మీదేవిలా వుందామె. ఎందుకనో, ఆమెమీద ఇదిగావుంది నాకు. చూస్తూన్న కొద్దీ ప్రేమగావుంది. వెళ్ళు. మన లోగిలికి పిలుచుకురా' అని.

దాది పిలుచుకువచ్చింది దమయంతిని. 'ఎవరమ్మా నువ్వు!' — ఆదరంగా అడిగింది రాజమాత. 'దుఃఖలో వున్నట్టున్నావు! ఏమిటి కారణం?' అంది. 'ఏం చెప్పను తల్లీ,' అంది దమయంతి. 'పుట్టిదంత దుఃఖం నాది. బతికి చెడ్డదాన్ని. ఉన్నదంతా జూదంలో వోడి

పోయాడు భర్త. ఆయనవెంట అడివికే వెళ్ళాను నేను. ఆగర్భ శ్రీమంతుడు – ఆకలితో పడరానిపాట్లు పడ్డాడాయన. నా నుదుటి రాత! ఒళ్ళుమరిచి నిద్రపోయాను. ఒదిలిపెట్టిపోయా డాయన. పాపం, వొంటిగుడ్డతోనే వెళ్ళాడు. ఏం చెయ్యనూ? అదిమొదలు ఆయన కోసమే తిరుగుతున్నాను. సైరంధ్రీవ్రతం పట్టాను. ఆకూ అలమూ తిని ప్రాణం నిలుపుకున్నాను. ఎక్కడ పొద్దుగూకితే అక్కడే వాసం. క్రూరమృగాలే తోడునీడ. అడివిలో గూడులేని పిట్టలా తిరగాను' అంటూ గోలుగోలు మంది. కన్నీళ్ళు పడి గుండెలమీాద బురద పులిమినట్టయింది.

'ఏడవకు' – వోదారుస్తూ అంది రాజమాత. 'నాదగ్గిర వుండు. బ్రాహ్మల్ని పంపిస్తాను. నీ భర్తని వెదికిస్తాను. విచారించకు' అంది. 'సైరంధ్రిగానే వుంటాను' కళ్ళనీళ్ళుతుడుచుకుంటూ అంది దమయంతి. 'ఎంగిలి ముట్టను. పాదాలు పట్టను. నాభర్తకోసం వెళ్ళే బ్రాహ్మలతో తప్ప, పరపురుషుడితో మాట్లాడను. అలా అయితేనే వుంటాను' అంది. 'నీకు ఎలా ఇష్టమయితే అలాగే వుండు' అంది రాజమాత. ఎంతో గౌరవమూ, ఆదరమూ కనపరిచింది. తన కూతురు సునందని పిలిచి ఆమెకి నమర్పించింది. అలా చేదినగరంలో సైరింధ్రిగా తల దాచుకుంది దమయంతి. ఎప్పుడూ నోములూ అవీ నోస్తూ వుండే! భర్తచింతతప్ప ఇంకో చింతలేదు.

బాహుకుడు

దమయంతిని వొదిలిపెట్టి కారడివిలోపడి వెళుతున్నాడు నలుడు. ఎంతోదూరం వెళ్ళిపోయాడు. హఠాత్తుగా వొక దగ్గిర, దారుణంగా రగులుకుంది దావాగ్ని. ఆకాశాన్నంటుతున్నాయి మంటలు. పెద్దపెద్ద చెట్లు కాలి, కూలిపోతున్నాయి. ఘోరంగావుంది అరణ్యం. మంట

ల్లోంచి. వొక ఆర్తనాదం వినపడింది నలుడికి. 'నలమహారాజా, రక్షించు. రక్షించు. వేగిరం రా' అని. వినడమే తడువు. వెనకా ముందూ చూడలేదు నలుడు. మంటల్లోకి వురికాడు. ఒక నాగ కుమారుడు జాలిగా ముడుచుకుని పడివున్నాడు. క్షణంలో మంటల్లో మండిపోయేట్టున్నాడు. నలుణ్ణి చూసి చేతులు జోడించాడు. 'కర్కోటకుణ్ణి మహారాజా, బ్రహ్మరుషి నారదుడి దగ్గిర అపరాధం చేశాను. ఆ పాపఫలితంగా కదల్లేక పడివున్నాను. పరిగెత్తుకు వస్తున్నాయి మంటలు. తప్పించుకునే శక్తి లేదు నాకు. కనికరించు. రక్షించు. చల్లటి నీటిపట్టుని వొదిలిపెట్టు. నీకు మేలే చేస్తాను' అంటూ ప్రార్థించాడు. పట్టుకువెళ్ళేందికి అనువుగా వేలెడంత శరీరమూ ధరించాడు.

వెంటనే కర్కోటకుణ్ణి పొదివి పట్టుకున్నాడు నలుడు. పరిగెడుతూ మంటల్లోంచి తప్పించాడు. దూరంగా వొక చెరువుదగ్గిర దించబోయాడు. 'మరి పదిఅడుగులు. నీకు మేలే చేస్తాను' అన్నాడు కర్కోటకుడు. ఒకటి – రెండూ – మూడూ – పదో అడుగు వేసేసరికి టపీమని కాటు వేశాడు కర్కోటకుడు.* కాటు పడీ పడ్డంతోనే వికారంగా మారిపోయాడు నలుడు.

నిజరూపంతో నుంచున్నాడు కర్కోటకుడు. 'కరిచానని విచారించకు. నిన్ను పరాయివాళ్ళు పోల్తిపడితే ప్రమాదం. అందుకనే ఈవికారరూపం కలిగించాను. నావిషం నీ శరీరంలో వున్నంతకాలం విషసర్పాల భయ ముండదు. శత్రువులేకాదు, పిశాచాలూ, రాక్షసులూ కూడా నీజోలికి రారు. సందేహించకు. నీభార్యనీ కలుసుకుంటావు. యథాపూర్వకముగా రాజ్యవైభవమూ లభిస్తుంది. యుద్ధాల్లో

* పది అవడానికి 'దశ' అన్నాడు నలుడు. దశ అంటే కరు అని కూడా అర్థం. అందుచేత దశ అవగానే కాటు వేశాడు కర్కోటకుడు.

అపజయం వుండదు. నీ నిజరూపం నీకు కావలిసినప్పుడు, నన్ను తలంచుకో. ఈవస్త్రం నీదగ్గిరికి వస్తుంది. ఇది కట్టుకుంటే చాలు, నీరూపం నీకువస్తుంది. ఇంకా విను. అయోధ్యరాజు ఋతుపర్ణుడు, ఉత్తముడు. అతడిదగ్గిర వంటపుట్టిగా కుదురుకో. నీదగ్గిర వున్న విద్య • అశ్వహృదయం అతడికి ఉపదేశించు. అతడి దగ్గిర 'అక్షహృదయం' వుంది. అది నువ్వు స్వీకరించు. నీపేరు బాహుకుడు అని చెప్పు' అని చెప్పి అదృశ్యుడయాడు.

అయోధ్యవెళ్ళాడు నలుడు — కాదు — బాహుకుడు. ఋతుపర్ణుడి కొలువులోకి వెళ్ళాడు. 'మీ సేవచెయ్యాలని వచ్చాను. బాహుకుడు అంటారు నన్ను. గుర్రాల తర్ఫీదు బాగా తెలుసు. మంచి మంచి వంటలూ చెయ్యగలను' అన్నాడు. అంగీకరించాడు ఋతుపర్ణుడు. 'నా రథాలూ గుర్రాలూ గాలిలా పరిగెత్తించాలి' అన్నాడు.

గుర్రాలమీద పెద్దగా కుదురుకున్నాడు బాహుకుడు. గుర్రాలూ గుర్రపురౌతులూ రథాలూ తర్ఫీదుచేస్తూవుండేవాడు. మంచి మంచి వంటలూ అవీ చేసి ఋతుపర్ణుణ్ణి మెప్పించేవాడు. ఇలా ప్రచ్ఛన్నంగా కాలం గడుపుతున్నా డతడు. నలుడిసారథి వార్ష్ణేయుడూ ఋతుపర్ణుడి దగ్గిరే వున్నాడని చెప్పాను కదా! అతణ్ణీ, జీవలుడు అని మరొకణ్ణీ బాహుకుడికి సహాయులుగా నియమించాడు ఋతుపర్ణుడు.

ఎక్కడ వున్నా, ఏం చేస్తున్నా దమయంతి కోసమే బాధపడే వాడు బాహుకుడు. రాత్రిళ్ళు కంటిమీద రెప్పపడేది కాదు. ఏమేమో ప్రలాపించేవాడు. 'ప్రేయసీ, ప్రియసఖీ, ఎక్కడికి వెళ్ళావు? ఎక్కడవున్నావు? అయ్యో, నాప్రాణం! అడివిలో నిన్ను ఎవ్వరూ పట్టుకో లేదు కదా! అడివిమృగాలు ఆక్రమించలేదు కదా! కన్న వారింటికి వెళ్ళలేదూ! శైలీని దేశాలు పట్టిపోయావా?' అంటూ దుఃఖ పడేవాడు. నిట్టూర్చేవాడు. ఏడ్చేవాడు.

ఇదంతా చూస్తూ వుండేవాడు జీవలుడు. ఏమీ అర్థమయ్యేది కాదు అతడికి. 'ఈవికారావతారానికి విరహ మొకటా!' అను కుండేవాడు. లొడితి డేసి పొట్టచేతులూ, వంకరటింకర శరీరం, వికారం గూనీ — పగలు చూస్తే రాత్రి కళ్లోకి వస్తాడు. వీడికి ప్రేయసి కూడాన్నూ! వీణ్ణి వాలిచిన 'ప్రేయసి' అదెంత వొయ్యారిభామో!' అనుకుంటూ వుండేవాడు. ఒకనాడు అడిగేశాడు. 'ఏమిటోయి బాహుకా, ఇదంతా? అసలు మీఆవిడికీ నీకూ వియోగం ఎందుకు వచ్చిందట?' అన్నాడు.

నాలిక కరుచుకున్నాడు బాహుకుడు. 'అదేమిటి జీవలా, నాబతుక్కి పెళ్ళాం కూడానా? ఎవళ్ళన్నా వింటే నవ్వుతారు' అన్నాడు. 'ఐతే, ఈగొడవంతా ఏమిటంటా, రోజూ?' అన్నాడు జీవలుడు. 'ఓహో అదా? పూర్వం మందప్రజ్ఞుడని వొక భటుడు వుండేవాడు. ఎంచేతో తన భార్యని పోగొట్టుకున్నాడు వాడు. ఎంతో వెదికాడు దాన్ని. దొరికింది కా దది. అతడు ప్రలాపిస్తూ వుంటే వినేవాణ్ణి నేను. అతణ్ణి అనుకరించడం నాకు అలవాటు. అంతే' అన్నాడు బాహుకుడు.

ఇక్కడ ఇలా వుంది. అక్కడ విదర్భలో — నలుడు జూదంల్లో వోడిపోయాడని విన్నాడు భీమరాజు. మనమడూ, మనమరాలూ ఇక్కడే వున్నారు. కూతురూ, అల్లుడూ ఏమయ్యారో? ఎటువెళ్లారో? ఎక్కడ వున్నారో? అంతా అయోమయంగా వుంది. ఎంతో దుఃఖ పడ్డాడు భీమరాజు. వాళ్ళని వెదకడంకోసం నమ్మకమయిన బ్రాహ్మల్నీ పండితుల్నీ నియోగించాడు. ఎన్నో బహుమానాలూ అవీ ఇచ్చి సత్కరించాడు వాళ్ళని. నలదమయంతుల వునికి తెలుసుకు వచ్చిన వాళ్ళకి వెయ్యివరహాలిస్తానని చాటించాడు. 'మా దమయంతినీ, నలుణ్ణీ తీసుకువండి. వెయ్యి ఆవులూ, అగ్రహారాలూ ఇస్తాను' అన్నాడు.

పుట్టుమచ్చ

భూమి నాలుగు చెరగులూ వెదుకుతూ బయల్దేరారు బ్రాహ్మలు. ప్రపంచంలోని పట్టణాలూ, పల్లెలూ యావత్తూ వెదికారు. అందులో, సుదేవుడు అని వొక బ్రాహ్మడు చేదినగరం వచ్చాడు. పుణ్యాహ వాచనంకోసం కోటలోకి వెళుతున్నారు బ్రాహ్మలు. వాళ్ళతో అంతః పురానికి వెళ్ళాడు సుదేవుడు. సునందదగ్గిర దమయంతిని చూశాడు. పొగలోని అగ్నిప్రభలాగ, నల్లమబ్బుల్లో చంద్రరేఖలాగ, బురదలో తామరతీగలాగ పొల్తిపట్టడానికి వీలేలేకండా వుంది దమయంతి. దీక్షగా పరికించాడు సుదేవుడు. ఆమె కనుబొమలమధ్య, చిన్న చుక్కలా వున్న పుట్టుమచ్చ గుర్తుపట్టేశాడు. 'వియోగంవల్ల పాపం, ఇలా వుంది' అనుకున్నాడు. 'ఎండిపోయిన ఏరులా, పద్మాలులేని చెరువులా, చెట్లులేని వనంలా — శోభతరిగిన్నీ, పతివ్రతాత్వంతో ప్రకాశిస్తూనే వుం దీమె. నిజంగా, పాతివ్రత్యమే శోభ స్త్రీలకి. అంతకిమించిన శోభే లేదు వాళ్ళకి. చంద్రుడితో రోహిణిలా భర్తతో ఎప్పుడు కలుస్తుందో మాతల్లి! కూతురూ అల్లుడూ కులాసాగా వుండడం ఎప్పుడుచూస్తాడో మా భీమరాజు!' ఇలా పరిపరివిధాల భావించా డతడు.

మెల్లిగా దమయంతిదగ్గిరికి వెళ్ళాడు సుదేవుడు. 'తల్లీ, నేను సుదేవుణ్ణి, గుర్తులేదూ? నీ సోదరుడి స్నేహితుణ్ణి' అన్నాడు. తుళ్ళి పడింది దమయంతి. 'మీవాళ్ళంతా క్షేమంగా వున్నారు, విదర్భలో. మీఅబ్బాయీ, అమ్మాయీ, అమ్మా, నాన్నా, అన్నయ్యలూ — అందరూ కులాసాగా వున్నారు. మీకోసమని బెంగపెట్టుకున్నారు. నువ్వు కనిపించావు. పరవాలేదింక. నిన్ను వెదకడంకోసం మీనాన్న దేశదేశాలు పంపాడు బ్రాహ్మల్ని. నేను ఇక్కడికి వచ్చాను. నా అదృష్టం పండింది. నిన్ను చూశాను' అన్నాడు.

సుదేవుణ్ణి పోల్చింది దమయంతి. రెండుచేతుల్తోనూ మొహం కప్పుకుని ఏడవడం మొదలుపెట్టింది. 'సైరంధ్రి ఏడుస్తోంది' అంటూ తల్లికి కబురుచేసింది సునంద. పరివారంతోసహా పరిగెత్తుకు వచ్చింది రాజమాత. సైరంధ్రిదగ్గిర సుదేవుణ్ణి చూసింది. 'ఈమె నెరిగినట్టున్నావు! ఎవ్వరీమె? ఎవరి కూతురు? ఎవరి ఇల్లాలు? ఎంచేత భర్త వొదిలిపెట్టాడు? ఇలా వ్రతాల్తో గడుపుతోందేం? అసలు, ఎలా పోల్చుకున్నావు?' — ప్రశ్నమీద ప్రశ్న వేసిందామె.

'భీమరాజు కూతురు దమయంతి' అన్నాడు సుదేవుడు. 'ఆఁ' అంటూ కేకవేసింది రాజమాత. 'నలచక్రవర్తి భార్య. దురదృష్టంవల్ల రాజ్యం పోగొట్టుకున్నాడు నలుడు. ఎటో వెళ్ళిపోయాడు. ఆయనతోకూడా ఈమె వెళ్ళింది. ఈవార్త విన్నాడు భీమరాజు. వేలకొద్దీ బ్రాహ్మల్ని దేశదేశాలూ పంపాడు వెదకడానికి. నేను వచ్చానిక్కడికి. మీదగ్గిర క్షేమంగా వుందీమె. అదిగో, చూడండి. కనుబొమలమధ్య, పద్మంలా లక్షణవంతమైన పుట్టుమచ్చ. ధూళి కప్పి వున్నా కనపడింది నాకు. ఇట్టే పోల్చుకున్నాను' అన్నాడు సుదేవుడు.

నీళ్ళు తెచ్చి కడిగింది రాజమాత. స్పష్టంగా కనపడింది పుట్టుమచ్చ. అంతఃపురమంతా ఆశ్చర్యమే ఆశ్చర్యం. రాజమాత ఆనందమే లేక పోయింది. 'మాఅమ్మా, మాతల్లీ' అంటూ అమాంతంగా కౌగిలించుకుందామెని. శిరస్సు ముద్దాడింది. 'నువ్వు నాకూతురువేనే, మాతల్లీ!' అంది. 'మీఅమ్మా నేనూ అక్కాచెల్లెళ్ళం. దశార్ణరాజు కూతుళ్ళం. మీఅమ్మ భీమరాజుని పెళ్ళాడింది. నన్ను వీరబాహుడి కిచ్చారు. మా అమ్మా, చెప్పావుకావు తల్లీ' అంటూ తల నిమిరింది. ఆమెకి పాదాభివందనం చేసింది దమయంతి. కన్నీళ్ళతో పాదాభిషేకమే చేసింది. సునందని ఎత్తుకుని ముద్దాడింది.

కొద్దిరోజులు గడిచాయి. కన్నవారింటికి వెళతానంది దమయంతి. 'ఇదీ కన్నవాళ్లే నాకు. అక్కడ ఎలాగో, ఇక్కడా అలాగే సుఖంగా వుంది. ఐతే, అమ్మనీ, నాన్ననీ చూడాలనిపిస్తోంది. పిల్లల మీదా దిగులుగా వుంది. సెలవియ్యండి. వెళ్ళివస్తాను' అంటూ రాజమాతకి నమస్కరించింది. కన్నకూతురుకంటే అధికంగా ఆయోజనం చేసింది రాజమాత. రత్నాల సవారీఇచ్చి విదర్భపంపింది దమయంతిని.

కుండినపురం వచ్చేసింది దమయంతి. పుట్టి పెరిగిన ఇల్లది. అదే కోట. అదేమేడ. అయినా, ఆనందం లేదామెకి. శరీరసౌఖ్యాలు వొదిలిపెట్టేసిందామె. అడివిలో నలుడు చింపిపోయిన చీరెముక్క — ఆ మురికిగుడ్డే కట్టుకుండేది. నేలమీద — ధూళిలోనే పడుకుండేది. నలుడు — నలుడు — నలుడు — నలుడు తప్ప ఇంకోటి లేదు ఆమె హృదయంలో. ఆ ప్రేమమూర్తి దర్శనంకోసం ప్రాణాలుమాత్రం నిలుపుకుంటూ వుండేదామె. దినాలు లెక్కపెడుతూ వ్రతదీక్షతో వుండేది. నలుడులేని జీవితం వ్యర్థం. దహించేస్తూవుంది వియోగం. యుగాల్లా గడవకుండానూ వున్నాయి దినాలు.

ఒకనాడు ఏకాంతంగా తల్లితో చెప్పింది దమయంతి: 'అమ్మా, మీఅల్లుణ్ణి వెదికించు. ఆయన్ని కనక చూడకపోతే, ఇంక ఎన్నాళ్ళో బతకను నేను' అంది. భీమరాజుతో చెప్పింది తల్లి. మరింత సమర్థులయినవాళ్ళని వెదకడానికి నియోగించాడు భీమరాజు. వాళ్ళని పిలిచి ఏమో చెప్పింది దమయంతి. నలుణ్ణి కనుక్కునే ఉపాయాలు బోధపరిచింది. 'అసమర్థుడుగా వున్నాడు మహారాజు. అందుచేత, ఎవళ్ళకీ తెలియకండా, ఎక్కడో మరుగుపడి వుంటాడు. మీరొకపని చెయ్యాలి. రాజసభలికీ వాటికీ వెళ్ళండి. అందరి ఎదటా మహారాజుని ప్రబోధించండి. ''అబద్ధమాడని వాడివి. పతివ్రత

అయిన భార్యని వొంటిగా వొదిలి వచ్చేశావు. ఆమెచీర చించుకు పోయావు. ధర్మమేనా ఇది? భార్య భర్తవ్య — అంటే భరించదగ్గది. ఈన్యాయం నీదగ్గిర వ్యర్థమయింది. ఇంత నిర్దయబుద్ధి తగునా? నీ ఇల్లాలు సాధ్వి. కరుణించు. ప్రసన్నుడివి కా' అంటూ బహిరంగంగా అనండి. మీ మాటలు సహించకండా ఎవరయితే మీకు జవాబు చెప్తారో, ఆయనే మహారాజని తెలుసుకోండి. నాస్థితి విన్నవించండి. తీసుకురండి. అలా మీవెంట రానప్పుడు, తెలుసుకుని అయినా రండి' అంది.

ప్రతీరాజసభకీ వెళ్ళారు బ్రాహ్మలు. ప్రతీచోటా దమయంతి మాటలు చెప్పారు. ఎక్కడా కనిపించలేదు నలుడు. వెళ్ళిన ప్రతీ వాడూ మొహం వేలవేసుకుని వచ్చేశాడు. పర్ణాదుడు అని ఒక బ్రాహ్మడు మాత్రం వొక వార్త పట్టుకువచ్చి, దమయంతితో చెప్పాడు 'అమ్మా, నువ్వుచెప్పినట్టే రాజసభల్లో చెప్తూతూ ఎన్నో దేశాలు తిరిగాను. ఎవ్వరూ ఎక్కడా ఏమీ అనలేదు. అయోధ్యలో మాత్రం వొక విశేషం జరిగింది. ఋతుపర్ణుడి కొలువులో నువ్వుచెప్పిన మాట చెప్పాను. ఎవ్వరూ ఏమీ అనలేదు. కాని, వొక వింతమనిషి మాత్రం వొకమాట అన్నాడు. ఋతుపర్ణుడి దగ్గిర నూరువరహాలు జీతానికి వున్నాడతడు. పొట్టిచేతులూ వాడూ వికారంగా వున్నాడు. పేరు బాహుకుడట? ఋతుపర్ణుడి గుర్రాలు తర్ఫీదుచేస్తా డతడు. వంటలోనూ మాంచి నైపుణ్యముందతడికి. రహస్యంగా నన్ను పిలిచాడు. వెటకారంగా వొకనవ్వు నవ్వాడు. నిట్టూరుస్తూ మాట్లాడాడు. 'ఏం బాపనయ్యా, భార్య భార్య అని నీతులు చెపుతున్నావు! 'భార్య!- భర్త తప్పేచేశాడనుకో, అది సహించుకుంటేనే భార్య. అప్పుడే భర్తతో సుఖమూ, పరంలో సౌఖ్యమూన్నూ' అన్నాడు. అంతే, మరి నోరువిప్పలేదు. చరాచరా వెళ్ళిపోయాడు బసకి' అన్నాడు.

జాగ్రత్తగా వింది దమయంతి. ఎంతోసేపు విచారించింది. 'మహారాజే కాకపోతే, ఈమాట ఎందుకంటాడు ? ఏమో ? అయినా ఇంకా నేర్పుకలవాళ్ళని పంపి తెలుసుకోవాలి' అని నిశ్చయించుకుంది. తండ్రితో చెప్పి సుదేవుణ్ణి పిలిపించింది. 'బుద్ధిమంతుడివి నువ్వు. పండితుడివి. నన్ను గుర్తించి నట్టే, మహారాజునీ గుర్తించాలి. నీకౌశలమంతా ఉపయోగించి, ఆయన్ని తీసుకురావాలి. నీకు అసాధ్యమంటూ వుండదు. నాకు తెలుసు. ఉత్తరకోసలదేశం అయోధ్య వెళ్ళు. ఋతుపర్ణుణ్ణి చూడు. భంగాసురమహారాజు కుమారుడాయన. మంచివాడు. 'భీమరాజు నలుడికోసం ప్రపంచమంతా వెదికించాడు. ఎక్కడా అతడి జాడే కనపడలేదు. అంచేత దమయంతికి రెండో స్వాయంవరం చాటిస్తున్నాడు. యావన్మందిరాజులూ అప్పుడే బయల్దేరి వెళుతున్నారు విదర్భ' అంటూ ఆయనతో చెప్పి రా' అంది.

రెండో స్వయంవరం

అయోధ్య వెళ్ళాడు సుదేవుడు. 'దమయంతికి రెండోస్వాయంవరం. రేపే విదర్భలో జరుగుతుంది' అంటూ ఋతుపర్ణుడితో చెప్పాడు. బాహుకుణ్ణి చూశాడు ఋతుపర్ణుడు. 'నీ అశ్వవిద్య చూపించవలిసిన అవసరం వచ్చింది. దమయంతికి రెండోస్వాయంవరం. రేపేనట ! ఒక్కరోజులో విదర్భ వెళ్ళాలి నేను ?' అన్నాడు. 'చిత్తం' — బరువుగా అన్నాడు బాహుకుడు. పైకిమాత్రం అన్నా డతడు. అంతే. హృదయం వెయ్యి చెక్కలు అయిపోతూ వుంది లోపల. 'అడివిలో షాదిలిపెట్టినందుకు కసితీర్చుకుంటున్న దన్నమాట ! ఏమయినా, ఆడది ప్రేమగా వుంటుందని నమ్మినవాడు పిచ్చివాడు. — ఏమిటీ ? దమయంతికి మళ్ళీ పెళ్ళా ? పతివ్రత దమయంతి. నాకు తెలుసు. పిల్లలతల్లి. నిజంగా ఇంతపని చేస్తుందా ? నమ్మవలిసినమాటేనా ?

ఏమో! తెలుసుకోవాలి. వెళ్తున్నాం కదా!' — పరిపరివిధాల పరిగెడుతూవుంది, అతడిమనస్సు.

రథం సిద్ధంచేశాడు బాహుకుడు. మంచి లక్షణవంతమయిన గుర్రాలు, గాలిలా ఎగిరిపోయేవి ఎంచి పూన్చాడు. రథంమీద అడుగు పెట్టాడు ఋతుపర్ణుడు. నడుం వంచినట్టయాయి గుర్రాలు. 'ఇదేమిటి ఈ బక్క గుర్రాలు పూన్చావు? వీటితో అంతదూరం ఎలా వెళ్తాం? ఇవి విప్పేసి మంచివి పుయ్యి' అన్నాడు. 'కాదు మహారాజా, ఇవి గాలికంటే వేగం వెళ్తాయి. పొద్దు గూకకండానే విదర్భలో వుంటాం' అన్నాడు బాహుకుడు. 'అలా అయితే, నీ అశ్వవిద్యకి నువ్వు ఏదికోరితే అదే ఇస్తాను' — బొమలెగరవేస్తూ అన్నాడు ఋతుపర్ణుడు. వార్ష్ణేయుడితో సహా రథమెక్కి కూచున్నాడతడు.

పగ్గాలు పుచ్చుకున్నాడు బాహుకుడు. కదిలింది, రథం. బాణంలా - గాలిలా - మెరుపులా - ఎగిరేపోతోందది. ఎదట, దూరంగా కనిపించిన ప్రతీ దృశ్యం రెప్పపాటులో దగ్గిర పడుతోంది. మరు క్షణంలో ఎంతోదూరం వెనక్కిపోతోంది. సూర్యుడి రథంలా వుంది. బాహుకుడు అనూరుడా?'— ఆశ్చర్యపోతున్నాడు ఋతుపర్ణుడు.

రథం నడపడంలో బాహుకుడి కౌశలం అద్భుతం. ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నాడు వార్ష్ణేయుడు. 'ఎవడీ బాహుకుడు? శాలిహోత్రుడా?* మాతలా? నలమహారాజా? ఈముగ్గురికీ కాక, మరెవడికి సాధ్యం ఈసారథ్యం? వయస్సులోనూ జ్ఞానంలోనూ మా మహారాజు పోలికలే వున్నాయి. మరి, ఈవికృతరూపం మాటేమిటి? ఏమో! మహాపురుషులు దేవనియోగంవల్ల ప్రచ్ఛన్నంగా వుంటారు. వాళ్ళని తెలుసుకోవడం దుస్సాధ్యం.' అనుకుంటూ కూచున్నాడు.

* అశ్వశాస్త్రకర్త. (శాలిహోత్రుడి అశ్వశాస్త్రం మనుమంచభట్టు తెలుగు చేశాడు.)

ఇంతలో రుతుపర్ణుడి ఉత్తరీయం జారి కింద పడిపోయింది. తిరిగి చూశాడు రుతుపర్ణుడు. 'బాహుకా, రథం నిలుపు. ఉత్తరీయం పడిపోయింది. వార్ష్ణేయుడు పట్టుకువచ్చేస్తాడు' అన్నాడు. 'ఉత్తరీయం పడ్డచోటు ఇక్కడికి యోజనం దూరముంది. అది వార్ష్ణేయు డెలా తెస్తాడు'? — నవ్వుతూ అన్నాడు బాహుకుడు. నాలిక కరుచుకున్నాడు రుతుపర్ణుడు. ఏమిటీ రథవేగం? అనేకదేశాలూ అడవులూ దాటుకుంటూ ఎగిరిపోతోంది రథం.

ఒక అడివిలోంచి వెళుతోంది రథం. ఎదురుగ్గా వొక తాడిచెట్టు కనిపించింది. పెద్దపెద్ద కొమ్మలతోనూ, పళ్ళతోనూ నిండి వుం దది. బాహుకుడికి చూపిస్తూ అన్నాడు రుతుపర్ణుడు; 'చూడూ, అన్ని విద్యలూ అందరికీ తెలియవు. ఒకరికి వొకవిద్యవస్తే, మరొకరికి మరో విద్య వస్తుంది. నాకోవిద్య వచ్చు. ఏవయినాసరే, చూసీచూడడంతోనే, అవి ఎన్నో చెప్పేస్తాను. ఇదిగో, ఈతాడిచెట్టువుందా, — దీనికి ఎన్ని ఆకులు వున్నాయో, ఎన్ని పళ్ళు వున్నాయో చెపుతాను చూడు. ఈ రెండుకొమ్మలికీ ఆకులూ, పళ్ళూ కలిసి మొత్తం పదివేల వొక్కటి. తక్కినకొమ్మలివి రెండువేలా తొంభయి అయిదు. కావలిస్తే లెక్కపెట్టుకో' అన్నాడు.

టపీమని రథం నిలబెట్టాడు, బాహుకుడు. 'లెక్కపెట్టి చూస్తే కాని నమ్మను' అన్నాడు. చెట్టు నరికి కిందవేశాడు. ఆకులూ, పళ్ళూ లెక్కపెట్టాడు. సరిగ్గా రుతుపర్ణుడు చెప్పినన్నే వున్నాయి. ఆశ్చర్యపోయాడు బాహుకుడు. ఈవిద్య ఉపదేశించమనీ కోరాడు. 'అక్షహృదయ మంటారు, ఈవిద్యని. ఇది బాగా తెలుసుకుంటే, గణితశాస్త్రం యావత్తూ వేళ్ళమీద వుంటుంది. ఏ కళంకమూ వొంటి నంటదు. ఏ విషమూ బాధించదు' అంటూ విధిపూర్వకంగా బాహుకుడికి అక్షహృదయం ఉపదేశించాడు రుతుపర్ణుడు.

అక్షహృదయం స్వీకరించాడు బాహుకుడు. 'నీకు అశ్వహృదయం ఉపదేశిస్తాను స్వీకరించు' అన్నాడు. 'తరవాత పుచ్చుకుంటాను' అన్నాడు రుతుపర్ణుడు. 'ముందు విదర్భ పోదాం. అందాకా వుండనీ. పద వేగం' అన్నాడు.

అక్షహృదయం ప్రభావం వెంటనే అనుభవానికి వచ్చింది బాహుకుడికి. అంతవరకూ అతణ్ణి ఆశ్రయించుకుని వున్న కలి అతడి శరీరంనుంచి బైటికి వచ్చేశాడు. కర్కోటకుడు కాటువేసిన విషం కక్కుకుంటూ బాహుకుడిముందు నుంచున్నాడతడు. రావిఆకులా వాడికి పోతున్నాడు. 'మహారాజా, నేను కలిని' అంటూ చేతులు జోడించాడు. పిడికిలి బిగించాడు బాహుకుడు. కోపంతో అతడి కళ్ళు ఎర్రపడ్డాయి. పెదవులూ అదురుతున్నాయి. శపించడానికే ఉద్యుక్తుడయాడతడు. 'క్షమించు' అంటూ దీనంగా బతిమిలాడాడు కలి. 'కర్కోటకుడి విషంతో ఇన్నాళ్లూ దహించుకుపోతూ వున్నాను. ఈ శిక్ష చాలు. కరుణించు' అంటూ కాళ్ళావేళ్ళా పడ్డాడు. శాంతించాడు బాహుకుడు. తాడిచెట్టుని ఆశ్రయించాడు కలి. అది మొదలు తాడిచెట్టు అపవిత్రమైపోయింది. కలి వొదిలిపోయాడు బాహుకుణ్ణి. అతడిలో మరే దోషమూ లేదిప్పుడు. ఒక్క వికృతరూపం మాత్రం మిగిలింది. రథమెక్కి పగ్గాలు సడిలించాడు బాహుకుడు. బారెడుపొద్దు వుందనగా కుండినపురం వచ్చేసింది రథం.

భీమరాజుకి కబురు వెళ్ళింది. అతడు రమ్మనగానే పట్నంలో ప్రవేశించింది రుతుపర్ణుడి రథం. సంధ్యాకాంతులు పట్నంమీద సిందూరం పూస్తున్నాయి. రాజవీధిని పరుగెడుతోంది రథం. మేఘగంభీరంగా పట్నమంతా ప్రతిధ్వనించాయి రథచక్రాలు.

వార్ష్ణేయుడు విడిచి వెళ్ళిన నలుడి గుర్రాలు భీమరాజు అస్త్రబాల్లోనే వున్నాయి. అవాళనించీ ఉల్లాసంగా 'సకిలించిన పాపాన

పోలేదవి. ఋతుపర్ణుడి రథచక్రాలు విన్నాయి. ఏమిటి అవగత మయిందో వాటికి, సంతోషంతో సకిలించాయి.

దమయంతీ వింది రథఘోష. గుర్తుపట్టేసింది. నలమహారాజే. సందేహ మేమిటి? అతడిదే ఈరథఘోష. అతడే నడుపుతున్నాడిది. చెవుల్లో అమృతం పోసినట్టయిం దామెకి. గాల్లో తేలిపోతూ మేడ మీదికి వెళ్ళిం దామె. రథం రావడం చూస్తోంది. అదిగో రథం. ఋతుపర్ణుడు — వార్ష్ణేయుడు — మూడోవాడూ? — ఎవరీయన? నలు డేడీ? — కళ్ళనీళ్లు తుడుచుకుంటోంది దమయంతి. నిట్టూరుస్తోంది. 'మహారాజే రానినాడు? — ఆయన దర్శనమే కానినాడు? — జీవిం చను మరి' — ఏడుస్తోం దామె.

ఋతుపర్ణుడికి ఎదురువెళ్ళాడు భీమరాజు. గౌరవలోపంలేకండా స్వాగతం చెప్పా డతడికి. తోడితెచ్చి, మంచి మేడలో విడిది పెట్టిం చాడు. విడిదిలో కూచున్నాడే కాని ఏమీ పాలుపోలేదు ఋతుపర్ణుడికి. 'ఇదేమిటీ? ఏసందడీ కనపడదేం? స్వయంవర మన్న శబ్దమే లేదు పట్నంలో. రాజన్నవాడు వొక్కడూ రాలేదేం? నిజానికి రెండో పెళ్ళి చేసుకుంటుందా దమయంతి? అంత అలగామనిషా ఆమె?' — ఆలోచనమీద ఆలోచన బాధిస్తోం దతణ్ణి. ఇంతకీ విచారించకండా పరిగెత్తుకురావడం సిగ్గుగానూ వుంది.

రథాలశాలలో రథం పెట్టాడు బాహుకుడు. గుర్రాలు అస్త బాల్లో కట్టాడు. వచ్చి, రథంపక్క విశ్రమించాడు.

బాహుకుణ్ణిచూసి, నిరాశచేసుకోలేదు దమయంతి. కేశిని అని వొక పరిచారికని పిలిపించింది. 'ఋతుపర్ణుడు అయోధ్యరాజు. వార్ష్ణే యుడు మా సారథి. తెలుస్తూనే వుంది. ఈ బాహుకుడెవ్వడో? అత డంటేనే నా మనస్సు పరిపరివిధాల పోతున్నాది. మన పర్ణాదుడికి

జవాబుచెప్పినవాడు ఇతడే అనుకుంటాను. నువ్వు వెళ్ళు, అతడి సంగ తేమిటో కనిపెట్టుకురా' అని పంపింది.

బాహుకుడికిదగ్గిరికి వచ్చింది కేశిని. 'మా దమయంతి నీక్షేమం విచారించి రమ్మంది' అంటూ అతడిదగ్గిర చతికిలబడింది.

కేశిని : ఇక్కడికి ఎందుకు వచ్చావేమిటి నువ్వు?

బాహు : దమయంతికి రెండోస్వయంవరం కదూ! తెలియదూ నీకు? రాజులందరినీ రావించాడు మీరాజు. అందుకనే మారాజూ వచ్చాడు, రుతుపర్ణుడు. ఆయనతో వచ్చాను నేను. అయోధ్యనుంచి మీవూరు నూరుయోజనాల దూరం. ఏకాఏకిని వొక్కరోజులో తీసుకువచ్చాను, రథం.

కేశిని : మీరు ముగ్గురు వచ్చారటగా! మరి ఆ మూడో అత డెవరు?

బాహు : నలరాజుసారథి: వార్ష్ణేయుడు.

కేశిని : నలమహారాజు ఎటువెళ్ళిందీ, వార్ష్ణేయుడికి తెలు సను కుంటా. ఏం?

బాహు : ఉహూం. నలుడిపిల్లల్ని ఇక్కడ తాతగారింట దిగబెట్టి వెళ్ళా డతడు. నలుడిరాజ్యం పోయిందని తెలిసి, రుతుపర్ణుడి కొలువులో చేరాడు. అతడి కెలా తెలుస్తుంది?

కేశిని : మరి?

బాహు : నలుడి వెంట వెళ్ళిన దమయంతికి తెలియాలి. తప్పితే నలుడికి తెలియాలి. మూడోవాడి కెలా తెలుస్తుంది?

కేశిని : నిజమే. కాని, దమయంతి ఎలాంటి అవస్థలోవుందో తెలుసా? అడివిలో పాపం, వొంటిదాన్ని చేసి పోయాడు నలుడు. ఎంత రాతిగుండెవాడూ కాకపోతే, ఇంత దారుణం చేస్తాడు చెప్పూ!

ఆమె కట్టుకున్న చీరె సగం చించుకుపోయాడు. ఆ మిగిలిన ముక్కతోనే ఇప్పటికీ వుం దామె. అడివిలోలాగే, నేలమీద ధూళిలోనే పడుకుం టుంది. మకిలిపట్టిపోయింది ఆమె శరీరం. జడలుకట్టేసింగి జుత్తు. వ్రతంపట్టి క్షణ మొక యుగంలా గడుపుతోం దామె.

గుండెలు పగిలిపోతున్నాయి బాహుకుడుకి. కళ్ళనీళ్ళు తిరుగు తున్నాయి. తల వొంచుకుంటున్నాడు. మొహం పక్కకి తిప్పుకుంటు న్నాడు. మరి మాటాడకండా వూరుకున్నాడు.

జరిగిం దంతా దమయంతితో పూసగుచ్చినట్టు చెప్పింది కేశిని. బాహుకుడే నలుడన్న సందేహం మరింత బలపడింది దమయంతికి. 'ఋతుపర్ణుడి వంటపుట్టిన్నీ అటకదా, బాహుకుడు! వెళ్ళు. వంట సమ యంలో అతణ్ణి మళ్ళీ కనిపెట్టు బాగా' అంది.

మళ్ళీ వెళ్ళింది కేశిని. బాహుకుడు వంట చేస్తున్నంతసేపూ అక్కడే వుం దామె. అతడి విషయంచూసి, ఆశ్చర్యపోయింది. తిరిగి వచ్చి, దమయంతితో విన్నవించింది. 'ఏం చెప్పేదమ్మా, బాహుకుడు భగవంతుడు కాని మనిషికాడు' అంది. ఎక్కడా కనీ వినీ ఎరగం. నాకళ్ళే నేను నమ్మలేకపోయాను. పిడికెడు గడ్డిపరకలు పొయ్యిలో వేశా డతడు. చిత్రం! వాటంతటఅవే మండాయి. వంటంతా అయే దాకా, అవే అలా మండుతున్నాయి. మరో పుడక వేస్తే వొట్టు. మాంసాలూ కూరలూ కడగాలంటే, ఉత్తికుండ లోంచే నీళ్లు పొంగి వస్తున్నాయి. తరగడమంటూ లేదు. ఇంకా చిత్రం విను. పువ్వులు చేతిలో వేసి నలిపాడు. నమ్ముతావో లేదో, వాటి వాసనపోవాలా! ఊహూఁ, సజ్జపువ్వులకంటే పదిరెట్లు ఘుమ ఘుమ లాడాయి' అంది.

దమయంతి కళ్ళు మెరిశాయి. పోయిన పెన్నిధి చేతిలో పడ్డట్టయింది మొహం. కేశినిచేత బాహుకుడు వండిన కూరలూ తెప్పించింది; రుచిన్నీ చూసింది. సందేహం లేదు. నలపాకమే అది.

మనస్సు చెడ్డది. చివరివరకూ సందేహిస్తూనే వుంటుంది. అంతతో వూరుకోలేదు దమయంతి. కొడుకునీ, కూతుర్నీ బాహుకుడి దగ్గిరికి పంపింది. చూశాడు బాహుకుడు. ఆపుకోలేక పోయాడు. ఇద్దరినీ ఎత్తుకున్నాడు. వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాడు. అడ్డాల్లో కూచోపెట్టుకున్నాడు. 'నా పిల్లలు ఇలాగే వుంటారు. అందుకని ఎత్తుకున్నాను. వాళ్ళు జ్ఞాపకం వచ్చారు. ఏడుపు వచ్చింది' అన్నాడు. 'చూడూ కేశినీ, నువ్వు మాటి మాటికీ ఇలా రావడం ఏమంత బావుండలేదు. ఎవరన్నా చూస్తే ఏమనుకుంటారు? పరాయి దేశంనించి వచ్చినవాళ్ళం మేము. అతిథులం. మాతో ఏంపని నీకు? ఇక మళ్ళీ రావొద్దు నువ్వు' అన్నాడు.

తిరిగి వచ్చేసింది కేశిని. బాహుకుడు పిల్లల్ని ఎత్తుకోవడం, ఏడవడం, తనని రావద్దనడం — అంతా దమయంతితో చెప్పింది. ఉన్న కాస్త సందేహమూ వూడిపోయింది. ఆనందంతో కాళ్ళు కిందనిలవ లేదు దమయంతికి. గబగబా తల్లిదగ్గిరికి వచ్చింది. 'అమ్మా సందేహం లేదు. బాహుకుడే మీ అల్లుడు. ఆపుకోలేకపోతున్నాను ఆనందం. ఆయన్ని ఇక్కడికి తెప్పిస్తావో, నన్నే అక్కడికి వెళ్ళమంటావో చెప్పు, అంది. భీమరాజుతో చెప్పింది రాణి. బాహుకుణ్ణి అంతఃపురానికి పిలిపించింది.

అంతఃపురంలోకి వచ్చాడు బాహుకుడు. దమయంతిని చూశాడు. జాలిగా కొనవూపిరితో వుందామె. ఒళ్ళంతా వొకటే మకిలి. నాటి దమయంతియేనా, ఈ తపస్విని? కపోలాల మీంచి కన్నీళ్ళు వరదలు కడుతున్నాయి. బాహుకుడు అడుగుపెట్టగానే, ప్రేమో, లజ్జో, భయమూ, తత్తరపాటూ — ఏదో ఏదో అయిపోయిందామె చూసి. ఆ అతివికృతస్వరూపం పరాయివాడని భావించనే లేదామె. చూసీ చూడ్డంతోనే బావురుమంది. తనని కాదన్నట్టు నిలబడ్డాడు బాహు

కుడు. ఏడుస్తూనే అంది దమయంతి. 'పిట్టమనిషిలేని కీకారణ్యం. అలిసి నిద్రపోతున్న ఆడదాన్ని — సాధ్విని - నమ్ముకున్నదాన్ని — అగ్నిసాక్షిగా పాణిగ్రహణం చేసినభార్యని — నలమహారాజు తప్ప, అంతనిష్ఠురంగా ఎవరు వొదిలి వెళతారు? దేవతల్ని కాదని వరించాను. కొడుకునీ కూతుర్నీ కన్నాను. కలలో అయినా, హాస్యానికయినా అపరాధంచేసి ఎరగను. ఏం దోషం చేశానని నామీద ఇంత నిర్దయ? 'నాప్రాణం వొకటీ, నువ్వు వొకటీనా?' అన్నాడు. 'నిన్ను వొదిలి పోతానని భయపడకు' అని నమ్మించాడు. ఎలా మరిచి పోయాడు, అన్నమాటలు?' —

క్షణక్షణం ఉబికి, ఉక్కిరిబిక్కిరి అవుతోంది దుఃఖం. ఆపుకో లేకపోయాడు బాహుకుడు. బయలుపడిపోయాడు. 'కలి ఆవహించాడు నన్ను. నామతి నాస్వాధీనంలో లేకపోయింది. అందుకనే అన్ని పాట్లు మనకి. అదృష్టంవల్ల అవతలికిపోయాడు కలి. కాగా — నీకోసమే ఇక్కడికి వచ్చాను. కాని —

'అదలావుండనీ, ప్రాణంపెట్టి ప్రేమించినవాణ్ణి, నువ్వే లోకం అనుకుంటున్నవాణ్ణి నన్ను తోసిరాజని — మరోవరుడికోసం — రెండో స్వయంవరానికి సిద్ధపడ్డావు. కులస్త్రీ చెయ్యవలిసిన పనేనా ఇది? స్వయంవరానికే కదా, రాజులికి కబురుపెట్టాడు భీమరాజు? నీ స్వయంవరానికేకదా, వచ్చాడు రుతుపర్ణుడు?' అన్నాడతడు.

చివరిమాటలికి గజగజలాడింది దమయంతి. అంజలిబంధం హృదయందగ్గిర కీలించింది. 'నీ — నీకోసమే, మహారాజా, ఇదంతా. దేశదేశాలు పంపి వెదికాను నిన్ను. సభల్లోనూ అక్కడా నేను చెప్పినట్టు చెప్పుతూ వచ్చారు బ్రాహ్మలు. పర్ణాదుడు అయోధ్య వెళ్ళాడు. నువ్వు జవాబు చెప్పావు. దాంతోనే గుర్తుపట్టాం నిన్ను. అందుకనే రేపే స్వయంవరమని కబురుపెట్టాను. నువ్వయితేనే నూరుయోజ

నాలూ, వొక్కరోజున వస్తావు. ఇది తెల్సుకోవడానికే ఈ ఉపాయం తట్టింది. అంతే మహారాజా, మరో పాప మెరగను. నీపాదాలు ముట్టి ప్రమాణం చేస్తున్నాను. నాలో ఏపాపమున్నా, సూర్యచంద్రులూ, ఈవాయువూ నాప్రాణాలు హరిస్తారు' అంది.

ఆమె అలా అంటూనే వుంది. గగనవీథిని గంభీరంగా పలికింది గాలి. 'రాజా, కళంకంలేని పవిత్రచరిత్ర దమయంతి. సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, నేనూ ఈమూడేళ్ళూ కాపాడుతూనే వున్నాం ఈమెని ?'-

దేవలోకంనించి పూలవాన కురిసింది. దేవదుందుభులు మోగాయి. పిల్లగాలులు చల్లగా పరిమళిస్తూ వీశాయి.

కర్కోటకుణ్ణి తలుచుకున్నాడు బాహుకుడు. వస్త్రంవచ్చి మీదపడింది. వికృతరూపం అదృశ్యమైంది. సూర్యుడిలా ధగధగా మెరిసిపోతూ నిలబడ్డాడు నలుడు. ఆనందమే ఆనందం. అమాంతంగా అతణ్ణి అంటుకుపోయింది దమయంతి. విరహతాపంతోపాటు ఆమె మలినత్వమూ మాయమైంది. పైరుకివచ్చిన పొలం నీరు పడితే, నవ నవలాడినట్టు — చంద్రోదయంతో రాత్రి ప్రకాశించినట్టు — కలకల లాడిందామె. బంధువులూ, స్నేహితులూ, ఓ, — కోటకోటంతా ఉప్పెనలా వుంది ఉత్సాహం. భీమరాజు కాళ్ళు కిందపడ్డంలేదు. పట్నం యావత్తూ అష్టశోభనాలూ చేయించాడతను. దేవాలయాల్లో పూజలూ పునస్కారాలూ లెక్కా జమా లేదు.

ఈసందడిలో సంగతంతా తెలిసిపోయింది ఋతుపర్ణుడికి. వెంటనే నలుడి దగ్గిరికి పరుగెత్తుకువచ్చాడు. 'నిఖిలలోకపూజ్యుడివి నువ్వు బాహుకుడివై నాదగ్గిర ప్రచ్ఛన్నంగా వున్నావు. నిన్ను తెలుసుకో లేకపోయాను. అపరాధం చేశాను. చెప్పరానిపనులు చెప్పాను. క్షమించు' అన్నాడు. మహాదరంగా అతణ్ణి గౌరవించాడు నలుడు.

నలుడిదగ్గిర అశ్వహృదయం నేర్చుకున్నాడు ఋతుపర్ణుడు. అనంతరం అయోధ్య వెళ్ళిపోయా డతడు

విదర్భలో నెలరోజులున్నాడు నలుడు. భీమరాజుతో చెప్పి నిషధ బయలుదేరాడు. దమయంతిని అక్కడే వుంచాడు. ఒక రథమూ, పదహారు ఏనుగులూ, యాభై గుర్రాలూ, అరువందల కాలి భటులూ మాత్రం వెంటవేసుకున్నాడు. అలా వెళ్ళి, పుష్కరుణ్ణి జూదానికి పిలిచాడు. లేదా యుద్ధానికయినా సరే, రమ్మన్నాడు. 'దమయంతిని పందెం పెడతాను. నేను ఓడిపోతే దమయంతిని వొదులుకుంటాను. నువ్వు ఓడితే నాదగ్గిర గెలిచిన రాజ్యమూ, సర్వసంపదలూ వొదులుకోవాలి. ఈపందెం నచ్చితే ఆటలో కూచో. కాదంటావా, రాజ్యం వీరభోజ్యం కనక యుద్ధంలో నిలబడు. జూదం — యుద్ధం — ఈ రెంటిలో ఏదికావాలో ఎంచుకో' అన్నాడు.

యుద్ధంలో గెలుపు రాదని తెలుసు పుష్కరుడికి. జూదంలో వొకసారి ఓడిపోయినవాడే నలుడు. ఈసారీ అలాగే ఓడించవచ్చు. చక్కనిచుక్క దమయంతికూడా దక్కుతుంది. సుఖపడవచ్చు అనుకున్నాడు. జూదానికే సిద్ధపడ్డాడు. 'నేను ఓడితే రాజ్యమంతా నీది. నువ్వు ఓడితే దమయంతి నాది' అంటూ ఆటలో కూచున్నాడు.

ఆట వేసీవెయ్యడంతోనే ఓడిపోయాడు పుష్కరుడు. తన రాజ్యం తనకి వచ్చేసింది నలుడికి. 'వెనకటి గెలుపంతా నీప్రభావమే అనుకున్నావు. వెర్రివాడివి. అదంతా కలిమహిమ. నువ్వు నాపినతండ్రి కొడుకువి, తమ్ముడివి. అంచేత వొదిలిపెడుతున్నాను. ఏమీ చెయ్యను నిన్ను. వెళ్ళు' అంటూ అతణ్ణి పంపివేశాడు నలుడు.

విదర్భలో గుప్పుమంది ఈవార్త. తండ్రి సెలవు తీసుకుంది దమయంతి. కొడుకునీ, కూతురునీ పట్టుకుని నిషధవచ్చేసింది. భార్యా

పిల్లలతో రాజ్యం పరిపాలించాడు నలచక్రవర్తి. అనేకం యజ్ఞాలూ అవీ చేశాడు. దేవేంద్రవైభవంతో సర్వసుఖాలూ అనుభవించాడు.

తీర్థకీర్తనం

నలచరిత్ర చెప్పాక, తన ఆశ్రమానికి వెళ్ళిపోయాడు బృహదశ్వుడు. అర్జునుడిమీదే పంచప్రాణాలూ పెట్టుకుని దినాలు గడుపుతున్నారు పాండవులు. ఒకనాడు ఆకాశంమీద తెల్లటితేజస్సు కనిపించింది. చూస్తూవుండగానే, పైనించి దిగి వచ్చాడు నారదముని. తమ్ములతో సహా పూజించి సత్కరించాడు ధర్మరాజు. సంతోషించాడు నారదుడు. 'మహారాజా, ఉదారమయిన నీ చరిత్రా, ధర్మబుద్ధీ చూస్తే, మిక్కిలీ సంతోషంగా వుంది నాకు. ఏదయినా అడగాలని వుంటే అడుగు చెపుతాను" అన్నాడు.

"నువ్వు సంతోషిస్తే, మూడులోకాలూ సంతోషించినట్టు"— చేతులుజోడిస్తూ అన్నాడు ధర్మరాజు. "నీదర్శనం అయినప్పుడే కృతార్థుణ్ణయాను. ఎన్నాళ్ళయో నాకో ధర్మసందేహ ముంది. అది నువ్వేతీర్చాలి. ఏమిటంటావా, ఎంతోమంది మహాత్ములు ప్రదక్షిణపూర్వకంగా, ప్రపంచసంచారం చేస్తారు. ఎన్నెన్నో తీర్థాలు సేవిస్తారు. అయితే, వాళ్లకి లభించే ఫలమేమిటి? ఏతీర్థం ఎలాంటిది? ఏతీర్థంలో ఎలాంటి ఫలముంటుంది? ఈ వివరాలు తెలుసుకోవాలని వుంది" అన్నాడు. నారదుడు ప్రారంభించాడు.

"వెనకటికి, సరిగ్గా ఇలాగే అడిగాడు పులస్త్యుణ్ణి మీ భీష్ముడు. చెపుతాను విను. పితృదేవతల తృప్తికోసం, హరిద్వారంలో పుణ్యకర్మలు చేస్తున్నాడు భీష్ముడు. ఆతడి పితృదేవభక్తికీ, న్యాయమయిన అతడి నడవడికీమెచ్చి, అతణ్ణి చూడాలని వచ్చాడు పులస్త్యుడు. 'దాసుణ్ణి, ఏం సెలవు?' పాదాభివందనంచేస్తూ అన్నాడు భీష్ముడు.

'నీపితృదేవభక్తికి సంతోషించాను. పుణ్యవ్రతాల్లో నిన్ను మించిన వాడు లేడు. అందుకనే నిన్ను చూడాలని వచ్చాను. ఏదయినా తెలుసుకోవాలనివుంటే, అడుగు. చెపుతాను' అన్నాడు పులస్త్యుడు. 'కృతార్థుణ్ణి అయాను' అన్నాడు భీష్ముడు. నువ్విప్పుడు అడిగినట్టే పులస్త్యుణ్ణి అడిగాడు. భీష్ముడికి పులస్త్యుడు చెప్పిందే నీకు చెపుతాను. సావధానంగా విను.

'ఇంద్రియాలు గెల్చినవాళ్ళూ, ఆత్మనిగ్రహం కలవాళ్ళూ, అహంకారం లేనివాళ్ళూ, ఇతర్లనించి దానం గ్రహించనివాళ్ళూ, ఉన్నదాంతోనే తృప్తిపడి కోరికలు లేనివాళ్ళూ, మితాహారులూ, ధనం కూడబెట్టనివాళ్ళూ, గర్వం విడిచినవాళ్ళూ, ఎప్పుడూ సంతోషంగా వుండేవాళ్ళూ, కల్లాకపటంలేనివాళ్ళూ, మంచి ఆచారం కలవాళ్ళూ, క్రోధం లేనివాళ్ళూ, ధర్మాత్ములూ — వీళ్ళంతా సర్వతీర్థాలూ వందసార్లు సేవిస్తే వచ్చేఫలమే పొందుతారు. భాగ్యంలేని పాపాత్ములికి మాత్రం తీర్థసేవ లభించదు. తిలదానం, గోదానం, సువర్ణదానం, ఉపవాసవ్రతం తీర్థసేవా — ఇవి చెయ్యనివాళ్ళే దరిద్రులవుతారు. వాళ్ళదోషమే వాళ్ళని దరిద్రుల్ని జేస్తుంది. యజ్ఞాలు చెయ్యాలంటే దానికి ఎన్నో ఉపకరణాలూ, ఎన్నో సంబారాలూ అవసరం. దరిద్రులికి అది సాధ్యంకాని పని. దరిద్రుడు యజ్ఞంచేసి దాని ఫలం పొందడమూ, ఆకాశంలో పువ్వులేరడమూ వొకటే. యజ్ఞాలకంటే తీర్థాలఫలం అధికం. దరిద్రులయినా తీర్థాలు సేవించి పుణ్యఫలం పొందవచ్చు. తీర్థాల వివరం అడిగావునువ్వు. చెపుతాను, విను.

పుష్కరం: తీర్థాలన్నిటిలోకీ ఉత్తమమయిన తీర్థంపుష్కరతీర్థం. దేవతల్లో శ్రీ మహావిష్ణువులాగ పుణ్యతీర్థాల్లో పుష్కరం గొప్పది. సుప్రసిద్ధమయింది. మునులూ సిద్ధులూ వచ్చి ముప్పొద్దులా దాన్ని సేవిస్తునే వుంటారు. దేవతల్తోసహా బ్రహ్మదేవుడు అక్కడ సన్ని

హితుడై వుంటాడు. దాన్ని తలుచుకుంటేనే చాలు, పాపాలు పోతాయి. పదివేలకోట్ల తీర్థాలు పుష్కరంలో వున్నాయి. ఎంతో మంది మహామునులు తపస్సుచేసి అక్కడ సిద్ధిపొందారు. యజ్ఞాలుచేసి కృతకృత్యులే అయారు దేవతలు.

పుష్కరంలో స్నానంచేసి, దేవతర్పణం, ఋషితర్పణం, పితృతర్పణం చేసినవాళ్ళు పది అశ్వమేధయజ్ఞాలు చేసినఫలం పొందుతారు. నూరేళ్ళు అగ్నిహోత్రంలో నెయ్యి ఆహుతి చేసి, హోమంచేస్తే ఎంతో, ఒక్కరోజు పుష్కరం సేవిస్తే అంత. బ్రాహ్మలూ, రాజులూ, కోమట్లూ, శూద్రులూ, స్త్రీలూ — ఎవరయినా సరే, పుష్కరంలో స్నానంచేస్తే సర్వపాపాలూ పోతాయి. పన్నెండేళ్లు పుష్కరంలో నియమంతో వుంటే, సర్వయజ్ఞాలూ చేసినంత ఫలం దొరుకుతుంది. చివర బ్రహ్మలోకమూ ప్రాప్తిస్తుంది. ఎంతో పుణ్యం వుంటేనే కాని పుష్కరం వెళ్ళలేడు మనిషి. ఇక, అక్కడ తపస్సు చెయ్యడం, దానం చెయ్యడం చెప్పనే అక్కరలేదు.

తరవాత, జంబూమార్గం, బదరికాశ్రమం, అగస్త్యవటం — ఈతీర్థాలు సేవిస్తే, అశ్వమేధయజ్ఞం చేసినంత ఫలం దొరుకుతుంది.

కణ్వాశ్రమం, ధర్మారణ్యం, యయాతిపదం చూసినవాళ్ళకి సమస్తపాపాలూ పోతాయి.

మహాకాళం, కోటితీర్థం, భద్రవటం-ఇవి శివక్షేత్రాలు. ఇక్కడ శివపూజ జరిపిన వాళ్ళకి గణపతిత్వం లభిస్తుంది.

నర్మదానదీ, దక్షిణ శింధువూ, చర్మణ్వతీనదీ వీటిల్లో స్నానమాడినవాళ్లు అగ్నిష్టోమం (వసంతకాలంలో అయిదు రోజులు చేసే యజ్ఞం) వల్ల పొందేఫలం పొందుతారు.

వశిష్ఠాశ్రమంలో కాయకూరలూ, కందమూలాలూ తిని, వొక్కరోజు వుంటే చాలు, ఎంతో ధనమూ, వేలాది ఆవులూ దానం చేసిన ఫలం కలుగుతుంది.

పింగళతీర్థం సేవిస్తే, వంద కపిలగోవులు దానం చేసినంత ఫలం వుంటుంది.

ప్రభాసతీర్థం సేవిస్తే అగ్నిష్టోమం, అతిరాత్రం (జ్యోతిష్టోమం లోని వొక యజ్ఞభాగం) వల్ల కలిగేఫలం కలుగుతుంది. ప్రభాసంలో అగ్ని దేవుడు ప్రత్యక్షమై వుంటాడు.

వరదానంలో స్నానంచేసి, సరస్వతీనది సముద్రంలో కలిసిన చోట స్నానమాడినవాళ్ళకి వెయ్యిఆవులు దానం చేసినంత పుణ్యం వస్తుంది. లోగడ దుర్వాసుడు విష్ణుమూర్తికి ఇక్కడే వర మిచ్చాడు. అందుకనే ఈ తీర్థంపేరు వరదానం అయింది.

పిండారకం అని ద్వారకలో వొకతీర్థం వుంది. ఇక్కడ పద్మాల మీద త్రిశూలం గుర్తులు అచ్చుగుద్దినట్టు కనిపిస్తాయి. శివక్షేత్ర మిది. ఇక్కడ శివుణ్ణి పూజించినవాళ్ళకి పాపాలుండవు.

సాగరసింధుసంగమం: సింధునది సముద్రంలో కలిసే చోటిది. ఇక్కడ స్నానమాడినవాళ్ళకి స్వర్గమే లభిస్తుంది.

శంఖకర్ణంలో శివపూజ చేస్తే పది అశ్వమేధాలు చేసినంత ఫలం.

వసుధారా, వసుసరం — ఈ రెండుతీర్థాల్లోనూ స్నానమాడిన వాళ్ళు ఐశ్వర్యవంతు లవుతారు.

సింధూత్తమ తీర్థంలో స్నానంచేస్తే స్వర్ణదానం చేసినంత పుణ్యం లభిస్తుంది.

బ్రహ్మతుంగం సేవిస్తే బ్రహ్మలోకం ప్రాప్త మవుతుంది.

శక్రకుమారి (ఇంద్రతీర్థం) సేవిస్తే ఇంద్రలోకం దొరుకుతుంది.

శ్రీకుంజంలో బ్రహ్మదేవుడికి నమస్కరించి, విమలతీర్థంలో స్నానంచేస్తే ఇంద్రసభలో స్థానం లభిస్తుంది. విమలతీర్థంలో బంగారం చేపలుంటాయి.

మలహారంలో అగ్ని దేవుడికి అర్ఘ్యమిస్తే అది అక్షయమవుతుంది. వెయ్యి గోదానాలకంటే, వెయ్యి అశ్వమేధాలకంటే అధికఫల మిస్తుంది. పితృదేవతల్ని తృప్తిన్నిపరుస్తుంది.

దేవికనదిలో దేవతలతోసహా శివుడు నివాసముంటాడు. దానిలో స్నానమాడినవాళ్ళకి కోరినకోర్కులు ఫలిస్తాయి. రెండు కోసుల వెడల్పూ ఇరవై కోసుల పొడవూ వుంటుం దది.

ఈ దేవికా, కామాఖ్యమూ, రుద్రతీర్థమూ, యజనమూ యాజనమూ, బ్రహ్మవాలుకా, బ్రహ్మ మొదలయినవాళ్లు దీర్ఘ సత్రయాగాలు చేసిన దీర్ఘసత్రస్థానమూ – ఇవి సేవించినవాళ్ళకి ఇష్టసిద్ధి కలుగుతుంది.

వినశనతీర్థం (అచిరం) దగ్గిర సరస్వతీనదిలో స్నానం చేసిన వాళ్ళు స్వర్గలోకం వెళతారు. వినశనందగ్గరే సరస్వతి అదృశ్య మవు తుంది. మేరువు వెళ్ళే దారిలో నాగోద్భవం, శివోద్భవం, చమసో ద్భవం దగ్గిర కనిపిస్తుంది.

శశయూనంలో స్నానమాడితే వెయ్యిగోవులు దానం చేసిన మహాపుణ్యం వస్తుంది.

శివకోటిలో శివపూజ చేసినవాళ్ళకి కైలాసం ప్రాప్తమవుతుంది. మేమంటే మేమని కోటానుకోట్ల రుషులు శివుణ్ణి పూజించడానికి పోటీ పడ్డారిక్కడ. అదిచూసి, కోటిమూర్తులై వెలిశాడు శివుడు. అందు కనే అది శివకోటి అయింది.

కురుక్షేత్రం: నైమిషంలోనూ మూడు పుష్కరాల్లోనూ ప్రసిద్ధ మయినక్షేత్రం కురుక్షేత్రం. కురుక్షేత్రంలో వున్న వాళ్ళని దేవతలనే

అంటారు, తెలిసినవాళ్ళు. అంత గొప్పక్షేత్రం కురుక్షేత్రం. అందులో ఉత్తరాన దృషద్వతీనది ప్రవహిస్తోంది. దక్షిణంలో సరస్వతి పారు తోంది. శమంతపంచకమూ, రామహ్రదమూ అక్కడే వున్నాయి. బ్రహ్మదేవుడి ఉత్తరవేదికలాంటిది కురుక్షేత్రమంటే. అక్కడ అడుగు పెడితే చాలు, తుదకి అక్కడవుంటానని అనుకుంటే చాలు, సర్వ పాపాలూ నశిస్తాయి.

విష్ణుస్థానంలో విష్ణుపూజచేస్తే అశ్వమేధయజ్ఞం చేసినంత ఫలం వుంటుంది. విష్ణుక్షేత్ర మది.

పారిప్లవంలో స్నానంచేస్తే అగ్నిష్టోమం చేసినంతఫలం వుంటుంది.

పృథివీతీర్థంలో స్నానమాడితే వెయ్యి ఆవులు దానం చేసి నట్టవుతుంది.

శాలూకినిలో స్నానంచెయ్యడమూ, పది అశ్వమేధాలు చెయ్యడమూ వొక్కటే.

సర్పతీర్థంలో తరంకుడని ద్వారపాలకుడు వున్నాడు. సర్పంలో స్నానమాడి తరంకుడి దర్శనంచేస్తే అగ్నిష్టోమంచేసినంత ఫలం.

వరాహతీర్థంలో స్నానంచేసినా అదేఫలం కలుగుతుంది. వరాహతీర్థంలోనే ఆదివరాహమయాడు ఆదివిష్ణువు.

అశ్వితీర్థంలో స్నానమాడినవాళ్ళు రూపవంతులవుతారు.

జయంతీ, సోమతీర్థమూ, వంశతీర్థమూ—వీట్లల్లో స్నానం చెయ్య డమూ, పౌండరీకమూ, రాజసూయమూ చెయ్యడమూ వొక్కటే.

అగ్నివటందగ్గిరా, పంచవటం దగ్గిరా శివుణ్ణిపూజిస్తే కోరిన వరం దొరుకుతుంది.

కురుక్షేత్రద్వారం ప్రదక్షిణంచేస్తే సమస్తపాపాలూ పోతాయి.

రామహ్రదంలో స్నానంచేస్తే అశ్వమేధయజ్ఞం చేసినట్టవుతుంది. రామహ్రదం కురుక్షేత్రంలోందని ముందేచెప్పాను. పూర్వం పరశు

రాముడు, రాజులమీద విరచుకుపడ్డాడు. గండ్రగొడ్డలితో వాళ్ళని నరికి, వాళ్ళరక్తంతో అయిదు మడుగులుచేశాడు. ఆమడుగుల్లో నుంచుని ఆనెత్తురుతో పితృతర్పణం చేశాడు. పితృదేవతలు ప్రత్యక్షమై, కావలిసిన వరం కోరమన్నారు. 'రాజుల్ని చంపినపాపం నాకు వుండకూడదు. ఈ అయిదుమడుగులూ పుణ్యతీర్థాలు కావాలి. నాకు పుణ్యలోకాలూ వుండాలి' అన్నాడు రాముడు. పితృదేవతల వరంవల్ల పుణ్యతీర్థాలయ్యాయవి. అవే రామహ్రదాలు.

కాయశోధనలో స్నానమాడినవాళ్ళకి పవిత్రమవుతుంది శరీరం.

లోకోద్ధారంలో స్నానం చేసినవాళ్ళు కులమే ఉద్ధరిస్తారు. ఇక్కడే లోకాలు ఉద్ధరించాడు మహావిష్ణువు.

శ్రీతీర్థంలో స్నానం చేసినవాళ్ళు శ్రీమంతులవుతారు.

కపిలతీర్థంలో స్నానం చెయ్యడమూ వెయ్యికపిల గోవులు దానం చెయ్యడమూ వొకటే.

సూర్యతీర్థంలో స్నానంచేసి, అక్కడ ఉపవాసం చేసినవాళ్ళు సూర్యలోకం వెళతారు.

గోభవం సేవిస్తే వేలకొద్దీ గోవులు లభిస్తాయి.

శంఖినీతీర్థంలో స్నానంచేస్తే, ఉత్తమరూపం వస్తుంది.

యతీంద్రతీర్థంలో మునిగి తరండక ద్వారపాలకుణ్ణి దర్శించిన వాళ్ళూ, సరస్వతిలో స్నానం చేసినవాళ్ళూ అగ్నిష్టోమం చేసినంత ఫలం పొందుతారు.

మాతృతీర్థం దర్శిస్తే సంతానం వృద్ధిఅవుతుంది.

బ్రహ్మావర్తమూ, శరవణమూ దర్శిస్తే సమస్తవ్యాధులూ నాశన మవుతాయి.

శ్వావిల్లో మాపహాతీర్థంలో పదకుండు తీర్థాలున్నాయి. అక్కడ ప్రాణాయామం చేసిన బ్రాహ్మలికి పార్వతీదేవి ప్రసన్నురాలవుతుంది.

మానుషతీర్థంలో స్నానం చేస్తే విషయాలంటవు. దేవత్వమూ లభిస్తుంది. వెనకటికి వొకప్పుడు ఎరకలవాళ్ళు కృష్ణమృగాల్ని వెంటాడారు. అవి పరిగెత్తుకువచ్చి ఈతీర్థంలో వురికాయి. వెంటనే మనుష్యులయి బైటికి వచ్చాయి. కనకనే దీనిపేరు మానుషతీర్థ మయింది.

ఆపగలో పితృతర్పణంచేసి, వాళ్ళ నుద్దేశించి వొక్క బ్రాహ్మడికయినా భోజనం పెడితే చాలు. కోటిమంది బ్రాహ్మలికి భోజనం పెట్టినట్టవుతుంది. పితృదేవతలు తృప్తిపడతారు. మానుషతీర్థానికి తూర్పుగా వుంది ఆపగ. మహానది అది.

బ్రహ్మోదుంబరం, సప్తరుషికుండం, కేదారం - వీటిని దర్శించిన వాళ్ళకి బ్రహ్మలోకం దొరుకుతుంది.

కపిల కేదారం దర్శించినవాళ్ళు పాపాలు పోయి అదృశ్యులవుతారు.

సరకతీర్థంలో స్నానంచేసి కృష్ణచతుర్థశినాడు శివుణ్ణి పూజిస్తే కోరిన కోర్కులు సిద్ధిస్తాయి.

ఇంద్రస్యందనంలో స్నానమాడి, పితృతర్పణం చేసినవాళ్ళకి వాజపేయం చేసినంత ఫలం దక్కుతుంది. ఇంద్రస్యందనంలో మూడు కోట్ల కూపహ్రదాలున్నాయి.

కిందాన, కింజప్యతీర్థాల్లో జపం చేసినా, దానంచేసినా, అవి అక్షయ మవుతాయి.

అంబోజన్మంలో ప్రాణం వొదిలినవాళ్ళకి పుణ్యాలోకాలు యావత్తూ ప్రాప్తమవుతాయి. అంబాజన్మతీర్థాన్నే నారదతీర్థమనీ అంటారు. సరకతీర్థానికి తూర్పునే వుం దిది.

పుండరీకతీర్థంలో శుక్లదశమినాడు స్నానం చెయ్యడమూ, పౌండరీకయజ్ఞం చెయ్యడమూ వొక్కటే. ఇక్కడ వైతరిణిలో స్నానం చేసి, శివుడికి నమస్కరిస్తే సర్వపాపాలూ పోతాయి.

ఫలకీవనతీర్థంలో స్నాన మాడడమూ, అగ్నిష్టోమమూ అతి రాత్రమూ జరపడమూ వొకటే. ఫలకీవనంలోనే దేవతలు ఎన్నో అన్ని సంవత్సరాలు తపస్సు చేశారు.

మిశ్రకంలో స్నానంచేసినవాళ్ళకి సమస్తతీర్థాల్లోనూ స్నానం చేసినఫలం లభిస్తుంది. ఎన్నో అన్ని తీర్థాలు అక్కడ మిశ్రమంచేశాడు వ్యాసుడు. అందుకనే ఇది మిశ్రకం అయింది.

వ్యాసవనమూ, మనోజవమూ, మధువటీ – ఈ తీర్థాల్లో స్నానంచేసినా వెయ్యి ఆవులు దానం చేసినా వొకటే.

కౌశికీనదీ, వృషద్వతీనదీ కలిసినచోట స్నానం చేస్తే పాపాలన్నీ పోతాయి.

దర్భకూలంలో నాలుగు మానికల నెయ్యి దానం చేస్తే పితృ రుణం విముక్తి అవుతుంది.

సూర్యతీర్థంలో మునిగినవాళ్ళకి సూర్యలోకం దొరుకుతుంది.

భృగుతుంగంలో గంగాస్నానం చేసి, శివార్చనచేస్తే అశ్వమేధ యజ్ఞం చేసినంత ఫలం దొరుకుతుంది.

వామనతీర్థంలో మునిగి, వామనస్వామిని పూజిస్తే విష్ణులోకం ప్రాప్తమవుతుంది.

పావనతీర్థంలో స్నానమాడినవాళ్ళకులం పావన మవుతుంది.

శ్రీకుంజంలో సరస్వతీస్నానంచేస్తే అగ్నిష్టోమంచేసినంత ఫలం వస్తుంది.

నైమిషకుంజంలో స్నానంచేస్తే రుషులు తృప్తిపడతారు. ఇక్కడనుండే రుషులు తీర్థయాత్రకి బయలుదేరి, ముందు కురుక్షేత్రం వెళతారు.

బ్రహ్మతీర్థంలో స్నానంచేస్తే, ఏజాతివాళ్ళయినా సరే, బ్రాహ్మ లవుతారు. బ్రాహ్మలే చేస్తే బ్రహ్మలోకం వెళతారు.

స ప్తసారస్వతతీర్థంలో సారస్వతసిద్ధి కలుగుతుంది. వెనకటికి మంకణుడని వొక బ్రహ్మరుషి వుండేవాడు. ఇక్కడే అతడు తపస్సు చేస్తూ వుండేవాడు. ఒకనాడు దర్భగడ్డితగిలి ఆయనచెయ్యి తెగింది. ఆకుపచ్చరక్తం కారింది. మహానందం పుట్టుకువచ్చింది మంకణుడికి. నాట్యమే ప్రారంభించా డతడు. దేవతలూ మునులూ అది సహించ లేకపోయారు. శివుడి దగ్గిరికి వెళ్ళారు. 'ప్రభూ, ఎలా అయినా మంకణుడి ఆట ఆపించాలి' అంటూ ప్రార్థించారు. మునివేషం వేసు కున్నాడు శివుడు. మంకణుడి దగ్గిరికి వచ్చాడు. 'ఏమయ్యా, ఏమిటీ ఆట? ఎందు కిలా ఆడుతున్నావు? ఇంత ఆడవలిసినంత ఏమిటి చూశావు?' అని అడిగాడు. 'ఇదిగో, చూడు' అన్నాడు మంకణుడు. 'నాచెయ్యి తెగింది. పచ్చటి ఆకురసం కారుతోంది. ఇంతకంటే ఆశ్చర్యం ఏం కావాలి? అందుకనే ఆనందం ఆపలేకపోతున్నాను. ఆడుతున్నాను' అన్నాడు. 'ప్చ్! అదేం ఆశ్చర్యం? ఇది చూడు' అన్నాడు శివుడు. తన బొటనవేలిమీద వేలితో కొట్టాడు. బంగారం లాంటి భస్మం రాలింది. సిగ్గుపడిపోయాడు మంకణుడు. తానేదో గొప్పవా ణ్ణనుకున్నాడు. ఆ గర్వంకాస్త వూడిపోయింది. 'ప్రభూ, నువ్వు పరమేశ్వరుడివి' — చేతులుజోడిస్తూ అన్నాడు మంకణుడు. 'దేవా, అనుగ్రహించు. నా తపస్సు వృద్ధిపొందేటట్టు కరుణించు' అంటూ ప్రార్థించాడు. దయకలిగింది శివుడికి. 'నీతపస్సు వృద్ధి అవు తుంది. భయపడకు. నీ ఆశ్రమంలోనే నివసిస్తాను నేను' అన్నాడు. మంకణుడి ఆశ్రమం వుండినచోటే స ప్తసారస్వత తీర్థం.

ఔశనసం, కపాలమోచనం, విశ్వామిత్రం, కార్తికేయం — ఈ తీర్థాల్లో బ్రహ్మ మొదలయిన దేవత లుంటారు. వీటిల్లో స్నానాలు చేసినవాళ్ళకి పాపాలన్నీ తుడుచుకుపోతాయి. పైగా బ్రహ్మలోకమూ లభిస్తుంది.

పృథూదకతీర్థం: ఇది ఉత్తమోత్తమ మయిన తీర్థమని వేదాలు చెపుతున్నాయి. దేవేంద్రుడూ మొదలయిన దేవతలికీ, వ్యాసుడూ మొదలయిన మహాయోగులికీ ఆస్పద మిది. ఇక్కడ మరణించిన వాళ్ళకి పాపాలుండవు.

సురకన్యానదీ, సరస్వతీనదీ కలిసినచోట స్నానంచేస్తే బ్రహ్మహత్యా మొదలయిన గొప్పగొప్ప పాపాలు పోతాయి.

అతికర్షణ (అర్థకీల) తీర్థంలో స్నానంచేస్తే శూద్రులు బ్రాహ్మలే అయిపోతారు. బ్రాహ్మలే స్నానంచేస్తే పరమసిద్ధి పొందుతారు. అత్రిముని (దర్భి) నిర్మించిన తీర్థం ఇది.

శతం, సహస్రం అని రెండుతీర్థాలున్నాయి. జపం, దానం, ఉపవాసం మొదలయినవి ఇక్కడ వొక్కసారిచేసినా చాలు. వంద రెట్లూ వెయ్యిరెట్లూ ఫలముంటుంది.

ఔశీనం, దాని తూర్పున వుండుకున్న కురుతీర్థం, హరిద్వారం - ఈ తీర్థాలు చూస్తేనే చాలు, స్వర్గద్వారాలు తెరుచుకుంటాయి. ఔశీనం (తైజసం) లోనే దేవతలు కుమారస్వామిని సేనాధిపతి చేశారు.

రుద్రపత్ని తీర్థంలో శంకర నారాయణుల్ని సేవిస్తే సర్వ దుఃఖాలూ హరించిపోతాయి.

స్వస్తిపురం ప్రదక్షిణం చేస్తే వెయ్యి ఆవులు దానం చేసినట్టు.

గంగమడుగులో వొకకూపంలో మూడుకోట్ల తీర్థా లున్నాయి. సరస్వతీ తీర్థంలో స్నానంచేస్తే ఏఫలం వుంటుందో ఇక్కడ స్నానం చేసినా అదేఫలముంటుంది.

బదరీవనంలో వశిష్ఠాశ్రమం వుంది. రేగుపళ్ళుతింటూ అక్కడ మూడురాత్రుళ్ళు వుంటే పాపపరిహారం అవుతుంది.

ఏకరాత్రం తీర్థంలో వొకరాత్రి ఉపవాసం చేస్తే బ్రహ్మలోకం వెళతారు.

ఆదిత్యాశ్రమం అని వొక వనముంది. అక్కడ సూర్యపూజ చేసినవాళ్ళు సూర్యలోకం వెళతారు.

దధీచితీర్థంలోనూ కణ్వాశ్రమంలోనూ మూడురాత్రుళ్ళు నివసించినవాళ్ళు స్వర్గలోకం పొందుతారు.

సన్నిహతితీర్థం బ్రహ్మదేవుడూ మొదలయిన దేవతలూ, మునులూ సిద్ధులూ గరుడులూ, నాగులూ తలావొకనెల సేవిస్తూ వుంటారు. సూర్యగ్రహణమప్పుడు ఇందులో స్నానంచేస్తే వంద అశ్వమేధాలు చేసినంత ఫలం వుంటుంది.

ధర్మతీర్థంలో తపస్సు చేసినవాళ్ళకి ధర్మబుద్ధి కుదురుతుంది. ధర్ముడు తపస్సుచేసిన స్థలమిది.

జ్ఞానపావనం, సౌగంధికం — ఈ రెండు పుణ్యనదుల్లోనూ స్నానమాడినవాళ్ళకి పాపాలంటూ వుండనే వుండవు.

దేవస్రవ అని సరస్వతీప్రాద ముంది. వొక పుట్టలోంచి అక్కడ బైటికి వస్తూవుంటాయి నీళ్ళు. ఆనీళ్ళలో స్నానంచేసి, పితృతర్పణం చేస్తే అశ్వమేధయజ్ఞం చేసినంత పుణ్యం వస్తుంది.

సుగంధా, శతకుంభా, పంచయక్షా, త్రిశూలఖాతా — ఈ పుణ్యనదుల్లో స్నానం చేస్తే దారిద్ర్యం దగ్గిరికి రాదు.

శాకంభరితీర్థంలో స్నానంచేసి, వొక్కరోజు శాకాహారంతో గడిపితే పన్నెండేళ్ళు శాకాహారంతో తపస్సుచేసినంత పుణ్యం వస్తుంది. ఇక్కడే, వెనకటికి పార్వతీదేవి శాకాహారం చేస్తూ వెయ్యి దివ్య సంవత్సరాలు తపస్సుచేసింది.

స్వర్ణతీర్థంలో శివుణ్ణి పూజిస్తే కైలాసం దొరుకుతుంది.

ధూమావతీ, రథావర్తా, ధారా — ఈ తీర్థాల్లో స్నానాలుచేస్తే దుఃఖాల్లు దూర మవుతాయి.

హరిద్వారం నిజంగా స్వర్గద్వారమే. ఎప్పుడూ ఎంతో అంత మంది ఋషులు వుంటారిక్కడ. వందకోట్ల తీర్థాల్లో స్నానం చెయ్యడమూ ఇక్కడ వొక్కసారి గంగాస్నానం చెయ్యడమూ వొక్కటే.

సప్తగంగాసంగమమూ, త్రిగంగాసంగమమూ శక్రావర్తనమూ, గగన జలమూ, గంగా సరస్వతీ సంగమమూ — ఈ మొదలయిన తీర్థాల్లో స్నానం చేసినవాళ్ళు పుణ్యలోకాలు పొందుతారు.

భద్రకర్ణేశ్వరంలో శివపూజచేసిన వాళ్ళూ, అరుంధతీ వటమూ; సింధుప్రభవా, యమునాప్రభవా — ఈపుణ్యతీర్థాలు సేవించినవాళ్లూ అన్నిటిలోనూ సిద్ధి పొందుతారు.

వేదికా, ఋషికుల్యా, కృత్తికామఘమూ, విద్యా, వేతశిఖా— ఈతీర్థాలు దర్శిస్తే పాపాలు పటాపంచ లవుతాయి.

బ్రహ్మతీర్థంలో స్నానంచేస్తే పద్మంరంగు విమానాలమీద బ్రహ్మలోకం వెళతారు.

నైమిశం చూస్తేనే పాపాలు పరుగెత్తిపోతాయి. ఒక్కనెల అక్కడ వుంటే ఎంతో అంత పుణ్యం వస్తుంది. శుచిగా వొక్కదినం అక్కడ ఉపవాసం చేస్తే ఎన్నో తీర్థాలు సేవించినట్టు అవుతుంది.

నందోద్భవమూ, ఇందీవరమూ, గంగాద్వారమూ, దిశాపతి తీర్థమూ — వీట్లల్లో స్నానంచేస్తే వాజపేయం చేసినంత ఫలం.

బాహుదలో సాన్నం చెయ్యడమూ సత్రయాగం చెయ్యడమూ వొక్కటే.

సరయూనది దగ్గిర గోప్రతానంలోనూ, గోమతిలోనూ స్నానమాడితే అశ్వమేధం చేసినంత ఫలం. గోప్రతానం దగ్గిరే శ్రీరామచంద్రమూర్తి స్వర్గస్థుడయాడు. గోమతి దగ్గిర దేవతలూ, ఋషులూ యజ్ఞాలు చేసిన యజ్ఞభూమి వుంది.

కోటితీర్థంలో కుమారస్వామిని సేవించి, వారణాసి (కాశీ)లో శివపూజచేసి, కపిలహ్రదంలో స్నానం చేస్తే రాజసూయం చేసినంత ఫలం వుంటుంది.

మార్కండేయ తీర్థం: గంగా, గోమతీనదులు కలిసిన దగ్గిర వుందిది. మార్కండేయ తీర్థంలో స్నానంచేసి, బ్రహ్మ కల్పించిన యూపస్తంభం ప్రదక్షిణం చేస్తే వాజపేయం చేసినంత ఫలం.

గయ: గయలో వొక నెలవున్నవాళ్ళు అటు తల్లివంక వాళ్ళనీ, ఇటు తండ్రివంకవాళ్ళనీ ఉద్ధరిస్తారు. గయలో పిండం వేసినవాళ్ళు పితృదేవతల అనుగ్రహానికి పాత్రులవుతారు; కృతార్థులూ అవుతారు. 'అనేకమంది కొడుకులు వుంటే, అందులో వొక్కడయినా గయ వెళతాడు. వొక్కడయినా అశ్వమేధం చేస్తాడు. లేదా, నల్లటి ఆబోతు అచ్చువేసి వొదిలిపెడతాడు!' — ఈఆశతోనే హెచ్చుమంది కొడుకులు కోరుకుంటారు గృహస్థులు. అలాంటిది గయ అంటేను. గయలో ఫల్గునదిలో స్నానం చేస్తే పరమసిద్ధి కలుగుతుంది.

యక్షిణీతీర్థంలో నీళ్లుతాగడంవల్ల బ్రహ్మహత్యా మొదలయిన మహా మహా పాపాలు పోతాయి.

మణినాగంలో స్నానంచేస్తే పాములభయం వుండదు.

గౌతమవనంలో అహల్యామడుగులో మునిగి, ఉదపానంలో స్నానమాడితే అశ్వమేధం చేసినంత ఫలం.

జనకతీర్థం: ఇది జనకమహారాజు దన్నమాట. ఇక్కడ స్నానంచేసినవాళ్ళు విష్ణులోకం వైకుంఠం వెడతారు.

కంపనా, మహానదీ — ఈరెంటిలోనూ స్నానమాడినవాళ్లు పౌండరీకయజ్ఞం చేసినంతఫలం పొందుతారు.

దేవపుష్కరిణీ, మహేశ్వరపదమూ మానుషపథమూ — ఈతీర్థాల్లో స్నానంచేస్తే అశ్వమేధం చేసినట్టవుతుంది.

మహేశ్వరపథంలో స్నానంచేసినవాళ్ళూ, విష్ణుక్షేత్రమయిన సాలగ్రామ తీర్థంలోస్నానమాడి, విష్ణుపూజ చేసినవాళ్ళూ, అక్కడే నాలుగుసముద్రాలూ సన్నిహితమయి వున్న కూపంలో స్నానంచేసిన వాళ్లూ విష్ణులోకం వెళతారు. వెనకటికి వొకరాక్షసుడు తాబేలు రూపంలోవచ్చి, కోటితీర్థాలు అపహరించుకుపోయాడు. వాణ్ణి కొట్టి, అవన్నీ పట్టుకువచ్చి ప్రతిష్ఠించాడు విష్ణుమూర్తి. అలా ప్రతిష్ఠించిన చోటే మహేశ్వరపథం.

చంపకారణ్యం భరతాశ్రమంలో శివారాధనచేస్తే సూర్య లోకమూ, వరుణలోకమూ లభిస్తాయి. భరతాశ్రమంలో దేవతల్తో సహా నివసించివుంటాడు శివుడు.

కన్యాసందేశంలో కన్యాదానం చేస్తే అక్షయమయిన పుణ్యం లభిస్తుంది.

దేవకూటంలో స్నానం చేసినవాళ్ళు బ్రహ్మలోకం వెళతారు.

విశ్వామిత్రుడి మడుగులో స్నానంచేసి, కుమారవీరాశ్రమంలో వొకనెలవుంటే అశ్వమేధం చేసినట్టవుతుంది. విశ్వామిత్రుడు సిద్ధిపొం దినచోటే విశ్వామిత్రుడి మడుగు.

అగ్నిధారలోనూ, బ్రహ్మసరంలో పుట్టిన కుమారధారలోనూ స్నానాలుచేసి, మూడురాత్రుళ్ళు ఉపవాసముంటే బ్రహ్మహత్యలాంటి పెద్దపెద్ద పాపాలు వొదిలిపోతాయి.

గౌరీశిఖరకుండంలో స్నానంచేసినా, నందీకూపంలో స్నానం చేసినా అశ్వమేధం చేసినంత ఫలముంటుంది.

కాళికా, కౌశికానదులు కలిసిన దగ్గిర మూడురాత్రుళ్ళు ఉప వాసం చేస్తే సర్వపాపాలూ దూరమవుతాయి.

ఊర్వశీతీర్థంలో స్నానమాడినవాళ్ళని యావన్మందీ పూజిస్తారు.

గోకర్ణంలో స్నానంచేస్తే వెనకటిజన్మ జ్ఞాపకం వుంటుంది.

సరస్వతిలో స్నానంచేసి, వృషద్వీపంలో వుండుకున్న కుమార స్వామి కొలువుచేస్తే దేవవిమానంమీద ప్రయాణం చేస్తారు.

నందా, నందాలకా, ఆకాశగంగా, గంగాసాగర సంగమమూ — ఈతీర్థాల్లో స్నానంచేసినవాళ్ళకి అశ్వమేధం చేసినంత పుణ్యం వస్తుంది.

శోణానదీ, నర్మదానదీ పుట్టిన చోట్లూ, బదరీతీర్థమూ — వీట్లలో మునిగిన వాళ్ళకి ఆయుర్దాయం పెరుగుతుంది.

మహేంద్రం, రామతీర్థం, మతంగకేదారం, వంశగుల్మం — ఈ తీర్థాల్లో స్నానం చెయ్యడమూ, అశ్వమేధం చెయ్యడమూ వొకటే.

శ్రీ పర్వతంమీద దేవతల మడుగులో స్నానంచేసి, శివారాధనచేస్తే కోరినకోరికలు సిద్ధిస్తాయి. అశ్వమేధం చేసినంత ఫలమూ వుంటుంది.

కృష్ణవేణిలోనూ వొక దేవతల మడుగు వుంది. దేవేంద్రుడు ఇక్కడే నూరు యజ్ఞాలుచేశాడు. అందువల్ల మిక్కిలీ పవిత్రమైందది. దేవేంద్రుడు శతక్రతువయ్యాడు. (నూరుయజ్ఞాలు చేసినవాడు.) కృష్ణవేణి దేవతలమడుగులో స్నానం చేస్తే పాపాలూ గీపాలూ పటాపంచలవుతాయి.

పాండ్యపర్వతం దగ్గిర కావేరిలోనూ, తుంగభద్రలోనూ, సముద్రతీరంలో కన్యాతీర్థంలోనూ స్నానంచేసినవాళ్ళకి అశ్వమేధం చేసినంతఫలం వస్తుంది.

గాయత్రీస్థానంలో మూడు రాత్రుళ్లువుండి, గాయత్రీజపం చేస్తే జన్మదుఃఖాలు వుండవు.

పెన్నానదిలో స్నానమాడితే నెమళ్లూ, హంసలూ పూసిన విమానాల్లో పుణ్యలోకం వెళతారు.

గోదావరిలో స్నానంచేస్తే, పదిఅశ్వమేధాలుచేస్తే ఎంత పుణ్యమో అంతపుణ్యమూ వుంటుంది.

పయోష్ణీ, దండకారణ్యమూ, శరభంగాశ్రమమూ, జమదగ్ని సేవించిన శూర్పాకారమూ, సప్తగోదావరీ — ఈ తీర్థాల్లో స్నానమాడితే పుణ్యలోకాలు లభిస్తాయి.

తుంగకారణ్యం: దీన్ని చూస్తేనే చాలు, సమస్తపాపాలూ తుళ్ళిపోతాయి. పూర్వం రాక్షసులికి భయపడి ఓంకారరూపంలో వుండిపోయాయి వేదాలు. అపుడు అంగిరిసుడు ఇక్కడే ఉద్ధరించాడు వాటిని. సారస్వతుడూ మొదలయిన వాళ్ళచేత చదివించి, ప్రచారంలోకి తెచ్చాడు. దేవతలమాటమీద భృగుమహారుషి ఇక్కడే యజ్ఞమున్నా చేశాడు. అంతగొప్పది తుంగకారణ్యమంటే.

కాపింజర పర్వతంమీద దేవతల మడుగులో స్నానంచేస్తే సమస్తకోరికలూ సఫలమవుతాయి.

మేదికంలో స్నానం చేసినవాళ్ళు మేధావంతులవుతారు.

చిత్రకూటం దగ్గిర మందాకిని సేవించినా, భద్రస్థానంలో కుమారస్వామిని పూజించి, జ్యేష్ఠమాసంలో శివపూజ చేసినా రామనివాసం దగ్గిర శృంగబేరిపురంలో గంగాస్నానంచేసి శివారాధన చేసినా యావజ్జీవమూ చేసిన సమస్తపాపాలూ నాశనమవుతాయి.

ప్రయాగ: ప్రయాగలో నివాసంచెయ్యడమూ, నూరు యజ్ఞాలుచెయ్యడమూ వొక్కటే. అందుకనే, దేవతలూ మహాయోగులూ సిద్ధులూ సాధ్యులూ నాగులూ అక్కడ నివసిస్తారు. అది ప్రజాపతి యజ్ఞవేదిక. అందుకనే మూడు అగ్నికుండాలు అక్కడ కనిపిస్తాయి. గంగానదీ, యమునానదీ అక్కడే కలుస్తున్నాయి. ఆ సంగమస్థానంలో వేదాలూ, యజ్ఞాలూ మూర్తిమంతాలై వుంటాయి. అరవయికోట్లా పదివేలు తీర్థాలు అక్కడే సన్నిహితమై సేవిస్తూ వుంటాయి. రాజసూయం, అశ్వమేధం చేసినవాళ్ళూ, సత్యవాదులూ, నాలుగువేదాలూ క్షుణ్ణంగా చదివినవాళ్ళూ ఏపుణ్యలో

కాలు పొందుతారో, అక్కడ ఆసంగమస్థానంలో స్నానంచేసిన వాళ్లూ అవే పొందుతారు. అక్కడే భోగవతీ, వాసుకీ, హంసప్రపతనా అనే తీర్థాలున్నాయి. వాటిల్లో స్నానంచేస్తే పది అశ్వమేధాలు చేసి నట్టవుతుంది.

ఇది తీర్థకీర్తనం. ఇది సావధానంగా వింటేనే, సర్వతీర్థాల్లోనూ స్నానంచేసినంత ఫలం. వ్రతాలు చెయ్యనివాళ్లూ, ఉపవాసాలు నచ్చనివాళ్లూ, దుర్మతులూ, శుచీ శుభ్రత లేనివాళ్ళూ తీర్థయాత్ర చెయ్యలేరు. నువ్వేమో గుణవంతుడివి. సర్వధర్మాలూ తెలిసినవాడివి. అంచేత తీర్థయాత్ర చెయ్యి.'

"ఇలా పులస్త్యుడు చెప్పినదంతా సావధానంగా విన్నాడు భీష్ముడు. ధర్మరాజా, నువ్వుకూడా తీర్థయాత్రకి బయల్దేరు. ప్రాచుడూ పురూరవుడూలాగా, భగీరథుడూ రఘువూలాగా కృతకృత్యుడివై రాజ్యం రక్షించు.

"అన్నట్టు చెప్పడం మరిచాను. దేవఋషి రోమశుడు దేవలోకంనించి నీదగ్గిరికి వస్తున్నాడు. ఆయన ఉపదేశం విను. ధౌమ్యుడి సలహాతీసుకుని, తీర్థయాత్రకి బయల్దేరు" అన్నాడు.

నారదుడు వెళ్ళిపోయాక, ధౌమ్యుణ్ణి దగ్గిరికి పిలిచాడు ధర్మరాజు. "ఒక్కణ్ణే పంపాను అర్జునుణ్ణి. ఆయుధాలు తెస్తాడన్న ఊహే కాని, వెనకాముందూ ఆలోచించలేకపోయాను. మనకందరికీ అతడంటే ప్రాణం. అతడులేకపోవడం కామ్యకవనమే చిన్నపోయింది. మేఘంకోసం కనిపెట్టుకువున్న చాతకపక్షుల్లాగ, అతడి కోసం కనిపెట్టుకుని వున్నాం. అయితే, వొకటిమాత్రం నిశ్చయం. కార్యం సాధించికాని తిరిగిరాడు తమ్ముడు. తప్పక దివ్యాస్త్రాలు పట్టుకునే వస్తాడు. అతడు వచ్చే వరకూ మనం తీర్థయాత్ర చెయ్యడం మంచి దనిపిస్తోంది నాకు" అన్నాడు.

"అవును, నాకూ అది నచ్చింది" అంటూ భూమి నాలుగు చెరగులా వుండుకున్న పుణ్యతీర్థాల వివరం చెప్పాడు ధౌమ్యుడు. అదే సమయానికి తిన్నగా అమరావతినించి అక్కడికి వచ్చాడు రోమశ ముని. తమ్ములతోనూ, దగ్గిరవున్న బ్రాహ్మల యావన్మందితోనూ లేచి, ఎదురువెళ్ళాడు ధర్మరాజు. భక్తితాత్పర్యాలతో పూజించాడు. కుశలమడిగి, "ఎక్కడినించి దయచేశారు?" అని అడిగాడు. "సరాసరి ఇంద్రలోకంనించి వస్తున్నాను" అన్నాడు రోమశుడు. "అన్ని లోకాలూ చూస్తూ, ఇంద్రలోకం వెళ్ళాను. అక్కడ మీ అర్జునుణ్ణి చూశాను. దేవేంద్రుడితో సరిసమానంగా, అపరదేవేంద్రుడిలాగ, అతడి అర్ధాసనంలో కూచున్నాడు మీ తమ్ముడు. స్వయంగా శివుడూ మొదలయిన దేవతలు వరాలిచ్చారు, అతడికి. అతడి తేజస్సు చూసి, చకితుణ్ణే అయిపోయాను నేను. నిజం చెపుతున్నాను. భీష్ముడూ మొదలయిన యావన్మందినీ గెలుస్తాడు నీ తమ్ముడు. అతడి పదహారోకళకైనా యుద్ధంలో కర్ణుడు సాటిరాడంటే నమ్ము.

"ఇంద్రుడిపక్క అతణ్ణి చూడడంతోనే నిచ్చెరపోయాను. ఎవ్వరా అనుకున్నాను. అపుడు, ఇంద్రుడే చెప్పాడు అతడి ప్రభావం. అతడు మనుష్యుడు కాడు. దివ్యపురుషుడు. అమృతంతో పాలసముద్రంలో పుట్టిన పాశుపతం అతడికిచ్చాడు శివుడు. ఇంద్రుడూ, వరుణుడూ, కుబేరుడూ — యావన్మందీ దివ్యాస్త్రాలు ఇచ్చారు. ధర్మరాజా, క్షేమంగా అమరావతిలోవున్నాడు అర్జునుడు. అన్యులికి అసాధ్యమయిన దేవకార్యం సాధించి త్వరలోనే భూలోకం వస్తాడు. ఈ విషయం మీతో చెప్పమన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"అంతేకాదు, తీర్థాలు సేవించినవాళ్ళకీ, పరమశాంతులికీ, తపోవంతులికీ అసాధ్యమైంది ఏదీ లేదనీ, అంచేత నీచేత తీర్థయాత్ర చేయించమనీ ప్రత్యేకం నన్ను పంపాడు దేవేంద్రుడు. అతడిపూటమీాద

అందుకనే ఇలావచ్చాను. నువ్వు తీర్థయాత్ర చెయ్యడమే అర్జునుడి అభిప్రాయమున్నూ. కపిలగోవు దానమూ, స్వర్ణదానమూ, తీర్థసేవా, తపస్సూ — ఇవి చెయ్యని వాళ్ళకి ఈలోకంలోనూ పరలోకంలోనూ కూడా సుఖంలేదు. భూలోకంలోవున్న తీర్థాలు యావత్తూ లోగడ నేను రెండుసార్లు తిరిగి వచ్చాను. దేవేంద్రుడి ఆదేశం. మహారాజా నీతో తిరిగి వస్తాను" అన్నాడు.

"నన్ను తీర్థయాత్ర చెయ్యమని, నిన్ను పంపాడు దేవేంద్రుడు! ఇంత కంటే కావలిసింది ఏముంది? కృతార్థుణ్ణయాను. ముఖ్యంగా నీసహాయం, — నాదే అదృష్టమంటే. సాకల్యంగా తీర్థాలు సేవిస్తాను. ధన్యుణ్ణవుతాను. అర్జునుడి క్షేమవార్త విన్నాను. ఎంతోసంతోషంగా వుంది నాకు. నువ్వు వచ్చేముందే నారదుడూ, ధౌమ్యుడూ చెప్పారు. వారిమాటమీద తీర్థయాత్ర నిశ్చయం చేసుకున్నాను. నువ్వు వచ్చావు. పెన్నిధే దొరికింది నాకు. తప్పక బయలుదేరతాను. తరిస్తాను" అన్నాడు ధర్మరాజు.

తీర్థయాత్ర

మూడు దినాల్లో అన్నిఏర్పాట్లూ చేసుకున్నాడు ధర్మరాజు. లోమశుడి మాటమీద భిక్షచేసుకుతినే బ్రాహ్మల్నీ, యతుల్నీ వొదిలి పెట్టాడు. ధౌమ్యుడూ మొదలయిన కొద్దిమంది బ్రాహ్మలూ, ద్రౌపదీ — వీళ్ళనిమాత్రం వెంటపెట్టుకున్నాడు. మార్గశీర్ష మాసం చివర తీర్థయాత్ర ఆరంభించాడు.

"నిజంగా మాదేభాగ్యం" అన్నారు బ్రాహ్మలు. "ఆయుధాలుపట్టుకు కాపాడుతూ వుంటారు మీ తమ్ములు. లోమశముని తీర్థదర్శనం చేయిస్తాడు.. నిశ్చింతగా వస్తాము నీవెంట. మా అదృష్టమే

కాకపోతే, రాక్షసులూ, పిశాచాలూవున్న అడవుల్లోపడి, మేమేమిటి తీర్థయాత్ర చెయ్యడమేమిటి?" అన్నారు.

బయల్దేరేముందు, వ్యాసుడూ నారదుడూ పర్వతుడూ అక్కడికి వచ్చారు. ధర్మరాజుచేసిన పూజలూఅవీ అందుకున్నారు. అవసరమయిన ఉపదేశాలూ చేశారు. "శారీరనియమాలు మానుష వ్రతాలు. మనోబుద్ధిశౌచాలు దేవవ్రతాలు. ఈరెండూ, సౌమ్య వ్రతాలే. మీ తీర్థయాత్రలో ఇవి మీరు తప్పకూడదు. రుజు మార్గం మానకూడదు. తీర్థయాత్రచేసి, మహాభిషుడూ నాభాగుడూ భరతుడూ భగీరథుడూ ముచికుందుడూ మాంధాతా సగరుడూ సార్వభౌముడూ అష్టకుడూ రోమపాదుడూ మొదలైనవాళ్ళు శత్రువుల్ని జయించారు. అలాగే నువ్వూ జయించు. సర్వలోకసౌఖ్యాలూ అనుభవించు" అంటూ ఆశీర్వదించి వెళ్ళారు.

దారికడాకూ ధర్మప్రసంగాలుచేస్తూ బయల్దేరారు పాండవులు. "ప్రపంచంనడవడి చిత్రంగా వుంటుంది!" – రోమశమునితో అన్నాడు ధర్మరాజు. "అధర్మంచేసేవాళ్ళకి అభివృద్ధీ, ధర్మాత్ములికి దారిద్ర్యమున్నూ. ఎందుచేత? కొండలూ, నదులూ, నదాలూ, సరస్సులూ అచేతనాలయిన్నీ పుణ్యతీర్థా లయాయి. పవిత్రవంత మయాయి. మనుష్యులపాపాలు పారదోలుతున్నాయి. ఏమిటిదీ?" అని అడిగాడు.

"అధర్మంగా నడిచేవాళ్ళ నడవడి ఎన్నడూ సమంజసమై నిలవదు" అన్నాడు రోమశుడు. "వాళ్ళకి నాశనం తప్పదు. మదించి, అధర్మంగా మిడిసిపడ్డవాళ్ళని – రాక్షసుల్నీ, దైత్యుల్నీ, దానవుల్నీ వేలకొద్దీ చూశాం. వాళ్ళందరూ ఏమయారు, తుదకి? ధర్మంగా నడుచుకోవడంచేతే శక్తివంతులై, అభ్యుదయంతో వున్నారు దేవతలు. శ్రీవైభవాల్తో తులదూగుతూనూ వున్నారు. ధృతరాష్ట్రుడి కొడుకులు

ఇప్పుడేదో బాగా వున్నారనుకుంటున్నావు! నువ్వే చూద్దువు కాని. రాక్షసుల్లాగే విధిచేత నాశనమవుతారు వాళ్ళు.

"అధర్మంవల్ల దర్పం పుడుతుంది. దర్పంవల్ల మానం, మానం వల్ల క్రోధమూ పుడతాయి. క్రోధంవల్ల సిగ్గూ శీలమూ చెడతాయి. సిగ్గూశీలం లేనివాళ్ళ దగ్గిర వోర్పు వుండదూ, లక్ష్మీ నిలవదు. మీరో, దేవతల్లాంటివాళ్ళు. ధర్మంమీదే మీ మనస్సు. కనక యుద్ధంలో మీరే జయిస్తారు. సర్వసంపదలూ మిమ్మల్నే వరిస్తాయి.

"ఇక, తీర్థాలసంగతి: ధర్మంగా నడుచుకునే దేవతలూ, రుషులూ తీర్థాలనే ఆశ్రయించుకుని వుంటారు. అందుకనే అవి పవిత్రంగా వుంటాయి. సమస్తమయిన కోరికలూ తీర్చగలుగుతాయి. తీర్థసేవలూ, యజ్ఞాలూ, దానాలూ, బ్రాహ్మల దీవనలూ — వీటితోనే ప్రజలు పాపాలనించి విముక్తులవుతారు. సర్వశ్రేయస్సులూ సంపాదిస్తారు" అన్నాడు.

ఇలా రోమశుడి ధర్మోపదేశం వింటూ తీర్థయాత్ర ప్రారంభించారు పాండవులు. నైమిషం దర్శించారు. అశ్వతీర్థం గంగా ఘోషం కన్యాతీర్థం సేవించారు. గోమతీ బాహుదా మహానదుల్లో స్నానాలుచేశారు. ప్రయాగ వెళ్ళారు. గంగా యమునాకలిసినచోట స్నానంచేశారు. బ్రాహ్మలికి బంగారమూ, ఆవులూ దానం చేశారు. ప్రయాగలో కొన్నిదినా లున్నారు. వేదాలు తెలిసిన బ్రాహ్మల దగ్గిర వేదార్థాలు విన్నారు. అక్కడినించి పుణ్యానదులుపుట్టిన గయ పర్వతం వెళ్ళారు. రామసరం బ్రహ్మసరం వైవస్వతతీర్థం చూశారు. గయలో అక్షయవటందగ్గిర వేదాల్లోచెప్పినప్రకారం చాతుర్మాస్య వ్రతాలు చేశారు. అక్కడి మునులదగ్గిర పుణ్యకథలు విన్నారు.

అప్పుడు శమఠుడనే వొకముని ధర్మరాజుతో గయామాహాత్మ్యం చెప్పాడు. "వెనకటికి గయుడని వొకరాజు వుండేవాడు. అధూర్త

రయుడి కుమారు డతడు. ఇక్కడా, బ్రహ్మసరం దగ్గిరా ఎన్నో యజ్ఞాల్లో అందరూ తినగా మిగిలిన అన్నమే ఇరవైయిదు కొండ లయింది. చుక్కలూ, ఇసకరేణువులూ లెక్కపెట్టగలమేమో, కాని అతడు యజ్ఞాల్లో ఇచ్చిన దక్షిణలు లెక్కపెట్టలేం. గయుడంటే అలాంటివాడు. అతడిపేరుమీదే గయ పుణ్యతీర్థ మయింది. పితరుల హితంకోసం ఇక్కడ పిండప్రదానంచేస్తే ఇష్టసిద్ధి కలుగుతుంది ?" అన్నాడు. శమఠుడు చెప్పింది శ్రద్ధగా విన్నాడు ధర్మరాజు.

గయనుండి అగస్త్యాశ్రమం వెళ్ళారు పాండవులు. అక్కడ రోమశుణ్ణి అడిగాడు ధర్మరాజు : "అగస్త్యముని వాతాపిని చంపా డని విన్నాను. వివరంగా అది వినాలని వుంది—" అని. రోమశుడు చెప్పాడు :

వాతాపికథ

ఇల్వలుడూ వాతాపీ అని ఇద్దరు అన్నదమ్ములు. రాక్షస రాజులు వీళ్ళు. మణిమతీపురం వీళ్ళ రాజధాని. వాతాపి చిన్నవాడు. కామరూపి. ఇల్వలుడు పెద్దవాడు. ఏది కావాలంటే అది సిద్ధించేట్టు వొకమంత్రం కావాలని వొకబ్రాహ్మణ్ణి ఆశ్రయించా డతడు. ఎంతప్రార్థించినా, మంత్రం ఉపదేశించలేదు బ్రాహ్మడు. ఆకక్ష బాగా పెట్టుకున్నాడు ఇల్వలుడు. తనతమ్ముడు కామరూపి కదా! అతణ్ణి మేకగా తయారుచేశాడు. ఆమేకని చంపి, బాగా కూరవండించి, బ్రాహ్మడికి పెట్టాడు. తృప్తిగా మాంసంతిని లేచాడు బ్రాహ్మడు. అలా, బ్రాహ్మడి కడుపులోకి వాతాపి వెళ్ళడంతోనే 'తమ్ముడూ' అని కేకపెట్టాడు ఇల్వలుడు. అన్న పిలవడమేతడువు, బ్రాహ్మడి కడుపులో బతికి లేచాడు వాతాపి. అతడి బొజ్జపగిలించుకుని బైటికి వచ్చాడు. బ్రాహ్మడు మరణించాడు. అదిమొదలు బ్రాహ్మడన్న

వాడు తనదగ్గిరికి అతిథిగావస్తే చాలు, ఇదేపని చేసేవాడు. ఇలా ఎంతోమందిని చంపుతూ వచ్చాడు ఇల్వలుడు.

వీళ్ళసంగతి ఇక్కడ ఇలా వుంది. ఇక అగస్త్యమునిసంగతి చెపుతాను. విను. మొదట బ్రహ్మచర్యాశ్రమంలో వుండేవాడు ఆయన. ఘోరమయిన తపస్సుచేస్తూ అడవుల్లో గడిపేవాడు. ఒక నాడు వెళుతూ వెళుతూ తన పితరుల్ని చూశాడు. ఒక గుమ్మిలో తల్లక్రిందులా వేలాడుతున్నారు వాళ్ళు. దగ్గిరికివెళ్ళి 'ఎందుకిలా వున్నారు?' అని అడిగాడు అగస్త్యుడు. 'నీ తాత ముత్తాతల మోయ్' అన్నారు వాళ్ళు. 'నువ్వేమో బ్రహ్మచారివై కూచు న్నావు. తపస్సు తప్ప సంతానం మాటే తలపెట్టవు. అంచేత, ఊర్ధ్వ గతి లేకండా పోతున్నాది మాకు. నీ అనంతరం అధోలోకమే గతి. ఇహనైనా నువ్వు పెళ్ళిచేసుకుని, ఒక ఇంటివాడి వయితే, బతికి పోతాం. నీకు సంతానం కలగడంతోటే, పుణ్యలోకాలు వస్తాయి మాకు" అన్నారు.

"మీ ఆదేశం ప్రకారం తప్పక పెళ్ళిచేసుకుంటాను" అని మాటఇచ్చి వచ్చాడు అగస్త్యుడు. ఆసమయంలో విదర్భరాజు సంతా నంకోసం విచారిస్తున్నాడు. తన తపశ్శక్తివల్ల అతడికి ఒక కూతురు కలిగేట్టుచేశాడు అగస్త్యుడు. ఆమే లోపాముద్ర. నీళ్ళల్లో పద్మం లాగా, వినయం కలవాడిదగ్గిర ధనంలాగా, పూనికకలవాడిదగ్గిర విద్య లాగా పెరిగి పెద్దదయింది లోపాముద్ర. యవ్వనానికి తగిన అందం, అందానికి తగిన బుద్ధీ – చెప్పతరంకానట్టు వుం దామె. వయస్సు లోనూ, రూపంలోనూ ఆమెతో సమానమయిన వందమంది చెలికత్తె లతో, చుక్కల్లో చంద్రుడిలా వుండే దామె.

లోపాముద్ర అంటే, ప్రతీ రాజకుమారుడికీ ఆశగా వుండేది. కాని అగస్త్యముని భయంవల్ల ఎవ్వరూ పైకి తేలేవాళ్లు కాదు.

తండ్రిమాత్రం తగిన వరుడికోసం ఛప్పన్న దేశాలూ గాలిస్తూ వుండేవాడు.

ఒకనాడు సరాసరి అగస్త్యుడే వచ్చాడు విదర్భ. రాజునిచూసి లోపాముద్రని తనకిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యమన్నాడు. రాజూ రాణీ ఇద్దరికీ గుండెల్లో రాయిపడ్డట్టయింది. 'నారలు కట్టుకుని, ఆకూ అలమూ తింటూ అడివిలో ముక్కుమూసుకునే బ్రాహ్మడీయన. ఈయనకిస్తే, మన అమ్మాయినీ నారలు కట్టుకోమంటాడు. ఆకూ అలమూ తినమంటాడు. అడివిలో జపంచేసుకు కూచోమంటాడు. మహాసుఖాలు అనుభవించ దగ్గ పిల్లని తెలిసి తెలిసీ ఎలా గంగలో తొయ్యడం? కాదూపోదూ అంటే శాపం పెడతాడాయె, ముని. ఏం దారి?' అంటూ విచారిస్తూ కూచున్నారు వాళ్లు.

అంతా తెలుసుకుంది లోపాముద్ర. తల్లిదండ్రుల్ని విచారించ వద్దని ధైర్యం చెప్పింది. అగస్త్యుడికే ఇచ్చి తనని వివాహం చెయ్య మని వాళ్లకి నచ్చజెప్పింది.

అగస్త్య లోపాముద్రల వివాహం విధ్యుక్తంగా జరిగిపోయింది. వివాహానంతరం భార్య నగలూ అవీ తీయించివేశాడు అగస్త్యుడు. నారలూ, లేడిచర్మమూ కట్టించాడు. హరిద్వారం తీసుకుపోయి తపస్సు మొదలుపెట్టాడు.

యవ్వనంతో నవనవలాడుతూవుంది లోపాముద్ర. ఋతుస్నానం చేసి, బాగా వికసించిన పద్మంలా వుంది. ఆమె వాలుచూపులూ, అవయవాలూ అవీ ఆగనివ్వలేదు అగస్త్యుణ్ణి. ముని అభిలాష అవగత మైంది లోపాముద్రకి. సిగ్గుపడుతూ భర్తముందు చేతులుజోడించింది. 'సంతానంకోరి, భర్త భార్యని కలవడం లోకధర్మమే. కానైతే,

వాళ్క ప్రార్థన చెల్లించమని కోరుతున్నాను. నగలూ నాణేలూ, మంచి చీరే, వాటితో నన్ను ముస్తాబు చెయ్యి. నువ్వూ పరిమళ ద్రవ్యాలూ అవీ పూసుకో. పూలమాలలూ వస్త్రువులూ ధరించు. ఇలా సంతోషంతో నన్ను పరిగ్రహించు. ఈరుతుదినాల్లో నాకు సంతానం అనుగ్రహించు' అంది.

'బావుంది, నువ్వు కోరినవన్నీ కావాలంటే ధనం కావాలి' అన్నాడు అగస్త్యుడు. 'నాదగ్గిర తపోధనంతప్ప మరో ధనం లేదు. తపోధనంతో అన్నీ సాధించవచ్చు. నిజమే, కాని వీటికోసం తపస్సు ఖర్చుపెట్టడం నాకు నచ్చనిపని. సరే, ఏరాజునయినా యాచిస్తాను. నీకోరిక తీరుస్తాను; వుండు' అని ధనయాచనకోసం బయల్దేరాడాయన.

ఆవెళ్ళడం వెళ్ళడం తిన్నగా శ్రుతపర్వుడు అనే రాజుదగ్గిరికి వెళ్ళాడు అగస్త్యుడు. అతడు చేసిన గౌరవాలూ అవీ అయాక, తాను వచ్చినపని చెప్పాడు. 'నువ్వు పోషిస్తూ వున్నవాళ్ళకి ఇబ్బంది కలగకుండా నీఆదాయంలో ఏమయినా ధనం మిగిలివుంటే అది నాకియ్యి' అని కోరాడు.

'జమఎంతో ఖర్చూ అంతే అవుతోంది నాకు. సున్నకిసున్నా హళ్ళికి హళ్ళిగావుంది నాఖజానా' — చేతులు జోడిస్తూ నివేదించాడు శ్రుతపర్వుడు. ఇద్దరూ కలిసి బ్రధ్నశ్వుడు అనే మరోరాజు దగ్గిరికి వెళ్ళారు. ఇద్దరినీ గౌరవించి, కారణం కనుక్కున్నాడు బ్రధ్నశ్వుడు. శ్రుతపర్వుణ్ణి అడిగినట్టే, బ్రధ్నశ్వుణ్ణీ అడిగాడు అగస్త్యుడు. అతడూ తనఆదాయవ్యయాలు సమంగానే వున్నాయన్నాడు. మిగులు లేదన్నాడు. ముగ్గురూ కలిసి పురుకుత్సుడి కుమారుడు త్రసదస్యుడనే రాజుదగ్గిరికి వెళ్ళారు. అక్కడా అలాగే అడిగాడు అగస్త్యుడు. త్రసదస్యుడూ మొదటి ఇద్దరిలాగే జవాబుచెప్పాడు. అయితే, 'మణిమతీ

పురం వెళితే మనకోర్కె సిద్ధిస్తుంద' ని చెప్పాడు. 'తమ్ముడు వాతాపితో కలిసి ఏలుబడి సాగిస్తున్నాడు ఇల్వలుడు. అతడిదగ్గిర ఎంతో అంత ధనం నిలవవుంది. అతణ్ణి మించిన ధనవంతుడు లేడనే చెప్పాలి, భూలోకంమీద' అన్నాడు. ముగ్గురు రాజులూ, అగస్త్య మునీ కలిసి మణిమతీపురం వెళ్ళారు.

అపరిమితమైన ఆదరం చూపించాడు ఇల్వలుడు. అతిథిపూజా అదీచేసి ఆప్యాయం కనపరిచాడు. తరవాత, వుండనేవుందిగా అతడి వ్రతం — బ్రాహ్మణుడంటే చంపబోవడం — అగస్త్యుణ్ణీ అదేపని చేశాడు. వాతాపిని మేకచేసి చంపాడు. ఆ మాంసం మంచి బాగా కూరవండించాడు. అదంతా అగస్త్యుడికి భోజనం పెట్టాడు.

ఇల్వలుడి సంగతి ముందే తెలుసు రాజులికి. అంచేత, వాడు పెట్టినమాంసం తినవద్దన్నారు రుషిని. 'తమ్ముణ్ణి మేకచేసి చంపుతాడు. ఆమాంసంపెట్టి బ్రాహ్మల్ని చంపుతాడు. వీడి భోజనమే అక్కర్లేదు మనకి. ధనమిచ్చాడా పుచ్చుకువెళదాం. అంతే, మరేమీ వద్దుమనకి' అన్నారు.

వినుకోలేదు ముని. తృప్తిగా పీకలదాకా మాంసంతిని లేచాడు. ఆనవాయితీప్రకారం వాతాపిని పిలిచాడు ఇల్వలుడు. 'తమ్ముడూ! తమ్ముడూ!'— మరెక్కడి తమ్ముడు! కడుపు తడువుకుని గ్రువి తేన్చాడు అగస్త్యుడు. కడుపులోని వాతాపి కడుపులోనే జీర్ణమై వూరుకున్నాడు.

ఎప్పటిలాగే రావలిసిన వాతాపి రాలేదు. ఇదీ వాతాపిని అగస్త్యుడు జీర్ణంచేసుకున్న కథ. అగస్త్యుడి శక్తికి అడిలిపోయాడు ఇల్వలుడు. విచారించాడా, తనమోసం బట్టబయలవుతుంది. దుఃఖం ముంచుకు వస్తున్నా, సంతోషంగా వున్నట్టే నటించాడు. ఇలా తన

మన్నోభావం కనపడనివ్వకండా ముని ముందు చేతులు జోడించాడు. 'ఏం పనిమీద దయచేశారో సెలవియ్యండి' అన్నాడు.

'నువ్వు గొప్ప ధనవంతుడివని తెలుసు మాకు. అందుకని ఈ ముగ్గురు రాజులూ, నేనూ నీదగ్గిర ధనమడిగి పుచ్చుకుందామని వచ్చాం' అన్నాడు అగస్త్యుడు. 'ఎంతకావాలో చెప్పండి. మీరు ఎంతకావాలంటే అంతా ఇస్తాను' అన్నాడు ఇల్వలుడు.

'ఈ రాజులు ముగ్గురికీ తలా పదివేలుఆవులూ, పదివేలు బంగారం వరహాలూ ఇయ్యి. ఇరవైవేల ఆవులూ, ఇరవయివేల బంగారం వరహాలూ, ఒక బంగారంరథమూ నాకు ఇయ్యి' అన్నాడు అగస్త్యుడు. అడిగినంతా ఇచ్చాడు ఇల్వలుడు. రథానికి విరావమూ సురావమూ అని మంచి గుర్రాలు పూశాడు. ఇల్వలుడిచ్చిన ధనంతోసహా రాజులూ మునీ రథంమీద కూచున్నారు. తన సైన్యంకూడా వెంట ఇచ్చి అగస్త్యుడి ఆశ్రమానికి పంపించాడు ఇల్వలుడు.

తమతమ రాజ్యాలికి వెళ్ళిపోయారు రాజులు. లోపాముద్ర కోరినవన్నీ పెట్టి ఆమెని సంతోషపెట్టాడు అగస్త్యుడు. తానూ చక్కగా అలంకరించుకున్నాడు. లోపాముద్రని కౌగిలిలోకి లాక్కున్నాడు. 'ఎంతమంది కొడుకులు కనాలనివుందో చెప్పు' అంటూ లాలించాడు. 'పదిమందితో సమానమయినవాళ్లు వందమంది కావాలా? వందమందితో పోలినవాళ్ళు పదిమంది కావాలా? పోనీ, వెయ్యిమంది కావాలా? అదీకాదు ఇదీకాదు వెయ్యిమందితో సమానమయినవాడు వొక్కడు కావాలా? చెప్పు. ఏమిటి నీఅభిలాష?' అని అడిగాడు.

ముసిముసి నవ్వుల్తో ముర్రిపించింది లోపాముద్ర. 'కొరగాని కొడుకులు కోటిమంది పుడితేమాత్రం ఏంలాభం? వెయ్యిమందిని

పోలిన ఉత్తముణ్ణి వొక్కణ్ణి అనుగ్రహించు. చాలు' అని తలవొంచు కుందామె. 'నువ్వు కోరుకున్న కొడుకు పుడతాడు' అన్నాడు ముని. నీళ్ళాడింది లోపాముద్ర. తపోవనానికి వెళ్ళిపోయాడు ముని. ఏడేళ్ళు గర్భం మోసింది లోపాముద్ర. ఏడోఏట దేదీప్యమానమయిన కుమారుడు కలిగాడు. అతడిపేరు దృఢస్యుడు. వేదరహస్యాలు జపంజేస్తూనే పుట్టాడతడు. నిజంగా వెయ్యిమందికుమార్లు వొకఎత్తూ దృఢస్యుడు వొకఎత్తున్నూ. దృఢస్యుడికి తేజస్వి అని వొకకుమారుడు కలిగాడు. అతడు చెప్పలేనంత ఇధ్మభారం—అంటే కట్టెలబరువు మొయ్యడంచేత, ఇధ్మభారుడనీ అన్నారు అతణ్ణి. ఇలా అగస్త్యముని కొడుకునీ, మనమణ్ణీ కని తన పితరులికి పుణ్యలోకాలు కలిగించాడు.

అరణ్యపర్వం

మూడో ఆశ్వాసం

అగస్త్యముని కథ

వాతాపికథ విన్నాడు ధర్మరాజు. "అగస్త్యముని చరిత్ర ఇంకా వినాలని వుంది" అన్నాడు. రోమశుడు మొదలుపెట్టాడు:

కృతయుగంలో వృత్రాసురుడి ఉపద్రవం అధికంగా వుండేది. కాలకేయుల్తో కలిసి వాడు దేవేంద్రుణ్ణీ, దేవతల్నీ నానాబాధలూ పెట్టేవాడు. భరించలేకపోయారు దేవతలు. బ్రహ్మదగ్గిరికివెళ్ళి మొర పెట్టుకున్నారు. వృత్రుణ్ణిచంపే ఉపాయమేదో చెప్పమన్నారు. 'దధీచి ముని ఎముకతో కాని మీకోర్కె సిద్ధించదు' అన్నాడు బ్రహ్మ. 'దధీచి సరస్వతీవొడ్డుని తపస్సుచేస్తున్నాడు. వెళ్ళి ప్రార్థించండి. తన ఎముకలు ఇస్తాడతడు. వాటితో వజ్రాయుధం మొదలయిన ఆయుధా లవుతాయి. ఆ ఆయుధాల్తో రాక్షసులు చస్తారు. వజ్రాయుధంతో ఇంద్రుడు వృత్రాసురుణ్ణి చంపుతాడు' అన్నాడు.

దేవేంద్రుడితోసహా దధీచిముని దగ్గిరికి వెళ్ళారు దేవతలు. దేవతల కోసం ఎముకలిచ్చి మహోపకారం చెయ్యమని కోరారు. 'ఇంతకంటే కృతార్థత ఏముంది?' అన్నాడు దధీచి. దేవకార్యం కోసం నవ్వుతూ ప్రాణంవొదిలిపెట్టాడతడు. అతడి ఎముకలతో ఆయుధాలు చేసుకున్నారు దేవతలు. వెన్నెముకతో వజ్రాయుధం తయారు చేశాడు బ్రహ్మ. వంద అంచులతో అద్భుతంగా తయారైంది వజ్రాయుధం. ధగధగా మెరిసిపోతూనూ వుంది. 'దీంతో రాక్షససంహారం

చెయ్యి' అంటూ అది దేవేంద్రుడి కిచ్చాడు బ్రహ్మ. దాంతో వృత్రుణ్ణి చంపాడు దేవేంద్రుడు.

వృత్రుడేమో చచ్చాడు. కాలకేయులుమాత్రం మిగిలిపోయారు. దేవతలతో యుద్ధానికి రాకండా సముద్రంలో దాగున్నారు వాళ్ళు. పగలంతా సముద్రంలో వుండేవాళ్ళు. రాత్రిపడగానే బయటికి వచ్చే వాళ్ళు. ప్రజల్ని బాధించుకు తినేవాళ్ళు. 'విద్యా, తపస్సూ వున్న ధర్మాత్ములవల్లే ప్రపంచాలు అపాయం లేకండా వున్నాయి. అలాంటి వాళ్ళని అందరినీ వెదికి చంపామంటే, లోకానికి గుణపాఠం నేర్పిన వాళ్ళమవుతాం' అని నిశ్చయించుకుని, మునుల ఆశ్రమాలమీద దాడి ప్రారంభించారు. ఒకరాత్రి వశిష్ఠుడి ఆశ్రమం ముట్టడించారు. నూటా తొంభయి ఏడుగుర్ని పట్టుకు తినేశారు. మరోరాత్రి చ్యవనుడి ఆశ్రమంమీద విరుచుకుపడ్డారు. వందమందిని మింగేశారు. మరోరాత్రి భరద్వాజాశ్రమంలో ఇరవై మందిని విరుచుకుతిన్నారు. ఇలా బ్రాహ్మల్నీ, ఋషుల్నీ వందలూ, వేలూ తినేస్తూ మునిపల్లెలు నిర్మానుష్యం చెయ్యడం మొదలుపెట్టారు.

యజ్ఞాలు నిలిచిపోయాయి. పుణ్యకర్మలు మూలబడ్డాయి. దేవతలకి ఆహుతులు ఆగిపోయాయి. దేవతల్లో భయోత్పాతమే పుట్టిపోయింది. ముక్కోటిదేవతలూ సమావేశమైనారు. దేవేంద్రుడి నాయకత్వంకింద అగ్నీ, యముడూ, వరుణుడూ, కుబేరుడూ మొదలయినవాళ్ళంతా వైకుంఠానికి వెళ్ళి, విష్ణుమూర్తి దగ్గిర చేతులు జోడించారు. 'ప్రభూ, వరాహావతారమెత్తి భూమిని ఉద్ధరించావు. నరసింహావతారమెత్తి దైత్యుల మూలపురుషుణ్ణి హిరణ్యకశిపుణ్ణి చంపావు. వామనావతారమెత్తి బలిచక్రవర్తిని పాతాళానికి తొక్కావు. యజ్ఞమూర్తివై, యజ్ఞవిరోధి జంబుకుణ్ణి సంహరించావు. గుడ్లగూబల్లా, మావి

వల్లా, చెమటవల్లా, విత్తులవల్లా * — ఈ నాలుగింటివల్లా పుట్టిన సర్వ ప్రాణుల్నీ, రక్షిస్తున్నావు. జగద్రక్షకుడివి. మా విన్నపం చిత్తగించు.

'కాలకేయుల ఉపద్రవం దుర్భరంగా వుంది. బ్రహ్మాండమయిన శరీరాలు వాళ్ళవి. నీటికోటలుకట్టుకుని పగలంతా సముద్రంలో వుంటున్నారువాళ్లు. రాత్రిళ్లు పైకివస్తారు. సర్వఘోరాలూచేస్తున్నారు. ఆశ్రమాలమీదపడి మునీశ్వర్లని చంపేస్తున్నారు. ఏనాడూ లేదింత బ్రాహ్మణహింస. పరమసాధువుల్ని ఇలా బాధించడంతో, భూలోకానికే బాధ కలుగుతోంది. భూమి బాధపడడంవల్ల ప్రపంచాలు యావత్తూ బాధపడుతున్నాయి. వేదాలు జీర్ణించుకున్న బ్రాహ్మలు, వేదాల్లోని పుణ్యకర్మలు చేస్తారు. కాగా, హవ్యాలవల్ల దేవతలూ, కవ్యాలవల్ల పితరులూ తృప్తులవుతారు. వారివల్ల లోకాలు సుఖపడతాయి. అంచేత, బ్రాహ్మణబాధ లేకండా అనుగ్రహించు. లోకాలు రక్షించు' అంటూ ప్రార్థించారు.

ప్రసన్నుడయాడు విష్ణుమూర్తి. 'మహాబలవంతులు కాలకేయులు. సముద్రంలో వున్నంతవరకూ వాళ్ళని సాధించడం కష్టం. సముద్రం నీరంతా తీసెయ్యాలి. అప్పుడూ వాళ్ళపని పట్టించాలి. ఇది తప్పిస్తే మరో ఉపాయం లేదు. ఐతే, భయపడకండి మీరు. సముద్రం నీళ్ళన్నీ వరుణుడివి కదా! మిత్రుడూ, వరుణుడూ కన్నకొడుకు అగస్త్యుడు. ♦ అంచేత, అతడే సముద్రం నీళ్ళన్నీ తాగెయ్యగలడు. వెళ్ళండి అగస్త్యుణ్ణి ప్రార్థించండి' అన్నాడు.

---

* గుడ్లవల్ల పుట్టినవి (అండజాలు) పక్షులూ, పాములూ, మొ.
మావివల్ల పుట్టినవి (జరాయుజాలు) మనుష్యులూ, మృగాలూ, మొ.
చెమటవల్ల పుట్టినవి (స్వేదజాలు) నల్లులూ, పేలూ మొ.
విత్తులవల్ల పుట్టినవి (ఉద్భిజ్జాలు) చెట్లూ, గడ్డీ, మొ.

♦ వెనకటికి వోనాడు మిత్రుడూ, వరుణుడూ వస్తూవస్తూ దారిలో ఊర్వశిని చూశారు. ఆవెం

విష్ణువుదగ్గిర సెలవుతీసుకున్నారు దేవతలు. అగస్త్యుడిదగ్గిరికి వచ్చారు. అప్పటికే దక్షిణదేశంలో వున్నాడు అగస్త్యుడు. ఎన్నో విధాల అతణ్ణి ప్రార్థించారు 'దేవలోకకళ్యాణం నీవల్లే కావాలి. వెనకటికి వింధ్యపర్వతం పెరిగి ప్రపంచానికి ఉపద్రవం తెచ్చిపెట్టినపుడు నువ్వే ఉద్ధరించావు. మహామునీ, ఇప్పుడూ నువ్వే కరుణించు' అన్నారు.

"ఐతే, వింధ్య ఎందుకు పెరిగింది? అది అగస్త్యుడెలా వారించాడు?" అని అడిగాడు ధర్మరాజు. "చెపుతాను, విను" అంటూ ప్రారంభించాడు రోమశుడు.

మేరుపర్వతంచుట్టూ సూర్యుడు ప్రదక్షిణంచేస్తున్నాడు కదా! అదిచూసి మచ్చరంపట్టుకుంది వింధ్యకి. ఆకోపంతో సూర్యుణ్ణి నిలదీసి అడిగింది, ఒకనాడు. 'మేరువుకంటే ఏమంత తీసిపోయామని, నువ్వురోజూ దానిచుట్టే తిరుగుతున్నావు? నాచుట్టూ తిరగవేం? మతీసుతీ లేనట్టుంది నీకు! ఏమిటిది?' అంటూ నిక్కచ్చి చేసింది.

'నన్నేం చెయ్యమన్నావు?' అన్నాడు సూర్యుడు. 'మొదటినించీ విధి విధించిన విధాన మది. ఇందులో నాస్వేచ్ఛ పనికిరాదు' అన్నాడు. అరికాలిమంట నెత్తికెక్కింది వింధ్యకి. 'ఐతే, అదేదో చూస్తానుండు' అంటూ రుసరుస లాడింది. హొడావుగా అదే పెరగడం మొదలుపెట్టింది. మేఘాలుదాటి ఆకాశంమీదకే పెరిగిపోయింది. ఇంకా — ఇంకా ఎత్తుగా, సూర్యుడూ చంద్రుడూ నక్షత్రాలూ నడవడానికి వీలులేకండా పే — ద్ద రాకాసిలా ఆకాశమంతా ఆక్రమించింది.

టనే వాళ్ళకి వీర్యస్ఖలనం అయిపోయింది. ఊర్వశి అది తీసి, ఒక కుండలో భద్రపరిచింది. కొన్నాళ్ళకి ఆ కుండలోంచి అగస్త్యుడూ వశిష్ఠుడూ పుట్టారు. వశిష్ఠుడు మొదట బ్రహ్మ మానస పుత్రుడు. ముని శాపంవల్ల దేహం పోగొట్టుకుని తిరిగీ ఇలా పుట్టాడు.

సూర్యచంద్రుల రాకపోకలు ఆగిపోయాయి. నక్షత్రాలూ గ్రహాలూ వచ్చి వింధ్యందగ్గిర చిక్కుపడిపోయాయి. ఇది రాత్రి, ఇది పగలూ అని తెలియడం లేదు. అంతా గుడ్డిగా అయిపోయింది. దేవత లందరూ పరుగెత్తుకువచ్చారు. ఎన్నోవిధాల బోధచేశారు. ఊహూ: మంకుపట్టు పట్టుకు కూచుంది వింధ్యం. ఏం దారి ?

అప్పుడు అగస్త్యుణ్ణివెళ్ళి ఆశ్రయించారు దేవతలు. 'సూర్య చంద్రుల గతులు నిలిచిపోయాయి. లోకాలు స్తంభించి పోయాయి. వింధ్య పెరుగుదల నివారించాలి. ఈపని నువ్వే చెయ్యాలి. మరొకరికి సాధ్యంకాదు' అంటూ కాళ్ళావేళ్ళా పడ్డారు.

లోపాముద్రని వెంటపెట్టుకుని వింధ్యం వచ్చాడు అగస్త్యుడు. భక్తిపూర్వకంగా ఋషిని పూజించింది విధ్యం. 'దక్షిణదేశం వెళతాను. దారి కావాలి' అన్నాడు అగస్త్యుడు. 'చిత్తం' అంటూ నేల మట్టంగా తల వొగ్గింది వింధ్యం. 'ఇదిగో, మన సద్భావం కలకాలమూ వుండాలి. నేనుమళ్ళీ తిరిగివచ్చేదాకామాత్రం నువ్వు ఇలాగే వుండాలి' అన్నాడు ముని. 'మహాప్రసాదం' అంది వింధ్యం. దక్షిణాది వెళ్ళాడు అగస్త్యుడు. ఆవెళ్ళడం వెళ్ళడం అక్కడే వుండిపోయాడు. మరి తిరుగుముఖంపట్టలేదు. అదీ ఆకథ. ఇక ప్రకృతానికి వద్దాం.

అలా దేవతలు తనని పొగుడుతూవుంటే, చల్లని చిరునవ్వు నవ్వాడు అగస్త్యుడు. 'ఏమిటి సంగతి? చెప్పండి' అన్నాడు. కాల కేయుల ఘోరాలు వివరించారు దేవతలు. దీనికి ప్రతిక్రియ మాకు సాధ్యంకాకండావుంది. నువ్వే పూన్యుంకట్టుకోవాలి. సముద్రంనీళ్ళు నువ్వు తాగితేచాలు. మా ఆయుధాల్తో వాళ్ళపనిపట్టేస్తాం మేం' అన్నారు. 'సరే, కానియ్యండి' అన్నాడు అగస్త్యుడు. సముద్రం దగ్గిరికి ప్రయాణమయాడతడు.

కెరటాల చేతుల్తో భరతం పడుతున్నట్టుంది సముద్రం. గాలి కుదవేస్తుంటే, మీదికి వచ్చేస్తున్నట్టుంది. పర్వతగుహల్లోకి పరిగెడుతున్నట్టుంది. నురుగు నురుగులయి నవ్వుతున్నట్టుంది. క్రూరమయిన మొసళ్ళూ వాటితో అల్లకల్లోలంగానూ వుంది.

సముద్రం దగ్గిరికి వచ్చాడు అగస్త్యుడు. దేవతలూ, మహామునులూ, గరుడులూ, ఖచరులూ, సిద్ధులూ, గంధర్వులూ, నాగులూ యక్షులూ — యావన్మందీ వెంటవచ్చారు. యావన్మందీ ముక్కుమీద వేలు పెట్టుకుని బొమ్మల్లాగ చూస్తూనే వున్నారు. గుటకల మీద గుటలు వేస్తూ సముద్రంనీళ్ళన్నీ తాగేశాడు అగస్త్యుడు. చిన్న చుక్కన్నా మిగలకండా ఖాళీఅయిపోయింది సముద్రం. తిమి తిమింగలాలూ, మొసళ్ళూ, తాబేళ్ళూ, పాములూ, ఎండ్రపీతలూ— ఇలాటివన్నీ కళవిళ పడతూ బైటపడ్డాయి. వాటితోపాటు కాలకేయులూ బయటపడ్డారు. కాలకేయులు కనపడడమే తడువు, విరుచుకుపడ్డారు దేవతలు. దేవేంద్రుడి నాయకత్వంకింద యుద్ధమే లంకించుకున్నారు.

హటాత్తుగా వచ్చినదాడి కాసుకోలేకపోయారు కాలకేయులు. దేవతల ఆయుధాలికి బలేఅయిపోయారు కొందరు. భయపడి పాతాళం చొరబడ్డారు కొందరు. కకావికలై కాళ్ళకి బుద్ధిచెప్పారు కొందరు. ఇలా కాలకేయులు అడగారిపోవడంతోటే హాయిగా సుఖపడిరది లోకం. ఇదంతా మహాత్మా, నీవల్లే అని అగస్త్యుడికి జేజేలు పెట్టారు దేవతలు. 'కాలకేయుల పనేమో కడతేరింది. ఇక సముద్రం యథాప్రకారం నిండించు. ఎన్నో జంతువులికి ఆశ్రయం ఇది. ఇలా ఇంకిపోయివుంటే ఎలాగ ?' అంటూ వేడుకున్నారు.

'నీళ్ళు నేనెక్కడ తెచ్చేది ?' అన్నాడు అగస్త్యుడు. 'నా కడుపులో అప్పుడే అరిగిపోయాయి అవి. ఒక్క చుక్క తెమ్మన్నా తేలేను' అన్నాడతడు.

గట్టిచిక్కి వచ్చింది. సముద్రం నిండే దారేమిటి ? మునులూ, దేవతలూ అంతా కలిసి బ్రహ్మదగ్గిరికి వెళ్ళారు. సముద్రంలోకి నీ ళ్ళేలా వస్తాయో చెప్పమన్నారు. బాగా ఆలోచించాడు బ్రహ్మ. 'లాభంలేదు' అని పెదివి విరిచాడు. 'ఎంతో కాలం ఇలా వుండవలిసిందే. కొంత కాలం గడిచాక, భగీరథుడు అని వొకడు పుడతాడు. అదిగో, అతడే సముద్రం నింపుతాడు. ఇంకొకడికి సాధ్యంకాదు' అన్నాడు. ఇహ చేసేదేముంది ? ఎవరి నివేశాలికి వాళ్ళు వచ్చేశారు మునులూ దేవతలున్నూ. అదీ అగస్త్యుడి కథ.

"ఐతే, భగీరథుడు సముద్రం ఎలానింపాడు ?" అని అడిగాడు ధర్మరాజు. రోమశుడు చెప్పాడు.

భ గీ ర థు డి క థ

పూర్వం ఇక్ష్వాకువంశంలో సగరుడని వొక మహారాజు వుండేవాడు. అప్పటికి ప్రబలంగావుండిన హైహాయవంశం రాజుల్ని జయించి, ప్రపంచ మంతా ఏకశాసనంకింద ఏలుబడి సాగించాడతడు. వైదర్భి, శైబ్యా అని అతడికి ఇద్దరు భార్యలు. అయితే సంతానం మాత్రం లేదు. ఆవిచారంతో ఇల్లువొదిలి తపస్సుకి వెళ్ళిపోయాడతడు. కైలాసపర్వతంమీద ఘోరమయిన తపస్సుచేశాడు. కొన్నాళ్ళకి శివుడు ప్రత్యక్షమయాడు. ఏం కావాలో కోరమన్నాడు. కుమాళ్ళు కావాలని ప్రార్థించాడు సగరుడు. వైదర్భికి అరవయివేలమంది కుమాళ్లూ, శైబ్యకి వొక కుమారుడూ కలిగేటట్టు వరమిచ్చాడు శివుడు. వైదర్భికొడుకులు పొగరుపోతులవుతారనీ, అందరూ వొకేసారి కాలం చేస్తారనీ, శైబ్యకొడుకు మాత్రం వంశకర్త అవుతాడనీ చెప్పాడు.

'ఇంతమంది కలిగినా, కలగనట్టే కదా,' అని విచారిస్తూ ఇంటికివచ్చేశారు సగర దంపతులు. కొన్నాళ్ళు గడిచాయి. సగరుడి

భార్యలు ఇద్దరూ నీళ్ళోడారు. శైబ్యకి అసమంజసుడని వొక కొడుకు పుట్టాడు. వైదర్భికిమాత్రం వింతగా వొక ఆనపకాయ పుట్టింది. 'అరవై వేలమంది పుడతారని వరమిచ్చాడు శివుడు. అరవై వేలమందికి బదులు ఆనపకాయ?' అంటూ అది పారవెయ్యటానికి సిద్ధపడ్డాడు సగరుడు. కూడదంటూ కేకవేసింది ఆకాశవాణి. 'రాజా, తొందర పడకు. దీనివిత్తనాలు వొక నేతిజాడీలో జాగ్రత్తచెయ్యి. వాటి లోంచి నిక్షేపంలాంటి కొడుకులు అరవై వేలమంది పుడతారు' అంది.

ఆనపవిత్తనాలు నేతిజాడీలో వేశాడు సగరుడు. రెండుమూ సాలు గడిచింది. ఆనపవిత్తుల్లోంచి అరవై వేలమంది కొడుకులూ పుట్టారు. వాళ్ళంతా విపరీతంగా పెరిగారు. భూమీ ఆకాశం రెంటినీ తాళాలు వాయించేటట్టు తయారయారు. ఇంద్రలోకం మొదలుకుని అన్నిలోకాలూ హింసించడం మొదలుపెట్టారు. అసమంజసుడూ వొక రాక్షసుడిలా తయారయాడు. ఊళ్ళో పసిపిల్లలు కనపడితే చాలు, పీకపిసికి ఏట్లో పారేసేవాడు. మహా గోలపెట్టారు ప్రజలు. దాంతో అతణ్ణి రాజ్యం వెళ్ళగొట్టాడు సగరుడు.

సగరపుత్రుల దుర్నయాలు సహించలేక పోయారు దేవతలు. బ్రహ్మదగ్గిరికి వెళ్ళి మొరపెట్టారు. 'భయపడకండి' అన్నాడు బ్రహ్మ. వాళ్ళపాగరే వాళ్ళని భస్మం చేస్తుంది. మీరు అలా చూస్తూ వుండండి' అన్నాడు. కొన్నాళ్ళయాక, అశ్వమేధయాగం తలపెట్టాడు సగరచక్రవర్తి. అన్నీ సిద్ధమయినాయి. గుర్రం వొదిలిపెట్టారు. దాన్ని రక్షిస్తూ సగరుడి కుమాళ్ళు వెంటనడిచారు. ప్రపంచమంతా తిరిగింది గుర్రం. చివరికి నీళ్ళులేని సముద్రంలో దిగింది. అంతే. మరి కనపడలేదు. ఎంతో వెదికారు రాజకుమాళ్ళు. కనపడలేదు. తిరిగివచ్చి తండ్రితో చెప్పారు. 'పాతాళం తవ్వి అయినా గుర్రం పట్టుకురండి' అన్నాడు సగరుడు. అరవై వేలమంది సగరకుమాళ్ళూ వెళ్ళారు. సముద్రంల్లో

దిగబడ్డారు. పారలూ, గడ్డపారలూ పట్టుకుని బురదంతా తిరగ వేశారు. బురదలో బతుకుతూన్న జంతువులు చిందరవందర చేశారు. కనపడ లేదు గుర్రం. పాతాళందాకా తవ్వుదామన్నారు. అంతమందీ అదే పనిగా తవ్వడం మొదలుపెట్టారు. అలా తవ్వుతూ తవ్వుతూ ఈశాన్యంగా వెళ్ళారు. అక్కడ కపిలముని ఆశ్రమం చూశారు. అదిగో గుర్రం. ఆశ్రమం పక్కనే తిరుగుతూ మేస్తోంది. అంతమందీ వొక్కసారి పరుగెత్తారు. ఆశ్రమంలో జపంచేసుకుంటున్నాడు కపిలముని. 'వీడే గుర్రం దొంగ' అని చెడామడా తిట్టారు అతణ్ణి. కళ్ళు మొయ్యా కోపంవచ్చింది కపిలమునికి. ఒక్కసారి కళ్లువిప్పాడు. నిప్పులు — నిప్పులే వర్షించాయి చూపులు. దాంతో అరవై వేలమందీ అమాంతంగా భస్మమై పూరుకున్నారు. కబురు చెప్పిందికి కూడా వొకపురుగు లేకండా పోయింది. అదంతా పైనించి నారదుడుమాత్రం చూశాడు. వచ్చి, సగరుడితో చెప్పి వెళ్ళాడు. ఘోరంగా దుఃఖించాడు సగరుడు. శివుడు చెప్పినంతా అయింది. ఇక విచారించిమాత్రం ఏం లాభం?

అప్పటికి అసమంజసుడికి అంశుమంతుడని వొకకొడుకు వుండే వాడు. మనమణ్ణి పిలిచాడు సగరుడు. 'బాబూ, నీతండ్రులు అర వయివేలమందీ హతవారిపోయారు. నీనాన్నని వాడిదుర్మార్గం వల్ల ఆనాడే తగిలేశాను. పుత్రులుకలిగీ అపుత్రకుణ్ణయిపోయాను. పుట్టె డంత పుత్రశోకం! అశ్వమేధం ఆగిపోయిందన్న బాధ మరీ దుర్భ రంగా వుంది. ఇక, నువ్వే మాకు ఆధారం. ఎలాఅయినా ఈ యజ్ఞం సాగే ఉపాయం చూడు' అన్నాడు.

తాతగారి మాటమీద తక్షణం పయనమయాడు అంశుమం తుడు. తన తండ్రులు తవ్వినదారిని సముద్రంలోంచి వెళ్ళాడు. కపిల ముని ఆశ్రమం చూశాడు. ఆశ్రమంలో సూర్యబింబంలా ప్రకా

శిస్తున్నాడు కపిలముని. అంజలిబంధం శిరస్సుమీద కీలించాడు అంశు మంతుడు. తాను వచ్చినపని సవినయంగా విన్నవించాడు.

చల్లనిచూపు చూశాడు కపిలుడు. దీవించాడు. గుర్రం తీసుకు వెళ్ళమన్నాడు. 'నువ్వు తీసుకువెళ్లుతున్న ఈగుర్రంతో అశ్వమేధం నిర్విఘ్నంగా జరుగుతుంది. మీతాత కృతార్థుడూ అవుతాడు. కొడుకులు కన్నవాళ్ళకి లభించే ఉత్తమగతులూ అతడికి లభిస్తాయి. తాతేకాదు, నీతండ్రులూ తరించడానికీ నువ్వే కారణమవుతావు. నీమనమడు భగీరథుడు గంగని భూలోకం తెస్తాడు. సముద్రం నింపు తాడు. నీతండ్రుల భస్మరాసులమీంచి గంగ ప్రవహిస్తుంది. వాళ్ళకి ఉత్తమగతులు కలుగుతాయి' అన్నాడు.

గుర్రం పట్టుకుని తాతదగ్గిరికి వచ్చాడు అంశుమంతుడు. ముని చెప్పిన భవిష్యత్తు విషయాలు వివరించాడు. సంతోషించాడు సగర చక్రవర్తి. పుత్రశోకం మరిచిపోయాడు. అశ్వమేధయజ్ఞం పూర్తి చేశాడు. సముద్రుణ్ణి పుత్రభావంతో స్వీకరించాడు. అదిమొదలు సముద్రానికి సాగరమనీ పేరు వచ్చింది. ఇలా ఎంతోకాలం రాజ్యం చేశాడు సగరచక్రవర్తి. అతడి అనంతరం అంశుమంతుడు రాజయాడు.

అంశుమంతుడి కొడుకు దిలీపుడు. తాతలాగే ఎంతోకాలం ఏలుబడి సాగించాడు అంశుమంతుడు. దిలీపుడు ప్రయోజకుడయాక, అతడికి రాజ్యం సమర్పించి తపోవనం వెళ్ళిపోయాడు అంశుమంతుడు.

తండ్రి ముత్తాతల్ని మరిపించాడు దిలీపుడు. తాతలు అధోగతిలో వుండడం విని విచారించాడు. గంగని భూమిమీదికి దింపాలని ఎంతో ప్రయత్నించాడు. అయితే, సాధ్యంమాత్రం కాలేదు.

దిలీపుడి కుమారుడే భగీరథుడు; వంశోద్ధారకుడు; పుణ్య మూర్తి. భగీరథుణ్ణి సమస్త సామ్రాజ్యానికీ చక్రవర్తిచేసి, తాను తపోవనం వెళ్ళిపోయాడు దిలీపుడు. 'కపిలముని కోపంతో భస్మమై

పోయారు తన ముత్తాతలు. గతుల్లేక అలా పడివున్నారు.' — బాల్యం నించీ బాధిస్తూ వుండే దిది భగీరథుణ్ణి. గంగని భూమ్మీదికి తేవాలి. వాళ్ళకి ముక్తి కలిగించాలి. రోజూ షష్ఠిఘడియలూ ఇదే దీక్ష. ఈ దీక్షతోనే అతడు హిమాలయం వెళ్ళాడు.

బ్రహ్మాండమంత ఎత్తుంది హిమాలయం. నక్షత్రమండలం అంటు తున్నాయి దాని శిఖరాలు. రకరకాల ధాతువుల్తో నిండిపోయి వున్నా యవి. తెల్లటి మంచు శిఖరాలమీద నల్ల నల్లటి మేఘాలు అద్భు తంగా వున్నాయి. రంగు రంగుల రత్నాలతో చిత్ర విచిత్రంగా వున్నాయి గుహామందిరాలు. వాటిల్లో తమ తమ భార్యలతో విహా రిస్తున్నారు దేవతలూ, గంధర్వులూ, విద్యాధరులూ, సిద్ధులూన్నూ. చెట్లమీద చిలకలూ, కోయిలలూ, మైనగోరలూ పావురాపిట్టలూ, నెమళ్లూ, తుమ్మెదలూ చకోరాలూ, చాతకాలూ మధుర ధ్వనులు చేస్తున్నాయి. సింహాలూ, శరభమృగాలూ, పెద్దపులులూ ఏనుగులూ హనుమంతులూ వాటితో కోలాహలంగా వున్నాయి పొదలు.

ఇలా ఎంత అందంగావుందో, అంత భయంకరంగానూ వుంది హిమాలయపర్వతం. దానిమీద గంగాదేవికోసం తపస్సుప్రారం భించాడు భగీరథుడు. అడివిపళ్ళూ అవీమాత్రం తింటూ ఎన్నో వ్రతాలుచేశాడు. ఉపవాసాలూ, దేవపూజలూ, జపాలూ చేశాడు. ఎన్నోఅన్ని సంవత్సరాలు నిష్ఠతో వున్నాడు. అతడితపస్సు మెచ్చి, గంగాదేవి ప్రత్యక్షమయింది. 'ఎందు కింత తపస్సుచేస్తున్నావు ? ఏం కావాలి?' అని అడిగింది. భక్తిపూర్వకంగా దండప్రణామంచేశాడు భగీర థుడు. 'అమ్మా నాతాతలు అరవైవేలమందీ కపిలమునికోపానికి భస్మమై పోయారు. ఉత్తమగతులులేక పడివున్నారు. నీపుణ్యజలంతో కాని ముక్తిలేదు, వాళ్ళకి. అందుకని దేవీ, నాది వొక్కటే ప్రార్థన. స్వర్గం నించీ భూమికిదిగాలి నువ్వు' అని ప్రార్థించాడు. 'తప్పకండా వస్తాను'

అంది గంగ. 'నా అభ్యంతరం లేదు. అయితే, పైనించి నేను దిగినప్పుడు నాప్రవాహం భరించాలి. ఆ పనికి వొక్క శివుడుమాత్రం సమర్థుడు. మరొకరికి సాధ్యంకాదది. అందుకని, ముందు శివుణ్ణి ఆశ్రయించు. ఆయన 'ఊఁ' అంటే చాలు. నీకోర్కి చెల్లిస్తాను' అంది.

కైలాసం వెళ్ళాడు భగీరథుడు. శివుడికోసం తపస్సుచేశాడు. ఎంతోఅంత కాలానికి ప్రత్యక్షమయాడు శివుడు. 'వెళ్ళు, గంగని భూలోకం రమ్మను. నేను భరిస్తాను' అన్నాడు. మళ్ళీవచ్చి, గంగని ప్రార్థించాడు భగీరథుడు.

గంగావతరణం

కరుణించింది గంగమ్మ. భూలోకానికి దిగింది. కెరటాలతో ఎగిరిఎగిరి వచ్చింది. వురకలు వేసుకుంటూ దిగింది. ఆకాశమంతా ఆక్రమిస్తూ వచ్చింది. దిక్కులన్నీ నిండిపోతూ దిగింది. జలచరాలతో ప్రవహిస్తూ వచ్చింది. సుళ్ళుతిరుగుతూ దిగింది. కింద నుంచున్నాడు శివుడు. ముక్కోటిదేవతలూ చూస్తున్నారు. ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకుంటున్నారు. చిన్నపద్మపత్రం ధరించినట్టే ఆ మహాప్రవాహం గంగమ్మని, జటాజూటంలో ధరించాడు శివుడు.

శివజటాజూటంనించి వొయ్యారంగా భూమిమీదికి దిగింది గంగ. హంసనడకలు. నురుగునవ్వులు. చేపచూపులు. కలకలపలుకులు. కొత్తపెళ్ళికూతురులా నడిచింది గంగమ్మ. భగీరథుడు దూత. ప్రేమకోసం శుష్కించినవరుడు సముద్రం. వెళ్ళి, జీవనం పోసింది గంగ. ఎండినసముద్రం నిండింది. సగరసంతానం తరించింది.

గంగ భూలోకం వచ్చింది. సూర్యచంద్రులు వున్నంతకాలం భగీరథుడికీర్తి నిలిచింది.

గంగావతరణమూ, భగీరథుడికథా విన్నాక, అక్కడినించి నందా అపరనందా నదులదగ్గిరికివెళ్ళారు పాండవులు. ఆనదుల్లోస్నానాలు

చేసి హేమకూటం వెళ్లారు. అక్కడ వొక వింతే కనపడిందివాళ్ళకి. ఎక్కడాఏమీ కనపడదు, రాళ్ళుపడుతున్నాయి. గాలి గడ్డగట్టిపోయి వుంది. వర్షం కురిసేస్తూవుంది. చదివేవాళ్ళులేరు, కాని వేదఘోష వినిపిస్తూవుంది. సాయంత్రం, ప్రాతఃకాలం అగ్నిప్రజ్వలిల్లుతూనూ వుంది. దోమలు మీాదపడిఅదేకరవడం కరిచేస్తూవున్నాయి. అదంతా చూసి "ఏమిటిది?" అని రోమశుణ్ణి అడిగాడు ధర్మరాజు.

"ఇక్కడ రుషభకూటంలో రుషభరుషి, శతవృద్ధు తపస్సు చేస్తూవుంటాడు. ఎవరన్నామాట్లాడితే తన తపస్సు చెడిపోతుందని మండిపడి ఈకొండని పిలిచి రాళ్లు రువ్వుమన్నాడు. గాలిని చప్పుడు చెయ్యవద్దన్నాడు. ఇతర్లమాటలు తనచెవుల్లో పడకండా వర్షం కుర వాలని మేఘాల్తో చెప్పాడు. అంచేత తపస్సూ, దానమూ, ధర్మమూ, శమమూ, దమమూ, — ఇవేవీ లేనివాళ్ళు ఈకొండ ఎక్కలేరు. దేవతలూ, దేవదర్శనులూ రుషభమునిదర్శనంకోసం వస్తారు. ఇక్కడ దేవతలు యజ్ఞాలుచేశారు. దానికి నిదర్శనంగా ఇప్పటికీ కుశల ఆకా రంలో గరికమొలకలూ, యూపస్తంభాల ఆకారంలో వృక్షాలూ కనిపిస్తాయి" — అని చెప్పాడు రోమశుడు. ఆపుణ్యతీర్థంలో స్నానం చేసి, ముందుకి నడిచారు పాండవులు. దారికడాకూ విశేషాలు చెప్పుతూ వచ్చాడు రోమశుడు.

"ఇది విశ్వామిత్రుడి ఆశ్రమం. ఇది కౌశికినది రుశ్యశృంగుడి మడుగు." — రుశ్యశృంగుడిమడుగు అనడంతోనే "రుశ్యశృంగుడికథ వినాలనివుంది" అన్నాడు ధర్మరాజు. రోమశుడు చెప్పాడు.

రు శ్య శృ ం గు డి క థ

రుశ్యశృంగుడు కశ్యపముని మనుమడు. విభాండకరుషి కుమా రుడు. అతడి జన్మకథ చిత్రమైంది. విభాండకుడు అఖండబ్రహ్మ

చారి. అతడు వొకనాడు మడుగులో స్నానం చేస్తున్నాడు. అదే సమయానికి ఆదారిని ఊర్వశి వెళ్ళడం తటస్థించింది. అందకత్తెలలో అందకత్తె ఊర్వశి. ఆమెని చూడడంతోనే మనస్సు చలించింది విభాండకుడికి. నీళ్ళలో వీర్యస్ఖలనమూ అయిపోయింది. అమోఘమయింది రుషివీర్యం. నీళ్ళకనివచ్చి, వొక ఆడలేడి అది మింగింది. గర్భం నిలిచింది లేడికి. కొన్నాళ్ళకి లేడి గర్భంలో పుట్టాడు రుశ్యశృంగుడు. కొడుకుని తీసి విభాండకుడు పెంచాడు. తండ్రితప్ప మరో మనిషికాని, ఆశ్రమం తప్ప మరోస్థలంకాని తెలియదు రుశ్యశృంగుడికి. ఆశ్రమంలోనే ఘోరమయిన తపస్సు చేసుకుంటూ కూచుండేవాడతడు.

ఆదినాల్లో అంగదేశం * రోమపాదుడు పాలిస్తూ వుండేవాడు. ఒకసారి అతడి దేశంలో వర్షాలు కురవడం మానేశాయి. ప్రజలు బెంగ పెట్టుకున్నారు. పండితుల్ని పిలిచి 'దీనికి ఏమిటి కారణం?' అని అడిగాడు రోమపాదుడు. 'నీ పురోహితుణ్ణి నువ్వు అవమానించావు. పొగరుబోతువని బ్రాహ్మలు నిన్ను బహిష్కరించి వెళ్ళారు. అందుకని నీ అంగదేశం అనావృష్టిదోషానికి పాల్పడింది' అన్నారు పండితులు. 'ఐతే, ఇప్పుడు ఏమిటి సాధనం?' అని అడిగాడు రాజు. 'ఒకటే ఉపాయం వుంది' అన్నారు పండితులు. 'రుశ్యశృంగుడని వొక ముని వున్నాడు. అతడు ఎక్కడవుంటే అక్కడ పుష్కలంగా వర్షాలు కురుస్తాయి. అలాంటివరం అతడికిచ్చాడు దేవేంద్రుడు. కనక, రుశ్యశృంగుణ్ణి ఇక్కడికి ఎలాఅయినా తెప్పించావా, నీరాజ్యంలో వర్షం కుండలతో కుమ్మరిస్తుంది' అన్నారు.

వారి సలహాప్రకారం, ముందు పురోహితుడికి చేసిన అవమానానికి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకున్నాడు రోమపాదుడు. తరవాత, మాంచి

---

* ఇక్కడ శివుడికంటిమంటతో మన్మథుడు అంగత్యాగం (దేహత్యాగం) చేయడంవల్ల దీనికి అంగదేశం అని పేరు వచ్చిందని వాల్మీకి. చూ. బాలకాండ.

నెరజాణలవంటి సానుల్ని పిలిపించాడు. 'ఇదిగో, మీరు ఋశ్యశృంగుణ్ణి వల్లో వేసుకోవాలి. ఎలాఅయినా ఇక్కడికి తీసుకురావాలి' అని చెప్పి విభాండకమునిఆశ్రమానికి పంపించాడు. మంచిమంచి మిఠాయిలూ, గమ్ముమనిపోయే వాసనద్రవ్యాలూ అవీ తీసుకుని పయనమయ్యారు సానులు. అప్సరసలలాగే వున్నారు వాళ్ళు. అలావెళ్ళి ఆశ్రమంపక్కతోటలో మకాంచేశారు.

ఋశ్యశృంగుణ్ణి అగ్నిహోత్రాలు చూస్తూవుండమని, పళ్ళూ వాటికోసం అడివికి వెళ్ళాడు విభాండకుడు. ఆసందు చిక్కింది సానులికి. యవ్వనంతో, మాంచి అరిటిమొవ్వలా నవనవలాడుతూన్న తన కూతుర్ని బాగా ముస్తాబుచేసింది, ఒక ముసిలిసాని. ఋశ్యశృంగుడి దగ్గిరికి పంపింది.

దాన్ని చూశాడోలేదో, తడబడిపోయాడు ఋశ్యశృంగుడు. అదీ వొక ఋషికుమారుడే అనుకున్నాడు. 'ఎక్కడినించి వచ్చావు ఋషికుమారా!' అంటూ ఆహ్వానించాడు. 'ఎంచక్కా వున్నావు! నీలాంటి ఋషికుమారుణ్ణి ఎన్నడూ చూడలేదు' అంటూ లేడిచర్మం, దర్భలూ పరిచి కూచోబెట్టాడామెని. అర్ఘ్యమూ, పాద్యమూ ఇచ్చాడు. అడివిదుంపలూ, పళ్ళూ ఇచ్చి అతిథిపూజా ఆరంభించాడు.

'ఇలాకాదు, నామాట విను' అంది సాని. 'మాఆశ్రమానికి నువ్వు వస్తానంటేనే, నువ్వుచేసే మర్యాదలు పుచ్చుకుంటాను నేను. మాఆశ్రమం ఇక్కడికి మూడుయోజనాలే వుంది. నాతో రా. స్నేహంగా వుందాం మనం' అంది. 'తప్పకండా వస్తాను' అన్నాడు ఋశ్యశృంగుడు. అతిథిసత్కారాలు చేసి సాన్ని పూజించాడు. ఆమె తెచ్చిన పూలదండలు వేసుకున్నాడు. అత్తర్లూ, గంధాలూ రాసుకున్నాడు. మిఠాయిలూ తిన్నాడు. రంగురంగుల పట్టుబట్టలూ కట్టుకున్నాడు. అతడిఎదట అభినయం పట్టింది సాని, నాట్యం

చేసింది. పాటలు పాడింది. బంతాటలాడి అతణ్ణి రెచ్చగొట్టింది. తన వొయ్యారమంతా వొలికించింది. కిలకిలా నవ్వింది. గా—ట్టిగా కౌగిలించుకుంది. పెదవులికి పెదవులు తగిలించింది. 'ప్చ్' అంటూ ముద్దూ పెట్టుకుంది. విభాండకుడు వచ్చేవేళ అయేసరికి, 'మళ్ళీ వస్తాను' అని చెప్పి వచ్చేసింది.

నిషా తాగినట్టయింది ఋశ్యశృంగుడికి. అగ్నిహోత్రాలు మరిచే పోయాడు. సానివెళ్ళినదిక్కే చూస్తూ వుండిపోయాడు. కొంతసేప టికి పళ్ళూ అవీ పట్టుకుని వచ్చాడు విభాండకుడు. కొడుకుని చూసి మతిపోయింది అతడికి. 'అగ్నిహోత్రం మాని, ఇలా కూచున్నా వేమిటి? ఏమిటి విచారిస్తున్నావు' అని అడిగాడు.

'ఏమీలేదు,' అన్నాడు ఋశ్యశృంగుడు. 'ఇపుడిపుడే నాదగ్గి రికి వొక బ్రహ్మచారి వచ్చి వెళ్ళాడు. ఎంతో అంత అందంగా వున్నా డతడు. అచ్చంగా బంగారంలా వుంది అతడి శరీరం. మొహం పద్మమే పద్మం. గమ్ముమనిపోతున్నాయి జడలు. అతడిగుండెలమీద, బాగా బలిసి, గుండ్రంగా ఎంచక్కా పెద్దపెద్ద పిండాలు రెండు వున్నాయి. మెళ్ళో తళతళమంటూ జపమాల వేలాడుతోంది. ఒత్తయిన వెంట్రు కల్లో బంగారం పట్టీ వుంది. అతడు నడుస్తూవుంటే, కలహంసలు పలుకుతున్నట్టు చప్పుడవుతుంది. సన్నని నడుం, అలాఅలా కదులు తుంది. పెదివి కదిపితే చాలు, కమ్మని పరిమళం. మాట్లాడితే, కోకిల పలికినట్టు హాయి. అతడిబట్టలు మెత్తగా, చిత్రంగా ఆకర్షిస్తున్నాయి. రకరకాల పూలమీంచి గాలివీస్తే ఎలావుంటుంది? — అదిగో అలా ఘుమఘుమలాడుతుంది అతడిశరీరం. అతడు, కుడిచేత్తో ఎర్రటిపండు పట్టుకుని కిందకొడితే, అది మీదికి లేచేది. అలా కొడుతూ, అతడు వంగుతూ లేస్తూవుంటే, గాలికి వంగి లేస్తూవున్న లేతచెట్టులా ఎంత ఇదిగా కనిపించాడని! అబ్బ! ఇప్పటికీ నాకళ్ళముందు కట్టినట్టే

వున్నాడు. అంతేనా, — అతడు నన్ను అదిమిపట్టి, ఆలింగనం చేసుకున్నాడు. మొహానికి మొహం తగిలించాడు. పెదవులు పెదవులు పెట్టి, ఎంతో మృదూవుగా వొకశబ్దం పలికాడు. ఆ, అలాంటి మంత్రం ఎన్నడూ వినలేదు. హృదయం ఇట్టే లాగేసినట్టయింది నాకు.

'అతిథిసత్కారం చేశాను నేను. మనదగ్గిరవున్న మంచిమంచి అడివిపళ్ళు ఇచ్చాను. ముట్టనైనా ముట్టాడుకాడతడు. అతడు తెచ్చిన పళ్ళూ పానకాలూ ఇచ్చాడు నాకు. అమృతంలా వున్నాయవి. తన చేతి పువ్వులు చల్లాడు నామీద. మన అడివిపువ్వులులాంటివి కావు అవి. వాటి వాసనకి వెంటనేవచ్చి వాలాయి, తుమ్మెదలు. ఆ ముని కుమారుడి ఆశ్రమానికి వెళ్ళాలని వుంది నాకు. అతడితో కలిసి అక్కడ తపస్సుచేస్తాను' అన్నాడు.

అదంతా అయోమయంలా అనిపించింది విభాండకమునికి. ఏమీ రామూ అర్థంకావడంలేదు. అంతా ఏదో మాయ అనుకున్నాడు. 'మన తపస్సు పాడుచెయ్యడంకోసం అనేక వేషాలువేస్తారు రాక్షసులు. రసవంతాలయిన పానకాలూ అవీ మునులు ముట్టకూడదు. సువాసన పుష్పాలు మనకి పనికిరావు' అని ఎన్నోవిధాల బోధపరచాడు కొడుక్కి. ఆదినం అలా గడిచింది. మర్నాడు, మళ్ళీ యథాప్రకారం అగ్నిహోత్రాలు చూస్తూవుండమని అడివికి వెళ్ళాడు విభాండకుడు.

మళ్ళీ వచ్చింది సాని. సానిటక్కులన్నీ చూపెట్టింది. ఎంత రెచ్చగొట్టాలో అంతా రెచ్చగొట్టింది. ఋశ్యశృంగుడి మనస్సులో వికారంరేపింది. పూర్తిగా, ఆమెచేతి కీలుబొమ్మఅయిపోయాడతడు. సానులతో మాట్లాడ్డం, వాళ్ళతో కలిసి కూచోవడం, కలిసి తిరగడం — ఇవన్నీ మెడకి ఉచ్చులు తగుల్చుకోవడమేకదా, మరి!

సాని పన్నిన వల్లో తగులుకున్నాడు ఋశ్యశృంగుడు. తండ్రికి తెలియకండా ఆశ్రమాన్నివొదిలిపెట్టేశాడు. సానివెంట అంగదేశంవచ్చే

శాడు. అక్కడ, రాజాశ్రమం అనే వనంలో అతడికోసం ముందే బస ఏర్పాటుచేశాడు రోమపాదుడు. శాంతితో సహా రాజాశ్రమంలో మకాం వేశాడు ఋశ్యశృంగుడు.

అంగదేశంలో అడుగుపెట్టాడు ఋశ్యశృంగుడు. ఆ మరుచటి క్షణం ఆకాశం మేఘాలతో నిండిపోయింది. ధారాపాతంగా వర్షాలు కురిశాయి. నదులూ, చెరువులూ, బావులూ నీళ్ళతో నిండిపోయాయి. అవగ్రహదోషం అంతరించింది. రోమపాదుడి సంతోషానికి గట్లు తెగినట్టయింది.

రోమపాదుడికూతురు శాంత. అందకత్తె. యవ్వనవతి. ఆమెని ఋశ్యశృంగుడికిచ్చి వివాహంచేశాడు రోమపాదుడు. అల్లుడికీ, కూతురికీ ఎంతో అంత ధనం అరణమిచ్చాడు. రత్నాల నగలూ, బంగారం మంచాలూ, పీటలూ, లెక్కలేనంతమంది నౌకర్లూ ఇచ్చాడు. వేలకివేలు ఆవు లిచ్చి, దేశమంతటా ఆలమందలు నిలిపాడు. ప్రతీ దినం సత్కారాలూ అవీ చేసి, అతణ్ణి సంతోషపెడుతూ వుండేవాడు.

తండ్రీ, ఆశ్రమం మరిచేపోయాడు ఋశ్యశృంగుడు. అంగదేశంలో హాయిగా సుఖా లనుభవిస్తూ దినాలు గడుపుతున్నాడు.

అక్కడ — అడివినుండి ఆశ్రమానికివచ్చాడు విభాండకుడు. ఆశ్రమంలో కుమారుడు లేడు. మతిపోయింది అతడికి. చుట్టుపక్కల వెదికాడు. అడివంతా గాలించాడు. దేశదేశాలు తిరిగాడు. తుదకి అంగదేశం వచ్చాడు. ఒక గొల్లపల్లె వెళ్ళాడు. ఆలమందలతో కల కలలాడుతోంది గొల్లపల్లె. గొల్లలందరూ దగ్గిరికి వచ్చారు. ఎంతో అంత గౌరవం చేశారు ఋషిని. ఆరోజు అక్కడ విశ్రాంతి తీసుకున్నాడు విభాండకుడు. అంత సమృద్ధిగావున్న ఆలమంద ఎవరిదని గొల్లల్ని ప్రశ్నించాడు.

'ఇదాలండి? ఇది రుశ్యశృంగుల వారిది. మీకు తెలీనే తెలీదా? ఇది వొక్కటేకాదు. ఇలాంటిమందలు దేశంలో ఎన్నో వేలున్నాయి వారివి' అన్నారు గొల్లలు. కొడుకు కబురువిని, సంతోషించాడు విభాండకుడు. కొడుకు ఆలమందలలోనే బసచేస్తూ రోమపాదుడి రాజధానికి వచ్చాడతడు. శాంతతో సుఖంగా కాపరం చేస్తున్నాడు రుశ్యశృంగుడు. కొడుకునీ, కోడల్నీ చూసుకున్నాడు విభాండకుడు. బ్రహ్మానందం అనుభవించాడు. రోమపాదుడితో చెప్పి, కొడుకునీ కోడలినీ ఆశ్రమానికి తీసుకువెళ్ళాడు. వశిష్ఠుణ్ణి అరుంధతిలాగా, అగస్త్యుణ్ణి లోపాముద్రలాగా, మౌద్గల్యుణ్ణి నలుడికూతురు ఇంద్రసేనలాగా రుశ్యశృంగుణ్ణి భక్తిశ్రద్ధలతో సేవిస్తూ వుండేది శాంత. ఒక ఇంటివాడై సుఖపడ్డాడు రుశ్యశృంగుడు.

రుశ్యశృంగుడి కథ విని, కౌశికప్రాదంలో స్నానం చేశారు పాండవులు. అక్కడినించి గంగాసాగరసంగమం వెళ్ళారు. ఐదువందలనదుల సంగమస్థానం అది. సాగరసంగమంలో స్నానాలు చేసి, సముద్రంవొడ్డునేపడి కళింగదేశంవెళ్ళి, వైతరిణీనది చూశారు. "ఇది వైతరిణి. ఇందులో స్నానమాడితే అర్చిరాదిమార్గం లభిస్తుంది. దీని ఉత్తరతీరంలో పూర్వం దేవతలూ రుషులూ ఎన్నో యజ్ఞాలు చేశారు. అవబృథస్నానాలతో పుణ్యతీర్థమయింది ఇది. సమస్త యజ్ఞాల్లోనూ ప్రశస్తమైంది పశుభాగం. అది శివుడికి లభించేట్టు దేవతలూ, మునులూ ఇక్కడే నిర్ణయించారు" అని చెప్పాడు రోమశుడు.

ద్రౌపదీసహితంగా వైతరిణిలో స్నానాలుచేశారు పాండవులు. పితృతర్పణమూ చేశారు. "అప్పుడు, ధర్మరాజు రోమశుడితో ఇలా అన్నాడు: "మునీంద్రా, ఈనదిలో ఆచమనంచేసి మానవవిషయాల లోభించి ముక్తిపొందాను. సర్వలోకాలూ స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి

నాకు. ఇదిగో – వానప్రస్థులుచేస్తూవున్న వేదపఠనమూ వినిపిస్తోంది. ఇదంతా నీ అనుగ్రహం. ”

“ వానప్రస్థులు ఇక్కడికి ముప్ఫయివేల యోజనాలదూరంలో వున్నారు. వాళ్ళ వేదపఠనం విన్నావు. దివ్యపురుషుడివి నువ్వు ” – ఆశ్చర్యపోతూ అన్నాడు రోమశుడు.

వైతరిణినించి ముందుకిసాగారు పాండవులు. వెళ్ళివెళ్ళి ఒక వనంలో ప్రవేశించారు. పళ్ళతో వొంగిపోతూవుంది వనం. అక్కడ పెద్ద వేదికవొకటి చూపించాడు రోమశుడు. “ స్వాయంభువుడయిన విశ్వకర్మ పూర్వం ఈవనంలో యజ్ఞంచేశాడు. యజ్ఞదక్షిణగా దక్షిణభూభాగం యావత్తూ కశ్యపుడికి దానంచేశా డతడు. దాంతో భూదేవికి కోపంవచ్చింది. పాతాళానికి వెళ్ళిపోయింది. కశ్యపుడికి పట్టువడలేదు. ఆమెఅనుగ్రహం కోసం ఉగ్రమైన తపస్సు చేశాడు కశ్యపుడు. చివరికి ప్రసన్నురాలయింది భూదేవి. నీటిలోంచి బైటికివచ్చింది. వేదికరూపంలో కశ్యపుడికి నిజరూపం చూపింది. అదిగో, అదే ఈవేదిక. ఈవేదిక ఎక్కినవాళ్ళు వీర్యవంతులవుతారు. ఇదిగో, మీకు మంత్రం ఉపదేశిస్తాను. ఈమంత్రంతో దీనిమీదికి ఎక్కండి మీరు. మంత్రంలేకండా అయితే సముద్రంలోకి వెళ్ళిపోతుంది ఇది ” అన్నాడు.

అగ్నిర్మిత్రో యోనిరాపోఽథ వేదో
విష్ణో రేతశ్చాస్య భూమిశ్చ నాభిః॥

అని మంత్రమూ ఉపదేశించాడు. మంత్రం పఠించి తమ్ములతో సహా వేదిక ఎక్కాడు ధర్మరాజు. ఎంతో వీర్యవంతు డయాడు. సాక్షాత్తూ దేవేంద్రుడిలా అవుపించాడు.

అక్కడినించి మహేంద్రపర్వతం వెళ్ళారు పాండవులు. గుహలతోనూ వాటితోనూ ఎంతో గొప్పగావుంది మహేంద్రం. దేవతలూ ఖచరులూ మొదలయిన వాళ్లు సేవిస్తూ వుంటారు దాన్ని. అక్కడి మునుల్ని చూసి నమస్కరించాడు ధర్మరాజు. "అయ్యా, ఎప్పుడూ మీరు పరశురాముల దర్శనం చేస్తూనేవుంటారు. మీరు దర్శించే సమయంలో మాకూ వారి దర్శనం అనుగ్రహించండి" అన్నాడు.

"మహారాజా, మీరువస్తారని జ్ఞానదృష్టివల్ల ముందే తెలుసు వారికి" అన్నాడు అందులో పరశురాముడి శిష్యుడు అకృతవ్రణుడు. "రేపు చతుర్దశి. ఈమునులందరికీ వారిదర్శన మవుతుంది. మీరూ చూద్దురు కాని" అన్నాడు.

ఆరాత్రి మహేంద్రంమీదే వుండిపోయారు పాండవులు. అకృతవ్రణుడి దగ్గిర కూచుని "పరశురాముడి చరిత్రవింటాం, వివరించు" అన్నారు. అకృతవ్రణుడు ఆరంభించాడు.

పరశురాముడికథ

కన్యాకుబ్జం గాధిరాజు పాలిస్తూవుండేవాడు. అతడికి సత్యవతి అని వొకకూతురు వుండేది. భృగుపుత్రుడు రుచీకుడు వచ్చి ఆమెని తనకిచ్చి వివాహం చెయ్యమని గాధిరాజుని కోరాడు. మునికి కూతురు నివ్వడానికి ఇష్టంలేక వొక వింతషరతు పెట్టాడు గాధి. 'రాజహంసల్లా తెల్లగా వున్న వెయ్యిగుర్రాలు కావాలి. అన్నిటికీ వొక్క చెవ్వు మాత్రం నల్లగా వుండాలి. ఇది మాకులంలోని కన్యాశుల్కం రివాజు. ఇది ఇవ్వగలిగితే సత్యవతిని ఇస్తాను. నాఅభ్యంతరం లేదు' అన్నాడు.

సత్యవతిని పెళ్ళాడాలనే దీక్ష రుచీకమునిది. గాధిరాజు కోరిన గుర్రాలకోసం వరుణదేవుణ్ణి ప్రార్థించా డతడు. వరుణుడి వరంవల్ల,

గంగల్లో వెయ్యిగుర్రాలూ లభించాయి రుచీకుడికి. అవి దొరికిన చోటు కన్యాకుబ్జందగ్గిర గంగఉత్తరతీరం అశ్వతీర్థమని ప్రసిద్ధి చెందింది.

తానుకోరిన నల్లచెవుల తెల్లగుర్రాలు వెయ్యీ రుచీకుడు తేవడం తోనే మరి మాటాడలేకపోయాడు గాధిరాజు. కూతుర్ని అతడికిచ్చి వివాహం చేశాడు. భార్యతో సుఖంగా కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు రుచీకుడు. కొడుకునీ, కోడలినీ చూసివెళదామని రుచీకుడితండ్రి కన్యాకుబ్జం వచ్చాడు. కోడల్ని చూసి తృప్తికలిగిం దతడికి.

ఒకనాడు కోడల్ని ఆదరంగా దగ్గిరికిపిలిచా డతడు. 'అమ్మాయీ బుద్ధిమంతురాలివి నువ్వు. నిన్నుచూస్తే సంతోషంగావుంది నాకు. నీకు ఏంకావాలో చెప్పు. నీకోరిక తీరుస్తాను' అన్నాడు. వినయంగా తలవొంచి నమస్కరించింది సత్యవతి. 'నాకో కొడుకూ, మా అమ్మకో కొడుకూ కలిగేట్టు వరమివ్వండి' అంటూ దోసిలివొగ్గింది. 'మంచిది, అలాగేకానీ' అన్నాడు ముని. 'ఋతుస్నానం చేసి, నువ్వు బొడ్డచెట్టూ, మీ అమ్మ రావిచెట్టూ కౌగిలించుకోండి' అన్నాడు.

తల్లీ కూతుళ్ళు ఇద్దరూ ఋతుస్నానం చేశారు. బొడ్డచెట్టుకి బదులు రావిచెట్టుని కౌగిలించుకుంది సత్యవతి. ఆమెతల్లి బొడ్డ చెట్టుని కౌగిలించుకుంది. అది తెలుసుకున్నాడు ముని. 'నీకు బ్రాహ్మణకుమారుడే పుడతాడు. అయితే, వాడు క్షత్రియధర్మం వహించి, గర్వించి తిరుగుతాడు. మీఅమ్మకి క్షత్రియకుమారుడు పుట్టినా, మహాతపశ్శాలి అవుతాడు. బ్రాహ్మడై మహాపురుషుడూ అవుతాడు' అన్నాడు. *

'పొరపాటు క్షమించండి' అంటూ మామగారి పాదాలమీద పడింది సత్యవతి. 'క్షత్రియధర్మం నాకొడుక్కి వద్దు. అతడికి బదులు

* అతడే విశ్వామిత్రుడు.

నామనమడికి రానియ్యండి పోనీ. ఈమాత్రం అనుగ్రహించండి' అని బతిమిలాడింది. 'సరే' అని కరుణించాడు ముని. *

నీళ్ళాడింది సత్యవతి. నిక్షేపంలాంటి కుమారుణ్ణి కన్నది. ఆయన పేరు జమదగ్ని. నాలుగు వేదాలూ మాత్రమే కాదు, ధనుర్వేదమూ క్షుణ్ణంగా అభ్యసించాడు జమదగ్ని. ప్రయోజకుడయాడు. ప్రసేనజిత్తు అనే రాజుకూతురు రేణుకని వివాహం చేసుకున్నాడు. రేణుక కుమారుడే పరశురాముడు. పరశురాముడు చిన్నవాడు. అతడికంటే ముందు రుమణ్వంతుడూ, సుషేణుడూ, వసువూ, విశ్వావసుడూ అని మరినలుగురు కుమాళ్ళు కలిగారు రేణుకకి.

జమదగ్ని మహా తపస్వి. ఆదిమునులతో సమాన మయినవాడు. మహా ఉగ్రమయిన తపస్సుచేసుకుంటూ వుండేవాడు. ఒకనాడు కొడుకులు అయిదుగురూ పువ్వులూ పళ్లూ తేవడంకోసం అడివికి వెళ్ళారు. వాళ్ళవెనక రేణుకకూడా వెళ్ళింది. ఒకదగ్గిర సరోవరంలో మార్తికావత దేశం రాజు చిత్రరథుడు భార్యలతో జలక్రీడ లాడుతున్నాడు. చూసి, మతిచలించింది రేణుకకి. కామవికారమూ హెచ్చింది. తుదకి, చిత్రరథుడితో వ్యభిచరించిం దామె.

ఆమె దుశ్చరిత్ర అవగతమయిపోయింది జమదగ్నికి. మండిపడ్డా డతడు. పెద్దకొడుకులు నలుగుర్నీ పిలిచాడు. తల్లిని చంపమన్నాడు. మాతృహత్య మహాపాతకమని జంకారు వాళ్ళు. మాట్లాడకుండా తలవొంచుకు నుంచుండిపోయారు. అగ్నిహోత్రుడే అయిపోయాడు జమదగ్ని. కొడుకులు నలుగుర్నీ పడదిట్టాడు. 'మృగాల్లాగా, పక్షుల్లాగా అజ్ఞానంతో అడవుల్లో తిరగండి మీరు' అని శపిం

* ఇదే కథ కొంచెం తేడాతో అనుశాసనికపర్వంలో భీష్ముడూ, శాంతిపర్వంలో కృష్ణుడూ చెపుతారు. వాట్లల్లో సత్యవతిమాట ప్రశక్తి లేదు. విష్ణుపురాణంలోని కథా, శాంతి అనుశ్శాసనికాల్లోని కథా వొక్కలాగే వున్నాయి.

చాడు. తరవాత కనిష్ఠుడైన పరశురాముణ్ణి పిలిచాడు. 'మీఅమ్మని చంపు' అన్నాడు. ఉత్తరక్షణంలో గండ్రగొడ్డలి పైకెత్తాడు పరశు రాముడు. దెబ్బతో తల్లి తల తెగనరికాడు.

భార్య రెండుముక్కలై పడడంతోనే జమదగ్ని కోపం చల్ల పడింది. తనమాట పాటించి, సాహసించిన రాముణ్ణి చూసి పరమా నందం కలిగింది. 'బాబూ, నామాట మన్నించావు. ఇతర్లకిసాధ్యం కాని సాహసకార్యం చేసి చూపెట్టావు. ఏం కావాలో చెప్పు. నువ్వే దికోరితే అదే ఇస్తాను' అన్నాడు. 'మాఅమ్మ నిర్దోషురాలై మళ్ళీ బతకాలి. నాఅన్నలు శాపంపోయి ఎప్పటిలాగే వుండాలి. యుద్ధంలో ఎదురులేకండా, నేను చిరకాలం బతకాలి' ఈమూడు వరాలూ అనుగ్రహించు' అన్నాడు పరశురాముడు. కొడుకు కోరిన వన్నీ సంతోషంగా యిచ్చాడు జమదగ్ని.

ఇలా కొంతకాలం గడిచింది. ఒకనాడు హైహయవంశస్థు డయిన కార్తవీర్యుడు వేటకి వచ్చి, జమదగ్ని ఆశ్రమానికి వచ్చాడు. బాగా అలిసిపోయి వున్నాడతడు. వెయ్యిచేతులు కలవాడని అతడి ప్రసిద్ధి. అతడికీ, అతడిసైన్యానికీ యథోచితంగా సత్కరించాడు జమదగ్ని. అయితే, అదేమీ నచ్చలేదు కార్తవీర్యుడికి. రాజ్యమదం కిందామీదా కనపడనియ్యలేదు. ఆశ్రమంలోనివాళ్ళని అనరాని మాటలాడి అవమానం చేశాడు. భటుల్తో చెప్పి ఆశ్రమంలోని చెట్లూ అవీ పాడుచేశాడు. జమదగ్ని హోమధేనువునీ, దూడనీ కట్టి పట్టుకుపోయాడు.*

కొంతసేపటికి దర్భలూ, పళ్ళూ అవీ పట్టుకుని, అడివినుండి వచ్చాడు పరశురాముడు. 'రామా, మాఅవస్థచూశావా?' అన్నాడు

* కార్తవీర్యుడు ఈవిషయమే ఎరగడనీ, అతడికుమార్లే హోమధేనువు తెచ్చారనీ శాంతిపర్వం. చూ. అ, 2,

జమదగ్ని. 'ఇదంతా కార్తవీర్యుడి పని. మన హోమధేనువుకూడా పట్టుకుపోయాడు. ఏందారి!' అన్నాడు. క్రోధంతో ఒక్కసారి మండిపడ్డాడు పరశురాముడు. తక్షణం ధనుర్బాణాలు తీసుకున్నాడు. కార్తవీర్యుడివెంట పరుగెత్తాడు. బాణవర్షం కురిపించి అతడిసైన్యంలో ఒక్కడూ మిగలకుండా చంపేశాడు. కార్తవీర్యుడిమీద కలబడి పిడుగుల్లాంటి బాణాలువేశాడు. అతడి చేతులు తెగనరికాడు. చివరికి ఒక్కబాణంతో అతడి ప్రాణాలూ పుచ్చుకున్నాడు.

కార్తవీర్యుడికుమార్లు ఆక్రోధం బాగా మనస్సులోపెట్టు కొన్నారు. పరశురాముడు లేని సమయంచూసి, జమదగ్ని ఆశ్రమం ముట్టడించారు. ఆశ్రమంలోని మునుల్ని చెడామడా తిట్టారు. పూల మొక్కలూ అవీ నరికేశారు. ఆశ్రమంఅంతా నానాహంగామా చేసేశారు. జమదగ్నిని పట్టుకుని ఘోరంగా నరికిపారేశారు. 'రామా, రామా' అంటూ ప్రాణం వొదిలిపెట్టాడు జమదగ్ని.

రాముడు వచ్చి చూసేసరికి అంతా అయిపోయింది. నెత్తీ నోరూ కొట్టుకుని ఏడుస్తోంది తల్లి రేణుక. చచ్చి పడివున్నాడు తండ్రి. దుఃఖం, కోపం — ఉన్మత్తుడే అయిపోయాడు రాముడు. 'ముక్కు మూసుకుని, అడివిలో తపస్సుచేసుకుంటున్న శాంతమూర్తిని, నాతండ్రిని మహారుషిని వధించారు. మహాపరాధం చేశారు క్షత్రియులు. ఇదిగో, ప్రతిజ్ఞచేస్తున్నాను. భూమ్మీద క్షత్రియుడన్న పురుగులేకండా హత మారుస్తాను' అంటూ అప్పుడే బయల్దేరాడు. వెదికి వెదికి రాజుల్ని గండ్రగొడ్డలికి బలిపెట్టాడు. భూమండలమంతా జయించాడు. యజ్ఞాలు చేశాడు. భూమియావత్తూ యజ్ఞదక్షిణగా కశ్యపుడికి ధారపోశాడు. ఇపుడు నిస్సంగుడై ఈమహేంద్రపర్వతంమీద తపస్సుచేసుకుంటున్నాడు.

ఇలా అకృతవ్రణుడుచెప్పిన పరశురాముడి కథ విని ఆరాత్రి అక్కడే వెళ్లబుచ్చారు పాండవులు. మర్నాడు, తెల్లవారింది. అవాళ

చతుర్దశి. యావన్మందీ పరశురాముడి దర్శనం చేశారు. భక్తితో ఆయన్ని పూజించారు. ధర్మరాజుని ఎంతో గౌరవించాడు పరశురాముడు.

మహేంద్రంనించి దక్షిణంవెళ్లారు పాండవులు. గోదావరి చేరారు. గోదావరి దక్షిణగంగ. త్రియంబకంనించి పుట్టినసీళ్లతో పవిత్రమైన పుణ్యనది. గోభక్తీ, దేవభక్తీ, బ్రాహ్మణభక్తీ పెట్టుకుని గోదావరిలో స్నానంచేశాడు ధర్మరాజు. ఆవులూ, బంగారమూ రత్నాలూ దానం చేశాడు. ఎంతోమంది బ్రాహ్మల్ని పూజించాడు.

గోదావరినించి ద్రవిడదేశం వెళ్లారు పాండవులు. అగస్త్యతీర్థం సేవించారు. లోగడ, వేలాది ఆవులూ అవీ అక్కడ అర్జునుడు దానం చేసినట్టు విన్నారు. తమ్ముణ్ణి మెచ్చుకున్నాడు ధర్మరాజు. అక్కణ్ణించి సూర్పారకం వెళ్లారు. పరశురామవేదిక చూశారు. పేర్థ కొండంత ఎత్తు వుం దది. అలా పడమటిసముద్రంవొడ్డుగుండా వెళ్లి, ప్రభాసతీర్థం చేరారు. ప్రభాసంలో పన్నెండుదినాలు పంచాగ్నుల మధ్య తపస్సుచేశాడు ధర్మరాజు. గాలీ, నీరూ తప్ప ఇంకో ఆహారం తీసుకోలే దాయన.

'పాండవులు ప్రభాసతీర్థం వచ్చారు' — ఈవార్త ద్వారకలో తెలిసింది. కృష్ణుడూ, బలరాముడూ మొదలయిన యావన్మంది యాదవులూ ప్రభాసం వచ్చారు. తీర్థయాత్రల ఆయాసంవల్ల బాగా చిక్కిపోయివున్నారు పాండవులు. లేడిచర్మాలే బట్టలుగా కట్టుకున్నారు. చూసి, ఎంతోఅంత దుఃఖపడ్డారు యాదవులు. ముఖ్యంగా ద్రౌపదిని చూసి సహించుకోలేకపోయారు. ఎన్నో అన్ని చెప్పి ఆమెని వోదార్చారు. తమ తీర్థయాత్రలో విశేషాలూ కష్టాలూ వాళ్లతో చెప్పాడు ధర్మరాజు. అర్జునుడు తపస్సుకి వెళ్లడమూ, దివ్యాస్త్రాలు సంపాదించడమూ, ప్రస్తుతం ఇంద్రుడిదగ్గిర వుండడమూ — అన్నీ చెప్పాడు.

విని, "విధి విధానమే అవకతవక అనిపిస్తోంది నాకు!" అన్నాడు బలరాముడు. "పాపమంటే భయపడతారు" పాండవులు. సత్యవ్రతులు. దేవతలుకన్నవాళ్ళు. విధి వీళ్ళని కష్టపెడుతున్నాడు. దుర్యోధనుడూ మొదలయినవాళ్ళు నీచులు. పాండవుల్ని బాధిస్తున్నారు. వాళ్ళని సుఖపెడుతున్నాడు! ఏమిటిది?

"మతిలేని కొడుకులమాటే అమృతంలా వుంది అంధరాజుకి. ఆమాత్రం బుద్ధిలేకపోయింది. పాండవుల్ని దేశంవెళ్ళగొట్టాడు. వీళ్ళ రాజ్యం లాక్కున్నాడు. అడవులపాలుచేశాడు. ఏం న్యాయ మిది? భీష్ముడూ వాళ్ళూ చెప్పినా విన్నాడుకాడు. పదండి. భూమిమ్మీద వాడి కొడుకన్నవాడు లేకండా చేసేద్దాం. ధర్మరాజుని రాజుచేద్దాం. ఊరుకోకూడదు మనం" అన్నాడు.

"నిజమే" అంటూ సమర్థించాడు సాత్యకి. "నువ్వూ, కృష్ణుడూ, సాంబుడూ, సారణుడూ, ప్రద్యుమ్నుడూ — ఇంతమందీ వుంటూ వుండగా, పాండవులు ఇలా పడరానిపాట్లు పడుతున్నారు. రాజ్యం పోయి, అడవుల్లోపడి, కందమూలాలుతిని బతుకుతున్నారు. ఇప్పుడే బయల్దేరదాం. భూమీ ఆకాశం బద్దలయేటట్టు సైన్యదుందుభులు వేయిద్దాం. శత్రువుల్ని చెండాడడంలో అడ్డూ ఆపూ లేంది యాదవ సైన్యం. కౌరవుల్ని ముట్టడిద్దాం. నీ నాగలీ, కృష్ణుడి శార్ఙమూ వాళ్ళని ఛిన్నాభిన్నం చేస్తాయి. పైగా నేనూ, అనిరుద్ధుడూ, ప్రద్యుమ్నుడూ — మేమంతా వుండనేవున్నాం.

"మనం వొక్క యాదవులమేనా! కృష్ణుడు 'ఊఁ' అంటే చాలు — కేకయులూ, సృంజయులూ, పాంచాలులూ, వృష్ణులూ, భోజులూ — వీళ్ళంతా విరగబడతారు. భీష్ముణ్ణీ, ద్రోణుణ్ణీ, కర్ణుణ్ణీ కలిపి వాళ్ళని మచ్చుకన్నా కనపడనివ్వరు. ధర్మరాజూ, అతడి తమ్ముళ్ళూ ప్రతిజ్ఞకి కట్టుబడి వుంటామంటారు. వుండనీ. పదమూడేళ్ళ

గడువూ, దాటాకే ధర్మరాజుని పట్టాభిషేకం చేద్దాం. అంతవరకూ అభిమన్యుణ్ణి రాజ్యరక్షకుడిగా ప్రతిష్ఠచేద్దాం" అన్నాడు.

"భేషయినమాట. నాకూ అది నచ్చింది" అంటూ ధర్మరాజు దిక్కు తిరిగాడు కృష్ణుడు. "సాత్యకి చెప్పింది సమంజసంగా వుంది. సందేహం లేదు. యుద్ధంలో నీశత్రువుల్ని సంహరిస్తారు వీళ్ళు. నిష్కంటకంగా రాజ్యం దఖలుపడుతుంది" అన్నాడు.

"మీదయంటూ వుంది. శత్రువులు ఏమాత్రం మాకు? ఐతే, వొక్కమాట. భీష్ముడూ ద్రోణుడూ సాక్షాత్తూ ధర్మమూర్తులు. వాళ్ళ ఎదట సభలో శపథం చేశాను. అది తప్పడం తగనిపని' అంటూ వాళ్ళందరినీ శాంతపరిచాడు ధర్మరాజు.

పాండవుల దగ్గిర సెలవుతీసుకున్నారు యాదవులు. ద్వారక వెళ్ళిపోయారు. అక్కడినించి పయోష్ణీనదికి వెళ్ళారు పాండవులు. పయోష్ణిలో స్నానాలు చేశారు. పయోష్ణి మాహాత్మ్యం తెలుపుతూ ధర్మరాజుతో అన్నాడు రోమశుడు :

"దీనివొడ్డున నృగుడు అనేరాజు యజ్ఞాలు చేశాడు. ఆయజ్ఞాల్లో తృప్తిపడి రాక్షసుల్ని చంపాడు దేవేంద్రుడు. ఇక్కడే పూర్వం గయుడు ఏడు అశ్వమేధయజ్ఞాలు చేశాడు. అతడి యజ్ఞాల్లో చషాలమూ,* స్థాలీ,♦ చమసా,† పాత్రీ, యూపమూ, స్రుక్కూ, స్రువమూ— బంగారంతో చేసినవే. యూపాలు కేవలం దేవతలు చేసినవి. లెక్కలేనంతమంది ఋత్విజుల్నీ సదస్యుల్నీ పూజించాడు నృగుడు. బంగారం ఆవులు ఎన్నో అన్నీ బ్రాహ్మలికి దానంచేశాడు. చివరికి ఇంద్రలోకం వెళ్ళి సుఖపడ్డాడు. సోమం కలిసిన పవిత్రనది పయోష్ణి. దీనిలో స్నానంచేస్తే దేవసాయుజ్యం దొరుకుతుంది."

---

* యూపస్తంభంచివర తగిలించే కడియం. ♦ పాత్ర. † చదరంగా వుండే యజ్ఞపాత్ర.

పయోష్ణినుంచి నర్మద వెళ్ళారు పాండవులు. నర్మదలో స్నానాలు చేశారు. వైదూర్యపర్వతంచూసి, ముందుకి నడిచారు. దారిలో వొక సరోవరం చూపించాడు రోమశుడు. "త్రేతా ద్వాపరాల సంధిని ఈసరోవరంలో, ఇది సంయాతి (శర్యాతి ?) యజ్ఞం చేసినచోటు. భృగువు కుమారుడు చ్యవనుడు సంయాతి కూతురు సుకన్యని పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. అతడి యజ్ఞంలో ఇంద్రుణ్ణి లక్ష్యపెట్టకండా అశ్వినీ దేవతల్ని సోమపీథుల్ని చేశాడతడు" అన్నాడు.

సుకన్యకథ వినిపించమన్నాడు ధర్మరాజు. రోమశుడు చెప్పాడు.

సు క న్య క థ

ఈచెరువుకి దగ్గిరలోనే అన్నపానాలు లేకండా ఎన్నో వేల సంవత్సరాలు తపస్సుచేశాడు చ్యవనుడు. అతడి శరీరంమీద పుట్ట బలిసిపోయింది. డొంకలూ తీగలూ కప్పి, ఇది ఫలానా అని చెప్పడానికి వీలులేకండా అయింది. ఇలా ఎంతోకాలం గడిచిపోయింది.

ఒకనాడు సంయాతిమహారాజు తన నాలుగువేలమంది స్త్రీలతోనూ, ఈ చెరువులో జలక్రీడలాడడానికి వచ్చాడు. అతడి కూతురు సుకన్య, చెలికత్తెలతో చెరువుపక్కతిరుగుతూ పుట్ట దగ్గిరికి వచ్చింది. పుట్టలోంచి మిలమిలా మెరుస్తూ చ్యవనుడి కళ్ళు కనిపిస్తున్నాయి. అవి మిణుగురుపురుగులే అనుకుంది సుకన్య. వాటిని పట్టుకోవాలని వుబలాటపడింది ఆమె. చెలికత్తెలతో చెప్పి, పుట్ట తవ్వించింది. కోపంతో కళ్ళువాల్చుకు కూచున్నాడు చ్యవనుడు.

మునికోపం వల్ల అక్కడ సంయాతిసైన్యాలికి మలమూత్రాలు బంధించిపోయాయి. కారణం తెలియక కంగారుపడ్డాడు సంయాతి. తన సైన్యంలో జరిగిన ఏదో అపరాధంకామోసు అనుకున్నాడు. అందరినీ అడిగాడు. కాని అసలు సంగతేమో తెలియలేదు.

ఇంతలో తండ్రిదగ్గిరికి వచ్చింది సుకన్య. తండ్రి విచారం చూసింది. 'మేం తిరుగుతూవుంటే వొకపుట్టలో రెండు మిణుగుర్లు కనిపించాయి. పుట్టతవ్వించాను. కాని మిణుగుర్లు అంతుచిక్కలేదు. 'ఒకవేళ అదేకారణమేమో, మనసైన్యం ఇలా అవడానికి!' అంది.

వెంటనే పరివారంతోసహా పుట్టదగ్గిరికివచ్చాడు సంయాతి. తపస్సువల్ల అస్థిచర్మావశేషంగావున్న ముసీలిపండు — చ్యవనుణ్ణి చూశాడు. నమస్కరించాడు. 'మీతపస్సూ, మీమహిమా తెలియక అపరాధంచేసింది అమ్మాయి. ఆడవాళ్ళు అజ్ఞానులు. క్షమించండి. సైన్యం రక్షించండి' అంటూ సాష్టాంగపడ్డాడు.

శాంతించాడు చ్యవనుడు. కానైతే, 'అందకత్తెసనీ, యవ్వనవతిననీ మహా మిడిసిపడుతోంది నీకూతురు. దాన్ని పెళ్ళాడితేనే కాని నాకోపం తగ్గదు' అంటూ భీష్మించుకు కూచున్నాడు. వేరే గత్యంతరం లేదు. చ్యవనుడు చెప్పినట్టు సమ్మతించాడు సంయాతి. సుకన్యని అతడికి ఇచ్చి పెళ్ళిచేశాడు. నిరోధంనుండి విముక్తిపొంది సుఖపడింది సైన్యం.

అరమరికలేకండా భర్తని సేవిస్తూవుండేది సుకన్య. ఒకనాడు అశ్వినీదేవతలు ఆమెదగ్గిరికి వచ్చారు. మేము ఫలానా అని చెప్పి ఆమెతో పరిచయంచేసుకున్నారు. 'నువ్వు ఎవరిఅమ్మాయివి? నీభర్త ఎవరు?' అంటూ అడిగారు. 'సంయాతిమహారాజు మానాన్న. చ్యవనముని నాభర్త' అని చెప్పింది సుకన్య. 'పాపం!' అంటూ నొచ్చుకున్నారు అశ్వినులు. 'ఇంత అందమయినదానివి. యవ్వనవతివి. అన్నీవుడిగిపోయిన ముసిలితొక్కనీ పెళ్ళాడావు. ఏమనుభవిస్తావు? నీవయసంతా అడివికాసిన వెన్నెల అయిపోయింది. ఇప్పుడయినా 'ఊఁ' అను. తగినభర్తని తెచ్చిపెడతాం. సుఖపడుదుకాని' అన్నారు.

'ఏమిటీ ఈమాటలు అంటూ!' నొచ్చుకుంది సుకన్య. 'చ్యవన మునినే ప్రేమిస్తున్నాను నేను. నాతో ఇలా అనడం తగనిపని మీకు' అంటూ గిరుక్కున ఆశ్రమంలోకి వెళ్ళిపోయింది. అశ్వినులు అన్న మాటలు భర్తతో చెప్పింది. భార్యపాతివ్రత్యానికి సంతోషించాడు చ్యవనుడు. 'అలాకాదు, వాళ్ళుచెప్పిందానికి సమ్మతించు' అని బోధించిపంపాడు. భర్తమాటమీద అశ్వినులదగ్గిరికి వచ్చింది సుకన్య. 'ఏదీ, యవ్వనవంతుడయిన భర్తని చూపించండి' అంది.

ఆమె అలా అనగానే ఈచెరువులో దిగారు అశ్వినీదేవతలు. వాళ్ళతోపాటు చ్యవనుడూ దిగాడు. ముగ్గురూ నీళ్ళలో మునిగారు. ఒకమునుగు మునిగి ముగ్గురూపైకి లేచారు. ముగ్గురూ వొక్కలాగే వున్నారు. ముగ్గురూ యవ్వనంతో నవనవ లాడుతున్నారు. ముగ్గురూ పైకివచ్చి, 'మాలో నీ ఇష్టంవచ్చినవాణ్ణి వరించు' అంటూ సుకన్య ముందు నిలబడ్డారు. తనభర్తని చ్యవనుణ్ణే వరించింది సుకన్య.

బ్రహ్మానందం అయిపోయింది చ్యవనుడికి. అశ్వినీదేవతల్ని ప్రశంసించా డతడు. 'మీ వల్ల యవ్వనవంతు ణ్ణయ్యాను. అంచేత సోమ పానంఅర్హత కలిగిస్తాను మీకు. మామామ సంయాతిచేత యజ్ఞం చేయిస్తాను. అందులో ఇంద్రుడు చూస్తూవుండగానే మీచేత సోమపానం చేయిస్తాను' అన్నాడు. సంతోషించి వెళ్ళిపోయారు అశ్వినులు.

'అల్లుడు యవ్వనవంతు డయాడు. ముసిలితనం వొదిలిపో యింది'— ఈకబురువిన్నాడు సంయాతి. ఆశ్చర్యపోయాడు. అల్లుణ్ణీ అమ్మాయినీ చూసి వెళదామని పయనంకట్టుకు వచ్చాడు.

మామగారిని మంచి మంచి మర్యాదలుచేశాడు చ్యవనుడు. 'సరయిన సమయానికి వచ్చావు. మంచిపనిచేశావు' అన్నాడు. 'నీచేత యజ్ఞం చెయ్యించాలని వుంది నాకు. దానివల్లనీకు ఎంతో అభివృద్ధి

కలుగుతుంది. వెళ్లు. వెంటనే యజ్ఞసంబారాలు సమకూర్చు' అన్నాడు.

అల్లుడి మాటప్రకారం సర్వసంబారాలూ సమకూర్చి, యజ్ఞంలో కూచున్నాడు సంయాతి. స్వయంగా అధ్వర్యం వహించి, యజ్ఞం నడిపించాడు చ్యవనుడు. అందులో విధ్యుక్తంగా అశ్వినీదేవతలికి సోమం ఇవ్వబోయాడతడు. దానికి కోపం తెచ్చుకున్నాడు దేవేంద్రుడు. 'అశ్వినులు కేవలం దేవతల వైద్యులు. సోమపానానికి సుతలామూ అర్హతలేదు వాళ్ళకి. అసందర్భమయినపనికి పూనుకుంటున్నావు. దేవత్వం లేనివాళ్ళకి సోమం సమర్పించే పిచ్చివాళ్లు ఇంత వరకూ కనిపించలేదు' అంటూ అడ్డువచ్చాడు. దేవేంద్రుణ్ణి లక్ష్య పెట్టేరకం కాదు చ్యవనుడు. అశ్వినులచేత సోమపానం చేయించాడు. సహించలేకపోయాడు దేవేంద్రుడు. చఱ్రున వజ్రాయుధం తీశాడు. వజ్రాయుధంతోసహా అతడిచెయ్యి కదలకండా చేశాడు చ్యవనుడు. ఎత్తినచెయ్యి ఎత్తినట్టే వుండిపోయింది. అంతటితోనూ ఆగలేదు ముని. ఇంద్రుడిపని ఇవాళతో అంతంచేసేస్తా నంటూ కూచున్నాడు. మంత్రించి అగ్నిలో ఆహుతివేశాడు. వేసీవెయ్యడంతోనే, భయంకర మైనరూపంతో మదుడు అని వొక రాక్షసుడు హోమకుండంలో పుట్టుకువచ్చాడు. పదివేలయోజనాల పొడవున్నాయి వాడి చేతులు. నూరేసియోజనాల పొడవున్నాయి నాలుగు కోరలు. పదేసియోజనాలున్నాయి పళ్ళు. సూర్యగోళం చంద్రగోళం అంతలేసి కళ్ళు. భూమీ ఆకాశం పట్టకండావుంది శరీరం.

భూమిమీద వొక్కదవడా, ఆకాశంమీద వొక్కదవడా చాచాడు మదుడు. ప్రపంచమంతా వొక్కసారి నాకేసేటంత నాలిక చాచి, పెదవులు చప్పరించాడు. బ్రహ్మాండం పగిలేటంత పేద్ద కేక వేశాడు. అమాంతంగా ఇంద్రుణ్ణి మింగెయ్యాలంటూ ఆవులించాడు.

పంచెయ్యాలో తోచలేదు దేవేంద్రుడికి. వజ్రాయుధం విసరడాని కయినా చెయ్యి కదలదాయె. రక్షించమంటూవచ్చి చ్యవనుడి కాళ్ల మీదపడ్డాడతడు. 'అపరాధం మన్నించు' అన్నాడు. 'నీతపోమహిమ అమోఘం. ఇవాళనించీ అశ్వినీదేవతలు సోమపానానికి అర్హులు. అంగీకరిస్తున్నాను. రక్షించు' అన్నాడు.

శాంతించాడు చ్యవనుడు. ఇంద్రుడిచెయ్యి కదిలింది. స్తంభనం నించి విముక్తిపొంది అమరావతి వెళ్లిపోయా డతడు. కల్లూ, ఆడ వాళ్లూ, వేటా, జూదమూ – ఈనాలుగింటినీ ఆశ్రయించి మదుణ్ణి బతక మన్నాడు చ్యవనుడు. సోమపానంతో ఆనందించి స్వర్గలోకం వెళ్లి పోయారు అశ్వినులు.* చ్యవనుడు తపోమహాత్వం ప్రకటించిన ప్రదేశం ఆర్చీకపర్వతమని ప్రసిద్ధికి వచ్చింది.

సుకన్యకథ విన్నారు పాండవులు. ఆసరోవరంలో స్నానాలు చేశారు. అక్కడినుండి సైంధవారణ్యం వెళ్ళారు. శంతనుడూ, శున కుడూ, నర నారాయణులూ, బ్రహ్మ మొదలయినవాళ్ళ తపోవనం సైంధవారణ్యం. దేవరుషుల నివాసభూమి. అక్కడ చంద్రసరోవరంలో స్నానాలుచేశారు. పాండవులు. అతిథుల్ని పూజించారు.

చంద్రసరోవరంనించి యమునానదికి వెళ్ళారు పాండవులు. "ఇది యమునానది. గంగతో సమానమైంది. దీని వొడ్డుని మాంధాత ఎన్నోసంవత్సరాలు యజ్ఞాలు చేశాడు. మాంధాతచరిత్ర చెపుతాను. వినండి" అంటూ ఇలా చెప్పాడు రోమశుడు.

మాంధాత కథ

ఇక్ష్వాకువంశంలో యువనాశ్వుడని వొకరాజు వుండేవాడు. ఎంతోఅంత ఉత్తము డతడు. ప్రతాపశాలిన్నీ. వెయ్యి అశ్వ

* చూ. ఋగ్వేదం.

మేధాలుచేసిన పుణ్యవంతుడు. అన్నీవుండి అయిదోతనం లేనట్టు సకల సంపదలూ వుండిన్నీ, సంతానం మాత్రం కొరతగా వుండే దతడికి. ఆ విచారంతో అతడు రాజ్యభారం మంత్రులచేతిలోపెట్టి, భృగుముని ఆశ్రమానికి వెళ్ళాడు. ఎంతోకాలం భృగుణ్ణి ఆశ్రయించాడు. కొన్నాళ్ళకి జాలికలిగింది మునికి. అతడిచేత పుత్రకామేష్టి చేయించాడు. యజ్ఞకుండంలోంచి మంత్రజలంతో నిండిన బంగారుకలశం సంపాదించాడు. అది యజ్ఞశాలలోనే ఋత్విజులచేత భద్రంగా వుంపించాడు. అంతవరకూ జాగరంతో వుండడంచేత ఆరాత్రి ఆదమరిచి నిద్రపోయారు ఋత్విజులు. సగంరాత్రవుడు దాహంవేసింది యువనాశ్వుడికి. లేచి, స్వర్ణకలశంలోని మంత్రజలం కడుపునిండా తాగేశాడు.

తెల్లవారాక తెలుసుకున్నాడు భృగుడు. ఎంతోఅంత నొచ్చుకున్నాడు. 'నీకు కొడుకుపుట్టడంకోసం నాతపోవీర్యంవల్ల సంపాదించిన మంత్రజల మది. నీభార్యకివ్వడంకోసం భద్రపరిచాను.* దాహంవేసి తాగేశావు నువ్వు. చెయ్యరాని పొరపాటే చేశావు. యోగ మలా వుంది. ఎవరేం చేస్తారు? వెళ్ళు. దీనివల్ల ఇంద్రుడితో సమానమైన కొడుకు నీకడుపులోంచే పుడతాడు' అన్నాడు.

జరగవలసిందేమో జరిగిపోయింది. రాజధాని అయోధ్యకి వచ్చేశాడు యువనాశ్వుడు. నూరేళ్ళు అయాక అతడి ఎడమపక్క కడుపు పగిలించుకుని, ఉదయకాలపు సూర్యబింబంలాంటి కుమారుడు పైకివచ్చాడు. ఆబాలుణ్ణి చూడడానికి స్వర్గంనించి దేవేంద్రుడే దిగివచ్చాడు. అతడినోట్లో తన చూపుడువేలుపెట్టి, 'అమృతంతో వుందిది. దీన్ని తాగు' అన్నాడు. ఇంద్రుడిమాటప్రకారం అతడికి

* యువనాశ్వుడిభార్య మతినారుడికూతురు గౌరి,

మాంధాత అని పేరుపెట్టారు దేవతలు.* అలా, దేవేంద్రుడి దయవల్ల పెరిగి ప్రయోజకుడయాడు మాంధాత. తలిచినంత మాత్రాన్నే వేదాలూ, శాస్త్రాలూ, ధనుర్వేదమూ, దివ్యాస్త్రాలప్రయోగాలూ, ఉపసంహారాలూ వచ్చేశా యతడికి. ఇంద్రుడే అతణ్ణి అభిషేకించాడు.

సాటిలేనిచక్రవర్తి అయాడు మాంధాత. ఇంద్రుడి అర్థాసనం మీాద కూచున్నాడు. అజగవం అని ధనుస్సూ, అభేద్యమయిన కవచమూ దివ్యాస్త్రాలూ ధరించాడు. ప్రపంచ మంతా దిగ్విజయం చేశాడు. సంపూర్ణమయిన దక్షిణలతో ఎన్నో యజ్ఞాలు చేశాడు. కోట్లూ, అర్బుదాలూ గోదానాలుచేసి, బ్రాహ్మల్ని మెప్పించాడు. తన చల్లని ఏలుబడిలో ప్రజలు కష్టాలే మరిచిపోయారు.

ఒకసారి భూమిమీాద అనావృష్టి కలిగింది. దానికి కోపించి దేవేంద్రుడితోనే దెబ్బలాడాడు మాంధాత. ఏనుగుమందలు కొట్టినట్టు తన బాణాల్తో మేఘాల్ని కొట్టాడు. తప్పనిసరిగా భూమిామ్మీద కురిసేట్టు చేశాడు. పుష్కలంగా పంటలుపండించాడు. అంత మహానీయుడు మాంధాత. ఆమాంధాత యజ్ఞంచేసిన ప్రదేశం ఇది.

"కురుక్షేత్రంలో సరస్వతి వొడ్డుని మీా ద్రుపదుడితాత సోమకుడు పుత్రయాగంచేసి, వందమంది కుమాళ్ళని కన్నాడు. ఆ వివరమూ చెపుతాను. వినండి" అంటూ ఇలా చెప్పాడు రోమశుడు:

పుత్రయాగం

సోమకుడికి నూరుమంది భార్యలు. యజ్ఞంచేసి, జంతుడు అని వొక్కగాక వొక్కకొడుకుని కన్నా డతడు. వందమందితల్లులూ ఎవరికివారే జంతుణ్ణి కన్నకొడుకులా చూసుకునేవారు. అరిచేతినిమ్మ

---

* "మాంధాతా" (మాం = నన్ను, ధాతా = తాగును) అని ఇంద్రుడు అనడంవల్ల అతడి పేరు మాంధాత అన్నారు.

పండులా పెంచేవాళ్ళు. రవంతఅయినా అరమరలేకండా అంతమందీ అలా పెంచడంచూసి, ఆశ్చర్యపోయేవాళ్ళు జనం.

ఒకనాడు ఆబాలుడితొడమీద చీమకుట్టింది. అతిసుకుమారుడు కావడంచేత అది సహించలేకపోయాడతడు. అదే ఏడవడం ఏడ్చాడు. వందమంది తల్లులూ పరుగెత్తుకు వచ్చారు. జంతుడి ఏడుపుచూసి గోలు గోలుమన్నారు. అంతఃపురమంతా వొకటే ఏడుపుల్తో నిండిపోయింది. ఈఏడుపులు విని సోమకుడూ వచ్చాడు. విషయంతెలుసుకుని కొడుకుని బుజెరించాడు. అనంతరం కొలువుకివచ్చి, మంత్రులతోనూ, ఋత్విజుడి తోనూ ఆలోచించాడు.

'ఒక్కకొడుకు కొడుకు కాడన్నారు పెద్దలు. వందమంది భార్యలు వున్నారు నాకు. ఏంలాభం? మినుకూ మినుకూ మంటూ ఇంతమందికీ ఈవొక్కడే కళ్ళవెలుగు. ఇదంతాచూస్తూ మీరు వూరుకోడం బాగాలేదు. దీనికేదో ఉపాయం ఆలోచించండి' అన్నాడు.

'తలుచుకుంటే, నూరుగురికీ నూరుగురు కొడుకులూ పుడతారు మహారాజా,' అన్నాడు ఋత్విజుడు. 'ఐతే, మేం చెప్పిన యజ్ఞం అడ్డు చెప్పకండా అంగీకరించాలి మీరు. ఇప్పుడున్న ఈవొక్కగాని వొక్క కుమారుణ్ణి యజ్ఞపశువుగాచేసి వధించాలి. ఈ పశుహవ్యంతో అగ్ని హోత్రుణ్ణి సంతోషపెడితే, నీనూరుగురు భార్యలికీ సంతానం కలుగు తుంది. ఈ పుత్రయాగంవల్ల జంతుడుకూడా తిరిగీ, నీపెద్దకొడుకై జన్మిస్తాడు. అతడి కుడిఎడమభాగాల్లో బంగారం గురుతులుంటాయి' అన్నాడు.

ఋత్విజుడి ఉపదేశం అంగీకరించాడు సోమకుడు. కొడుకుని యజ్ఞపశువుచేసి చంపాడు. అతడి కొవ్వు అగ్నిలో ఆహుతిపెట్టాడు. గుండెలుబాదుకుని ఏడ్చారు రాణులు. హోమకుండంలో లేచిన పొగ

పీల్చి వందమందీ గర్భవతు లయారు. నవమాసాలూ నిండాయి. వంద మరిదికీ వందమంది కొడుకులు పుట్టారు. అందులో పెద్దవాడే జంతుడు. జంతుడిమీద పూర్వంలాగే వందమందికీ ప్రేమగా వుండేది.

కొంతకాలం గడిచింది. పుత్రయాగం చేయించిన రుత్విజుడు కాలంచేసి, నరకంలో నానాబాధలూ పడుతూవచ్చాడు. మరికొన్నాళ్ళకి సోమకుడూ కాలంచేశాడు. స్వర్గానికిపోతూ, ముందు నరకంలో బాధపడుతూవున్న రుత్విజుణ్ణి చూశాడు. 'అయ్యో, నువ్వు నరకంలో వుండడానికి ఏమిపాపం చేశావు?' అని అడిగాడు.

'ఏంలేదు మహారాజా, నీచేత పుత్రయాగం చేయించాను కదా! ఆపాపమే నన్నిలా నరకంలో తోసింది. నువ్వేమో మహాయజ్ఞాలు చేశావు. పుణ్యలోకాలికి పోతున్నావు. అంచేత, నువ్వే నన్ను ఉద్ధరించాలి' అన్నాడు రుత్విజుడు.

అక్కణ్ణించి యమధర్మరాజు దగ్గిరికి వెళ్ళాడు సోమకుడు. అతణ్ణి పుణ్యలోకాలికి వెళ్ళమన్నాడు యముడు. 'నేనేకాదు, నా రుత్విజుణ్ణికూడా తీసుకువెళతాను' అని యముణ్ణి ప్రార్థించాడు సోమకుడు. 'నాకారణంగా అతడు నరకంలో బాధపడుతున్నాడు. కరుణించు' అని దోసిలిపట్టాడు.

అంగీకరించాడు యముడు. తాను చేసిన తపస్సుమూలానా, యజ్ఞాలు మూలానా తన రుత్విజుణ్ణి నరకంలోంచి ఉద్ధరించాడు యజ్ఞపుత్రుడయిన సోమకుడు. తనతోకూడా పుణ్యలోకాలికి తీసుకువెళ్ళాడు. ఇదీ సోమకుడి కథ.

"ధర్మరాజా, ఇదిగో ఇక్కడే బ్రహ్మ ఇష్టాకృతం అనే వెయ్యి సంవత్సరాల సత్రయాగంచేశాడు. ఇదిగో, ఇక్కడ నాభాగుడూ, అంబరీషుడూ యజ్ఞాలుచేసి పరమసిద్ధిపొందారు. ఇది నహుషుడు

యజ్ఞంచేసినచోటు. “ పది పద్మాల* గోవులు సదస్యులికి ఇచ్చి సత్కరించా డతడు. ఇదిగో ఇక్కడ సార్వభౌముడు యజ్ఞంచేశాడు. ఇది యయాతి యజ్ఞంచేసిన స్థలం. యయాతియజ్ఞానికి ఇంద్రుడు స్వయంగా వచ్చాడు. ఇది రామహ్రదం. ఇది నరనారాయణస్థానం. ఇది ప్లక్షావతరణం. ఇదిగో, ఈయమునాతీరంలో దేవతలూ రుషులూ సారస్వతయజ్ఞంచేశారు. దేవరుషి సంవర్తుడు దీన్ని రక్షిస్తూవుంటాడు. ఇక్కడ భరతుడు ఎన్నో యజ్ఞాలుచేశాడు. సర్వలోకాలూ దర్శించాడు. నువ్వూ ఈతీర్థంలో స్నానంచెయ్యి. సమస్తలోకాలూ కనిపిస్తాయి ” — ఇలా ప్రతీ తీర్థం చూపిస్తూ వచ్చాడు రోమశుడు.

తమ్ములతోసహా రోమశుడుచెప్పినతీర్థాల్లో స్నానాలుచేశాడు ధర్మరాజు. దివ్యదృష్టివచ్చినట్టయింది అతడికి. రోమశుడితో అన్నాడు : “ మునీంద్రా, అన్నిలోకాలూ అవుపిస్తున్నాయి నాకు. దేవరుషులూ, ఆదిత్యులూ, అశ్వినులూ, దేవేంద్రుడూ—దేవేంద్రుడిదగ్గిర మాతమ్ముడు అర్జునుడూ అందరూ కనిపించారు. ” “ అవును, ” అన్నాడు రోమశుడు. “ పరమరుషులు ఇలాగే మూడులోకాలూ చూస్తారు ” అన్నాడు.

అలా ముందుకువెళుతూ “ ఇదిగో, ఇది దక్షుడు యజ్ఞంచేసిన ప్రదేశం. ఇది సరస్వతీనది. దేవతలతోకలిసి బ్రహ్మ యజ్ఞాలు చేశాడిక్కడ. ఇది బ్రహ్మదేవుడి యజ్ఞవేదిక. ఇరవైకోసులు దీని ప్రమాణం. ఇక్కడ కాలం చేసిన మానవులు దేవత్వం పొందుతారు. సరస్వతి మొదట నిషధదేశంలో భూమిలోకి వెళ్ళిపోయింది. తిరిగి ఇక్కడ చమసోద్భవ తీర్థంలో బయలుపడింది. ఇది సిద్ధతీర్థం. ఇక్కడే అగస్త్యుడు లోపాముద్రని పరిగ్రహించాడు. ఇది విష్ణుపదం. విపాశనది. ఇది కాశ్మీర మండలం. నిరస్తం. ఇది మానసద్వారం. వెనకటికి

---

* పద్మం = వంద కోట్లు.

ఇక్కడే పరశురాముడు హంసపథం నిర్మించాడు.* ఈసరోవరంలో చైత్రమాసం శివుణ్ణి పూజిస్తారు మహామునులు. అప్పుడే పార్వతీదేవితో సహా శివుడు వాళ్ళకి ప్రత్యక్ష మవుతా డిక్కడ. అందుకనే అరుంధతీ సహితంగా వశిష్ఠుడు ఇక్కడ నివసించాడు. ఇది భృగుతుంగ పర్వతం. ఇక్కడే గువ్వపిట్టకోసం తన శరీరంకోసి డేగకి ఇచ్చాడు శిబిచక్రవర్తి. అతని కథ చెపుతాను; విను'' అంటూ ప్రారంభించాడు రోమశుడు :

శిబిచక్రవర్తి కథ

శిబి ఉశీనరుడి కుమారుడు.† అతడు ఇక్కడ యజ్ఞంచేస్తూ వుండగా జరిగింది ఆకథ. అసలు విషయం ఏమిటంటే – అతడి గొప్ప స్వభావం పరీక్షించాలని అగ్నికీ ఇంద్రుడికీ బుద్ధిపుట్టింది. ఇంద్రుడు డేగ అయాడు. అగ్ని గువ్వపిట్ట అయాడు. గువ్వని చంపుకుతినాలని తరుముకుంటూ వచ్చింది డేగ. ప్రాణభయంతో గువ్వ వచ్చి శిబిచక్రవర్తిని శరణు జొచ్చింది. గువ్వని వొదిలిపెట్టమంటూ వాదించింది డేగ. 'రాజా, నువ్వు ధర్మం తెలిసినవాడివనీ, సత్యవంతుడివనీ వినికిడి. భరించలేనంత ఆకలితోవున్నాను నేను. నాతిండికి అడ్డురావడం న్యాయమేనా నీకు? తిండిలేందే ఏప్రాణీ జీవించలేదు. నాకు ఆహారంలేకండా చేశావా, ఆకలితో చచ్చిపోతాను. నేను చచ్చిపోతే నాపెళ్ళాం పిల్లలూ చచ్చిపోతారు. ఒక్క గువ్వకోసం ఇంతమంది ప్రాణాలు పోగొట్టడం ధర్మం కాదు. ధర్మం ఎరిగినవాళ్లు ధర్మానికి బాధకలిగించేధర్మం ధర్మంగా భావించరు. సర్వహితమైంది ఏదో అదే ధర్మం.‡ 'శ్యేనాః కపోతాన్ ఖాదంతి' అని వేదవాక్యం. ఈగువ్వ నాకు వేదసమ్మతమయిన ఆహారం. కనక వొదిలిపెట్టు దాన్ని' అంది.

---

* పరశురాముడు క్రౌంచపర్వతం రంధ్రంచేసి మానససరోవరం హంసలికి దారి చేశాడని కథ. † చూ. ఉద్యోగపర్వం, ‡ చూ. మను. ౨. ౧౬౯.

'పక్షివయినీ తెలిసినదానిలా వున్నావు' అన్నాడు శిబి. 'నువ్వే ఆలోచించు. ప్రాణభయంతో వచ్చి నన్ను ఆశ్రయించింది ఇది. ఆశ్రయించినవాళ్ళని ఎంత అధముడయినా వొదిలిపెడతాడా? ఆశ్రితుల్నీ, శరణన్నవాళ్ళనీ విడిచిపెట్టడంకంటే అధర్మమేముంటుంది?

'నీఆకలిమాట — నిజంగా ఇదంతా నీఆకలికోసమే అయితే, ఈఅడివిలో నువ్వు కోరినమృగం — లేడి, ఎనుపోతు, పంది, మరేదన్నా పక్షి — దేనిమాంసం కావాలంటే దాని మాంసం ఇస్తాను. ఈ గువ్వ మీాద మాత్రం ఆశ వొదిలిపెట్టు. నన్ను శరణన్నదాన్ని మాత్రం నేను విడవను' అన్నాడు.

'నేను తినబోతున్నదాన్ని అడ్డుకుంటున్నావు నువ్వు. అదే నీ నిశ్చయమైతే, నీదేహం కోసి గువ్వఎత్తు మాంసం తూచి ఇయ్యి' అంది డేగ. 'సంతోషంగా ఇస్తాను' అన్నాడు శిబి.

వెంటనే కత్తీ, తక్కెడా తెప్పించాడు. తక్కెడలో వోపక్క గువ్వని పెట్టాడు. తనదేహంకోసి మాంసం రెండోపక్క వేశాడు. గువ్వే బరువైంది. తనమాంసం చాలలేదు. మరోముక్క కోసి వేశాడు. చాలలేదు. మరోముక్క వేశాడు. అదీ చాలలేదు. గువ్వదిక్కే మొగ్గుతోంది తక్కెడ. మరోపెద్దముక్క శరీరంకోసి వేశాడు. ప్చ్! లాభంలేదు. ఇలా ఎంతవేసినా గువ్వఎత్తుతో సరిపోలేదు. శరీరంలో వున్న మాంసమంతా కోసి వేశాడు. ఉహుఁ, గువ్వదిక్కే మొగ్గు చూపుతోంది తక్కెడ. ఇక లాభం లేదన్నాడు శిబి. నెత్తురు కారుతూన్న దేహంతో తుదకి తానే లేచి తక్కెడలో కూచున్నాడు.

డేగా, గువ్వా వొకదానిమొహం వొకటి చూసుకున్నాయ్. ఉత్తరక్షణంలో పక్షులరూపం వొదిలిపెట్టాయి. ఇంద్రుడూ, అగ్నీ నిజరూపాలతో నుంచున్నారు. 'నీధైర్యమూ, శౌర్యమూ మొదలయినగుణాల్లు మహోత్తమమైనవి. ఇతర్లకి సాధ్యంకానివి' అంటూ

నవమాసాలూ నిండాయి సుజాతకి. నేడో రేపో ప్రసవించే సమయమైంది. బెంగగావుంది ఆమెకి. ఒకనాడు భర్తతో అంది: 'ఎంత లేనివాళ్లయినా పురుడువస్తుందంటే ముందుగానే జాగ్రత్తపడ తారు. నెయ్యీ, నూనే, వడ్లూ సంగ్రహించి పెట్టుకుంటారు. మనకా, చేతిలో ఎర్రని ఏగానీలేదు. అంచేత, ఏప్రయత్నం లేకండాపోయింది. నేనా, రేపో నేడో అన్నట్టు వున్నాను. ఏం దారి? ఈ పురిటిబాధ ఎలా గట్టెక్కుతుందో అని బెంగగావుంది'—అని.

భార్యమాటలువిని, ధనం సంపాదించడంకోసం బయలుదేరాడు ఏకపాదుడు. ఆవెళ్లడం వెళ్లడం మిథిలరాజు యజ్ఞంచేస్తున్నాడని విని, అక్కడికి వెళ్లాడు. అక్కడ వరుణుడికొడుకు వందితో అతడికి శాస్త్ర వివాదం జరిగింది. ఆవివాదంలో ఏకపాదుడు వోడిపోయాడు. అలా వోడిపోయిన పండితుల్ని నీళ్లలోముంచి బందీలుగావుంచడం రివాజు అక్కడ. అలాగే ఏకపాదుడూ వోడిపోయి, నీళ్లలోమునిగి, అక్కడే బందీగా వుండిపోయాడు.

ఇక్కడ పురిటినొప్పులువచ్చాయి సుజాతకి. యుక్తసమయంలో ఆమెకి అష్టావక్రుడు (ఎనిమిదివంకలవాడు) పుట్టాడు. అష్టావక్రుడు పుట్టినప్పుడే సుజాతతల్లి కుశికసుతకి శ్వేతకేతువు పుట్టాడు. మేనల్లుడూ మేనమామా ఇద్దరూ వొకేఈడువాళ్లయి, వొక్కదగ్గిరే పెరిగారు. ఒక్కదగ్గిరే పన్నెండేళ్లూ శ్వేతకేతుతండ్రి ఉద్దాలకుడిదగ్గిర వేదాలూ, వేదాంగాలూ క్షుణ్ణంగా చదువుకున్నారు.

పుట్టిననాటినుండీ కన్నతండ్రిని ఎరగడు అష్టావక్రుడు. తాత ఉద్దాలకుణ్ణే తండ్రి అనుకునేవాడు. శ్వేతకేతువుని సోదరు డనుకునే వాడు. ఒకనాడు ఉద్దాలకుడి తొడమీద కూచునివున్నాడు అష్టా వక్రుడు. చూసి మచ్చరించుకున్నాడు శ్వేతకేతువు. 'మానాన్న తొడ

మీద నువ్వెందుకు కూచున్నావు? వెళ్ళు. మీనాన్న తొడమీద కూచోరాదూ!' అంటూ చెయ్యిపట్టుకుని కిందికి లాగేశాడు.

ఏడుస్తూ తల్లిదగ్గిరికి వచ్చాడు అష్టావక్రుడు. 'మాఅయ్య ఎవరో, ఎక్కడవున్నాడో చెప్పు' అంటూ మారాముపెట్టాడు. తల్లి వల్ల తండ్రివునికి తెలుసుకున్నాడు. వెంటనే మిథిలకి పయనమయాడు. మేనల్లుడివెంట శ్వేతకేతువూ బయలుదేరాడు. ఇలా మేనమామా, తానూ వెళ్ళి జనకుడి యజ్ఞశాలదగ్గిర ప్రవేశించాడు అష్టావక్రుడు.

కుర్రవాళ్ళని చూసి, లోపలికి వెళ్ళనియ్యలేదు ద్వారపాలకులు. 'మూగివాళ్ళూ, గుడ్డివాళ్ళూ, చెవిటివాళ్ళూ, స్త్రీలూ, బ్రాహ్మలూ — యావన్మందీ వెళుతూవున్న రాజద్వారం ఇది. బ్రాహ్మలం మేం. విద్వాంసులం. మమ్మల్ని అటకాయిస్తావేమిటి?' అంటూ పట్టుపట్టాడు అష్టావక్రుడు. 'మీరు కుర్రవాళ్ళు. పన్నెండేళ్ళయినా దాటినట్టు లేదు. ఇది యజ్ఞసభ. వృద్ధులూ, మహావిద్వాంసులూ, యజ్ఞాల్లో ఆరితేరినవాళ్ళూ తప్ప ఇతర్లు వెళ్ళడానికి వీల్లేదు' అన్నారు జవాన్లు.

'అదేమన్నమాట!' అంటూ అడ్డుతగిలాడు అష్టావక్రుడు. 'వయస్సు ముదరడం, తల పండడం — ఈమాత్రం జరిగితే మనిషి వృద్ధుడూ, పండితుడూ అయిపోయినట్టేనా? జ్ఞానం కదా, ప్రధానం! జ్ఞానంకలవాడు బాలుడయినా వృద్ధుడే.* వేదాలు బాగా చదివి, ఆచారవంతుడయినవాడు బాలుడయినా, అందరూ పూజించదగ్గవాడే. పొగడదగ్గవాడే. సందేహం లేదు. కుర్రవాళ్ళమని మమ్మల్ని అవమానించవద్దు. మీరాజసభలో కొమ్ములు తిరిగివున్నాడే వంది అతడితో వాదించడానికే వచ్చాం మేం. మహారాజుతో మనవిచెయ్యి' అన్నాడు.

---

* శ్లో. న తేన వృద్ధో భవతి యేనాస్య పలితః శిరః
యో వై యువాఽప్యధీన స్తం దేవాః స్థవిరం విదుః. మనుస్మృతిః

'సరే, ప్రయత్నించిచూస్తాము' అంటూ వెళ్ళి జనకుడితో చెప్పారు జవానులు. లోపల ప్రవేశపెట్టమన్నాడు రాజు. మేన మామతో సహా సభలో ప్రవేశించాడు అష్టావక్రుడు. కుర్రవాళ్ళని చూసి ఎన్నో ప్రశ్నలు వేశాడు జనకుడు. అన్నిటికీ అన్ని సమాధా నాలూ చెప్పాడు అష్టావక్రుడు.

జనకుడు : ఆరు నాభులూ, పన్నెండు అంశలూ, ఇరవై నాలుగు పర్వాలూ, మున్నూటా అరవయి రేకులూ — ఇది తెలుసుకున్నవాడు పండితుడు.

అష్టావక్రుడు : ఆరు ఋతువులూ నాభులు. పన్నెండు మాసాలూ అంశలు. ఇరవై నాలుగు పక్షాలూ పర్వాలు. మున్నూటా అరవయి దినాలూ రేకులు. ఈకాలచక్రం నిన్ను కాపాడుతుంది.

జనకుడు : బడబలవలె కలుసుకుని, ఏవి ఎవరివల్ల గర్భం ధరించి, ఎవణ్ణి కంటాయి ?

అష్టావక్రుడు : పూర్వ ఉత్తర అరణులు వాయువుతో కలుసుకుని కన్న అగ్నివల్ల బాధ నీశత్రువుకయినా వుండకండా వుండాలి.

జనకుడు : నిద్రలో కళ్ళు మూాయని వాళ్ళెవరు ?

అష్టావక్రుడు : చేపలు.

జనకుడు : జన్మించిన్నీ కదలంది ఏది ?

అష్టావక్రుడు : గుడ్డు.

జనకుడు : హృదయంలేంది ఏది ?

అష్టావక్రుడు : రాయి.

జనకుడు : వేగంవల్ల ఏది పెరుగుతుంది ?

అష్టావక్రుడు : ఏరు.

సంతోషించాడు జనకుడు. 'నువ్వు దేవతవి కాని సామాన్యు డివి కావు. మండపానికి దయచెయ్యి. ఇదిగో, ఇతడే వంది' అని వందిని

పరిచయం చేశాడు. వందిదిక్కు తిరిగాడు అష్టావక్రుడు. నిజాన్ని ధిక్కరిస్తూ గంభీరంగా అన్నాడు : 'వందీ, పండితుల్ని వాదనలో పీక గోడుతున్నావు. వాళ్ళని నీళ్ళలో ముంచేస్తున్నావు. ప్రళయాగ్నిలో సెలయేరు ఆర్చుకుపోతుంది. అలాగే నాముందు నీవాదన అడగారి పోతుంది.' వెంటనే వాదనకి దిగాడు వంది.

వంది : అనేకవిధాల ప్రజ్వలిస్తాడు అగ్ని; ఒక్కడు. అంతటినీ వెలిగిస్తాడు సూర్యుడు; ఒక్కడు. వీరుడూ, నియంతాన్నూ ఇంద్రుడు; ఒక్కడు. పితృదేవతల ప్రభువు యముడు; ఒక్కడు.

అష్టావక్రుడు : స్నేహితులు — ఇంద్రుడూ అగ్నీ; ఇద్దరు. దేవరుషులు—నారదుడూ పర్వతుడూ; ఇద్దరు. అశ్వినీదేవతలు ఇద్దరు. రథ చక్రాలు రెండు. భార్యాభర్తలు ఇద్దరు.

వంది : కర్మవశంగా మనుష్యుల జన్మలు మూడు. వాజపేయం వహించిన వేదాలు మూడు. అధ్వర్యులు యజ్ఞంలో అనుష్ఠించే కాలాలు మూడు. లోకాలు మూడు. జ్యోతులు మూడు.

అష్టావక్రుడు : బ్రాహ్మల ఆశ్రమాలు నాలుగు. యజ్ఞం నడిపే వాళ్లు నలుగురు. దిక్కులు నాలుగు. వర్ణాలు నాలుగు. పశువులకాళ్ళు నాలుగు.

వంది : అగ్నులు అయిదు. పంక్తిఛందస్సు పాదాలు అయిదు. యజ్ఞాలు అయిదు. ఇంద్రియాలు అయిదు. సిగలు అయిదు. లోకంలో విఖ్యాతమయిన నదాలు అయిదు.

అష్టావక్రుడు : సంస్కారపూర్వకంగా అగ్నిస్థాపన చేసేటప్పుడు దానం ఇవ్వవలిసిన ఆవులు ఆరు. కాలచక్రంలో ఋతువులు ఆరు. మనస్సుతో కలిపి ఇంద్రియాలు ఆరు. కృత్తికలు ఆరు. వేదాల్లో శ్రేష్ఠమైన యజ్ఞాలు ఆరు.

వంది: గ్రామ్యపశువులు ఏడు. అడివి పశువులు ఏడు. యజ్ఞం వహించిన ఛందస్సులు ఏడు. ఋషులసంఖ్య ఏడు. వీణకి తీగెలు ఏడు.

అష్టావక్రుడు: వంద ముడతల సంచులు ఎనిమిది. సింహాన్ని చంపే శరభమృగం కాళ్ళు ఎనిమిది. దేవతల్లో వసువులసంఖ్య ఎనిమిది. యజ్ఞంలో యూపస్తంభం అంచులు ఎనిమిది.

వంది: పితృయజ్ఞాల మంత్రాలు తొమ్మిది. సృష్టి విధానాలు తొమ్మిది. బృహతీఛందస్సు అక్షరాలు తొమ్మిది. నాశనంలేని సంఖ్య తొమ్మిది.

అష్టావక్రుడు: దిక్కులు పది. వెయ్యిలో వందలు పది. గర్భిణీస్త్రీ గర్భంమోసే నెలలు పది.

వంది: యూపాలసంఖ్య పదకొండు. ప్రాణుల వికారాలు పదకొండు. దేవతల్లో రుద్రులసంఖ్య పదకొండు.

అష్టావక్రుడు: సంవత్సరానికి నెలలు పన్నెండు. జగతీఛందస్సు అక్షరాలు పన్నెండు. ప్రాకృతయజ్ఞం దినాలు పన్నెండు. ఆదిత్యుల సంఖ్య పన్నెండు.

వంది: తిథుల్లో ప్రశస్తమైనతిథి త్రయోదశి—అంటేపదమూడు. భూలోకంలో ద్వీపాలు పదమూడు——

అంతే చెప్పాడు వంది. శ్లోకం సగమే అయింది. మరి ముందుకి నడవలేదు. దాంతో చేతులునులుపుకుంటూ నిలబడిపోయాడతడు. వెంటనే అందుకున్నాడు అష్టావక్రుడు.

"అతిఛందస్సు మొదటి అక్షరాలు పదమూడు"—అని.

వీగిపోయాడు వంది. సభసభంతా అష్టావక్రుడి ప్రశంసతో గగ్గోలుమనిపోయింది. ఇలా జనకమహారాజు సభలో ఇంతమ్మంది

పండితులఎదటా వందిని పీగగొట్టాడు అష్టావక్రుడు. అంతవరకూ వందితో వోడిపోయినవాళ్లందరినీ—తనతండ్రి ఏకపాదుడితోసహా చెర విడిపించాడు. జనకుడిచేత సన్మాన సత్కారాలూ పొందాడు. తండ్రిని తీసుకుని మేనమామతో సహాఆశ్రమానికి వచ్చేశాడు. ఇదీ అష్టావక్రుడికథ.

"ఇదిగో ఇది సుమంగ. పుణ్యనది. ఇక్కడే భరతుడి రాజ్యాభిషేకం జరిగింది. పూర్వం ఈనదినీళ్లు ముట్టడంచేతనే దేవేంద్రుడికి లక్ష్మీప్రసన్న మయింది.

ఇది మైనాకకుక్షి. ఇక్కడ కొడుకులకోసంఅదితి తపస్సుచేసింది.

ఇది ఋషిదైవతమైన కనకశిలాపర్వతం. సనత్కుమారుడు సిద్ధి పొందిన స్థల మిది. ఇది ఉష్ణగంగ. ఇందులో స్నానంచేసినవాళ్ళు కృతార్థు లవుతారు.

ఇదిగో, ఇది రైభ్యముని ఆశ్రమం. ఇది భరద్వాజుడి ఆశ్రమం. ఇక్కడే భరద్వాజుడి కొడుకు యవక్రీతుడు విద్యాగర్వంచేత ప్రాణాలు వొదిలిపెట్టాడు."

యవక్రీతుడి పేరుచెప్పగానే అతడి చరిత్ర చెప్పమన్నాడు ధర్మరాజు. రోమశుడు చెప్పాడు.

యవక్రీతుడికథ

రైభ్యుడూ, భరద్వాజుడూ ఇద్దరూ పరస్పరం స్నేహంగా వుండేవాళ్ళు. ఇద్దరూ కలిసి తపస్సుచేసుకుంటూనూ వుండేవాళ్ళు. రైభ్యుడికి అర్వావసువూ, పరావసువూ అని ఇద్దరు కుమాళ్ళు. భరద్వాజుడి కుమారుడు యవక్రీతుడు. రైభ్యుడూ అతడి కుమాళ్ళూ అధ్యయనంలో అందెవేసినచేతులు. వాళ్ళవిద్య చూసి ప్రతీవాళ్ళూ గౌరవించేవాళ్ళు వాళ్ళని. అది చూసి కన్నుకుట్టేది యవక్రీతుడికి. తపస్సు

చేసి, 'వాళ్ళని మించినట్టు వేదాలూ, శాస్త్రాలూ సాధించాలని, నిశ్చయించుకున్నా డతడు. అగ్నిలో భాయ్యా—అంటే సామిదేవిరుక్కు—సంధిస్తూ ఉగ్రమైన తపస్సుచేయడం ప్రారంభించాడు.

అతడి తపస్సు సహించలేకపోయాడు దేవేంద్రుడు. తిన్నగా యవక్రీతుడి దగ్గిరికి వచ్చాడు. 'ఎందుకని ఇలా తపస్సుచేస్తున్నావు ?' అంటూ అతణ్ణి అడిగాడు. 'చదవకండానే చదువులన్నీ రావాలి నాకు. వేదాలూ శాస్త్రాలూ వేటిలోనూ కొరతవుండకూడదు. అందుకనే తపస్సు చేస్తున్నాను' అన్నాడు యవక్రీతుడు. 'గురువులేని చదువు చదువేమిటి ?' అన్నాడు ఇంద్రుడు. 'తపస్సువల్ల విద్య సంపాదించవచ్చు. సందేహం లేదు. కానైతే, పరమార్థమేమీ వుండదు. ఎంత సాధువయినవాడికయినా, అలాంటి విద్యవల్ల మదమూ మచ్చరమూ మాత్రం అధికమవుతాయి. అంచేత, చదవకండా విద్యరావాలని తపస్సుచెయ్యడం తగనిపని. విడిచిపెట్టు' అని చెప్పి వెళ్ళాడు.

ఇంద్రుడేమో చెప్పాడు. కాని వినుకోలేదు యవక్రీతుడు. ఎప్పటిలాగే తపస్సు మొదలుపెట్టాడు. దానికి మరింతా ఇదయాడు దేవేంద్రుడు. ఒక ముసిలి బ్రాహ్మడివేషంలో మళ్ళీ వచ్చాడు. ఉత్తి ఎముకలగూడుమాత్రంగా వుంది శరీరం. ఊదేస్తే పడిపోయ్యేట్టున్నాడు. అలావచ్చి పిడికెడేసి ఇసక పోసి నదీప్రవాహానికి అడ్డు గట్టుపోయడం మొదలు పెట్టాడు. అది చూశాడు యవక్రీతుడు. 'ఏమిటి తాతా, ఈవెర్రి ?' అంటూ నవ్వాడు. 'మూడుకాళ్ళ ముసిలి పండువి. శరీరంలో పూతికపుల్లంత సత్తువ లేదు. అసాధ్యమైనపనికి యత్నిస్తున్నావు! ఏమనాలి నిన్ను ? ఎప్పటికి ముగుస్తుందిది ?' అన్నాడు.

'నీలాంటి వెర్రే నాదిన్నూ' అంటూ నిజరూపంతో నిలబడ్డాడు దేవేంద్రుడు, 'నువ్వేలా అసాధ్యమైన దానికి యత్నిస్తున్నావో,

తనకి ఇంతవచ్చునని ప్రకటించవలెననే వుండేది దతడికి. అందుకని, మునుల సభలికీ వాటికీ వెళ్ళి తన పాండిత్యం ప్రదర్శిస్తూ వుండేవాడు.

ఒకనాడు, వుండబట్టక రైభ్యుడి ఆశ్రమందిక్కు బయల్దేరాడతడు. ఆశ్రమంముందు వసంతకాలంలోని పూలమొక్కలతోనూ, పళ్ళచెట్లతోనూ అందంగా వుంది తోట. చిలకలు కిలకిల మంటున్నాయి. తుమ్మెదలు పాడుతున్నాయి. కోయిలలు కూస్తున్నాయి. ఆతోటలో పరావసుడిభార్య కృష్ణ తిరుగుతోంది. చూశాడు యవక్రీతుడు. చూసినకొద్దీ కామవికారం రేగిం దతడికి. ఆగలేకపోయాడు. మెల్లిగా ఆమెదగ్గిరికి వెళ్ళాడు. మనస్సులోనిమాట చెప్పనూ చెప్పేశాడు, సాహసించి.

భయపడింది కృష్ణ. కాదంటే శాపంపెడతాడేమో! ఒప్పుకున్నట్టే నటించింది. మెల్లిగా తప్పించుకువెళ్లి, మామ రైభ్యుడితో అంతా చెప్పేసింది. కోపంతో బుసకొడుతున్నట్టు వుందామె. కన్నీళ్ళతో మెళ్లోని రుద్రాక్షపేరు తడిసిపోతూనూ వుంది.

హోమాగ్నిశిఖలాగ చర్రున లేచాడు రైభ్యముని. పళ్లు కొరుకుతూ తన తలనుండి వొక జడ పెరికాడు. అగ్నిలో వేల్చాడు. హోమకుండంలోంచి, కృష్ణకంటే అందమయిన అమ్మాయి కృత్తి పుట్టుకువచ్చింది. మరో జడ పీకాడు ముని. మళ్లీ అగ్నిలో వేల్చాడు. వికృతమయిన కోరలతోనూ వాటితోనూ శూలంపట్టుకుని వొక రాక్షసుడు పుట్టాడు. ఇద్దరూ చేతులు జోడించారు. 'ఏమిటి సెలవు?' అంటూ అడిగారు. 'అవినీతిపరుడయిన యవక్రీతుణ్ణి హతమార్చండి' అన్నాడు ముని.

ముందుగా కృత్తి వెళ్లింది. కామవికారంతో కళవిళపడుతూన్న యవక్రీతుడి కమండలం లంకించుకుంది. కమండలం పోవడంతోటే అపవిత్రుడయిపోయాడు యవక్రీతుడు. తపశ్శక్తి తగ్గిపోయింది. దాంతో,

అతణ్ణి వెంటతరిమాడు రాక్షసుడు. అడలెత్తి పరుగెత్తాడు యవక్రీతుడు. చెరువుల్లోనూ, నదుల్లోనూ చొరబడ్డాడు. అతడు అడుగుపెట్టడంతోనే అడుగంటిపోయాయి వాటిల్లోనీళ్లు. చేసేదిలేక తండ్రి అగ్నిహోత్రంలో వురికాడు. అవీ ఆరిపోయాయి. మరి తావులేకపోయిందతడికి. చిక్కిపోయాడు రాక్షసుడికి. శూలంతో వొక్కపోటు పొడిచాడు రాక్షసుడు. అరుస్తూ ప్రాణం వొదిలేశాడు యవక్రీతుడు.

తిరిగి రైభ్యుడి దగ్గిరికి వచ్చి నివేదించాడు రాక్షసుడు. కృత్తినిచ్చి అతడికి పెళ్లిచేశాడు రైభ్యుడు.

కొంతసేపయాక అడివినుండి ఆశ్రమానికి వచ్చాడు భరద్వాజుడు. ప్రతీదినం స్వాగతమిచ్చే అగ్నిహోత్రాలు ఆరిపోయివున్నాయి. తెల్లపోయాడతడు. ఆశ్రమం కాపలావున్న శూద్రుడివల్ల అంతా విన్నాడు. చచ్చి పడివున్న కొడుకునీ చూశాడు. గుండెచెక్కలయినట్టయింది దుఃఖం. 'అయ్యో, చెవులో గూడుకట్టుకు పోరాను. రైభ్యుడు కోపిష్టి, అతడి ఆశ్రమానికి వెళ్ళవద్దన్నాను. నామాటలు నచ్చలేదు నీకు! గర్వం – గర్వమే కబళించింది నిన్ను' అంటూ ఎంతో మొత్తుకున్నాడు. ఏడ్చాడు. ఏడుస్తూనే చితి పేర్చాడు. కొడుకుశవం చితిమీద పెట్టాడు. అగ్గి రగిలించాడు. మండుతోంది చితి. భరించలేకపోయాడు భరద్వాజుడు. చితిమీదపడి తానూ ప్రాణాలు వొదిలేశాడు.

యవక్రీతుడిపని అలా అంతమైపోయింది. అంతలో బృహద్ద్యుమ్నుడని వొకరాజు సత్రయాగం తలపెట్టి అర్వావసుణ్ణీ, పరావసుణ్ణీ రుత్విజులుగా పిలిచాడు. తండ్రి రైభ్యుడి అనుమతి తీసుకుని, అన్నదమ్ములు ఇద్దరూ బృహద్ద్యుమ్నుడి యజ్ఞానికి అధ్వర్యం వహించారు.

ఒకనాడు వేకువజామున పరావసుడు తన ఆశ్రమానికి వస్తున్నాడు. చీకటిగావుంది దారి. ఎదురుగుండా ఏదో వస్తున్నట్టు చప్పుడయింది. తిన్నగా అది తనదిక్కే వస్తోంది. ఏమిటది? – ఏదో

మృగమే అనుకున్నాడు పరావసుడు. కళ్ళుమూసుకుని కత్తితో వొక్కవేటు వేశాడు. తీరాచూస్తే అది మృగంకాదు మనిషి. తన తండ్రి — రైభ్యుడు. దెబ్బతో ప్రాణం పోయింది. కింద పడిపోయాడు.

ఎంతో దుఃఖించాడు పరావసుడు. ప్రేతకార్యం ముగించి, బృహద్ద్యుమ్నుడి సత్రయాగానికి వెళ్ళాడు. 'తండ్రిని చంపుకున్న పాపాత్ముణ్ణి' అంటూ అన్న అర్వావసుడితో చెప్పి ఏడ్చాడు. 'అన్నయ్యా, అయిందేదో అయిపోయింది. బ్రహ్మహత్యాపాతకం వొదిలించుకోవాలి ఇపుడు. యజ్ఞకార్యం వొక్కడివీ నువ్వు నిర్వహించలేవు. నేనయితే పరవా లేదు. ఒక్కణ్ణే చెయ్యగలుగుతాను. నేను యజ్ఞంలో వుంటాను. నువ్వు నాకోసం బ్రహ్మహత్యావ్రతం చేసిరా!' అన్నాడు.

తమ్ముడిమాటకి సమ్మతించాడు అర్వావసుడు. ఆశ్రమానికి వెళ్ళి బ్రహ్మహత్యావ్రతం మొదలుపెట్టాడు. పరావసుడు వొక్కడే సత్రయాగం నడుపుతూ వుండేవాడు. బ్రహ్మహత్యకి ప్రాయశ్చిత్తాలూ అవీ ముగించి, యథాప్రకారం సత్రయాగానికి వచ్చాడు అర్వావసుడు. ఇంతలో అన్నగారికి ఉద్వాసంచెప్పాలన్న దుర్బుద్ధి పుట్టింది పరావసుడికి. 'మా అన్న యజ్ఞానికి పనికిరాడు' అని బృహద్ద్యుమ్నుడితో చెప్పాడు. 'యజ్ఞమంటే మహాపవిత్రమయిన కార్యం. బ్రహ్మహత్య చేశాడు మాఅన్న. దానికి ప్రాయశ్చిత్తంకోసమే ఆశ్రమానికి వెళ్లాడు. దీనికి పనికిరాడిక' అన్నాడు.

దాంతో, యజ్ఞశాలకి వస్తోన్న అర్వావసుణ్ణి రాకండా సేవకుల చేత అటకాయించాడు బృహద్ద్యుమ్నుడు. 'నేనుకాదు రాజా! బ్రహ్మహత్య చేసినవాడు మా తమ్ముడే. వాడికోసమే నేను ప్రాయశ్చిత్తవ్రతాలు చేశాను. పాపం వొదిలించుకుని వస్తున్నాను' అన్నాడు అర్వావసుడు.

అర్వావసుడే సత్యం చెప్పాడు. అతడి ధర్మబుద్ధికి దేవతలు సంతోషించారు. 'తమ్ముడి పాపం పోగొట్టడానికని ప్రాయశ్చిత్త వ్రతాలు చేశావు నువ్వు. నీ ధర్మబుద్ధికి సంతోషంగా వుంది మాకు. ఏం కావాలో కోరుకో. నీఇష్టం వచ్చింది చేసిపెడతాం' అన్నారు. 'మాతండ్రినీ, భరద్వాజుణ్ణీ, యవక్రీతుణ్ణీ బతికించండి. మాతమ్ముడికి పితృహత్యాదోషం లేకండా చెయ్యండి. అంతేచాలు' అన్నాడు అర్వావసుడు. 'తథాస్తు' అన్నారు దేవతలు.

రైభ్యుడూ, భరద్వాజుడూ, యవక్రీతుడూ బతికి, యజ్ఞం దగ్గిరికే వచ్చారు. జరిగిందంతా తెలుసుకున్నారు. 'అయితే వేదాలూ, శాస్త్రాలూ అన్నీవచ్చు నాకు. ఎన్నో వ్రతాలూ అవీ కూడా చేశాను. కాని, రైభ్యుడిదగ్గిర పీగిపోయాను. నాకంటే అతడికి అంత ఆధిక్యం ఎలావచ్చిందో తెలియడం లేదు. ఏమిటిది?' అంటూ దేవతల్ని అడిగాడు యవక్రీతుడు.

'నిజమే' ఎన్నో విద్యలు వచ్చు నీకు. కానైతే, గురుశుశ్రూష లేదు. కష్టపడి, గురువుని సేవించి నేర్చుకున్న విద్య సమయానికి స్ఫురిస్తుంది. మరోలాగ నేర్చుకున్నది ఏదీ అలా ఫలవంతం కాదు. గురుశుశ్రూషలేదు నీకు. నీవిద్య నిర్వీర్యమయింది. గురువుని సంతోషపరిచి నేర్చినవాడు కనక రైభ్యుడు బ్రహ్మజ్ఞాని. గురుసేవే అతణ్ణి అంత శక్తివంతుణ్ణి చేసింది' అని చెప్పి అంతర్థానమయారు దేవతలు.

ఇదే యవక్రీతుడి ఆశ్రమం. ఇక్కడ నివాసంచేసినవాళ్ళకి పాపాలు అంటవు.

ఇది కాలశైలం. ఇదిగో ఇది ఏడు పాయలయిన గంగ. మానవమాత్రుల కళ్ళకి కనపడ దిది.

ఇది మందరపర్వతం. ఇక్కడ రకరకాల ఆయుధాల్లో ఆరితేరిన ఎనభై ఎనిమిదివేలమంది గంధర్వులూ, కిన్నరులూ, కింపురుషులూ,

దేవతలూ దేవేంద్రుణ్ణి కొలిచి వెళతారు. కైలాసపర్వతం ఆరు యోజనా లుంది. అక్కడే వుంటాడు కుబేరుడు.

రోమశుడు చెప్పిన ప్రతీవిషయం సావధానంగా వింటూ, ప్రతీ తీర్థం దర్శిస్తూ, ఇంతవరకూ ఏ లోపమూ లేకండా వచ్చారు పాండవులు. అక్కడినుండీ మాత్రం భయంకరంగా వుంది మార్గం. అప్పుడు భీముణ్ణిచూసి "తమ్ముడూ, అడుగు పెట్టడానికే అసాధ్యంగా వుంది దారి. వెళ్ళడం కష్టం. మనమాటకేం, అసలే నడవలేదు ద్రౌపది. మన రథాలతో ఇంద్రసేనుడూ మొదలైనవాళ్ళూ, ధౌమ్యుడూ, తక్కిన బ్రాహ్మలూ, సహదేవుడూ, నువ్వూ ద్రౌపదిని తీసుకుని వెనక్కి వెళ్ళిపొండి. నేనూ, నకులుడూ రోమశుడితో కలిసి మీదికి వెళ్ళి వస్తాం. మేం వచ్చేవరకూ ద్రౌపది భద్రం" అన్నాడు ధర్మరాజు.

"అదేమన్న మాట అన్నయ్యా" అన్నాడు భీముడు. "ఇలా రాక్షసుల్తో నిండివున్న అరణ్యంలో నిన్నువిడిచిపెట్టి వుండడమా! నిమిషమైనా వుండగలమా మేం! తమ్ముడు అర్జునుడు లేడనే విచారిస్తున్నావు నువ్వు. దానికితోడు సహదేవుడూ, నేనూ, ద్రౌపదీ కూడా దగ్గిరలేకపోతే, ఇంక చెప్పేదేముంది! మరింత బాధపడతావు. నువ్వు కష్టపడుతూవుంటే మేం సుఖంగా వుండడం! ఈభేదభావం మాకుమాత్రం ఏమంతమంచిది? నువ్వేమీ సంశయించకు. ద్రౌపదీ, చిన్నతమ్ముల్లూ నడవలేకపోతే, వాళ్ళని భుజాలమీద వేసుకుని మోసుకువస్తాను. రథాలూ అవీ వెళ్ళడానికి వల్లకాదంటావా, పోనీ. వాటినీ, ఇంద్రసేనుడూ మొదలయినవాళ్ళనీ ఎక్కడయినా జాగ్రత్తగా వుంచి వెడదాం" అన్నాడు.

"నాకోసం విచారించకండి" అంటూ ధర్మరాజుని వోరచూపులు చూసింది ద్రౌపది. "మీవెనకాలే నడుస్తూ వస్తాను" అంది.

"అర్జునుడికోసం మరి విచార మక్కరలేదు. గంధమాదనం మీద అతణ్ణి తప్పకచూస్తాం, పదండి" అన్నాడు రోమశుడు. రోమశు డిలా అనడంతోనే అందరికీ ఆనందం కలిగింది. అపరిమిత మయిన ఉత్సాహంతో అందరూ ముందుకి నడిచారు. అలావెళ్ళివెళ్ళి ఎదట పుళింద (కుళింద) రాజయిన సుబాహుడిపట్నం చేరారు. ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, రథాలూ కిరాతప్రజలూ, వాళ్ళతో కిటకిట లాడుతోంది ఆపట్టణం.

పాండవులు వచ్చా రనటంతోనే ఎంతో అంత గౌరవించాడు సుబాహుడు. తమ రథాలూ, గుర్రాలూ సారథుల్తోసహా సుబాహుడి దగ్గిర భద్రపరిచారు పాండవులు. ఇంద్రసేనుడూ మొదలయిన మూాల భృత్యుల్ని వుంచేశారు. ద్రౌపదినీ, బ్రాహ్మల్నీ జాగ్రత్తగా చూసు కుంటూ కాలినడకనే గంధమాదనం బయల్దేరారు.

నడుస్తున్నాడే కాని అర్జునుడే మనస్సులో మసుల్తున్నాడు ధర్మరాజుకి. – "అలిగి యుద్ధంలో నుంచున్నాడా, ఇంద్రుణ్ణయినా పీడ్గొడతాడు. వేగానికి గాలివంటివాడు. తేజస్సుకి సూర్యుడే సూర్యుడు. పద్మపుష్పం రేకుల్లాంటి ఆకళ్లూ, పొడవాటి బాహువులూ, వృషభం మూపురాల్లాంటి భుజస్కంధాలూ – గాండీవంతో ఎప్పుడూ కళ్ల ముందు కట్టినట్టేవుంటాడు తమ్ముడు. నిజంగా ప్రపంచానికే ధనురా చార్యుడతడు. శక్తి ఎలాంటిదో, క్షమా గుణమూ అలాంటిదే అతడిది. భీమన్నా, అర్జునుడువెళ్లి ఎన్నియుగాలో అయినట్టు వుందోయి, నాకు. ఇన్ని సంవత్సరాలు ఏంజేస్తున్నాడో? మళ్లీ మనమందరం కలిసి ఎప్పటి లాగే ఎప్పు డుంటామో! అబ్బ, అతణ్ణి చూశాక గాని ఈబాధ చల్లారదోయి' అన్నాడు భీముడితో.

అందరికీ అర్జునుడిమీద ధ్యాసగావుంది. అర్జునుడిగురించే మాట్లాడుకుంటూ అలా వెళ్లి వెళ్లి అక్కడ పెద్ద పర్వతంలాంటి ఏను

కలగుట్ట చూశారు పాండవులు. దూరానికి కైలాసపర్వతంలా అవుపిస్తోం దది. అదేమిటని రోమశుణ్ణి అడిగాడు ధర్మరాజు. "నరకాసురుడి ఎముకలగుట్ట అది" అన్నాడు రోమశుడు. "ఇంద్రపదవి కోసం పదివేలేళ్లు తపస్సుచేశాడు నరకాసురుడు. ఇంద్రుడు భయపడి విష్ణుమూర్తిని ప్రార్థించాడు. తనచేత్తో తడివి నరకాసురుడి ప్రాణాలు తీశాడు విష్ణువు. ఆనాటి నరకాసురుడి ఎముకలే అలా పర్వతంలా వున్నాయి" అన్నాడు. అక్కడి నించి వెళ్లి గంధమాదనం చేరారు పాండవులు.

ఎంతో అంత ఎత్తుగావుంది గంధమాదనం. గైరికం మొదలయిన ధాతుప్రదేశాలు పెద్దపెద్దవి కొండనిండా నిండివున్నాయి. వాటి ఎర్రరంగు అకాలంగా సాయంకాలం ముంచుకువచ్చిందా అన్న శంక కలిగిస్తుంది అక్కడి మునులికి. రంగురంగుల రాళ్లూ, రకరకాల మృగాలూ వాటితో భూదేవతయొక్క పేద్ద స్తనంలా వుంది గంధమాదనం. స్వచ్ఛమయిన స్ఫటికంరాళ్లమీద నిర్మలంగా సెలయేళ్లు ప్రవహిస్తున్నాయి. నిండుగా వున్నా యవి. వాటిలోని పద్మాలు గాలికి వూగుతూ వుంటే అద్భుతంగా వుంది.

గంధమాదనం పాదదేశం చేరారు పాండవులు. అక్కడ అడుగు పెట్టారో లేదో, పే — ద్ద పెనుగాలి వీచడం మొదలుపెట్టింది. భూమీ ఆకాశమూ ఏకంచేస్తూ గొప్ప ధూళి రేగింది. తళతళా మెరుస్తూన్న మంచుదార్లూ, సూర్యబింబమూ — అన్నీ ధూళితో కప్పడిపోతున్నాయి. దిక్కులు తెలియడంలేదు. తుప్పలూ, తీగెలూ ఎగిరిపోతున్నాయి. చెట్లకి చెట్లు విరిగిపోతున్నాయి. చెప్పలేనంత జోరుగా వుంది గాలి. విరిగిపడుతూన్న చెట్లచప్పుళ్ళకి బెదిరిపోతున్నారు పాండవులు. ఆకాశం విరిగి భూమ్మీద పడుతున్నట్టుంది. కొండ శిఖరాలు పగుల్తున్నట్టుంది. ధూళీ దుమారంలో ఎటు అడుగుతీసి ఎటు వెయ్యాలో తోచడంలేదు. ఎవరు ఎక్కడున్నారో కనపడడంలేదు.

ప్రతీవాళ్ళూ బెంగతో ఇదయిపోతున్నారు. చిమ్మచీకటిలో వున్న ఆదుమ్ములో దేవులాడుతున్నారు. చెట్లూ తుప్పలూ చేతుల్తో తడువుతున్నారు. ఎవళ్ళకి వీలయినట్టు వాళ్ళు పెద్ద పెద్ద చెట్లమొదళ్ళకి చేరుకుంటున్నారు. ఎలాగో వోలాగ తలదాచుకుంటున్నారు. అగ్నిహోత్రాల్తో ధౌమ్యుడూ, ధర్మరాజూ, సహదేవుడూ వొకచెట్టుకింద చేరుకున్నారు. గదా, బాణాల్తో భీముడూ, ద్రౌపదీ వొకదగ్గర తల దాచుకున్నారు. రోమశుడూ, నకులుడూ, తక్కిన బ్రాహ్మలూ వొక దగ్గిర వొత్తిగిల్లారు.

హోరుహోరు మని గాలి వీస్తోనే వుంది. పే—ద్ద వడగళ్ళవాన ప్రారంభమైంది. ఉరుములూ, మెరుములూ — దిక్కులు పిక్కటిల్లుతున్నాయి. అంతటా భయంకరంగా వుంది వర్షం. బ్రహ్మాండమైన వర్షం. కొండమడుగులు నిండిపోతున్నాయి. సెలయేళ్ళు రెండువొడ్లూ కోరుకుంటూ పరుగెడుతున్నాయి. చెట్లమొదళ్ళు పెల్లగిలి పోతున్నాయి. అలా ఎంతోసేపు అదేమోతగా గాలీ వానా కురిసి కురిసి, చివరికి ఆగింది.

వాన వెలిశాక అందరూ వొక్కదగ్గిర చేరారు పాండవులు. మళ్ళీ యథాప్రకారం యాత్ర ప్రారంభించారు. కరుకురాళ్ళతో ఇరుకుగా వుంది దారి. పాపం, నడవలేకపోయింది ద్రౌపది. మూర్ఛపోయింది. వెంటనే భీముడు ఆమెని ఎత్తి పట్టుకున్నాడు. లేడిచర్మం పరిచి పడుకోబెట్టాడు. అరిటాకు తెచ్చి విసరడం మొదలుపెట్టాడు. నకుల సహదేవులు, ఆయుధాల అభ్యాసంవల్ల కాయలు కాసిన చేతుల్తో మెల్లిమెల్లిగా ఆమెపాదాలు పట్టారు. ఆస్థితిలో ఆమెని చూసి మిక్కిలీ దుఃఖపడ్డాడు ధర్మరాజు.

"ఎర్రతామరలవంటి మృదువయినవి ఈమె పాదాలు. కరుకు రాళ్ళమీద కరుకుదేరి కందిపోయాయి. పాపం, ఎంత కష్టపడుతోంది!

దీనంతటికీ నేనే మూలం. మెత్తని పరుపుమీద హాయిగా కన్నుమూసే సుకుమారి కటికిరాళ్ళమీదపడి బాధపడుతోంది. 'పాండవులు మహాపురుషులు. వాళ్ళ భార్య అయితే సుఖపడుతుంది నాకూతురు' అని వుబ్బిపోయివుంటాడు ద్రుపదుడు!" అని కళ్ళనీళ్ళు తిప్పుకున్నాడు.

ధౌమ్యుడూ మొదలయిన బ్రాహ్మలు ధర్మరాజుని ఓదార్చారు. అంతలో, భీముడూ మొదలయినవాళ్ళు చేసిన శీతలోపచారాల్తో మూర్ఛ తేరుకుంది ద్రౌపది. ధర్మరాజు, ఆమె దగ్గిరకూచుని ఓదార్చాడు. తరవాత భీముడితో అన్నాడు: "తమ్ముడూ, రాళ్ళూ రప్పలతో అసాధ్యంగా వుంది ఈదారి. మరి నడవలేదు ద్రౌపది."

ఆలోచించాడు భీముడు. అన్నగారి సలహాతీసుకున్నాడు. పెద్ద కొడుకు ఘటోత్కచుణ్ణి తలుచుకున్నాడు. తలుచుకోవడమే తడువు. ఎదట ప్రత్యక్షమయాడు ఘటోత్కచుడు. వెంట తన రాక్షససైన్యం కూడా వుంది. నలుగురు తండ్రులికీ పాదాభివందనం చేశాడు ఘటోత్కచుడు. బ్రాహ్మలికీ మొక్కాడు. తండ్రిముందు చేతులుజోడించి "ఏమి సెలవు?" అన్నాడు.

కొడుకుని కౌగిలించుకున్నాడు భీముడు. ద్రౌపదిని చూపించాడు. "బాబూ, ఈమె మీ అమ్మ. రోజూ నడిచి అలిసిపోయింది. అంచేత, ఈమెని ఎత్తుకుని మాతోకూడా రావాలి నువ్వు" అన్నాడు. "మహాప్రసాదం" అని తలవూంచాడు ఘటోత్కచుడు. "ఈమే కాదు. మీరూ నడవలేంది ఈదారి. కరుకురాళ్ళతో గహనంగా వుంటుంది. మానవమాత్రులు అడుగుపెట్టలేరు. కనక మీఅందరినీ ఎత్తుకు తీసుకువెళతాను" అన్నాడు. నలుగురుతండ్రుల్నీ, ద్రౌపదినీ, ధౌమ్యుణ్ణీ తాను ఎత్తుకున్నాడు. బ్రాహ్మలకోసం తనసైన్యం నియమించాడు. యోగబలంకలవాడు రోమశుడు. ఒకరిసహాయం అక్కరలేకండానే సిద్ధగతితో బయల్దేరా డతడు. ఇలా యథావన్మందీ

ఆకాశమార్గంలో వెళ్ళి బదరీవనం (రేగిచెట్ల అడివి) చేరుకున్నారు. గంగానదివొడ్డునే వుంది బదరీవనం — నరనారాయణాశ్రమం. అక్కడ అందరూ రాక్షసుల భుజాలమీంచి దిగారు. వనం వనమంతా ఎంతో గొప్పగా వున్నాయి రేగుచెట్లు. చెట్లనిండా తేనెలూరుతూవున్నాయి పళ్లు. మెరుస్తూ నవనవలాడుతున్నాయి ఆకులు. మెలికలు మెలికలుగా వున్నాయి కొమ్మలు. వనమంతా ఎప్పుడూ చల్లగా, నీడగా వుంటుండేది. అదంతా చూసి ఆశ్చర్యపోయారు పాండవులు. అక్కడి గంగానదిని దేవతలూ సిద్ధులూ మునులూ అన్నివేళలా సేవిస్తూ వుంటారు. పాండవులు యీనవన్మందీ గంగాస్నానం చేసి, ఎన్నో వ్రతాలూ అవీ కూడా చేశారు అక్కడ. యోగసమాధిలోవుండి అక్కడినుండి మైనాకపర్వతం, హిరణ్యశిఖరం, బిందుసరం చూశారు. అలా బదరీవనంలో పదహారు దినాలు వున్నారు పాండవులు.

సౌ గ ం ధి క ప ద్మ ం

ఒకనాడు గంధమాదనం సానువుల్లో రతనాల వేదికలమీద భీముడూ ద్రౌపదీ విహరిస్తున్నారు. ఒక సౌగంధికపద్మం ఎగిరివచ్చి వాళ్ళ కాళ్ళముందు పడింది. వెయ్యి రేకుల్తో, ఎంతో మృదువుగానూ అందంగానూ వుంది సౌగంధికం. చప్పున తీసింది ద్రౌపది. అపురూపమయిన దాని అందం, ఇంకోపువ్వులో లేని దాని సువాసనా చూసి ఎంతో ముచ్చటపడిందామె. "ఒక్కపువ్వే ఇంత కళ్ళ వేడుకగా వుంది. మనస్సుని ఆకర్షిస్తోంది. మరిన్ని అయితే ఎంత బావుండేది! ఈ దగ్గర్లోనే వుంటాయేమో! ఉంటేమాత్రం తెచ్చిపెట్టాలి. ఇది మీ అన్నయ్యకి వెళ్ళి చూపిస్తాను" అంటూ వెంటనే ధర్మరాజు దగ్గిరికి వెళ్ళింది ద్రౌపది.

భార్యకోరిక తీర్చడానికే నిశ్చయించాడు భీముడు. తన ధనుస్సు రుక్మపృష్ఠమూ, కోడెత్రాచుల్లాంటి బాణాలూ పట్టుకున్నాడు. సౌగం

ధికం తెచ్చిన గాలికి ఎదురుగా బయల్దేరాడు. వెళుతున్నాడు భీముడు. గంధమాదనంలోని రకరకాల రత్నాలగుహలు చూస్తున్నాడు. తుమ్మెదల ఝుంకారాలూ, కోయిలల కూతలూ వింటున్నాడు. అన్నిరుతువుల్లోనూ వుండే పువ్వులూ పూసి పరిమళిస్తున్నాయి. ఆఘ్రాణిస్తున్నాడు. మంచి మంచి పళ్ళు రుచిచూస్తున్నాడు. సంతోషిస్తున్నాడు. ముందుకి నడుస్తున్నాడు. ఎదురుగ్గా వస్తూన్నమృగాల్ని ఎదిరిస్తున్నాడు. ఏనుగుతో ఏనుగుని బాదుతున్నాడు. సింహంతో సింహాన్ని కొడుతున్నాడు. చిన్నచిన్న మృగాలు చేతుల్తోనే మోదుతున్నాడు. దారికి అడ్డంగావున్న మాళ్ళు విరిచేస్తున్నాడు. తీగెలు తెంపేస్తున్నాడు. అతడి **అడుగులికి** గంధమాదనం గజగజ లాడిపోతోంది. నడక వేగానికి చెట్లూ చేమలూ అల్లాడిపోతున్నాయి; వొరిగేపోతున్నాయి. గుహల్లో కనపడకండా వుండి దేవకాంతలూ, సిద్ధస్త్రీలూ నాగకన్యలూ, గరుడకాంతలూ, గంధర్వస్త్రీలూ, కిన్నరకన్యలూ సరదాగా అతణ్ణి చూస్తున్నారు.

అలా **మాం**—చి మదగజంలా నడుస్తూ, గాలిలాగా గరుత్మంతుడిలాగా వేగంతో గంధమాదనం మీదికి ఎక్కి వెళ్లాడు భీముడు. అక్కడ పే—ద్ద సింహనాదం చేశాడు. ఆసింహనాదం విని ఎగిరిపోతున్నాయి పక్షులు. వాటి రెక్కలు తడిసివుండడంచూసి, ఎదట దగ్గిరలోనే సరోవరం వుందని నిశ్చయించుకున్నా డతడు. మరింతవేగం నడిచాడు. ముందుకి వెళ్లాడు. కొంతదూరం వెళ్ళేసరికి నిజంగానే సరోవరం నిర్మలమైన నీళ్ళతోనిండి కనిపించింది. దానివొడ్డునే వొక చక్కని వనం. తమాలవృక్షాలూ, తాటిచెట్లూ, అరటిచెట్లూ గాల్లికి కదులుతున్నాయి. వాటిమీది చల్లగాలితో సరోవరం చల్లగా వుంది.

ఆసరోవరంలో స్నానంచేశాడు భీముడు. స్నానానంతరం వొడ్డునివున్న అరటితోటలోకి వెళ్లాడు. ఎన్నో యోజనాలుంది తోట.

అందులో నుంచుని, వొక్కసారి తన శంఖంతీసి పూరించాడు. ఇంద్రుడి వజ్రాయుధం ధ్వనిలాగ భయంకరంగా ఆకాశం ప్రతిధ్వనించింది శంఖం.

హ ను మ ం తు డు

ఆదగ్గిరిలోనే వొకగుహలో నిద్రపోతున్నాడు హనుమంతుడు. భీముడి శంఖధ్వని విన్నాడు. బెదిరి లేచాడు. "మహాధ్వని ఇది. వినిందికి మహానందంగా వుంది" అంటూ కళ్లువిప్పాడు. "నాతమ్ముడి శంఖధ్వనే ఇది" అని గమనించాడు. సంతోషించాడు. శరీరం పులకరించింది. భీముడిదారికి అడ్డంగా పెద్దపెద్దచెట్లు పడవేశాడు. ఒక చిన్న దారిమాత్రం వొదిలాడు. దారికి అడ్డంగా తాను పడుకుని తోక ఆడించడం మొదలుపెట్టాడు.

హనుమంతుడు తోకఆడిస్తూవుంటే ఘోరంగావుంది చప్పుడు. అడివిమృగాలు భయపడిపోతున్నాయి. కొండగుహాలికి పారిపోతున్నాయి. అపూర్వమయిన ఆధ్వని విన్నాడు భీముడు. ఆశ్చర్యపోయాడు. ఆదిక్కే నడిచాడు. అరటితోపుమధ్య, వొక పెద్ద బండ మీాద పడుకునివున్నాడు హనుమంతుడు.

కుద్దించి బాగా బలిసివుంది మెడ. పొడవుగా వున్నాయి దవడలు. పెదవులు మండుతూన్న నిప్పులా వున్నాయి. చెవులు ఎర్రగా వున్నాయి. నాలిక రాగిరేకులా వుంది. కనుబొమలు చలిస్తున్నాయి. పళ్ళూ, గోళ్ళూ వాడిగా వున్నాయి. మెరుపులో గోరోజనం కలిపితే ఎలావుంటుంది రంగు, అదిగో అలా వున్నాయి కళ్ళు. ఎత్తుగా కొట్ట వచ్చినట్టు దృఢంగా వుంది వక్షస్థలం. పొడవుగా వున్నాయి చేతులు. పొడావుగా పైకిలేస్తూవుంటే పతాకంలా వుంది తోక. యోగనిద్రలో వున్నట్టు అరమూతలు పడుతున్నాయి కళ్ళు.

అతణ్ణి లేవగొట్టాలనిపించింది భీముడికి. దగ్గిరసా వెళ్ళాడు. బలమంతా బిగబట్టి పెద్ద సింహనాదం చేశాడు. మెల్లిమెల్లిగా

రెప్పలెత్తి చూశాడు హనుమంతుడు. ఆవలించాడు. తడితడిగా చలిస్తు న్నాయి కళ్ళు. "ఎవరయ్యా నువ్వు?" — అన్నాడు, భీముణ్ణి అనాద రంగా చూస్తూ. "ముసలివాణ్ణి, జబ్బుగా వున్నవాణ్ణి, అలిసి నా మానాన నిద్రపోతున్న వాణ్ణి చూస్తూ చూస్తూ ఇలా లేవగొడతావేం? ఆమాత్రం జాలికూడా లేదూ నీకు! ఇంత మదమటయ్యా! జంతువులి కయితే ధర్మం తెలీదు. భూతదయాస్వరూపమయిన ధర్మం తెలిసిన వాళ్ళుకదా, మనుష్యులు? అలాంటి మనుష్యజన్మ ఎత్తిన్నీ నువ్వు వృద్ధులసేవ చెయ్యలేదేమో? అంచేత, ధర్మం తెలీకండా దయన్నా లేకండా మాబోటి ముసలిమృగాల్ని భయపెడుతున్నావు. గావుకేక లేస్తున్నావు. మనుష్యమాత్రుడికి అగోచరమైంది ఈవనం. ఎందుకు వచ్చావిక్కడికి? సిద్ధగతి లేనివాళ్ళకి ఇటువెళ్ళడం సాధ్యకాదు. నామాట విను. రానేవచ్చావు. అమృతంలా వుంటాయి ఇక్కడి కందమూలాలు. అవి ఇన్నితిని వచ్చినదారిని వెళ్ళు. నిన్ను చూస్తే ఎంచేతో నీమీద స్నేహం కలుగుతోంది నాకు. అందుకని చెపుతున్నాను. ఇంతకీ ఎవ రంటాను నువ్వు?" అన్నాడు.

"భీముడు అంటారు నన్ను" అన్నాడు భీముడు. "క్షత్రియుణ్ణి. ఏదో అనుకుంటున్నావేమో, ఉద్దోలమయిన బలం నాది. పాండురాజు మాతండ్రి. కుంతీదేవి తల్లి. వాయుదేవుడి వరంవల్ల పుట్టాను. పని మీద వెళుతున్నాను. దార్లో లెమ్మంటున్నాను. దారిచ్చావా, మంచి మాట. లేదంటే, నూరుయోజనాల సముద్రం దాటిపోయిన మాఅన్న హనుమంతుడిలాగ నిన్నూ ఈకొండనీ దాటి వెళతాను" అన్నాడు.

"ఏమిటేమిటీ?" అంటూ చూశాడు హనుమంతుడు. "హను మంతుడా? సముద్రం దాటేశాడా? సముద్రం ఎందుకయ్యా, దాటాడు? నీకు తెలుసేమో చెప్తావూ? వింటాను" అన్నాడు.

"శ్రీరాముడని వొకరాజు వుండేవాడు" అంటూ ఆరంభించాడు భీముడు. ఇక్ష్వాకువంశం ఆయనది. మహావీరుడు. తండ్రిమాట నిలపడంకోసం అడివికి వెళ్ళాడు. లంకరాజు రావణాసురుడు అడివిలో రాముడిభార్యని సీతని ఎత్తుకపోయాడు. సీతని వెదకడానికని వానరులు బయల్దేరారు. సంపాతి అనేపక్షి చెప్పడంచేత వాళ్ళకి సీతవృత్తాంతం తెలిసింది. అయితే, సముద్రందాటి, లంకవెళ్ళితేనే కాని సీతని చూసి రావడానికి వల్లకాదు. ఎవరు దాటగలరా అని బెంగపెట్టుకున్నారు వానరులు. అప్పుడు వాయుబలంతో సముద్రం దాటాడు హనుమంతుడు. ఇదీ నేను విన్నమాట. హనుమంతుడంత బలశాలినే నేనున్నా. నాపరాక్రమం, పౌరుషం చూపించమంటావా?" అన్నాడు.

విన్నాడు హనుమంతు. ఏదో అర్థంకాని నవ్వు నవ్వాడు. "ఆఁ, అలాగా! సరే, నేను ముసలివాణ్ణి. లేవలేను. నాతోక కొంచెం వొత్తిగించి నీదారిని నువ్వు వెళ్ళు నాయనా," అన్నాడు.

నిర్లక్ష్యంగా చూశాడు భీముడు. ఎడమచేత్తో తోక ఎత్తబోయాడు. శక్యం కాలేదు. పోని, రెండుచేతుల్తోనూ పట్టి ఎత్తబోయాడు. ఊహూఁ, కదల్లేదు. బలమంతా ఉపయోగించి వొకపట్టు పట్టాడు. ఎత్తలేకపోయాడు. మొహంఎర్రబడి పడిపోయాడు. ఒళ్ళంతా ముచ్చెమటలు పోసింది. ఎందుకూ చేతకానివాడిలా అయిపోయాడు. గర్వం గంగపాలైంది. చిన్నబుచ్చుకున్నాడు. విచారంగా తలవొంచుకు నుంచుండిపోయాడు. వెంటనే హనుమంతుడిముందు రెండుచేతులూ జోడించాడు. నమస్కరించాడు. "అయ్యా, నిన్ను తెలుసుకోకండా పెద్దమాటలాడాను. క్షమించు. కోతిరూపంలో వున్న సిద్ధుడివో, గంధర్వుడివో చెప్పు" అన్నాడు.

"తమ్ముడూ, నేనే హనుమంతుణ్ణి"—నవ్వుతూ అన్నాడు హనుమంతుడు. కేసరి నాతండ్రి. అంజనాదేవి తల్లి. ఆమె గర్భంలో

వాయుదేవుడికి పుట్టాను. నువ్వు నాతమ్ముడివి. ఆనాడు రావణుడు సీతామహాలక్ష్మిని దొంగిలించినప్పుడు, శ్రీరామచంద్రులవారు సుగ్రీవుడూ మొదలయిన వానరవీరుల సహాయంతో సేతువు కట్టారు. సముద్రం దాటారు. యుద్ధంలో వాణ్ణి సంహరించారు. ఆ యుద్ధంలో నాపరాక్రమం మెచ్చుకున్నారు స్వామి శ్రీరాములు. దేవతలూ, మానవులూ పొగుడుతూ నాకీర్తి ఎంతకాలం వుంటుందో అంతకాలం నువ్వు జీవించి వుండు' అని నాకు వరమిచ్చారు. ఆప్రభువు పదకొండు వేల సంవత్సరాలు పరిపాలించి, స్వర్గం వేంచేశారు" అన్నాడు.

హనుమంతుడని తెలియడంతోనే "నీదర్శనంవల్ల కృతార్థుణ్ణయాను" అంటూ పాదాభివందనంచేశాడు భీముడు. "అన్నా, తమ్ముణ్ణి దయచూడు. సముద్రందాటినప్పుడు నువ్వు ధరించినరూపం చూడాలనివుంది నాకు. చూపించు" అని చేతులు జోడించాడు.

"ఆకాలంనాటిరూపం ఈకాలంలో ఎలాచూపడం?" అన్నాడు హనుమంతుడు. "కాలం ఎప్పుడూ వొక్కలాగే వుండదు. వివిధ అవస్థల్లో వివిధరూపాలుగా మారుతూ వుంటుంది. అందుకనే కృత, త్రేతా, ద్వాపర, కలియుగాల సంఖ్య వేరువేరుగానూ, ఆయా యుగాల్లో చరాచరమయిన భూతాలవిధానాలూ వేరువేరుగానూ వుంటాయి" అన్నాడు.

హనుమంతుడు ఇలా అనగానే యుగాల ఆచారవర్తనాలు తనకి తెలియచెయ్యమని కోరాడు భీముడు. హనుమంతుడు చెప్పాడు.

"కృతయుగంలో ధర్మం నాలుగుపాదాల్తో నడుస్తుంది. విష్ణువు తెల్లరంగుతో ప్రకాశిస్తూ ప్రజాపాలనం చేస్తాడు. సనాతనధర్మం సక్రమంగా వుంటుంది. బ్రాహ్మలూ, క్షత్రియులూ, వైశ్యులూ వొకే వేదకర్మ ఆచరిస్తూ పుణ్యలోకాలు పొందుతారు. అసూయా, శత్రుహింస కోసం చేసే అభిచారమూ, దర్పమూ, కార్పణ్యమూ, కొండెకాని

తనమూ, యుద్ధమూ, క్రోధమూ, మదమూ, మచ్చరమూ, భయమూ, సంతాపమూ, వ్యాధీ, ప్రజాక్షయమూ—ఏవీ వుండవు. త్రేతాయుగంలో ధర్మం మూడుపాదాల్తో వుంటుంది. ప్రజలు సత్యంమీాదే నడుస్తారు. యజ్ఞాలూ, తపస్సులూ, దానాలూ మొదలయినపనులూ చేస్తారు. విష్ణువు ఎర్రనివాడై ప్రజాపాలనంచేస్తాడు. ద్వాపరంలో ధర్మం రెండు పాదాల్తోనే నడుస్తుంది. నాలుగు విధా లయిపోతాయి వేదాలు. ఈనాలుగువేదాలప్రకారం ధర్మం, కామం ప్రపంచంమీాద వ్యాపిస్తుంది. ప్రజల్లో సత్యం నశిస్తుంది. కోరికలు పెట్టుకుని, జనులు యజ్ఞాలూ అవీ చేస్తారు. విష్ణువు నల్లనివాడై ప్రపంచం పాలిస్తాడు. కలియుగంలో ఒకేపాదంతో వుంటుంది ధర్మం. ప్రజలు అధర్మపరులవుతారు. తమోగుణంతో ప్రవర్తిస్తారు. కామ క్రోధాల్లో పడి తమ్మితాము మరిచిపోతారు. అధర్మమే వాళ్ళకి ఆరాధ్యమవుతుంది. విష్ణువు పసుపువర్ణంతో ప్రజాపాలనం చేస్తాడు. ఈయుగంలో చేసిన తపస్సూ, దానధర్మాలూ అధికమయిన ఫలా లిస్తాయి. తమ్ముడూ, నువ్వు అడిగింది చెప్పాను. నీ కోరిక సిద్ధిస్తుంది. ఇక వెళ్లు” అన్నాడు.

“అన్నా, ఆనాటి నీరూపం చూసి కాని వెళ్ళాలని లేదు. అనుగ్రహించు” – మళ్ళీ చేతులు జోడించాడు భీముడు. దాంతో అతడికి తన నిజస్వరూపం చూపించాడు హనుమంతుడు. చెప్పడానికి వీల్లేకండా పెద్ద మేరుపర్వతంలా పెరిగింది అతడి శరీరం. దిక్కులకి అందేటంత పొడవైంది తోక. చూసి కళ్ళుమూసుకున్నాడు భీముడు. భయం – ఆశ్చర్యం – ఏదోలా వుంది అతడికి.

“అన్నా, అతిభీషణంగా వుంది నీరూపం. మిక్కిలీ అద్భుతంగా వుంది. భూమిా ఆకాశం పట్టనట్టుంది. చాలు. నీ ఎప్పటిరూపం ధరించు!” అన్నాడు. వెంటనే మామ్మూలురూపం ధరించాడు హను

మంతుడు. "తమ్ముడూ, ఇంతేకాదోయి. శత్రుబలం చూస్తే, ఇంతకి రెండింతలు అవుతుంది నాశరీరం" అన్నాడు.

"నమ్ముతున్నాను అన్నా, నమ్ముతున్నాను. నువ్వు వొక్కడివే రావణుణ్ణి చంపేస్తావు. ఇంతబలశాలివి. నీ సహాయం వుంటే, శ్రీరాముడు రావణుణ్ణి సబాంధవంగా చంపాడంటే ఆశ్చర్యం ఏమి వుంది?" అన్నాడు భీముడు.

భీముడి మాటలికి సంతోషించాడు హనుమంతుడు. 'భీమన్నా, నువ్వు సౌగంధికం కోసం వెళుతున్నావు. మంచిదే. కాని అక్కడ అనవసరమయిన సాహసం మాత్రం చెయ్యకు. ఆసరోవరం యక్షులూ, రాక్షసులూ రక్షిస్తూ వుంటారు. దేవతలకోసమే అది ఏర్పడింది. దేవతలు బలీ, హోమమూ, నమస్కారమూ — వీటికే స్వాధీనులవుతారు. కాని సాహసానికి లొంగరు. నువ్వు నీధర్మం తప్పకండా ఉత్తమ ధర్మాలు తెలుసుకోవాలి. అల్పబుద్ధులు మోహంలో పడతారు. ధర్మాధర్మాలు తెలుసుకోవలిసినప్పుడు శాస్త్రం తెలిసిన విద్వాంసుల్నే సేవించాలి. మంచి అచారవంతుడివీ కావాలి. ఆచారంతోనే ధర్మం పుడుతుంది. ధర్మంతోనే వేదప్రతిష్ఠ జరుగుతుంది. వేదాలవల్లే యజ్ఞాలు నడుస్తాయి. అలాంటి యజ్ఞాలతోనే దేవతలు తృప్తిపడతారు.

"బుద్ధిమంతులు ఎప్పుడూ కాలం, దేశం తెలుసుకుని కార్యం సాధిస్తారు. సాహసం చెయ్యరు. ఎక్కడ తగినట్టు అక్కడ సామం మొదలయిన ఉపాయాలు ఉపయోగిస్తారు. మరిన్నీ, ఆలోచనవల్ల అన్ని కార్యాలూ అనుకూలపడతాయి. అయితే, ఆలోచన ఎవళ్ళతో చెయ్యాలి? కుర్రవాళ్ళతో కాని, ధనంతో మదించిన తక్కువ వాళ్ళతో కాని ఆలోచన చెయ్యకూడదు. విద్వాంసులూ, బుద్ధిమంతులూ అయినవాళ్ళతో మాత్రం ఆలోచించాలి.

"నిగ్రహానుగ్రహ శక్తికల రాజుశాసనంలో తమతమ మర్యాదలు తప్పకుండా నడుచుకుంటారు ప్రజలు. నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుడివి నువ్వు. అంచేత, నీకు యావన్మందీ వశ్యులవుతారు. నిన్ను చూసి నాకళ్ళు సార్థకమయాయి. సంతోషంగా వుంది నాకు. నువ్వు ఏది కావాలంటే అదిచేస్తాను. మీకు అపకారంచేసిన శత్రువుల్ని ఆ గుడ్డి రాజు కొడుకుల్ని సమూలంగా ఇట్టే యుద్ధంలో చంపేస్తాను. హస్తినాపురం రాళ్ళతో కప్పెట్టేస్తాను. చెప్పు" అన్నాడు.

"అన్నా, జగదేకవీరుడివి. నీకు అదోలెక్కేమిటి? నీ దయవల్ల వాళ్ళు మాకు మించిపోరు. నీదాకా ఎందుకూ? మేమే వాళ్ళని సంహరించేస్తాము" అన్నాడు భీముడు.

"మంచిది. అయితే, యుద్ధంలో నన్ను తలుచుకోవాలి. అతిరథుడయిన అర్జునుడి రథం జెండామీంచి మీ బలపరాక్రమాలు పరికిస్తాను" అని భీముణ్ణి గుచ్చి కౌగిలించుకున్నాడు హనుమంతుడు. సౌగంధికసరోవరానికి దారికూడా చూపించి అంతర్థానమయాడు.

హనుమంతుడి కౌగిలింతతో ఆయాసమంతా పోయింది భీముడికి. మరింత బలమూ వచ్చింది. దాంతో వడివడిగా సౌగంధికసరోవరందిక్కు అంగలువేస్తూ బయల్దేరాడతడు. దార్లో పర్వతకుంజాల్లో విహరిస్తూవున్న మేఘాలూ, ఏనుగుమందలూ చూస్తూ నడిచాడు. నీటిధారలూ మదజలధారలూ, మెరుపులూ దంతాలూ, ఉరుములూ ఘీంకారాలూ — ఇలా సమానగుణాలవల్ల ఏవి మేఘాలో, ఏవి ఏనుగుమందలో అర్థంకాలేదతడికి.

అలా వెళ్ళివెళ్ళి వెండికొండ సమీపంలో వొక అందమయిన ప్రదేశం చూశాడు భీముడు. అక్కడ కుబేరుడి ఉద్యానం — అందులో సౌగంధికపద్మవనం చూశాడతడు. అక్కడి బంగారు పద్మాల తేనె

లానుతూ కులాసాగా విహరిస్తున్నాడు వాయువు. తన ప్రియకుమారుడు రావడంచూసి, ఎదురువచ్చి అతడికి ఆనందం కలిగించాడు.

పదివేలమంది రాక్షసులు కంటిమీద రెప్ప వెయ్యకండా కాపాడుతున్నారు సౌగంధికవనం. వాళ్ళంతా భీముణ్ణి చూశారు. "వీడెవడు, వీరపురుషుడు ? లేడిచర్మం ధరించాడు. తపస్విలా వున్నాడు. ఆయుధాలు పట్టుకున్నాడు. మంచి తేజస్సుతోనూ వున్నాడు" అని ఆశ్చర్యపోతూ, రకరకాల ఆయుధాలుపట్టుకుని గబగబా అతడి దగ్గిరికి వచ్చారు.

"ఎవరునువ్వు ? ఎందుకు వచ్చావు ? ఇది కుబేరుడి వనం. ఇక్కడికి రావడమంటే, ఎవడయినా భయపడతాడు. ఇలా వచ్చి నువ్వు పొరపాటే చేశావు. ఈసరోవరంలో కుబేరుడు భార్యలతో జలక్రీడలాడతాడు. దీనిపొడ్డుని దేవరుషులు దేవతార్చనచేస్తారు. అమృతంతో సమానమైనవి ఈనీళ్ళు. ఈపద్మాలు బంగారం పద్మాలు. వీటి నాళాలు వైడూర్యాలు. వీటి పరిమళంతో సమానమయిన పరిమళం ప్రపంచంలో మరి ఎక్కడా లేదు. అందుకని అక్షోణీల కొద్ది యక్షులు దీన్ని రక్షిస్తూ వుంటారు. దీని మహిమ తెలియక ఇంత దూరం వచ్చావు నువ్వు" అన్నారు.

"భీముడు అంటారు నన్ను" — ధీమాగా అన్నాడు భీముడు. "పాండురాజు మాతండ్రి. ధర్మరాజు మాఅన్న. మాద్రౌపది కోసం ఈపద్మాలు తీసుకువెళ్ళాలని వచ్చాను. మీరే కాదు, దేవతలు అడ్డంవచ్చినా సరే, పద్మాలు పట్టుకు వెళతాను" అన్నాడు.

"అయ్యా, నువ్వు దివ్యపురుషుడివి. సౌగంధికపద్మాలు నీకు కావాలంటే, కుబేరుణ్ణి అడుగు. ఆయన అంగీకారంపొంది తీసుకువెళ్ళు. మేం కాదనం. ధర్మరాజు తమ్ముడివి కనక, ధర్మం తప్పకూడదు" అన్నారు రాక్షసులు.

"అదేమన్న మాట?" – బెట్టుసరిగా అన్నాడు భీముడు. కొండవాగులవల్ల పుట్టిన సరోవర మిది. అందరికీ అందుబాటు కావలసిందే. కాని వొక్కడి దెలా అవుతుంది? కుబేరుడు తవ్వించ లేదుకదా, మొదట! అదీకాక, ఉత్తమక్షత్రియుడు వొకణ్ణి అడగ వలిసిన అవసరమేముంది? భుజవిక్రమంతో ఇతర్లధనం సంపాదించడం, అర్థించినవాళ్ళకి ఇచ్చి, కీర్తి సంపాదించడం – ఇదే అతడి ధర్మం. అంచేత, మిమ్మల్ని కానీ, మీ కుబేరుణ్ణికానీ అడగవలిసిన అగత్యం లేదు. పద్మాలు తీసుకునే వెళతాను" అంటూ సరోవరం లోకి దిగాడు. కావలిసినన్ని సౌగంధికపద్మాలు ముందు కోసుకున్నాడు. మహావీర్యవంతాలయిన ఆసరోవరంనీళ్ళు తాగాడు. అనంతమయిన బలవంతు డయాడు.

తమని లక్ష్యపెట్టకండా చెరువులో చొరబడడంతోటే వొళ్ళు మండింది రాక్షసులికి. చేతికివచ్చిన ఆయుధం పట్టుకుని భీముడిమీదికి తిరగబడ్డారు. భయంకరంగా గర్జించాడు భీముడు. వాళ్ళు వేసిన ఆయుధాలన్నీ గదతో ఇట్టే కాసుకున్నాడు. చేతికి అందినవాణ్ణల్లా చిత్తుగా కొట్టాడు. ముందూ వెనకా చూడకండా పరుగుచ్చుకున్నారు రాక్షసులు. తిన్నగా వెళ్ళి కుబేరుడితో చెప్పారు.

అంతా విన్నాడు కుబేరుడు. భీముడి పరాక్రమం మెచ్చు కున్నాడు. పైగా అతడు ద్రౌపదిని సంతోషపెట్టాలని వచ్చాడు. అతణ్ణి ఏమీ అనకండా ఉపేక్షించి ఊరుకున్నాడు. రాక్షససేన వోడించి, సౌగంధికపద్మాలు పుచ్చుకుని, సరోవరం వొడ్డుని పూల వనంలో విహరిస్తున్నాడు భీముడు.

భీముడు ఇక్కడ రాక్షసుల్తో దెబ్బలాడుతూ వున్నప్పుడు, అక్కడ బదరీవనంలో మబ్బులేని పిడుగులు పడ్డాయి. కొండలు వణి కాయి. బూడిదవాన కురిసింది. దిక్కులు ఎర్రపడ్డాయి. సూర్యుడు

కనపడకండా చీకట్లు కమ్మాయి. ఈదుర్నిమిత్తాలికి తెల్లపోయాడు ధర్మరాజు. "ఈమహోత్పాతాలు భీముడి యుద్ధం సూచిస్తున్నాయి. జాగ్రత్తగా వుండాలి. అన్నట్టు ఏడీ భీముడు?" అని నాలుగు దిక్కులూ చూశాడు. అందరూ వున్నారు. భీముడే కనపళ్ళేదు. దగ్గిరేవున్న ద్రాపదిని అడిగాడు. "ఏడీ భీముడు? సాహసమంటేనే సరదా అతడికి. భయమన్న మాటే లేదు. ఈకొండనిండా రాక్షసులూ గంధర్వులూనూ. ఒంటరిగా ఎటువెళ్ళాడు? నువ్వుగాని ఎటూ పంపలేదు కదా!" అన్నాడు.

"ఇందాకా చూపించానుకదూ, బంగారం పద్మం. అది గాలికి కొట్టుకువచ్చి మాముందు పడింది. దగ్గిరే వుంటాయేమో, మరిన్ని పువ్వులు తెచ్చిపెట్టమన్నాను. అందుకని ఇదిగో, ఈశాన్యదిక్కు వెళ్ళాడు"— తడబడుతూ చెప్పింది ద్రాపది.

"అయితే అందరం అక్కడికే వెళదాం" అన్నాడు ధర్మరాజు. ఘటోత్కచుణ్ణి పిలిచాడు. అతడి భుజాలమీదా, రాక్షససేనమీదా ఎక్కి బదరీవనం వచ్చినట్టే, అందరితోనూ కలిసి సౌగంధికవనం దగ్గిరికి వచ్చాడు.

గదపట్టుకుని ధీమాగా తిరుగుతున్నాడు భీముడు. అతడి దెబ్బ తిని వందలూ వేలూ చచ్చి పడివున్నారు రాక్షసులు. నిర్చెరపోయారు ధర్మరాజూ, బ్రాహ్మలూ వాళ్ళున్నూ. అందరూ రావడంచూసి చప్పున దగ్గిరకివచ్చాడు భీముడు. అన్నగారికీ, రోమశుడికీ, ధౌమ్యుడికీ నమస్కారంచేశాడు. తనకి మొక్కిన నకుల సహదేవుల్ని ఎత్తి కౌగిలించుకున్నాడు. వైడూర్యనాళాలతోవున్న బంగారం సౌగంధిక పద్మాలు ద్రాపదికి ఇచ్చాడు.

"తెలిసినవాడివి కదా, ఇంతసాహసం కూడునా?"— తమ్ముడి శిరస్సు నిమురుతూ అన్నాడు ధర్మరాజు. "ఇదిగో తమ్ముడూ,

నిజంగా నామీద నీకు ప్రేమే వుంటే, ఇకముందు ఇలాంటిపనులు చెయ్యకు" అని బోధించాడు.

అనంతరం వాళ్ళు యావన్మందీ కుబేరవనంలో విహరించడం మొదలుపెట్టారు. కొంతసే పయేసరికి కాపలావాళ్ళయిన యక్షులు వచ్చారు. దేవముని రోమశుణ్ణీ, దేవేంద్రుడిలా వున్న ధర్మరాజునీ చూసి నమస్కరించారు. "అయ్యా, మీరు ఇక్కడ మసలకూడదు. యక్షులూ, రాక్షసులూ తిరుగుతూవుండే భయంకరప్రదేశం ఇది" అని వినయంగా చెప్పారు. దానిమీద తిరిగీ నరనారాయణాశ్రమం వచ్చేశారు పాండవులు. అక్కడ కొంతకాలం వుండాలన్న సంకల్పంతో ఘటోత్కచుణ్ణీ, అతడి సైన్యాన్నీ పంపేశారు.

జ టా సు రు డు

ఇలా అక్కడ వుంటున్నారు పాండవులు. ఒకనాడు వాళ్ళదగ్గిరికి వొక బ్రాహ్మడు వచ్చాడు. "వేదపండితుణ్ణి. ధనుర్వేదం తెలిసిన పరశురాముడి శిష్యుణ్ణి" అనిచెప్పి పాండవులదగ్గిర వుంటూవచ్చాడు. బ్రాహ్మడే అని అందరూ నమ్మారు వాణ్ణి. భీముడు వేటకివెళ్ళిన సమయం కనిపెట్టి, వొకనాడు భయంకరమయిన రాక్షసరూపంతో సిద్ధపడ్డాడు కొత్తబ్రాహ్మడు. ద్రౌపదినీ, ధర్మరాజునీ, నకులుణ్ణీ వాళ్ళ ఆయుధాల్తోసహా పట్టుకున్నాడు. గాలిలా ఆకాశమార్గాన ఎత్తుకుని పారిపోతున్నాడు. కరచరణాలు కదల్లేదు మిగిలినబ్రాహ్మలికి. చేసేదిలేక భీముడికోసం పరుగెత్తాడు సహదేవుడు.

ఆ కొత్తబ్రాహ్మడే జటాసురుడు. బ్రాహ్మడి వేషంలో వచ్చి మోసంచేశాడు. అలా ఎత్తుకుపోతూవుంటే వాడిమీదనుండే వాణ్ణి బరూవుగా అదిమాడు ధర్మరాజు. మరి పరుగెత్తలేకపోయాడు జటాసురుడు. దుర్భరమైంది భారం.

"'' మాయావివి. మోసం చేశావు. కూడు పెట్టిన వాళ్ళకీ, నమ్మినవాళ్ళకీ చెడ్డ తలపెట్టడం మహాపాపం. ధర్మం తెలియదు నీకు. మనుష్యులికి సౌఖ్యాలుకలిగిస్తూ, దేవతలూ వాళ్ళూ విహరిస్తా రెక్కడ. ఆమనుష్యుల్నే పాలిస్తాం మేము. అలాటిమాకు అపకారం చెయ్యడం క్షేమం కాదు నీకు. మాఆయుధాలు మాచేతికిచ్చి, యుద్ధానికి రా. అంతేకాని ఇదేం పని ? '' — అదుముతూనే అన్నాడు ధర్మరాజు.

అంతలో అడ్డంగా వచ్చాడు సహదేవుడు. " ఆగు. కిందికి రా. ఎవరనుకున్నావో మమ్మల్ని ? నీపొగ రడిచి మరీ వొదుల్తాను '' అంటూ ఎదిరించాడు. సహదేవుడి నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది, గాలిలా ఎగిరిపోతూ వచ్చాడు భీముడు. ద్రౌపదినీ, ధర్మరాజునీ, నకులుణ్ణీ ఆకాశమార్గాన ఎత్తుకుపోతున్న జటాసురుణ్ణీ, కింద ఎదిరిస్తూన్న సహదేవుణ్ణీ చూశాడు. " నీకు ప్రాణాలమీద ఆసే వుంటే వొదిలిపెట్టు వాళ్ళని '' అని గాట్టిగా గద్దించాడు. " అతిథివయి వచ్చావు. తిన్నఇంటికే ఎసరుపెట్టావు. నీలాంటి దుర్మార్గుణ్ణి నిన్నే చూశాను. బుద్ధేవుంటే వొదులు వాళ్ళని. లేదంటావా —బకుడికీ, హిడింబుడికీ, కిమ్మీరుడికీ పట్టినగతే నీకూ పడుతుంది '' అన్నాడు.

భీముడి గద్దింపుతో కిందికి దిగాడు జటాసురుడు. " బకుణ్ణీ, హిడింబుణ్ణీ, కిమ్మీరుణ్ణీ చంపావు కదూ! హుఁ, అందుకే వచ్చాను నేను. నిన్ను చంపుతాను. నీ రక్తంతో వాళ్ళకి తర్పణం చేస్తాను '' అంటూ అంతంత గుడ్లు చేసుకుని భీముడిమీదికి తిరగబడ్డాడు జటాసురుడు. వాళ్ళ ఇద్దరికీ మధ్యగావచ్చి, వాణ్ణి కొట్టబోయారు నకుల సహదేవులు. తమ్ములిద్దరినీ " ఆగండి '' అన్నాడు భీముడు. ఉగ్రుడిలా జటాసురుడిమీదికి వురికాడు.

ఉభయులికీ భయంకరమయిన యుద్ధం జరిగింది. వాళ్ళ ఇద్దరి తొడలూ తగిలి మహావృక్షాలు విరిగి, ముక్కలయాయి. అదు

గులకింద భూమి కంపించింది. చేతికి అందిన చెట్లన్నింటితోనూ కొట్టు కున్నారు. చెట్లయిపోయాక, కొండేపు రాళ్ళతో కొట్టుకున్నారు. చివరికి వొకళ్ళని వొకళ్ళు పట్టుకున్నారు. వాలీ సుగ్రీవుల్లా పెనగు లాడారు. ఇద్దరూ గుద్దుకుంటున్నారు. ఆగుద్దులచప్పుళ్ళకి అడివి మృగాలూ, పక్షులూ భయపడి పారిపోయాయి.

అంతకంతకీ భీముడిబలం హెచ్చిపోతూవుంది. జటాసురుడిబలం తగ్గుముఖం పట్టింది. యముడిలా వున్నాడు భీముడు. రాక్షసుడిబలం తగ్గడం కనిపెట్టేశాడు. వాడి మెడ కుంగిపోయేట్టు వో—క్క పిడిగుద్దు గుద్దాడు. పే—ద్ద పిడుగుపడితే విరిగిపడ్డ నల్లటి కొండశిఖరం లాగ గుద్దుతో కూలిపోయాడు జటాసురుడు. పడీ పడ్డంతోటే వాడి కళే బరం మీదికెత్తి, పెద్దపాషాణంమీద విసిరికొట్టాడు భీముడు. నజ్జడి పచ్చడి అయిపోయింది జటాసురుడి కళేబరం. రోమశుడూ, ధౌమ్యుడూ మొదలయిన యావన్మందీ వచ్చి భీముణ్ణి ప్రశంసించారు.

అరణ్యపర్వం

నాలుగో ఆశ్వాసం

అలా నరనారాయణాశ్రమంలో కొన్నాళ్ళు గడిచింది. ఒకనాడు తమ్ముళ్లతో ధర్మరాజు అన్నాడు: "అర్జునుడు వెళ్ళి అయిదేళ్లు కావస్తోంది. ఇక వచ్చేస్తాడు. దివ్యాస్త్రాలు తప్పకండా తెస్తాడు. కల్లారా తమ్ముణ్ణి ఇక్కడే చూస్తాం" — అని.

అనంతరం గంధమాదనం సందర్శించే అభిలాషతో అక్కడి నుండి ఉత్తరముఖంగా బయల్దేరారు పాండవులు. కొండలమీంచి వెళ్ళి వెళ్ళి పదిహేడోనాడు హిమాలయంమీద వృషపర్వుడనే రాజరుషి ఆశ్రమం చేరారు. భూత భవిష్యత్కాలాలు తెలిసిన మహాజ్ఞాని వృషపర్వుడు. పాండవుల్ని కన్నకొడుకుల్లా ఆదరించి, సత్కరించాడాయన. ఏడుదినాలు అక్కడ వున్నారు పాండవులు. ఎనిమిదోనాడు, వృషపర్వుడు చెప్పినదారిని ఇంకా ముందుకి వెళ్ళారు. ధౌమ్యుడూ, రోమశుడూ మొదలయిన కొద్దిమందినిమాత్రం వెంటపెట్టుకుని తక్కిన బ్రాహ్మలు యావన్మందినీ వృషపర్వుడి ఆశ్రమంలో వొదిలిపెట్టారు. దార్లో కొండలమీద మంచిమంచి దృశ్యాలుచూస్తూ, చెట్లకింద విశ్రమిస్తూ వెళ్ళివెళ్ళి నాలుగోనాడు శ్వేతపర్వతంమీద కాలుపెట్టారు. పేద్ద మేఘంలా తెల్లగానూ, మణులూ వాటితోనూ, స్ఫటికం గుహలతోనూ ఎంతో అందంగావుంది శ్వేతపర్వతం. దాన్ని చూస్తూ వుంటే శ్రమే అనిపించలేదు వాళ్ళకి.

శ్వేతపర్వతం తరవాత మాల్యవంతం చేరారు. మాల్యవంత పర్వతంమీంచి గంధమాదనం చూశారు. ఆనందంతో శరీరాలు

పులకరించాయి వాళ్ళకి. కళ్ళల్లోంచి ఆనంద బాష్పాలు ప్రవహించాయి. "తమ్ముడూ, గంధమాదనంవనాలు ఎంత అద్భుతంగా వున్నాయో! మధ్యమధ్య ఆగంగానది ఎలావుందో చూడూ, చూడూ!" అంటూ భీముడికి చూపాడు ధర్మరాజు.

ఇలా అవన్నీ చూస్తూ వెళ్ళి రాజరుషి ఆర్ష్టిషేణుడి ఆశ్రమం చేరుకున్నారు పాండవులు. ఆశ్రమంలోకివెళ్ళి ఆర్ష్టిషేణుడి ముందు మోకరించారు వాళ్ళు. వాళ్ళు పాండవులని దివ్యదృష్టితో తెలుసుకున్నాడు రుషి. అందరినీ ఆప్యాయంగా ఆదరించాడు. ముఖ్యంగా ధర్మరాజుని ఎంతో గౌరవించాడు. ఎన్నో అన్ని ధర్మప్రసంగాలూ చేశాడు. "ధర్మరాజా, గాలీ నీరూ మాత్రం సేవించే మునీశ్వరులు పౌర్ణమీ పాడ్యమీ తిథుల్లో ఈపర్వతం ఆకాశమార్గాన వస్తూ వుంటారు. అప్పుడు భేరీలూ, పణవాలూ, మృదంగాలూ, శంఖాలూ వినిపిస్తాయి. మీరు అందరూ ఇక్కడేకూచుని అవి వినాలి. అక్కడికి వెళ్ళే తలంపే పెట్టుకోకూడదు. ఇక్కడినుండి పైకివెళ్ళడం మీకు సాధ్యంకాదు కూడా. అవన్నీ దేవతలు విహరించే స్థలాలు. మనుష్యులికి ప్రవేశం లే దక్కడ. పరమసిద్ధులూ, దేవరుషులూమాత్రం ఈకైలాసశిఖరం దాటి వెళ్ళగలరు. చపలచిత్తంవల్ల ఎవరయినా వెళ్ళాలని ప్రయత్నిస్తే పర్వతంమీది జీవకోటి యావత్తూ ద్వేషిస్తుంది. రాక్షసులు బల్లేలతో పొడుస్తారు. పర్వసంధికాలాల్లో నరవాహనుడైన కుబేరుడు మంచి వైభవంతో వస్తాడు. ఈకైలాసశిఖరం మీదే కుబేరుడి ఉద్యానవనమూ, దేవతల ఉద్యానవనాలూ రాక్షసుల ఉద్యానవనాలూ వున్నాయి" అని చెప్పాడు. అర్జునుడు వచ్చేవరకూ వాళ్ళని తన ఆశ్రమంలోనే వుండమని కోరాడు.

అయిదు రంగుల పద్మాలు

ఆర్ష్టిషేణుడి ఆశ్రమంలో కొన్ని మాసాలు వున్నారు పాండవులు. అనేకమయిన వింతలూ చూశారు. ఒకనాడు పెద్దగాలి వేసింది. హిమాలయ శిఖరం మీంచి అశ్వరథ (శ్వేతకి) పుణ్యానదినుండి అద్భుతమయిన పువ్వులు ఎగిరివచ్చి పాండవులముందు పడ్డాయి. అయిదు రంగుల పువ్వులవి. వాటి రేకులు బంగారంతో వున్నాయి. అవి చూసి వాళ్ళ ఆశ్చర్యానికి అంతూపంతూ లేకపోయింది.

ఒక చంద్రకాంతశిలావేదిక మీద ఏకాంతంగా కూచుని వున్నాడు భీముడు. మెల్లిమెల్లిగా ద్రౌపది అతడిదగ్గిరికి వచ్చింది. "అయిదురంగుల పువ్వులు చూశావు కదూ! అమ్మయ్యా, సౌగంధికాలకంటే కూడా ముచ్చటగా వున్నాయవి. ఈవాసనా, ఈసౌకుమార్యం కల్లోకూడా ఎరగను నేను. ఎంతో కోరికగా వుంది నాకు. మరిన్ని కావాలి నాకు. నువ్వు కాకపోతే నాకోరిక మరెవ్వరు తీరుస్తారు? ఏం, తెచ్చిపెట్టవూ!" అంటూ బులిపించింది భీముణ్ణి.

చిరునవ్వుతో అంగీకరించాడు భీముడు. లేడికి లేచిందే ప్రయాణం. వెంటనే, చక్రవాకపర్వతమంత ఎత్తయిన గంధమాదన పర్వతం శిఖరం మీదికి వెళ్ళాడు. అక్కడికి కుబేరుడి భవనం స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది. బంగారంతోనూ, స్ఫటికం రాళ్ళతోనూ ఎంతోఅంత అందంగా వుంది కుబేరుడి భవనం. మణులతోనూ, పూలమాలలతోనూ దేదీప్యమానంగా వుం దది. భవనం నాలుగుదిక్కులా బంగారం ప్రాకారం మెరుస్తోంది. దానినిండా రకరకాల రత్నాలు జిగేలు జిగేలు మంటున్నాయి. చుట్టూ ఉద్యానవనాలు చెప్పశక్యం కాకండా వున్నాయి.

కుబేరుడి భవనం చూశాడు భీముడు. పర్వతశిఖరం పగిలిపోయేట్టు వొక్కసారి శంఖం పూరించాడు. అది వినీ వినడంతోనే

యక్షసైన్యమూ, రాక్షససేనా పరిపరివిధాలయిన ఆయుధాలు పట్టుకుని, పెద్దపెద్ద పొలికేకలు వేసుకుంటూ పరుగెత్తుకువచ్చింది. ఒక్కసారి భీముణ్ణి చుట్టుముట్టేసింది. జల్దుకున్నాడు భీముడు. అందరిమీాదికీ అన్నిదిక్కులా దారుణమైన బాణాలు అదే కుప్పించడం కుప్పించాడు. రాక్షససేన పేద్ద మేఘంలా వుంది. భీముడి బాణాల్తో వాళ్ళ శరీరాల్లోంచి కారే రక్తధారలు వర్షధారల్లా వున్నాయి. వాటితో నేలమీాది నదులన్నీ రక్తంనదు లయిపోయాయి. దాంతో, వచ్చిన సైన్యాలన్నీ వచ్చినట్టే చెల్లాచెదురయి పారిపోయాయి.

అదిచూశాడు కుబేరుడి స్నేహితుడు మణిమంతుడు. సహించలేకపోయాడు. పేద్ద గదపట్టుకుని, వొక దిగ్గజం సింహంమీాదికి వచ్చినట్టు భీముడిమీాదికి వచ్చాడు. అతణ్ణి చూశాడోలేదో భీముడు, కనపడకండా అతణ్ణి బాణాల్తోముంచెత్తిమరీ వొదిలాడు. అయితే, చలించలేదు మణిమంతుడు. గిరగిరాతిప్పి గద విసిరాడు భీముడిమీాదికి. మెరుపులాగా, సూర్యబింబంలాగా, దశదిశలూ పట్టపగల్లా వెలిగిస్తూ భీముడిమీాదికి వచ్చింది గద. అంత ఉధృతంగానూ వస్తూ వున్న మణిమంతుడి గదని గడ్డిపోచలా చూశాడు భీముడు. తన బాణాలతోనే దాన్ని ముక్కలు చేసేశాడు. దాంతో కుబేరుడి సైన్యం గడగడలాడింది. తనగద అలా ముక్కలై పోవడంతోటే మరింత మండిపోయాడు మణిమంతుడు. ఒక్కపెట్టుని శక్తితీసి భీముడిమీాదికి విసిరాడు. భీముడి భుజానికిమాత్రం తగిలి కిందపడిపోయింది శక్తి. ఈసారి గదపుచ్చుకుని భీముడే యముడిలా హుంకరించి, మణిమంతుడిమీాదికి వురికాడు. భీముడి హుంకారానికి కొండశిఖరం జవజవలాడిపోయింది. అయినా, మణిమంతుడుమాత్రం తగ్గలేదు. త్రిశూలం తీసి భీముడిమీాదికి విసిరాడు. నిప్పులు కక్కుతూ వస్తోంది త్రిశూలం. గదతో పది ముక్కలు చేశాడు దాన్ని భీముడు.

గదా; శక్తీ, త్రిశూలమూ వ్యర్థం కావడంతోటే ఆకాశమార్గం పట్టాడు మణిమంతుడు. "ఎటుపోతావు? నిలబడు" అంటూ గద తీసి విసిరాడు భీముడు. దాంతో ప్రాణాలుపోయి కిందపడ్డాడు మణిమంతుడు. మణిమంతుడు మరణించడంతోటే కుయ్యో మొర్రో మంటూ తూరుపుదిక్కు దౌడుతీసింది కుబేరుడి రాణువ.

ఇక్కడ ఇలావుంది. అక్కడ భీముడు కనపడకపోయేసరికి "ఏమయాడా" అని వెదకడం మొదలుపెట్టాడు ధర్మరాజు. ఇంతలో ద్రౌపదివచ్చి "శిఖరంమీదికి అయిదురంగుల పువ్వులకోసం వెళ్ళాడు" అని చెప్పింది. ఆశ్రమంలో ధౌమ్యుడూ మొదలయినవాళ్ళని వుండమని, రోమశుణ్ణీ, నకుల సహదేవుల్నీ వెంటపెట్టుకుని శిఖరంమీదికే తానూ బయల్దేరాడు ధర్మరాజు. తీరా వెళ్ళిచూచేసరికి, చచ్చిపడివున్న వేలాది రాక్షసులమధ్య ఘోరంగా గదపట్టుకుని నిలబడివున్నాడు భీముడు.

ఇంతలో పారిపోయివచ్చిన సైనికులు కుబేరుడిదగ్గిరికి వెళ్ళారు. జరిగిందంతా మొరపెట్టారు. చకితుడే అయిపోయాడు కుబేరుడు. "అప్పుడు సౌగంధికపద్మాలూ అలాగే పట్టుకుపోయాడు. ఇప్పుడు మణిమంతుణ్ణే కాజేశాడు. ఎంత ఉద్దోలమయిన బలవంతుడో వీడు!" అని తల పంకించాడు. దేవతలూ, రాక్షసులూ, యక్షులూ, గరుడులూ, గంధర్వులూ — వీళ్ళందరితో కలిసి, భీముడిదగ్గిరికి బయల్దేరి వచ్చాడు. వచ్చి, ధర్మరాజూ మొదలయిన వాళ్ళనీ, ఇంకా యుద్ధానికి సిద్ధంగా వున్న భీముణ్ణీ చూశాడు. సంతోషించాడు.

కుబేరుణ్ణి చూడడంతోనే సవినయంగా నమస్కారంచేశారు పాండవులు. ధర్మస్వరూపుడయిన ధర్మరాజుని చూసి మందస్మితం చేశాడు కుబేరుడు. "ధర్మరాజా, నీతమ్ముడు నాస్నేహితుణ్ణి మణిమంతుణ్ణి చంపి, నాకేదో అపకారం చేశాడని సిగ్గుపడుతున్నట్టున్నావు. అలాంటిదేమీ పెట్టుకోవద్దు. అసలు, దీనంతటికీ అగస్త్యుడిశాపం

కారణం" అన్నాడు. భీముణ్ణి ఆదరంగా దగ్గిరికి పిలిచాడు. "భీమ సేనా, నీసాహసం నాకు ఉపకారమే అయింది. అందుకని, నిజంగా నిన్ను మెచ్చుకుంటున్నాను" అన్నాడు.

"దేవా, అగస్త్యముని శాపంవల్ల జరిగిందన్నావు కదా! అగస్త్యుడు శాపంపెట్టవలిసిన అగత్యం ఏంవచ్చిందో వినాలని వుంది" అంటూ, చేతులు జోడించాడు ధర్మరాజు.

"చాలాకాలం కిందటిమాట అది" అంటూ ఎత్తుకున్నాడు కుబేరుడు. "ఒకసారి, కుశవతీనదివొడ్డుని దేవతలు సత్రయాగం ప్రారంభించారు. నన్నుకూడా పిలిచారు. వంద మహాపద్మాల యక్షుల తోనూ రాక్షసులతోనూ కలిసి పుష్పకవిమానంమీద ఆకాశ మార్గాన వెళుతున్నాను నేను. యమునానదిలో ఊర్ధ్వబాహువుల్తో ఉగ్రమయిన తపస్సుచేస్తున్నాడు అగస్త్యముని. నాతోకూడా పుష్ప కంలోనే వున్నాడు మణిమంతుడు. తెలియక అగస్త్యుడిమీద వుమ్మి వేశాడు. ఉగ్రుడే అయిపోయాడు ముని. 'నీకళ్ళెదుటే నీస్నేహితుడు నామీద వుమ్మేశాడు. అంత ఇదిగా వుంది వాడిమదం! సరే! ఒక మానవుడిచేత చస్తాడు వాడు. నీయక్షసైన్యమూ, రాక్షససైన్యమూ కూడా ఆమనిషిచేతే నాశన మవుతుంది. వీడుచేసిన ఈపాపం ఆమానవుణ్ణి చూశాక పోతుంది' అని శపించాడు.

"ధర్మరాజా, ధృతీ దాక్షిణ్యమూ దేశమూ కాలమూ పరాక్ర మమూ—ఈఅయిదూ లోకతంత్రాలు. ఇవి ఎరిగిన ఉత్తమక్షత్రియుడు ధర్మం తెలిసినవాడై, అడ్డులేకండా ప్రపంచం పాలిస్తాడు. చివరికి పుణ్య లోకాలికీ వెళతాడు. ధర్మరహస్యాలు తెలియకండా వూరికే సాహసం చేసేవాడికి సద్గతు లుండవు. అంచేత, దుస్సాహసం కూడదంటూ నీ జ్ఞానమూ, ధర్మబుద్ధీ వినియోగించి నీ తమ్ముణ్ణి సరిదిద్దు.

"మీకు యముడూ, వాయువూ, ఇంద్రుడూ అశ్వినులూ ఎంతో నేనూ అంతే అని భావించండి. ఈకృష్ణపక్షమంతా మీరు ఆర్ష్టిషేణుడి ఆశ్రమంలోనే వుండండి. మీకు కావలిసిన అన్నపానాలు యావత్తూ నా పరిచారకులు మీకు ఎప్పటికప్పుడు అందించేటట్టు ఏర్పాటుచేస్తాను నేను.

"మీ తమ్ముడు అర్జునుడు దేవతలదగ్గిర దివ్యాస్త్రాలు సంపాదించాడు. ఇప్పుడు దేవేంద్రుడి దగ్గిరే వున్నాడు. దేవేంద్రుడికి ఎంతో ఉపకారమూ చేశాడు. ఏడు మహామేధాలు చేసిన పుణ్యాత్ముడు మీ పితృపితామహుడు శంతనుడు ఎంతో తృప్తిపడ్డాడు. మీ కుశలమూ విచారించాడు. ఇక వచ్చేస్తాడు అర్జునుడు. మీ కోరికలన్నీ సిద్ధిస్తాయి" అన్నాడు.

ఆరాత్రి కుబేరుడి భవనంలోనే గడిపారు పాండవులు. మర్నాడు ఉదయాన్నే ధౌమ్యుడూ ఆర్ష్టిషేణుడూ పాండవులదగ్గిరికి వచ్చారు. వాళ్ళని చూసి పాదాభివందనం చేశారు పాండవులు. తరవాత ఆర్ష్టిషేణుడు ధర్మరాజుచెయ్యి పట్టుకుని, తూర్పుదిక్కు వేలు చూపిస్తూ అన్నాడు: "అదిగో, మహారాజా, సముద్రం దాకా వ్యాపించివుందే, అదే మందరపర్వతం. ఎంత అద్భుతంగా వుందో చూడు. ఈదిక్కే దేవేంద్రుడి నివాసం. ఇటు ఉదయించే సూర్యుణ్ణి, సర్వధర్మాలూ ఎరిగిన మునులూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ, దేవతలూ మొదలయినవాళ్ళు పూజిస్తారు. ఇదిగో దక్షిణదిక్కు చూడూ, ఆ కనిపిస్తూవుందే, అది యముడి సంయమన పట్టణం. దక్షిణదిక్కే మరణించినవాళ్ళు పోవవలిసిన దిక్కు. అదిగో, పడమటిదిక్కు కనిపిస్తూవున్న ఆపర్వతంచూడూ, అదే అస్తాచలం. వరుణుడు ఆపర్వతం మీదా, సముద్రంలోనూ నివసిస్తూ వుంటాడు. మనఎదట ఇదిగో,

ఇటు ప్రకాశిస్తూన్న బంగారంపర్వతం — అదే మేరుపర్వతం. దీని ఎని మిది దిక్కులా ఎనమండుగురు దిక్పాలకులు వుంటారు. దానిమీదే బ్రహ్మదేవుడి సభ వుంది. అక్కడ కూచుని ఆయన సృష్టిచేస్తూ వుంటాడు. మేరువుమీదే వశిష్ఠుడూ మొదలయిన సప్తఋషులూ ఉదయిస్తూ అస్తమిస్తూ వుంటారు. అగ్నికానీ, సూర్యుడుకానీ దీనికి వెలుగుపెట్టలేరు. దానంతట అదే ప్రకాశిస్తూ వుంటుంది. సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, నక్షత్రాలూ నియమం తప్పకండా నిరంతరం ఈ మహా పర్వతాన్ని ప్రదక్షిణం చేస్తూ వుంటారు. మేరుపర్వతం ప్రదక్షిణం చేస్తూనే నక్షత్రాల్తో చంద్రుడు పర్వసంధుల్లో మాసవిభాగం చేస్తాడు. అలాగే సూర్యుడు పగలూ, రాత్రీ, కలా, కాష్ఠా మొదలయిన కాల విభాగం చేస్తాడు. సూర్యుడే వర్షమూ, గాలీ, వేడీ మొదలయినవాటితో సమస్తజీవుల్నీ పోషిస్తాడు. ”

ఆర్ష్టిషేణుడి ఆశ్రమంలో నెలరోజులు వున్నారు పాండవులు.

అర్జునుడు వచ్చేశాడు

ఒకనాడు ఆకాశంమీద ఆకస్మికంగా పెద్ద వెలుగు కనిపించింది. క్రమంగా అది వెయ్యి మెరుపులు పరుగెత్తినట్టు గంధమాదనం దిక్కే వస్తోంది. చూస్తూ వుండగా వొక బంగారం రథం దేవలోకంనుండి గంధమాదనం మీద దిగింది. మాతలి సారథ్యం చేస్తున్నాడు. రథం మీద అర్జునుడు సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తున్నాడు.

రథం తిన్నగా పాండవులు వున్నచోటికే వచ్చింది. రథం దిగాడు అర్జునుడు. రోమశుడికీ, ధౌమ్యుడికీ, ధర్మరాజుకీ, భీముడికీ పాదాభివందనం చేశాడు. తనకి నమస్కరించిన నకుల సహదేవుల్ని గుచ్చి కౌగిలించుకున్నాడు. కళ్ళు చల్లబడ్డాయి ద్రౌపదికి. హృదయం ఆనందంతో ఉత్ఫుల్లమయింది. యావన్మందీ మహానందభరితు

లయినారు. మాతలిని ఎంతో గౌరవించాడు ధర్మరాజు. అర్జునుణ్ణి అన్నదమ్ముల దగ్గిర దించి అమరావతి వెళ్ళిపోయాడు మాతలి.

అంతలో సూర్యుడు పడమట అస్తమించాడు. చీకట్లు కమ్ముకునీ కమ్ముకోవడంతోటే తూర్పున చంద్రోదయ మయింది. నీలాకాశంలో తెల్లటి రాజహంసలా కనిపించాడు చందమామ. ఆ రాత్రి ఎంతోసేపు అన్నదమ్ములమధ్య కూచుని కుశాసాగా కాలక్షేపం చేశాక నిద్రపోయాడు అర్జునుడు.

మర్నాడు తెల్లవారింది. సిద్ధులూ, మునులూ, రోమశుడూ, ధౌమ్యుడూ, అన్నదమ్ములూ – యావన్మందితోనూ సభతీర్చినట్టు కూచున్నాడు ధర్మరాజు. అంతలో వొక్కపెట్టుని దేవదుందుభులు మోగాయి. కిన్నరులూ, గంధర్వులూ పాడిన పాటలు వినిపించాయి. వెయ్యి సూర్యబింబాలు ఉదయించినట్టు ఆకాశంనిండా దేవవిమానాలు కనిపించాయి. దేవగణాల్తో దేవేంద్రుడు పాండవుల్ని చూడడం కోసం గంధమాదనం వేంచేశాడు. ఉన్నపాళంగా యావన్మందీ లేచారు. ఇంద్రుడికి ఎదురువెళ్ళారు. సవినయంగా అభివాదంచేశారు. చేతులు జోడించారు. చెయ్యవలిసిన సత్కారా లన్నీ చేశారు.

చల్లని చూపులు చూసి వాళ్ళందరినీ అభినందించాడు దేవేంద్రుడు. అర్జునుణ్ణి ఉద్దేశించి ధర్మరాజుతో అన్నాడు: "ధర్మరాజా, నీతమ్ముడు నాదగ్గిర దివ్యాస్త్రాల్లో ఆరితేరి తయారయాడు. శివుడూ మొదలయిన దేవతలదగ్గిర దివ్యాస్త్రాలు సంపాదించాడు. నివాతకవచుల్ని సంహరించి దేవతలకి మహోపకారం చేశాడు. ఇతడి పరాక్రమం ముందు శత్రువన్నవాడు నిలవలేడు. శత్రుసంహారంచేసి సామ్రాజ్యం నీచేతుల్లో పెడతాడు" – అని.

పరమానందభరితు లయారు పాండవులు. ఇలా వాళ్ళందరినీ సంతోషపరిచ్చి దేవతలయావన్మందితోనూ అమరావతి వెళ్ళిపోయాడు

దేవేంద్రుడు. [ఇది ఇంద్రుడూ పాండవులూ కలుసుకున్న ఘట్టం. బ్రహ్మచర్యవ్రతంతో వుండి, ఒక సంవత్సరంవరకూ రోజూ ఇది విన్నవాళ్లూ, చదివినవాళ్లూ కూడా నూరుసంవత్సరాలు జీవిస్తారు.]

దేవేంద్రుడు వెళ్ళిపోయాక ఆనందంతో అర్జునుణ్ణి కౌగిలించుకున్నాడు ధర్మరాజు. "తమ్ముడూ, దేవతలికి ఏదో మహోపకారం చేశావన్నాడు దేవేంద్రుడు. నివాతకవచుల్ని సంహరించావన్నాడు. ఆ వివరాలూ, శివుడూ మొదలయిన దేవతలదగ్గిర దివ్యాస్త్రాలు పొందినవైనమూ; ఇంద్రుణ్ణి మెప్పించిన సంగతీ అంతా వినాలని వుంది. చెప్పు" అని అడిగాడు.

అన్నగారు కోరినప్రకారం ఆవివరాలన్నీ చెప్పాడు అర్జునుడు. అన్నదమ్ములూ, రోమశుడూ, ధౌమ్యుడూ, ద్రౌపదీ మొదలయిన యావన్మందిమధ్యా కూచుని తాను తపస్సుకి వెళ్ళిన నాటినుండీ అవాళదాకా జరిగింది పూసగుచ్చినట్టు ప్రారంభించాడు.

"నువ్వు ఉపదేశించిన ప్రతిస్మృతి విద్యాప్రభావంవల్ల ఎంతో తపశ్శాలి నయాను. హిమాలయం వెళ్ళాను. అక్కడ ముసిలి బ్రాహ్మడి వేషంలో నాఎదటికి వచ్చిన దేవేంద్రుణ్ణి చూశాను. ఆయన ఉపదేశం ప్రకారం శివుడి కోసం ఉగ్రమయిన తపస్సుచేశాను. శివుడు కిరాతరాజు వేషంలో వచ్చాడు. నాతో ఘోరంగా యుద్ధం చేశాడు. చివరికి ప్రసన్నుడయాడు. నిజస్వరూపం చూపించాడు. పాశుపతాస్త్రం ప్రసాదించాడు. అదయాక దేవేంద్రుడూ మొదలయిన దేవతలు వచ్చి ఐంద్రాస్త్రం, ఆగ్నేయాస్త్రం, యామ్యాస్త్రం, రాక్షసాస్త్రం, వారుణాస్త్రం, కౌబేరాస్త్రం, గాంధర్వాస్త్రం, పైశాచాస్త్రం, బ్రహ్మాస్త్రం మొదలయిన దివ్యాస్త్రాలు ప్రసాదించారు. వాటి ప్రయోగ విధానాలూ ఉపదేశించారు.

"దేవేంద్రుడు దేవలోకం రమ్మన్నాడు. మాతలి దివ్యరథం పట్టుకు వచ్చాడు. ఈమానవదేహంతోనే అమరావతి వెళ్ళాను. అక్కడ దేవేంద్రుణ్ణే గురువుగా వరించాను. అతడి అనుగ్రహంవల్ల దివ్యాస్త్రాల ప్రయోగం, ఉపసంహారం, ఆవృత్తీ, ప్రాయశ్చిత్తం, ప్రతిఘాతం నేర్చుకున్నాను. ఎంతో సంతోషించాడు దేవేంద్రుడు. 'అర్జునా మహాస్త్రాలు యావత్తూ కరతలామలక మయాయి నీకు. యుద్ధంలో నిన్ను ఎవ్వడూ గెలవలేడు. దేవతలికీ బ్రాహ్మలికీ మేలు చెయ్యి. నీకు సిద్ధి కలుగుతుంది' అన్నాడు. అంతేకాదు, 'నాగురుదక్షిణగా దేవలోకం మేలుకోసం నేను చెప్పినపని చెయ్యాలి నువ్వు. సముద్రగర్భంలో నివాతకవచులని మూడుకోట్ల రాక్షసులు వున్నారు. ఉద్దండులు వాళ్ళు. ఎప్పుడూ దేవతల్ని వేధించుకు తింటూవుంటారు. వాళ్ళని వెళ్ళి చంపాలి నువ్వు' అని ఆదేశించాడు.

"తాను పెట్టుకున్న దివ్యభూషణాలు తీసి నాకు తొడిగించాడు. ఇదిగో, ఈ కిరీటం నాతలమీద పెట్టాడు. అభేద్యమయిన బంగారం కవచం తొడిగాడు. కొండచిలువలాంటి ఈనారి గాండీవానికి తన చేతులతోనే స్వయంగా కూర్చాడు. హంసరంగువీ, నెమిలిరంగువీ మంచిమంచి గుర్రాలు పూసిన రథంమీద నన్ను కూచోపెట్టాడు. మాతలిని సారథ్యం చెయ్యమన్నాడు. ఆయన ఆజ్ఞప్రకారం నివాతకవచుల సంహారానికి బైల్దేరాను నేను.

"అమరావతినించి అలా బయల్దేరుతూవున్న నా రథం దగ్గిరికి గుంపులు గుంపులుగా వచ్చారు దేవతలు. 'అర్జునా, ఇదేరథమెక్కి లోగడ దేవేంద్రుడు అనేకవేల రాక్షసుల్ని — శంబరుడూ, నముచీ, బలుడూ, వృత్రుడూ మొదలయినవాళ్ళని — యుద్ధంలో గెలిచాడు. అలాగే నువ్వూ పరాక్రమవంతుడివై నివాతకవచుల్ని సంహరించు' అని ఆశీర్వదించారు. దేవదత్తం శంఖంకూడా ఇచ్చారు. ఆగమేఘాల్ల

మీద పరుగెత్తింది రథం. దార్లో అక్కడక్కడ దేవరుషులు కూడా నన్ను ప్రశంసించారు.

నివాతకవచులు

"క్షణాలమీద సముద్రం చేరింది రథం. నురుగులుకక్కుతూ పెద్దపెద్ద కొండల్లా వున్నాయి కెరటాలు. పెద్దపెద్ద చేపలూ, తాబేళ్లూ, తిమింగలాలూ, మొసళ్లూ నడకొండల్లాగ తేలుతూ మునుగుతూ వున్నాయి. సముద్రగర్భంలో పెద్దపెద్ద మేడలతోనూ, విశాలమయిన వీధులతోనూ వున్న రాక్షసపట్నం చూశాము. తిన్నగా అపట్టణం ద్వారందగ్గిరికి రథం పోనిచ్చాడు మాతలి. ద్వారంముందు రథం ఆగీ ఆగడంతోటే, దేవదత్తం పూరించాను నేను. దిక్పర్వతాల గుహల్లో ప్రతిధ్వనించింది దేవదత్తం. దానిమీద, రాక్షసులు యావన్మందీ దెబ్బతిన్న తాచుల్లాగ పరుగెత్తుకు వచ్చారు. నారథం చుట్టుముట్టే శారు. అందరిచేతుల్లోనూ అనేకవిధాలయిన ఆయుధాలున్నాయి. చీకట్లు చిమ్ముకువస్తున్నట్టు నల్లగా కారెక్కి వున్నాయి వాళ్ళ దేహాలు.

"వచ్చీ రావడంతోటే, వాళ్ళు ముట్టడిప్రారంభించారు నామీద. చేతికివచ్చిన ఆయుధం ప్రయోగించడం మొదలుపెట్టారు. ఉత్తర క్షణంలో నేనూ విజృంభించాను. ప్రతీవాణ్ణీ పదేసిబాణాల్తో కొట్టాను. మారథం ముందుకి సాగనివ్వకండా భూమీ అకాశం నిండిపోయి నట్టు అపరిమితమయిన బాణాలు కప్పిపెట్టారు రాక్షసులు. పైనించి చూస్తూవున్న దేవతలూ రుషులూ అదిచూసి నిర్చెరిపోయారు. మాతలికి కరచరణాలు ఆడలేదు. ఎలా రథం నడపడమో తోచక చేతుల్లోంచి పగ్గాలు వొదిలిపెట్టేశాడు. అప్పుడు చప్పున పగ్గాలు నేనే తీసుకున్నాను. ఇటు రథం నడుపుతూనే, అటు రాక్షసుల్ని బాణాల్తో వొయ్యడం ప్రారంభించాను. ఎంతోఅంత సంతోషించాడు మాతలి.

నాబాణం ప్రతీదీ వెళ్ళి వాళ్ళ దేహాలు చీలుస్తూ వుండేది. వాళ్ళ పెద్ద పెద్ద కళేబరాలనించి నెత్తురుధారలు వరదల్లా ప్రవహించేవి. వాళ్ళ దేహాలు కొండలుగానూ, నాబాణాలు వర్షంగానూ, వాళ్ళ రక్తధారలు సెలయేళ్లులాగానూ వుండేవంటే నమ్మండి.

"దానిమీద వాళ్ళు మాయాయుద్ధం లంకించుకున్నారు. ఉన్నట్టుండి నామీద వర్షబాణాలు ప్రయోగించారు. మారథమూ, మాతలీ, నేనూ వొక్కసారి వర్షంలో మునిగిపోయాము. వెంటనే దేవేంద్రుడు నా కిచ్చిన శోషణాస్త్రం ప్రయోగించాను. ఎక్కడివర్షం అక్కడ పటాపంచలయిపోయింది. అంతలో రాళ్ళవాన కురిపించారు వాళ్ళు. అన్నిదిక్కులనుంచీ పెద్దపెద్దరాళ్ళు వచ్చి మమ్మల్ని కప్పెయ్యడం ప్రారంభించాయి. చప్పున పిడుగుబాణంవేశాను. రాళ్ళన్నీ పిండిపిండి చేసి పారేశాను. అప్పుడు, ఆగ్నేయాస్త్రాలూ, వాయువ్యాస్త్రాలూ కలిపి నామీద ప్రయోగించారు వాళ్ళు. కసకసలాడుతూన్న అగ్గినిప్పులు పెద్దగాలితో వచ్చి మామీద పడడం ప్రారంభించాయి. వారుణాస్త్రం వేశాను నేను. ఆ ఉపద్రవమూ అడిచివేశాను.

"అదంతా అలా అయిపోవడంతోనె ఉగ్రమైన చీకటిబాణాలు వేశారు రాక్షసులు. ఒకటే చీకటి కమ్ముకుంది. దిక్కులే తెలియడం లేదు. అంధకారంలో అడలెత్తిపోయాడు మాతలి. తెలివితప్పిపోయి వొక్కసారి కిందపడిపోయాడు. చీకట్లో గుర్రాలు రథం లాగడం మాట అలా వుండనీ, అడుగుతీసి అడుగు వెయ్యలేకపోయాయి. అంతలో తెలివితెచ్చుకున్నాడు మాతలి. కాని నన్ను చూడక 'అర్జునా, ఎక్కడ వున్నావు?' అంటూ భయంతో కేకవేశాడు. 'అమృతంకోసం దేవతలికీ రాక్షసులికీ జరిగిన యుద్ధంకూడా ఇంతభయం కలిగించలేదు. పరాక్రమంతో వీళ్ళు మదించి వున్నారు. అంచేత, ఇంత ఘోరంగావుందీ యుద్ధం. బ్రహ్మచేసిన భువనప్రళయ మిది' అన్నాడు.

"రవంతయినా చలించలేదు నేను. 'నా భుజశక్తి చూస్తూ వుండు' అని మాతలికి ధైర్యం చెప్పాను. ఒక్కసారి సూర్యుణ్ణి తలుచుకున్నాను. దేవేంద్రుడు ప్రసాదించిన సూర్యబాణం ప్రయోగించాను. దాంతో ఎక్కడికీ చీకట్లు అక్కడ చెల్లాచెదరై పోయాయి. దేవేంద్రుడు మొదలయిన దేవతలు అందరూ సంతోషించారు. నివాతకవచుల గుండెలు వొక్కసారి దిగజారిపోయాయి. బలే అంటూ మాతలి కేక వేసి మెచ్చుకున్నాడు. దానిమీద పెచ్చురేగిపోయాను నేను. గాండీవం విడుపూ విరామం లేకండా పనిచేసింది. బాణాలమీద బాణాలు జడివాన కురిపించాను. కొండలుపడ్డట్టు చచ్చి కుప్పలుపడ్డారు నివాతకవచులు. కన్నుమూసి కన్ను తెరిచేటంతలో వందలూ వేలూ పడుతూ వుంటే భూమి గజగజలాడిపోయింది. చివరికి వొకడూ మిగలలేదు. అంతమందీ హతమారిపోయారు.

"ఇలా యావన్మందీ కూలిపోవడంతోటే, పట్నంలోని రాక్షస స్త్రీలు నెత్తీనోరూ కొట్టుకుంటూ ఏడుపులు ప్రారంభించారు. వాళ్ళ ఏడుపులు భూమీ ఆకాశం నిండిపోయాయి.

"మా రథం పట్నంలోకి పోనిచ్చాడు మాతలి. అమరావతి కంటే అందంగా వుంది పట్నం. చూసి, మాతలిని అడిగాను: 'రత్నమందిరాల్తో ఇంత అందంగా వుంటే ఈ పట్నం, ఇక్కడ వుండక అమరావతిలో వున్నాడేం దేవేంద్రుడు?' అని. 'ఇదీ దేవేంద్రుడిదే' అని చెప్పాడు మాతలి. 'రాక్షసులవల్ల ఉపద్రవం వచ్చినప్పుడు, సురక్షితంగా వుండాలని సముద్రంలో ఈ పట్టణం తయారుచేశాడు. అయితే, తపస్సుచేసి, బ్రహ్మని మెప్పించారు నివాతకవచులు. ఈ పట్నం వాళ్ళనివాసం కావాలనీ, దేవతలచేత వాళ్ళకి చావు వుండకూడదనీ వరంపొందారు. అప్పటినుంచీ ఇది వాళ్ళకి దఖలుపడింది. దేవతలవల్ల చావులేకండాపోయింది. అందుకనే వీళ్ళని చంపడంకోస

నిన్ను పంపాడు దేవేంద్రుడు. దేవతలికి అసాధ్యమైనవాళ్ళని చంపి పారేశావు నువ్వు' అని నన్ను ప్రశంసిస్తూ రథం మళ్ళించాడు.

కాలకేయులు

"తిరిగి వచ్చేస్తున్నాం మేము. దార్లో వొక తపోవనం తగిలింది. ఆవనం మధ్య వొక విచిత్రమైన బంగారం పట్టణమూ కనిపించింది. అది ఎవ్వరిదని మాతలిని అడిగాను. 'ఇది హిరణ్యాపురం' అన్నాడు మాతలి. 'వెనకటికి పులోమా, కాలకా అని ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు బ్రహ్మదేవుడికోసం అనేక వేల సంవత్సరాలు తపస్సు చేశారు. తుదకి బ్రహ్మ ప్రసన్నుడయాడు. ప్రత్యక్షమై 'వరం కోరండి' అన్నాడు. వరం కోరారు వాళ్ళు. 'మా కుమాళ్ళకి ఏవిధమయిన కష్టాలూ వుండకూడదు. దేవతలూ, రాక్షసులూ, నాగులూ — ఎవ్వరి చేతా వాళ్ళు చావకూడదు. వాళ్ళకోసం అందమయిన బంగారం పట్నంకావాలి. అది ఆకాశమార్గంలో ఎక్కడికి పడితే అక్కడికి వెళ్ళేది గానూ వుండాలి' అని కోరారు. ఆప్రకారమే బ్రహ్మ వాళ్ళకి వర మిచ్చాడు. ఆరాక్షసస్త్రీల కుమాళ్లే పౌలోములూ కాలకేయులున్నూ. అరవై వేలమంది వీళ్ళు. వాళ్ళదే ఈహిరణ్యాపురం' అన్నాడు.

'అలా అయితే హిరణ్యాపురం మీదికి మనరథం పోనీ' అన్నాను నేను. నా నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది, సప్తవాయువులంత వేగంతో హిరణ్యాపురం కోటమీదికి రథం వురికించాడు మాతలి. మారథం చూసి ఇంద్రుడే వచ్చాడు అనుకున్నారు వాళ్ళు. వాళ్ళ కోపానికి అంతం లేకపోయింది. అరవై వేలమందీ రథాలు వేసుకుని వొక్కసారి పట్నంలోంచి పైకివచ్చారు. చెట్లూ రాళ్లూ పుట్టించే బాణాలువేసి అరవై వేలరథాలూ ముందుకి సాగకండా చేశాను. ఇంకే ముందీ, వాళ్ళకి వున్నదే మాయయుద్ధం. వెంటనే హిరణ్యాపురంళ్లో

కూడా ఆకాశంమీదికి ఎగిరిపోయారు. వెంటనే బాణాలువేసి ఆకాశ మార్గంలోకూడా అరికట్టేశాను. మళ్ళీ నేలమీదికి వచ్చారు వాళ్ళు.

“వీళ్ళతో ఇదంతా ఎందుకని పాశుపతమే తీశాను నేను. శివుణ్ణి ధ్యానించాను. బాణం గాండీవానికి సంధించాను. అరవై వేల రాక్షసులమీదా వొదిలిపెట్టాను. ఆ దివ్యాస్త్రప్రభావం అద్భుతం. బాణం వొదిలానో లేదో, ఎక్కడపడితే అక్కడ యక్షులూ, రాక్షసులూ, పిశాచులూ, నాగులూ, గంధర్వులూ వేలువేలు నిండిపోయారు. సింహాలూ, శరభాలూ, పెద్దపులులూ, ఏనుగులూ, ఎనుపోతులూ, ఆబోతులూ వేలూ లక్షలూ పుట్టుకువచ్చాయి. ఇవన్నీ కలబడి, దొరికిన పౌలోముణ్ణీ కాలకేయుణ్ణీ చంపేశాయి. అరవై వేల మందిలోనూ వొక్కడూ మచ్చుకయినా మిగలలేదు. అంతా లిప్తలో జరిగిపోయింది.

అలా నివాతకవచుల్నీ, పౌలోముల్నీ, కాలకేయుల్నీ సమూలంగా సంహరించి అమరావతికి వచ్చేశాను. వచ్చి, దేవేంద్రుడి ముందు మోకరించాను. జరిగిందంతా పూసగుచ్చినట్టు విన్నవించాడు మాతలి. దేవేంద్రుడి ఆనందానికి అంతమే లేకపోయింది. ‘అర్జునా’ అంటూ ఆదరంగా దగ్గిరికి లాక్కున్నాడు నన్ను. ‘దేవతలికి మహోపకారం చేశావు. మహానందంగా వుంది నాకు. ఎంత దుస్తరమైన యుద్ధమే రానీ, శత్రువన్నవాడు నీముందు నుంచోవడమన్నది అబద్ధం. ఎన్ని మదపుటేనుగు లయితేమాత్రం సింహాన్ని చేసేదేమిటి? ద్రోణుడూ, అశ్వత్థామా, కృపుడూ, భీష్ముడూ, కర్ణుడూ, నీబాణాల ముందు నిస్తేజులయిపోతారు. తప్పదు. ఇక, నిన్ను చూడాలని నీ అన్నదమ్ములు ఎదురుచూస్తున్నారు. భూలోకంవెళ్ళి వాళ్ళని సంతోషపెట్టు’ అన్నాడు. రథమూ మాతలినీ ఇచ్చి, ఇక్కడికి పంపించాడు” అని చెప్పాడు.

తమ్ముడు సాధించిన మహాకార్యం విన్నాడు ధర్మరాజు. భూలోకసామ్రాజ్యం యావత్తూ అప్పుడే తన చేతుల్లో వచ్చి పడ్డట్టు ఆనందించాడు. అతడు తెచ్చిన మహాస్త్రాలూ, వాటి ప్రయోగాలూ చూపించమనీ కోరాడు. ముందు వొక్కొక్క బాణమూ తీశాడు అర్జునుడు. ఇది ఫలానా, ఇది ఫలానా అంటూ అందరి ఎదటా అన్న గారికి చూపించాడు. తరవాత, వాటిని ప్రయోగించి చూపడానికి సంసిద్ధు డయ్యాడు.

అత డలా సిద్ధపడేసరికి ఈభూమండలం వొక్కసారి గిరగిరా తిరగడం ప్రారంభించింది. సముద్రాలు అల్లకల్లోల మయిపోయాయి. దిగ్గజాలు మోకరిల్లి పడిపోయాయి. సూర్యబింబం మాసిపోయింది. మంటలతో గాడ్పులు వీశాయి. ఆకాశంమీద శివుడూ, బ్రహ్మ మొదలయిన దేవతలు యావన్మందీ తడబడుతూ వచ్చి గుమికూడారు. వెంటనే నారదుణ్ణి అర్జునుడిదగ్గిరికి పంపారు. మెరుపులా వచ్చాడు నారదుడు. "అర్జునా, ఆగు. ఎదట శత్రువులేకండా ఇవి ప్రయోగించడం ఘోరం. సిద్ధబాణా లివి. ఊరికే ప్రయోగిస్తే ముల్లోకాలూ కాల్చి వొదలిపెడతాయి" అని వారించాడు. అంతతో ఆప్రయత్నం విరమించాడు అర్జునుడు.

గంధమాదనం మీద పదినెల్లు గడిపారు పాండవులు. ఒక నాడు దేవలోకంనించి దేవకన్యలు అర్జునుడిదగ్గిరికి వచ్చారు. "అర్జునా పన్నెండేళ్ళ వనవాసమూ, వొకవేడు అజ్ఞాతవాసమూ నిర్విఘ్నంగా నిర్వహిస్తారు మీరు. తరవాత యుద్ధంలో శత్రువుల్ని వోడిస్తారు. నీపరాక్రమంవల్ల ఈభూలోకం యావత్తూ ధర్మరాజు పరిపాలిస్తాడు. శ్రీరామచంద్రుడిలాగ నీకీర్తి మూడులోకాల్లోనూ వ్యాపిస్తుంది" అని చెప్పి వెళ్ళారు. దేవరుషి రోమశుడూ చెప్పవలిసిన ధర్మాలు ధర్మరాజుతో చెప్పి దేవలోకం వెళ్ళిపోయాడు.

ఆర్ష్టి షేణుడి ఆశ్రమంనుండి వచ్చినదారినే కొండదిగుతూ వెనక్కి మళ్ళారు పాండవులు. అవసరమయినచోట్ల ఘటోత్కచుడి సహాయం తీసుకుంటూనూ వచ్చారు. దార్లో మళ్ళీ వృషపర్వుడి ఆశ్రమం చూశారు. బదరీవనంలో వొక రాత్రి వున్నారు. సుబాహుడిపట్నం వచ్చి, ఇంద్రసేనుడూ మొదలయిన పరివారంతో కలుసుకున్నారు. ఘటోత్కచుణ్ణి పంపివేశారు. అక్కడినుండి తమ రథాలు వినియోగించారు. దేవరుషులూ, బ్రహ్మరుషులూ యజ్ఞాలు చేసిన ప్రదేశాలూ, వాళ్ళు వినియోగించిన రకరకాల యూప స్తంభాలూ అవీచూస్తూ హిమాలయందగ్గిర వో సంవత్సరం వున్నారు.

పె ను బా ము

ఒకనాడు హిమాలయం మహారణ్యంలో వేటకివెళ్ళి, భీముడు వొక మహాసర్పంచేత పట్టుబడిపోయాడు. ధర్మరాజు వెళ్ళి అతణ్ణి విడిపించాడు. పదివేల ఏనుగులంత బలం కలవాడు భీముడు. కుబేరుడి సైన్యం గుండపిండి చేసిన వీరుడు. అంతవాడూ వొక పాముచేత ఎలా కట్టుబడిపోయిందీ చెప్తాను. విను.

హిమాలయంమీద వొక ఎత్తయిన శిఖరం కింద అడివిలో తిరుగుతున్నాడు భీముడు. వేటకని వెళ్ళి బాగా అలిసిపోయా డతడు. తిరుగుతూ తిరుగుతూ వొకదగ్గిర ఒక పెనుబాము చూశాడు. పసుపు పచ్చగా నిగనిగలాడుతూవుంది పాము. పెద్దపెద్ద గుడ్లు — భయం కరంగా వుంది చూపు. ఆకలితో తెరుస్తూవుంటే గుహాలా వుంది నోరు. నెలవంకల్లాటి నాలుగు కోరలు దారుణంగా మెరుస్తున్నాయి. యముడన్నా ఇంతకంటే నయం అనిపిస్తోంది. పొగలుకక్కుతూ బుసకొడుతూ వుంటే, కొండ కొండంతా చెట్లూ చేమలతో సహా పొగలు కమ్ముకుంటోంది.

మాంసానికి ఆసపడి భీముణ్ణి పట్టుకుంది పాము. అతడి రెండు చేతులూ నోటితో పట్టుకుంది. శరీరమంతా పెనవేసి చుట్టేసింది. అంత భీముడూ కదలాడలేక కొయ్యబారిపోయాడు. తన వెయ్యి ఏనుగుల బలమూ పిసరంత పనికిరాలేదు. అంతబలం ఎలావచ్చింది పాముకి? ఆశ్చర్యపోయాడు భీముడు. "నిజమయిన పాముకాదిది. ఇందులో ఏదో అద్భుతం వుంది" అనుకుని పాముతో అన్నాడు: "సర్పరాజా, నేను భీముణ్ణి. పాండురాజు కుమారుణ్ణి. ధర్మరాజు తమ్ముణ్ణి. నాగులూ, యక్షులూ, రాక్షసులూ, పిశాచులూ — ఏవరయినా సరే, యుద్ధంలో నాముందు నిలవలేరు. ఏనుగులూ, సింహాలూ అవలీల చంపేస్తాను. అంతబలం నాది. అలాంటి నన్ను పట్టుకుని బంధించావు నువ్వు. ఇంతబలం ఎలావచ్చింది నీకు? ఇది నీకు సహజంగా వున్న బలమేనా? లేదా, ఏదన్నా వరంవల్ల కలిగిందా?" అని అడిగాడు.

అది పామే అయినా, తన పూర్వజన్మస్మృతి చెడకండా వరముంది దానికి. అంచేత, మనుష్యభాషలోనే భీముడికి జవాబు చెప్పింది: "అవును. వరంవల్లే ఈశక్తి కలిగింది నాకు. ఎంత మహామహా బలవంతులయినా సరే. ఈఅడివిలో నాముందు గడ్డిపోచ అయిపోతారు. నాఎదటపడ్డ జంతువు పెద్దపులీ, శరభమృగం, ఏనుగూ — ఏదయినా అను నాకు ఆహారం కావలిసిందే. భీమన్నా, ఇవాళ నువ్వే నాకు ఆహారం. కాని అయ్యో, ఏం చెప్పేది? దేవేంద్రపదవి సంపాదించాను. మదమెక్కి, దేవరుషులికి అపచారంచేశాను. ఒక రుషిశాపంవల్ల ఈగతి పట్టింది" అంటూ దుఃఖించడం మొదలుపెట్టింది పాము.

"దుఃఖాలు వచ్చినప్పుడు ఆత్మనింద చేసుకునిమాత్రం ఏం ప్రయోజనం?" అన్నాడు భీముడు. "ఏది ఏమయినా సరే, చలించకండా వుండడమే పురుషుడి పురుషార్థం. ఏమంటావా, పురుషప్రయత్నంవల్ల విధివిధానం తప్పించలేము కదా! అంతవరకూ ఎందుకూ

నాసంగతే చూడూ. మహాబలవంతుణ్ణి అయివుండిన్నీ, నీకు చిక్కిపోయి ఈఅవస్థకి వచ్చాను. ఐతే, నాచావుకి విచారం లేదు నాకు. రాజ్యం పోగొట్టుకుని ఘోరమయిన ఈకొండఅడవుల్లో తిరుగుతున్నారు, నాఅన్నదమ్ములు. నన్ను చూడక ఎంత దుఃఖిస్తారో అని మాత్రం దుఃఖపడుతున్నాను" అన్నాడు.

[1]ఇక్కడ ఇలా దురవస్థలో వున్నాడు భీముడు. అక్కడ తీవ్రమయిన నక్కకూత విన్నాడు ధర్మరాజు. మనస్సులో ఏదో శంక కలిగినట్టయింది. ఉత్తరక్షణంలో ఎడమభుజం అదిరింది. ఏదో ఆపద రాబోతుందని హృదయానికి తట్టింది. తమ్ములదిక్కు చూశాడు. భీముడు కనపళ్ళేదు. అర్జునుణ్ణీ, నకుల సహదేవుల్నీ ద్రౌపదిదగ్గిర కాపలా పెట్టాడు. ధౌమ్యుడూ మొదలయిన బ్రాహ్మలతో కలిసి వెదుకుతూ తాను బయలుదేరాడు.

అడివిలో దారి ధూళితో వుంది. ధూళిలో భీముడి అడుగులు సున్నితమైన మత్స్యరేఖా, నాగలీ, కలశం మొదలయిన గుర్తులతో కనిపిస్తున్నాయి.* అడుగులంబడే కొండశిఖరం ప్రాంతానికి వెళ్ళాడు. ధర్మరాజు.

పెనుబాము శరీరం చుట్టేసి నులిచేస్తూవుంది. ఆయాసపడుతున్నాడు భీముడు. చూసి, నిశ్చేష్టితుడయిపోయాడు ధర్మరాజు. భీముడా వొకపాము చుట్టేస్తూవుంటే, సామాన్యమానవుడిలా బాధపడడం! తమ్ముడిస్థితి చూసి కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి ధర్మరాజుకి. పామును సంబోధిస్తూ అన్నాడు:

* పాదంలో నాగలిరేఖా మొదలైనవి మహాపురుషలక్షణాలు.

హల ముసల గదాసి శంఖ చక్ర ద్విప మకరాబ్జ రథాంకి తాంఘ్రి హస్తః

[1] ఏ భవ మపి జనోఽస్య భోభుజీతి క్షమతి హి న స్వజనం స్వతంత్రబుద్ధిః. ద్వి. సం.

ధర్మ: అయ్యా, దేవతవో, రాకాసివో, నిజంగా సర్పానివో? ఎవరునువ్వు? పాముఋాపంలో వున్నావు? నేను ధర్మరాజుని. నిన్ను అడుగుతున్నాను. మాంసంకోసమే నాతమ్ముణ్ణి పట్టుకుంటే, చెప్పూ. నీఆకలి తీరేటంత లేడిమాంసం పెడతాను. ఇతణ్ణి వొదిలిపెట్టు.

పాము: ధర్మరాజా, పూర్వజన్మలో నహుషుణ్ణి నేను. మీా పూర్వులికి పూర్వుణ్ణి. చంద్రుడినుండి అయిదోతరంవాడు ఆయుమహా రాజు. ఆయనకుమారుణ్ణి నేను. దేవేంద్రుడితో సమానమైనవాణ్ణి. ఐశ్వర్యంవల్ల మతిచెడి వెయ్యిమంది బ్రాహ్మలచేత నాపల్లకీ మోయిం చాను. బ్రాహ్మలికి ఘోరమయిన అవమానం చేశాను. దాంతో మండిపడ్డాడు అగస్త్యుడు. 'పెనుబాముపై పోయి భూలోకానికి పో' అని శపించాడు. ఆశాపమే ఈఅవస్థకి తెచ్చింది నన్ను. ఇలా బాధ పడుతున్నాను. విధి విచిత్రమైంది! ఏం చెప్పమన్నావు! నూరు యజ్ఞాలు చేశాను. ఎంతో తపస్సు చేశాను. వేదాలన్నీ చదివాను. దేవేంద్రపదవీ అధిష్ఠించాను. తుదకి పాము జన్మఎత్తి బాధపడుతు న్నాను. సుఖంకలిగించే విధే దుఃఖమూ తెచ్చిపెడుతుంది.

అగస్త్యముని శాపంతో ఇంద్రపదవి వొదిలిపెట్టి ఇలా వచ్చేస్తూ అతణ్ణి ప్రార్థించాను. 'మునీంద్రా, నాపూర్వస్మృతి నాకు వుండేట్టూ, ఎంతబలంకల ప్రాణులయినా నన్ను ముట్టగానే వాటి శక్తి నశించేట్టూ అనుగ్రహించు' అని చేతులుజోడించాను. 'అలాగే కానీ' అని కరుణించాడు ముని. 'నువ్వు అడిగిన ప్రశ్నలికి సరిఅయిన సమాధానం ఎవడిస్తాడో, అతడివల్ల శాపమోచనం కలుగుతుంది నీకు. అయితే, అది చాలా కాలానికి కాని సమకూడదు' అని శాపాంతం కూడా చెప్పాడు. అవాళనించీ అతడి మాటమీాద ఆశపెట్టుకుని ఇంత కాలమూ ఇలా పడివున్నాను. పగలు ఆరోభాగంలో ఆహారంగా లభిం చాడు నీతమ్ముడు. అంచేత, ఇతణ్ణి వొదిలిపెట్టడం కానీ, మరో

ఆహారం పుచ్చుకోవడం కానీ చెయ్యను. నీకు చేతనయితే మాత్రం నాప్రశ్నలికి సరయిన సమాధానం చెప్పి, ఇతణ్ణి విడిపించుకు వెళ్లు.

ధర్మ : నువ్వు అడిగినవాటికి సమాధానం చెప్పడం సర్వజ్ఞులయిన బ్రహ్మఋషులికి కాని సాధ్యంకాదు. అయినా, ప్రయత్నిస్తాను. తెలిసినంతవరకూ చెపుతాను. అడుగు.

పాము : ఎవడు బ్రాహ్మడు? ఏది తెలుసుకోదగింది?

ధర్మ : సత్యమూ, దానమూ, క్షమా, సత్ప్రవర్తనా, అహింసా, తపస్సూ, దయా ఎవడిలోవుంటే వాడే బ్రాహ్మడు. సుఖదుఃఖాలికి అతీతమైందీ, తెలుసుకున్నాక శోకంకలగనీయందీ అయిన పరబ్రహ్మమే తెలుసుకో దగింది.

పాము : నాలుగువర్ణాలవారికీ బ్రహ్మమూ, సత్యమూ సమానమే కదా! అయితే, నువ్వుచెప్పిన సత్యం, దానం మొదలయిన గుణాలు వొక శూద్రుడిలో వుంటే, అతణ్ణి బ్రాహ్మడే అనాలా? అదీకాక, సుఖమూ దుఃఖమూ లేందే తెలుసుకోదగింది అన్నావు. సుఖదుఃఖాలు లేంది ఏదీ లేదనే నాఅభిప్రాయం.

ధర్మ : దయా, సత్యం మొదలయిన గుణాలు కల శూద్రుడు శూద్రుడు కాడు. ఇవి లేని బ్రాహ్మడు బ్రాహ్మడూ కాడు. అంచేత, ఈగుణాలు ఎవడిలోవుంటే వాణ్ణి బ్రాహ్మడే అనాలి.* ఇవి లేనివాణ్ణి శూద్రు డనాలి. సుఖమూ దుఃఖమూ లేంది ఏదీ లేదన్నావు. నువ్వన్నది నిజమే. అయితే, అజ్ఞానం అనే ఆవరణలోంచి బైటపడి, తానూ, బ్రహ్మమూ వొకటే అని తెలుసుకున్నవాడికి సుఖంకానీ, దుఃఖంకానీ ఎంతమాత్రం వుండనే వుండవు.

పాము : నడతబట్టే బ్రాహ్మణ్ణి నిరూపిస్తే మరి జాతివిభాగం ఏం కావాలి?

---

* చూ. శుక్రనీతిసారం. అ. ౧.

ధర్మ : మనుష్యుల్లో జాతులు నిర్ణయించడం నిజంగా దుస్తర మయిన పని. ఏమంటావా, ఇపుడు సర్వత్రా వర్ణసంకరమే కని పిస్తోంది. అందరూ అన్ని జాతుల స్త్రీలతోనూ సంతానం కంటూనే వున్నారు. మాటలూ, మైథునమూ, చావూ, పుట్టుకా—ఇవి మనుష్యుల యావన్మందిలోనూ సమానమే కదా !* దీనికి వైదిక ప్రమాణం కూడా వుంది. 'యే యజామాహ' అని శ్రుతి. జాతి ఇది అని నిశ్చయంలేక పోవడంవల్లే 'యజ్ఞంచేస్తున్న మేము' అని సామాన్యార్థంలోనే చెప్ప బడింది. 'యజ్ఞంచేస్తున్న బ్రాహ్మలమయిన మేము' అని ఏవిశేష ణమూ చెప్పబడలేదు. అంచేత, తత్వం తెలిసిన విద్యావంతులు శీలా నికే — అంటే నడతకే ప్రాధాన్య మిస్తారు. ద్విజుల్లో కుర్రాడు జన్మిం చాక నాభిచ్ఛేదనం, జాతకర్మ, నామకరణం, చౌలం, ఉపనయనం— ఇవన్నీ చేసినప్పుడు తల్లిని సావిత్రీ అనీ, తండ్రిని ఆచార్యుడనీ వ్యవహ రిస్తారు. సంస్కారం జరిపి వేదాధ్యయనం చేయించేవరకూ అతడు శూద్రుడితోనే సమానం. ఇది మనువే నిర్ణయించాడు. సంస్కారం జరిపి, వేదాలు చదివించినా కూడా శీలం లేకపోతే అతడిలో వర్ణ సంకరం ఏర్పడినట్టే నిశ్చయించాలి. సంస్కారమూ, నడతా వున్న వాణ్ణే బ్రాహ్మడని చెప్పనే చెప్పాను.

పాము : తెలుసుకోవలిసినవి అన్నీ తెలిసిన మహామతివి నువ్వు. నీమాటలు విన్నాను. నీతమ్ముణ్ణి విడిచిపెట్టకండా ఎలా వుండగలను !

ధర్మ : వేద వేదాంగ పారగుడివి నువ్వు. నిన్ను వొకవిషయం అడుగుతాను, చెప్పు. ఏమికర్మలు చెయ్యడం వల్ల ఉత్తమగతి లభిస్తుంది ?

---

* జాతిరత్ర మహాసర్ప మనుష్యత్వే మహామతే ।
సంకరాత్ సర్వవర్ణానాం దుష్పరీక్ష్యేతి మే మతిః ॥
సర్వే సర్వాస్వపత్యాని జనయంతి యదా నరాః ।
వాఙ్మైథునమథో జన్మ మరణం చ సమం నృణామ్ ॥
సం. మ. అరణ్యపర్వణి, అజగరవర్వ.

పాము : దానమూ, ప్రియభాషణమూ, సత్యమూ, అహింసా- ఈనాలుగింటివల్లే ఉత్తమగతి లభిస్తుందని నా అభిప్రాయం.

ధర్మ : దానం, సత్యం — ఈరెంటిలో ఏది గొప్పది ? అహింసా సత్యభాషణమూ — ఈరెంటిలో ఏది గొప్పది ? ఏది తక్కువది ?

పాము : దానం, సత్యం, అహింసా ప్రియభాషణం — వీట్ల గొప్పతనం వాటికార్యం మీాద ఆధారపడి వుంటుంది. ఒకప్పుడు దానంకంటే సత్యమే గొప్పదవుతుంది. ఒకప్పుడు సత్యం కంటే దానమే గొప్పదవుతుంది. అలాగే ఒకప్పుడు ప్రియభాషణంకంటే అహింస గొప్పదవుతుంది. ఒకప్పుడు అహింసకంటే ప్రియభాషణం గొప్పదవుతుంది.

ధర్మ : శరీరంలేకండా దేహి స్వర్గానికి ఎలా వెళతాడు ? వెళ్ళి అక్కడ కర్మఫలం మాత్రం ఎలా అనుభవిస్తాడు ?

పాము : తనుతమ కర్మల ననుసరించి స్వర్గవాసం, మనుష్య జన్మా, తిర్యగ్యోనిలో పుట్టడం — ఇలా ప్రాణులికి మూడు గతులు న్నాయి. మనుష్యయోనిలో జన్మించే ప్రాణికి అహింసా మొదలయిన సత్కర్మలవల్ల స్వర్గవాసం ప్రాప్తిస్తుంది. దానికి వ్యతిరేకంగా అసత్క ర్మలు చేసే ప్రాణికి తిర్యగ్యోనుల్లో — అంటే పశువులూ మొదలయిన వాటి యోనుల్లో జన్మం లభిస్తుంది. తిరిగీ సత్కర్మలకోసం ప్రాణి మనుష్యయోనిలో జన్మిస్తుంది. సత్కర్మలుచేసి ముక్తిపొందుతుంది.

ధర్మ : ఇంత సర్వజ్ఞుడివి నువ్వు. స్వర్గంలోనూ నివసించావు. నీలాంటివాడు పొరపాటు ఎలాచేశాడని మాత్రం బాధిస్తోంది నన్ను.

పాము : అది ఐశ్వర్యంవల్ల కలిగిన అజ్ఞానం. పతనంఅయాక గాని తెలివి కలగలేదు. ధర్మరాజా, నువ్వు నాకు మహోపకారం చేశావు. నీతో మాట్లాడడంవల్ల నాకు శాపాంతం అయిపోయింది. నా పతనగాథ వినిపిస్తాను, విను.

నేను ఆస్వర్గలోకానికే రాజుగా వుండేవాణ్ణి. దివ్యవిమానాల మీద ఆకాశమార్గంలో విహరించేవాణ్ణి. అహంకారం నన్ను ఆవరించి, కిందా మీదా కనపడేదికాదు. నేను కన్నెత్తిచూస్తే చాలు, ఎంతటి వాడి తేజస్సయినా హరించేపోయేది. బ్రహ్మర్షులూ, దేవతలూ, యక్షులూ, రాక్షసులూ, నాగులూ – మూడులోకాలలోనివాళ్ళు ఎవళ్ళయినా సరే, నాముందు తలవొంచవలసిందే. నాఅహంకారం ఎంత వరకూ వెళ్ళిందంటే, వెయ్యిమంది బ్రహ్మర్షుల చేత నా పల్లకీ మోయించాను. అదే నా సర్వనాశనానికీ కారణమయింది. పల్లకీ మోస్తున్న అగస్త్యముని నెత్తిమీద తన్నాను. కళ్ళెర్రచేసి వొకటే శాపం పెట్టాడతడు. అంతే – నా రాజ లక్షణాలన్నీ వొక్కసారి మాయమైపోయాయి. పల్లకీమీంచి జారిపోయాను. పామునై పోయి పడిపోతున్నట్టు తెలియవచ్చింది నాకు. దీనంగా అగస్త్యుణ్ణిప్రార్థించాను. కనికరించాడు ముని. 'ధర్మరాజు నిన్ను శాపంనుండి విడిపిస్తాడు. దాంతో నీపాపం నశిస్తుంది. తరవాత మళ్ళీ నీపుణ్యఫలం నువ్వు అనుభవిస్తావు' అన్నాడు.

రాజా, ఇదిగో నీతమ్ముణ్ణి నువ్వు తీసుకువెళ్ళు. నీకు శుభం కలుగుతుంది. సెలవు. నేను స్వర్గానికిపోతాను.

చూస్తూవుండగా పాముశరీరం విడిచిపెట్టేశాడు నహుషుడు. దివ్యశరీరంతో స్వర్గానికి వెళ్ళిపోయాడు. తమ్ముణ్ణి తీసుకుని ఆశ్రమానికి వచ్చేశాడు ధర్మరాజు.

వానాకాలం వచ్చింది. ఎండల్లో తపించి తపించి వున్న అడివి చెట్లకి ఆనందంగా వానలుపడ్డాయి, ఝంఝూవాయువులికి పెద్ద పెద్ద వర్షధారలు తూలిపోతూవుంటే, నాలుగుదిక్కులా వేలాడుతూ నల్లటి కొత్తమేఘాలు అదేకురవడం కురిశాయి. అమావాశ్య చీకట్లలాగ గాఢమయిన మేఘాలు దట్టమయిన చీకట్లుకమ్మాయి. మెరుపు

మెరిసినప్పుడు తప్ప ఏవస్తువు ఏదో తెలియకుండా అయిపోయింది ప్రజలికి. ఆకాశంమీద మేఘాల ధ్వనీ, చెట్లకొమ్మలమీద నాట్యంచేస్తున్న నెమళ్ళధ్వనీ ఇవంతా కలిసి అద్భుతంగా వుంది అడివి. కేతకి పువ్వుల పుప్పొళ్ళతో ఘుమఘుమ లాడుతూన్నగాలి చెలికత్తెలా వూపుతూ వుంటే పూలగుత్తుల వుయ్యాల్లమీద కూచుని వూగుతూ పాటలు పాడాయి తుమ్మెదలు. ఆకాశంమీద ఇంద్రధనుస్సులాగ భూదేవి, చివురుపెట్టిన గరికతోనూ, పుట్టగొడుగులతోనూ, ఆరుద్రపురుగులతోనూ అలంకరించుకుంది.

వర్షాకాలం వెళ్ళిపోయింది. శరత్కాలంవచ్చింది. భూదేవికీ ఆకాశానికీకూడా ముస్తాబు చేసినట్టయింది. సర్వప్రపంచమూ ఆనందంతో కలకల్లాడింది. మహారుషులు ఉపాసిస్తూవుంటే ప్రకాశించే పరమహంసలాగా, బ్రహ్మదేవుడి రథంలాగా రాజహంసలతో అందంగా ఎంచక్కా అవుపించింది సరస్వతీనది, కలకతేరిన నీళ్ళతో. ప్రభాత సమయాల్లో కాంతి హెచ్చిస్తున్నాయి సూర్యకిరణాలు. మేఘాలు లేకండా నిర్మలంగా వుంటోంది ఆకాశం. పద్మాలు వికసించీ, అమితవైభవంగా వుంటున్నాయి సరస్సులు. హంసలూ, సారసాలూ, తుమ్మెదలూ చేస్తున్న ధ్వని గోష్ఠిగానంలా వుంది. ఏనుగుమందలు అడవుల్లో తిరుగుతున్నాయి. వాటినిచూస్తే శరత్తుకి భయపడి వాన మేఘాలు తమనీళ్ళధారలు ఏనుగుల మదజలధారల్లోనూ, గర్జనలువాటి ఘీంకారాల్లోనూ దాచుకుని, ఇలామారువేషాల్తో తిరుగుతున్నాయా అని అనిపిస్తోంది. తుమ్మెదలకోలాహలం హెచ్చింది. రాజహంసలు మందలు మందలు విహరించాయి. సురపొన్నలు పూశాయి. ఒక్క గుక్కలో సముద్రంతాగేసిన అగస్త్యుడు దక్షిణాదిని ఉదయించాడు. తెల్లమేఘాలు చుట్టూవున్న ఆకాశం ప్రతిబింబాల్లాగ, చుట్టూపూసిన రెల్లుగడ్డితో కనపిస్తున్నాయి చెరువులు.

ఆశరదృతువులో సరస్వతీనది వొడ్డుని మరుభూమిలో కొన్నాళ్ళు గడిపారు పాండవులు. వికసించిన ఎర్రతామరలూ, కలవలూ మొదలయిన పువ్వుల పుప్పొళ్ళు కలిసిన తరంగాలతో కల్లోలంగా వుంటుంది సరస్వతినది. దానివొడ్డుని ఎల్లప్పుడూ ఎంతోమంది తపస్సుచేసుకుంటూ వుంటారు. అనేకమంది మునులు ఎప్పుడూవచ్చి స్నానాలూ అవీ చేసి వెళుతూ వుంటారు. అలాంటి సరస్వతీనదిలో కార్తీక స్నానాలు చేసుకుని సంతోషంగా గడిపారు పాండవులు. అనంతరం అక్కడినించి ధౌమ్యుడూ మొదలయిన బ్రాహ్మలూ, ఇంద్రసేనుడూ మొదలయిన మూలభృత్యులూ – యావన్మందితో కూడా కామ్యక వనం వచ్చేశారు. అక్కడిమునులు సగౌరవంగా వాళ్ళకి స్వాగతంచెప్పి ఎంతోఅంత సత్కరించారు.

కామ్యకవనంలో సముచితంగా కాలక్షేపం చేస్తున్నారు పాండవులు. ఒకనాడు అర్జునుడి స్నేహితుడయిన వొక బ్రాహ్మడు వచ్చాడక్కడికి. ఆసమయానికి బ్రాహ్మలమధ్య సభతీర్చి కూచుని వున్నాడు ధర్మరాజు. తిన్నగా వచ్చి ధర్మరాజుతో చెప్పాడు బ్రాహ్మడు: "మహారాజా, మీరిక్కడ వున్నారని విని మిమ్మల్ని చూడాలని శ్రీకృష్ణుడు వస్తున్నాడు. ఎప్పుడూ మిమ్మల్ని తలుస్తూనే వుంటాడాయన. అంతేకాదు, ఎన్నోవేలయుగాలై జీవిస్తూవున్న మార్కండేయమునీ మిమ్మల్ని చూడాలని ఇప్పుడే వస్తున్నాడు" అన్నాడు.

బ్రాహ్మడి నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది, రథఘోష వినపడింది. మేఘం గర్జిస్తోందని భ్రమపడ్డాయి నెమళ్ళు. నాట్యమే మొదలుపెట్టాయవి. ఆకాశమంత ఎత్తుని గరుడధ్వజం కనిపించింది. చూస్తూ వుండగానే మెరుపులుమెరిస్తే మేఘాలమీంచి శచీదేవితో వచ్చే దేవేంద్రుడిలాగ శైబ్యమూ, సుగ్రీవమూ మొదలయిన గుర్రాలుపూసిన రత్నాల రథంపైన సత్యభామా సహితంగా వచ్చాడు శ్రీకృష్ణుడు.

ఉన్నపాళంగా లేచి ఎదురు వెళ్ళారు పాండవులు. రథం దిగీ దిగడంతోటే ధర్మరాజుకి అభివాదనం చేశాడు కృష్ణుడు. భీముణ్ణీ, అర్జునుణ్ణీ, నకుల సహదేవుల్నీ గుచ్చి కౌగిలించుకున్నాడు. ద్రౌపదీని ఆదరపూర్వకంగా పలకరించాడు. అర్ఘ్యమూ మొదలయిన వాటితో అతణ్ణి సముచితంగా సత్కరించాడు ధర్మరాజు. ధౌమ్యుడూ మొదలయిన బ్రాహ్మలు యావన్మందీ అభినందించారు. సత్యభామా ద్రౌపదీ పరస్పరం కౌగిలించుకున్నారు.

కృష్ణుణ్ణి తగిన ఆసనంవేసి కూచోపెట్టాడు ధర్మరాజు. తమ్ములతోసహా తాను దగ్గిర కూచున్నాడు. అర్జునుణ్ణి తన పక్కనే కూచోపెట్టుకున్నాడు. కృష్ణుడు. చిరకాలానికి కలుసుకున్న ఆనందంతో మాటిమాటికీ ఆదరంగా అర్జునుణ్ణి చూశాడు. చివరికి ధర్మరాజుతో ఇలా ఆరంభించాడు: "బావా, శివుడూ మొదలైన దేవతలదగ్గిర అర్జునుడు దివ్యాస్త్రాలు పట్టుకురావడమంటే మహాభాగ్యమని భావించాలి. నిజంగా ధన్యుడివన్న మాట నువ్వు. అయితే, దీనంతటికీ నీధర్మచరిత్రమూ, తపస్సూ కారణాలు. రాజ్యంకంటే ధర్మమే ప్రియం నీకు. వేదవేదాంగాలు తెలిసినవాడివి. మంచిమంచి యజ్ఞాలూ చేశావు. ధనుర్వేదం తుదచూసినవాడివి. రాజధర్మానికి నిన్నుచెప్పి మరొకణ్ణి చెప్పాలి. ఇలా ఇహమూ పరమూ కరతలామలక మయాయి నీకు. దమమూ, ధైర్యమూ, సత్యమూ, తృప్తీ, శమమూ – ఇవన్నీ సహజ గుణాలు నీకు. ధనంకోసమని కామానికీ, లోభానికీ లొంగవు నువ్వు. ధర్మరాజన్న పేరు నీకు సార్థకమయిందని మూడులోకాలవాళ్ళూ పూజిస్తారు నిన్ను" అన్నాడు.

ఇంకా ఇలా అన్నాడు: "జూదం నెపంపెట్టి, అవాళ నిండు సభలో దుర్యోధనుడు చేసిన దుర్మార్గం సహించడమంటే, నీకే చెల్లింది. ధర్మంకోసం ఇంత ధైర్యం వహించినవాడు ప్రపంచంలో

మరి ఎక్కడా వుండడు. సత్యానికి కట్టువడ్డావు. శాంతం వహించావు. అంచేత వాళ్ళ ఆటలు అలా సాగిపోయాయి. నువ్వే కొంచెం కళ్ళెర్ర చేస్తే ఇంక ఏమయినా వుందా? కౌరవకులం కనపడకండా పోయేది. నీఆజ్ఞ చెలియలికట్టలా దాటరాంది. కనకనే పౌరుషతరంగాలు లేవ కండా ఆగిపోయాయి. కాకపోతే, నాలుగు సముద్రాల్లా నీనలుగురు తమ్ముళ్లూ ప్రళయంచేసి ముంచెత్తేవాళ్ళు. పగవాళ్ళపాలిటి కాల యముల్లా కబళించేవాళ్ళు. అంధకులూ, వృష్ణులూ, భోజులూ, కుకు రులూ — యావన్మందీ బంధుస్నేహంతోనూ, భక్తిభావంతోనూ నీకు సహాయం చేయడానికి సిద్ధంగా వున్నారు. దుర్మార్గుడు దుర్యోధనుడు వీళ్ళముందు నిలవడానికయినా సమర్థుడా? నాలుగుసముద్రాలమధ్యా వున్న భూఖండం అంతటికీ నువ్వే సామ్రాట్టువి. నువ్వు తలుచుంటే అడ్డేముందీ?" — అని.

"నీశరణుజొచ్చిన మాకు అడ్డేముంటుంది కృష్ణా," సంతో షిస్తూ అన్నాడు ధర్మరాజు — "వనవాసం మరికొంచెమే మిగిలివుంది. అదీ, అజ్ఞాతవాసమూ పూర్తిచేసేస్తాము. తరవాత మా దోషం లేకండా శత్రువుల్ని జయించడానికే పూనుకుంటాం. ఇదంతా నిర్వ హించే భారంమాత్రం నీమీదే వుంది."

దగ్గిరే కూచుని అంతా వింటోంది ద్రౌపది. ఆమెతో ఇలా అన్నాడు కృష్ణుడు: "చెల్లీ, నీ కుమాళ్ళు కులాసాగా వున్నారు. యాదవకుమాళ్ళతోకలిసి ఏనుగులూ, గుర్రాలూ ఎక్కడమూ, అస్త్ర శస్త్రాలు ప్రయోగించడమూ నేర్చుకుంటున్నారు. ఇంకో చింతే లేదు వాళ్ళకి. ప్రద్యుమ్నుడు వాళ్ళకి దివ్యాస్త్రాలుకూడా ప్రసాదించాడు. కన్నీళ్ళుపెట్టుకోకమ్మా, వాళ్ళని అభిమన్యుడికంటే ఆదరంగా చూస్తోంది సుభద్ర. ఇంతకీ మీ కష్టాలు గట్టెక్కే కాలం ఎంతోదూరం లేదు."

ఇలా కృష్ణుడు మాట్లాడుతూ వున్న సమయంలో మార్కండేయముని వచ్చాడు. చప్పునలేచి, కృష్ణుడూ పాండవులూ, తక్కిన యావన్మందీ ఎదురువెళ్ళి అతణ్ణి పూజించారు. అందరినీ ప్రత్యేక ప్రత్యేకంగా కుశలమడిగాడు ముని. అతడు సుఖంగా కూచున్నాక, పాండవుల మంచి మనస్సులో పెట్టుకుని మార్కండేయుడితో ప్రసంగించాడు కృష్ణుడు: "మునీంద్రా, నేనూ పాండవులూ ఈబ్రాహ్మలూ—మేం యావన్మందిమీ అమృతంలాంటి నీమాటలు చెవులారా వినాలని ఆశపడుతున్నాం. మాకోర్కె చెల్లించమని ప్రార్థిస్తున్నాము. దేవతలగాథలూ, రాజులచరిత్రలూ, బ్రాహ్మలవిశేషాలూ, పతివ్రతల కథలూ సెలవిచ్చి, అనుగ్రహించు" అన్నాడు.

అంతలో నారదముని అక్కడికి వచ్చాడు. అందరూ ఎదురువెళ్ళి అతడికి నమస్కరించారు. ఉన్నతాసనం వేసి, ఉచితమయిన సత్కారాలుచేసి అతణ్ణి సంతోషపరిచారు. మార్కండేయమునినిచూసి నారదుడు, "మునీంద్రా, కృష్ణుడికీ పాండవులికీ హితంకలిగించే పుణ్యకథలు వినిపించు" అని చెప్పాడు. కొంతసేపు వుండి, "వెళ్ళివస్తాను" అని అందరితోనూ చెప్పి వెళ్ళిపోయాడతడు.

నారదముని వెళ్ళిపోయాక "మునీంద్రా, నాదొక ధర్మసందేహముంది" అంటూ మార్కండేయుడి దిక్కు తిరిగి చేతులు జోడించాడు ధర్మరాజు. "ధర్మం మానకండా నడుచుకుంటున్నాం మేము. అయినా, కష్టాలే అనుభవిస్తున్నాము. ధృతరాష్ట్రుడి కుమాళ్ళు పాపాలే చేస్తున్నారు. కాని సౌఖ్యాలు అనుభవిస్తున్నారు. ఈ విపరీతానికి ఏమిటి కారణం? మనిషి ఇప్పుడు చేసేకర్మఫలం ఈలోకంలో అనుభవిస్తాడా? పరలోకంలోనా? లేదా, ఇక్కడా అక్కడాకూడా అనుభవిస్తాడా? అదీ ఇదీ కాక, శరీరంతో చేసినకర్మ శరీరంతోనే వొదిలి

పోతుందా? ఈ సందేహం తీర్చడానికి నువ్వే తగినవాడివి. సెల వియ్యి" అన్నాడు.

మందహాసంతో ఉపక్రమించాడు మార్కండేయుడు :

మార్కండేయముని ప్రసంగం

"మొట్టమొదట ప్రథమకల్పంలో బ్రహ్మ ఎంతో అంత నిర్మలంగా మనుష్యుల్ని సృష్టి చేశాడు. అప్పటి మనుష్యులు ధర్మపరులు. మహా సత్యసంపన్నులు. సత్యవాదులు. సత్యసంకల్పులు. బ్రహ్మభూతాత్ములు. స్వచ్ఛందజీవులు. దేవతల వాహనాల మీద తిరిగేవాళ్లు వాళ్ళు. ఆయాసంలేకండా అధికమయిన ఫలసిద్ధి పొందేవాళ్ళు. సర్వజ్ఞులు. మచ్చరమంటే ఏమిటో కూడా ఎరగరు. అనేకవేల సంవత్సరాలు హాయిగా బతికేవాళ్లు.

"రాను రాను కాలం మారింది. కామం, క్రోధం మొదలయిన గుణాలు ఆవరించాయి. మనిషిన్నవాడల్లా మాయ నేర్చుకున్నాడు. దాంతో దేవతలనుండి దూరమయిపోయింది మానవజాతి. బలమూ అంతంత అయిపోయింది. శరీరాలూ చిన్నవయినాయి. ఆయుర్దాయమూ తగ్గిపోయింది. దారిద్ర్యమూ, కొరగానితనమూ, లెక్కలేని రోగాలూ మీదపడ్డాయి. నాస్తికత్వం బలిసింది. ఒకరంటే వొకరికి కిట్టకండా అయింది. పాపాలమీదే అభిలాష పెరిగింది. చేసిన చెడ్డ పనులప్రకారం పశువుకడుపులోనో పక్షి కడుపులోనో పుడుతూ నరకంలో బాధపడుతూ — ఇలా చావడం పుట్టడం, పుట్టడం చావడం తోనే సరిపోతూ వుంది మానవులికి.

"మనిషి ఇక్కడ పుణ్యపాపాలు చేస్తాడు. చనిపోయాక అవి వొదలవు. చేసినకర్మలు నీడలా వెంటబడతాయి. పుణ్యానికి సుఖమూ, పాపానికి దుఃఖమూ అనుభవింపజేస్తాయి. వాటివల్లే తిరిగీ జన్మిస్తాడు

దేహీ. మంచి చెడ్డలు మనల్ని వొదిలిపోతాయని అనుకు నేవు. అది పొరపాటు. తనువులు వొదిలినా కర్మలు వొదలవు.

"మరోమాట. కొందరికి ఈలోకంలోనే సుఖం కలుగుతుంది. మరికొందరికి పరలోకంలో కలుగుతుంది. కొందరికి ఇక్కడా అక్కడా కూడా కలుగుతుంది. మరికొందరికి ఇక్కడా అక్కడా ఎక్కడా సుఖం వుండదు. ఎంచేత ? చెపుతాను విను. బాగా ధనం వుండీ, పగలూరాత్రీ ఇంద్రియసుఖాల్లో తేలుతూవున్న వాళ్ళు మంచికార్యాల దిక్కు కన్నెత్తిచూడరు. లోభమూ, మోహామే వాళ్ళకి స్వర్గంలా వుంటుంది. అలాంటివాళ్ళకి పరలోక సౌఖ్యాలు అందరాని పళ్ళు. ఈలోకంలోని సౌఖ్యమే వాళ్ళకి అంతాను. ఉపవాస వ్రతాలు చెయ్యడం, రోజూ వేదాలు చదవడం, తీర్థాలుసేవించడం — వీటితో ఇక్కడి జీవితం అంతా దుఃఖంలా గడిపిన వాళ్ళు పుణ్యాత్ములు. అలాంటివాళ్ళకి ఇక్కడ సుఖంలా వుండక పోవచ్చు. పరలోకంలో మాత్రం వాళ్ళు మహాసౌఖ్యాలు అనుభవిస్తారు. ధర్మమే చెపుతూ, ధర్మంమీదే నడుచుకుంటూ, ధర్మంతప్పకండా ధనంగడిస్తూ, ధర్మ యుక్తంగా వివాహంచేసుకుని, సంతానంకనీ యజ్ఞాలూ మొదలయిన ధర్మకార్యాలుచేస్తూ జీవించేవాళ్ళే సత్పురుషులు. అలాంటి వాళ్ళు ఈలోకంలోనూ, పరలోకంలోనూ కూడా కోరినసౌఖ్యాలు అనుభవిస్తారు. సౌఖ్యాలే వాళ్ళకాళ్ళకిందికి వస్తాయి. ఇక అబద్ధాలాడీ, కామ క్రోధాలికి లొంగిపోయీ, శుచిత్వంలేకండా, తినరానితిళ్ళుతింటూ నాస్తికులై తిరిగే దుష్టులు నీచులు. ఇక్కడా, అక్కడా ఉభయలోకాల్లోనూ సౌఖ్యం వుండదు వీళ్ళకి. ధర్మరాజా, ఇది మనుష్యుల కర్మగతి ప్రకారం.

"దేవతల్తో సమానమైనవాళ్ళు మీరు. దేవకార్యం కోసం భూలోకంమీద పుట్టారు. మీరు మీ పరాక్రమంతో ఎంతమందినో

శత్రువుల్ని సంహరిస్తారు. భూభారం తగ్గిస్తారు. ఎన్నో యజ్ఞాలు చేస్తారు. చివరికి దేవతల్లో కలిసిపోతారు" అన్నాడు.

తరవాత బ్రాహ్మణప్రభావం చెప్పమన్నాడు ధర్మరాజు. దానికి ధుంధుమారుడి కథ చెప్పాడు మార్కండేయుడు.

దుందుమారుడి కథ

వెనకటికి హైహయవంశంలో దుందుమారుడని వొక రాజ కుమారుడు వుండేవాడు. అతడు వొకనాడు వేటకివెళ్ళి అడివిలో తిరుగుతున్నాడు. లేడితోలు కప్పుకున్న మునికుమారు డొకడు అతడికి దూరంగా కనిపించాడు. అతణ్ణి లేడే అనుకున్నాడు దుందుమారుడు. వెంటనే ధనుస్సులో బాణం తొడిగి విడిచిపెట్టాడు. బాణం తగిలీ తగలడం తోటే మునికుమారుడు కింద పడిపోయాడు. వెళ్ళి చూశాడు దుందుమారుడు. నిలువునా నీరువిడిచిపోయాడు. ఎంతో దుఃఖపడ్డాడు. ఊళ్ళోకి వచ్చి, తనవంశంలోని పెద్దలతో చెప్పాడు. వాళ్ళని తీసుకు వెళ్ళి మునికుమారుడి కళేబరం చూపించాడు. వాళ్ళూ ఎంతో విచారించారు. అక్కడికి దగ్గిరలోనే వుంది తార్క్ష్యముని ఆశ్రమం. దేవతలు సహా పూజించదగ్గవాడు తార్క్ష్యముని. హైహయులందరూ వెళ్ళి అతడికి సవినయంగా నమస్కరించారు. దీవించాడుముని. వాళ్ళకి తగిన గౌరవసత్కారాలు చెయ్యవలిసిందని శిష్యులతో చెప్పాడు.

'మీ సత్కారానికి అర్హతలేని పాపాత్ములం' అంటూ సాష్టాంగపడ్డారు హైహయులు. 'మునీంద్రా, మాలో ఈ దుందుమారుడు వేటకని వచ్చి, ఘోరమయిన అపరాధం చేశాడు. లేడితోలు కప్పుకున్న మునికుమారుణ్ణి లేడే అనుకుని బాణంవేసి చంపేశాడు. ఈ మహాపాపానికి ప్రాయశ్చిత్తం సెలవియ్యండి' అని ప్రార్థించారు.

నవ్వాడు తార్క్ష్యముని. 'చావూ, భయం, రోగం, నాశనం— ఇవేవీ ఎన్నడూ మాఆశ్రమంలో లేనే లేవు. అలాంటప్పుడు మీవాడు చంపడం, మావాడు వొకడు చావడం ఎలా జరుగుతాయి?' అంటూ తన కుమారుణ్ణి పిలిచాడు. అతణ్ణి చూపిస్తూ, 'చూడండీ, ఇతణ్ణేనా మీవాడు చంపాడంటున్నారు?' అన్నాడు.

ఇందాక చచ్చి పడివున్నవాడే ఆమునికుమారుడు. ఆశ్చర్య పోయారు హైహయులు. 'చచ్చినమనిషి బతికివచ్చాడు. మా కళ్ళనే మేం నమ్మలేకపోతున్నాం. మహాత్మా, ఇలాంటిప్రభావం మీకు ఎలా వచ్చిందో? దీనికోసం మీరు ఏంచేస్తున్నారో అని ఆశ్చర్యంగా వుంది మాకు' అంటూ చేతులు జోడించారు.

'ఏముంది? సోమరితనం దగ్గిరికి రానివ్వం. అబద్ధమాడం. శుచిగల ఆహారం తప్ప మరొకటి ముట్టుకోం. నిత్యకర్మల్లో పిసరంత లోపం రానివ్వం. అతిథులంటే ఆప్యాయంగా పూజిస్తాం. కామం, క్రోధం మొదలైన వాటికి కల్లోకూడా చోటివ్వం. బ్రహ్మచర్యమే మావ్రతం. ఇంతే. ఇందువల్లే భయం కానీ, రోగం కానీ, మృత్యువు కానీ లేదు మాకు. అంచేత మీకేదో మావాణ్ణి చంపినపాపం చుట్టు కుంటుందన్న భయం అక్కరలేదు' అన్నాడు తార్క్ష్యుడు. సంతో షించారు హైహయులు. మునికి నమస్కరించి, సెలవుతీసుకున్నారు.

బ్రాహ్మణప్రభావమంటే అలావుంటుంది. మరోచిన్నకథ చెవు తాను విను. దానివల్లబ్రాహ్మలసంగతేకాదు, రాజులసంగతీ తెలుస్తుంది.

అత్రికథ

పృథుచక్రవర్తి కాలంనాటి కథ అది. అత్రిముని వొకసారి తపస్సుకని అడివికి బయలుదేరాడు. వెళ్ళేముందు భార్యనిచూసి 'నువ్వూ నాతో వస్తావా? పిల్లల్ని కనిపెట్టుకుని ఇంటిదగ్గిరే వుంటావా?'

అని అడిగాడు. 'తపస్సుకి వెళుతున్నారు. బాగానే వుంది. కాని తే కుటుంబానికీ, కొడుకులికీ ఇంత గ్రాసం అదీ చూపించి మరీ ఈ ఆశ్రమం వొదలడం మీకు ధర్మం. అంతేకాని, మీదోవని మీరుపోతే మరి వీళ్ళగతేంగానూ! పృథుచక్రవర్తి అడిగినవాళ్ళకి లేదనకండా కోరి నంతా ధనం పంచిపెడుతున్నాడట! మీరూ వెళ్ళండి. ఆ మహారాజు నడిగి, ఇంత ఇంట్లోపడేసి ఆతరవాత తపస్సుకి వెళ్ళండి' అంది అతడిభార్య.

ఆలోచించాడు అత్రి. భార్యచెప్పింది న్యాయంగానే కనపడింది. సరే, అని బయలుదేరి పృథుచక్రవర్తి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. అశ్వమేధ యాగం చేస్తున్నాడు పృథుచక్రవర్తి. బ్రాహ్మడన్నవాడికల్లా చేతికి ఎముకలేకండా దానం చేస్తున్నాడు. వెళ్ళి ఆశీర్వదించాడు అత్రి. 'మహారాజా, నువ్వే బ్రహ్మవి. నువ్వే దేవేంద్రుడివి. యావన్మంది ప్రజలికీ నువ్వే ఈశ్వరుడివి. ధర్మాలన్నీ తెలుసు నీకు. నీతో సమానుడయిన ప్రభువు ఈ భూప్రపంచంలో మరివొక్కడు లేడు. నిన్నే ఎప్పుడూ మహామునులు పొగుడుతారు' అన్నాడు గంభీరంగా.

అత్రి ఇలా అంటున్నప్పుడు అక్కడే వున్నాడు గౌతముడు. అత్రిమాటలు విని అరికాలి మంట నెత్తికెక్కిం దతడికి. 'వోటి కుండలా ఎందుకలా వూరికే వాగుతావు?' అంటూ గదమా యించాడు అత్రిని. 'ఏదో నాలుగుడబ్బులకోసం ఆసపడి వచ్చావు. బాగానేవుంది. అంతమాత్రానికి మానవమాత్రుడయిన రాజుని 'బ్రహ్మవీ, ఇంద్రుడివీ, ఈశ్వరుడివీ' అని తెగవాగుతున్నావు. ఆమాత్రం జంకన్నా లేకండా వుంది నీకు!' అన్నాడు.

'మంచీ చెడ్డాలేకండా, తగుదునమ్మా అని పెద్దపెద్ద మాట్లాడు తున్నా వేమిటి?' అని అడ్డుతిరిగాడు అత్రి. 'లోకానికి ప్రభువు రాజు. ధర్మాలన్నిటికీ అతడే ఆటపట్టు. అలాంటి రాజుని పొగడడంలో తప్పే ముంది?' అన్నాడు.

'మళ్ళీ అదే మాట కూస్తున్నావు!' అంటూ కసిరాడు గౌతముడు. 'ముసలితనంవల్ల బాగా మతిపోయింది నీకు. తలముగ్గు బుట్టలా అయితే మాత్రం జ్ఞాన మెలా వస్తుంది? వయస్సు ముదిరితే లాభంలేదు. జ్ఞానం ముదరాలి. జ్ఞానవృద్ధుల మాటలే సభల్లో హర్షిస్తారు' అన్నాడు.

ఇలా ఇద్దరూ ఇల్లు ఎగిరిపోయినట్టు కేకలువేస్తూ వాదించడం మొదలుపెట్టారు. ఎవరికీ ఎవరూ తీసిపోయినట్టు లేదు. అప్పుడు కశ్యపుడు లేచి కలగజేసుకున్నాడు. సభలో వున్న మునులతో అన్నాడు: 'వీళ్ళు ఇద్దరూ ఇలా గుద్దులాడుతూ వుంటే, వీళ్ళలో ఎవళ్ళవాదం సరయిందో తేల్చిచెప్పడం మనకి సాధ్యంకాకండా వుంది. సర్వ ధర్మాలూ తెలిసిన మహానుభావుడు సనత్కుమారుడు. ఆయనదగ్గిరికి వెళ్ళి అడుగుదాం. ఆయన చెప్పినతీర్పు అందరం వొప్పుకుందాం' అన్నాడు. బావుందంటే బావుంది అన్నారు మునులు. అత్రీ గౌతముడూ కూడా అంగీకరించారు. అంతా కలిసి సనత్కుమారుడి దగ్గిరికి వెళ్ళారు. సంగతంతా వినిపించి, తీర్పు చెప్పమన్నారు.

'అత్రి చెప్పిందే నిజం' అన్నాడు సనత్కుమారుడు. 'అత్రి చెప్పిందాంట్లో అధర్మం ఏమీ లేదు. భూభారం యావత్తూ తన భుజాలమీద మోసేవాడు రాజు. యావన్మందినీ పాలించే ప్రభువు అతడు. శత్రువులనించి రక్షించేవాడూ అతడే. సామాన్యులే కాదు, మునులుకూడా అతడి శాసనంప్రకారమే నడుచుకోవాలి. అంచేత, సందేహమేమిటి? రాజే బ్రహ్మ. రాజే ఇంద్రుడు. రాజే ఈశ్వరుడు. జనులందరికీ రాజే పూజ్యుడు. అనంతమైంది అతడి ప్రభావం.

'విరాట్టూ, సమ్రాట్టూ, యుధాజిత్తూ, స్వర్ణేత్రుడూ, సహజిత్తూ, బభ్రువూ, సత్యమోనీ, పురావిత్తూ, సత్యధర్మప్రవర్తకుడూ అని రాజుని వేదాలు కొనియాడుతున్నాయి.

'లోగడ అధర్మానికి భయపడి బ్రాహ్మలు తమ తేజస్సు క్షత్రియుల దగ్గిర దాచుకున్నారు. బ్రాహ్మణ్యంవల్లనే క్షాత్రమూ నడుస్తోంది. బ్రాహ్మణ్యమూ, క్షాత్రమూ రెండూ వొకదాన్ని వొకటి ఆశ్రయించుకునే వున్నాయి. ఒకదానినుండి వొకటి విడదీస్తే, రెండింటిలో ఏదీ కూడా నిలవలేదు. క్షత్రియుడు బ్రాహ్మల ఆశ్రయంవల్ల తేజోవంతుడవుతాడు. సూర్యుడు చీకట్లని తరిమినట్టు అధర్మం పారదోలతాడు. అంచేత, రాజు సర్వాధికుడు అన్న అత్రివాదమే సరయింది' అన్నాడు.

సనత్కుమారుడు చేసిన నిర్ణయం పృథుచక్రవర్తికి మునులు వచ్చి చెప్పారు. సంతోషించాడు పృథువు. అత్రిని ఘనంగా సన్మానించాడు. 'మానవులు అందరికంటే గొప్పవాణ్ణని పొగిడావు నన్ను. నీమాటే నిజమని తేలింది. కనక, కోటి ఆవులు ఇస్తాను నీకు' అంటూ అతను అడిగినంత ధనం ఇచ్చి పంపాడు. అదంతా తెచ్చి ఇంట్లో పడేశాడు అత్రి. కొడుకులికి పంచిపెట్టి తపస్సుకి వెళ్ళిపోయాడు.

అత్రి కథ విన్నావు కదా! మరో కథ చెపుతాను విను. దీనివల్ల మరిన్ని మంచిధర్మాలు తెలుస్తాయి.

తార్క్ష్యముని వొకప్పుడు సరస్వతీదేవిని ఆరాధించి, ఆమెని ప్రత్యక్షం చేసుకున్నాడు. అతణ్ణి బాధిస్తూవున్న ఎన్నో సందేహాలు ఆమెని అడిగి తెలుసుకున్నాడు. సరస్వతీగీత అంటారు వాటిని.

సరస్వతీగీత

'అమ్మా, పురుషుడన్నవాడు ఏయే ధర్మాలు చెయ్యాలి? ఏయే ధర్మాలు చేస్తే అతడు పుణ్యాత్ముడనిపించుకుంటాడు? శాశ్వతమైన పుణ్యగతులు దేనివల్ల లభిస్తాయి?' అని తార్క్ష్యుడు సరస్వతిని అడిగాడు. అప్పుడు ఆమె ఏమన్నదో విను.

'నాలుగు వేదాలూ క్షుణ్ణంగా చదివిన బ్రాహ్మణుడూ, అనేక మయిన యజ్ఞాలు చేసిన పుణ్యాత్ముడూ స్వర్గానికి వెళతారు. స్వర్గంలో దేవతాస్త్రీల కౌగిళ్ళలో అనేకసంవత్సరాలు హాయిగా సుఖపడతారు.

'మంచి దూడతో వుండి, బాగా పాలిచ్చే తొలిచూలుఆవు తగిన శ్రోత్రియుడికి దానంచేసిన నిర్మలచరిత్రుడు, ఆ ఆవు వొంటిమీద ఎన్ని రోమా లుంటాయో, అన్ని వేల సంవత్సరాలు స్వర్గసౌఖ్యాలు అనుభవిస్తాడు. బాగా బరువు లాగగలిగిన మంచి బలమయిన ఎద్దు బ్రాహ్మణుడికి దానం చేసినవాడు పది పాడిఆవులు దానం చేసినంత ఫలం పొందుతాడు. వస్త్రదానం చేస్తే చంద్రలోకం వెళతాడు. బంగారం దానంచేస్తే స్వర్గానికి వెళతాడు. ఏడుసంవత్సరాలు దీక్షగా నెయ్యితో హోమంచేసి, అగ్నిహోత్రుణ్ణి తృప్తిపరిచినవాడు పద్నాలుగు తరాల పితరుల్ని వెంటపెట్టుకుని మరీ స్వర్గలోకం వెళతాడు. సదా సర్వదా శుచిగా వుండి, అగ్నిముఖంగా దేవతల్ని తృప్తిపరిచినవాడు గోలోకం వెళ్ళి చిరకాలం సుఖపడతాడు.

'అగ్నిహోత్రమంటే అన్యంకాదు. నాస్వరూపమే అది. సమస్త యజ్ఞాల్లోనూ కల్పింపబడే విశిష్టద్రవ్యాలు యావత్తూకూడా నాఅధీనమే అని నమ్ము. మహనీయమయిన అగ్నిహోత్రం లోనే నేను ప్రభవిస్తాను. ఆత్మజ్ఞానంకల మహాత్ముల సంశయాలు నేనే తీరుస్తాను. తపస్సూ, స్వాధ్యాయమూ, దానమూ, వ్రతమూ — వీటిమీద ఎప్పుడూ ఆసక్తికల తపోధనులు శోక తాపాలు లేకండా ఎక్కడయితే సుఖంగా వుంటారో — అదిగో, అదే నాపరమపదం.

'భక్ష్యాలూ, పానీయాలూ నదుల్లాగ చెయ్యాలి. ఆ నదులికి పాలే ప్రవాహం. పంచదారే ఇసక. మినుముల పిండివంటలే తీరాలు. పాయసమే బురద. అలాంటి నదులు అనేకంచేసి, ఇంద్రుడూ, అగ్ని

మొదలయిన దేవతల్ని తృప్తిపరిచిన యజ్ఞకర్తలు యావన్మందీ నా పరమ పదమే చేరుకుంటారు' అంది.

సరస్వతీగీత విని కృతార్థుడయాడు తార్క్ష్యముని.

మార్కండేయుడు చెప్పిన కథలు ఉత్సాహం కలిగించాయి పాండవులికి. తరవాత, "వైవస్వతమనువుకి అంతటి ప్రభావం ఎలా వచ్చిందో వివరించు" అన్నాడు ధర్మరాజు. మార్కండేయుడు మనుచరిత్ర చెప్పాడు.

మనుచరిత్ర

చాక్షుసమన్వంతరంనాటి కథ అది. వైవస్వతమనువు అంటే సామాన్యుడు కాడు. మహాపుణ్యవంతుడతడు. ధైర్యశాలి. అన్నహారాలు లేకండా పదివేలసంవత్సరాలు బదరికాశ్రమంలో తపస్సు చేశాడు. రెండుచేతులూ మీదికెత్తి, వొంటికాలుమీద నిలబడీ ఎన్నో సంవత్సరా లున్నాడు. అంత మహనీయు డతడు.

ఒకనాడు అతడు స్నానం చేసి, వొక మడుగువొడ్డుని నుంచున్నాడు. అంతలో వొక చిన్నచేప అతడిదగ్గిరికి వచ్చి, అతడితో ఇలా అంది: 'అయ్యా, నేను చిన్నచేపని. అంచేత, బలంకల పెద్దచేపల వల్ల బాధకలుగుతుందని భయంగా వుంది. ఈమడుగేమో పెద్దపెద్ద చేపలతో అల్లకల్లోలంగా వుంది. వీటివల్ల నాకు అపాయం రాకండా రక్షించాలి నువ్వు. ఇక్కడినుండి తీసుకుపోయి, ఎక్కడన్నా నిద్రా భద్రంగా వుంచిపెట్టు. నీఉపకారం మరిచిపోను. ప్రత్యుపకారం చేస్తాను."

చేప మనుష్యభాషలో మాట్లాడింది. ఆశ్చర్యపోయాడు వైవస్వతుడు. దాన్ని మడుగులోంచి పైకి తీశాడు. పట్టుకువెళ్ళి, వొక నూతిలో విడిచిపెట్టాడు. తరుచు వెళ్ళి అది ఎలావుందో చూసి వస్తూవుండేవాడు. నూతిలో చేప క్రమంగా పెరుగుతూ వుండేది.

కొన్నాళ్ళు గడిచింది. యథాప్రకారం చూడవచ్చాడు వైవస్వతుడు. మళ్ళీ మాట్లాడింది చేప. 'అయ్యా, నీ ప్రయత్నం వల్ల బతికిపోయాను. ఇక్కడ ఇన్నాళ్లూ సుఖంగా గడిచింది. నాశరీరం పెరిగింది. ఈనూతిలో ఇక శరీరం కదపడానికే స్థలంలేకండా వుంది. అందుకని, మరోచోటికి నన్ను తీసుకువెళ్ళడమే మంచిది' అంది.

సరే, అని చేపని నూతిలోంచి తీశాడు వైవస్వతుడు. అంతకంటే పెద్దనూతిలో విడిచిపెట్టాడు. అక్కడా పెరగడం మొదలుపెట్టింది చేప. 'ఇక్కడా నాకు స్థలం చాలడం లేదు' అని మళ్ళీ వైవస్వతుడితో చెప్పింది. అందులోంచి చేపనితీసి గంగమడుగులో వొదిలిపెట్టాడు వైవస్వతుడు. కొంతకాలానికి గంగలోనూ విడ్డూరంగా పెరిగింది చేప. అందులోనూ తిరగడానికి స్థలం చాలడంలేదు దానికి.

మళ్ళీ వైవస్వతుడితో చెప్పింది. ఈసారి దానిని తెచ్చి సముద్రంలో వేశాడతడు. సముద్రంలో వొదలడంతోనే సంతోషించింది చేప. 'మహోపకారం చేశావు నాకు' అంటూ అతడి దగ్గిరికి వచ్చింది. 'నీకు ప్రత్యుపకారం చేస్తాను. నేను చెప్పింది జాగ్రత్తగా విను. భూతకోటి కంతటికీ ప్రళయం రాబోతున్నది. మరి వ్యవధి లేదిక. సముద్రాలన్నీ పొంగి పొర్లుతాయి. దీన్నే మన్వంతర సంధి అంటారు. అంచేత, ఆలస్యంచెయ్యకండా వెంటనే వొక వోడ జతపరుచు. మంచి దృఢమయిన తాళ్ళతో దాన్ని తీసుకురా. సమృద్ధిగా సకలధాన్యాలతోనూ, తండులాలతోనూ దాన్ని నింపించు. సప్తరుషులతో కలిసి ఆ వోడమీద సముద్రంలోకి వచ్చి నన్ను తలంచుకో. నేను పెద్ద కొమ్ములతోకూడా వచ్చి, మీకు ప్రత్యక్షమవుతాను. మేలు చేస్తాను' అని చెప్పి కెరటాల్లో కలిసిపోయింది.

చేప చెప్పినప్రకారం వోడ తయారుచేశాడు వైవస్వతుడు. సప్తరుషులతో సహా ఎక్కి సముద్రంలోకి వచ్చాడు. వచ్చి తలంచడం

తోనే పెద్ద కొమ్ములతో ప్రత్యక్షమయింది చేప. తన కొమ్ములికి వోడని తాళ్ళతో కట్టమంది. అలాకట్టడంతోనే వోడని సముద్రం మధ్యకి ఈడ్చుకుంటూ వెళ్ళింది.

ఉత్తరక్షణంలో సముద్రాలన్నీ ఉద్ధృతంగా వుప్పొంగడం మొదలుపెట్టాయి. మొట్టమొదట హద్దుమీరి కదిలాయి. క్రమంగా మధ్యప్రదేశాలు దాటాయి. ఉత్సాహంగా చేతులెత్తి ఆడినట్టు కెరటాలతో విజృంభించాయి. అట్టహాసం చేస్తున్నట్టు పెద్దపెద్ద నురుగుల్తో అంతటా ఆక్రమించాయి. మహావేగంతో ఉప్పొంగుతూ వున్న నీళ్ళతో అదేపొంగడం పొంగాయి. అన్నిదిక్కులూ కబళించాయి. ప్రళయకాల మహావాయువులతో మరింత పెల్లుబికిపోయాయి. సముద్రాలన్నీ వొక్కపెట్టుని ఏకమైపోయాయి. ప్రపంచం అంతా జలమయంచేసి ముంచేశాయి. లోకమంతా వొకే వొక్క సముద్రం అయిపోయింది.

ఆ ప్రళయసముద్రంలో వోడ మునిగిపోకండా అనేక వేలసంవత్సరాలు లాక్కుంటూ పోయింది చేప. చివరికి ప్రవాహమంతా తగ్గిన తరవాత, హిమాలయశిఖరం దగ్గిర వోడ నిలిపింది. 'ఈపర్వతశిఖరానికి మీవోడ కట్టండి' అంది. చేప చెప్పడమే తడువు, సప్తరుషులూ, వైవస్వతుడూ హిమాలయశిఖరానికి వోడ తాళ్ళతో కట్టారు. ఆవాళసంచీ ఆశిఖరానికి నౌకాబంధం అన్న పేరు ప్రసిద్ధమైంది.

ఓడ భద్రంగా నౌకాబంధం శిఖరానికి కట్టిన తరవాత వాళ్ళతో చేప ఇలా అంది : 'ఇదిగో, ఈ మహాప్రళయంలో మీకు ఏఆపదా రాకండా రక్షించాను. నేనే ఈవిశ్వానికి ప్రథమకర్తని; ప్రభువుని. మీమీద వున్న వాత్సల్యం చేత చేపరూపం ధరించి, ఇన్నిపోకడలు పోవలిసివచ్చింది. ప్రళయమేమో గడిచిపోయింది. ఇక మీకు ఏఆపదా రాదు. నిర్భయంగా వుండవచ్చు మీరు. ఈవైవ

స్వతమనువు దేవతలూ, రాక్షసులూ, మనుష్యులూ మొదలైన సకల జీవరాసులతోసహా జగత్సృష్టి చేస్తాడు. నా ప్రసాదంవల్ల ఇతడికి జ్ఞానోదయం కలుగుతుంది.' ఇలాచెప్పి చేప అదృశ్య మైపోయింది. అనంతరం వైవస్వతుడు ఎంతో తపస్సుచేశాడు. చరాచర రూప మయిన సమస్త ప్రాణికోటినీ సృష్టించాడు. ఇదీ వైవస్వతమనువు చరిత్ర. ఈచరిత్ర చదివినా, విన్నా నిజంగా పాపాలు పోతాయి. ఇహాపరసౌఖ్యాలు సిద్ధిస్తాయి."

వైవస్వతమనువు చరిత్ర విన్నాడు ధర్మరాజు. చేతులు జోడించి "మునీంద్రా నీకు నమస్కారం" అన్నాడు. "బ్రహ్మతో సమాన మయినవాడివి నువ్వు. అద్భుతమైంది నీమాహాత్మ్యం. అఖిలాండ కోటిబ్రహ్మాండం యావత్తూ నశించినా, నువ్వుమాత్రం నాశనం లేకండా బతికే వుంటావు. మళ్ళీప్రపంచాలు పుట్టుకు వచ్చినప్పుడు చలనం లేకండా పరికిస్తావు. ఈచరాచర ప్రకృతి సర్వమూ సముద్రంలోమునిగి పోయి జలప్రళయం అయినప్పుడు పద్మాసనంమీద బ్రహ్మదేవుణ్ణి నువ్వు వొక్కడివే భజిస్తావు. సర్వేశ్వరుడు ప్రసన్నుడై నీవొక్కడికే ఈ ప్రభావం ప్రసాదించాడు. అనారోగ్యం, ముసిలితనం, చావూ—ఏవీ నీచుట్టుపక్కలికి రావు. సర్వప్రాణుల్నీ సంహరించే యముడి నెత్తి మీద నీ ఎడమకాలు పెట్టావు. ఇదంతా నీకే చెల్లింది.

"మహామునీ, ఈచరాచర ప్రకృతి యావత్తూ ఉత్పత్తికావడం, పెరగడం, నాశనం కావడం అనేకమార్లు ప్రత్యక్షంగా అవలోకించావు. అంచేత, వొక్క సంగతి అడుగుతాను నిన్ను. ప్రళయకాల మప్పుడు ఈప్రపంచాలు ఎలా వుంటాయో చెప్పు" అన్నాడు.

ప్రళయ వర్ణన

"ధర్మరాజా, అఖిలభూతేశ్వరుడూ, ఆదిదేవుడూ, గురుడూ, నీక్కు ఇష్టసఖుడూ, మంత్రీ అయిన శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని ధ్యానిస్తున్నాను.

ఈయనఅంగీకారంతో అదంతా చెపుతున్నాను. విను" అన్నాడు మార్కండేయుడు.

"కృతయుగం, త్రేతాయుగం, ద్వాపరయుగం, కలియుగం అని నాలుగుయుగాలు. ఈనాలుగుయుగాలూ పన్నెండువేల దివ్య సంవత్సరాలతో ముగుస్తాయి.* ఈపన్నెండువేల దివ్యసంవత్సరాలూ వొక మహాయుగం. ఇలాంటి వెయ్యిమహాయుగాలు బ్రహ్మకి వొక దినం. (కల్పం) బ్రహ్మదినం ముగిసినప్పుడు నూరేళ్ళు అనావృష్టిదోషం కలుగుతుంది. అప్పుడు సూర్యుడు ఏడుగురు సూర్యుళ్ళవుతాడు. తన వేడికిరణాల్తో నదీనదాలూ సముద్రాలూ పీల్చేస్తాడు. నీటిచుక్కన్నా లేకండా చేసేస్తాడు. ప్రపంచం మండిపోయేట్టు చేసేస్తాడు. సూర్యుడితో అగ్నిహోత్రుడూ విజృంభిస్తాడు. అగ్నిహోత్రుడికి యుగాంతప్రళయ వాయువు తోడవుతుంది. ఆపెనుగాలితో ఆమహాగ్ని వొక కొండలని కాదు, మనుష్యులనికాదు, దేవతలనికాదు, పాములనికాదు — సమస్త భూతకోటితోనూ మూడులోకాలూ నిమిషంలో భస్మంచేసేస్తుంది.

"తరవాత నల్లటివీ, తెల్లటివీ, పసుపుపచ్చటివీ, ఎర్రటివీ, పింగళ వర్ణానివీ దట్టమయిన సంవర్తకమేఘాలు లేస్తాయి. పెద్దపెద్ద కొండల్లాగ భయంకరంగా వుంటాయవి. మెరుపులతోనూ, పిడుగులతోనూ గర్జిస్తూ నాలుగుదిక్కులా ఉద్ధృతంగా లేచి, అదే కురవడం కురుస్తాయి. ఆ వర్షపాతంవల్ల లోకంలోని మహాగ్ని చల్లారుతుంది. మళ్ళీ ఏళ్ళూ, సముద్రాలూ ఎప్పటిలాగ నిండుతాయి. అంతతోనూ మేఘాలు శాంతించవు. ఘోరంగా గర్జిస్తూ ఎంతోకాలం కుంభవృష్టిగా కురుస్తూనే వుంటాయి. ఆ వర్షంతో ప్రపంచమంతా మచ్చుకయినా మిగలకండా నీళ్ళలో మునిగిపోతుంది. ఇవి దిక్కులూ,

* చూ శాంతిపర్వం. అ. 5.

ఇది భూమీ, ఇది ఆకాశం అని నిరూపించడానికి వీలులేకండా వొకటే చీకటి మూడులోకాలూ ముంచేస్తుంది.

"అప్పుడు బ్రహ్మ ప్రేరణవల్ల వొకగాలి నలిరేగి బయలు దేరుతుంది. ప్రళయమేఘా లన్నిటినీ చెల్లాచెదరు చేసి వొదలిపెడుతుంది. ఆగాలి సేవించి బ్రహ్మ, అంధకారబంధురమయిన ఆనీళ్ళ మధ్య తామరపువ్వుమీద సుఖంగా నిద్రపోతాడు. అదే కల్పాంతం. ఇలాంటి కల్పాంతాలు పూర్వం ఎన్నో అన్ని జరిగిపోయాయి. ఇంకా ముందు ముందు ఎన్నో జరుగుతాయి.

"గడిచిన వొకానొక కల్పాంతసమయంమాట చెపుతాను విను. ఆమహాంధకారంలో ఏదీ కనపడలేదు నాకు. నేను వొక్కణ్ణే వున్నాను. ఇంక ఎవ్వరూ లేరు. భయంతో బేజారై పోతూ ఎంతకాలం అలా తిరిగానో నాకే తెలియదు. అలా తిరగ్గా తిరగ్గా వొక దగ్గిర, ఆ నీళ్ళ మధ్య బ్రహ్మాండమయిన వొక మర్రిచెట్టు కనపడింది. మర్రిఆకు పక్క చేసుకుని, ముద్దులుమూట కడుతున్న చిన్నిబాలుడు వొకడు ముచ్చటగా పడుకుని వున్నాడు. నీలిమేఘంలా శ్యామలంగా వుంది అతడి శరీరం. మొహం చంద్రబింబంలా వుంది. పువ్వులా ముట్టుకుంటే కందిపోతాడేమో అన్నంత సుకుమారంగానూ వున్నా డతడు. ఏమనుకోనూ? నా ఆశ్చర్యానికి అంతం లేకపోయింది.

"'లోకా లన్నీ నశించిపోయాయి. ఒకే వొక్క మహాసముద్రం ఇది. ఇక్కడ ఈబాలు డేమిటి? అందులోనూ వొంటరిగా ఈ మర్రిఆకుమీద పడుకోవడ మేమిటి? ఎవ డితడు?' — ఇలా ఎన్నో విధాల భావిస్తూ దగ్గిరికి వెళ్ళాను. నేను వెళ్ళడంతోనే క్రీగంట నన్ను చూశాడు బాలుడు. వికసించిన పద్మంలా వుంది మొహం. అంతేనా, 'ఏమయ్యా,' అంటూ మధురంగా, గంభీరంగా పలకరించాడు నన్ను. 'బాగా అలిసిపోయినట్టు వున్నావు! తెలుస్తూనేవుంది

నాకు. కొంచెం విశ్రాంతి కావాలేమో, ఇదిగో స్థలమిస్తా. నాశరీరంలో ప్రవేశించి, సుఖంగా నిద్రపోదువుగాని. రా' అని తననోరు తెరిచాడు.

"రాజా, నమ్ముతావో లేదో, అతడు నోరు తెరవడమే తడువు, బలాత్కారంగా ఏదోశక్తి నన్ను అతడి నోట్లోకి నెట్టింది. నోట్లోంచి అతడి కడుపులో ప్రవేశించాను. మహాశ్చర్యం! నాకళ్ళనే నేను నమ్మలేకపోయాను. అక్కడ గంగా, యమునా, గోదావరీ, కావేరీ, మొదలయిన నదులూ — గంధమాదనం, హిమాలయం, హేమ కూటం, మందరం, వింధ్యా, మేరువూ మొదలయిన పర్వతాలూ సముద్రాలూ, వనాలూ, పట్టణాలూ, ద్వీపాలూ, ఖండాలూ, పశువులూ, పక్షులూ, మృగాలూ, పాములూ, వివిధ కార్యాల్లో మగ్నులయిన మనుష్యులూ — ఇన్నిటితోనూ వున్న, భూలోకం చూశాను.

"సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, గ్రహాలూ, నక్షత్రాలూ — వీటి అన్నిటితోనూ ప్రకాశవంతంగా వున్న ఆకాశం చూశాను. వాయుమార్గాలు చూశాను. ఇంద్రుడూ, వరుణుడూ, యముడూ మొదలయిన దేవతలతో సహా స్వర్గలోకం చూశాను. నాగుల్నీ, యక్షుల్నీ రాక్షసుల్నీ, అసురుల్నీ, విద్యాధరప్రముఖులయిన యావన్మందినీ చూశాను. సర్వలోకాలూ ఆబాలుడి గర్భంలో చూశానంటే నమ్ము.

"అలా బాలుడి మహాగర్భంలో, నావశంలో నేను లేకండా వంద సంవత్సరాలు తిరిగాను. ఎక్కడా కాలునిలపడానికి మనస్సుపుట్ట లేదు. చివరికి భయం పట్టుకుంది. దాంతో ఆవింతబాలుడి పాదాలే సంస్మరించాను. అతణ్ణే శరణు జొచ్చాను. శరణాగతవత్సలు డతడు. తన నోటి వాయువేగంతో బయటికి తీసుకువచ్చాడు నన్ను. బైటికి వచ్చి చూతునూ, ఎప్పటిలాగే మర్రిఆకుమీద పడుకుని వున్నాడు బాలుడు. నన్నుచూసి, చిరునవ్వుతో వాయ్యారంగా పలకరించాడు. 'నాకడుపులో సుఖంగా నిద్రపోయావా?' అని అడిగాడు.

తడబడుతూ దగ్గిరికి వెళ్ళాను నేను. ఎర్రతామర రేకులకంటే కూడా అందంగా వున్న వేళ్ళతో చిగుళ్ళకంటే మెత్తగా వున్న అతడి పాద పద్మాలు నాశిరస్సుమీద పెట్టుకున్నాను. 'దేవా, నీదయవల్ల అతి ఆశ్చర్యకారణమైన చరాచరభూతప్రపంచం యావత్తూ చూశాను. నీమాయాప్రభావం భావించలేకపోతున్నాను. ఒకటేఅయిన ఈమహా సముద్రం, ఈవటవృక్షం, నీ ఈ ఆకుపరుపూ — ఇలా వుండగా, నీగర్భ ప్రదేశంలో పద్నాలుగు లోకాలూ దేదీప్యమానంగా వున్నాయి. ఇలాంటి నీబాలత్వం చూసి, ఎలా సుఖంగా నిద్రపోయేది ?

“ 'ప్రభూ, నీఆశ్రితుణ్ణి నేను. నీహృదయంలో నామీద కరుణే వుంటే, ఈసమ్మోహం వొదిలినట్టనుగ్రహించు' అని ప్రార్థించాను.

“దేవదేవుడు కరుణించాడు. తన దివ్యమహిమ, ఆదరంగా విడమర్చి చెప్పాడు. 'దేవతలూ, మునులూ కూడా నా మహిమ తెలియలేరు. బుద్ధిమంతుడివి నువ్వు. పుణ్యమతివి. పితృభక్తుడివి. కనక నే నీకు చెప్పవలసివస్తోంది. విను. నారములు అంటే నీళ్ళు. నీళ్ళే నాకు అయనం—అంటే ఆధారం. అంచేత నారాయణుడు అని నాపేరు. వేదాల్లోనూ ఈపేరే ప్రసిద్ధి. అలా నారాయణు డని పేరుగల నేను శాశ్వతుణ్ణి. ప్రభువునై నేనే చిదానందంగా ఈ లోకాలన్నీ పుట్టిస్తాను. పాలిస్తాను. అవసరమని తోచినప్పుడు సంహరిస్తాను. బ్రహ్మ, శివుడూ, దేవేంద్రుడూ, యముడూ, కుబేరుడూ, వరుణుడూ మొదలైన దేవతలు అందరూ నన్నే ఆశ్రయిస్తారు. భూమి నాకు పాదాలు. అగ్ని నాకు మొహం. సూర్యచంద్రులు నేత్రాలు. ఆకాశం శిరస్సు. ఇలాంటి అద్భుతమయిన ఆకారం నాది. ఎన్నో దక్షిణలతో ఎన్నో అన్ని మహాయజ్ఞాలు చేశాను నేను. గొప్పగొప్ప యజ్ఞాలుచేసిన బ్రాహ్మలూ, క్షత్రియులూ, వైశ్యులూ నన్నే ఎల్లప్పుడూ కొలుస్తారు. ప్రళయసముద్రంలో మునిగిపోయిన ఈభూమండలం

పూర్వం నేనే వరాహావతారమెత్తి ఉద్ధరించాను. సముద్రాలూ, కొండలూ, అడవులూ, పట్టణాలూవాటితో వున్న ఈభూప్రపంచం శేషుడిరూపంలో వెయ్యిపడగలతోనూ నేనే మోస్తున్నాను. బడబాగ్ని రూపంలో ఏడుసముద్రాలనీళ్ళూ నేనే తాగుతాను. పద్నాలుగు లోకాలూ ప్రళయంలో పడ్డప్పుడు తిరిగి ఆనీళ్ళు నేనే విడిచిపెడతాను. యుగారంభంలో నా మొహంనించి బ్రాహ్మలూ, భుజాలనించి రాజులూ, తొడల్లోంచి కోమట్లూ, పాదాల్లోంచి శూద్రులూ పుట్టిస్తాను. ఋగ్వేదం యజుర్వేదం సామవేదం అధర్వణవేదం నాముఖంనించే ఉద్భవిస్తాయి. ఇవన్నీ క్రమపరివర్తనం పొంది, తిరిగి నన్నే చేరుకుంటాయి.

"'అహంకారం లేనివాళ్ళూ, క్రోధంలేనివాళ్ళూ, అసూయలేనివాళ్ళూ, కోరికలులేనివాళ్ళూ, అధ్యాత్మజ్ఞానం కలవాళ్ళూ, తాత్వికులూ, మహామునులూ మోక్షాపేక్షతో నన్నే సేవిస్తారు. నక్షత్రాలూ, గ్రహాలూ, ఆకాశమూ, గాలీ, దిక్కులూ — ఈయావత్తూ నాస్వరూపాలే. సముద్రాలన్నీ పక్కచేసుకుని సుఖంగా శయనిస్తాను నేను. దానమూ సత్యమూ తపస్సూ జ్ఞానమూ అహింసా అనే సాత్విక గుణాలూ, కామమూ క్రోధమూ అజ్ఞానమూ మొదలయిన తామస గుణాలూ — ఇవన్నీ నాస్వరూపాలే. ఇంతెందుకూ — వొక్కటి చెపుతాను విను. ప్రపంచంలో స్పష్టంగా కనపడుతూవున్న ప్రతీదీ, కనపడనిదీకూడా — అంతా నేనే అని తెలుసుకో.

"'ఎప్పుడయితే ధర్మానికి హాని కలుగుతుందో, ఎప్పుడైతే అధర్మం పెచ్చుపెరిగిపోతుందో, ఎప్పుడైతే రాక్షసులు క్రూరులై మితిమీరిపోతారో, ఎప్పుడైతే దేవతలు దైన్యం పాలవుతారో అప్పుడు నేను సత్కులీనుల ఇంట పుట్టి, ధర్మరక్షణ చేస్తూవుంటాను. తెలుపూ, ఎరుపూ, నలుపూ, పసుపూ ఈనాలుగురంగుల్లో నాలుగు యుగాల్లోనూ చరిస్తూ ధర్మస్థాపనం చేస్తూ వుంటాను.

" 'కాలచక్రం నేనే నిర్వికల్పంగాచేస్తాను. వృద్ధినీ నేనే చేస్తాను. పైగా ప్రళయకాలమపుడు నేనే యముడి రూపం ధరించి సంహరిస్తాను.

" 'ఋషీ, నావిధానమంతా సంతోషంగా నీకు చెప్పాను. మూడు లోకాలూ రక్షించే బ్రహ్మ నాశరీరంనించే పుడతాడు. నిజానికి అతడు నాలో సగపాలే. నారాయణు డన్న పేరుగల నేను బాలుడిరూపంలో శంఖమూ, చక్రమూ, గదా ధరించి, ఈ ఏకసముద్రంలో వెయ్యి మహాయుగాలకాలం యోగనిద్రలో పరవశుణ్ణాయి వుంటాను. దారుణ మయిన ఈకల్పాంతంచూసి, నువ్వు భయభ్రాంతుడివయావు. అది తెలిసి, నీమీదవున్న అనుగ్రహంవల్ల నాఆత్మలో గుప్తంగా వున్న లోకాలు యావత్తూ నీకు కనపడేలాగు చేశాను. ఇక శంక లేకండా నీఇష్టంవచ్చినచోట తిరుగు. నా నాభికమలం కర్ణికలో బీజకోశంలో బ్రహ్మ నిద్రపోతున్నాడు. అతడు మేలుకుని లోకాలు సృజిస్తాడు. చూద్దువుకాని' అని సెలవిచ్చాడు. అలా సెలవిచ్చి ఆబాలుడు, ఆదేవ దేవుడు అంతర్ధాన మయాడు. రాజా, ఎంతో చిత్రంగా వుంటుంది ఈప్రళయవృత్తాంతం నీకు. నాకుమాత్రం అదంతా అనుభవ గోచర మయిన విషయం.

"ఆనాడు అక్కడ అలా ప్రత్యక్షమయిన దయాస్వరూపుడే, ఇదిగో ఇవాళ ఇక్కడ ఇలా నీకు నచ్చిన చుట్టంగా, మంత్రిగా, స్నేహితుడిగా వున్నాడు – శ్రీకృష్ణుడు. ఈ పుణ్యస్వరూపుణ్ణి, కమలాక్షుణ్ణి, దయామూర్తిని, ఉత్తమశ్లోకుణ్ణి దర్శించగలిగాను. ధన్యుణ్ణయాను. నాపుణ్యం పండింది. ఈ దేవదేవుడి కరుణవల్లే కదా, చీకూ చింతా లేకండా ప్రళయకాలంలో కూడా బతుకు తున్నాను. ఈదేవుణ్ణి దర్శించడంవల్లే ఆనాడు జరిగిన అదంతా వొక్క మాటు కళ్ళముందు కట్టినట్టయింది నాకు! పరమపురుషుడీయన. ఈయన్ని ఆశ్రయించు" అన్నాడు.

మార్కండేయుడు వివరించిన ప్రళయవృత్తాంతం సావధానంగా విన్నారు పాండవులు. చివరిమాటలు విని తమ్ములతో కలిసి శ్రీకృష్ణుణ్ణి స్తోత్రవాక్యాలతో అభినందించాడు ధర్మరాజు. తరవాత మార్కండేయుడితో అన్నాడు: "మునీంద్రా, నీఅనుగ్రహంవల్ల మిక్కిలీ అద్భుతమైన విషయాలు విన్నాము. బ్రహ్మానంద మయింది. కలియుగంలో సమస్తధర్మాలూ లోపిస్తాయని చెపుతారు. అదేమిటో సెలవియ్యి" – అని. మార్కండేయుడు చెప్పాడు:

కలికాలం

"కృతయుగంలో ధర్మం నాలుగుపాళ్ళూ వుంటుంది. త్రేతాయుగంలో మూడుపాళ్ళే వుంటుంది. ద్వాపరంలో రెండు పాళ్ళు మాత్రమే. కలియుగంలో ధర్మం కరువే అయిపోతుంది. కేవలం పాపాలు మాత్రం వుంటుంది.

"కలియుగంలో ప్రజలమధ్య సత్యం క్షీణిస్తుంది. సత్యం తరగడంవల్ల ఆయువూ తరిగిపోతుంది. ఆయువు తరగడంతోనే విద్యలూ తగ్గిపోతాయి. విద్యలు తగ్గడంతో అజ్ఞానం అధికమయిపోతుంది. అజ్ఞానంవల్ల లోభం పట్టుకుంటుంది. లోభంవల్ల కామం పుడుతుంది. కామం వల్ల క్రోధమూ, క్రోధంతో విరోధాలూ పెచ్చురేగుతాయి. దాంతో సర్వవర్ణాలవాళ్ళూ కలహాలు పెంచుకుని కుమ్ములాడతారు. ఒకడి అదుపులో వొకడు వుండడు. అంతా కలిసి వర్ణసంకరంచేసి విడిచిపెడతారు.

"బ్రాహ్మలు జపమూ, నియమమూ, స్వాధ్యాయమూ వొదిలి పెట్టేస్తారు. శూద్రులు మంచి తపస్సంపన్నులవుతారు. దేశాలన్నీ అరాజకం పాలవుతాయి. అధర్మంతో నిండిపోతాయి. పాములూ, పుల్లులూ, అడివిమృగాలూ వాటితో అడవుల్లాగ భయంకరంగా తయా

రవుతాయి. ద్రవిళ్ళూ, గొల్లలూ, తురకలూ, బర్బరులూ, పుళిందులూ మొదలయిన వాళ్ళతో నిండి నానా హంగామా అయిపోతాయి.

"క్షత్రియులు శూద్రుల్లా ప్రవర్తిస్తారు. శౌర్యమూ, తేజస్సూ వొదులుకుని రాజ్యాలు లేకండా తిరుగుతారు. రసపదార్థాలూ, సుగంధద్రవ్యాలూ పసలేకండా అయిపోతాయి. పాడీ, పంటా కొరత వడుతుంది. పూలతోటల్లో పువ్వులూ పళ్ళతోటల్లో పళ్ళూ తగ్గిపోతాయి. రాజులు ప్రజల్ని భయపెట్టి, హెచ్చుపన్నులు గుంజుతారు. బ్రాహ్మలు నాగలిపట్టి వ్యవసాయం చేస్తారు. వర్తకమూ సాగిస్తారు. వర్ణాశ్రమాలు అన్నీ పాషండధర్మాలతో నిండిపోతాయి. ప్రతీవాడూ శరీరం పెంచుకోవడంతో సరిపోతుంది. పుణ్యాఫలాలు బొంకులుకింద తయారవుతాయి. అదునికి వానలు పడవు. విత్తనాలు పొల్లుగింజలై చెడిపోతాయి. క్రయవిక్రయాలు రెండూ కపటంతోనే సాగుతాయి. ప్రజలు దాచుకున్నసొమ్ము దోచుకుంటారు. సామచరిత్ర కలవాళ్ళు దుర్గతుల పాలవుతారు. రోగాల్తో కృశిస్తారు. నడికాలంలోనే రాలిపోతారు. పాపులు మహావైభవం అనుభవిస్తారు. సకలసంపదలతోనూ తులతూగుతారు. చిగ్గున చీదనైనా చీదకండా చిరకాలం జీవిస్తారు. అడివిపంటలు అధికమవుతాయి. గొర్రెలపాడి కుక్కమురికి అవుతుంది.

"పురుషులికి ఆడవాళ్ళే ఆత్మబంధువులవుతారు. అందరూ అన్నివర్ణాలవాళ్లూ ఆప్యాయంగా మాంసం తింటారు. పితృదైవకార్యాల్లో కుత్సితమయిన దేశకాల పాత్రలే ప్రాధాన్యం వహిస్తాయి. ప్రజలు పరస్పరం భోక్తలయి కూచుంటారు. ఒక వాపీ వరసా వుండదు. బ్రాహ్మలు వేదం నింధిస్తారు. యజ్ఞాలూ, వ్రతాలూ వొదిలేస్తారు. చెడ్డపనులంటేనే పండుగ వాళ్ళకి.

"స్త్రీల ధనమూ, దుర్బలుల ధనమూ, దీనుల ధనమూ అపహరించిన వాళ్ళూ, స్నేహితుల్నీ, తల్లుల్నీ, తండ్రుల్నీ, పుత్రుల్నీ హత్య

చేసినవాళ్ళూ, అడ్డమైనపనులూ చేసుకు తిరిగేవాళ్ళూ తగుమనుష్యులని సంఘంలో గౌరవం పొందుతారు. భ్రష్టులయిన వాళ్ళనే బ్రాహ్మలు ఆశ్రయిస్తారు. తిడుతూ, తూలనాడుతూ ఇచ్చే పాడుడబ్బే పరిగ్రహిస్తారు.

"రాజులు రాజ్యరక్షణ మాని మోసగాళ్ళవుతారు. మంచి వాళ్ళని వెళ్ళగొడతారు. వాళ్ళ స్త్రీలూ, ధనమూ, పొలాలూ దోచుకుంటారు. వాళ్ళలో వాళ్ళు కుమ్ములాడుకుని, ప్రజానాశనానికి కారకులవుతారు. కొడుకు తండ్రిని అవమానిస్తాడు. భార్య భర్తని తూలనాడుతుంది. ఆలు మగలు వొకరంటే వొకరికి నచ్చక, ఎవరిమట్టుకువాళ్ళు పైతిరుగుళ్ళు తిరుగుతారు. శిష్యుడు గురువుని మెచ్చడు. గురువు శిష్యుణ్ణి మోసగిస్తాడు. చుట్టానికి చుట్టం పంగనామాలు పెడతాడు.

"పితృకార్యాలూ, దేవకార్యాలూ జరగవు. వేదార్థాల ఉపదేశాలు సాగవు. భూలోకం యావత్తూ దుష్టులతో నిండిపోతుంది.

"కలికాలం గడిచినకొద్దీ పదహారు సంవత్సరాలు పరమాయువవుతుంది. ఏడూ, ఎనిమిది సంవత్సరాలికే స్త్రీలు పిల్లలుకంటారు. ఎక్కడచూస్తే అక్కడ దరిద్రం తాండవమాడుతుంది. దాత అన్నవాడు కనిపించడు. ఒకడిధనం ఒకడు చపాయిస్తాడు. తెలిసినవాళ్ళు సహా క్రూరులై పాపాలే చేస్తారు. ప్రతీవాడూ అన్నం అమ్ముకుని బతుకుతాడు. బ్రాహ్మలు వేదం విక్రయిస్తారు. స్త్రీలు యావన్మందీ మానం అమ్ముకుని తిరుగుతారు. కరువూ కాటకాలూ రాజ్యం చేస్తాయి. ఎక్కడచూస్తే అక్కడ భయం దీందీం మంటుంది.

"తక్కువజాతులికి పట్టపగ్గాలుండవు. దొరికినవాళ్ళనల్లా నరుకుతారువాళ్ళు. ప్రజలు దిక్కులేనివాళ్ళవుతారు. ఒకదగ్గిర నిలవకండా తిరుగుతారు. బందిపోటుదొంగలు పెచ్చురేగిపోతారు. హత్యలూ, దోపుళ్ళూ అధికమవుతాయి. కాకుల్లా కకావికలైపోతారు ప్రజలు.

అడవుల్లో తలదాచుకుంటారు. రాష్ట్రాలు నశిస్తాయి. పట్టణాలు పాడవుతాయి. ప్రజలికి రక్షణ దొరకదు. కొండా కోనా పట్టిపోతారు.

"శూద్రులికి వేదధర్మాలు బ్రాహ్మలే ఉపదేశిస్తారు. శూద్రుల సేవచేస్తారు వాళ్ళు. నీచప్పనులు చేసి పొట్టపోసుకుంటారు. వ్యభిచారం, తాగుడూ మితిమీరిపోతుంది. దేవాలయాలూ, బ్రాహ్మలకొంపలూ, ఆశ్రమాలూ నాశనమయిపోతాయి. తపోవనాల నామరూపాలుండవు.

"కలియుగం అంతమయేముందు ధర్మమన్నది పేరుకయినా మరి ఎక్కడా వుండదు: జనం త్రాహి త్రాహి మనిపోతారు. ఎన్నో అన్ని మహోత్పాతాలు పుడతాయి. కలియుగాంతంలో విష్ణువు కల్కి అవతారమెత్తుతాడు. సుప్రసిద్ధమయిన శంబళగ్రామంలో విష్ణుయశుడు అని వొక బ్రాహ్మడు వుంటాడు. విష్ణు వతడికి కుమారుడై పుడతాడు. సార్వభౌము డవుతాడు. తలుచుకోవడంతోనే వేదాలూ, శాస్త్రాలూ అవగతం అవుతాయి అతడికి. శస్త్రాస్త్రాల సర్వరహస్యాలూ తెలిసిపోతాయి. బ్రాహ్మల్ని కూర్చుకుని దండయాత్రబయలు దేరతా డతడు. అధర్మపరులయిన మ్లేచ్ఛుల్ని హతమారుస్తాడు. తిరిగీ భూలోకంమీద ధర్మం స్థాపిస్తాడు. అశ్వమేధం చేస్తాడు. ఈ భూలోకం యావత్తూ బ్రాహ్మణధనంగా బ్రాహ్మలికి పంచిపెట్టేస్తాడు. చివరికి వార్ధక్యంలో తపోవనం వెళ్ళిపోతాడు.

"అతడు ప్రతిష్ఠించిన ప్రకారం బ్రాహ్మణాదివర్ణాలు సక్రమంగా నడుస్తాయి. దాంతో కృతయుగం ప్రవేశిస్తుంది. దేశాలు నిత్య కళ్యాణం పచ్చతోరణాలుగా తయారవుతాయి. తోటలూ, ఆలమందలూ, యజ్ఞశాలలూ, తపోవనాలూ, దేవాలయాలూ దేదీప్యమానంగా తయారవుతాయి. పంటలు పుష్కలంగా పండుతాయి. భూదేవి కలకలలాడుతుంది. ప్రతీచోటా యజ్ఞాలు ఆరంభమవుతాయి. వాట్టి ప్రయత్నాల్లో ప్రజలు మగ్నులవుతారు. ఎక్కడపడితే అక్కడ

బ్రహ్మర్షులు కనిపిస్తారు. అదునికి వానలు కురుస్తాయి. గ్రహాలు వక్రత్వం విడిచిపెట్టి తేజోవంతంగా ప్రకాశిస్తాయి. ప్రజలు రోగాలు పాలుకాకండా ఆరోగ్యంగా వుంటారు. కృతయుగం ఇలా వుంటుంది. త్రేతా ద్వాపరాలుకూడా ఇంచుమించు ఇలాగే నడుస్తాయి. రాజా, ఇలాంటి యుగాలు ఎన్నో నాకళ్ళముందు గడిచిపోయాయి.

"ధర్మరాజా, నువ్వు అడిగిన అతీత, అనాగతకాలాల విశేషాలు చెప్పాను. ఐతే, వొక్క హితోపదేశంమాత్రం నీకు చేస్తాను. విను. ఎప్పుడయినా సరే, బ్రాహ్మలికి మాత్రం నువ్వు సంతోషం కలిగిస్తూ వుండు. బ్రాహ్మలు తృప్తిపడ్డారా, చాలు. ఎంతోఅంత పుణ్యంచేస్తే కలిగేఫలితం కలుగుతుంది. సమస్తప్రాణులమీదా దయ కలిగి వుండు. ప్రజల్ని నీ స్వజనంలా పరిపాలించు. పెద్దలు నడుచుకున్న పద్ధతులు అవగతంచేసుకుని మరీ ధర్మం నడిపించు. చెడ్డ దగ్గిరికి రానివ్వకు. తెలియక ఏదయినా చిన్నపొరపాటు జరిగిపోయిందే అనుకో — అలాంటపుడు వెంటనే దానికి ప్రతీకారం జరిగించు. గర్వం వొదిలిపెట్టు. ప్రియమయిన సత్యమే ఎపుడూ చెపుతూవుండు. కాలగతులు తెలుసుకుని బుద్ధిమంతుడివికా.

"భరతవంశంలో పుట్టినవాడివి నువ్వు. నిర్మలుడివి. ప్రాజ్ఞుడివి. నీకు వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఐనా, చెప్పుతున్నాను. బ్రాహ్మల్ని సంతోషపెడుతూ వుండు" అన్నాడు.

"మహామునీ,నీఉపదేశం విని ధన్యులమవుతున్నాము," అన్నాడు ధర్మరాజు — "ఇంతవరకూ నాశక్తివంచన లేకండా లోభమూ, మాత్సర్యమూ మొదలయినవాటికి దూరంగానే వున్నాను. ఇపుడు నీ ధర్మశాసనం శిరసావహిస్తాను. మరింత వినాలనివుంది, బ్రాహ్మణప్రభావం సెలవియ్యి." ధర్మరాజు అడిగిన దానికి మరో చక్కని కథ చెప్పాడు మార్కండేయుడు.

మండూకకన్యను పోషణ

సూర్యవంశంలో పరీక్షిత్తు అని ప్రసిద్ధుడయిన ఒక రాజు అయోధ్య ఏలుతూ వుండేవాడు. ఒకనాడు అతడు వేటకని బయలు దేరాడు. గాలిలా పరిగెత్తే గుర్రం ఎక్కాడు. కనపడ్డ జంతువు నల్లా వేటాడుతూ అడివిలో తిరుగుతున్నాడు. ఒకదగ్గిర బాగా పూసిన పూలపొదలమధ్య పువ్వుల్లో పువ్వులాగ ఒక అమ్మాయి కనపడింది. మదించిన ఏనుగులా నడుస్తూ పువ్వులేరుతూ వుందామె. చూసి, చప్పున దగ్గిరికివెళ్ళాడు పరీక్షిత్తు. ఆమె అందానికి కళ్ళు అప్పగించి, బొమ్మలా నిలబడిపోయాడు.

ఆమె అతడికి కావాలి. అతడి అందంచూసి ఆమెకూడా చలించింది. అతణ్ణి సాభిప్రాయంగా ఓర చూపులు చూసింది. మెల్లిగా పలకరించాడు పరీక్షిత్తు. 'ఒంటరిగా ఇలా అడివిలో వున్నావు. ఎవరిదానివి ?' అని అడిగాడు. 'మానాన్నగారి మాట మీద ఈ అడివిలో మంచి వరుడికోసం విహరిస్తున్నాను. 'ఎవరి దానివి' అని అడిగావు నువ్వు. ఎవరిదాన్ని కావాలో మరి నువ్వే చెప్పాలి' — ముసిముసి నవ్వులతో అంది అమ్మాయి.

ఆమె బిగురుమాటలికి మరింత ఇదయిపోయాడు పరీక్షిత్తు. తన మనసులోనిమాట కాస్త పైకి చెప్పేశాడు. 'నన్ను ఎప్పుడూ జలక్రీడ చెయ్యమనకండా వుంటాను అంటే, నిన్ను వరిస్తాను' అందామె. ఆమె ఏర్పాటుకి అంగీకరించాడు పరీక్షిత్తు. ఆమెని పట్నం తీసుకు వచ్చేశాడు. ఆమెతో సకలసౌఖ్యాలూ అనుభవించడం మొదలుపెట్టాడు.

ఇలా వుండగా కొన్నాళ్ళకి శరత్కాలం వచ్చింది. ఉప వనాల్లో విహరించాలని రాజుకి మనస్సుకలిగింది. పళ్ళచెట్లతోనూ, పూలతీగెలతోనూ, పద్మసరోవరాలతోనూ వున్న అయోధ్యాపట్నం ఉపవనాల్లో విలాసగృహాలు ఏర్పాటుచేయించా డతడు. భార్యతో

సహా వెళ్ళి — పద్మపుష్పాల పరిమళంతో వీస్తున్న చల్లగాలి అనుభ విస్తూ అక్కడ నివాసం ప్రారంభించాడు.

ఒకనాడు బాగా వుక్కగా వుంది. ఒంటినిండా చెమటపట్టి, భార్యతోకూడా పరీక్షిత్తు ఇంటిలోంచి బైటికివచ్చాడు. దగ్గిరేవుంది పద్మసరోవరం. భార్యని వొడ్డునే నుంచోబెట్టి, తానువెళ్ళి నీళ్ళలో మునిగాడు. 'ఎంతో హాయిగా వుంది. రా. స్నానంచేసి చెమట వొదిలించుకో' అని భార్యని నీళ్ళలోకి పిలిచాడు.

చిన్నమందహాసంచేసిం దామె. అంతే. మాట్లాడకండా వెళ్ళి నీళ్ళలో మునిగింది. ఒక్క మునుగు మునిగిందో లేదో, మరి కనిపించ కండా మాయమైంది. తెల్లపోయాడు రాజు. సరోవరమంతా గాలించి వెదికాడు. కనపళ్ళేదు భార్య. నీళ్ళన్నీ పైకి చిమ్మాడు. ఐనా, ఆమె కనపళ్ళేదు. ఉత్తి కప్పలుమాత్రం కప్పలు కుప్పలుగా కని పించాయి. మతిపోయింది రాజుకి. 'ఈకప్పలే నారాణిని మింగే శాయి' అని నిశ్చయించుకున్నాడు. ఎక్కడలేని కోపం వచ్చింది వాటి మీద. సేవకుల్ని పిలిచాడు. 'ప్రపంచంలో వున్న కప్ప లన్నిం టినీ చంపెయ్యండి' అని ఆజ్ఞాపించాడు.

రాజు ఆజ్ఞప్రకారం అన్నిదిక్కులికీ బయలుదేరారు సేవ కులు. చెరువులూ, వాగులూ, నదులూ, కాలవలూ, నూతులూ, సెలయేళ్ళూ — వొకటేమిటి నీళ్ళువున్న ప్రతీచోటా గాలించి గాలించి కప్పలు కుప్పలు కుప్పలు చంపెయ్యడం మొదలుపెట్టారు. కప్పల్లో మహా సంక్షోభం కలిగింది. కప్పలరాజు మునివేషంలో పరీక్షిత్తు దగ్గిరికి వచ్చాడు. 'మహారాజా, ఈకప్పలు చంపి నువ్వు పాముకుంది ఏముంది? కప్పలమీద నీకోపం చూసి లోకం నవ్వుతోంది. ఇంతతో అయినా ఈకోపం విడిచిపెట్టు' అన్నాడు.

'అదేమన్న మాట,' గద్దిస్తూ అన్నాడు రాజు — 'నా భార్యని కడుపులో పెట్టుకున్న మాయపురుగు లివి. కప్పలంటూ వేమిటి? వీటిని సర్వనాశనం చెయ్యందే నిద్రపోను. నాతో అధికంగా ఈవిషయం చెప్పకు. వెళ్ళు.' ఎంతో ఖేదపడ్డాడు ముని. 'మహారాజా, విను, నేను కప్పలరాజుని. ఆయువు అంటారు నన్ను. నీభార్య అంటున్నావే, ఆమె ఎవరో కాదు. నా కూతురు. సుశోభన దానిపేరు. దాని చేత నువ్వే కాదు. ఎంతెంతవాళ్ళో ఇలాగే దగాపడ్డారు. నువ్వెనగా ఏపాటి?' అన్నాడు.

'ఐతే, ఆమెని తెచ్చిపెట్టు నాకు' అని ప్రార్థించాడు పరీక్షిత్తు. నవ్వుతూ కూతుర్ని పిలిచాడు ముని. వచ్చినిలుచుంది సుశోభన. ఆమెని రాజు కిచ్చి, ఆమెదిక్కు చురచురా చూశాడు కప్పలరాజు ఆయువు. 'ఇదిగో, నీలంత చెడ్డదాన్ని నిన్నే చూశాను. గొప్పగొప్ప రాజుల్ని ముప్పతిప్పలు పెడుతున్నావు. అంచేత నీకడుపులో పుట్టిన కొడుకులు కపటపరులవుతారు' అని ఆమెని శపించి అదృశ్యుడయాడు. సుశోభనతో సుఖంగా కాలక్షేపం చేశాడు పరీక్షిత్తు.

కొన్నాళ్ళకి క్రమంగా సుశోభనగర్భంలో శలుడూ, దలుడూ, వలుడూ అని ముగ్గురు కొడుకులు కలిగారు. పెద్దవాడయిన శలుడికి రాజ్యాభిషేకం చేసి, తపోవనం వెళ్ళిపోయాడు పరీక్షిత్తు. ఇది మండూకకన్యకథ. నువ్వడిగిన బ్రాహ్మణప్రభావం ఇక్కడినుండే ఆరంభమవుతుంది.

శలుడు అయోధ్య ఏలుతూ వుండేవాడు. ఒకనాడు అతడు బంగారం రథంమీంద వేటకి వెళ్ళాడు. ఎన్నో జంతువులు వేటాడాడు. ఇంతలో ఒక లేడి అతడిబాణం తగిలీకూడా పడిపోకండా పరుగెత్తింది. దానివెంట రథం పరుగెత్తించాడు శలుడు. ఎంతపరుగెత్తించినా లేడిని చేరుకోలేకపోయింది రథం. సారథిని గద్దించి, 'ఇంకా ఇంకా వేగం పోనియ్యి' అన్నాడు శలుడు.

'మనం ఎంత వేగం వెళితే, అంతకంటే వేగం పరుగెడుతోంది లేడి. ఇంతకంటే మనగుర్రాలు పరుగెత్తలేవు. వీటితో మనప్రయత్నం వ్యర్థమవుతుంది. మనగుర్రాలు వామ్యా లయితే తప్ప, ఈలేడి మనకి దొరకదు' అన్నాడు సారథి.

'వామ్యాలా? అంటే? ఎవరివా గుర్రాలు?' అని అడిగాడు రాజు. 'వామదేవమహాముని గుర్రా లవి. వాటినే వామ్యాలు అంటారు' అని చెప్పాడు సారథి. 'అయితే, వామదేవముని ఆశ్రమానికి వెంటనే మనరథం పోనీ' అన్నాడు శలుడు.

నిమిషాలమీద వామదేవముని ఆశ్రమంముందు రథం నిలిపాడు సారథి. ఆశ్రమంలోకి వెళ్ళి మునికి నమస్కరించాడు శలుడు. 'మునీంద్రా, నాచేత దెబ్బతిని వొక లేడి పారిపోయింది. దాన్ని వెంటతరిమి చంపాలి నేను. అందుకని మీగుర్రాలు కావాలి. ఇప్పించండి' అని ప్రార్థించాడు. 'సరే, నీపని అయిపోయాక మాగుర్రాలు మాకు ఇచ్చెయ్యాలి. అలా అయితేనే తీసుకువెళ్ళు' అన్నాడు ముని.

'అలాగే' అని వామ్యాలు పుచ్చుకున్నాడు శలుడు. వాటిని తనరథానికి పూశాడు. లిప్తలో రథంతో లేడిదగ్గిర వాలాయి వామ్యాలు. దెబ్బతో లేడిని పడగొట్టాడు శలుడు. వామ్యాల వేగానికి మెచ్చుకుంటూ అయోధ్య వచ్చేశా డతడు. 'రాజులికి తగిన జాతిగుర్రా లివి. గాలికంటే, మెరుపుకంటే వేగం పరుగెడతాయి. ఇలాంటిగుర్రాలు ఆబ్రాహ్మడి కెందుకూ?' అంటూ వాటిని కోటలో కట్టించి అట్టేపెట్టుకున్నాడు. అలా వొకనెల గడిచిపోయింది.

ఎంతకీ గుర్రాలు తేకపోవడం చూసి సందేహం కలిగింది వామదేవుడికి. 'అవును, అతగాడు రాజయ్యె. బలవంతుడున్నూ. గుర్రాల మీద మోజు కలిగివుంటుంది. ఉంచేసుకుని వుంటాడు. తిరిగీ ఇవ్వాలని ఎందుకు బుద్ధిపుడుతుందీ అలాంటివాడికి?' అంటూ ఆత్రేయు

డని ఒక శిష్యుణ్ణి పిలిచాడు. 'చూడూ, శలుడు మన వామ్యాలు తీసుకువెళ్ళాడు. నెలదినాలు కావస్తోంది. తనంత తాను తెచ్చి ఇవ్వాలన్నబుద్ధి పుట్టినట్టు లేదు. నువ్వు వెళ్ళు. మన గుర్రాలు మనకి తీసుకువచ్చెయ్యి' అన్నాడు.

ఆత్రేయుడు అయోధ్య వెళ్ళాడు. కోటలోకి వెళ్ళి శలుణ్ణి చూశాడు. గురువుగారు పంపారనీ, గుర్రాలు ఇచ్చెయ్యమనీ అడిగాడు. 'గుర్రాలు అడగడానికి గురువు ఎంతవాడో, తీసుకువెళ్ళడానికి శిష్యుడివీ అంతవాడివే వచ్చావు. ఏమిటీ మాటలు! వెళ్ళు వెళ్ళు' అని కసిరాడు శలుడు. ఆత్రేయుడు వెళ్ళి అంతా గురువుకి చెప్పాడు. విని ఉగ్రుడే అయిపోయాడు వామదేవుడు. ఈసారి తానే స్వయంగా అయోధ్య వచ్చాడు. శలుణ్ణి చూసి, 'నాగుర్రాలు నాకు ఇచ్చెయ్యి' అంటూ వురిమాడు. 'నీపనేమో ముగిసింది కదా! ఇంతవరకూ గుర్రాలు ఇవ్వకండా పైగా ఈదురాశ ఏమిటి? పరాయి సొమ్ము అవమంటేమాత్రం సొంతం అవుతుందా? ఎరువు చిరం అవుతుందా? పరులధనం అపహరించడం పాపం. పేరాసపడి వరుణపాశాలు పీకలమీదికి తెచ్చుకోకు. నిష్కారణంగా నరకాగ్నిలో పడిపోకు' అన్నాడు.

'బ్రాహ్మడివి నువ్వు. వ్యర్థంగా గుర్రాలు ఎందుకూ అంటాను నీకు?' అన్నాడు శలుడు. 'పోనీ, వూరికే ఇవ్వనక్కరలేదు మాకు. కావాలంటే మంచి బలమయిన ఎడ్లజత ఇస్తాను. పట్టికెళ్ళు. అంతకీ కాదంటే కంచరగాడిదలు రెండు ఇస్తాను. అంతేకాని, వామ్యాల మీద మాత్రం మరి ఆశపెట్టుకోకు' అన్నాడు.

'ఏమిటిది? ఎవరన్నా వింటే నవ్వుతారు. బ్రాహ్మల సొమ్ము కాజేసి, మరేమో బదులు ఇస్తానంటావేమిటి?' అని గద్దెర జేశాడు ముని. కఠినంగా ఏవేవో అన్నాడు. దానిమీద దురాగ్రహం

కలిగింది శలుడికి. దగ్గిరవున్న బలవంతులయినవాళ్ళని పిలిచాడు. 'నోటికివచ్చినట్టు వాగుతున్నాడు ఈబ్రాహ్మడు. వీణ్ణి తాళ్ళతో కట్టండి. శూలాలతో పొడిచి చంపెయ్యండి' అన్నాడు.

వాళ్ళు తనదగ్గిరికి రాకముందే కళ్ళల్లో నిప్పులుకురిశాడు ముని. ఒక్క హుంకారంతో అనేకమంది రాక్షసులు పుట్టించాడు. వాళ్ళంతా కోరల్లాంటి శూలాల్తో శలుడిమీద పడ్డారు. ఉత్తరక్షణంలో శలుణ్ణి చంపేసి కిందపడేశారు. వామదేవుడు ఆశ్రమానికి వెళ్ళిపోయాడు.

శలుడి తరవాత అతడి తమ్ముడు దలుడు రాజయాడు. కొన్నాళ్ళు గడిచాక మళ్ళీ వామదేవుడు వచ్చాడు. దలుణ్ణిచూసి, 'రాజా, నువ్వు ధర్మపురుషుడివి. ధర్మం నిలబెట్టాలంటే, నాగుర్రాలు నాకు ఇచ్చెయ్యి' అని అడిగాడు. ముని ఇలా అడగడంతోటే బుస్సుమన్నాడు దలుడు. 'కొవ్వెక్కి ఈబాపనయ్యకి మతిపోయి నట్టుంది. వీడి గుండెలు పగలగొట్టి మరీ వొదిలిపెడతాను. ఏదీ, నావిల్లూ, విషంపూసిన బాణాలూ ఇలా అందుకో' అంటూ పక్కనే వున్న సారథిని ఆజ్ఞాపించాడు.

పకపకా నవ్వాడు వామదేవుడు. 'నన్ను కొడతావు! నువ్వు కొడతానన్న ఆబాణం నీఅంతఃపురంలో గెంతులేస్తున్న నీకొడుకుని కొడుతుంది' అన్నాడు. ముని నోట్లోమాట నోట్లోనేవుంది, బాణం వెళ్ళి దలుడి కొడుకు గుండెలమీద తగిలింది. ఠారుమని చచ్చి వూరు కున్నాడు కుర్రాడు. అంతఃపురమంతా వొక్కసారి గొల్లుమన్నారు. ఆపశుపులు విసిన్నీ దురాగ్రహం వొదలలేదు దలుడు. తన దగ్గిర వాళ్ళని చూసి, 'ఇదిగో, మీరందరూ చూడండి. ఈబ్రాహ్మణ్ణి దుర్భాషలాడుతున్న ఈదుర్జనుణ్ణి నాబాణాల్తో రక్తం వరదలయినట్టు కొట్టి చంపేస్తాను' అని చేతిలోని ధనుర్బాణాలు పుచ్చుకున్నాడు. బాణం తొడిగి గురిపెట్టాడు. అంతే. ఏం చెప్పనూ, ధనుస్సూ,

బాణాలూ పట్టుకున్న రెండుచేతులూ కదలకండా పట్టుకున్నవి పట్టుకున్నట్టే వుండిపోయాయి.

తెల్లమొహంవేశాడు దలుడు. తలవొంచుకున్నాడు. స్తంభించిపోయి చెమట్లు పోసుకున్నాడు. పంతమూ, కోపమూ పటాపంచలయిపోయాయి. దీనంగా తనవాళ్ళకేసి చూశాడు. 'ఎన్నో అన్నాను. అన్నీ పొల్లయిపోయాయి. బాణం తొడిగే శక్తికూడా లేకండా అయిపోయింది. ఎన్ని అంటే ఏం లాభం? ఎలాఅయినా బ్రాహ్మణశక్తి గొప్పది. వామదేవుడిముందు నేను వోడిపోయాను. మహానుభావు డీయన. ఇతణ్ణే ఆశ్రయిస్తాను' అంటూ అలాగే తలవొంచి పక్కాగా నమస్కరించాడు మునికి. అతడి బంధువులూ, మిత్రులూకూడా భయభక్తులతో వామదేవుడిపాదాలమీద శరణంటూ సాగిలబడ్డారు. 'శాంతించు' అని ఎన్నోవిధాల ప్రాధేయ పడ్డారు.

చివరికి ప్రసన్నుడయాడు ముని. దలుడిచేతులు స్తంభనంనించి విడిపించాడు. అతడి కుమారుణ్ణికూడా బతికించాడు. భార్యాపుత్రులతోసహా మునిపాదాలమీద పడ్డాడు దలుడు. వామ్యాలు తెచ్చి అతడిముందు పెట్టాడు. రాజుని ఆశీర్వదించి, గుర్రాలుతీసుకుని ఆశ్రమానికి వెళ్ళిపోయాడు వామదేవుడు. ధర్మరాజా, బ్రాహ్మణ ప్రభావం అంటే అలా వుంటుంది.

చేతులు జోడించాడు ధర్మరాజు. "మునీంద్రా, నువ్వుచెప్పిన కథలన్నీ వింటున్నాము. అయితే, వొకటి అడుగుతాను. ఏమీ అనుకోకు. నీకంటే వృద్ధులయినవాళ్ళు ఎవరయినా, ఎక్కడైనావున్నారా?, అని సందేహంగా వుంది నాకు" అన్నాడు. "ఉన్నారు చెపుతాను, విను" అంటూ మరోకథ ఆరంభించాడు మార్కండేయుడు.

ఇంద్రద్యుమ్నుడి కథ

ఇంద్రద్యుమ్నుడని వొకరాజు వుండేవాడు. అతడు దేవేంద్ర లోకంలో హాయిగా వుంటూవుండగా ఎంతోకాలానికి అతడికీర్తి భూలోకంలో మాసిపోయింది. దానిమీద 'దేవలోకంలో నువ్వు వుండడానికి తగవు' అన్నారు దేవతలు. స్వర్గంనించి అతణ్ణి కిందికి తోసేశారు. పాపం, నాదగ్గిరికి వచ్చాడతడు. 'అయ్యా, ఎంతో పుణ్యం చేసినవాణ్ణి నేను. ఇంద్రద్యుమ్నుణ్ణి. నన్ను ఎరుగుదువా?' అని అడిగాడు. 'ఎరగను' అన్నాను నేను. 'హిమాలయపర్వతం శిఖరం మీద ప్రావాకర్ణుడు అని వొక పులుగుపిట్ట వుంది. నాకంటే పెద్దదది. దానికి తెలిస్తే తెలియాలి నిన్ను. అక్కడికి వెళ్ళు' అన్నాను. నన్నూ రమ్మన్నాడతడు. 'రసాయనఘటికాప్రయోగంవల్ల దేహదాహంగా వుంది. కదిలిరాలేను' అన్నాను నేను.

అపుడు ఇంద్రద్యుమ్నుడు గుర్రమయాడు. నన్ను మోసుకుని వెళ్ళాడు. ఇద్దరమూ ప్రావాకర్ణుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాము. నన్ను అడిగినట్టు ప్రావాకర్ణుణ్ణీ అడిగాడు ఇంద్రద్యుమ్నుడు. చాలాసేపు ఆలోచించాడు ప్రావాకర్ణుడు. తుదకి 'నిన్ను ఎరగను' అనేశాడు. 'అయితే ఇంద్రద్యుమ్నం అని వొక చెరువు వుంది. అక్కడ నాళీకజంఘుడని వొక కొంగ వుంది. అది నాకంటె పెద్దది. అది నిన్ను ఎరిగివుంటే ఎరిగివుండవచ్చు. దాన్ని అడుగు. వెళ్ళు' అన్నాడు ప్రావాకర్ణుడు. ఇంద్రద్యుమ్నుడు మళ్ళీ గుర్రమై నన్నూ పులుగుపిట్టనీ మోసుకుని నాళీకజంఘుడిదగ్గిరికి బయలుదేరాడు. నన్నూ, ప్రావాకర్ణుణ్ణీ అడిగినట్టే నాళీకజంఘుణ్ణీ అడిగాడు.

మాఇద్దరిలాగే 'నిన్ను ఎరగను' అన్నాడు నాళీకజంఘుడు. 'అయితే ఈచెరువులో యుగంధరుడు (యకూపారుడు) అని వొక తాబేలు వుంది. అది నాకంటెకూడా ఎంతో పెద్దది. దాన్ని అడు

గుదాం వుండు' అని, పేరుపెట్టి తాబేలుని పిలిచింది కొంగ. 'ఒక సందేహం వచ్చింది. నిన్ను అడగాలని పెద్దలు కొందరు వచ్చారు. ఓసారి బయటికి రా' అంది.

చెరువులోంచి బయటికి వచ్చింది తాబేలు. 'అయ్యా, నేను ఇంద్రద్యుమ్నుణ్ణి. ఎంతో పుణ్యం చేసినవాణ్ణి. నన్ను ఎరుగుదువా?' అని యథాప్రకారం తాబేలుని అడిగాడు ఇంద్రద్యుమ్నుడు.

'ఆఁ, ఏమన్నారూ? ఇంద్రద్యుమ్నుడా?' అంటూ ఏదో తలుచుకొని కాసేపు తలవంచుకుంది తాబేలు. దాని రెండుకళ్ళనించీ కన్నీళ్ళు బొటబొటా కారడం మొదలుపెట్టాయి. గద్గదకంఠంతో చెప్పింది: 'అయ్యో, ఇంద్రద్యుమ్న మహారాజునే ఎరగనా? ఎంత ఉత్తముడు ఆయన! ఏభయమూ లేకండా నన్ను ఎన్నిసార్లు రక్షించాడిక్కడ! ఎంత దయాశాలి ఆయన! ఆయన్ని ఎన్నటికయినా మరవగలనా? ఆమహాత్ముడు ఎన్ని యజ్ఞాలు చేశాడని! యజ్ఞాల్లో ఆయన బ్రాహ్మలికి ఇచ్చిన ఆవుల డెక్కలవల్ల భూమి తవ్వుకుపోయి కదా, ఈ చెరువు అయిందిక్కడ. అందుకే దీని పేరు ఇంద్రద్యుమ్నం అన్నారు' అంది.

తాబేలు ఇలా అంటూనే వుంది. విమానంతో దేవదూతలు వచ్చారు ఇంద్రద్యుమ్నుడి దగ్గిరికి. 'మహారాజా, నీకీర్తి ప్రపంచంలో శాశ్వతంగా వుంది. దేవలోకంలో నీనివాసం స్థిరపడింది. దయచెయ్యి. విమానం ఎక్కు. పురుషుడికీర్తి ఎంతకాలం భూలోకంలో వుంటుందో, అంతకాలమూ అతడు పుణ్యలోకసౌఖ్యాలు అనుభవిస్తాడు' అన్నారు.

'మంచిది. కాని వృద్ధరుషినీ, ముసిలి పులుగుపిట్టనీ పని కట్టుకు తీసుకువచ్చాను. వీళ్ళని వీళ్ళస్థానాల్లో దిగబెట్టి వస్తాను. వుండండి' అన్నాడు ఇంద్రద్యుమ్నుడు. అలాగే మమ్మల్ని దిగబెట్టి,

దేవవిమానంమీద దేవలోకం వెళ్ళిపోయాడాయన. అంచేత, నాకంటేకూడా వృద్ధులు లేకపోలేదు" అన్నాడు.

"నీకంటే వృద్ధులు వున్నారంటే మహాశ్చర్యమైన విషయం" అన్నాడు ధర్మరాజు. "మునీంద్రా, ఇక్ష్వాకు వంశంలో పుట్టిన కువలాశ్వుడికి ధుంధుమారుడు అని ఎలా పేరువచ్చిందో సెలవియ్య" అని అడిగాడు. మార్కండేయుడు చెప్పాడు.

కువలాశ్వుడి కథ

ఉదంకుడు అని వొక ముని. శివుడితో సమానమయినవాడతడు. మరుభూమిలో నివసిస్తూ, విష్ణువుకోసం ఎన్నో సంవత్సరాలు తపస్సు చేశాడు. అతడి భక్తి మెచ్చి ప్రసన్నుడయాడు విష్ణువు. సాక్షాత్కరించి ఎదట నుంచున్నాడు. ప్రణామం చేశాడు ఉదంకుడు. 'ప్రభూ, జంగమస్థావరాత్మకమయిన ఈప్రపంచం యావత్తూ నీమాయకి లోబడి వుంది. విశ్వరూపుడివి నువ్వు. నిన్ను తెలుసుకుంటే చాలు. పాపాలన్నీ వొదలిపోతాయి. దేవతలూ, రుషులూ, సిద్ధులూ, గరుడులూ, నాగులూ, యావన్మందీ నిన్ను సేవించి, కృతార్థులవుతున్నారు. నువ్వు సంతోషిస్తేనే, సమస్త ప్రపంచాలూ శాంతి పొందుతాయి. నువ్వే కోపిస్తే, ఇంక మూడు లోకాల్లోనూ అడ్డే వుండదు. విక్రమించి మూడు లోకాలూ ఆక్రమించిన త్రివిక్రముడివి నువ్వు' — ఇలా ఎన్నో విధాల స్తోత్రం చేశాడు.

కరుణించాడు విష్ణువు. 'వరం కోరు. ఇస్తాను' అన్నాడు. 'దేవా, నీదివ్యరూపం కళ్ళారా చూశాను. ఇంతకంటే నాకు కావలిసింది ఏముంది? అయినా, వొకవరం అడుగుతున్నాను. సత్యమూ, ధర్మమూ, శమమూ — ఇవి ఎప్పుడూ నామనస్సు వొదలకుట్టూ నీమీది భక్తి దృఢంగా వుండేట్టూ అనుగ్రహించు. ఇంతకంటే మరో వరం

అక్కరలేదు నాకు' అన్నాడు ఉదంకుడు. 'నువ్వు కోరింది ప్రసాదించాను' అన్నాడు విష్ణువు. 'నాఅనుగ్రహంవల్ల పరమజ్ఞానయోగమూ సిద్ధిస్తుంది నీకు. అయితే మునీ, మూడులోకాలికీ మేలుకలిగే కార్యం వొకటి నీమూలాన నెరవేరవలిసి వుంది. ఏమిటంటావా? చెపుతాను విను. ధుంధుడు అని వొక రాక్షసుడు లోకాలికి ఉపద్రవం చేస్తాడు. వాణ్ణి చంపడంకోసం నువ్వు బృహద్రథుడి కొడుకు కువలాశ్వుణ్ణి సిద్ధం చెయ్యాలి. నేను ప్రసాదించిన యోగబలంతో కువలాశ్వుడు వాణ్ణి సంహరిస్తాడు. ఈకార్యం నువ్వు చేసిపెట్టడం మూలాన లోకాలన్నీ సుఖపడతాయి' అని చెప్పి అంతర్ధానమయాడు. యథాప్రకారం మళ్ళీ తపస్సులో కూచున్నాడు ఉదంకుడు.

ఇక కువలాశ్వుడి విషయం: ఈభూలోకం యావత్తూ పాలించినవాడు ఇక్ష్వాకుడు. అతడి కొడుకు శశాధుడు. శశాధుడి కొడుకు కకుత్స్థుడు. కకుత్స్థుడి కొడుకు వేనుడు. వేనుడి కొడుకు పృథువు. పృథువు కొడుకు విశ్వకుడు. విశ్వకుడి కొడుకు అద్రి. అద్రి కొడుకు యువనాశ్వుడు. యువనాశ్వుడి కొడుకు శ్రావస్తి శ్రావస్తికొడుకు బృహదశ్వుడు. బృహదశ్వుడి కొడుకే కువలాశ్వుడు.

కువలాశ్వుడు ప్రయోజకుడయాడు. సంతానవంతుడూ అయాడు. అతడికి పట్టాభిషేకంచేసి, తపోవనానికి బయలుదేరాడు బృహదశ్వుడు. అదివిన్నాడు ఉదంకుడు. వెంటనే అయోధ్య వచ్చాడు. బృహదశ్వుణ్ణి కలుసుకున్నాడు. 'అడివికి వెళ్ళవద్దు' అని వారించడం మొదలుపెట్టాడు. 'అప్పుడే అడివికి వెళ్ళవలిసిన అగత్యం ఏమివచ్చింది నీకు! వద్దు. ప్రజారక్షణ సాగించు. ప్రజారక్షణకంటే ధర్మం ఏముంది? అడివికి వెళితేకాని ధర్మం సాధించలేవా? పూర్వ రాజులు ఎంతమంది ప్రజారక్షణచేసి ధర్మం సాధించలేదు! నీరక్షణ

వల్ల మావంటివాళ్లం ఏ బాధాలేకండా ధర్మకర్మలు చేసుకుంటున్నాం. దీనిమూలాన మాత్రం నీకు ధర్మం రావడంలేదా?

'నేను ఎందుకు వద్దంటున్నానో విను. నిజంగా అద్భుతమన్న మాట. మధుకైటభులు అని ప్రసిద్ధులయిన రాక్షసులమాట వినే వుంటావు. వాళ్ళ కొడుకు ధుంధుడు. ఉద్దోలమయిన బలం వాడిది. దానికితోడు బ్రహ్మాండమైన తపస్సు చేశాడు వాడు. బ్రహ్మని మెప్పించాడు. అసాధ్యమయిన వరాలు సంపాదించాడు. దేవతలూ, దానవులూ, గంధర్వులూ ఎవళ్ళూ వాణ్ణి గెలవలేరు. వాడి గర్వానికి అడ్డూ ఆపూ లేదు. వాడు ఇప్పుడు నాఆశ్రమానికి దగ్గిరసా తిష్ఠవేశాడు. నాఆశ్రమం దగ్గిర సముద్రం ఎడారి ఎన్నో యోజనాలుంటుంది. అందులో పే—ద్ద వొండ తయారు చేసుకున్నాడు. ఆవొండలో వొళ్ళుమరిచి నిద్రపోతూ వుంటాడు. వాడి శరీరమేమో ఇసకలో వుంటుంది. వాడి ఊపిరిగాలిమాత్రం పొగలతోనూ, మంటలతోనూ బైటికి వస్తుంది. సంవత్సరానికి వొకసారి అలా బైటికివచ్చి, భూమీ ఆకాశం నిండిపోయి, ఇసకతుపాను రేగుతుంది. ఆఉద్ధృతానికి ఆచుట్టుపక్కల ప్రదేశం యావత్తూ — కొండలూ అడవులూ సహా కంపించిపోతాయి. అలా ఆకంపం ఏడుదినాలవరకూ వుంటుంది. ఈ దారుణం మూలాన మా ఆశ్రమంలో మేము వుండలేకపోతున్నాం. అంచేత, ముందు వచ్చి నువ్వు ఆరాక్షసుణ్ణి సంహరించు. మాకూ లోకానికీ మహోపకారం చెయ్యి. అంతగా కావలిస్తే, ఈఘనకార్యం చేశాక తపోవనం వెళ్ళవచ్చు. అంత ఘోరమైనవాణ్ణి ఎలా చంపడం అని అనుకునేవు. ఆవిచారం అక్కర్లేదు. వాణ్ణి చంపడానికి పూనుకునేవాళ్ళకి తనశక్తి ప్రసాదిస్తానని విష్ణుమూర్తి స్వయంగా నాతో చెప్పాడు. కనక, లే. విష్ణుశక్తి నీలో సంధించుకో. లోకాల్ను

రక్షించు. నువ్వుతప్ప ఈ మహాకార్యం మరొకడు చెయ్యలేడు. దీని మూలాన కీర్తీ పుణ్యమూ కలిసివస్తాయి నీకు' అన్నాడు.

ఉదంకుడు చెప్పిందంతా విని, రెండు చేతులూ జోడించాడు బృహదశ్వుడు. 'మునీంద్రా, క్షమించు. నేను అస్త్రసన్యాసం చేసేశాను. తపోవనం వెళ్ళడం తప్పదు నాకు. నీకోరిక నెరవేరితే చాలు కదా! దానికి నాకుమారుడు వున్నాడు. మహాబలవంతుడు వాడు. మంచిపనికి వెనకతియ్యడు. ధుంధుణ్ణి వాడు తప్పకుండా హతమారుస్తాడు. నాకు సెలవియ్యి' అన్నాడు. కుమారుడు కువలాశ్వుణ్ణి మునికి అప్పగించాడు. అనంతరం తపోవనం వెళ్ళిపోయాడు.

ధుంధుడు మధుకైటభుల కొడుకు అన్నాను కదూ! వాళ్ళ సంగతి కాస్త చెపుతాను విను.

వెనకటికి ఈమూడులోకాలూ వొకేవొక్క సముద్రంగా అయిపోయాయి. అప్పుడు మహావిష్ణువు ఆదిశేషుణ్ణి పాన్పు చేసుకుని, ఆమహాసముద్రంలో యోగనిద్రలో పవ్వళించాడు. అలా ఎంతో కాలం గడిచిపోయింది. ఇలా వుండగా, వొకనాడు హఠాత్తుగా పెద్ద రాక్షసులు ఇద్దరు అక్కడికి వచ్చారు. వాళ్ళే మధుకైటభులు. వాళ్ళువచ్చి, విష్ణువు నాభికమలంలో వున్న బ్రహ్మని చూశారు. ఎక్కడలేని కోపం తెచ్చుకుని బ్రహ్మని మోదడం మొదలెట్టారు. భయపడిపోయాడు బ్రహ్మ. వెర్రికేకలు వేశాడు. 'ప్రభూ, నాఅవస్థ పరికించు' అని విష్ణువుతో మొరపెట్టాడు. యోగనిద్రలో వుండే అద్ది చూశాడు విష్ణువు. కళ్ళువిప్పి రాక్షసుల్ని పరికించాడు. 'మీపరాక్రమం మెచ్చుకున్నాను. అతణ్ణి కొట్టకండి. కావలిసిన వరాలు కోరుకోండి. ఇస్తాను' అన్నాడు.

విష్ణుమూర్తి మాటలు విని విరగబడి నవ్వారు రాక్షసులు. 'నువ్వు మాకు ఇచ్చేదేమిటి? కావాలంటే నువ్వే కోరుకో. కావలిసి

నచ్చినవరాలు మేమే ఇస్తాం' అన్నారు. 'ఆడి తప్పరు మీరు. ఆమాటమీద నిలబడండి' అన్నాడు విష్ణుమూర్తి. 'మీమాట ప్రకారం మిమ్మల్నే వరం అడుగుతున్నాను. లోకం మేలుకోసం మీరు చచ్చిపోండి' అన్నాడు.

ఒకళ్ళమొహం వొకళ్ళు చూసుకున్నారు మధుకైటభులు. చివరికి విష్ణువుకేసి తిరిగారు. 'అవును. నవ్వులాలకయినా అబద్ధం ఆడం మేం. మాపరాక్రమానికి అడ్డేలేదు. అయినా, యోగం ఇలా వుంది. తప్పించడం ఎవరి తరం? కానీ. నువ్వు కోరినట్టు మాప్రాణాలు ఇచ్చేస్తాం. చంపెయ్యి మమ్మల్ని. అయితే, వొక్క షరతుమాత్రం వుంది. ఏమిటంటావా? నీళ్ళు లేనిచోట చంపాలి మమ్మల్ని' అన్నారు. నవ్వాడు విష్ణుమూర్తి. మూడులోకాల్లోనూ ఎక్కడచూసినా జలమయంగానే వుంది. ఆలోచించాడు. తన తొడలమీద వాళ్ళని పడుకోబెట్టాడు. సుదర్శనచక్రంతో వాళ్ళ శిరస్సులు నరికి పారేశాడు. అదిగో, వాళ్ళ కొడుకే ఈధుంధుడు.

బృహదశ్వుడు చెప్పి వెళ్ళిన ప్రకారం సర్వసన్నద్ధుడూ అయాడు కువలాశ్వుడు. అతడికి అనేక వేలమంది కుమాళ్ళు. వాళ్ళందరినీ వెంటపెట్టుకున్నాడు. ఒక మంచిరోజుచూసి, ఉదంకుడి వెంట బయలుదేరాడు. చతురంగబలాలతో కూడా అతడు కదిలి వెళుతూ వుంటే భూమండలం గజగజ లాడిపోయింది. అదే సమయంలో తన శక్తి కువలాశ్వుడిలో ప్రవేశపెట్టాడు విష్ణువు. దేవేంద్రుడూ మొదలయిన దేవతలూ, రుషులూ యావన్మందీ కూడా అతడి ఈశ్వర శక్తి వృద్ధిచేశారు. దివ్యదుంధుభులు మోగాయి. మెల్లి మెల్లిగా అనుకూల వాయువులూ వీశాయి. దేవతల విమానాలతో ఆకాశం నిండిపోయింది. శుభసూచకంగా ఎదురయిన పక్షులూ, మృగాలూ విజయం తథ్యం అని వ్యక్తం చేశాయి.

ఇలా మహా ఇదిగా సముద్రతీరానికి వెళ్ళాడు కువలాశ్వుడు. తన అనేకవేలమంది కుమాళ్ళనీ ఇసకమైదానం తవ్వమని ఆదేశించాడు. అతడు చెప్పడమే తడువు, అంతమందీ తవ్వడం మొదలుపెట్టారు. శూలాలూ, పారలూ మొదలయిన అనేకరకం పనిముట్లతో విడుపూ విరామం లేకండా ఆ ఇసకదిబ్బలు వారంరోజులు తవ్వారు. అంత తవ్వాక ఆ అడుగుని పడుకుని వున్నాడు ధుంధుడు. వాడు వూపిరి వొదుల్తూవుంటే, పొగలూ మంటలూ బైటికి వస్తున్నాయి.

ధుంధుణ్ణి చూసీ చూడ్డంతోటే పట్టిసాలూ, గదలూ, కత్తులూ, గండ్రగొడ్డళ్ళూ, శూలాలూ – ఇలా వొకటేమిటి, చేతికివచ్చిన ఆయుధ మల్లా పట్టుకుని అన్ని వేలమంది రాజకుమాళ్ళూ బాదడం మొదలు పెట్టారు వాణ్ణి. అలా బాదగా బాదగా, పొడవగా పొడవగా కొంత సేపటికి కొంచెం కదిలాడు వాడు. ఒళ్ళు విరుచుకుంటూ లేచాడు. బద్ధకంగా ఆవులించాడు.

ధుంధుడు ఆవులించేసరికి అతడినోట్లోంచి అగ్గినిప్పులు జలజలా రాలాయి. ఘోరంగా మంటలూ పుట్టుకువచ్చాయి. మహారాజా, ఏం చెప్పేది? కపిలుడి కోపాగ్నిలో పడ్డ సగరపుత్రులాగ ఆమంటల్లో కువలాశ్వుడి కుమాళ్ళు మాడి వూరుకున్నారు. కేవలం దృఢాశ్వుడూ, కపిలాశ్వుడూ, చంద్రాశ్వుడూ అని ముగ్గురు కొడుకులు మాత్రం మిగిలిపోయారు.

దానిమీద, ప్రళయకాలం సూర్యుడిలాగ ఉగ్రుడయిపోయాడు కువలాశ్వుడు. అమాంతంగా ధుంధుడిమీద వురికాడు. వాడూ అంతకంటే భయంకరంగా ఎదిరించాడు. పెద్ద శూలం పట్టుకుని, మంటలు కక్కుతూ తిరగబడ్డాడు. తన యోగబలంవల్ల ముందు ఆమంటలూ అవీ ఆర్పివేశాడు కువలాశ్వుడు. తరవాత వెంటనే

బ్రహ్మాస్త్రం ప్రయోగించాడు. భూమీ ఆకాశం మంటల్తో నింపేస్తూ వెళ్ళింది బ్రహ్మాస్త్రం. తగిలీతగలడంతోనే భస్మమైపోయాడు ధుంధుడు.

ధుంధుడు చావడంతోటే, దేవదుందుభులు మోగాయి. దేవేంద్రుడూ మొదలయిన దేవతలూ, ఉదంకుడూ మొదలయిన మహామునులూ కువలాశ్వుణ్ణి ఎంతో అంత ప్రశంసించారు. 'ధుంధుణ్ణి చంపావు కనక, ధుంధుమారుడు అన్న పేరు శాశ్వతంగా వుంటుంది నీకు' అన్నారు. 'కావలిసినవరం కూడా కోరుకో. ఇస్తాం' అన్నారు. 'బ్రాహ్మలమీద భక్తీ, ఎప్పుడూ దానంచెయ్యాలన్న బుద్ధీ, విష్ణుమూర్తితో స్నేహమూ కావా' లన్నాడు కువలాశ్వుడు. 'రాక్షసుడి చేత మరణించిన కుమాళ్ళందరూ బతకా' లనీ కోరాడు. అతడు కోరినవన్నీ ఇచ్చి వెళ్ళారు దేవతలు.

అలా మహావిజయం సాధించాడు కువలాశ్వుడు. ఉదంక మునిని ఆశ్రమానికి పంపి, తాను రాజధానికి మళ్ళాడు. అయోధ్యా పట్టణంలో ప్రవేశించేసరికి సానిమేళాలతోనూ వాటితోనూ ఘనమయిన స్వాగతం చెప్పారు ప్రజలు. ఎంతోకాలం వైభవంతో రాజ్యం ఏలుబడిచేశాడు కువలాశ్వుడు. ఇదీ కువలాశ్వుడు ధుంధుమారు డని పేరుతెచ్చుకున్న కథ.

అరణ్యపర్వం

•••○O○•••

ఐదో ఆశ్వాసం

కువలాశ్వుడికథ విన్నాక పతివ్రతల ప్రసంగం తెచ్చాడు ధర్మ రాజు. "మహామునీ, ఇంద్రియాలు సహజంగా గెలవరానివి. అలాంటి ఇంద్రియాలు జయించి, మనస్సు స్వాధీనంలో వుంచుకుని, అహంకారం విడిచిపెట్టి భర్తశుశ్రూషచేసేస్త్రీ సర్వలోకాల్లోనూ ఉత్తమురాలని భావిస్తాను. నిజంగా పతివ్రతల చరిత్ర దుర్లభమైంది, ధర్మసూక్ష్మాలు తెల్పేదిన్నీ కదా! అంచేత, పతివ్రతలప్రభావం వినాలని వుంది.

"మరిన్నీ, కుమాళ్ళకోసం తల్లీతండ్రీ ఉభయులూ ఆయాసపడ తారు. అయితే, ఆఇద్దరిలోనూ ఎవరి ఆయాసం అధికం? తలిదండ్రుల విషయంలో కుమారుడు ఎలాంటివాడు కావాలి? ఒకడు హీనయోనిలో పుడతాడు. వాడు పరమధార్మికులు పొందే లోకాలు పొందాలంటే, ఎలా నడుచుకోవాలి? దయచేసి ఇవి సెలవియ్యి" అని అడిగాడు.

దానిమీద మార్కండేయుడు ఇలా చెప్పాడు:

"తొమ్మిదిమాసాలు భద్రంగా గర్భం మోస్తుంది తల్లి. ఎన్నో కష్టాలు సహిస్తుంది. తుదకి ప్రాణం అటూ ఇటూ అన్న స్థితికి వచ్చి, కుమారుణ్ణి కంటుంది. అయితే, కొడుకుకోసం తపస్సులూ, దానాలూ చేస్తాడు తండ్రి. యజ్ఞాలూ వ్రతాలూ చేస్తాడు. దేవతల్నీ సాధు వుల్నీ సేవిస్తాడు. కనక, బాగా ఆలోచిస్తే తల్లిదండ్రుల ఉభయుల కష్టమూ వొకటే అనిపిస్తుంది.

"కొడుకు తమమీద భక్తికలిగి వుండాలనీ, ధర్మార్థాలు కోరే వాడుగా వుండాలనీ ఆసపడతారు తలిదండ్రులు. వాళ్ళ ఆశ సఫలం

ఇంతలో ఆమెభర్త వచ్చాడు. బాగా ఆకలితో వున్నా డతను. భర్తని చూడగానే భిక్షంమాట అట్టేపెట్టిం దామె. భర్తకి పీట వేసింది. కాళ్ళు కడిగిందికి నీళ్ళూ అవీ ఇచ్చింది. అతడికి స్నానం చేయించింది. రుచికరంగా భోజనం పెట్టింది. మంచిమాటలతో ఉల్లాసం కలిగించింది. అతడి భోజనం అయాక, చక్కగా పక్క పరిచింది. భర్త, శరీరం వాల్చగానే కాళ్ళు పడుతూ కూచుంది. అతడు సుఖంగా నిద్రపోయాక, వాకిట్లో బ్రాహ్మడు భిక్షంకోసం నిలుచున్న సంగతి తలుచుకుంది.

అంతవరకూ అలాగే నుంచునివున్నాడు కౌశికుడు. ఇంటామెని చూడడంతోటే మండిపడ్డాడు. 'వెంటనే భిక్షం పెడితే నాదారిని నేను పోయేవాణ్ణి. ఇంతసేపు నిలబెట్టావు. దుర్మతివి. మదించి ఇత చులకనచేశావు నన్ను' అంటూ గదమాయించాడు. 'క్షమించు' అంటూ వినయంగా చెప్పింది ఇంటామె. 'నాభర్త ఆకలితో వచ్చాడు. ఆయనసేవలో వుండి నీవిషయం ఆలోచించలేకపోయాను. ఇది తప్పు అని భావించకు' అంది. 'నీమొగుడంత ఎక్కువా, బ్రాహ్మ డంటే అంత తక్కువానా?' అంటూ మరింత కళ్లెర్రచేశాడు బ్రాహ్మడు. 'బ్రాహ్మలంటే దేవేంద్రుడుకూడా తలవంచుతాడు. అలాంటిది నీకొవ్వు నిన్ను ఇలా చేస్తోంది. బ్రాహ్మలంటే గడ్డిపోచలా చూస్తున్నావు. అవమానంతో కోపగిస్తే, బ్రాహ్మడు ఏంచేస్తాడో తెలుసా? కొండలూ, నదులూ, వనాలూ అన్నింటితోనూ భూప్రపంచం భస్మంచేసేస్తాడు. బ్రాహ్మడికి అడ్డేమిటి? నీకంటికి మాత్రం కనిపించ కండా వున్నారు కాని' అన్నాడు.

'ఆడదాన్ని. నాఅపరాధం పట్టించుకోకు' అంటూ మళ్ళీ నెమ్మదిగా బతిమిలాడింది ఇంటామె. 'బ్రాహ్మలంటే నాకు మాత్రం తెలియదని కాదు. దేవతలతో సమానమయినవాళ్లు బ్రాహ్మలు.

ఒక బ్రాహ్మడు సముద్రంనీళ్ళు తాగడానికి పనికిరాకండా శపించాడు. ఒకాయన దండకదేశం దగ్ధంచేశాడు. ఒకడు వాతాపినిమింగి అరిగించేసుకున్నాడు. ఇలా ఎంతమందో ఎన్నో చేశారు. తెలుసు నాకు. బ్రాహ్మల మాహాత్మ్యాలు వినని వాళ్ళెవరు? తెలిసి తెలిసి నేను మాత్రం కోరివితో తలగోక్కుంటానా? అంత వెర్రిదాన్నా? కాదు. అయితే ఇదేమిటీ అంటావేమో! చెప్తాను. కొంచెం శాంతంగా మాత్రం విను.

'భర్తే నాకు దైవం. మనసా, వాచా, కర్మణా ఆయన హితమే కోరి నేను నడుచుకుంటాను. ఆయన సేవే నాకు పరమధర్మం. కనక, ముందు అతని సేవ నిర్వర్తించాను. నువ్వు కోపగొట్టువాడివనీ నాకు తెలుసు. నీకోపంమూలాన వొక కొంగ చచ్చిపోయిందనీ ఎరుగుదును. అయితే, కోపంమాత్రం మంచిదికాదని గ్రహించాలి నువ్వు. కోపమూ, మోహమూ — ఈ రెండూ ఘోరమయిన శత్రువులయి మనిషిని పీడిస్తూ వుంటాయి. వీటిని మనస్సులో అణుచుకోవాలి. అప్పుడే బ్రాహ్మడికి గౌరవం.

'సత్యం చెప్పినవాడూ, హింసచెయ్యనివాడూ, గురుజనుల హితంకోరేవాడూ, ఇంద్రియాలు స్వాధీనంలో వుంచుకునేవాడూ, యావన్మందినీ తనలాగే చూసుకునేవాడూ, ధర్మం తప్పనివాడూ, కామానికి వశంకానివాడూ, ఆరుకర్మలూ* సముచితంగా ఆచరించేవాడూ మాత్రమే బ్రాహ్మడు. అలాంటి పుణ్యాత్ముణ్ణే బ్రాహ్మడనాలి. అలాంటివాణ్ణి దేవతలూ కీర్తిస్తారు. ఆర్జవమూ, శమమూ, అధ్యయనమూ — ఇవే బ్రాహ్మడికి పరమధనం. అతడి ధర్మగతికీ ఇవే సాధనం. ఇవే వేదాల్లో తెలిపిన విధులు.

---

* యజనమూ, యాజనమూ, అధ్యయనమూ, అధ్యాపనమూ, దానమూ, ప్రతిగ్రహమ్మూ.

'ధర్మం అనేకవిధాల సూక్ష్మంగా వుంటుంది. నువ్వు కేవలం సాధ్యాయపరుడివి. అంటే వేదాలు వల్లించడం మాత్రం చేస్తున్న వాడివి. అంచేత ధర్మసూక్ష్మాలు నీకు తెలియవు. నువ్వు బాగుపడాలని వుంటే, నామాట విను. వెంటనే మిథిలానగరం వెళ్ళు. అక్కడ వొక కిరాతుడు వున్నాడు. అతడిపేరు ధర్మవ్యాధుడు. జితేంద్రియు డతడు. సత్యవాది. మాతాపితృభక్తుడు. అతణ్ణి ఆశ్రయించు. సకలధర్మాలూ నీ కతడు చెపుతాడు. నీ సంశయాలు యావత్తూ తీరుస్తాడు. నామీద కోపం వొదిలిపెట్టి ప్రసన్నుడివికా. ఆడవాళ్ళకి పరిజ్ఞానం వుండదు కదా ! అందుకని, ఆడది ఎంతతప్పుచేసినా క్షమించడం ధర్మం' అంది.

వింటూన్నంత సేపూ చెమట పట్టిపోయాడు బ్రాహ్మడు. ఆమె తెలివికి ఆశ్చర్యపోయాడు. తన తప్పు తనకి తెలిసివచ్చింది. 'అమ్మా, నీఉపదేశం నామనస్సుకి ఎంతో ప్రశాంతి కలిగించింది' అన్నాడు. 'నిజంగా నేను నిందార్హుణ్ణి. క్షమించు. నీఆదేశం అనుసరిస్తాను. మిథిల వెళ్ళి వస్తాను. సర్వశుభాలూ నీకు కలుగుతాయి' అని వెంటనే తిన్నగా మిథిల బయల్దేరాడు. పల్లెలూ పట్నాలూ అనేకం దాటు కుంటూ ఏకాఏకిని ప్రయాణంచేశాడు.

ధర్మవ్యాధుడు

మిథిలాపట్నం చేరుకున్నాడు కౌశికుడు. పట్నం సౌందర్యం చూస్తూ రాజమార్గం ప్రవేశించాడు. అక్కడివాళ్ళని అడిగి ధర్మ వ్యాధుడి వునికి తెలుసుకున్నాడు. బజార్లో కసాయిదుకాణం పెట్టుకు కూచున్నాడు ధర్మవ్యాధుడు. వంతులు వంతులుగా పెట్టి మాంసం అమ్ముతున్నాడు. సందడిగా వచ్చి కొనుక్కుపోతున్నారు జనం. అస హ్యంగా వుంది మాంసందుకాణం. అడుగుపెట్టలేకపోయాడు కౌశికుడు. ఒక్కవోర కొంచెం దూరంగా వొదిగి నుంచున్నాడు.

బ్రాహ్మణుడి రాక తెలిసిపోయింది ధర్మవ్యాధుడికి. లేచి ఎదురు వచ్చాడు. భక్తిపూర్వకంగా నమస్కారం చేశాడు. కుశలమడిగాడు. ఎంతో మంచిగా మాట్లాడాడు. 'అయ్యా ఆఇల్లాలు పతివ్రత. ఆమే నాసంగతి చెప్పింది నీకు. ఆమెమాటమీదే వచ్చావు నాదగ్గిరికి. నువ్వు వచ్చినపని తెలుసు నాకు. సంతోషంగా వుంది. రా. మా యింటికి వెళదాం' అని తనయింటికి తీసుకువెళ్ళాడు బ్రాహ్మణ్ణి.

చెప్పకండానే తనసంగతి తెలుసుకున్నాడు ధర్మవ్యాధుడు. మరింత నిర్చెరపోయాడు కౌశికుడు. 'రెండు వింతలు చూశాను. మొదటిది పతివ్రత తెలివి. రెండోది ఈకిరాతుడి ఎరుక.' ఇలా ఆలోచిస్తూ ధర్మవ్యాధుడివెంట అతడి ఇంటికి నడిచాడు బ్రాహ్మడు. ఇంటికి వెళ్ళాక ఎంతో గొప్పగా అతణ్ణి పూజించాడు ధర్మవ్యాధుడు. ఆమాటా ఈమాటా ఆడుతూ అడిగాడు కౌశికుడు: 'ధర్మం తెలిసినవాడివి. జీవహింస జీవనంగా పెట్టుకున్నావు! ఘోరం. ఇది చూస్తూవుంటే దుఃఖంగా వుంది నాకు. ఏం పని ఇది?' అన్నాడు.

'నువ్వు పొరపడుతున్నావు'—చిన్న చిరునవ్వుతో అన్నాడు ధర్మవ్యాధుడు. 'బ్రాహ్మలికి తపస్సూ, అధ్యయనమూ, బ్రహ్మచర్యమూ పరమధర్మం. రాజులికి దండనీతీ, వైశ్యులికి కృషీ పశువులు పాలించడమూ, వర్తకమూ, శూద్రులికి బ్రాహ్మణశుశ్రూషా ఎలాగో అలాగే మాంసం అమ్ముకు బతకడం మాకు పరమధర్మం. పైగా ఇది మాకు వంశానుక్రమంగా వస్తూవున్న కులవృత్తి. అంతేకాదు. ఈదేశంరాజు జనకుడు. తనధర్మం పిసరంత తప్పడు. సకలవర్ణాలూ సరిగ్గా రక్షిస్తూ వుంటాడు. తమ వర్ణాచారం వదిలిపెట్టిన వాళ్ళని—వాళ్ళు తన కుమాళ్ళయినా సరే,—కఠినంగా దండిస్తాడు. అంచేత కూడా నేను మా వర్ణాచారం విడిచిపెట్టడానికి భయపడతాను.

'ఇలా మాంసం అమ్ముకు బతుకుతున్నాను. నిజమే. అయినా, నేనుమాత్రం జీవహింస చెయ్యను. పై వాళ్ళు చంపి తెస్తారు. మాంసం మాత్రం నేను అమ్ముతాను. తగిన వెలకే అమ్ముతాను. ఆ వచ్చిన డబ్బుతో జీవయాత్ర సాగిస్తున్నాను. నిజంచెప్పాలంటే, ఆ ధనంతో నాకు ప్రమేయం లేదు. మనశ్శాంతే నాకు ధనం. వినయంతో గురు జనుల సేవ చేస్తాను. వృద్ధులూ, అతిథులూ, బ్రాహ్మలూ, దేవతలూ — వీళ్ళందరినీ పూజిస్తాను. సత్యమూ, శౌచమూ, దానమూ ఎప్పుడూ మరిచిపోను. సేవకులన్నా బంధువులన్నా వోర్పు చూపిస్తాను. అసూయ దగ్గిరికి రానివ్వను. దురాశ మనస్సు ముట్టనివ్వను. పరనింద చెవుల పడ నివ్వను. నిరంతరం ఉపవాసవ్రతాలు వదలకండా చేస్తాను. ఏక పత్నీవ్రతం విడిచిపెట్టను. ఋతుకాలాల్లో తప్ప స్త్రీసంగమం తల పెట్టను. నిందా, స్తుతీ వొక్కలాగే భావిస్తాను. కనకనే, తక్కువ కులంలో పుట్టినా నేను పవిత్రుణ్ణే అయ్యాను. ప్రసంగం వచ్చింది కనక ఇదంతా చెప్పవలిసి వచ్చింది. అదీ కాక, నాదగ్గిర ఏదో వినా లని వచ్చావు నువ్వు. అంచేత ధర్మవిశేషాలు నాలుగు ముక్కలు చెపుతాను. జాగ్రత్తగా మాత్రం విను.

'తన కులధర్మం తప్పకండా బతకడమే ఉత్తమధర్మం అంటారు పెద్దలు. మనస్సులో దయా, అన్నిటిమీదా వోర్పూ అవసరం. విషయవాంఛలు మానుకోవాలి. త్యాగం — త్యాగానికి మించిన గుణం మరి లేదంటే నమ్ము. త్యాగమున్నవాడికి అసాధ్యమే లేదు ప్రపంచంలో. నిజమయినమాట, మంచికలిగించే మాట చెప్పాలి. సజ్జనుల్ని సర్వదా పూజించాలి. క్రోధంవల్లా, విద్వేషంవల్లా మతి చలించినా, ధర్మంమాత్రం తప్పకూడదు. అదే ఉత్తమమార్గం. మంచీ చెడ్డా, దుఃఖమూ సంతోషమూ — దేనికీ లొంగకూడదు. మనకి ఎవ్వరైనా చెడ్డచేశారనుకో. అయినా వాళ్ళకీకూడా మనం మంచే

చెయ్యాలి. వీటినే ప్రశంసిస్తారు పెద్దలు. వీటికి వ్యతిరేకంగా నడిచేవాడే దోసకారి. అతడు తనపాపంలో తానే కాలి పూరుకుంటాడు. వాడికి వేరే వాకరు ప్రత్యేకం చెడ్డచెయ్యనక్కరే వుండదు.

'ధార్మికులు మంచిపని చేస్తూవుంటే, అది చెడగొట్టాలని చూస్తారు నాస్తికులు. వాళ్ళనిచూసి ధర్మంమీద ఆసక్తి వదిలిపెట్ట కూడదు తెలిసినవాళ్ళు. పొరపాటువల్ల ఏదన్నా పాపం చేశామేఅనుకో తెలిశాక, పశ్చాత్తాపంవల్ల సగమూ, 'మరి ఎప్పుడూ చెయ్యను' అని నిశ్చయించుకోవడంవల్ల సగమూ — ఇలా ఆపాపం వదుల్చుకో వచ్చు. పాపాల్లోకల్లా క్రోధమూ, లోభమూ — ఈరెండే పెద్ద పాపాలు. అంచేత, ఈరెండూ జయిస్తేనేకాని ధార్మికుడని అని పించుకోలేడు మనిషి.

'ధర్మవిషయంలో శిష్టాచారమే ప్రమాణంగా తీసుకోవాలి. శిష్టాచారానికి దూరంగావున్న కొన్ని మార్గాలుంటాయి. గడ్డితో కప్పివున్న నూతుల్లాగ కపటధర్మాలతో ఆవరించి వుంటా యవి. వాటికి దూరంగానే వుండాలి మనం' అన్నాడు.

ధర్మవ్యాధుడి ఉపదేశం శ్రద్ధగా విన్నాడు కౌశికుడు. 'అయితే, శిష్టాచారమంటే ఏమిటోకూడా చెప్పు' అని అడిగాడు. 'శిష్టులు అంటే ఉత్తములు' అంటూ మళ్ళీ ఎత్తుకున్నాడు ధర్మవ్యాధుడు. 'ఉత్తములు ఆచరించేవే శిష్టాచారాలు. దానమూ, తపమూ, సత్యమూ, యజ్ఞమూ, ఆర్జవమూ, కామమూ క్రోధమూ లోభమూ మొదలైనవి వొదిలిపెట్టడమూ, గురుజనుల శుశ్రూషా, దమమూ, సంతోషమూ, అధ్య యనమూ, దాంభికత్వమూ దైన్యమూ అసూయా అహంకారమూ లేకండా వుండడమూ, సనాతనధర్మమే ప్రశంసించడమూ, నాస్తికులతో సహవాసంచెయ్యకండా వుండడమూ, శీలం రక్షించుకోవడమూ, తీర్థ యాత్రలు చెయ్యడమూ, శుచిగా వుండడమూ, భూతాలన్నిటిమీదా

దయకలిగి వుండడమూ, మితంగా హితంగా మాట్లాడడమూ — ఇవన్నీ శిష్టాచారాలు. శిష్టాచారం ప్రకారం నడుచుకుంటే కలిగే ఆ ఫలం మరోవిధంగా లభించడం దుర్లభం.

'అందుకని నువ్వూ శిష్టాచారంప్రకారం నడుచుకో. గురుశుశ్రూష చెయ్యి. వేదాధ్యయనమూ చెయ్యి. మంచి జ్ఞానంతో చిత్తం పరిపక్వంచేసుకో.' మోహం వొక మహానదివంటిది. విషయాలే దానికి నీళ్ళు. కామమూ, క్రోధమూ — ఇవి పెద్దపెద్ద మొసళ్ళు. చలించని ధైర్యం తెప్పచేసుకుని ఈమహానది దాటు. కృతార్థుడివికా. క్రమంగా శిష్టాచారం పట్టుబడింది, అప్పుడు, హృదయం ధర్మానికి వునికిపట్టయిపోతుంది. సత్యమూ, అహింసా వాటంతట అవే కుదుటపడతాయి.

ధర్మాలన్నిటిలోకీ అహింస రాజు. అది సత్యంమీద ఆధారపడి వుంటుంది. అంచేత, శిష్టాచారాలు అన్నిటిలోనూ సత్యమే గొప్పదన్నారు, వేదాలు తెలిసిన పెద్దలు. వేదాల్లో చెప్పిందీ, శాస్త్రాల్లో వివరించిందీ, శిష్టజనులు ఆచరించిందీ — ఇలా ధర్మం మూడు విధాలు. ఈ మూడువిధాలధర్మాలూ మనుష్యుల సద్గతికి కారణాలు.

ఎప్పుడూ శీలవంతుడై, శిష్టాచారంప్రకారం నడుచుకునే పుణ్యాత్ముడు దుర్గతులనించి దాటిపోతాడు. ప్రజ్ఞ అనే మేడమీద కూచుంటాడు. మోహపంకంలో మునిగి అధోగతికి పోడు. దుఃఖం అనుభవించేలోకం చూస్తూ, తానుమాత్రం నవ్వుతూ వుంటాడు.

ఇదిగో, మొట్టమొదట నాప్రవర్తన చూసి, 'ఇది హింసాకర్మ కదా,' అన్నావు. దానికి ఏదో సమాధానం చెప్పాను. అది అలా వుండనీ. 'హింస అంటే ఇలా వుంటుంది' అని విడమరిచి చెప్పడంకూడా అంత సులభం కాదు. ఏమంటావా? తాము పూర్వం

చేసుకున్న కర్మలవల్లే ప్రాణులు నశిస్తాయి. అంతే. చంపేవాడు కేవలం నిమిత్తమాత్రుడే అవుతాడు. ఆచార్యులయిన మహాపురుషులు ఇదే చెప్పారు. అదీకాక, 'పక్షులూ, దుంపలూ మొదలయినవి పశువులికీ వాటికీ ఆహారంగా బ్రహ్మ నియమించాడు' అని గొంతెత్తి చాటుతున్నాయి వేదాలు. అది కాదనగలమా? శిబిచక్రవర్తి తన శరీరంకోసి ఇంద్రుడికీ, అగ్నికీ మాంసం పెట్టలేదా? అది హింసే కదా! అలా అని అతడికి ఉత్తమగతి లేకుండా పోయిందా? రంతిదేవుడు అనే రాజు, తెల్లవారితే రెండేసివేలు ఆవులు వధించేవాడు. అలా వొకటికాదు, రెండుకాదు – వెయ్యిసంవత్సరాలు వధించాడు. * అతణ్ణి పాపం పట్టుకుందా? వేదార్థాలమీదే ఆసక్తికల పురుషులు యజ్ఞాల్లో పశువులు చంపడం లేదా? వాళ్ళకి పుణ్యలోకాలు లేకుండా పోయాయా? అగ్నులు అధికంగా మాంసం కాంక్షిస్తాయని వేదాల్లో లేదా? పితృదేవతల కార్యాల్లో మాంసం పెట్టాలనీ, పితృదైవతశేషం భుజించాలనీ మునులే చెప్పారు కదా!

వ్యవసాయదారుడు పొలం దున్నుతాడు. అతడి నాగలి మొనలో ఎన్నిప్రాణులు ఛావడంలేదు! అది హింస అంటావా? అహింస అంటావా? ఇంతెందుకూ, మనుష్యులు భూమిమీద నడిచినప్పుడు పాదాలకింద ఎన్ని ప్రాణులు నలిగి చావడంలేదు! ఇది హింసా, మరేమన్నానా? నువ్వే ఆలోచించు.

నీరూ, నేలా, ఆకాశమూ—ఇదంతా ప్రాణులతోనే నిండివుంది. అంచేత, ఏపనిచేసినా జీవహింస తప్పదు. కదిత్తేచాలు జీవహింస. హింస లేకుండా దేహయాత్ర సాగదు. ఇదంతా ఆలోచించకుండా 'మేం జీవహింస చెయ్యడం లేదు' అంటారు కొందరు. వెర్రి. అన్నీ

---

* చూ. అనుశాసనిక పర్వం. ఆ. 3.

వదిలిపెట్టి, అహింసావ్రతం పెట్టుకుని అడివికిపోయిన మునులసంగతే చూద్దాం. ఆకూ అలమూ, దుంపా దుబ్రా తింటూ బతుకుతారా లేదా వాళ్ళు! అది మాత్రం జీవహింస కాదూ? నిజం విచారిస్తే హింస చెయ్యనివాడంటూ ఎవ్వడూ లేడు ప్రపంచంలో. ఐతే, తమతమ శక్తినిబట్టి వీలయినంతవరకూ హింస చెయ్యకండా వుండాలి. అదే అహింస అంటే.

'ధర్మం అనేకవిధాలుగా వుంటుంది. ధర్మసూక్ష్మం గ్రహించడం కష్టమైన సంగతి. వేదప్రమాణం మీదా, పెద్దల నడవడిని బట్టీ అది తెలుసుకోవాలి. ప్రాణులమేలుకోసం, అసత్యం చెప్పినా అది సత్యమే అవుతుంది. పుణ్యమే కలుగుతుంది. సత్యం చెప్పడంవల్ల ఉపద్రవం కలిగిందనుకో, అప్పుడు అది సత్యంకాదు; అసత్యమే అవుతుంది. దానివల్ల పాపమే వస్తుంది. ప్రాణంమీదికి వచ్చినప్పుడూ, పెళ్ళిళ్ళ సందర్భంలోనూ అబద్ధమాడినా అది నిజంతోనే సమానమన్నారు పెద్దలు. ఇలా వుంటాయి ధర్మసూక్ష్మాలు. *

'మంచిదే కానీ, చెడ్డదేకానీ కులధర్మం వదలరాదన్నారు ధర్మవేత్తలు. ఆపని ఏదయినా సరే, అది మన భాగ్యమని మాత్రం అనుకోవాలి. అంతే. పూర్వకర్మఫలం తప్పించుకోలేం. మూఢుడు మాత్రం అది గ్రహించలేడు. ఆపదవచ్చినప్పుడు దేవుణ్ణి తిడతాడు. ఒకపని చేసినప్పుడు, దాని ఫలానికి తానే కర్తననుకుంటాడు తెలీక. తానే కర్త ఐతే, ఏదీ చెడకండా అన్నిపనులూ ఫలించినట్టు చెయ్యలేడేం?

'నీతిమంతులూ, ధర్మపరులూ, సమర్థులూ అయినవాళ్లుకూడా చేసేపనులు వొకప్పుడు ఫలించవు. దుష్టచిత్తులూ, క్రూరులూ చేసే పనులు ఫలిస్తాయి. ఊరికే కూచున్న కొందరికి డబ్బువచ్చి వాళ్ళో

* చూ. శాంతిపర్వం. అ. ౩.

పడుతుంది. ఎంత ఆయాసపడినా కొందరికి దమ్మిడీఅయినా దొరకదు. పేదవాళ్ళకి కొందరికి సంతానం కుక్కమురికిగా వుంటుంది. ధనవంతులికి కొందరికి, ఎన్ని దానాలూ ధర్మాలూ చేసినా, వ్రతాలూ గితాలూ చేసినా సంతానం వుండదు. ఇదంతా వాళ్ళవాళ్ళ కర్మఫలం కాకపోతే మరేమిటి? కర్మఫలమే కాక, అంతా తన ప్రయోజకత్వమే అయితే ఆపదలూ, రోగాలూ, చావులూ లేకండానే వుండేవాళ్ళు మనుషులు.

'కర్మవల్లే దేహం కలుగుతుంది. కర్మవల్లే బతుకుతుంది. దేహం పడిపోయాక, దేహంలో వుండే జీవుడు దేహం వొదిలి, కర్మానుసారంగా ఇంకోచోటికి వెళ్ళిపోతాడు.'

జీవుడు విషయం చెప్పగానే 'ఐతే జీవుడు ఎలాంటివాడు?' అని అడిగాడు కౌశికుడు.

'జీవుడు సనాతనుడు' అని మళ్ళీఅందుకున్నాడు ధర్మవ్యాధుడు. 'జీవుడు పవిత్రుడు. నిజకర్మవల్ల అశాశ్వతమయిన దేహంలో ప్రవేశిస్తా డతడు. దేహం నశించినంతమాత్రాన జీవుడు నశించడు. ఈదేహం వదిలిపెట్టి, ఇంకోదేహంలో ప్రవేశిస్తాడు. కర్మానుసారంగా సుఖమో, దుఃఖమో అనుభవిస్తాడు. ఇలాగే, జీవుడికి మళ్ళీ మళ్ళీ దేహబంధం కలుగుతూనే వుంటుంది. అయితే, ఈ దేహబంధం తాను చేసిన పుణ్యాపాపాల ననుసరించి వుంటుంది. స్థిరమయిన పుణ్యకర్మ మాత్రమే చేసినట్టయితే దేవత్వం కలుగుతుంది. పుణ్యకర్మా, పాపకర్మా కలిపిచేస్తే మనిషిజన్మ కలుగుతుంది. సుతరామూ పాపమే చేస్తే పశువు జన్మో, పురుగు జన్మో కలుగుతుంది. ఇలాగే అనేక యోనుల్లో పుడుతూ, చస్తూ మోహసముద్రంలో కొట్టుకుంటూ వుంటా డతడు. అంతేకాని, వొకవొడ్డు చేరడమంటూ వుండదు.

'ఇది తెలుసుకున్న బుద్ధిమంతుడు మాత్రం పాపం దగ్గిరికిపోడు. మదమూ, అహంకారమూ, మచ్చరమూ ఇవేవీ దగ్గిర చేరనివ్వడు. ధర్మమార్గంలోనే నడుస్తాడు. ధర్మం రుచిమరిగితే దాన్ని వొదిలిపెట్టడు. అధికంగా మళ్ళీ మళ్ళీ ధర్మమే ఆచరిస్తాడు. వదలకండా ధర్మాలు చేస్తూవుంటే, మనస్సు నిర్మలమవుతుంది. ఇంద్రియార్థాలు — అంటే శబ్దమూ, స్పర్శమూ మొదలయిన విషయాలు వృత్తివే అని తెలుస్తుంది. దానిమీద వాటిని అసహ్యించుకుంటాడు; వదిలిపెడతాడు. తపస్సూ, దమమూ, సత్యశీలమూ — వీట్లో పరిణతి పొందుతాడు. చివరికి ముక్తుడై పరమపదం చేరతాడు' అన్నాడు.

'ఇంద్రియాలంటే ఏవి? వాటిని నిగ్రహించకపోతే పాపమెలా వస్తుంది? నిగ్రహించినవాడికి ఏమిటి సిద్ధిస్తుంది?' అని మళ్ళీ అడిగాడు కౌశికుడు.

ధర్మవ్యాధు డిలా చెప్పాడు: 'విషయాలు తెలుసుకోడానికి మనస్సే మూలం. కామక్రోధాలతో కూడుకుని మనస్సే పురుషుణ్ణి ఎప్పుడూ విషయాలకోసం ప్రేరేపిస్తూ వుంటుంది. విషయాలలో పడ్డ పురుషుణ్ణి రాగం ఆవరిస్తుంది. రాగంవల్ల లోభమూ, లోభం వల్ల నిర్దాక్షిణ్యమూ, నిర్దాక్షిణ్యంవల్ల ఔద్ధత్యమూ పెరుగుతాయి. ఇలా పాపంలోనే కూరుకుపోతూ అతడికి బుద్ధిమంతులు చెప్పిన మంచి మాటలు రుచించవు. చెడ్డవాళ్ళతోనే సహవాసం ఏర్పడుతుంది. అతడు మనస్సులో వొకటి భావిస్తాడు. నోటితో వొకటి చెపుతాడు. చెయ్యడమేమో ఇంకొకటి చేస్తాడు. ఇలా ఇహంలో పాపాత్ముడై చెడతాడు. పరంలో సహా దుఃఖమనుభవిస్తాడు. అంచేత విషయాల జోలికి పోకూడదు. సాధువుల సహవాసంచేసి, సుగతిపొందాలి.

'ఇంద్రియాలంటే ఏవి?' అనీ, 'వాటిని నిగ్రహిస్తే ఎలాంటి ఫలం కలుగుతుంది?' అనీ అడిగావు. అది చెప్పడం అంటే బ్రహ్మ

విద్య చెప్పడం అన్నమాట. నిజానికి నాబోటివాడికి బ్రహ్మవిద్య తెలియడం కష్టం. అయినా, నువ్వు ఉత్తమ బ్రాహ్మణుడివి. ఉత్తమ బ్రాహ్మణుడికి ప్రియమయిన పని తప్పక చెయ్యాలి. అంచేత, పరమ బ్రహ్మవేత్తలయిన బ్రాహ్మణోత్తములికి నమస్కరించి, బ్రహ్మవిద్యా విషయం చెపుతాను. సావధానంగా విను.

'ఆకాశమూ, గాలీ, అగ్నీ, నీళ్ళూ, భూమీ — ఇవి పంచమహాభూతాలు. శబ్దమూ, స్పర్శమూ, రూపమూ, రసమూ, గంధమూ — ఇవి మహాభూతాల గుణాలు. భూమికి ఈ అయిదు గుణాలూ వుంటాయి. నీళ్ళకి గంధం మినహాయించి తక్కిన నాలుగు గుణాలే వుంటాయి. అగ్నికి శబ్దమూ, స్పర్శమూ, రూపమూ వుంటాయి. గాలికి శబ్దమూ, స్పర్శమూ వుంటాయి. ఆకాశానికి ఒక్క శబ్దం మాత్రం వుంటుంది. ఈ అయిదు మహాభూతాలూ ఒకదాన్ని విడిచి ఒకటి వుండలేవు. ఒకటిగానే వుండి, స్థూలంగా మాత్రం అయిదు విధాలుగా వ్యక్తమవుతూ వుంటాయి.

'చెవీ, చర్మమూ, కన్నూ, నాలికా, ముక్కూ — ఈఅయిదూ ఇంద్రియాలు. శబ్దమూ, స్పర్శమూ, రూపమూ, రసమూ, గంధమూ— ఈఅయిదూ ఇంద్రియ విషయాలు. ఈ చెప్పిన అయిదు ఇంద్రియాలేకాక, ౬రోది మనస్సు. ఏడోది బుద్ధి. ఎనిమిదోది అహంకారం. సత్త్వమూ, రజస్సూ, తమస్సూ ఈ మూడూ గుణాలు. ఇపుడు చెప్పిన ఈ పంచ మహాభూత ప్రపంచం యావత్తూ అవ్యక్తం అనే తత్త్వంలో ఆవిర్భావమూ (పుట్టడం) తిరోభావమూ (నశించడం) పొందుతూ వుంటుంది.

'బాహ్యేంద్రియాలవల్ల తెలియవచ్చేది వ్యక్తం. ఇంద్రియాలికి అందక, కేవలం ఊహామీదే తెలుసుకోదగింది అవ్యక్తం. శబ్దమూ మొదలయిన విషయాల్లో ఇంద్రియాలు తగుల్కుంటాయి; ఇష్టం వచ్చినట్టు చిందులు తొక్కుతాయి. బుద్ధిమంతుడు వాటి స్వభావం

తెలుసుకోవాలి. అప్రమత్తుడై వుండాలి. వాటిని లొంగదీసుకోవాలి. ఇంద్రియాలు జయించిన ధీరుడికి ఆత్మదృష్టి ప్రాప్తమవుతుంది. అప్పుడతడు సర్వభూతాల్లోనూ తననే చూస్తాడు. అదే ఆత్మదర్శనం. ఆత్మదర్శనం సిద్ధించినవ్యక్తి తపస్సులో ఎన్నడూ చలించడు. సకల విషయాలూ వొదిలిపెట్టడమే తపస్సు. తపస్సులో స్థిరుడై కూచున్న యోగికి మరో పనే వుండదు. స్వర్గమే అను, నరకమే అను అది ఇంద్రియాల నడవడినిబట్టే వుంటుంది. ఇంద్రియాలు మళ్ళిస్తే స్వర్గం. మళ్ళించకపోతే నరకం.

'ఈ శరీరమే రథం. ఇంద్రియాలు గుర్రాలు. ఆత్మ సారథి. ఈ పెంకిగుర్రాలు ఇష్టంవచ్చినట్టు పరుగెత్తకండా ధైర్యం అనే పగ్గం పట్టినవాడే స్వర్గందారిని వెళతాడు. అతడే ధీరుడూ, ఉత్తముడూ అనిపించుకుంటాడు.

'ఇంద్రియాలు ఎటు లాగితే అటు పరుగెడుతుంది మనస్సు. ఆ ఉద్వేగం అదుపులో వుంచకపోతే, తుపానుతో వోడ సముద్రంలో నశించినట్టు సర్వనాశనం అయిపోతుంది బుద్ధి. అయిదు ఇంద్రియాలూ, మనస్సూ తన స్వాధీనంలోకి వచ్చాక, పురుషుడు సదా ధ్యానసమాధి మగ్నుడవుతాడు. అప్పుడు అతణ్ణి దేవతలూ, మునులూ కూడా పొగుడుతారు' అన్నాడు.

తరవాత, 'సత్వమూ, రజస్సూ, తమస్సూ — ఈ మూడు గుణాల వివరం విడమర్చి చెప్ప' మన్నాడు కౌశికుడు.

'చెపుతాను, విను' అంటూ వివరించాడు ధర్మవ్యాధుడు. 'మూడుగుణాల్లోనూ తమోగుణం నీచమైంది. అది మోహం కలిగిస్తుంది. సత్వగుణం ప్రకాశవంతమైంది. మూడింటిలోకీ ఉత్తమమైంది. పై రెండుగుణాలూ కలిసిందే రజోగుణం. అసౌఖ్యమూ, నిజం తెల్సియకపోవడమూ, దైన్యమూ, మోహమూ, ఓర్పులేకండా వుండ

డమూ — ఇవి తామసభావాలు. రాగం, లోభం, జడత్వం, మానం ఇవి రాజసభావాలు. ధైర్యమూ, శాంతీ, దయా, సంతోషమూ, విద్యా సాత్వికభావాలు.

'జ్ఞానవంతుడై తత్వం తెలుసుకుంటాడు సాత్వికుడు. లోక వృత్తాంతాలు అసత్యమని అతడు అసహ్యించుకుంటాడు. సమస్త వాంఛలూ వదులుకుంటాడు. మమకారం, వికారం, అహంకారం పరిత్యజిస్తాడు. హింసా మొదలయినవి విడిచిపెట్టి, ఉత్తమ మయిన శాంతి పొందుతాడు. సత్వగుణం కలిగినవాడు శూద్రుడే అయితే ఏం గాక, జన్మాంతరంలో వైశ్యుడై తరవాత క్షత్రియుడై, క్రమంగా బ్రాహ్మడే అయిపోతాడు. తుదకి మానవజన్మనుండి మోక్షమూ పొందుతాడు' అన్నాడు.

ధర్మవ్యాధుడి జ్ఞానోపదేశం వింటూన్నకొద్దీ వినాలనే ఉత్సాహంగావుంది కౌశికుడికి. ఇదంతా విన్నాక, మళ్ళీ అడిగాడతడు: 'ఆత్మని అంటిపెట్టుకుని దేహంలో అగ్ని ఎలా వెలుగుతుంది? దేహంలోని వాయువులికి ఏవేవి వునికిపట్లు?' అని ప్రశ్నించాడు.

'ఆత్మాగ్నికి నాభి ఆశ్రయం. నాభినుండి శిరస్సుదిక్కు వృద్ధి పొందుతూ వుంటుందది.

'ప్రాణమూ, అపానమూ, సమానమూ, ఉదానమూ, వ్యానమూ అని శరీరంలోని వాయువు అయిదువిధాలు. ఈ అయిదువాయువులూ అగ్నిని అంటిపెట్టుకునే వుంటాయి. ప్రాణవాయువు శిరస్సులో వుంటుంది. అపానం గుదమూ, పొత్తికడుపూ అంటిపెట్టుకుని వుంటుంది. ఉదానం కంఠంలో వుంటుంది. సమానం బొడ్డుదగ్గిర వుంటుంది. వ్యానం శరీరమంతటా అన్నిసంధుల్లోనూ వుంటుంది.

ప్రాణమూ, అపానమూ కలిసి వొదలకండా ఆత్మాగ్ని వెలిగిస్తూ వుంటాయి. మలమూత్రాలు బహిర్గతం కావడానికి అపానం

కారణం. ఉదానం కర్మబలయత్నకారి. భూతాత్మభావం ప్రాణం. ప్రాణమూ, అపానమూ, అగ్ని — వీటి సహాయంతో అన్నరసం ఆకర్షించి అన్నిధాతువులూ * పోషిస్తుంది సమానం. ప్రాణమూ, అపానమూ వీటితో కూడుకుని, దేహమంతటా చరిస్తూవున్న అగ్నే జీవాత్మ. నీటిలో తామరాకులాగ దేహంలో వుండీ కూడా అంటకండా వెలుగుతూన్న ఈ జీవాత్మే పరమాత్మ. చేతనంలేని శరీరం చైతన్యవంతం చేస్తుంది జీవాత్మ. ఇది పరమయోగులు కనిపెట్టిన రహస్యం. వాయురహస్యం తెలిసిన మునులు అభ్యాసం చేసి, జీవాత్మని శిరస్సులో బంధించి వుంచుతారు.

'చేతనంలేని క్షేత్రం (దేహం) చేతనవంతం చేస్తాడు జీవాత్మ. జ్యోతిర్మయుడతడు. అతడే పరమాత్మ. అతడే ముల్లోకాలూ కల్పించిన సుప్రసిద్ధుడు. నాశనంలేనివాడు. భూతాల్లో వెలిగే ఆభూతాత్మణ్ణి అద్వైతబుద్ధికల జ్ఞానులు మాత్రం సూక్ష్మధర్మంతో తెలుసుకుంటారు. జ్ఞాని అయిన మహాత్ముడు శుభాశుభకర్మల జోలికి పోనేపోడు. సుఖమే అను, దుఃఖమే అను — రెండూ వొక్కలాగే చూస్తాడు. అలాంటి పుణ్యాత్ముడు ఏంచెయ్యాలో చెపుతాను, విను.

నిత్యమూ నియమంప్రకారం తినాలి. ఇంద్రియాలు జయించాలి. రాత్రి తొలిభాగమూ, కడపటిభాగమూ యోగధారణతో వుండాలి. అప్పుడే జ్ఞానదీపంతో జీవాత్మని తనలో చూస్తాడతడు. అమృతమయత్వమూ పొందుతాడు.

'ముఖ్యంగా వొకమాట. కామమూ, క్రోధమూ ఈ రెంటి విషయంతో మాత్రం బహుజాగ్రత్తగా వుండాలి. జ్ఞానులికి ఇదే సర్వదా క్షేమకరమయిన మార్గం.'

---

* కొవ్వు, రక్తమూ, మాంసమూ, మెదడూ, ఎముకలూ, మూలుగూ, శుక్రమూ — ఈఏడూ దేహంలోని ధాతువులు.

'పురుషుడు ఎప్పుడూ కర్మచేస్తూ వుండాలి. కాని, కర్మఫలం మాత్రం విడిచిపెట్టాలి. కోర్కెలువొదిలిపెట్టడమే యోగాల్లోకల్లా ఉత్తమయోగం. ఈజ్ఞానం లక్ష్యంగాకలవాడే నిజమయిన బ్రాహ్మడు.

'జీవితం క్షణభంగురమైంది. ఇది తెలుసుకోవాలి. ప్రపంచంలో ఎవ్వరినీ చెడ్డగా భావించకూడదు. అందరినీ స్నేహభావంతోనే చూడాలి. ఇతర్ల దగ్గిరనించి ఏదీ పుచ్చుకోకూడదు. ఇలా దయాస్వభావుడూ, నిత్యతపస్వీ, నిత్యతృప్తుడూ, క్రోధంలేనివాడూ అయిన బ్రాహ్మడు బ్రహ్మత్వం పొందుతాడు.

'నువ్వు అడిగిన ధర్మాలు అన్నీ సంక్షేపంగా చెప్పాను. ఇంకా ఏమిటి వినాలని వుందో చెప్పు' అన్నాడు ధర్మవ్యాధుడు.

'వినవలిసినవి అన్నీ విశదంగా విన్నాను. నా కళ్ళు విడ్డట్టయింది. నువ్వు సర్వజ్ఞుడివి' అన్నాడు కౌశికుడు.

'ఈఉత్తమజ్ఞానం నాకు లభించడానికి మూలధర్మం వొకటి వుంది. అది నీకు ప్రత్యక్షంగా చూపిస్తాను. రా' అంటూ కౌశికుణ్ణి తన ఇంటిలోపలికి తీసుకువెళ్ళాడు ధర్మవ్యాధుడు.

లోపల అందమయిన నాలుగిళ్ళ భవంతి వుంది. ఒక చక్కటి మిద్దెగదిలో రకరకాల సువాసనలు గమ్ముమనిపోతున్నాయి. గది మధ్య ఉన్నతమయిన మంచి ఆసనం వేసి వుంది. ఆఆసనం మీద ధర్మవ్యాధుడి తల్లిదండ్రులు సుఖంగా కూచుని వున్నారు. వెలలేని వస్తువులు ధరించివున్నారు వాళ్ళు. కోరిన అన్నపానాలతో తృప్తులయిన్నీ వున్నారు. కౌశికుడికి వాళ్ళని చూపించి, వెళ్ళడంతోటే వాళ్ళ పాదాలికి వినయంగా నమస్కరించాడు ధర్మవ్యాధుడు. వాళ్ళ కుశలమూ అడిగాడు.

ముసిలిదంపతులు ఇద్దరూ కొడుకుని ఆశీర్వదించారు. 'నీలాంటి కన్నతండ్రి వుంటే, మాకు లోపమేమిటి బాబూ,' అన్నారు.

'నీధర్మమే నీకు శ్రీరామరక్ష నాయనా. చిరంజీవి వవుతావు. ఏలోపమూ వుండదు నీకు. నీ పుణ్యచరిత్రమూలాన మన వంశమే పవిత్రమైపోయిందోయి. నిజానికి నువ్వు ఏదో దేవతవి కాని సామాన్యుడివి కావు తండ్రీ. ఎందుకో ఏమో మనుష్యదేహం ధరించావు. త్రికరణశుద్ధిగా మున్నూటా అరవై రోజులూ పితృభక్తి సాగిస్తున్నావు. నిన్ను చెప్పాక పరశురాముణ్ణే చెప్పాలోయి. అంతే. నీతో పోల్చడానికి మరొకడు లేడు; ప్రపంచంలో' అన్నారు.

తల్లి దండ్రులికి కౌశికుణ్ణి చూపించాడు ధర్మవ్యాధుడు. 'ఈ మహాత్ముడు మనల్ని చూడాలని వచ్చాడు' అంటూ అతణ్ణి వాళ్ళకి పరిచయం చేశాడు. తగిన ఆసనమూ అదీ ఇచ్చి బ్రాహ్మణ్ణి సత్కరించారు వృద్ధులు. అతడూ వాళ్ళ క్షేమం విచారించాడు.

'వీళ్ళు నాతల్లి దండ్రులు' అంటూ కౌశికుడితో చెప్పడం మొదలు పెట్టాడు ధర్మవ్యాధుడు. 'వీళ్ళకి సేవచెయ్యడం వల్లే నాకు ఆమాత్రం జ్ఞానం లభించింది. లోకంలో అందరూ దేవతల్ని పూజిస్తారు. నాకుమాత్రం వీళ్ళే దేవతలు. ఇతర దైవం నాకు అక్కర లేదు. వీళ్ళకే నేను పళ్ళూ పువ్వులూ చందనం సమర్పిస్తాను. భక్ష్య భోజ్యాలూ నివేదిస్తాను. భార్యా బిడ్డలతో ఎప్పుడూ సేవిస్తూవుంటాను. వేదాలనూ, యజ్ఞాలనూ, వ్రతాలనూ అన్నీ వీరే నాకు. తల్లీ, తండ్రీ, గురువూ, అగ్నీ, ఆత్ముడూ — ఈఅయిదుగుర్నీ పూజించినవాడే ధర్మాత్ముడని నమ్మకం.

'ఇదిగో, ఆఇల్లాలు పతివ్రత పంపింది నిన్ను. ధర్మజ్ఞానంకోసం నాదగ్గిరికి వచ్చావు. ఆమె అనుగ్రహంవల్ల ఇన్ని నీకు చెప్పాను. చెప్పడమేమో చెప్పాను. కాని నీమీద మంచిభావంమాత్రం లేదు నాకు. చెయ్యరానిపని చేశావు నువ్వు. ఏమిటంటావా? నీతల్లీ, తండ్రీ ఎంతో వృద్ధులు. జీవితసముద్రంలో నిన్నే పడవగా నమ్ముకుని బతుకు

తున్నారు. అలాంటి తల్లిదండ్రుల్ని విడిచిపెట్టేశావు. వేదం వల్లించడం తప్ప ఇంకో చింతే లేదు నీకు. వాళ్ళ అనుమతయినా తీసుకోకండా ఇల్లు వదిలి వచ్చేశావు. ఎంత ఘోరం! నీకోసం వాళ్ళ గుండెలు పగిలిపోతున్నాయి. ఏడ్చి ఏడ్చి గుడ్డివాళ్ళే అయిపోయారు. ఇప్పుడయినా మించిపోయింది లేదు. వెంటనే వెళ్ళు. వాళ్ళ దుఃఖాగ్ని చల్లార్చు. నీ వేదాలు రుక్కుపెట్టడమూ, పుణ్యంకోసం ఈ ప్రయాసా — ఇదంతా తలిదండ్రుల సేవ చెయ్యకపోతే వ్యర్థమే అనుకో. అంచేత నామాట విను. శుభం కలుగుతుంది' అన్నాడు.

తలవంచుకున్నాడు కౌశికుడు. 'అన్నా, నువ్వు చెప్పినట్టే నడుచుకుంటాను' అన్నాడు. 'ఇవాళనించీ మా అమ్మా నాన్నే నాకు దైవం. వాళ్ళ సేవలో రవంతా లోపం రానియ్యను. నిజంగా నాదే భాగ్యం. నీ స్నేహం కలిగింది. బ్రహ్మానందంగా వుంది నాకు. ఇంక నాకు శుభం కలగడంలో సందేహ మేముంది? పాపం బరువు నానెత్తిని పడకండా నన్ను ప్రబోధించావు. నాపాలిటి దేవుడివే నువ్వు.

'ధర్మమార్గం అసమానమైంది. ఎలాంటివాళ్ళకీ అందదది. పది వేలమందిలో వొక్కడయినా ధర్మపరుడు వుంటాడో వుండడో. అందులో సనాతనమయిన ధర్మం నీలాగ నిష్ఠతో అనుష్ఠించేవాడు వొకడయినా వుంటాడంటే నమ్మను. సుగుణాలపుట్టవి నువ్వు. నిన్ను శూద్రుడు అని అంటే పాపం. నీ చరిత్రమే అద్భుతం. అన్నా, భూత భవిష్య ద్వర్తమానాలు యావత్తూ నీకు తెలుసు కదా! ఇంత మహనీయుడివి, ఇలా పుట్టడంలో ఏమిటి కారణం?' అన్నాడు.

'నువ్వు ఏది అడిగినా చెపుతాను' అన్నాడు ధర్మవ్యాధుడు. 'అలా చెప్పడం నాకర్తవ్యం కూడాను. పూర్వజన్మంలో నేనొక బ్రాహ్మణ్ణి. పుణ్యచరిత్రుణ్ణి. వేదాలూ, వేదాంగాలూ క్షుణ్ణంగా చదువుకున్నవాణ్ణి. నాకు వొక రాజపుత్రుడు స్నేహితుడుగా వుండే

వాడు. అతడి సాంగత్యంమూలాన ధనుర్వేదం కూడా అభ్యసించాను. అతడు వొకనాడు వేటకని బయలుదేరాడు. నేనూ అతడితో వెళ్లాను. అడివిలో ఎన్నోమృగాలు వేటాడుతున్నాం. ఇంతలో పొరపాటున, తుప్పలచాటున వున్న వొక మునీశ్వరుడి దేహం దూసుకుపోయింది నాబాణం. వెంటనే, హా అంటూ పడిపోయా డతడు. చప్పున పరిగెత్తాను నేను. బాణం దుసెళ్లిపోయి పొర్లుతున్నాడు ముని. నిలువునా నాప్రాణాలు ఎగిరిపోయినట్టయాయి. ఓదార్చబోయాను. కోపంతో శపించా డతడు. 'బ్రాహ్మడివయిన్నీ పాపానికి వొడిగట్టుకున్నావు. కిరాతుడిలా ప్రవర్తించావు. అంచేత, కిరాతుడివయి పుడతావు' అన్నాడు.

'ఎరక్క తప్పుచేశాను' అని కాళ్ళావేళ్ళా పడ్డాను నేను. 'క్షమించు. ఈ పాడుజన్మలో పడవెయ్యకు నన్ను?' అంటూ ప్రార్థించాను. కొంతసేపటికి జాలికలిగింది మునికి. 'నామాట తప్పదు. అయితే, కిరాతుడివై పుట్టినా, ధర్మంమాత్రం స్పష్టంగా తెలుస్తుంది నీకు. తల్లినీ, తండ్రినీ భక్తితో సేవిస్తావు. వాళ్ళని సంతోషపెడతావు. పితృసేవమూలాన పూర్వజన్మంకూడా జ్ఞాపకం వుంటుంది నీకు. తరవాతజన్మలో బ్రాహ్మడివై పుడతావు' అని అనుగ్రహించాడు.

'నెమ్మదిగా అతడిదేహంలోంచి బాణం వూడపెరికాను. భద్రంగా ఆశ్రమం చేర్చాను. నాభాగ్యంవల్ల అతడికి ప్రాణాపాయం మాత్రం రాలేదు. బతికిపోయాను. ఇదీ నా పూర్వచరిత్ర. నా స్వయంకృతాపరాధమే నన్ను ఈజన్మ ఎత్తించింది. ఏం చెయ్యనూ' అన్నాడు.

'అన్నా, అలా విచారపడకు' అన్నాడు కౌశికుడు. నిజానికి నీది నీచజన్మ కానే కాదు. ఇలాంటి జన్మా, ఇలాంటి చరిత్రా – ఇది ఆశ్చర్యమయిన విషయం. ఎక్కడా నేను కనీవినీ వుండలేదు. మరో జన్మలో ఉత్తమబ్రాహ్మణ్ణవుతా నంటున్నావు. మరోజన్మదాకా

ఎందు కంటా. పుణ్యాచరిత్రుడివి. ఈజన్మలోనే ఉత్తమ బ్రాహ్మడివి. ఏమంటావా? చెడ్డనడత కలవాడు బ్రాహ్మడికి పుట్టినా, అతడు శూద్రుడే. శూద్రుడే ఏమిటి? అంతకంటే నీచుడే అవుతాడు. సత్యమూ, శౌచమూ, ధర్మమూ — ఈగుణాలుకలవాడు శూద్రుడికి పుట్టినా, అతడు ఉత్తమబ్రాహ్మడే అవుతాడు. ఇదే మునుల మతమున్నూ.

'ఇంకోమాట, మంచిచేస్తే మేలూ, చెడ్డచేస్తే కీడూ రావడం తప్పనిసరి. వాటివల్ల కలిగే సుఖదుఃఖాలు రెంటినీ వొక్కలాగే చూస్తారు బుద్ధిమంతులు. దేహవ్యాధికి మందూ మాకూ ఉపయోగించినట్టే, ధర్మకర్మలుచేసి మనోవ్యాధి నివారించుకుంటారు వాళ్ళు. సర్వమూ సాత్వికదృష్టితోనే చూస్తారు. ప్రియమైనవి పోవడం, అప్రియమైనవి సంభవించడం తరుచు జరుగుతూనే వుంటుంది. వీటి మూలాన మూఢులికి మాత్రం హృదయతాపం వదలదు. మండుతూనే వుంటుంది. ఎంతవిచారకరమైన పరిస్థితివచ్చినా, దుఃఖించకూడదు. దేనికీ సంతోషించడమూ తగదు. అందుకనే, గతించిన దానికీ రాబోయేదానికీ దేనికీ దుఃఖించరు పెద్దలు. ఎప్పుడూ ఆనందంగానే వుంటారు. దుఃఖంవల్ల తేజోహీను డయిపోతాడు మనిషి. ఆత్మహితమయిన కార్యానికి పనికిరాకండా పోతాడు. కనక, దుఃఖాలకి దూరంగా వుండాలి. కర్తవ్యకర్మ చేస్తూ వుండాలి. అపుడే శుభం కలుగుతుంది' అన్నాడు.

'అవును. నువ్వు చెప్పిందే ఆదర్శంగా పెట్టుకుని నడుస్తున్నాను" అన్నాడు ధర్మవ్యాధుడు. 'నిజం. నామనస్సులో దుఃఖంఅన్నదిలేనేలేదు. "ముందటికి అంతా మంచిదే అవుతుంది అన్న నమ్మకం నాకు దృఢంగా వుంది' అన్నాడు.

'పుణ్యమూర్తివి. అన్నిటా కృతార్థుడివి. నీపరిచయంవల్ల ఎంతో ధర్మం తెలుసుకున్నాను. ఇక వెళ్ళివస్తాను. అనుమతించు,

అని అతణ్ణి ప్రదక్షిణంచేసి సెలవుతీసుకున్నాడు కౌశికుడు. తిన్నగా తన తల్లిదండ్రుల దగ్గిరికి వచ్చేశాడు. అవాళనించీ వాళ్ళని ఎంతో భక్తితో సేవించడం మొదలుపెట్టాడు. చివరికి కృతార్థుడూ అయాడు.

ధర్మరాజా, నువ్వు అడిగిన దానికి పతివ్రతమాహాత్మ్యమూ, పితృశుశ్రూషా, తక్కువజాతివాడు ధర్మం ఆచరించే ఉపాయమూ చెప్పాను. ఇంకా ఏమిటి తెలుసుకోవాలని వుందో అడుగు" అన్నాడు మార్కండేయముని.

"అగ్నిదేవుడు పూర్వం ఎంతో తపస్సు చేశాడని విన్నాను. అతడు అలా తపస్సు చేయవలిసిన అగత్యం ఏమివచ్చింది? అంగిరసుడు అగ్ని అయాడుట! ఎంచేత? అగ్నులు ఎంతమంది? దయచేసి సెలవియ్యి" అన్నాడు ధర్మరాజు. మార్కండేయుడు చెప్పాడు.

అగ్నివంశం

ఒకసారి అగ్నిదేవుడికి దేవతలమీద మహాకోపం వచ్చింది. దానిమీద, అతడు హవ్యాలూ అవీ పుచ్చుకోడం మానేశాడు. అడివికి వెళ్ళిపోయాడు. బాగా చిక్కిపోయి, ఎంతోకాలం ఘోరమయిన తపస్సు చేసుకుంటూ కూచున్నాడు. కొన్నాళ్ళయాక, అతడికి హాక బెగులుపుట్టింది. 'ఇలా నేను అడివిలో కృశించిపోతూ, వెలగకండా వున్నాను. ప్రపంచంలో పనులన్నీ ఆగిపోతాయికదా! దీనికి బ్రహ్మ వూరుకోడు. మరొకర్ని అగ్నిగా నిలబెడతాడు. అంచేత నేను ఇక్కడవుండిపోతే ఎలాగ? వెంటనే వెళ్ళాలి' అనుకున్నాడు. తపస్సు కట్టిపెట్టాడు. తనస్థానానికి తాను ప్రయాణమయాడు.

అగ్ని అనుకున్నట్టే అయింది. అతడు అలిగి వెళ్ళిపోవడంతోటే, అతడి స్థానంలో అంగిరసుణ్ణి నిలబెట్టాడు బ్రహ్మ. అగ్ని వచ్చి చూసేసరికి మూడులోకాలికీ అగ్నిగా అతడిస్థానంలో వెలుగు

తున్నాడు అంగిరసుడు. ఎంతో అంత తపోవంతుడు అంగిరసుడు. అంచేత ఎంతో తేజస్సుతో ప్రకాశిస్తున్నాడు. భయపడిపోయాడు అగ్ని. వచ్చినదారినే తలవంచుకుని వెనక్కి వెళ్ళిపోయాడు.

అది చూశాడు అంగిరసుడు. చప్పునవెళ్ళి ఆహ్వానించాడు. అగ్నిభట్టారకా, పవిత్రుడివి నువ్వు. మూడులోకాలూ పూజించాయి నిన్ను. చీకట్లువెళ్ళగొట్టి ప్రకాశించావు నువ్వు. మొదటి అగ్నిగా నిన్నే ప్రతిష్ఠించాడు బ్రహ్మ. నీస్థానంలో నిలవడానికి నేను తగను. దయచెయ్యి. నీస్థానం నువ్వు స్వీకరించు. సందేహించకు' అన్నాడు.

'అది సరికాదు' అన్నాడు అగ్ని. నాకీర్తి లోకంలో మాసేపోయింది. ప్రపంచమంతా నిన్నే పూజిస్తోం దిప్పుడు. అంచేత నువ్వే తగినవాడివి. నేను తగను. కావాలంటే, నేను రెండోఅగ్నిగా వుంటాను. ప్రజాపత్యఅగ్నినై నడుచుకుంటాను. నువ్వు ప్రథమాగ్ని పదంలో వుండు' అన్నాడు.

'దేవా, ఇలా నిష్ఠురంగా నిరాకరించకు' అన్నాడు అంగిరసుడు. 'ప్రథమాగ్నిపదవి నువ్వే స్వీకరించు. నన్ను నీప్రథమపుత్రుడిగా ఆదరించు' అన్నాడు.

చివరికి సమ్మతించాడు అగ్ని. అలా అంగిరసుడు అగ్నిదేవుడి తొలికొడుకయాడు. అగ్నితో సమానరూపంకలిగి ప్రకాశించాడు. అంగిరసుడి భార్య శివ. శివగర్భంలో అంగిరసుడికి బృహత్కీర్తీ బృహజ్జ్యోతీ బృహద్బ్రహ్మా బృహన్మనసుడూ బృహన్మంత్రుడూ బృహద్భాసుడూ బృహస్పతీ అని ఏడుగురు కుమారులూ, భానుమతీ రాగా సినీవాలీ అర్చిష్మతీ హవిష్మతీ మహిష్మతీ మహామతీ అని ఏడుగురు కుమార్తెలూ కలిగారు. ఇందులో బృహస్పతికి సంయుడు కలిగాడు. సంయుడు ఎంతో గుణవంతుడు. యజ్ఞాల్లో అతడే ప్రథమ హవిస్సు గ్రహిస్తాడు. సంయుడిభార్య సత్య. ఈమెకి భరద్వాజుడూ,

భరతుడూ అని ఇద్దరు కొడుకులు పుట్టారు. భరతుడికి భారతుడు అని వొక కొడుకూ, భారతి అని వొక కూతురూ పుట్టారు. భారద్వాజుడి భార్య వీర. ఈమెకి వీరుడు అని వొక కుమారుడు కలిగాడు. వీరుడి భార్య సరయువు. సరయువు కొడుకు భానుడు. భానుడికొడుకు నిశ్చ్యవనుడు. అతడి కొడుకు నిష్కృతి. పాపాత్ములైన మానవులు అతణ్ణి సేవించి పాపవిముక్తు లవుతారు. అంచేతే అతడిపేరు నిష్కృతి అయింది. నిష్కృతికొడుకు రుజస్కరుడు. అతడి కుమారుడు క్రోధుడు. క్రోధుడు మంచి తేజశ్శాలి. క్రోధుడి కుమారుడు రుజుడు. రుజుడికి స్వాహా అని వొక కూతురూ, కాముడు అని వొక కొడుకూ పుట్టారు. కాముడికి అమోఘుడు కలిగాడు. అమోఘుడికి ఉత్థుడు పుట్టాడు.

ఇలా వుండగా, కాశ్యపుడూ, వాశిష్ఠుడూ, ప్రాణుడూ, ఆంగిరసుడూ, చ్యవనుడూ అని అయిదుగురూ తేజశ్శాలి అయిన కొడుకు కావాలంటూ అనేకసంవత్సరాలు ఓంకారం స్మరణచేశారు. ఘోరమయిన తపస్సూ చేశారు. చివరికి తేజశ్శాలిఅయిన చక్కని కుమారుడు కలిగాడు వాళ్ళకి. అచ్ఛమయిన అగ్నిచాయ అతడి శిరస్సు. స్ఫటికంలాంటి బాహువులు. బంగారమే బంగారం కళ్ళూ, చర్మమున్నూ. తొడలు మాత్రం నలుపు. ఆకుమారుణ్ణి చూసి లోకాలు యావత్తూ ఆశ్చర్యపోయాయి. అలా పుట్టిన ఆఅగ్ని పంచజనప్రభవుడు (అయిదుగురికి పుట్టినవాడు) కనక, పాంచజన్యుడని పేరుపడ్డాడు.

పదివేలసంవత్సరాలు తపస్సుచేశాడు పాంచజన్యుడు. శిరస్సులో బృహద్రథంతరులు అనేవాళ్ళని పుట్టించాడతడు. మొహంలోంచి హరినీ, నాభినించి శివుణ్ణీ, బలంవల్ల ఇంద్రుణ్ణీ, ప్రాణాల్లోంచి వాయువునీ, బాహువుల్లోంచీ. పళ్ళల్లోంచీ విశ్వభూతాల్నీ సృజించాడు.

తపుడు అని మరో అగ్ని ఎప్పుడూ తపస్సులోనే వుండేవాడు. పదిహేనుమంది కుమాళ్ళని కన్నాడతడు. అందరూ ఘోరమయిన తేజోవంతులు. కపటవృత్తికలవాళ్ళు. అందులో భీముడూ, అతిభీముడూ, భీమబలుడూ, బలుడూ, అతిబలుడూ — ఈ అయిదుగురూ ఒకటి. సుమిత్రుడూ, సుమిత్రవరుడూ, మిత్రజ్ఞుడూ, మిత్రవర్ధనుడూ, మిత్రవర్మా — ఈ అయిదుగురూ వొకటి. సువీరుడూ, ప్రవీరుడూ, సుకేతుడూ, సువర్చసుడూ, సురహంతా అని అయిదుగురూ వొకటి. ఇలా మూడుజట్లు అయి యజ్ఞాల్లో యజమానుల యజ్ఞఫలం అపహరించడం వీళ్ళ పని. అందుకనే వీళ్ళశాంతికని, యజ్ఞాల్లో అగ్నిచయనం చేస్తారు. వేదాల్లో చెప్పిన అగ్నిచయనాలవల్లా, భయంకరమయిన పక్షాఘాతాలవల్లా, బ్రాహ్మల మంత్రఘోషలవల్లా యజ్ఞభూమిదగ్గిరికి రాలేరు వీళ్ళు.

ఈ పదిహేనుమంది మాత్రమే కాదు. మరి అయిదుగురు కుమాళ్ళు కూడా వున్నారు తపుడికి. అన్నియజ్ఞాల్లోనూ భాగం భుజిస్తారు వాళ్ళు. ఈ అయిదుగురిలో పెద్దవాడు వైశ్వానరుడు. చాతుర్మాశ్యవిధుల్లో ఇంద్రుడితో కలిసి పూజింపబడతాడితడు. రెండోవాడు విశ్వపతి. యావద్విశ్వానికీ ప్రభువు. మూడోవాడు విశ్వకుడు. విశ్వానికి ఆత్మ. నాలుగోవాడు విశ్వభుక్కు. ఇతడే ప్రాణులు భుజించిన ఆహారం పక్వంచేస్తాడు. అయిదోవాడు గోపతి. సమస్త ధర్మకార్యాలికీ హేతువయిన వాడితడు.

భానుడికి సోముడికూతురు బృహద్భాస గర్భంలో బలదుడూ మన్యుడూ ధృతిమంతుడూ అగ్రయణుడూ అగ్నీ సోముడూ అని ఆరుగురు కుమాళ్ళూ, నిశ అని వొక కూతురూ కలిగారు.

తపఃఫలాలు యావత్తూ నిర్వహించడంకోసం ఇంద్రుడు మనువు అని వొకకొడుకుని కన్నాడు. భానుడి కూతురు నిశని

ఈమనువు పెళ్ళాడాడు. ప్రాజాపత్యు డనిపించుకున్నాడు. ఉత్త మోత్తములయిన బ్రాహ్మలచేత పూజించబడ్డాడు.

ఇలా ఇన్ని విధాలయిన అగ్నులూ అన్ని విధాల ధర్మక్రియలకీ సాధకులై ప్రకాశించారు. దక్షిణాగ్ని మొదలయిన అగ్నులు గాలి వీవడంవల్ల పరస్పరం రాపాడి నప్పుడూ, రజస్వలాస్పర్శ మొదలయిన వాటివల్ల సంకరం పొందినప్పుడూ, మృతజాతకాది సంస్పర్శ కలిగి నప్పుడూ ప్రాయశ్చిత్తంకోసం అష్టాకపాలేష్టి * చెయ్యాలి.

ఆపుడు అనే అగ్నిభార్య ముదిత. అసమాన మయిన అంద కత్తె ఆమె. అపారమయిన తేజశ్శాలిని. అగ్ని అని వొక కుమారుణ్ణి కన్నదామె. మూడులోకాల కార్యతంత్రాలు యావత్తూ నిర్వహిం చాడు అగ్ని. హవ్యాలు మోసుకుపోయి, దేవేంద్రుడూ మొదలయిన దేవతలికి అందిచ్చేవాడు. వాళ్ళని సంతోషపెట్టేవాడు. క్రమంగా హవ్యాలు ఎంతోఅంత బరువయిపోయాయి. ఆబరువు మోయలేక పోయా డతడు. ఒకనాడు అధర్వుడుఅనే అగ్నిదగ్గిరికి వెళ్ళాడు. 'నేను దుర్బలుణ్ణయిపోయాను. ఇకముందు హవ్యాలు పట్టుకువెళ్ళి దేవత లికి నువ్వు ఇయ్యి' అని నెమ్మదిగా చెప్పాడు. అలా అధర్వుణ్ణి నియ మించి, తాను సముద్రంలో వెళ్ళి దాక్కున్నాడు.

దానిమీద అతణ్ణి వెదకడం ప్రారంభించారు దేవతలు. సముద్ర మంతా గాలించారు. అగ్ని ఫలానాచోట దాక్కున్నాడని సముద్రం చేపలు దేవతలికి చెప్పేశాయి. దాంతో చేపలమీద అపరిమితమయిన కోపం వచ్చింది అగ్నికి. 'మనుష్యులు దయా దాక్షిణ్యం లేకండా మిమ్మల్ని చంపుకుతింటారు' అని వాటిని శపించాడు.

అగ్ని దొరికిపోవడంతోటే అతడిచుట్టూ చేరారు దేవతలు. 'ఎప్పటిలాగే మాకు హవ్యాలు తెచ్చిపెట్టు' అంటూ అతణ్ణి వెయ్యి

* ఎనిమిది మట్టిపాత్రలతో చేసే యజ్ఞం.

విధాల ప్రార్థించారు. ఎంతకీ సమ్మతించలేదు అగ్ని. ప్రార్థించడం మానలేదు దేవతలు. విసిగిపోయాడు అగ్ని. తునకి శరీరం విడిచి పెట్టేశాడు. మృతదేహం దేవతలముందు పడేసి, తాను భూమిలో ప్రవేశించాడు. ఆ మృతదేహం చీములోంచి గంధకం పుట్టింది. దుమ్ముల్లోంచి దేవదారువు పుట్టింది. శ్లేష్మంలోంచి స్ఫటికం పుట్టింది. పిత్తంలోంచి మరకతం పుట్టింది. వాతంలోంచి నల్లరాయి పుట్టింది. చర్మంలోంచి అభ్రకమూ, సన్ననరాల్లోంచి పగడమూ పుట్టాయి.

అలా భూగర్భం ప్రవేశించి ఘోరమయిన తపస్సు ప్రారంభించాడు అగ్ని. అపుడు భృగువూ, అంగిరసుడూ మొదలయిన మహా మునులు వచ్చి, తమ తపోబలంవల్ల అగ్నిని సంతృప్తిపరిచారు. దాని మీద తేజోరూపంతో బయటికి వచ్చాడు అగ్ని. మహాతేజస్సుతో ప్రకాశిస్తూవున్న మహామునుల్ని చూశాడు. వాళ్ళ తేజస్సు భరించడం కష్టమైంది తనకి. సహించలేక, తిరిగీ సముద్రంలో మునిగిపోయాడు.

అంతతో ఆ అగ్నివిషయం వదులుకున్నారు మునులు. అథర్వాగ్నినే పూజించడం మొదలుపెట్టారు. అనేకబహుమానాలూ అతడికిచ్చారు. దేవతలకి సక్రమంగా హవ్యాలు మోసుకు వెళ్ళేవాడు అథర్వుడు. దేవతలూ తృప్తిపడుతూవచ్చారు. అది చూసి సహించలేకపోయాడు అగ్ని. సర్వభూతాలూ చూస్తూవుండగా సముద్రంలోంచి పైకి వచ్చాడు. ఎప్పటిలాగే లోకకళ్యాణంకోసం హవ్యాలు మోసుకువెళ్ళడానికి అంగీకరించాడు.

"మహారాజా, ఇలా అగ్నివంశం అనేకశాఖలుగా ప్రకాశించింది. పూజనీయమూ అయింది. అయితే అగ్నులు ఎందరయినా, వారి ఆత్మల్లోని తేజస్సు మాత్రం ఒక్కటే."

అగ్నివంశం కథ విన్నాక, "మహామునీ, అగ్నికీ కృత్తికలకీ శివుడికీ కుమారస్వామి పుట్టాడంటావు కదా, అదేమిటో సెలవియ్యి" అని అడిగాడు ధర్మరాజు. మార్కండేయుడు చెప్పాడు.

కుమారస్వామి కథ

పూర్వం దేవతలికీ రాక్షసులికీ ఘోరంగా యుద్ధం జరిగింది. ఆ యుద్ధంలో దేవతలు ఓడిపోయారు. దేవగణాల్తో కూడా పారిపోయాడు దేవేంద్రుడు. 'దేవసైన్యం నడిపించి, రాక్షసుల్ని గెలవగల సేనానాయకుడు ఎక్కడ దొరుకుతాడు?' ఈ ఆలోచనతో మానస పర్వతంమీదికి వెళ్ళాడు. అక్కడ ఒంటరిగా ఆలోచిస్తూ కూచున్నాడు.

ఇంతలో ఒక స్త్రీ ఏడుపు వినవచ్చిందతడికి. 'రక్షించండి. రక్షించండి. రాక్షసుడు ఎత్తుకపోతున్నాడు నన్ను. విడిపించండి. ఎవ్వరూ లేరా? దయచూడండి!' — స్పష్టంగా ఇంద్రుడి చెవిలో పడింది ఏడుపు. గుండెల్లో కలిచినట్టు అయిందతడికి. 'భయపడకు. వస్తున్నాను' అంటూ ఏడుపు వినవచ్చినదిక్కు పరిగెత్తాడు. పది అడుగులు వేశాడో లేదో భయంకరుడయిన రాక్షసుణ్ణి చూశాడు. రాక్షసుడి చేతిలో పెద్ద గద వుంది. పే—ద్ద నల్లమేఘంలా వున్నాడతడు. మెరుపు తీగలాంటి ఒక అమ్మాయిని ఎత్తుకుని ఆకాశమార్గంలో పారిపోతున్నాడు. అతడి పేరు కేశి. అతడి రౌద్రాకారం చూస్తేనే అర్థమవుతూ వుంది, అతడు ఎంత ఉద్దండుడయిందీన్నీ.

ఒక్క వూపుని వెళ్ళి అడ్డం నిలిచాడు దేవేంద్రుడు. 'దుర్మార్గుడా విడిచిపెట్టు, ఈమెని. లేదా చూడు, కొండలు చెండిన వజ్రాయుధమిది. నీలాంటి పెద్దపెద్ద రాక్షసుల రక్తం తాగి బలిసి వుంది' అంటూ అటకాయించాడు. చలించలేదు కేశి. 'హు' మ్మంటూ ఎదురు తిరిగాడు. గదతీసి దేవేంద్రుడి మీదికి విసిరాడు. వజ్రాయు

ధంతో దాన్ని ముక్కలు చేసేశాడు దేవేంద్రుడు. ఒక కొండ శిఖరం విరిచి విసిరాడు కేశి. వజ్రాయుధంతో దాన్ని వొకవేటు వేశాడు ఇంద్రుడు. ఆకాశం ప్రతిధ్వనించింది దెబ్బకి. గుండపిండయి కిందపడింది కొండశిఖరం. ఈ రెండూ వ్యర్థం కావడంతోటే జంకేశాడు కేశి. అమ్మాయిని వొదిలిపెట్టేసి వెనక్కిచూడకండా కాళ్ళకి బుద్ధిచెప్పాడు.

అమ్మాయి దగ్గిరికి వచ్చి నెమ్మదిగా అడిగాడు ఇంద్రుడు : 'ఎవరి పిల్లవి? వీడి కెలా చిక్కావు?' — అని. 'ప్రజాపతి అరిష్టనేమి కూతుర్ని' అంది ఆమె. 'దేవసేన అంటారు నన్ను. మా అక్క దైత్యసేన. మా ఇద్దరమూ మానాన్నగారి నడిగి, చెలికత్తెలతో సహా ఇక్కడ మానసపర్వతం లోయల్లో విహరించడానికి వచ్చాం. మమ్మల్ని చూసి ఈనీచుడికి వికారమెత్తింది. మాటిమాటికీ మా దగ్గిరికి వచ్చి, వాడి వొయ్యారమంతా వొలకపొయ్యడం మొదలు పెట్టాడు. మమ్మల్ని వల్లో వేసుకోడానికి చెప్పరాని చిన్నెలన్నీ చేశాడు. వాడి చేష్టలూ అవీ మా అక్కయ్యకి నచ్చాయి. నాకు మాత్రం అసహ్యం వేశాయి. మా అక్కయ్యని లేవదీసుకుపోయాడు వాడు. అంతతో పీడావొదిత్తే బావుండిపోను. ఇష్టం లేనిదాన్ని, నన్నూ ఎత్తుకుపోవడం మొదలుపెట్టాడు. మీారు లేకపోతే నాగతి ఏమయేదో ఏమో!' అంది కళ్ళనీళ్ళు తుడుచుకుంటూ.

'ఐతే, నువ్వు నాకుచెల్లివి' అన్నాడు దేవేంద్రుడు—'మాఅమ్మా మీాఅమ్మా దక్షుడి కూతుళ్ళు. పింతల్లి పెత్తల్లి బిడ్డలం. నేను దేవేంద్రుణ్ణి. కోరుకో. నీ కో వర మిస్తాను.'

'అన్నా, పౌరుషశాలి అయిన భర్త కావాలి నాకు', అంది దేవసేన — 'ఏమంటావా? మానాన్నగారు వొకనాడు నన్నులాలిస్తూ అన్నారు. 'అమ్మాయీా, మహాపౌరుషవంతుడయిన భర్తని పెళ్ళాడతావు నువ్వు' అని. దేవతలూ, దానవులూ ఎవ్వరూ గెలవలేకపోవాలి.

మూడులోకాలూ పిడికిల్లో పట్టగలగాలి. నీకు స్నేహితుడూ అయి వుండాలి. అలాంటి భర్త కావాలి నాకు. ఈ వాక్కు వరం అనుగ్రహించు. చాలు.'

'అలాంటివాడు ఎవడు? ఎవడు ఈమెకి భర్త అవుతాడు?— ఆలోచించాడు దేవేంద్రుడు. ఆమె 'భర్తకావాలి' అన్న ముహూర్తం రౌద్రముహూర్తం. * సూర్యచంద్రుల సంగమకారణమయిన అమావాశ్య ఆరంభం. ఉదయసంధ్య రక్తం వొలకపోసినట్టు వుంది. దాని ప్రతిబింబంతో సముద్రం ఎరుపెక్కివుంది. అదంతా సంకులమయిన దేవాసురయుద్ధంలా కనిపిస్తోంది. అక్కడే ఎర్రటిసూర్యుడు పొడుచుకు వస్తున్నాడు. అప్పుడే భృగువూ, అంగిరసుడూ మొదలయిన మునులు వేలుస్తూవున్న హవ్యాలు మోసుకుని అగ్ని సూర్యమండలం ప్రవేశిస్తున్నాడు.

చూశాడు దేవేంద్రుడు. 'సూర్యచంద్రులు కలుసుకుంటున్నారు. రౌద్రముహూర్త మిది. అంచేత సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, అగ్ని — ఈముగ్గురి తేజస్సుతో జన్మించినవాడు ఈమెకి భర్త అవుతాడు' అని నిశ్చయించుకున్నాడు. ఆలస్యం చెయ్యకండా ఆమెని వెంటపెట్టుకుని బ్రహ్మదగ్గిరికి వెళ్ళాడు. 'దేవా, ఈ దేవసేనకి తగిన భర్తని ప్రసాదించు' అంటూ చేతులు జోడించాడు.

'మహాప్రతాపశాలి ఈమెకి భర్త అవుతాడు' అన్నాడు బ్రహ్మ. 'మూడులోకాలూ రక్షిస్తా డతడు. అతడే నీ ఆపదలూ తొలిగిస్తాడు. దేవసైన్యానికి నాయకుడూ అవుతాడు' అన్నాడు. సంతోషించాడు దేవేంద్రుడు. బ్రహ్మదగ్గిర సెలవుతీసుకుని వచ్చేశాడు.

---

* సూర్యోదయం ముందు అరజాములో రెండు ముహూర్తాలు. మొదటిది బ్రాహ్మముహూర్తం. రెండోది రౌద్రం. — పరాశరుడు.

బ్రహ్మమాటప్రకారం దేవసేనని భద్రంగా వుంచాడు. ఇది ఇలా వుండగా —

వశిష్ఠుడూ మొదలయిన సప్తరుషులు అమావాస్యహోమం ప్రారంభించారు. యావన్మంది దేవతలూ హవిర్భాగాలు పుచ్చుకోవడానికి సంసిద్ధులయారు. ఆహవనీయంద్వారా ఆహుతు డయాడు అగ్ని. మును లిచ్చిన ఆహుతులు తీసుకుపోయి దేవతలికి క్రమంగా అందించడం మొదలుపెట్టాడు.

సప్తరుషుల భార్యలు ఏడుగురూ బాగా స్నానాలు చేశారు. మంచిమంచి చీరెలు కట్టుకున్నారు. వస్తువులూ అవీ పెట్టుకుని బాగా ముస్తాబయారు. హోమం జరుగుతూవున్నంతసేపూ వచ్చి, వాళ్ళ భర్తలికి పరిచర్య చేస్తూవచ్చారు.

వాళ్ళ నవ్వు మొహాలూ, మెరిసే సోగకళ్ళూ, వొయ్యారం నడకలూ, సన్నని నడుములూ, పొట్టలమీది ముడతలూ, పికపిక లాడుతూవున్న పెద్దపెద్ద స్తనాలూ చూసి, విలవిలలాడిపోయాడు అగ్ని. పూర్తిగా కామాతురుడే అయిపోయా డతడు. అతడి శరీరం అతడి స్వాధీనం తప్పిపోయింది. మళ్ళించుకో లేకపోయాడు మనస్సు. వాళ్ళ కోసమని గార్హపత్యకుండలో ఆవేశించాడు. వాళ్ళు తన దగ్గిరికి రావాలంటూ గుటకలు మింగేవాడు. వాళ్ళుకొంచెం దగ్గిరికి వచ్చారో జ్వాలాహస్తాలతో ఇట్టే వాళ్ళని తాకేవాడు. కౌగిలిలోకి లాక్కోవాలనుకునేవాడు. గుండె దడదడలాడి, కళవిళపడిపోయేవాడు.

అంతలో రుషుల హోమక్రియయావత్తూ సమాప్తమైపోయింది. అగ్ని ఆశ అడియాస అయిపోయింది. భరించలేకపోయా డతడు. రుషుల భార్యల సంగమం దొరకందే అతడిప్రాణాలు నిలిచేటట్టు లేవు. ఎవ్వరూ లేని అడివిలోకివెళ్ళి బాధపడుతూ కూచున్నాడు. రుషుల భార్యలు ఎలాగూ చిక్కరు. వాళ్ళు చిక్కందే ప్రాణాలు దక్కవు.

ఏం దారి? ఇక మరణమే శరణ్యం అనుకున్నాడు. ఒక నదివొడ్డుకి వెళ్ళి ఆత్మహత్య చేసుకోడానికి సిద్ధపడ్డాడు.

ఇదంతా తొలినించీ కనిపెడుతూనే వుంది, అతడిభార్య స్వాహాదేవి. కార్యం మించివచ్చిం దనుకుంది. భర్తకి సంతోషం కలిగేట్టు వొక ఉపాయం ఆలోచించింది. సప్తరుషుల్లో అంగిరసుడి భార్య శివ. ఆమెరూపం ధరించింది స్వాహా. ఒంటరిగావున్న అగ్నిదగ్గిరికి చక్కావచ్చింది. సిగ్గు అభినయిస్తూ పక్కని చేరింది. 'అపుడే మరిచిపోయూరా ?' అంటూ ముసిముసినవ్వులతో పలకరించింది. 'అంగిరుసుడి భార్యని. శివ అంటారు నన్ను. నేనూ, నాతోడి మునుల భార్యలూ రోజూ నిన్ను చూస్తూ ఇదవుతూనే వున్నాం. నీఅందమయినమూర్తి మమ్మల్ని నిలవనివ్వడంలేదంటే నమ్ము. కానైతే నీ మనస్సేమో తెలియక ఇంతవరకూ బాధపడుతూ వచ్చాం. అమావాస్యహోమంలో నువ్వు కనపరిచిన సరదాచిన్నెలవల్ల నీగుట్టు కాస్త తెలుసుకున్నాం. మాచిరకాలవాంఛ నెరవేరింది సంతోషపడ్డాం. గుబగుబలాడిపోయింది మనస్సు. క్రమంగా వొకళ్ళతరవాత వొకళ్ళం నీతో అనుభవించాలని వచ్చాం. అందరూకలిసి ముందు వెళ్ళమని నన్ను తోశారు. అంచేత, మాకోర్కె చెల్లించు. మమ్మల్ని అనుభవించు. లేదంటావా, మన్మథుడే మా ప్రాణాలు తీస్తాడు. తప్పదు' అంటూ తలవొంచుకుంది.

అరిచేతిలో స్వర్గం కనపడింది అగ్నికి. ఆదరంగా ఆమెని సందిట్లోకి తీసుకున్నాడు. అతడి మనస్సుకి నచ్చినట్టు నటించిందామె. ఆమెని అనుభవించి తృప్తిపడ్డాడు అగ్ని. అతడి వీర్యం ధరించి వెళ్ళిపోయింది స్వాహా. తక్షణం గరుడపక్షిరూపం ధరించింది. మహావేగంతో ఎగిరి శ్వేతపర్వతం చేరుకుంది. అక్కడ రెల్లుతుప్పలో వొక బంగారం కుండలో పెట్టి భర్తవీర్యం భద్రపరిచింది. క్షణాలమీద

మళ్ళీ అగ్నివున్న వనానికి వచ్చింది. ఈసారి మరో రుషిభార్యరూపం ధరించింది. సంగమానంతరం మళ్ళీ గరుడపక్షి అయిపోయి శ్వేత పర్వతం వెళ్ళింది. భర్తవీర్యం బంగారం కుండలో భద్రపరిచింది. ఇలాగే వరాసగా ఆరుగురి రుషుల భార్యల రూపంతో భర్తని సంతోష పరిచింది. వశిష్ఠుడిభార్య అరుంధతి మహాపతివ్రత. కనక ఆమెరూపం మాత్రం ధరించలేకపోయింది.

ఇలా ఆరుసార్లు సంగ్రహించిన అగ్నివీర్యంవల్ల రెల్లుతుప్పలోని బంగారం కుండలో ఆరుమొహాలతో వొక కుమారుడు కలిగాడు. పన్నెండు చేతులు అతడికి. సూర్యబింబంలా పదిదిక్కులూ వెలిగిస్తూ ప్రకాశించాడతడు. అతడే కుమారస్వామి.

శుక్ల పాడ్యమినాడు గర్భాదానం జరిగింది. విదియనాడు గర్భం వ్యక్తమైంది. తదియనాడు శరీరంమాత్రం పుట్టింది. చవితినాడు సర్వాంగాలూ సంపూర్ణమై జన్మించాడు కుమారస్వామి. పంచమి నాడు బాగా బలిసి విజృంభించాడు.

శివుడు త్రిపురసంహారంచేసిన విల్లు శ్వేతపర్వతంమీద గుప్తంగా వుంది. అడ్డూ ఆపూ లేకండా వెళ్ళి, ఆవిల్లు పుచ్చుకున్నాడు కుమార స్వామి. పుచ్చుకోడమే తడువుగా విల్లు ఎక్కుపెట్టాడు. భయంక రంగా నారిమోగించడం మొదలుపెట్టాడు. ఆమహాధ్వని విని వులిక్కి పడ్డాయి దిగ్గజాలు; ఐరావతమూ సుప్రతీకమున్నూ. నిప్పులు కక్కుతూ వచ్చి కుమారస్వామిని ఆక్రమించాయి.

మహాభుజుడు కుమారస్వామి. దిగ్గజాలు రెంటినీ పెనవేసి రెండు చేతుల్తో పట్టుకున్నాడు. పుట్టుకతోనే సహజంగా లభించిన శక్తి వొకచేత్తో పట్టుకున్నాడు. ఆటకోసం పెట్టుకున్న కోడి మరోచేత్తో పట్టుకున్నాడు. మరి రెండుచేతుల్తో పూరించిన శంఖం పట్టుకున్నాడు. రెండుచేతుల్తో ఆకాశం వాయించడం మొదలెట్టాడు. రెండుచేతులు

నోటిదగ్గిరపెట్టుకొని, బాల్యోచితంగా మాటిమాటికీ వేళ్ళు చప్ప రించాడు. మిగిలిన రెండుచేతుల్లోనూ ధనుస్సూ, బాణాలూ వున్నాయి.

ఒక వాడిబాణంతో క్రౌంచపర్వతం దూసుకుపోయేట్టు కొట్టా డతడు. శక్తి వేసి శ్వేతపర్వతశిఖరం విరగ్గొట్టాడు. అంతతో పూరుకోక, ఆరునోళ్ళతోనూ గట్టిగా అరిచాడు. ప్రళయకాలంలో భైరవుడు అరిచినంత భయంకరంగా ప్రతిధ్వనించింది ఆ అరుపు. ఆ అరుపుతో కులపర్వతాలు వుద్రూత లూగిపోయాయి. దిక్కులు పగిలిపోయాయి. గిరగిరా తిరిగిపోయింది భూచక్రం. భయంతో కిందామీదా అయి పోయారు దేవతలు. సముద్రాలసంగతి చెప్పేఅక్కరలేదు, సంక్షోభించి పోయాయి. సూర్యుడి గుర్రాలు బెదిరిపోయి, ఎటుపడితే అటు ఈడ్చుకుపోయాయి రథం.

ఈ మహోత్పాతాలు చూసి సతమతమైపోయారు మునులు. లోకకల్యాణం కోసం వెంటనే శాంతికవిధులూ అవీ చేశారు. అప్పుడు చైత్రరథంలోనివాళ్ళు యావన్మందీ చేరి, 'ఋషులభార్యలికి అగ్నివల్ల పుట్టిన బాలుడే ఈఅనర్థమంతా చేస్తున్నాడు' అంటూ కేకలువెయ్యడం మొదలు పెట్టారు. ఈ అపవాదుకి సిగ్గుపడిపోయారు ఋషులు. వశిష్ఠుడు తప్ప తక్కిన ఆరుగురూ తమతమ భార్యల్ని వొదిలిపెట్టే శారు. 'పాపం, వీళ్ళ తప్పేముంది?' అన్నారు జనంలో కొందరు. 'ఇన్ని పోకిళ్ళా పోయింది అగ్నిభార్యే' అన్నారు.

ఇదంతా చూసింది స్వాహాదేవి. పెద్దప్రమాదమే వచ్చిం దంటూ మునులదగ్గిరికి వెళ్ళింది. 'నాభర్తవల్ల నేనే కన్నాను వీణ్ణి. మీవాళ్ళ తప్పేమీ లేదు. అపవాదు విన్నంతమాత్రాన, మీవంటి సత్పురుషులు కులసతుల్ని వొదిలిపెట్టడం అన్యాయం' అంటూ నచ్చ జెప్పింది. ఎంతచెప్పినా లాభంలేకపోయింది. అంగీకరించలేదు ఋషులు.

అది అలా వుండగా —

కుమారస్వామి దగ్గిరికి విశ్వామిత్రుడు వచ్చాడు. అతడి శరణు జొచ్చి, అనేకవిధాల అతణ్ణి స్తుతించాడు. అతడి ఆదేశం ప్రకారం అతడి జాతకర్మాది మొదలయినవి నెరవేర్చాడు.

ఇదంతా తెలుసుకుని, దేవతలందరూ కలిసి దేవేంద్రుడిదగ్గిరికి వెళ్ళారు. 'అగ్ని దేవుడికి వొక కొడుకు పుట్టాడు' అని కబురుచెప్పారు. 'కనీవినీ ఎరగనంత బలవంతుడూ, పౌరుషవంతుడున్నూ అతడు. నిన్ను గడ్డిపరకలా చూస్తాడు. ఘడియకో, క్షణానికో వచ్చి నీ రాజ్యం మీద పడతాడు. నీ దేవేంద్రపదవి లాక్కుంటాడు. తప్పదు. అందు కని, అతడు రాకముందే అతణ్ణి చంపెయ్యి. అలా అయితే నీ ఇంద్ర పదవీ నీకు దక్కుతుంది. మేమూ హాయిగా బతుకుతాం. లోకాలూ సుఖంగా వుంటాయి' అన్నారు.

వెంటనే సప్తమాతృకల్ని* పిలిపించాడు దేవేంద్రుడు. 'వెళ్ళండి. అగ్నికొడుకుని చంపండి. నాకు ఉపకారం చెయ్యండి' అని ఆదేశిం చాడు. ఘోరంగా కుమారస్వామి మీదికి పరిగెత్తారు సప్తమాతృ కలు. అయితే అతణ్ణి ఆక్రమించలేకపోయారు. అల్లంత దూరంనించే అతడి తేజస్సు చూసి భయపడిపోయారు. ఇంకో ఉపాయం లేక 'శరణంటే శర'ణంటూ అతణ్ణే ఆశ్రయించారు. 'మేం లోక మాతలం. మమ్మల్ని మాతృభావంతో పరిగ్రహించు' అన్నారు. అంగీకరించి వాళ్ళని ఆదరించాడు కుమారస్వామి.

ఇంతలో అగ్ని వచ్చి, కుమారుణ్ణి కలుసుకున్నాడు. తండ్రిని పూజించాడు కుమారస్వామి. కొడుకుని కాపాడుతూ అతడిదగ్గిరవుంటూ వచ్చాడు అగ్ని.

---

* సప్తమాతృకలు: బ్రాహ్మి, మాహేశ్వరి, కౌమారి, వైష్ణవి, వారాహి, ఇంద్రాణి, చాముండా.

మాతృకలు మొదట పరిగెత్తినప్పుడు వాళ్ళక్రోధంవల్ల లోహితాస్య అని వొకామె పుట్టింది. ఆమె కుమారస్వామికి దాదిగా కుదురుకుంది. అతణ్ణి లాలించింది. భూతగణాలు యావత్తూ వచ్చి, అతడి చుట్టూ చేరుకున్నాయి.

ఇదంతా విన్నాడు దేవేంద్రుడు. మరింత కంగారు పడ్డాడు. ఎకాఎకిని కుమారస్వామి మీదికి దండయాత్ర ప్రారంభించాడు. నిప్పులు కక్కుతూన్న వజ్రాయుధం చేత్తో పుచ్చుకున్నాడు. రథాలూ ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, భటులూ ఉద్ధృతంగా బయల్దేరదీశాడు. దేవసైన్యం దేవతలు యావన్మందీ నడుం కట్టారు. అందరిచేతుల్లోనూ దారుణమైన ఆయుధాలు తళతళా మెరుస్తున్నాయి. బింకాలు పలుకుతూంటూ, పెద్దపెద్ద కేకలు వేసుకుంటూ దేవసైన్యం తర్లివచ్చింది. కుమారస్వామిని ముట్టడించింది.

చూశాడు కుమారస్వామి. ఉరుములు వురిమినట్టు కోపంతో అట్టహాసం చేశాడు. అతడి ఆరుముఖాలనించీ, అగ్నిజ్వాలలు బయలుదేరాయి. భయంకరంగా దేవసైన్యంమీదపడి, అదే కాల్చడం మొదలెట్టాయి. కరచరణాలు ఆడలేదు దేవతలికి. క్షణంలో త్రాహి త్రాహి మనిపోయారు. 'ప్రభూ, నీకింకరులం. మమ్మల్ని రక్షించు' అని శరణుజొచ్చారు. మంటలార్పి, వాళ్ళని చేరదీశాడు కుమారస్వామి.

దేవతలు యావన్మందీ కుమారస్వామిని ఆశ్రయించడం తోటే, మరింత మతిపోయింది దేవేంద్రుడికి. ఉగ్రుడే అయిపోయాడతడు. ఉంకించి, వజ్రాయుధం విసిరాడు కుమారస్వామి మీదికి. కుమారస్వామి కుడిపక్కని తగిలింది వజ్రాయుధం. తగిలీ తగలడంతోనే, అతడి కుడిపక్క విశాఖుడు అని వొక వింతపురుషుడు పుట్టాడు. బంగారంలా వుంది విశాఖుడి శరీరం. చేతిలో శక్తి వుంది. తలమాత్రం మేకతల.

విశాఖుడు మాత్రం పుట్టి వూరుకోలేదు. అతడితోపాటు, అనేకమంది కన్యలూ, కుమార్లూ పుట్టుకు వచ్చారు.

అదంతా చూసి జజ్జరిల్లిపోయాడు దేవేంద్రుడు. శరణుశరణంటూ చేతులుజోడించాడు. అభయమిచ్చి, అతణ్ణి ఆదరించాడు కుమారస్వామి. దేవతలుయావన్మందీ సంతోషించారు. సింహనాదాలూ చేశారు. కుమారస్వామి దేవేంద్రుల చుట్టూ చేరి జేజేలు చేశారు.

సర్వలక్షణాలతోనూ, సంపూర్ణమయిన యవ్వనంతో వున్నాడు కుమారస్వామి. పొడవూ, ఉన్నతాలూ అయిన ఆబాహువులూ, కవచంతో, మలిచినట్టు వున్న ఆశరీరమూ, ఆఎర్రవస్త్రాలూ, అందమయిన ఆ కర్ణకుండలాలూ, రత్నాలుచెక్కిన బంగారం కిరీటమూ — చూడడానికి వెయ్యికళ్ళూ చాలనట్టు వున్నా డతడు. తొలిచూపులోనే వలపుకలిగింది లక్ష్మికి. తెల్లపద్మాలు చేత్తోపుచ్చుకొని ఎదట సాక్షాత్కరించిం దామె. అందరి ఎదటా కుమారస్వామిని వరించింది. లక్ష్మి రావడంతోటే, మరింత కాంతిహెచ్చింది కుమారస్వామికి. సంపూర్ణచంద్రుడిలా ప్రకాశించా డతడు. రెప్ప వెయ్యకండా అతణ్ణి చూశారు దేవతలూ రుషులున్నూ.

ఇదంతా పంచమినాడే జరిగింది. లక్ష్మి కుమారస్వామిని వరించిన శుక్లపంచమి లోకానికి పూజనీయమూ, లక్ష్మీకరమున్నూ అయింది.

ఆదినం అలా వెళ్ళింది. ఆరోదినం షష్ఠి వచ్చింది. అవాళ మహామునులందరూ కుమారస్వామిని భక్తితో పూజించారు. 'దేవా, నువ్వు దేవేంద్రపదవి స్వీకరించాలి' అని చేతులు జోడించారు. 'పుట్టిన ఆరునాళ్ళకే జగజ్జెట్టి వయావు. లోకాలన్నీ గెల్చుకున్నావు. ఆశ్చర్యకరం నీమాహాత్మ్యం. ఇలాంటి నువ్వే దేవేంద్రపదవికి తగినవాడివి. అనుగ్రహించు. దేవలోకం ఏలుకో. మమ్మల్ని పరిపాలించు' అన్నారు.

'ఇంద్రుడుగా వున్నవాళ్ళు చెయ్యవలిసిన పని ఏమిటో ముందు చెప్పండి' అని అడిగాడు కుమారస్వామి. 'లోకం పాలించడమే ముఖ్యమైన పని' అన్నారు మునులు. 'సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, భూమీ, నీరూ, అగ్నీ, గాలీ, ఆకాశమూ — వీటి స్థిరత్వం చెడకండా నిశ్చలమయిన శక్తి ప్రసాదించాలి. బలమూ, తేజస్సూ నిలుపుకుంటూ పరిపాలన సాగించాలి. శిష్టుల్ని రక్షించాలి. దుష్టుల్ని శిక్షించాలి — ఇవీ ఇంద్రుడయినవాడి కర్తవ్యాలు' అన్నారు.

'నువ్వు దేవేంద్రుడు కావడం నాకూ సమ్మతమే,' అంటూ అందుకున్నాడు ఇంద్రుడు — 'నువ్వు దేవేంద్రపీఠం అధిష్ఠించు. నీచిత్తంవచ్చిన పనులు నాకు ఆదేశించు. శిరసావహిస్తాను. నీదయవుంటే చాలు. చీకూ చింతా లేకండా సుఖంగా బతుకుతాను. మహాపరాక్రమశాలివి నువ్వు. అన్నివిధాలా నువ్వే తగినవాడివి.

'అంతేకాదు, నేను దేవేంద్రుడిగా వుండడానికీ జంకుగానే వుంది. ఏమంటావా? నీ తేజస్సూ అదీ చూసి చకితులయినవాళ్ళు, ఎవళ్ళయినా కొందరు నీకు ఇంద్రపదవిమీద అభిలాష కలిగేటట్టు చెప్పి, లేనిపోని దోషాలూ నామీద ఆరోపించవచ్చు. నీకూ నాకూ భేదాలూ కలిగించవచ్చు. దానిమీద నీకుకోపంవచ్చి, నామీద దయ తప్పిందో ఇక అడ్డుపడే దాతంటూ వుండడు. లోకభయంకరమయిన మహాయుద్ధమే రావచ్చు. అంచేత అదంతా లేకండా స్వర్గరాజ్యం నీకే అప్పగిస్తున్నాను. మమ్మల్ని అందరినీ ఏలుకో.'

'అలా ఎందు కవుతుందీ!' నవ్వుతూ అన్నాడు కుమారస్వామి — 'వద్దు. నువ్వే దేవేంద్రుడివై సుఖంగా వుండు. నేను నీ నేస్తంగా వుంటాను. నా యావచ్ఛక్తీ వినియోగించి, నీకు అవసరమయిందల్లా నిమిషాలమీద చేసిపెడుతూ వుంటాను. ఏం చెయ్యాలో ఆదేశించు.'

'మహాప్రసాదం' అన్నాడు. దేవేంద్రుడు. 'నీ అనుమతిమీద నేను దేవేంద్రపదివిలో నిలుస్తాను. సత్యవంతుడివి నువ్వు. నా దేవ సైన్యం అంతటికీ నాయకత్వం వహించు లోకాలు రక్షించు' అన్నాడు.

సేనానాయకపదివి అంగీకరించాడు కుమారస్వామి. 'నీ ఇష్ట ప్రకారం నీ సేనకి నాయకుణ్ణవుతాను. అపజయమంటూ లేకండా సైన్యం నడిపిస్తాను. నీ శత్రువులు — వాళ్లు ఎంత ఘోరమయిన వాళ్ళయినా సరే, వాళ్ళని నాశనం చేస్తాను. యావత్తులోకాలూ కాపాడతాను. తరుగూ తిరుగూ లేకండా చేస్తాను లే. సేనాని పట్టంకట్టు. నన్ను.'

బ్రహ్మానందం కలిగింది దేవేంద్రుడికి. వెంటనే సమస్తమయిన దేవతలూ, మునులూ యావన్మంది సమక్షంలో కుమారస్వామిని దేవ సైన్యానికి సర్వసేనాధిపతిగా అభిషేకం చేశాడు. మహామునులు జయజయ ధ్వానాలు చేశారు. దేవతలు సింహనాదాలు చేశారు. కిన్నరులూ గంధర్వులూ గానంచేశారు. మంగళతూర్యాలు వాయిం చారు. అప్సరసలు నృత్యంచేశారు. కల్పవృక్షం పూలవాన కురిసింది. మేరుపర్వతశిఖరంమీద శరచ్చంద్రుడిలాగ, మణికిరీటంతో వున్న కుమార స్వామి శిరస్సున ఉజ్వలమైన తెల్లగొడుగు ఎంతో గొప్పగా కనిపించింది.

సరిగ్గా ఆ దేసమయానికి శివుడూ వచ్చాడక్కడికి. ఆనం దంతో కలకల్లాడుతున్నాడు శివుడు. చంద్రవంక జటాజూటం మీద మెరుస్తూ వుంది. మెళ్ళో నాగుపాములు పడగెత్తి ఆడుతున్నాయి. పక్కని పార్వతీదేవీ, వెంట సిద్ధులూ వున్నారు.

ప్రేమతో ప్రియకుమారుణ్ణి కుమారస్వామిని గుచ్చి కౌగిలించు కున్నాడు శివుడు. వాత్సల్యం వుట్టిపడేటట్టు చల్లని చూపులు చూశాడు. విశ్వకర్మ తయారుచేసిన బంగారం పూలమాల అతడి మెళ్ళో వేశాడు.

ఐతే కుమారస్వామి శివుడి కుమారుడెలా అయాడని అంటా వేమో! అదే చెపుతున్నాను విను. లోగడ తన వీర్యం అగ్నిలో భద్రపరిచాడు శివుడు. * ఆ వీర్యంవల్లే అగ్ని కుమారస్వామిని కన్నాడు. అదీకాక, అగ్నే శివుడని వేదాలు తెలిసిన బ్రాహ్మలు చెపుతూనే వున్నారు కదా! దానా దీనా కుమారస్వామి అగ్నికుమారుడూ, శివుడి కుమారుడున్నూ కావడంలో సందేహ మేముంది? అగ్నిభార్య కృత్తికలు అనిపేరుకల మునిభార్యల ఆరుగురిరూపం ధరించి, భర్తతో కలిసి, శ్వేతపర్వతంమీద రేతస్కందం చేయడంవల్ల పుట్టిన వాడు కనక కుమారస్వామికి కార్తికేయుడనీ, స్కందుడనీ పేళ్లు.

శివుడువచ్చి కుమారస్వామిని కలుసుకున్నాక, దేవసేనని ముస్తాబు చేయించి తీసుకువచ్చాడు దేవేంద్రుడు. 'బ్రహ్మదేవుడు నీకోసమే ఏర్పాటుచేసిన కన్య ఈమె; దేవసేన. పరిగ్రహించు ఈమెని' అంటూ కుమారస్వామికి నివేదించాడు. వెంటనే ముహూర్తమూ నిశ్చయమైపోయింది. మంగళవాద్యాలు మోగాయి. బృహస్పతి పురోహితుడుగా కూచున్నాడు. దేవసేన కుమారస్వాముల కల్యాణం వైభవంగా జరిగిపోయింది. కుమారస్వామి పెళ్ళి జరిగిన ఆషష్ఠి లోకానికి పవిత్రదినమైంది.

పెళ్ళిపందిరిలో కూచున్న కుమారస్వామి దగ్గిరికి భర్తలు వది లేసిన ముని భార్యలు ఆరుగురూ వచ్చారు. 'బాబూ, మాకు ఏదో వొక దారి చూపించు' అంటూ దీనంగా నుంచున్నారు. 'చూడకా

---

* శివుడూ పార్వతీ మన్మథక్రీడలో వుండగా వారికి భంగం కలిగించమని ఇంద్రుడు అగ్నిని కోరాడనీ, అగ్నివెళ్ళి ఎదట నిలవగానే శివుడు ఎడంగా తొలిగిపోయాడనీ, శివుడి వీర్యం కిందపడిపోయిందనీ, దానికి పార్వతి కోపించి, అగ్నినే ఆవీర్యం ధరించమందనీ బ్రహ్మాండపురాణం. తరవాతకథ భిన్నంగానూ వుంది. శివుడివీర్యం మొయ్యలేక అగ్ని గంగకి ఇచ్చాడనీ, ఆమెకూడా భరించలేక రెల్లుగడ్డిలో విడిచిందనీ, రెల్లుగడ్డిలో సూర్యరశ్మికి కుమారస్వామి పుట్టాడనీ, అతణ్ణి కృత్తికలు పెంచారనీ వుంది.

చెయ్యకా దుర్మార్గులు కొందరు పంతంపట్టి కావాలని మామీద నిందలు వేశారు. నిందకి భయపడి మావాళ్ళు మమ్మల్ని వదిలి పెట్టేశారు. ఏమయినా నువ్వు మాకు కుమారుడివే. నీతల్లులం మేము. పుణ్యలోకాలికి దూరమైపోయి దుఃఖపడుతున్నాం. నువ్వు తప్ప మాకు మరి దిక్కులేదు. మాకేదో పుణ్యగతి కల్పించు' అన్నారు.

'మీ పుత్రుణ్ణే నేను,' వినయంగా అన్నాడు కుమారస్వామి. 'మీరు నా కన్నతల్లులు. సందేహం లేదు. మీరు కోరినట్టే చేస్తాను' అంటూ, పక్కనే వున్న ఇంద్రుణ్ణి పిలిచాడు. 'వీళ్ళకి తగిన స్థానం చూడు' అన్నాడు.

'అభిజిత్తుస్థానం ఖాళీగా వుంది,' అన్నాడు దేవేంద్రుడు – 'దక్షుడి కుమార్తెలు ఇరవైఏడుచుక్కలూ చంద్రుడి భార్యలు. అందులో రోహిణి పొరుగున వుండేది అభిజిత్తు. అందరిలోకీ తానే భర్తకి ప్రియురాలు కావాలని ఆమె ఆకాంక్ష. అందుకని తపస్సుకి వెళ్ళిపోయిందామె. ఆమెస్థానం వీళ్ళకి ప్రసాదించు.'

ఇంద్రుడు చెప్పినప్రకారం అభిజిత్తుస్థానం వాళ్ళ కిచ్చాడు కుమారస్వామి. వెంటనే వాళ్ళు ఆరుగురూ అక్కడికి వెళ్ళిపోయారు. అవాళనించీ, భరణికీ, రోహిణికీ మధ్య ఆకాశంమీద ఆ కృత్తికలు ఆరుగురూ అగ్నిదైవత్యమయిన నక్షత్రంగా ప్రకాశిస్తూ వున్నారు.

తరవాత, స్వాహాదేవి వచ్చింది కుమారస్వామి దగ్గిరికి. 'నాన్నా, నువ్వు నాకుమారుడివి. నీదగ్గిరే వుంటాను నేను. అంగీకరించు' అంది. సంతోషంగా సమ్మతించాడు కుమారస్వామి. 'అమ్మా, నాదగ్గిరే వుండు నువ్వు. నేనూ, నీకోడలూ నీకు ఏలోపమూ రానివ్వము' అన్నాడు.

అనంతరం హవిషా, కాళీ, కౌశికా, ఉద్ధతా, శారికా, ఆర్యా, వైధాత్రీ అని ఏడుగురు కుమారమాతృకలు వచ్చి నుంచున్నారు.

'మూడులోకాలికీ మమ్మల్ని తల్లులుగా నియమించు' అన్నారు వాళ్ళు. 'ఇంతవరకూ వున్న మాతృకలకంటే మేం అధికం కావాలి. ఇకముందు వాళ్ళని లోకాలు అంగీకరించకూడదు. వాళ్ళకి బదులు మమ్మల్నే సేవించాలి. ఈవరం ప్రసాదించు' అన్నారు.

'వాళ్ళ ఆధిక్యం తగ్గడం ఎందుకూ?' నవ్వుతూ అన్నాడు కుమారస్వామి — 'కావాలంటే, ఇంకోవరం కోరండి ఇస్తాను.'

'ఐతే, బాలగ్రహాల మవుతాం. లోకంమీద శిశువుల్ని ఎప్పుడూ పీడిస్తూ వుంటాం. ఐనా, నీ దయకి పాత్రులమయే వుంటాం. ఈవరం అనుగ్రహించు' అన్నారు మాతృకలు.

'అయ్యో, చెడ్డపనికే నెట్టుకున్నారే!' అంటూ ఆలోచించాడు కుమారస్వామి. 'ఇది న్యాయమైన పనేనా? ఐనా, అన్నాను కనక అంగీకరిస్తున్నాను. కాని మీకు మొక్కినవాళ్ళ పిల్లల్నీ, పూజించిన వాళ్ళ పిల్లల్నీ మాత్రం దయగా చూడాలి మీరు. ఏబాధాలేకుండా వాళ్ళని కాపాడాలి. పదహారు సంవత్సరాలవరకే కుర్రాళ్ళని బాధించాలి మీరు. మీరక్షణకోసం నాఅంశలో పుట్టినవాణ్ణి ఒకణ్ణి మీతో పంపిస్తాను' అన్నాడు. ఉత్తరక్షణంలో బంగారంలాంటి దేహకాంతి కలవాణ్ణి ఒకణ్ణి పుట్టించాడు. పుట్టడంతోటే అతడికి ఆకలి అధికమైంది. ఆకలితో అతడు మూర్ఛపడేపోయాడు. వెంటనే అతడికి చైతన్యం కలిగించాడు కుమారస్వామి. అతడు స్కందాపస్మారగ్రహమయాడు. బాలగ్రహాలయిన మాతృకలికి రక్షకుడుగా నిలిచాడు.

వాళ్ళతోపాటు పక్షులతల్లి వినతా, దైత్యులతల్లి దితీ, గోవులతల్లి సురభీ, కుక్కలతల్లి సరమా, చెట్లతల్లి కరంజా, పాముల తల్లి కద్రువా, కుమారస్వామి దాది లోహితాస్యా కూడా గర్భంలో వున్న శిశువుల్నీ, పుట్టిన పిల్లల్నీ పీడిస్తూ వుంటారు. అయితే బలులూ, మంత్రాలూ, ఉపహారాలూ, దానాలూ, తర్పణాలూ అవీ చేస్తే

తృప్తిపడతారు. పిల్లలికి ఆయురారోగ్యాలు ప్రసాదిస్తారు. ఈగ్రహా లన్నీ పదహారేళ్ళ లోపునే బాధిస్తాయి. కాని ఆతరవాత బాధించేవీ కూడా కొన్ని వున్నాయి. చెపుతాను, విను.

నిద్రించినప్పుడూ, లేదా మేలుకుని వున్నప్పుడూ దేవతల్ని చూసి భ్రమపడి, మనిషి పలవరిస్తాడు. అప్పుడు అతణ్ణి సోకింది దేవగ్రహ మన్నమాట.

పడుకున్నప్పుడూ, లేదా కూచున్నప్పుడూ పితరుల్ని చూసి, భ్రమపడతాడు మనిషి. అలా భ్రమపెట్టేది పితృగ్రహం.

గంధర్వుడిలాగ కనపడి, భ్రమ పెట్టేది గాంధర్వగ్రహం.

కాలం విపరీతమయినప్పుడు భ్రమ కలిగించేది యక్షగ్రహం.

వాతమూ, పైత్యమూ మొదలయిన వికారాలవల్ల బుద్ధి తప్పడమూ వొక గ్రహవికారమే అంటారు. విన్నావు కదూ, అయితే మనిషన్నవాడికి డెబ్భయిసంవత్సరాలవరకే ఈగ్రహాలబాధ. తరవాతా? — ఏగ్రహమూ అక్కరలేదు తరవాత. ముసలితనమే అన్నీ చక్కబెట్టేస్తుంది.

కాని వొక్కమాట మాత్రం వుంది. ఒక నియమమూ, నిష్ఠా కలిగి, ఇంద్రియాలు జయించినవాళ్ళనీ, శుచిగావుండిన శాంతిసంపన్నులినీ ఈ గ్రహాలు ఏవీ ఎలాంటి పరిస్థితిలోనూ కూడా ఏమీ చెయ్యలేవు. అంతేకాదు, ఆదిదేవుడయిన శివుడిమీద భక్తిపెట్టుకున్నా చాలు. అతడి పొలిమేరకయినా ఈగ్రహాలు అడుగుపెట్టవు.

బాలగ్రహాల నియామకమూ అదీ అయాక, స్వాహాదేవి కుమారుడితో ఇలా అంది: 'నాన్నా, దక్షప్రజాపతి కూతుర్ని నేను. చిన్నప్పుడే అగ్నికి ఇచ్చి పెళ్ళిచేశాడు మా తండ్రి. ఐతే, నేనంటే ఇష్టంలేదు మీ అయ్య అగ్నికి. నువ్వేమో సర్వసమర్థుడివి. అంచేత మాఇద్దరికీ మంచి అనురాగం కుదిరేటట్టు చెయ్యాలి నువ్వు.'

'అమ్మా, విచారించకు,' అన్నాడు కుమారస్వామి—'ఉత్తము లయిన బ్రాహ్మలు అగ్నిలో హవ్యాలు వేలుస్తారు కదా! అప్పుడు 'స్వాహా' అంటూ కలిపి మంత్రాలు చదువుతారు వాళ్ళు. ఆవిధంగా నీకు నీభర్తతో నిత్యసహవాసం సిద్ధిస్తుంది.'

అంతలో మునులతో కలిసి బ్రహ్మదేవుడూ అక్కడికి వచ్చాడు. వచ్చీ రావడంతోటే కుమారస్వామిని అభినందించాడు. దగ్గిరే వున్న శివపార్వతుల్ని చూపించి, 'ఇదిగో ఈయన త్రిపురాలు జయించిన శివుడు. ఈమె లోకమాత; హిమవంతుడికూతురు; పార్వతి. వీళ్లు ఇద్దరూ నీ తల్లిదండ్రులు. వీళ్ళని సేవించు. అగ్నిలోనూ, ఆయన భార్య స్వాహాదేవిలోనూ యోగబలంవల్ల తమ వీర్యం భద్రపరిచారు వీళ్ళు. లోకహితం కోసం అగ్నిదంపతులు నిన్ను కన్నారు' అంటూ కుమారస్వామి జన్మక్రమం అతడితో విడమర్చి చెప్పాడు.

అంజలిబంధం కీలించి శివపార్వతులికి సాగిలబడ్డాడు కుమారస్వామి. స్తోత్రగానంచేసి పూజించాడు. అప్పుడు ఐరావతం చెక్కిన గంటలురెండు దేవేంద్రుడు కుమారస్వామికి బహుమానమిచ్చాడు. ఒకటి తాను వుంచుకుని, రెండోది విశాఖుడి కిచ్చాడు కుమారస్వామి.

ఇదంతా అయాక కుమారస్వామిని మళ్ళీ కౌగిలించుకున్నాడు శివుడు. శిరస్సు ముద్దాడాడు. వెయ్యిసింహాలు పూనిన వొక అంద మయిన రథంమీద పార్వతీదేవితో సహా అతణ్ణి ఎక్కించుకుని, భద్రవటం బయల్దేరాడు.

ఆసింహాలరథం ముందు యక్షులతో సహా పుష్పకవిమానం మీద కుబేరుడు నడిచాడు. వెనక ఐరావతం ఎక్కి యావన్మంది దేవతలతోనూ దేవేంద్రుడు బయలుదేరాడు. కుడిపక్క ఎంతోమంది రాక్షసులమీదా యక్షులమీదా నాయకత్వంవహించి, అమోఘుడని వొక యక్షప్రముఖుడూ, సర్వపరికరాలతోనూ వసువులూ, రుద్రులూ, ఆద

త్యులూ నడిచారు. ఎడమపక్క అతిభయంకరాలయిన వ్యాధులూ మృత్యువూ వాటితో యముడూ, ఘోరమయిన రకరకాల జలచరాలతో కలిసి వరుణుడూ నడిచారు.

అంతేకాదు శూలమూ, పట్టిసమూ, గదా, ముసలమూ మొదలైన కుమారస్వామి ఆయుధాలూ, కమండలం మొదలైన ఉపకరణాలూ మూర్తిమంతాలై వెంటనడిచాయి. చంద్రుడు తెల్లగొడుగు పట్టాడు. అగ్నీ, గాలీ చామరాలు వేశారు. విద్యా, సావిత్రీ, గాంధారీ, కేశీ అనే దేవతాస్త్రీలు పార్వతిని సేవిస్తూ నడిచారు. శివుడి స్నేహితుడు పింగళుడు అనే యక్షుడు వృషభపతాకం పట్టాడు.

ఇలా మహావైభవంగా వెళ్ళి భద్రవటం చేరాడు శివుడు. అక్కడ కుమారుణ్ణి మరోమారు గుచ్చి కౌగిలించుకున్నాడతడు. 'బాబూ, దేవతల పనిపడ్డప్పుడల్లా వెనుకాడకండా నెరవేరుస్తూ వుండు' అని ఉపదేశించాడు. 'ఏడు వాయు సమూహాలికీ నువ్వే అధిపతిగా వుండు. ఏసమయంలోనూ కూడా నాపాదాలు ధ్యానించడం మరిచిపోకు. వెళ్ళు. సుఖంగా వుండు. శుభం కలుగుతుంది నీకు' అంటూ ఆశీర్వదించాడు.

ఇలా శివుడు కుమారస్వామిని సెలవిచ్చి పంపుతున్నాడు. అంతలోనే అకస్మాత్తుగా ఉత్పాతాలు పుట్టుకువచ్చాయి. దిక్కులు మండాయి. భూమి గిరగిరా తిరిగింది. ఆకాశం అరిచింది. పర్వతాలు వణికాయి. అంతటా అంధకారమే అంధకారం ఆవరించింది. దేవతల గుండెలు దడ దడలాడాయి.

చూస్తూ వుండగానే పెద్ద రాక్షససేన వచ్చిపడింది. శివుడితోసహా దేవతలు యావన్మందినీ ఘిరాయించేసింది. ప్రతీవాడి చేతిలోనూ ఘోరమయిన మారణాస్త్రాలే వున్నాయి. చతురంగసేన యావత్తూ భూమి ఈనినట్టు వుంది. వాళ్ళ కోలాహలం దిక్కులు

చెవుడు పడినట్టు చేస్తోంది. ఆ సేనంతటికీ మహిషాసురుడు నాయకుడుగా వున్నాడు. ఘోరంగా వున్నాడు వాడు.

వచ్చీ రావడంతోటే మాటా మంతీ లేదు. కయ్యానికే కలబడ్డారు రాక్షసులు. లెక్కాజమా లేకండా దేవతలమీద బాణాలు కురిపించేశారు. గదలూ, ఖడ్గాలూ, ముసలాలూ, పరిఘలూ, భిండిగులూ — వాళ్ళకేమిటి, ఏదిపడితే అది ఎడతెరిపిలేకండా విసిరారు. కన్నుమూసి కన్ను తెరిచేలోపల ఎన్నో ఏనుగులూ, ఎన్నో గుర్రాలూ, ఎన్నో రథాలూ, ఎందర్నో భటులూ — దేవసైన్యం పచ్చడి పచ్చడి అయిపోయింది. అడివిలో అగ్గిముట్టుకుంటే పరిగెత్తే మృగాల్లాగ అయిపోయారు దేవతలు. ప్రాణభయంతో దిక్కుతెలియకండా పరిగెత్తారు.

సింహనాదంచేశాడు దేవేంద్రుడు. 'భయపడకండి. పారిపోకండి. నిలవండి. ఎవళ్ళవాహనం వాళ్ళు మళ్ళించండి. ఎవళ్ళ ఆయుధం వాళ్ళు సరిచేసుకోండి. చేతికివచ్చిన రాక్షసుణ్ణి చంపెయ్యండి. నేను వుండగా మీకు వచ్చేదేమీ లేదు. ధైర్యం వహించండి. గెలుపు మీదే అవుతుంది' అంటూ గొంతెత్తి హెచ్చరించాడు.

దాంతో విరిగిపోతూవున్న దేవసైన్యం వెనక్కిమళ్ళింది. వాహనాలూ, ఆయుధాలూ సరిచేసుకుని రాక్షసులమీదికి తిరగబడ్డారు వసువులూ, రుద్రులూ, సాధ్యులూ మొదలయిన దేవతలు. మంచి మంచి శక్తివంతాలయిన అస్త్రాలు రాక్షసులమీద ప్రయోగించారు. పెనుగాలికి తూలిపోతూవున్న సంధ్యాకాలపు ఎర్రమేఘాల్లా దేవతల బాణాలికి రాక్షససేనలో కూలిపోతున్నాయి ఏనుగులు. తుపానుగాలికి కొట్టుకుపోయే సముద్రం కెరటాల్లాగ, తిరిగిపోతున్నాయి గుర్రపుదళాలు. అడివిలో దావాగ్ని ముట్టుకుంటే కాలినమోళ్ళు కుప్పబడ్డట్టు గుండపిండి అయి కుప్పలుపడ్డాయి రథాలు. పెద్దపెద్ద పిడుగులికి కొండశిఖరాలు ఎగిరిపడి, ప్రళయకాల మహాసముద్రంలో పడుతూవుంటే ఎలా

వుంటుంది, అదిగో అలావుంది దేవతలబాణాలికి రాక్షసుల తలకాయలు ఎగిరి కింద పడుతూ వుంటే.

ఇలా దేవసైన్యం విజృంభించి చిత్రవధ ప్రారంభించడంతోటే, రాక్షససైన్యం నడుం విరిగిపోయిన ట్టయిపోయింది. నిలవలేకపోయారు రాక్షసులు. తలావొక్కదిక్కు పరిగెత్తారు.

చూశాడు మహిషాసురుడు. దేవసైన్యం అదిలిస్తూ ముందుకి వురికాడు. బ్రహ్మాండమయిన వొక పర్వతం పెరికి, రెండు చేతులుతోనూ ఎత్తి దేవతలమీదికి పరిగెత్తాడు. పోయినబలం తిరిగి వచ్చింది రాక్షసులికి. పారిపోతూవున్న వాళ్ళల్లా మహిషాసురుడివెంట దేవతలమీదికి వచ్చారు. పటహమూ, నిస్సాణమూ, పణవమూ మొదలైన యుద్ధవాద్యాలు వాయిస్తూ సింహనాదాలు చేశారు. దేవతలుకూడా దేవేంద్రుడి నాయకత్వంకింద చలించకండా నిలబడ్డారు. వీరావేశంతో ఎదిరించారు.

బుసకొడుతూ అంతకొండా దేవసైన్యంమీద విసిరికొట్టాడు మహిషాసురుడు. భూకంపం కలిగినంత శబ్దమయింది. పదివేలమంది దేవయోధులు కొండకింద పచ్చడి అయిపోయారు. ఆదెబ్బతో అడిలిపోయారు దేవతలు. దేవేంద్రుడూ మొదలయిన ముఖ్యులంతా నిశ్చేష్టులే అయిపోయారు. నిలవడానికి గుండెలు చాలలేదు వాళ్ళకి. వెంటనే వెనకంజా వేసేశారు.

మరింత మిడిసిపడిపోయాడు మహిషాసురుడు. చేతులుచాచి చుక్కలే ముట్టుకున్నాడు. చిన్నవాళ్ళమీదికి ఎందుకులే అన్నట్టు శివుడి రథమే అడ్డగించి పట్టుకున్నాడు. ఒక్కపెట్టుని పొలికేకలు పెట్టారు రాక్షసులు. 'అదిగో చిక్కిపోయాడూ శివుడు' అంటూ అదే అరవడం అరిచారు. ముల్లోకాలూ తల్లడిల్లిపోయాయి. మహామునుల మొహాల్లో చిక్కితే నెత్తురుచుక్క లేదు.

చిరునవ్వునవ్వాడు శివుడు. 'చూశావా, వీడిసాహసం!' అని కుమారస్వామిని చూశాడు. 'నారథమే పట్టుకున్నాడు నీచుడు! ఇక వీడిపని కానీ' అన్నాడు.

కులపర్వతంలాంటి కుమారస్వామి అందాకా అంతా సరదాగా చూస్తున్నాడు. శివుడి మాటతో చివ్వుమని లేచాడు. ఒక్కమారు శరీరం పొంగించాడు. ఆసమయంలో అతణ్ణి చూడవలిసిందే, కాని చెప్పాలంటే మాటలు చాలవు. ఎర్రటి రత్నభూషణాలు. ఎర్రటి పూలదండలు. ఎర్రటి కొత్తవస్త్రాలు—దానికితోడు రెండుకళ్లూ చింత నిప్పుల్లా ఎర్రపడ్డాయి. యుద్ధమనడంతోటే మొహమూ ఎర్రగా కంది పోయింది. లోకాలన్నీ కాల్చెయ్యడానికి బయల్దేరిన కొత్తసూర్యుడా అనిపిస్తున్నాడు. అతడి ఉగ్రరూపంచూసి, దిగజారిన గుండెలు దిట్టం చేసుకున్నారు దేవతలు.

ఉత్తరక్షణంలో ఘోరమయిన శక్తి తీశాడు కుమారస్వామి. ఒక్క ఊపుని విసిరికొట్టాడు మహిషాసురుడి మీద. ప్రళయాగ్నిలా నిప్పులు కక్కుతూ వెళ్ళింది శక్తి. తగిలీ తగలడంతోటే మరి కదవ ళ్ళేదు మహిషాసురుడు. మచ్చులేకండా మండిపోయి పూడుకున్నాడు.

మహిషాసురుడితో పూరుకోలేదు కుమారస్వామి. ఆదే శక్తి మళ్ళీ మళ్ళీ ప్రయోగిస్తూ లక్షలకొద్దీ రాక్షసుల్ని చంపేశాడు. అతడి ప్రమథగణమూ రాక్షససేన మీద విరుచుకుపడింది. చేతికందిన రాక్షసుణ్ణల్లా చంపేసింది. వాళ్ళరక్తం కడుపారా తాగేసింది. పీకల మొయ్యా మాంసమూ తినేసింది. మత్తెక్కి పాటలుపాడుతూ స్వామిని స్తోత్రంచేసి నాట్యం చేసింది.

ఇలా రాక్షసులు యావన్మందినీ చంపేసి చీకట్లు తగిలేసిన సూర్యుడిలా ప్రకాశించాడు కుమారస్వామి. దేవేంద్రుడి సంతోషం చెప్పే అక్కరలే దిప్పుడు. అమాంతంగా కౌగిలించేసుకున్నాడు

కుమారస్వామిని. 'స్వామీ, దేవతలూ నేనూ యావన్మందిమీ నీకింకరులం. మమ్మల్ని రక్షించు' అంటూ జేజేలుచేశాడు. బ్రహ్మ వరంవల్ల గర్వించి, మమ్మల్ని గడ్డిపరకకింద కట్టేశాడు మహిషాసురుడు. బ్రహ్మాండమయిన బలం పీడిది. అంతవాడూ నీకోపాగ్నిలో పురుగులా మాడిపోయాడు. పీడితో సమానమయినవాళ్లు మరి వంద మందీ చచ్చారు. నీకీర్తి పతాక ముల్లోకాల్లోనూ ఎగురుతోంది' అన్నాడు.

శివుడూ రథం దిగివచ్చి, కుమారుణ్ణి మళ్ళీ మళ్ళీ కౌగిలించుకున్నాడు. అతడి పరాక్రమం ప్రశంసించాడు. 'నన్ను ఎలా చూస్తున్నారో ఇతణ్ణీ అలాగే చూసుకోవాలి మీరు' అని దేవతలతో చెప్పాడు. తరవాత భద్రవటానికి వెళ్ళిపోయాడు. దేవతలు సంతోషిస్తూ, ఎవరి నివాసాలికి వాళ్ళు వెళ్ళిపోయారు.

"ధర్మరాజా, అలా ఒక్కరోజునే రాక్షసులు యావన్మందినీ చంపేశాడు కుమారస్వామి. అన్నిలోకాలికీ అభయ మిచ్చా డతడు. ఇదీ కుమారస్వామి అవతారకథ. ఇది వింటేనేచాలు, అన్నిదోషాలూ హరించిపోతాయి."

సత్యభామా, ద్రౌపదీ

ఇలా ఇక్కడ పాండవులూ, శ్రీకృష్ణుడూ మార్కండేయుడు చెపుతూవున్న కథలు వింటున్నారు. అదేసమయంలో మరో చోట ఏకాంతంగా సత్యభామా, ద్రౌపదీ మాటామంతీ ఆడుకుంటూ కూచున్నారు. ఆమాటా, ఈమాటా అయాక, సందర్భం కల్పించుకుని, "ఇదిగో, వొకమాట అడుగుతాను. దాపరికంలేకండా నిజం చెప్పాలి నువ్వు" అంది సత్యభామ – "ఎప్పుడూ అనుకుంటూ వుంటాను, ఐదుగురు భర్తల్నీ వొక్కతాటిమీద నువ్వు ఎలా నడుపుకుంటున్నావో అని. చిత్రం సుమా ? అయిదుగురికీ అయిదుగురూ

నువ్వు గీసినగీటు దాటరు! నవ్వుమొహంతో నిన్ను చూస్తారే కాని వోనాడూ మొహంముడుచుకోడం ఎరగం కదా? తెలీక అడుగు తాను, ఏమీ అనుకోకేం. ఏమిటి నువ్వు చేసినమాయ? ఏమయినా మంత్రమహిమా? పెట్టుమందా? నోముల ప్రభావమా? లేదా—పడకగదిలో నువ్వు చేసిన మరేమయినా కౌశలమా? ఏమిటి చెప్పూ, నీభాగ్యానికి కారణం? అడిగా ననుకోకు — నీదగ్గిర నేర్చుకుని మా అన్నయ్యని కొంగుని ముడిగట్టుకోవాలనీ, నీలాగే ప్రణయడోలికల్లో ఊగులాడిపోవాలనీ గుబగుబలాడిపోతూవుంది నామనస్సు."

సత్యభామ ఇలా అడగడంతోటే కొంత చిరాకే కలిగింది ద్రౌపదికి. అయినా, లోలోపలే అది ఆపుకుంది, ఆమె. చిన్న చిరునవ్వు నవ్వింది. "ఐతే వదినా, మాఅన్నయ్యకి నువ్వు తగిన వుజ్జీ కాదన్నమాట! ఆయనికి ఎలావున్నా నాకుమాత్రం నువ్వు నచ్చలేదు సుమా!" అంటూ ఆమె తెలివితక్కువ ఎత్తిపొడుస్తూ పరిహాసమూ చేసింది. "కాని, నన్నేదో చెడ్డదానిలా అనుకోవడం న్యాయమేనా నీకు!" అంటూ వెంటనే గాంభీర్యమూ వహించింది. "మంత్రాలూ తంత్రాలూ, మందులూ మాకులూ — వీటివల్ల భర్తలు ప్రేమిస్తారనడం, వొట్టి వెర్రితనం. దానివల్ల ఉపయోగంలేదు సరికదా, వున్నప్రేమా వూడిపోతుంది. అలాంటిభార్యతో కాపరమూ, నాగుపాముతో పొందూ వొకటే అని భావిస్తాడు భర్త, తెలిస్తే. వశీకరణ తంత్రాలూ పెట్టుమందులూ మాయలూ బెడిసికొట్టి, భర్తకి రోగమూ, మూగతనమూ, జడత్వమూ మొదలయినవి తెచ్చిపెడతాయి. చేతులారా చేసుకున్న దుర్మార్గంవల్ల తుదకి నిందా, పాపమూ మెడకి చుట్టుకుంటాయి. అంచేత భర్తవిషయంలో కపటం కూడదు భార్యకి. అతడి మనస్సుకి నచ్చినట్టు మసులుకోడమే ఆమె చెయ్యవలిసిందల్లా.

"ఇంతకీ, నాభర్తలవిషయంలో నేను ఏంచేసి, నువ్వన్న భాగ్యం' అనుభవిస్తున్నానో చెపుతాను. కాస్త సావధానంగా విను. నాభర్తలు మరే స్త్రీలమీదఅయినా ప్రేమచూపిస్తే మచ్చరించను నేను.* ఎంత యిదయినా అహంకారం తెచ్చుకోను. ఏపారపాటూ లేకండా వినయంతో, మనసా వాళ్లమీద భక్తిపెట్టుకని మసులు కుంటాను. చూపుల్లోనూ, మాటల్లోనూ, భావాల్లోనూ, పను ల్లోనూ — వేట్లోనూ కూడా వాళ్లకి వ్యతిరేకంగా వుండను. గంధ ర్వుడు కానీ, యక్షుడు కానీ, దేవత కానీ — ఎవడయినా సరే, పరపురుషుడన్నవాణ్ణి గడ్డిపోచలా చూస్తాను. స్నానం, భోజనం, పడకా — ఏవీ కూడా భర్తలకంటే ముందు చెయ్యను. వాళ్లు ఇంట్లో అడుగుపెట్టగానే, కాళ్లకి నీళ్లూ అవీ నేనే స్వయంగా అందిస్తాను. ఆసనాలూ అవీ వెయ్యడం, వడ్డనా అదీ చెయ్యడం నేనే చేస్తాను. పనివాళ్లకి చెప్పను. నియమంతప్పకండా వేళకి స్నానాలూ, భోజ నాలూ సిద్ధంచేస్తాను. ధాన్యంగదీ, ఖజానాకొట్టూ వ్యర్థంగా వ్యయం కానివ్వను. ఇల్లూ, వాకిలీ వూడ్చడం, వంటపాత్రలు శుభ్రంచెయ్య డం — వీటిల్లో అశ్రద్ధచెయ్యను. బంధువులికీ చుట్టాలికీ అసంతృప్తి కలగనివ్వను.

"తరుచు తలవాకిట నుంచోవడం,♦ చెడ్డస్త్రీల సహవాసం చెయ్యడం, కయ్యానికి కాలుదువ్వడం, హేళనగా తరుచు నవ్వడం — ఇవన్నీ కిట్టనిపనులు నాకు.

"భర్తలు పొరుగూరువెళ్లేటప్పుడు పువ్వులూ, చందనమూ, నగలూపెట్టుకోను. వాళ్లు ఎప్పుడు తిరిగివస్తారా అని కనిపెట్టుకుకూచుం

* పెనిమిటి పెళ్ళాంద్రు వసితలగై కొన్న సమమైన వర్తన వలుపవలయు —కళాశాస్త్రం.

♦ తరుచు వాకిట్లో నుంచున్న స్త్రీ వ్యభిచరిస్తుందని కళాశాస్త్రం. ఇదే వాత్స్యాయనుడి మతమున్నూ. బిచ్చకత్తే, యోగినీ, బౌద్ధసన్యాసినీ, కులటా, మంత్రకత్తే, సోదెకత్తే, మందుల మారి— వీళ్లతో పతివ్రతలు స్నేహంచెయ్యకూడదని వాత్స్యాయనుడు.

టాను. అపరిమితమయిన భక్తితో అత్తగారిని సేవిస్తాను. ఆమె చెప్పినపనులన్నీ పనికత్తెలా చేసిపెడతాను. గురువుల్నీ, బ్రాహ్మల్నీ, అతిథుల్నీ నేనే స్వయంగా భయభక్తులతో పూజిస్తాను. ఓర్పూ, నెమ్మదీ, ప్రసన్నతా వదిలిపెట్టను. భర్తలు నెమ్మదయిన వాళ్లు కదా అని తగని చనువు తీసుకోను. కోపంవచ్చిందో, వాళ్లు నాగు పాములే అని నాకు తెలుసు. అందుకని పక్కబెదురుతోనే వుంటాను.

"మా అత్త కుంతీ దేవి భూదేవిలాంటి తల్లి. ఆమె స్నానమూ, భోజనమూ అవీ నేనే స్వయంగా చూస్తాను. ఆమె పరిచర్యలో రవంత లోపం రానివ్వకండా ఆమెని తృప్తిపరుస్తాను.

"ధర్మరాజు పంతిని రోజూ బంగారం పళ్ళేలలో ఎనిమిదివేల మంది బ్రాహ్మలూ, పదివేలమంది యతులూ భోజనంచేస్తారు. వీళ్ళ భోజనాదికాల్లో ఏలోపమూ రాకండా నేనే చూస్తాను. బట్టలూ, నగలూ ఇచ్చి వాళ్ళని సంతోషపెడతాను. మాకోటలో లక్షమంది పరిచారకులు అభ్యాగతులకోసం ఎప్పుడూ సిద్ధంగా వుంటారు. వాళ్ళ వొంటినిండా బంగారం రత్నభూషణాలు మెరుస్తూవుంటాయి. చేతు ల్లోని పాత్రలు కిందపెట్టడానికి వాళ్ళకి అవకాశమే వుండదు. రాత్రీ పగలూ అభ్యాగతులికి వడ్డనలు చేస్తూనే వుంటారు. వాళ్ళంతా ఎలా పనిచేస్తున్నదీ, ఎప్పుడు ఏపొరపాటు చేస్తున్నదీ నేనే కనిపె డుతూ వుంటాను. ఎప్పుడూ మదజలం కారుతూవున్న లక్షలాది ఏను గులూ, మంచి జవసత్వాలుకల లక్షలాది గుర్రాలూ వున్నాయి మాకు. వేళకి వాటిని రోజూ ఆహారం పెట్టేవాళ్ళనీ, వాటికి తగిన జాగ్రత్త తీసుకొనే వాళ్ళనీ నేనే నియమిస్తాను. తరుగులేని భాండాగారాల్లో నిండివున్న లెక్కాజమా లేని రత్నరాసులూ, బంగారాలూ దినమూ జరిగే ఆదాయవ్యయాలూ నాకు తెలియనివి లేవని నమ్ము. సొమ్ములుకాపర్లవరకూ గల మూవన్నంది సేవకుల నడతలూ నేనే

పరికిస్తూ వుంటాను. అందరినీ నేనే నడుపుతాను. అందుకనే మావాళ్ళు కుటుంబభారం యావత్తూ నామీదవేసి నిశ్చింతగా వుంటారు. నేనే అన్ని పనులూ చూస్తూవుంటాను.

"రాత్రి నాలుగోజామునే నేను నిద్రపోవడం. ఇంతెందుకూ రాచకార్యాల్లో మునిగి నిద్రాహారాలు మరిచేపోతాను నేను. విన్నావా? ఇలా నడుచుకోడంవల్ల నాభర్తలికి ఇష్టురాలినయ్యాను. అంతే కాని నువ్వన్న మందులూ, మాయలూ, గారిడీలూ మాత్రం ఎరగను."

ద్రౌపది చెప్పిన ఈ మాటలతో సిగ్గుపడిపోయింది సత్యభామ. "ఎరక్క ఏదో అడిగేశాను. నాతప్పు పట్టించుకోకు. నేను అన్నవి అన్నీ నవ్వులాటే అనుకో. నిజంగా నీచరిత్ర వొరవడిగా తీసుకోవాలి మావంటివాళ్ళు" అందామె.

"భర్తని వల్లోవేసుకునే చతురోపాయం చెపుతాను, విను," మృదువుగా నవ్వుతూ అంది ద్రౌపది—"స్త్రీఅన్న దానికి భర్తే దైవం. భర్తని మించిన దైవం లేనేలేదు, భార్యకి. భర్త ప్రీతికలిగి దయ చూశాడో — అలంకారాలూ, వస్త్రాలూ, సంపత్తీ, గౌరవం, సంతతీ, కీర్తీ, స్వర్గం — అన్నీ కాళ్ళకింద వుంటాయి. అదిలేకపోతే, ఆడదాని గతి అడగనే అక్కరలేదు. ఇంతకీ వదినా, కష్టపడితే కాని సౌఖ్యం లేదు. పుణ్యగతీ వుండదు. పెనిమిటిసేవ చేస్తేనే సుఖమూ, పుణ్యమూనూ. అంచేత, ప్రేమతో భర్తమనసుపట్టి మసులుకో. నువ్వో ముద్దువు కాని, నువ్వు గీసినగీటు దాటకండా నీతోనే వుంటాడు మాఅన్నయ్య.

"ఆయన నీ గుమ్మందగ్గిరికి వచ్చాడనగానే చప్పున లేచి ఎదురు వెళ్ళు. లోపలికిరాగానే నువ్వే ఆసనం అదీ అమిర్చిపెట్టు. నౌకర్లని నియమించాను కదా, అని ఉపేక్షించకు. అన్ని అవసరాలూ నువ్వే స్వయంగా చూడు. ఏదన్నా వో మంచిమాట నీతో చెప్తా

డనుకో — ఎంత నమ్మకమయినవాళ్ళతోఅయినా సరే, అది చెప్ప కూడదు నువ్వు. సీసవతులికి తెలిసిందంటే, దాంతోనే వొక అభాండం నీమీద అల్లేస్తారు వాళ్ళు. అన్నయ్య మనస్సు విరిగిపోనూవచ్చు, దానివల్ల. భర్తకి నచ్చిన బంధువులూ, స్నేహితులూ వస్తే, వాళ్ళకి భోజనాలూ అవీ అరమరలేకండా ఏర్పాటుచేసి ఆదరించు. భర్తకి నచ్చనివాళ్ళు — వాళ్ళు నీకు ఎంత కావలిసినవాళ్ళు అయినా సరే, వాళ్ళతో ఎప్పుడూ సంపర్కం పెట్టుకోకు. ప్రద్యుమ్నుడూ మొద లయిన కుమాళ్ళతో అయినా ఏకాంతంగా, ఏకాసనంమీద కూచో వడం కూడదు. కులవతులూ, పతివ్రతలూ, నిర్మలమతులూ అయిన స్త్రీలతోనే స్నేహం చెయ్యి. చెడ్డవాళ్ళ నీడకూడా తొంగిచూడకు.

"వదినా ? ఇవే నీకు మంత్రాలూ మందులున్నూ. ఈమాత్రం చేస్తే చాలు. నువ్వు అన్న 'భాగ్యం' నూరింతలు వుంటుంది నీకు."

ఈ ఉపదేశంతో పరమానందం కలిగిపోయింది సత్యభామకి. "ధర్మం తెలిసినదానివి నువ్వు" అంటూ ద్రౌపదిని ప్రశంసించిం దామె. "దేవతల్లాంటివాళ్ళు నీభర్తలు. తపోబలం కలవాళ్ళు. శౌర్యవం తులు. కీర్తివంతులు. అచిరకాలంలోనే మీసామ్రాజ్యం మీకు వచ్చే స్తుంది. మీకు అపకారంచేసిన కౌరవరాజుభార్యలు దిక్కులేక మొత్తుకుంటారు. నవ్వుతూ కళ్ళారా చూస్తావు నువ్వు. బంగారం కొండల్లాంటి కొడుకులు కన్న వీరమాతవి. విచార మేమిటి నీకు ? ప్రతివింధ్యుడూ మొదలయిన నీ అయిదుగురు కొడుకులూ వచ్చి, ద్వారకలో వున్నారిపుడు. పిసరంత లోపంలేదు వాళ్లకి. రుక్మిణీ, సుభద్రా మొదలయినవాళ్లు కన్నకొడుకులకంటె అధికంగా ముద్దు చేస్తున్నారు వాళ్లని. వాళ్ల చింతే వొద్దు నీకు" అంది.

అంతలో కృష్ణుడు పాండవులతో "వెళ్లి వస్తాను" అంటూ ప్రయాణానికి సిద్ధపడ్డాడు. మార్కండేయుడి దగ్గిరా సెలవు పుచ్చు

కున్నాడు. సత్యభామ ద్రౌపదిని కౌగిలించుకుంది. "వెళ్లి వస్తాను" అంటూ సగౌరవంగా చెప్పి బయలుదేరింది. ఆమెతోకూడా రథ మెక్కి ద్వారకాపట్నం వెళ్లిపోయాడు కృష్ణుడు. పాండవులికి ధైర్యం చెప్పి, మార్కండేయుడూ తన ఆశ్రమానికి వెళ్లిపోయాడు.

ధృతరాష్ట్రుడి దుఃఖం

శ్రీకృష్ణుడూ, మార్కండేయమునీ వెళ్ళిపోయాక, కామ్యక వనం వదిలిపెట్టేశారు పాండవులు. ద్వైతవనం వచ్చి నివాస మేర్పరుచుకున్నారు.

ఒకనాడు హస్తినాపురంనించి బ్రాహ్మడొకడు అక్కడికి వచ్చాడు. చక్కని కథలూ అవీ అతడికి తెలుసు. పాండవుల్ని చూసి, ఎన్నో కబుర్లు చెప్పాడతడు. తిరిగి హస్తినాపురం వెళ్ళి, ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. "పాండవుల్ని చూసివచ్చాను" అనడం తోనే వాళ్ళ క్షేమం అడిగాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "క్షేమం అంటే ఏదో ప్రాణాల్తో వున్నారు," అన్నాడు బ్రాహ్మడు — "ఎండకి ఎండీ, వానకి తడిసీ, చలికి వడగట్టుకుపోయీ శరీరమాత్రావశేషులుగా వున్నారు అయిదుగురున్నూ. దుఃఖసముద్రంలో మునుగుతూ తేలుతూ వున్నా రంటే నమ్ము. పాపం, ద్రౌపదీదేవి ఐదుగురుభర్తలు వున్నా అనాథ లాగే వుంది. శోకదేవతే ఆమెరూపంలో మూర్తీభవించిందా అని పించింది నాకు."

విని, గుండె నీరైపోయిన ట్టయింది ధృతరాష్ట్రుడికి. రెండు కళ్ళల్లోంచీ బొటబొటా కన్నీళ్ళు ధారలుకట్టాయి. కొంతసేపటిదాకా నోట్లోంచి మాటే పెగలకండాపోయింది. గొంతుక గద్గదికపడింది. "అయ్యో" అంటూ నిట్టూర్చాడు. "చేతులారా నేను చేసిన చెడ్డా, నాకొడుకు తలపెట్టిన ద్రోహం—ఈ రెండూ పాండవులికి ఈపాట్లు

తెచ్చాయి. నా కొడుకులు అందరిలోకీ పెద్దవాడు ధర్మరాజు. కౌరవ కులానికే దీపంవంటివాడు. అంతటి ధర్మాత్ముడికి ఇంతటి దుఃఖం పెట్టాడు దయలేని దైవం! దివ్యమయిన మేడల్లో హంసతూలికా తల్పాలమీద నిద్రపోయే సుకుమారి కఠోరమయిన నేలమీద పడు కుంటున్నాడు! తెలతెల వారగానే మాగధులూ, భట్రాజులూ పాడే పాటలు విని ఉల్లాసంగా మేలుకునేవాడు, నక్కలు చేసేవూలలు విని లేస్తున్నాడు.

"పదివేల ఏనుగుల బలశాలి భీముడు. అలిసి, బడుగయిన ఏనుగులాగే పడివున్నాడు అడవుల్లో. పాపం!

"అన్నలూ, భార్యా అలాకష్టపడుతూవుంటే చూసిన్నీ, అన్న గారి ఆజ్ఞ అడ్డుపెట్టడంవల్ల, కట్టుబడ్డ పాములా బుసకొడుతూ వుంటాడు అర్జునుడు. నా కొడుకు చేసిన నేరాలు తలుచుకుంటూ ఎంత బాధ పడిపోతున్నాడో!

"సింహంకొదమలే నకులసహదేవులు. ధైర్యవంతులు. సుఖ పడవలిసిన సుకుమారులు. అలా అష్టకష్టాలూ అనుభవిస్తున్నారు.

"అన్న శపథంచేశాడు. దానికి కట్టుబడిపోయాడు భీముడు. అంత ఘోరమయిన బలశాలీ అలా కష్టాలు సహిస్తున్నాడు. అతడి గుండెల్లోమాత్రం ప్రళయాగ్ని రాజుతూనే వుంటుంది. శకుని కపటం, దుశ్శాసనుడి దుర్మార్గం, కర్ణుడి తుంటరితనం, దుర్యోధనుడి దుర్ణయం—ఇవన్నీ శల్యాల్లా గుండెల్లో కెలుకుతూనే వుంటాయి అర్జునుడికి. క్రోధం దావాగ్నిలా మండుతూనే వుంటుంది. గాలిలా దాన్ని వన వాసం నానాటికీ రెచ్చగొడుతూనే వుంటుంది. దానిమీద, వాళ్ళంతా మంటలెత్తుతూ వుంటే, మొహం జేవురించి, కనుబొమలు ముడిపెట్టి, దవడ కరుస్తూ వుంటాడతడు. నాకొడుకుల పాలిటి

మృత్యువే అతడు. అతడి భయంకరస్వరూపం ఎప్పుడూ కళ్ళముందు కట్టినట్టే వుంటుంది నాకు.

"ధర్మరాజు హృదయంలో మాత్రం అర్జును డంత కోపం వుండదు. యముడితోనే సమానం భీముడు. భీముడు దావాగ్ని. అర్జునుడు పెనుగాలి. కర్ణుడూ, శకునీ, నా నూరుమంది కొడుకులూ మహారణ్యం. ఆదావాగ్నితో ఈ మహారణ్యం కాలిపోవడం తప్పదు.

"కానీ. కర్మఫలం ఎవడు తప్పిస్తాడు? విధికి అడ్డేమిటి? కౌరవులికి అంత్యకాలమే దాపురించింది. సందేహం లేదు. వద్దుగాక వద్దు అని మొత్తుకున్నాను, జూదం మానమని. పిసరంత చెవినిపెట్టాడుకాడు దుర్మార్గుడు, దుర్యోధనుడు. కొడుకుని మానిపించలేక, కులక్షయమే తెచ్చుకున్నాను. ఇదంతా అదృష్టంకాకపోతే మరేమిటి?

"రాత్రి తరవాత పగలు రానే వస్తుంది. పగలు ముగిశాక రాత్రీ వస్తుంది. అలాగే సుఖమూ, సుఖంవెంట దుఃఖమూ తగిలే వుంటాయి. మంచికి సంతోషిస్తూనే వుంటాం, ఆపదలు వచ్చి పడతాయి. ఆపదలికి అడిలిపోతూనే వుంటాం, సుఖాలూ వస్తాయి. లోకం తీరే ఇది. ఇంతకీ చేసుకున్నది అనుభవించక తప్పదు. ఇదంతా తెలిసినపండితులు మాత్రం సుఖదుఃఖాలు రెండూ వొక్కలాగే చూస్తారు. శాంతన్నా సౌఖ్యమన్నా వాళ్ళకే వుంటుంది, ఎప్పుడూ.

"మరోమాట, అన్నీపోయి అడవులపాలయాడు కదా, అర్జునుడు! అలాంటివాడు స్వదేహంతో స్వర్గంవెళ్ళి వచ్చాడట! ఇంతకంటే వింత ఏముంది? తంతే బూర్లగంపమీద పడ్డాడు! ధనుస్సు గాండీవం! బాణాలు దివ్యాలు! ఇంక కావలిసింది ఏమిటీ అంటాను!" ఇలా అనేకవిధాల దుఃఖించా డతడు.

దు ర్యో ధ ను డి దు ర్బు ద్ధి

తండ్రిమాటలు విన్నాడు దుర్యోధనుడు. "ఈముసిలాయన ఇంత బెగిలిపోయాడేం ?" అంటూ శకునిదిక్కు చూశాడు. అతణ్ణీ, కర్ణుణ్ణీ వెంటపెట్టుకుని వొకదగ్గిర రహస్యంగా ఆలోచన మొదలెట్టాడు.

దుర్యోధనుడి మనస్సు కర్ణుడికి ముందే తెలుసు. "నీకు వచ్చే లోపమేముంది" అంటూ అతడే కలగచేసుకున్నాడు ముందు. "అడవులు పట్టిపోయారు పాండవులు. అక్కడ అష్టకష్టాలూ అనుభవిస్తున్నారు. వాళ్ళశౌర్యం వాళ్ళదగ్గిరే పెట్టుకోనీ. వాళ్ళ ఇంద్రప్రస్థంలోని సర్వసంపదలూ నీబుద్ధిబలంవల్ల నీచేతిలో చిక్కిపోయాయి. తూర్పూ, పడమరా, ఉత్తరాదీ, దక్షిణాదీ — నాలుగు దిక్కుల రాజులూనీకే కప్పంచెల్లిస్తున్నారు. సముద్రమూ,కొండలూ,అడవులూ, ద్వీపాలూ — అన్నిటితోనూ ఈ భూమండలం యావత్తూ, దేవలోకం ఏలే దేవేంద్రుడిలాగ నువ్వే పరిపాలించు. పల్లెజనమూ, పట్నవాసులూ నీ అభ్యుదయమే కోరుతున్నారు. కౌరవసమాజం అంతా నీమూలాన సన్మానంపొందుతూ వుంది. నిన్నే సేవిస్తూ వుంది. నువ్వే ఇక లోకంలో సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తావు.

"పాండవులు ఇప్పుడు ద్వైతవనంలో కష్టపడుతూ వున్నారని వింటున్నాం. నువ్వు వొకసారి వెళ్ళి, నీసామ్రాజ్యవైభవమంతా వాళ్ళ కళ్ళకి జిగేలు మనిపించాలని నాకోర్కె. వేసవికాలపు సూర్యుడిలా వాళ్ళ కళ్ళు కప్పేయాలి నీ తేజస్సు. సహించలేకపోవాలి వాళ్లు. వెనకటికి నహుషుడి కొడుకు యయాతిలాగ మహోజ్వలంగా వున్న నిన్ను చూసి వాళ్ళగుండెలు బద్దలేఅయిపోతాయి. స్నేహితులికి సంతోషమూ, శత్రువులికి దుఃఖమూ కలిగించడమే కదా, సంపదలికి తగినఫలం! శత్రువులబాధచూస్తే కలిగే సంతోషంతో ధనధాన్యలాభం, పుత్రలాభం,

బంధుజనలాభం — ఇవేవీ సరికావంటే నమ్ము. నారబట్టలూ అవీ కట్టుకుని దుంపాదుల్లా నముల్తూ అడివిలో కుసిల్లుతూవున్న అర్జునుణ్ణి మనం మహారాజవైభవంతో వెళ్ళి చూసి, సంతోషించడంకంటే కృతార్థత ఇంకేముంటుంది? మహాసౌభాగ్యభోగాల్తో వెలిగిపోతూవున్న నీరాణుల్ని చూసి, గుండె దిగజారిపోతుంది ద్రౌపదికి. తన్ను తానే నిందించుకుని కుంగిపోవాలి, అది. అప్పుడూ మన ఆనందం" అన్నాడు. కర్ణుడి ప్రతీమాటా కనకాభిషేకంలా అనిపించింది దుర్యోధనుడికి. "సరిగ్గా నామనస్సులోనిమాటే నువ్వూ చెప్పావు," అన్నాడతడు — "తప్పకండా మనం ద్వైతవనం వెళ్ళవలిసిందే. ముమ్మాటికీ ఇది నిశ్చయం. ఐతే, మానాన్నమాత్రం అంగీకరిస్తాడని తోచదు. అదొక్కటే భయంగావుంది. ఎంచేతనంటావా? ద్వైతవనంలో పాండవులు వున్నసంగతి ఆయనికి తెలుసు. మనం అక్కడికి వెళ్ళడం అంటే వాళ్ళతో కయ్యానికే అని గ్రహించేస్తాడు. వద్దుగాక వద్దు అని భీష్మించుకు కూచుంటాడు.

"అంతేకాదు, వాళ్ళు ఏదో మహా పరాక్రమవంతులనీ, తపస్సుచేసినవాళ్ళనీ, బెంగపెట్టుకుని ఇంతసేపూ రాగాలుతీస్తున్నాడు. విన్నావు కదూ! ఆయనదగ్గిర అదేపనిగా కూచుని, వాళ్ళనే పొగుడుతుంటాడు, భట్రాజులాగ విదురుడు. జూదంనాటినించీ విదురుడు పాండవులపక్షపాతి అన్నది బయటపడేపోయింది. మన ప్రయత్నం అతడు విన్నాడో, అడ్డమాని అడ్డంకులూ కల్పిస్తాడు. అంచేత, ఇదంతా రహస్యంగా వుంచి, బాబయ్యగారి అంగీకారం సంపాదించే ఉపాయం వెదకాలి. నువ్వూ, శకునిమామా బాగా ఆలోచించండి ఇవాళే. రేపు ఉదయాన్నే వచ్చి, భీష్ముడుతాతయ్యనీ, బాబయ్యనీ ఒప్పించి ప్రయాణం కడదాం." అనంతరం కర్ణుణ్ణీ, శకునినీ పంపించివేసి తాను అంతఃపురములోకి వెళ్ళిపోయాడు దుర్యోధనుడు.

ఆరాత్రి ఎంతట తెల్లవారుతుందా అన్నట్టు గడిచిపోయింది వాళ్ళకి. భళ్ళుని తెల్లవారిందో లేదో, దుర్యోధనుడిదగ్గిరికి వచ్చేశాడు కర్ణుడు. "చక్కనిఉపాయమే తట్టింది," అంటూ మందహాసం చేశాడు — "ద్వైతవనంలో మన ఆవులమందలు వున్నాయికదా! వాటిని చూడడానికి వెళతామంటే తప్పకండా అంగీకరిస్తారు బాబయ్యగారు. ఏమంటావు?"

కర్ణుడి అడుగుల్లోనే శకునీ వచ్చాడు. "నీమీద వొట్టువేసి చెపుతున్నాను మహారాజా, రాత్రంతా నేనూ సరిగ్గా ఇదే ఉపాయం ఆలోచించాను" అన్నాడు. నవ్వుతూ ముగ్గురూ ఒకళ్ళచేతులు వొకళ్ళు చరుచుకున్నారు.

వెంటనే సమంగుడు అని వొకగొల్లవాణ్ణి వెంటపెట్టుకుని ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళారు. ముసిలిరాజుకి నచ్చినమాటలు చెప్పి ప్రసన్నుణ్ణిచేసుకున్నారు ముందు. తరవాత "ఇదిగో, వీడు మన ద్వైతవనంలోని ఆలమందలనించి వచ్చాడు" అంటూ సుమంగుణ్ణి ఎదట పెట్టారు. సుమంగుడిదిక్కు తిరిగి "ఆలమందలు క్షేమంగా వున్నాయా?" అని అడిగాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"చిత్తం మహారాజా" అంటూ దుర్యోధనుడు చెప్పినప్రకారం అక్కడ అప్పగించాడు సుమంగుడు. "ద్వైతవనంలో పశువులికి వున్న సౌఖ్యం మరెక్కడాలేదు మహాప్రభో. ఐతే, ఇప్పుడుమాత్రం పెద్ద ఆపదే వచ్చిపడిందండి. ఎక్కడాలేని క్రూరమృగాలూ దిగబడ్డాయండి అక్కడికి. ఈసంగతి కామందులవారికి మనివిచేసుకోవాలనే పడుతూ లేస్తూ వచ్చానండి" అన్నాడు.

సుమంగుడి నోట్లోమాట నోట్లోనేవుంది, వెంటనే కలగజేసుకున్నారు కర్ణుడూ, శకునీని. "ఐతే, క్రూరమృగాలు చంపేసి, ఆవుల

మందలు రక్షించడానికి అబ్బాయిగారిని చప్పున పంపండి మహారాజా”
అని విన్నవించారు.

ఎంతోసేపు తటపటాయిస్తూ ఆలోచించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. “బాగానేవుంది. క్రూరమృగాలు చంపడమూ, ఆలమందలు కాపాడడమూ రెండూ మంచివే. ఐతే, అక్కడ పాండవులు వున్నారు. అసాధ్యులు వాళ్ళు. అంచేత అక్కడికి మీరు వెళ్ళడమంటే నాకేమీ నచ్చడంలేదు. అడవుల్లో, బాధల్లో వున్నారు కదా, అని మీరు వాళ్ళని కవ్విస్తారు. నాకాయ నూకాయలు కారు వాళ్ళు. పైగా తపస్సులూ అవీ చేసివున్నారు. వాళ్ళకి కోపమేవచ్చిందా, తపశ్శక్తి చేత అయినా దహించేస్తారు. లేదా దివ్యాస్త్రాలతో అయినా చంపేస్తారు మీ యావన్మందినినీ. మీరుచేసిన అవమానాల్తో వాళ్ళ గుండెలు కాల్తూనే వున్నాయి. మిమ్మల్ని చూస్తేనే పాములు చూసిన గరుత్మంతుడిలాగ భగ్గుమంటాడు భీముడు.

“అంతేకాదు, దివ్యాస్త్రాలు లేనప్పుడే వొక్కడూ తాను ప్రపంచమంతా జయించుకు వచ్చాడు అర్జునుడు. దేవేంద్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళి దివ్యాస్త్రాలూ పట్టుకువచ్చాడిప్పుడు. అతణ్ణి ఎదిరించి నిలవగల మగవాడెవడిక! వాళ్ళకి మీరు చెడ్డచెయ్యడం కానీ, మీకు వాళ్ళు చెడ్డచెయ్యడంకానీ కూడని పనులు. అంచేత ఆలమందలకోసం తగినవాళ్ళని మరి ఎవళ్ళనయినా ద్వైతవనం పంపుదాం. మీరు మాత్రం వెళ్లవద్దు” అన్నాడు.

“నిజమే మహారాజా, పాండవులు పరాక్రమవంతులే. అయితే వాళ్ళని కదపవలిసిన అవసరం ఏముంది మాకు! కదిపినా ధర్మం తప్పనివాడు ధర్మరాజు. శపథం వదిలిపెట్టడు. తమ్ములూ అతడి సత్యానికి కట్టుపడి వుంటారు. హద్దుదాటరు. నమ్మండి నామాట. మాకూ వేటాడాలని ఎన్నాళ్ళయో ఎంతో వేడుకగా వుంది. మా వేడుకా నెర

వేరుతుంది. ఆవులమందలు రక్షించడమూ అవుతుంది. గట్టు తగలడమూ దేవుణ్ణి మొక్కడమూ రెండూ నెరవేరతాయి. ఏఇబ్బందీ వుండదు. అంగీకరించండి" అంటూ సరిది చెప్పాడు శకుని.

మళ్ళీ తటపటాయించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. చివరికి ఎలాగో "సరే, వెళ్ళిరండి" అంటూ సమ్మతించాడు. "బుద్ధికలిగి మసులుకు రండి. ఆలస్యంమాత్రం చెయ్యకండి" అని హెచ్చరికా చేశాడు.

ఆ ల మ ం ద లు

ధృతరాష్ట్రుడు 'సరే,' అన్నాడో లేదో, 'ఆలమందలికి ప్రయాణమ'ని అటు పట్టణంలో చాటించేశాడు దుర్యోధనుడు. ప్రయాణానికి యావత్తూ క్షణాలమీద సిద్ధం అయిపోయింది. మాంచి విలువయిన దుస్తులూ, ఆభరణాలూ వేసుకుని దేవేంద్రుడిలా బయల్దేరాడు దుర్యోధనుడు. వందమంది తమ్ములూ, కర్ణుడూ, శకునీ, తక్కిన స్నేహితులూ, బంధువులూ అలాగే అలంకరించుకున్నారు. అందరూ తగిన వాహనాలతోనూ, సైన్యాలతోనూ సిద్ధపడి వచ్చారు. దుర్యోధనుడి ప్రియురాళ్ళూ, రాణులూ ఎన్నో వేలమంది పల్లకీలమీదా, మేనాలమీదా బయలుదేరారు. ఆడా, మగా అనకండా వెంట నడిచారు పౌరులు.

ఈ ప్రయాణానికి అవసరంగా ఎనిమిదివేలు రథాలూ, ముప్ఫయివేలు ఏనుగులూ, తొంభయివేలు గుర్రాలూ, లక్షమంది కాలిభటులూ వున్న పెద్ద సైన్యమే వెంటనడిచింది. వేటలో బాగా ఆరితేరిన వేటకాళ్ళూ, విట విదూషకులూ, వంది వైతాళికులూ, వేశ్యలూ, వైశ్యులూ — వొకరేమిటి యావన్మందీ బళ్ళతోనూ వాట్ల తోనూ ఆలమందలంటే ఆనందంతో ప్రయాణం కట్టారు.

అలా కోలాహలంగా బయలుదేరి రెండుకోసులదూరం మాత్రం వెళ్ళాడు దుర్యోధనుడు. అవాళ అక్కడ మకాం వేశాడు. ఆ సాయంకాలమూ రాత్రీ అక్కడే గడిపాడు. మర్నాడు ఉదయానే బయలుదేరాడు. కొండలూ, అడవులూ దాటి ఆలమందలు వున్న అరణ్యం ప్రవేశించాడు. వొక అందమయిన ప్రదేశంలో డేరాలు వేయించాడు.

ఆ వనంలో ఎన్నోవేలు, ఎటుచూస్తే అటు, తామర తంపరగా వున్నాయి ఆవులమందలు. అందంగా, భయమన్నమాట లేకండా స్వేచ్ఛగా విహరిస్తూవున్నాయవి. మల్లెపువ్వుల్లాగ, శంఖాల్లాగ, చంద్రహారాల్లాగ, మంచులాగ, నురుగులాగ, చందనంలాగ, ముత్యాలసరాల్లాగ, వజ్రాల్లాగ — తెల్లటివీ, కడిమిపువ్వుల్లా, కృష్ణచందనంలా, నల్ల మేఘాల్లా, నల్లకలవల్లా, తమాలపువ్వుల్లా — నల్లటివీ, ముదిరిన మంకెనఆకురంగువీ, బంగారం సంపెగపువ్వు రంగువీ — ఇలా రకరకాల రంగులవి వున్నాయి ఆలమందలు.

అవన్నీ చూశాడు దుర్యోధనుడు. తన పశుసమృద్ధికి పరమానందభరితుడయాడు. మహారాజు వచ్చాడనడంతోనే సవినయంగా వచ్చి, సాష్టాంగపడ్డారు గొల్లలు. వాళ్ళందరినీ ఎవళ్ళకితగినట్టువాళ్ళని ఆదరించాడు దుర్యోధనుడు. వాళ్ళతో కలిసి, ప్రతీమందా తిరిగాడు. ప్రతీమందలోని ఆవుల పేళ్ళూ వాటిలక్షణాలూ విడివిడిగా అడిగి తెలుసుకున్నాడు. ఆబోతులూ, దూడలూ, ఈనినఆవులూ, లేత పెయ్యలూ, చూడిఆవులూ — ఇలా యావత్తు పశువులూ ప్రత్యేకంగా పరికించాడు. ఏమందకి తగినట్టు ఆమందకి తగినరక్షణకోసం తగినవాళ్ళని నియోగించాడు. గొల్లలు తెచ్చి సమర్పించిన పాలూ, పెరుగూ, మజ్జిగా మొదలయినవి సపరివారంగా ఆరగించాడు.

ఇదంతా అయి సుఖంగా కూచున్నాక, గాయకులూ, నర్తకులూ, భట్రాజులూ వచ్చి దుర్యోధనుణ్ణి అభినందించారు. వాళ్ళందరినీ, ఎవళ్ళకితగిన బహుమానాలు వాళ్ళకి ఇచ్చి, ఆదరించా డతడు.

తరవాత వేటకి ఉపక్రమించాడు దుర్యోధనుడు. లేళ్ళురొప్పి, మందలుమరిదలు పడగొట్టాడు. తరిమితరిమి వందలకొద్దీ పెద్దపెద్ద ఏనుగులు పట్టుకుని కట్టేశాడు. వెంటాడి వెంటాడి భయంకరమయిన సింహాలు చంపేశాడు. కారెనుపోతులూ, పెద్దపులులూ, ఒంటరి అడివి పందులూ లెక్కా జమా లేకండా కొట్టేశాడు. అడివి అడివంతా ఎక్కడచూసినా తానే అయి వీరవిహారంచేశాడు.

అలా వేటాడి వేటాడి వనమంతా తిరిగాడు దుర్యోధనుడు. తామరపువ్వుల పరిమళంతో గమ్మమని పోతూవున్న చెరువులు చూశాడు. పువ్వులూ, పళ్ళతో వంగిపోతూన్న తోటల్లో తిరిగాడు. నెమళ్ళూ, తుమ్మెదలూ, చిలకలూ, కోకిలలూ చేస్తూవున్న మధుర ధ్వనులు విన్నాడు. ఇలా పరివారంతో సహా తిరిగి తిరిగి చివరికి ద్వైతవనం సరోవరం చేరుకున్నాడు.

ఆసమయానికి ద్వైతసరోవరం సమీపంలోనే వున్నాడు ధర్మరాజు. మునులసహాయంతో కందమూలాలూ అవీ సాధనంగా పెట్టుకుని, సద్యస్కంధం అని వొక యజ్ఞం చేస్తున్నా డతడు.

ద్వైతసరోవరం చూడగానే అక్కడ "క్రీడాగృహాలు నిర్మించండి" అని సేవకుల నాజ్ఞాపించాడు దుర్యోధనుడు.

రాజు తలిస్తే కొదవేముంది? వెంటనే క్రీడాగృహాలు కట్టడం మొదలుపెట్టారు సేవకులు. ఇట్టే పని ప్రారంభించారో లేదో వాళ్ళు, గబగబా పరిగెత్తుకు వచ్చారు కొందరు గంధర్వులు. "ఈ సరోవరం గంధర్వరాజు చిత్రసేనుడిది. అతడి క్రీడలకోసం ఏర్పడింది ఇది. మీా

రెవ్వరూ ఇక్కడ ఇలాంటి పని చెయ్యకూడదు. అసలు ఈప్రాంతా నికే రాకూడదు మీరు. వెళ్ళిపోండి" అని గదమాయించారు. చేసేది లేక తెల్లపోయారు సేవకులు. రొజుకుంటూ వెళ్ళి అదంతా దుర్యోధనుడితో చెప్పారు. దిట్టమయిన సైనికుల్ని కొందిర్ని వెంట ఇచ్చి పంపాడు దుర్యోధనుడు. వాళ్ళు వచ్చి "మీరే ఇక్కడి న్నించిపోండి" అని కూకలు వేశారు గంధర్వుల్ని. "దుర్యోధనమహారాజు దయ చేశారు. ధృతరాష్ట్రులవారి కుమాళ్ళు వారు. ఇక్కడ జలక్రీడ లాడ డానికి రాణులతోకూడా వేంచేస్తున్నారు. మీరిక్కడ వుండకూడదు. పోండి" అన్నారు.

"ఏమిటి ఈ తలబిరుసు?" అంటూ వాకళ్ల మొహం వొకళ్లు చూసుకుని నవ్వుకున్నారు గంధర్వులు. సైనికులమీద కోపమూ వచ్చింది వాళ్లకి. "ఎదటివాళ్ళని తెలుసుకోకండా వున్నాడు మీరాజు. మదమెక్కినట్టున్నాడు. తన మానమూ, ప్రాణమూ పోగొట్టుకోవాలని చూస్తున్నాడు. మామాట వినండి. బుద్ధిమంతు ల్లాగ వెనక్కి వెళ్ళిపోండి" అన్నారు ఖచ్చితంగా.

"సరే, చూస్తాం" అంటూ వెళ్ళి దుర్యోధనుడితో సంగతంతా చెప్పారు సైనికులు. అగ్గిమీద గుగ్గిలంవేసినట్టు మండిపోయాడు దుర్యోధనుడు. తమ్ముళ్లీ, కర్ణుడూ మొదలైన ముఖ్యుల్నీ చూశాడు. "వెళ్ళండి. మీమీ సైన్యాలు వేసుకుని గంధర్వులగర్వం వదల గొట్టండి. సరోవరం ఆక్రమించండి. వాళ్లకి సాయం దేవతల్తో దేవేం ద్రుడు వచ్చినా సరే, వీపు పగలగొట్టి పంపండి" అంటూ గర్జించాడు.

ఓ, ఇక అడిగేదేముంది? హాలో అంటే హాలో అంటూ కౌర వుల రాణువ యావత్తూ కదిలింది ద్వైతసరోవరం దగ్గిరికి. వాళ్ళ సింహ నాదాల్తో దిక్కులు చిల్లులే పడిపోయాయి. అలా వస్తూన్న చతురంగ బలానికి ఎదురు వెళ్ళి ముందు నెమ్మదిగా వారించారు కొందరు

గంధర్వులు. "మాతో మీకు విరోధ మెందుకూ? ఆగండి. మేం చెప్పేది కాస్త వినండి" అంటూ చెప్పడం మొదలు పెట్టారు. ఆ మాటలు లక్ష్యమే చెయ్యలేదు, సేనముందు నడుస్తూవున్న యోధులు. బాణాలతోటే జవాబుచెప్పారు గంధర్వులికి.

మించివచ్చిం దంటూ చిత్రసేనుడి దగ్గిరికి పరిగెత్తారు గంధర్వులు. జరిగిందంతా విన్నవించారు. చెప్పరానంత కోపంవచ్చింది చిత్రసేనుడికి. "వెళ్ళండి ఘిరాయించండి కౌరవుల్ని. దొరికినవాణ్ణల్లా చంపేసి మరీరండి" అంటూ ఎన్నోవేలమంది గంధర్వుల్ని, మాంచి మెరికెల్లాంటివాళ్ళని పంపాడు దుర్యోధనుడి సేనమీదికి.

బల్లెమూ, బాణమూ, కత్తీ, గదా, గండ్రగొడ్డలీ, త్రిశూలమూ — ఏది దొరికితే అది పట్టుకుని వొక్కసారి వచ్చారు గంధర్వులు. ఏనుగుల్లాంటివాళ్ళు, పెద్దపెద్ద కొండల్లాంటివాళ్ళు, మంచిమంచి తేజోవంతులు — వాళ్ళంతా కో అంటే కో అంటూ వచ్చి చుట్టుముట్టారు కౌరవుల్ని. కనపడ్డవాణ్ణల్లా ముందూ వెనకా చూడకండా మోదడం మొదలెట్టారు. దుశ్శాసనుడూ మొదలయిన కౌరవులు ఎవ్వరూ కూడా గంధర్వుల దెబ్బలికి నిలవలేకపోయారు. శోకముడుచుకుని దుర్యోధనుడి వెనక్కి పారిపోయారు. కర్ణుడుమాత్రం కదలకండా నిలబడ్డాడు. గంధర్వుణ్ణి వొక్కణ్ణీ ముందుకి రానివ్వలేదు. భల్లమూ, అర్ధచంద్రమూ వంటి గట్టి గట్టి బాణాలతో కొడుతూ నిమిషంలో వందలకొద్దీ గంధర్వుల్ని నరికి కుప్పలుపెట్టాడు. ఎంత కొడుతూవుంటే అంతకి పదింతలు, వందింతలు, వెయ్యింతలు వచ్చిపడుతూనే వున్నారు గంధర్వులు. ప్రపంచమంతా గంధర్వమయమే అయిపోయిన ట్టయింది. ఎందరువచ్చినా ఎదిరిస్తూనే వున్నాడు కర్ణుడు.

ఇంతలో శకునీ, వందమంది తమ్ముళ్ళూ, తక్కిన మూలబలమూ—యావన్మందితోనూ ఉద్ధృతంగా వచ్చి, కర్ణుడితో కలిశాడు దుర్యోధన

మహారాజు. కౌరవులికీ గంధర్వులికీ ఘోరమయిన యుద్ధం జరిగి పోయింది. కొంతసే పయేసరికి కౌరవులే పైచెయ్యిలా కనిపించింది. నిభాయించలేకపోయారు గంధర్వులు. చలించిపోయి, వెనక్కితగ్గే శారు. తనవాళ్ళు జంకిపోవడం చూశాడు చిత్రసేనుడు. కళ్ళుమొయ్యా అతడికి కోపం వచ్చింది. ఒక్కవూపుని దురుసుగా మదపుటేనుగులాగ కౌరవసేనమీదికి వురికాడు.

మాయయుద్ధంలో మహిరావణుడు చిత్రసేనుడు. ముందూ వెనకా చూడకండా ముమ్మరంగా ప్రయోగించాడు మాయాస్త్రాలు. గాలి బంధించిపోయింది. సూర్యుడు కనపళ్ళేదు. కౌరవసైన్యమంతా అల్లకల్లోలం అయిపోయింది. రథాలు ముక్కలైపోయాయి. ఏనుగులు పీనుగులయాయి. గుర్రాలు కూలిపోయాయి. భటులమాట ఇక చెప్పే అక్కర్లేదు. ఒక్కొక్కణ్ణీ పదేసి పదేసిమంది గంధర్వులు పట్టుకుని చంపెయ్యడం మొదలుపెట్టారు. దాంతో, మారణహోమంలో పడి పోయిన ట్టయిపోయారు కౌరవులు. మరో ఉపాయం లేక, ప్రాణాలు అరిచేత్తో పట్టుకుని, ధర్మరాజు వున్నదగ్గిరికి పారిపోయింది కౌరవసేన.

కర్ణుడు మాత్రం కదల్లేదు. గంధర్వులు కురిపిస్తూవున్న బాణాల వర్షంలో కులపర్వతంలాగ నిలబడే వున్నాడు. తన యావచ్ఛక్తిలా పోరాడుతూనే వున్నాడు. దుర్యోధనుడూ అతడికి సాయంగా శకునీ, తమ్ములూ వాళ్ళతో నుంచున్నాడు.

ఇంతలో వొక వెయ్యిమందున్నా వుంటారు, మంచి ఘటికు ల్లాటి గంధర్వులు. వొక్కసారి కర్ణుడి రథంమీదికి వురికారు. కొందరు గుర్రాలమీద పడ్డారు. కొందరు సారథిని పట్టుకున్నారు. కొందరు జెండాకర్ర విరిచేశారు. కొందరు రథచక్రాలు రెండూ ముక్కలు చేసే శారు. కొందరు గొడుగు తుక్కుతుక్కు చేసేశారు. కొందరు నొగలు గుండపిండి చేసేశారు. కొందరు జెండా చించేశారు. కొందరు ఇరుసే

విరిచేశారు. ఇలా రథమే లేకండా చేసేశారు. దాంతో కర్ణుడూ పలాయనమే చిత్తగించాడు. వికర్ణుడి రథంమీదికి పారిపోయి అదే పారిపోవడం పారిపోయాడు.

దుర్యోధనుడు ఇంకా పెనగులాడుతూనే వున్నాడు. చిరచిరలాడుతూ చూశాడు చిత్రసేనుడు. కర్ణుడి రథంలాగే అతడి రథమూ చిదకగొట్టారు గంధర్వులు. రథం విరగడంతోనే నేల కూలబడి పోయాడు దుర్యోధనుడు. మెరుపులా మీదాపడ్డాడు చిత్రసేనుడు. దుర్యోధనుడి జుత్తుపట్టుకుని మెలిపెట్టాడు. కిందపడవేసి, పెడచేతులు విరిచికట్టాడు. అడివి అడివంతా దద్దరిల్లిపోయినట్లు పే — ద్ద సింహనాదమూ చేశాడు.

అది చూశారు గంధర్వులు. మరి పట్టపగ్గాలులేకపోయాయి వాళ్ళకి. దుర్యోధనుడి ఆడవాళ్ళనీ, అతడి తమ్ములు దుశ్శాసనుడూ, దుర్ముఖుడూ, వివింశతీ, చిత్రసేనుడూ, విందుడూ, అనువిందుడూ, మొదలయినవాళ్ళనీ, వాళ్ల కుమార్ళనీ, మంత్రుల్నీ పట్టుకున్నారు. అందరినీ విరిచికట్టి, చిత్రసేనుడిముందు పెట్టారు. మిగిలిన కౌరవులూ, పౌరులూ, మంత్రులూ వాళ్ళూ నెత్తీ నోరూ మొత్తుకుంటూ ధర్మరాజుదగ్గిరికి పరిగెత్తారు. "రక్షించండి, మహారాజా, రక్షించండి" అంటూ శరణు జొచ్చారు. "మీతమ్ముణ్ణి దుర్యోధనుణ్ణీ ఆయన భార్యల్నీ, తమ్ముల్నీ కట్టేసి పట్టుకుపోతున్నారు గంధర్వులు. కరుణించండి. తమ్ముల్ని కాపాడండి" అని కాళ్లమీదపడ్డారు.

"కాగలకార్యం గంధర్వులే తీర్చేశారు," పకాపకా నవ్వుతూ అన్నాడు భీముడు — "మనపని తేలికఅయిపోయింది. కడుపులో చల్ల కదలకండా విజయం మన కాళ్ళముందుకి వచ్చింది. మోసం ముందుపుట్టింది. తరవాత పుట్టాడు మనతమ్ముడు దుర్యోధనుడు. పాపాలపుట్ట. దురాత్ముడికి తగినపనే చేశాడు దేవుడు. అదీ

విలో అష్టకష్టాలూ పడుతున్నాం మనం. రాజ్యగర్వంతో మసల్ని నవ్వడానికి వచ్చాడు దుష్టు. తగినఫలమే అనుభవించాడు. అనుభవించనీ. మనం ప్రమేయం పెట్టుకోవద్దు. వాడిమీద దయఏమిటి?"

"కావేషీ సాధించడానికి, తమ్ముడూ, ఇదా సమయం!" అన్నాడు ధర్మరాజు—"శరణంటూ వున్న ఈకౌరవుల్ని కరుణించడం ధర్మం కదా, నీకు! ఒక్కొ క్కోకముక్కలు తోబుట్టువులంటే. ఒక్క వంశంలో పుట్టినవాళ్లకి సంపదకోసం వొక్కొక్కప్పుడు భేదాభిప్రాయం పుడుతుంది. అంతమాత్రం చేత సహజమయిన అనురాగం ఎటు పోతుంది? జ్ఞాతులు తమలో తాము ఎంతన్నా కుమ్ములాడుకోవచ్చు. కాని పరాయివాళ్లవల్ల పరాభవం వచ్చినప్పుడు వొకళ్ళనిచూసి వొకళ్ళు వూరుకుంటే, లోకనింద నెత్తిని పడుతుంది.

"దుర్యోధనుడు దుర్మార్గుడే. ఒప్పుకుంటాను. అయితే భార్యలతోసహా పరాయివాళ్ళచేతుల్లో పడిపోయాడు. ఇది ఉపేక్షిస్తే మనకి కులహాని. అంతేకాదు, శరణంటే రక్షించడం రాచధర్మం కదా! నీవంటి బలవంతుడయిన రాచబిడ్డకి ఇలాంటి మంచిపని కర్తవ్యమే అని వేరే చెప్పాలా? లే. ఆలోచించకు. తమ్ములూ, నువ్వూ సర్వ సన్నాహాలతో రథాలమీద వెళ్ళండి. దుర్యోధనుణ్ణి విడిపించుకురండి."

"అదేమన్నమాట అన్నయ్యా," అంటూ మళ్ళీ అడ్డుతగిలాడు భీముడు—"వాడి ఏమంచి తలంచుకుని వెళ్ళమంటావు నన్ను? నీళ్ళలో తోయించాడు. విషం పెట్టాడు. ఇల్లు కాల్చాడు. కపటజూదం ఆడించి, రాజ్యం లాక్కున్నాడు. అంతమంది ఎదటా ద్రౌపదిని జుత్తుపట్టుకు ఈడ్పించాడు. బట్టలూ విప్పించాడు. పుట్టినప్పటినించీ మనకి ఎసరుపెట్టని రోజేలేదు వాడు. వాడు చేసింది వొక్కటీ పట్టించుకోవు నువ్వు. కేవలం దయా, దయా, దయా అంటావు. ఈదయ మన కష్టాలు దాటిస్తుందా?"

ఇలా పూర్వవిరోధం తలుచుకుంటూ రుసరుసలాడా డతడు.

"పొరపడుతున్నావు," అంటూ నెమ్మదయిన మాటల్తో అతణ్ణి సముదాయించాడు ధర్మరాజు — "రక్షించమంటూ వస్తే, ఎంత చేతకాని వ్వాడయినా తనచేతనయినంత సాయంచేస్తాడు అలాంటిది, శూరుడయినవాడూ పైగా ఉత్తమశూరుడూ వూరుకోడం న్యాయమేనా? ప్రాణాలు తీసిన శత్రువే అగుగాక, శరణూ అంటే రక్షించడమే ధర్మం హృదయం కలవాళ్ళు. దీన్నిమించిన ధర్మమే లేదు మరి.

"మీబలమూ పరాక్రమమూ బాగా తెలుసు దుర్యోధనుడికి. మనం ఇక్కడ వున్నామనీ తెలుసు. అంచేత తప్పకండా అతణ్ణి మీరు విడిపిస్తారని ఆశపడుతూనూ వుంటా డతడు. సందేహం లేదు. ఇది మనకి కీర్తి పుణ్యమూ తెచ్చిపెట్టే సమయం. ఈఅవకాశం వదిలిపెట్టకూడదు. నిన్ను ఇంత నిర్బంధించకపోదును. నేనే వెళ్ళి వుందును. కాని యజ్ఞదీక్షలో వున్నాను. వల్లకాదు. అంచేత నువ్వూ తమ్ముళ్ళూ చప్పున వెళ్ళండి. గంధర్వుల్తో మంచి మాటలాడి, దుర్యోధనుణ్ణి విడిపించండి. సామోపాయానికి లొంగకపోతే మాత్రం యుద్ధం చేసన్నా సరే, కార్యం సాధించుకు రండి. నాయజ్ఞం సఫలం చెయ్యండి." ఇలా అనేకవిధాల నచ్చజెప్పాడు.

ఎలా అయితేనేం తుదకి అంగీకరించాడు భీముడు. ధర్మరాజు చెప్పడంతోనే "దుర్యోధనుణ్ణి విడిపించందీ తిరిగిరాను" అని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు అర్జునుడు. ఉత్సాహంతో వాళ్ళ ననుసరించారు నకుల సహదేవులు.

నలుగురూ చప్పున కవచాలు తొడిగారు. తూణీరాలు వేసుకున్నారు. ధనుస్సులు పట్టుకున్నారు. అన్నగారికి నమస్కరించి రథాలెక్కి బయల్దేరారు. ఆగమేఘాలమీద పరిగెత్తాయి రథాలు. కౌరవ సైన్యం యావత్తూ సింహనాదాలు చేస్తూ వారివెంట బయల్దేరింది.

అప్పటికే గంధమాదనం తోవపట్టి దుర్యోధనుణ్ణీ వాళ్ళనీ లాక్కుపోతున్నారు గంధర్వులు. పాండవుల్ని చూడ్డంతోటే ఎదురు తిరిగారు. అన్నగారి ఆజ్ఞప్రకారం ముందు సామోపాయమే ప్రయోగించాడు అర్జునుడు. "మీకూ మాకూ విరోధమెందుకు? మంచిగా వదిలిపెట్టెయ్యండి దుర్యోధనుణ్ణి. మహారాజు ధర్మరాజు ఆజ్ఞ ఇది. కాదనకూడదు మీరు" అన్నాడు.

"ధర్మరాజయితేమాత్రం మా మీద ప్రభువా," అన్నారు గంధర్వులు – "ఆయన ఆజ్ఞ మాకేమిటి? మేమెందుకు పాలించాలి? ఆజ్ఞాపించడానికయినా, శాసించడానికయినా వొక్కడే మాకు అధికారి, దేవేంద్రుడు. ఆయన్ని తప్పించి, ఎవరయినా సరే, లక్ష్యపెట్టం మేం."

"ఐతే, మాతప్పులేదిక" అంటూ గాండీవం సారించాడు అర్జునుడు. "ముందే కయ్యం ఎందుకు అని మంచిమాటల్తో చెప్పిచూశాను. సామోపాయంతో ఎలాగూ దారికివచ్చినట్టులేదు మీరు. సరే, యుద్ధంచేసే విడిపించుకు వెళతాను దుర్యోధనుణ్ణి" అంటూ బాణాలతో కొట్టాడు గంధర్వుల్ని. గంధర్వులూ సిద్ధంగానే వున్నారు. బాణాల్తో వర్షమే కురిపించారు పాండవులమీద. ఇటు పాండవులూ, అటు లక్షలాది గంధర్వులున్నూ. భయంకరంగా జరిగింది యుద్ధం.

అర్జునుడి రథం విరగ్గొట్టాలని ఎగబడ్డారు గంధర్వులు. దయాదాక్షిణ్యంలేకండా పదిలక్షలమంది గంధర్వుల్ని చంపేశాడు అర్జునుడు. మంచిమంచి అగ్గితునకల్లాంటి వాళ్ళనల్లా తన బాణాగ్నిలో భస్మం చేసేశాడు. భీముడూ, నకుల సహదేవులూ కొడుతూ వున్న బాణాలు విడుపూ విరామంలేకండా వున్నాయి. వింటిమోతలతో భూగహ్వారం నిండిపోతూ వుంది. గంధర్వసేనలో రక్తాలు మడుగులు కడుతున్నాయి.

అయినా, దుర్యోధనుణ్ణి వదలలేదు గంధర్వులు. అతణ్ణీ అతడి భార్యల్నీ, పరివారసహితంగా పట్టుకుని ఆకాశమార్గంలో పరిగెత్తారు వాళ్ళు. ఆకాశానికే అడ్డువేశాడు అర్జునుడు. దట్టమయిన బాణాలు వేశాడు. చీమకయినా సందులేకండా ఆకాశమార్గమంతా కప్పి పెట్టాడు. వల్లో చిక్కిన పిట్టల్లా అయిపోయారు గంధర్వులు. అయినా ఆగలేదు వాళ్ళు. అక్కడినించే అనేకరకాల ఆయుధాలు ప్రయోగించారు. అవన్నీ క్రింద పడకండానే ఖండించివేశాడు అర్జునుడు. మరింత ఉగ్రుడయిపోయాడతడు. వాడివాడి బాణాలు ప్రయోగించాడు. దాంతో గంధర్వుల తలలు తెగాయి. రక్తం వర్షంలా కురిసింది. కాలవలై పారింది. ఆకాశంమీద మరి కిక్కురుమనలేదు గంధర్వులు. ప్రపంచానికే భయంపట్టుకున్నట్టయింది.

అంతతో పోనివ్వలేదు అర్జునుడు. ఆగ్నేయాస్త్రం ప్రయోగించాడు. ఎండిన అడివి కార్చిచ్చు దహించేస్తుందే, అదిగో, అలాగ గంధర్వుల్ని కాల్చేసింది అగ్నిబాణం. మరి సహించలేకపోయాడు చిత్రసేనుడు. దారుణమయిన గద తీసి అర్జునుడిమీద విసిరికొట్టాడు. సగంలోనే దాన్ని ముక్కలుచేసేశాడు అర్జునుడు. మాయాబలమే ఇక శరణ్యమయింది గంధర్వరాజుకి. చప్పున మాయమైపోయాడు. కనపడకండా పాండవులు నలుగురిమీదా బాణాలమీద బాణాలు కురిపించాడు. కనపడకండానే మేఘం వురిమినట్టు వురిమాడు. తన పరాక్రమం యావత్తూ ప్రకటించాడు.

ఘాట్లాడకండా శబ్దభేది బాణాలు వదిలాడు అర్జునుడు. చిత్రసేనుడి శరీరమంతా తూంట్లుపడేట్టు కొట్టాడు. లిప్తలో మాయాగీయా మాయమయేటట్టు చేశాడు.

లొంగిపోయాడు చిత్రసేనుడు. ఆయుధాలూ అవీ వదిలిపెట్టేశాడు. ఆకాశం దిగివచ్చి, అర్జునుడిముందు నుంచున్నాడు. తీరా

చూస్తే అర్జునుడి స్నేహితుడే చిత్రసేనుడు. ఎత్తిన ధనుస్సు దించేశాడు అర్జునుడు. భీముడూ వాళ్ళూకూడా ఆపేశారు యుద్ధం. రథాల మీంచే వాకళ్ళు నొకళ్ళు పలకరించుకున్నారు. కుశలప్రశ్నలూ వేసుకున్నారు.

"నువ్వేనా నేస్తం, ఎవరో అనుకున్నాను" అన్నాడు అర్జునుడు. "ఐతే, మాతో నీకు విరోధ మేమిటి? వదిలిపెట్టెయ్యి దుర్యోధనుణ్ణి" అన్నాడు. "వీడిసంగతేమిటో మీకు తెలీదు, వినండి" అన్నాడు చిత్రసేనుడు. "అడివిలో మీరు ఆయాసపడుతున్నారు కదా! మిమ్మల్నీ, మీ ద్రౌపదీదేవినీ హేళనచెయ్యాలనీ, అవమానించాలనీ ద్వైతవనం వచ్చాడు దుర్మార్గుడు. ఇదంతా దేవేంద్రుడు తెలుసుకున్నాడు. ఒళ్ళుమండిందాయనికి. 'భార్యలతోనూ వాళ్ళతోనూ కలిపి కట్టేసి, పట్టుకుర' మ్మని పంపించాడు నన్ను. అందుకే ఇలా వచ్చాను. ఆయనదగ్గిరికే వీళ్ళని పట్టుకుపోతున్నాను. అంచేత నువ్వు అడ్డురాకు. నువ్వు నా స్నేహితుడివి. నీమీద కోపంలేదు నాకు. నీపరాక్రమం చూస్తే సంతోషమే కాని మచ్చరం కలగదు" అన్నాడు.

"అదికాదు నేస్తం నామాట విను. దుర్యోధనుడు మాకు సోదరుడు. అతణ్ణి వదిలిపెట్టు. అదే ఉపకారం అవుతుంది మాకు. అన్నయ్య ధర్మరాజూ సంతోషిస్తాడు. దేవేంద్రుడే చెప్పనీ, మరేమయినా కానీ — అదేదో ధర్మరాజుతో చెప్పు. ఆయన ఏం చెయ్యమంటే అదేచెయ్యి. నాకోసం ఈమాత్రం మన్నించు. రా" అన్నాడు.

స్నేహితుడిమాట తోసెయ్యలేకపోయాడు చిత్రసేనుడు. కట్లతోనే దుర్యోధనుణ్ణీ అతని భార్యల్నీ వాళ్ళనీ తీసుకుని ధర్మరాజు దగ్గరికి వచ్చాడు. స్నేహపూర్వకంగా చిత్రసేనుణ్ణి సన్మానించాడు ధర్మరాజు. "ఇంకా నయమే అయింది. మాదుర్యోధనుడు మీచేత చావ

కండా బతికాడు. అదే పదివేలు మాకు. మీవల్ల మావంశానికి ఆపదలేకండా అయింది. బతికిపోయాం. ఇతడు నాతమ్ముడు. తప్పే చేశా డనుకోండి. అయినా మామొహంచూసి అంతా క్షమించండి. మాకోసం ఇతణ్ణి విడిచిపెట్టండి" అని ప్రార్థించాడు.

కాదనలేకపోయాడు చిత్రసేనుడు. దుర్యోధనుణ్ణీ, అతడి భార్యల్నీ, తమ్ముళ్ళనీ, మంత్రుల్నీ అందరినీ విడిచిపెట్టేశాడు. పాండవుల దగ్గిర సెలవు తీసుకుని తిన్నగా అమరావతి వెళ్ళిపోయా డతడు. దేవేంద్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళి జరిగిందంతా పూసగుచ్చినట్టు నివేదించాడు. సంతోషించాడు దేవేంద్రుడు. అమృతం కురిపించి యుద్ధంలో చచ్చిపోయిన గంధర్వులు యావన్మందినీ బతికించాడు.

చిత్రసేనుడు వెళ్ళాక దుర్యోధనుడి కట్లు విప్పించాడు ధర్మరాజు. "తమ్ముడూ, ఇలాంటి సాహసం ఇంకెప్పుడూ చెయ్యకు" అని మందలించా డతణ్ణి. "దుర్జనుడు ఎప్పుడూ వాళ్ళు తెలీక సాహసం చేస్తాడు; మొదలంటా నశిస్తాడు. సరే, – అయిందేదో అయింది. దీనికోసం విచారం పెట్టుకోకు. సపరివారంగా ఇంతటితో ఇంటికి వెళ్ళిపో" అంటూ బుద్ధిచెప్పి పంపించాడు.

దించినమొహం ఎత్తకండా వెళ్ళిపోయాడు దుర్యోధనుడు. ధౌమ్యుడూ మొదలయిన బ్రాహ్మణులూ, తక్కిన యావన్మందీ ధర్మరాజు ధర్మబుద్ధి వెయ్యినోళ్ళతో మెచ్చుకున్నారు.

అరణ్య పర్వం

ఆరో ఆశ్వాసం

దుర్యోధనుడి ప్రాయోపవేశం

పాండవుల్ని పరాభవించాలనే బయలుదేరాడు దుర్యోధనుడు. తుదకి వాళ్ళవల్లే ప్రాణాలు దక్కించుకుని బయట పడ్డాడు. సిగ్గుతో అతడు కుంగిపోతున్నా డిపుడు. దించిన తల ఎత్తడానికే మొహం చెల్లలే దతడికి. ఇంతకంటే చావే నయం అనిపిస్తోంది.

పాండవుల దగ్గిరనించి బయలుదేరాడు దుర్యోధనుడు. చెదిరిన సైన్యాలూ మెల్లిమెల్లిగా అతణ్ణి చేరుకున్నాయి. అలా కొంతదూరం వెళ్ళాడు. ఒక సమతలప్రదేశం చూసి ఆగిపోయాడు. అక్కడే డేరాలు వేయించాడు. ఒక్కడే లోపలి గదిలో ప్రవేశించాడు. విచారిస్తూ వొంటరిగా మంచంమీద పడుకున్నాడు. రాహువు మింగిన చంద్రుడిలా కళాకాంతీ లేకండా వున్నా డతడు.

అంతలో వెదుక్కుంటూవచ్చి కలిశాడు కర్ణుడు. వికర్ణుడి రథం మీద పారిపోయాక, ఇదే రావడం అతడు. "అమానుషమయిన యుద్ధమే జరిగిపోయింది మహారాజా," లోపలగదిలో అడుగు పెడుతూ అన్నాడు కర్ణుడు — "కామరూపులు గంధర్వులు. ఆకాశ వీథుల్లో ఎగిరిపోయే వాళ్ళు. ఉద్దండులు. వాళ్ళముందు నుంచోడమే కష్టం ఎంతటివాళ్ళకయినా. అలాంటివాళ్ళని చంపేశావు నువ్వు. గెల్చుకు వచ్చావు. బ్రహ్మానందంగా వుంది నాకు.

"నువ్వు చూస్తూనే వున్నావు కదా, ఈనుశ్ళపుట్టలా ఎంత వుంది నామీదపడ్డారో! నేనుమాత్రం తీసిపోయానా! తుప్పలు

కుప్పలు కూలగొట్టాను. అయితే, ఏం లాభం! మనసైన్యం మాత్రం నన్ను వదిలేసి పుడాయించింది. అడ్డుకునేవాళ్ళు లేకపోయారు. నారథం విరిగిపోయింది. అయినా, చలించలేదు నేను. వికర్ణుడిరథం ఎక్కాను. ఆగితేనా అది! యుద్ధంలోంచి ఎక్కడికో లాక్కుపోయింది నన్ను. ఏమైతే నేం గాక! చెక్కుచెదరకండా నువ్వు బైటపడ్డావు. శత్రువుల్ని చంపేశావు. నిన్నుచూసి ప్రాణాలులేచివచ్చాయి నాకు. కృతార్థుణ్ణయాను.

"నిజానికి ఇంత పరాక్రమం ఎన్నడూ చూపించలేదు నువ్వు. అద్భుతం! మూడులోకాల్లోనూ నిన్ను మించినవాడు లేడంటాను నేను." ఇలా దుర్యోధనుణ్ణి పొగడ్డం లంకించుకున్నాడతడు.

మరింత సిగ్గు పడిపోయాడు దుర్యోధనుడు. "అసలుసంగతి తెలియలేదు ఇతగాడికి. అందుకే ఇలా అంటున్నాడు" అనుకున్నాడతడు, లోపల. "మనమేమిటి గెలవడమేమిటి?" అంటూ జరిగిందంతా చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు. "నువ్వు అలా వెళ్ళిపోయావు. నేనూ, తమ్ముళ్ళూ పోట్లాడుతూనే వున్నాం. ఉభయసైన్యాలూ హోరాహోరి పోరాడుతూనే వున్నాయి. ఇంతలో గంధర్వరాజుకీ నాకూ పడింది. అతడి బాణాల్తో చచ్చినంతపని అయిపోయింది నాకు. నన్నూ, నాభార్యల్నీ, నాతమ్ముళ్ళనీ, మంత్రుల్నీ అందర్నీ చెరపట్టి కట్టేశారు గంధర్వులు. దాంతో మనవాళ్ళంతా ఏడుస్తూ ధర్మరాజు దగ్గిరికి పరిగెత్తారు. శరణు శరణంటూ అతడి పాదాలమీద పడ్డారు. దయకి అపరావతారం ధర్మరాజు. తమ్ముళ్ళు బలవంతులు కదా! వెంటనే నన్ను విడిపించమని పంపాడు వాళ్ళని. ఆఘమేఘాలమీద వచ్చి అడ్డుకున్నారు వాళ్ళు. మొదట మంచిమాటల్తోనే చెప్పారు. లాభంలేకపోయింది. వినలేదు గంధర్వులు. దానిమీద బాణాలికి పని చెప్పారు పాండవులు. భీముడూ, అర్జునుడూ, నకుల సహదేవులూ కలి

గురూ యముల్లాగ విజృంభించారు. ఘోరమైన యుద్ధం జరిగింది. పాండవుల దెబ్బలికి ఆగలేకపోయారు గంధర్వులు. ఆకాశంమీంచి పారిపోవాలని చూశారు మమ్మల్ని పట్టుకుని. ఆకాశానికే అడ్డం వేశాడు అర్జునుడు. బాణాల్తో దారిలేకండా కట్టేశాడు. చేసేదిలేక లొంగిపోయాడు చిత్రసేనుడు. అర్జునుడి దగ్గిరికివచ్చి పలకరించాడు. అసలు అర్జునుడి స్నేహితుడే చిత్రసేనుడు. స్నేహితులిద్దరూ వోహో అంటే వోహో అనుకున్నారు. 'దుర్యోధనుడు మా తోబుట్టువు. అతణ్ణి వొదిలిపెట్టెయ్యి' అని కోరాడు అర్జునుడు. మన ఎత్తంతా అర్జునుడితో చెప్పేశాడు చిత్రసేనుడు. 'దేవేంద్రుడి ఆజ్ఞ ఇది. అంచేత వదలనుగాక వదలను' అన్నాడు. సిగ్గుతో నేను చచ్చిపోయానంటే నమ్మ. భూమిలో వొక రంధ్రమన్నావుంటే, దూరిపోదా మనిపించింది. అలా కాదంటూ ధర్మరాజుదగ్గిరికి పిలుచుకు వచ్చాడు చిత్రసేనుణ్ణీ, అర్జునుడు. మనం తీసుకున్నగోతిలో మనమే పడ్డట్టయింది. కట్లతోవున్న నన్నూ, నావాళ్ళనీ ధర్మరాజుముందు నుంచోపెట్టారు. ధర్మరాజు దయవల్ల చెరవిడింది నాకు. బతికి బయటపడ్డాను. గెలుపు గెలుపంటావు నువ్వు. ఇదీ నాగెలుపు!

"కర్ణా, కిట్టనివాళ్ళ ఎదట భంగపడిపోయాను. నవ్వులపాలే అయిపోయింది నాబతుకు! ఇక రాజ్యంతో ఏం పని? బతుకెందుకు? ప్రాణాలెందుకు? యుద్ధంలో గంధర్వుల చేతుల్లో చచ్చిపోయినా బావుండేది. ఈ తలవొంపు లేకపోవును. అటు స్వర్గమూ, ఇటు కీర్తీ రెండూ దక్కును. ఇంత ఇది అయాక ఇంకా బతికి పదిమందిలోకీ వెళ్ళలేను. ప్రాయోపవేశం చేస్తాను. ప్రాణం వొదిలిపెడతాను. దుశ్శాసనుణ్ణి తీసుకుని మీరంతా హాస్తినాపురం వెళ్ళిపోండి.

"స్నేహితులికి సంతోషమూ శత్రువులికి సంతాపమూ కలిగిస్తూ ఇంతకాలం బతికాను. శత్రువులచేత తలకొట్టించుకుని, సిగ్గులేకండా

బంధువులమధ్య మొహ మెలా చూపించేది? బాబయ్యగారి ఎదట ఎలా మాట్లాడేది? పెద్దలు భీష్ముడూ, బాహ్లికుడూ అడిగితే ఏమని చెప్పేది? ఆచార్యులయిన కృపుడిముందూ ద్రోణుడి ఎదటా ఎలా నుంచుండేది? పరిజనులూ, పౌరులూ పురోహితులూ ఎదటికివస్తే ఎలా మొహం చూపించేది?

"చేతులారా చేసుకున్న దోషమిది. అనుభవించితీరాలి. ఒకళ్ళి అని ఏమిలాభం? ఎంత విద్యవుండినా, ఎంత సంపదవుండినా చెడ్డనడత కలవాడు అవి ఉపయోగించుకోలేడు. చెడ్డపనుల్లో పడి చివరికి చెడిపోతాడు. తప్పదు. తలుచుకుంటే గుండె పగిలిపోతుంది. ఎంత దురవస్థకి వచ్చానూ! ఒక శత్రువు చెరపట్టడం! ఒక విరోధి దయతలిచి విడిపించడం!! — ఎంతయినా చేస్తుంది విధి! మానమే పోయాక, ప్రాణంవుండి ఏం లాభం? అందుకని చావే నిశ్చయించుకున్నాను. తిరుగులేని నిశ్చయమే ఇది. ఎవ్వరూ మాన్పించలేరు దీన్ని.

అంతలో దుశ్శాసనుడూ అతడి వెనక శకునీ లోపలికి వచ్చారు. దుశ్శాసనుణ్ణి దగ్గిరికి పిలిచాడు దుర్యోధనుడు. "తమ్ముడూ, మన రాజ్యం నీకు పట్టంకడుతున్నాను. కౌరవసామ్రాజ్యానికి నువ్వే రాజువి ఇకమీద. కర్ణుడూ, శకునీ మంత్రులుగా వుంటారు. ప్రపంచమంతా పరిపాలించు. తమ్ముల్ని దయచూడు. బంధువుల్ని పోషించు. బ్రాహ్మల జీవనోపాధులు నిలబెట్టు. పెద్దల్ని భక్తితో సేవించు. దేవతల్ని దేవేంద్రుడు పాలించినట్టు సామంతుల్ని పరిపాలించు. శత్రువులు తలఎత్తనివ్వకు. స్నేహితులైన శూరుల్ని సన్మానించు" అన్నాడు.

అన్నగారి వొకొక్కమాటా వొకొక్క శూలంలా అనిపించింది దుశ్శాసనుడికి. కెరటాల్లాగ పొంగిపోయివచ్చింది దుఃఖం. ఆపుకోలేక పోయా డతడు. అన్నగారిపాదాలమీద పడి బావురుమన్నాడు. "ఇలా అనవద్దు అన్నయ్యా," అంటూ కన్నీళ్ళతో పాదాలుకడి

గాదు. "భూగోళం బద్దలుకానీ, హిమాచలం కదిలిపోనీ, సముద్రం ఇంకిపోనీ, సూర్యచంద్రులు మాసిపోనీ – ఏది ఏమయినా కానీ వాక లోపమంటూ రాదు నీకు. రారాజువి నువ్వు. నీపదవికి నేనా సమర్థుణ్ణి? స్నేహితుల్ని రక్షిస్తూ, శత్రువుల్ని చంపేస్తూ నువ్వే సామ్రాజ్యం పరిపాలించు" అంటూ గోలుగోలుమన్నాడు తమ్ముణ్ణి చూసి తానూ బొటబొటా కన్నీళ్ళు కార్చాడు దుర్యోధనుడు.

"ఏమిటిది? కుర్రాళ్ళలా ఏడుస్తూ కూచుంటా రేమిటి?" అంటూ ఇద్దరినీ వోదార్చాడు కర్ణుడు. "ధైర్యం వహించండి. విచారం విడిచిపెట్టండి. ఏడ్చేవాళ్ళని చూస్తే పగవాళ్ళు మరీ నవ్వుతారు. దుఃఖపడేవాడికి దుఃఖంమీద దుఃఖమే వస్తుంది. ఇంకో లాభం వుండదు.

"మహారాజా, సర్వసౌఖ్యాలికీ ఆధారమైంది శరీరం. అలాంటి శరీరమే వదిలిపెడతా నంటున్నావు. ఎంత అవివేకం! ఏదో వాక తక్కువమనిషికి పుట్టవలిసినబుద్ధి ఇది. నీఅంతటివాడికి తగదుగాక తగదు. నీదుఃఖంచూసి నీతమ్ముళ్లూ నేనూ సహించలేకపోతున్నాం. గుండెలు పగిలిపోతున్నాయి. అనుగ్రహించు. ఇంతమందినీ దుఃఖ సముద్రంలో ముంచెయ్యకు.

"ఇంతకీ పాండవులు విడిపించారని కదా, బాధపడుతున్నావు. అంతే. అసలుసంగతి ఆలోచించడంలేదు నువ్వు. రాజు రాజ్యంలో నిశ్చింతగా బతుకుతూవున్న ప్రజలు, వాళ్ళు ఎవళ్ళయినా సరే, రాజుకి బంట్లే కదా! అంచేత అవసరంవచ్చినప్పుడల్లా రాజుకోసం పనిచెయ్యవలిసిందే ప్రజలు. ఎక్కడావున్న న్యాయమే ఇది. అవునా? మరి, పాండవులు నీ దేశంలో వున్నారు. నీఆజ్ఞకి బద్ధులయిన్నీ వున్నారు. కాబట్టి వాళ్ళు నీదాసులు. అవసరంవచ్చినప్పుడు నీపనిచెయ్యడమే వాళ్ళ విధి. అదే చేశారు వాళ్ళు. దీనికోసం విచారించడం ఎందు

కంటాను! జూదంనాడే నీకు దాసులయిపోయారు పాండవులు. వాళ్ళ వస్తువులూ, వాహనాలూ యావత్తూ నీకు దఖలుపడ్డాయి. వాళ్ళూ నీకొలువులోనే వుండి నిత్యమూ నిన్ను సేవించవలసింది. అదీ లేకపోగా ఇలాంటి అవసరసమయాల్లో అయినా నీసేవ చెయ్యవద్దా? అదే చేశారు వాళ్ళు. దీనికి పైగా విచారమెందుకూ? బాగా ఆలోచించు. విచారం విడిచిపెట్టు. రాజధానికి బయల్దేరు. నామాట విను. సర్వం తెలిసినవాడివి. ఇంతకంటే ఏం చెప్పేది?

"కాదని భీష్మించావా, మాకు మాత్రం ఏముం దిక! ఇంత మందిమీ నీతోనే ప్రాయోపవేశం చేస్తాం. ప్రాణాలు వదిలిపెడతాం. లోకంలో నగుబాట్లు మాత్రం తప్పవు నీకు" అంటూ ఎన్నో విధాల బోధచేశాడు.

అయినా వినిపించుకోలేదు దుర్యోధనుడు. ప్రాయోపవేశమే నిశ్చయించుకు పడుకున్నాడు. అదిచూసి, "ఏమిటీ వెర్రి బాబూ," అంటూ శకునీ నచ్చచెప్పడం మొదలుపెట్టాడు — "అన్నివిధాలాఆలోచించి చెప్పాడు కర్ణుడు. అతడిమాట మన్నించు. విచారం విడిచిపెట్టు. నీకోసం నాబుద్ధిబలం అంతా వినియోగించాను. నిష్కంటకం చేసి, సమస్తసామ్రాజ్యమూ నీచేతుల్లో పెట్టాను. అది అనుభవించకండా ప్రాణం వదిలేస్తానంటున్నావు. వెర్రి కాకపోతే ఏమిటిది? దీనివల్ల నువ్వు వృద్ధుల్ని సేవించడంలేదని మాత్రం స్పష్టపడుతోంది.*
కోపమో, సంతాపమో కలిగిందే అనుకో, అదేపట్టుకు కూచుంటారా మరి! వెంటనే వదిలిపెట్టెయ్యాలి గాని, ధైర్యంగా.

"పిరికితనమూ, ఏమరుపాటూ, గర్వమూ, మెత్తబాటూ, కర్తవ్యం నిర్ణయించుకోలేకపోవడమూ, విషయలంపటత్వమూ — ఇవి

* వృద్ధుల్ని సేవించినరాజు కష్టాలు వచ్చినా దుఃఖించడు. చూ. కామందకీయనీతిసారం ప్రథమసర్గ. శ్లో. 60.

వున్న రాజుదగ్గిర లక్ష్మి నిలవదు; వొదిలిపోతుంది. అంచేత, ఇపుడు కర్తవ్యమేమిటో నిర్ణయించు ముందు.

“నీకు ఉపకారమే చేశారంటున్నావు కదా, పాండవులు! పోనీ వాళ్ళతో విరోధం విడిచిపెట్టెయ్యి. తగిన బహుమతులు ఇచ్చి సన్మానం చెయ్యి, కావాలంటే. అంతేకాని, ఇలా దుఃఖంతో కుంగిపోవడం దేనికి? గతమంతా మరిచిపో. ఇప్పటి ఉపకారమే గణించు. మనస్సులో మరి ఏవిధమయిన ఇదీ పెట్టుకోకు. పాండవుల్ని పిలిపించు. వాళ్ళ తండ్రివాటా వాళ్ళకి ఇచ్చెయ్యి. పుణ్యమూ కీర్తీ రెండూ దక్కుతాయి నీకు. వాళ్ళు నీతోబుట్టువులే కాని పరాయివాళ్ళు కారు కదా! మీరూ, వాళ్ళూ ఏకం కండి. కలిసి రాజ్యం పరిపాలించండి. గౌరవానికి గౌరవమూ వుంటుంది. సౌఖ్యానికి సౌఖ్యమూ వుంటుంది.”—

ఇంకా ఏదో చెపుతూనే వున్నాడు శకుని. చప్పున లేచాడు దుర్యోధనుడు. తన కాళ్ళముందు పడివున్న తమ్ముణ్ణి గుచ్చి ఎత్తాడు. శిరస్సు ముద్దాడాడు. కర్ణుణ్ణీ శకునినీ చూసి “ఎందుకు నన్ను బాధపెడతారు?” అన్నాడు — “ధర్మం, ఐశ్వర్యం, ధనం, భోగం — వేటిమీదా అభిలాషలేదు నాకు. ముమ్మాటికీ ప్రాయోపవేశమే నిశ్చయించుకున్నాను. అడ్డురాకండి మీరు. మాటాడకండా మీ ఇష్టం వచ్చిన దగ్గిరికి వెళ్ళిపోండి.”

“నిన్ను వదిలి ఎక్కడికి వెళతాం,” అన్నారు వాళ్ళు — “నువ్వే మాకు ప్రభువువి. నీతోనే లోకం మాకు. నువ్వే ఇలా అయితే మరి మేము మాత్రం ఎటుపోతాం? నిన్నే అనుసరిస్తాం.”

అంతలో పడమటి పర్వతం చేరుకున్నాడు సూర్యుడు. మరణించాలన్న నిశ్చయంతో శుచిస్నానం చేశాడు దుర్యోధనుడు. నారబట్టలు కట్టుకున్నాడు. సాయంకాల నిత్యకర్మలు నిర్వర్తించాడు.

ఏకాంతస్థలంలో దర్భాసనం వేసుకుని మౌనంగా కూచున్నాడు. క్రమంగా బాహ్యేంద్రియాల కర్మలు యావత్తూ వదిలి పెట్టేశాడు. గాలిలేని దీపంలాగ స్థిరమయిన సమాధిదశలో వుండిపోయాడు.

పాతాళయాత్ర

పూర్వం దేవేంద్రుడితో వోడిపోయిన రాక్షసరాజులు పారిపోయి, పాతాళంలో వుంటున్నారు. 'దుర్యోధనుడు ప్రాయోపవేశం చేసుకుంటున్నాడు' — ఈసంగతి తెలిసింది వాళ్ళకి. రాక్షసఅంశలో పుట్టినవాడు దుర్యోధనుడు. అతడు చచ్చిపోవడమంటే రాక్షసుల పక్షం నశించడ మన్నమాట. అంచేత రాక్షసరాజులు యావన్మందీ సమావేశమై ఆలోచించారు. దుర్యోధనుణ్ణి పాతాళానికి పిలవడమే కర్తవ్యం అని నిశ్చయించారు. వెంటనే వేదవేదాంగాలు తెలిసిన బ్రాహ్మల్ని పిలుచుకువచ్చారు. శుక్రుడూ బృహస్పతీ చెప్పిన అధర్వమంత్రాల ప్రకారం హోమం ప్రారంభించారు. మంత్రాలు చదువుతూ బ్రాహ్మలు అగ్నిలో నేయీ పాలూ ఆహుతు లిచ్చారు. హోమకర్మ సమాప్తం కాగానే వొక భయంకరమైన స్వరూపంతో కృత్తి బయటికి వచ్చింది. "ఏమిటి సెలవు" అంటూ ఎదట నుంచుంది.

"దుర్యోధనుడు ప్రాయోపవేశం చేస్తూ కూచున్నాడు. వెళ్లి. అతణ్ణి తీసుకురా ఇక్కడికి" అన్నారు వాళ్లు. క్షణంలో వచ్చింది కృత్తి. దుర్యోధనుణ్ణి పొదివి పట్టుకుంది. లిప్తలో పాతాళలోకం తీసుకువచ్చింది. రాక్షసరాజులముందు నుంచోబెట్టింది.

దుర్యోధనుణ్ణి ఆప్యాయంగా కౌగిలించుకున్నారు రాక్షసులు. క్షేమం విచారించారు. "దుర్యోధనమహారాజా, శూరుడివి నువ్వు. ఆత్మహత్యకే తెగించా వేమిటి?" అని సాభిప్రాయంగా ప్రశ్నించారు — "ఎంతోమంది శూరులూ నిన్ను కనిపెట్టుకుని నీదగ్గిర

వున్నారు. సుప్రసిద్ధమయిన భరతవంశంలో పుట్టావు. ఇలాంటి నీకు ప్రాయోపవేశం ఖర్మ ఏమిటి! ఆత్మహత్య చేసుకున్నవాడు ఇహలోకంలో హీనత్వం పొందుతాడు. నిందలపాలవుతాడు. పరలోకంలో నరకబాధలూ అనుభవిస్తాడు. ఛా. నీవంటి బుద్ధిమంతులు చెయ్యవలిసినపనేనా ఇది! ధర్మమూ, కీర్తీ, భోగమూ యావత్తూ నాశనంచేసే ఈదుర్బుద్ధి వదిలిపెట్టు. ధైర్యం వహించు. ప్రతాపం ప్రకటించు. శత్రువుల్ని సంహరించు. నువ్వు ఏదో మనుష్యమాత్రుడివే అనుకుంటున్నావేమో! కాదు. నీపూర్వజన్మరహస్యం చెపుతాం. కాస్త సావధానంగా విను.

"మేమందరం తపస్సుచేసి నిన్ను సంపాదించాం. ఘోరమయిన తపస్సుచేసి శివుణ్ణి ప్రార్థించాం. ఆయనే సృష్టించాడు నిన్ను. మాందరికీ నిన్ను నాయకుణ్ణిచేసి ఇచ్చాడు, మాకు. కేవలం వజ్రంతో తయారైంది నీపూర్వదేహం. ఏశస్త్రాలూ భేదించలేవు దాన్ని. నిత్యమూ కలకల్లాడుతూ, పువ్వులాగ, సుకుమారంగానూ వుండేది. మనుష్యస్త్రీలమాట అలా వుంచు. దేవకన్యలయినా ముగ్ధులు కావలిసిందే నిన్నుచూసి. అంత ఇదయిన శరీరంతో నిన్ను నిర్మించాడు శివుడు.

"నువ్వు భూలోకంలో పుట్టడంతోటే నీసహాయంకోసం ఎంతో అంతమంది దానవులూ, దైత్యులూ రాచకులంలో జన్మించారు. దివ్యాస్త్రాల్లో ఆరితేరినవాళ్ళు వాళ్ళంతా. వాళ్ళే భగదత్తుడూ మొదలయినవాళ్ళు. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ — ఇలా కొందరు దేవాంశలో పుట్టినవాళ్ళు వున్నారు. నిజమే. అయినా, రాక్షసభావమే ఆవేశిస్తుంది వాళ్ళని. దాంతో దయా దాక్షిణ్యం లేకండా తయారవుతారు వాళ్ళు. మూఢులికిమల్లే వొకళ్ళ నొకళ్ళు తిట్టిపోసుకుంటారు, ఆవేశంతో వాళ్ళుమరిచిపోతారు. కొడుకు లనీ,

మనమ లనీ, స్నేహితు లనీ, అన్నదమ్ము లనీ, శిష్యు లనీ, గురువు లనీ, పిల్ల లనీ, పెద్ద లనీ,—ఏమీ విచారించకండా యుద్ధంచేస్తారు. దివ్యాస్త్రా లనీ, మానవాస్త్రా లనీ ఆలోచించరు. చేతికివచ్చిన ఆయుధంతో పాండవ పక్షాన్ని పడమోదుతారు. పాండవులూ బంధుస్నేహం మరిచిపో తారు. తెగించి, నీమీదికి వస్తారు. నీచేత హతవారిపోతారు.

"అర్జును డంటే ఏదో అడలుగా వుంది నీకు. మాకు తెలుసు. అందుకని మేమూ తగిన ఉపాయం ఆలోచించి సిద్ధంచేసి పెట్టాం. నరకాసురుడు కృష్ణుడిచేతిలో కాలంచేశాడు కదా! అతడి అంశ కర్ణుణ్ణి ఆవేశించేట్టు ఏర్పాటు చేశాం. దాంతో కృష్ణుడన్నా అర్జునుడన్నా మండిపడతాడు కర్ణుడు. తన దివ్యాస్త్రాల్తో అర్జునుణ్ణీ, కృష్ణుణ్ణీ ఇద్దర్నీ నంజుకుంటాడు. తప్పదు. ఇది తెలిసి పాండవుల్ని రక్షించాలని చూస్తాడు దేవేంద్రుడు. కపటరూపంతో వచ్చి, కర్ణుడి కవచకుండలాలు చపాయిస్తాడు.

"సంశప్తకులని వెయ్యికోట్లు రాక్షసులు పుట్టే వున్నారు భూమ్మీద. యుద్ధంలో వాళ్ళచేతుల్లోనే చిక్కిపోతాడు అర్జునుడు. నీకు శత్రువు అన్న పురుగేవుండదు ప్రపంచంమీద. ఎక్కడచూస్తే అక్కడ నీశాసనమే వెలుగుతుంది. కనక, మహారాజా, విచారం విడిచిపెట్టు. ప్రసన్నుడివి కా. మా ఇంతమందికీ నువ్వే తెప్పవి. నీ దుఃఖంచూసి, ఇంతమందిమీ బెంగపెట్టుకున్నామంటే నమ్ము. వెళ్ళు. మరో ఆలోచన పెట్టుకోకు."

ఇలా అనేకవిధాల వోదార్చి, బోధపరిచారు. మళ్ళీమళ్ళీ కౌగిలించుకున్నారు. సగౌరవంగా "వెళ్ళిరా" అంటూ సాగనంపారు.

తిరిగీ వెంటనే దుర్యోధనుణ్ణి ఎత్తుకుని బయల్దేరింది కృత్తి. ఎక్కణ్ణించి ఎలా తెచ్చిందో అతణ్ణి అక్కడ అలా దించేసి వచ్చింది.

బ్రహ్మానందం కలిగిపోయింది దుర్యోధనుడికి. అంతా అద్భుతం గానూ, ఇంద్రజాలంగానూ వుంది. చిత్రమైన కలే అనుకున్నాడు మొదట. ప్రత్యక్షంగా చూసింది కల ఎలా అవుతుంది? నిజమే అని నిశ్చయించు కున్నాడు. తుదకి "యుద్ధంలో పాండవుల్ని గెల్చుకుంటాను" అన్న భావం దృఢపడీ పోయిం దతడికి. దాంతో చిదానందమే కలిగిపోయింది. రాత్రి జరిగిన ఈ చరిత్రా, రాక్షసులు అన్న మాటలూ ఎవ్వరితోనూ చెప్పలే దతడు. అంతా గోప్యంగా తన మనస్సులోనే పెట్టుకున్నాడు.

మర్నాడు తెల్లవారింది. కాకి కావుమందో లేదో, కర్ణుడు వచ్చి పలకరించాడు దుర్యోధనుణ్ణి. ఎన్నో దృష్టాంతాలూ, హేతువులూ చూపిస్తూ, రహస్యంగా ఏవేవో బోధించా డతడు. "చచ్చి శత్రువుని సాధించలేం కదా!" అన్నాడు. "చావు క్షేమంకలిగిస్తుందా?" అని వాదించాడు. "వ్యర్థంగా చావడం గొప్పా?" అని అడిగాడు. "బొందెలో ప్రాణం వుంటేనే గెలుపన్నా, సౌఖ్యమన్నా సాధిస్తాం" అంటూ వొప్పించాడు. "శోకానికీ, దైన్యానికీ సమయం కాదిది. లే. పరాక్రమమే పరమావధి మనకి" అంటూ నచ్చ చెప్పాడు. స్నేహపూర్వకంగా రెండుచేతులతోనూ ఎత్తి అతణ్ణి కౌగిలించుకున్నాడు.

"అర్జునుడంటే ఏదో అడలుగా వుంది నీకు. నాకు తెలుసు. అరణ్యవాసం అయిపోయి, పద్నాలుగోవడు రానీ. నువ్వు చూస్తూ వుండగానే వాణ్ణి నంజుకుంటాను. ఇదిగో ఆయుధాలు పట్టుకు ప్రమాణం చేస్తున్నాను" అంటూ శపథమూ చేశాడు.

కర్ణుడి శపథమూ, రాత్రి రాక్షసుల మాటలూ సరిపోతూనే వున్నాయి. తన భావం మరింత దృఢపడిపోయింది దుర్యోధనుడికి. చప్పున లేచి నుంచున్నా డతడు. దర్భాసనం వదిలిపెట్టి బైటికి

వచ్చేశాడు. "పట్నానికి ప్రయాణ సన్నాహం కానివ్వండి" అని మంత్రులికి ఆజ్ఞాపించాడు. దినకృత్యాలు నిర్వర్తించుకుని తానూ సంసిద్ధుడై బయలుదేరాడు.

విచారం విడిచిపెట్టి అలా కలకల్లాడుతూ మహారాజు కనపడ్డంతోటే చంద్రోదయం అయిన సముద్రంలా అయింది కౌరవసైన్యం. రారాజే పూర్ణచంద్రుడు. గుర్రాలబార్లు కెరటాలు. మదపుటేనుగులు మొసళ్ళు. సైనికులు చేపలు. సైన్యమే సముద్రం. శరత్కాలంలో రాజహంసలతోనూ, తామరపువ్వులతోనూ ఎలావుంటాయి చెరువులు. అదిగో అలావుంది, దుర్యోధనుడి తిరుగుయాత్రలో తెల్ల గొడుగులతోనూ పతాకాలతోనూ ఆకాశం.

దుశ్శాసనుడూ మొదలైన తమ్ములతోనూ, శకునీ కర్ణులతోనూ, మంత్రులతోనూ, భార్యలతోనూ వైభవంగా హస్తినాపురం వచ్చేశాడు దుర్యోధనుడు.

కొన్నాళ్ళు గడిచిపోయింది. ఒకనాడు మంత్రులూ వాళ్ళతో కొలువుతీరి కూచున్నాడు దుర్యోధనుడు. ఆలమందలు చూచిందికి వెళ్ళిన విషయం ఎత్తుకుని దుర్యోధనుణ్ణి ముదలకించాడు భీష్ముడు. "పెద్దలు చెప్పిన మంచిబుద్ధులు చెదనిపించాయి. దుష్టుల్ని వెంట వేసుకు వెళ్ళావు. చూశావా, ఫలితం ఏమయిందో! గంధర్వులు బాగానే బుద్ధి చెప్పారనుకుంటాను. ఇంతకీ, ధర్మరాజు ద్వేషంలేనివాడు కాబట్టి బతికిపోయావు. ఈ సూతుడి కొడుకుని వూరికే పెద్దచేసి నమ్ముకుంటావు. ఏమయింది? నిన్నూ, నీభార్యల్నీ తమ్ముల్నీ గంధర్వులు కట్టేసి పట్టుకుపోతూవుంటే అడ్డుపడ్డాడా, ఈగర్వపోతు? పుంజాలు తెంపుకు పారిపోయాడు. కళ్ళారా చూశావుగా, అయ్యగారి వీరత్వం! ఉద్దండమయిన బలవంతులు పాండవులు. వాళ్ళ శౌర్యంలో పదహారోవంతయినా వుందా, ఈబడాయిరాయుడు దగ్గిర? వాళ్ళవిలువా, వీడి

విలువా గంధర్వుల కయ్యంలో తేలిపోయింది కదా! ఇప్పుడయినా బుద్ధి తెచ్చుకోమంటాను. కులమూ సిరీ చెడగొట్టుకోకంటాను. పాండవుల్తో కలిసీ మెలిసీ బతకమంటాను. నా మాట విను. అన్నివిధాలా నయమవుతుంది నీకు" అన్నాడు.

ఏమిటీ గోల అన్నట్టు అనాదరంగా చూశాడు దుర్యోధనుడు. కర్ణుణ్ణీ, శకునినీ చూసి, నవ్వుతూ లేచిపోయాడు. అతడూ, అతడి వెంట శకునీ, కర్ణుడూ, తక్కిన తమ్ముల్లూ లేచి బైటికి వెళ్ళిపోయారు. సిగ్గేపడిపోయాడు భీష్ముడు. తలవంచుకుని ఇంటికి వెళ్ళిపోయాడతడు.

వైష్ణవయజ్ఞం

భీష్ముడు వెళ్ళిపోయాక మళ్ళీవచ్చి కొలువుతీర్చాడు దుర్యోధనుడు. "తాతగారి మాటకేం! ఇప్పుడు ఏం చెయ్యాలో ఆలోచించండి" అన్నాడు. మంత్రుల్ని చూసి, "ఏం చేస్తే మన ప్రతాపమూ, పరాక్రమమూ వృద్ధిఅవుతాయో చెప్పండి" అని అడిగాడు.

"మహారాజా, ఇప్పుడుమాత్రం అడ్డేముంది మనకి?" అన్నాడు కర్ణుడు — శత్రువన్నవాడు లేడుకదా, నీకు! ఏవిచారమూ లేకండా హాయిగా ఈప్రపంచం యావత్తూ ఏలుకో. దేవేంద్రుడిలాగ సర్వసుఖాలూ అనుభవించు."

"నిజమే, నీవంటి వీరుడు తోడైవుంటే అడ్డేమిటి నాకు!" అన్నాడు దుర్యోధనుడు — "ఐతే వొక్కకోరికమాత్రం ఎప్పుడూ బాధిస్తూ వుంటుంది నన్ను. ధర్మరాజు రాజసూయం చేశాడు కదా! అవాళనించీ అనుకుంటూనే వున్నాను, నేనూ రాజసూయం చెయ్యాలని. అది నాచేత చేయించావంటే నీమేలు మరిచిపోను."

"అంతేనా, అదెంతలోమాట!" అన్నాడు కర్ణుడు — "దాని కోసం ఇంత ఆలోచించాలా మనం! రాజసూయానికి ఇదే తగిన సమ్మ

యం కూడానూ. ఏమంటావా? ఉన్న రాజులు యావన్మందీ నీస్వాధీనంలోనే వున్నారిప్పుడు. అంచేత, మరో ఆలోచనే అక్కరలేదు. తక్షణం ఆరంభిద్దాం రాజసూయం. రాజుల్ని పిలిపించు. బ్రాహ్మల్ని కబురంపు. యజ్ఞశాలలూ, యూపస్తంభాలూ సిద్ధం చేయించు. భక్ష్య భోజ్యాల్నూ, యజ్ఞపరికరాలూ — అన్నిటికీ ఆజ్ఞాపించు. దేవేంద్ర వైభవంతో జరగాలని రాజసూయం. అన్నిటికీ నేనున్నాను."

వెంటనే పురోహితుల్ని పిలిపించాడు దుర్యోధనుడు. "సంపూర్ణమైన దక్షిణలతో రాజసూయమహాయజ్ఞం చేయాలనుకుంటున్నాను. సర్వకార్యాలూ సాకల్యంగా జరిగించాలి మీరు" అని ఆదేశించాడు వాళ్ళని. సర్వం తెలిసిన పండితులతోనూ వాళ్ళతోనూ సంప్రదించారు పురోహితులు. తిరిగివచ్చి దుర్యోధనుడితో విన్నవించారు. "మహారాజా, రాజసూయం చేసేముందు శత్రువులు లేకండా చూసుకోవాలి మనం. పాండవులు నీకు శత్రువులుగా వుండనే వున్నారు. ముందు వాళ్ళని వోడించాలి నువ్వు. అప్పుడు కాని రాజసూయం ఆరంభించడానికి వల్లకాదు. అందుకని దానికిబదులు అలాంటిదే మరోయజ్ఞం ఆరంభించమని మా మనవి. వైష్ణవయజ్ఞం అని వొకయజ్ఞం వుంది. అన్నివిధాలా రాజసూయంతో సమానమది. లోగడ శ్రీకృష్ణుడు చేశాడు ఈయజ్ఞం. దీనివల్లా అభీష్ట సిద్ధి కలుగుతుంది" అన్నారు.

"ఇది బావుందంటే బావుంది" అన్నారు కర్ణుడూ, శకునీ ఇద్దరూనూ. వైష్ణవయజ్ఞానికే ఉద్యుక్తుడయాడు దుర్యోధనుడు. తన ప్రయత్నం తండ్రితోనూ, తల్లితోనూ, చెప్పాడు. వాళ్ళచేతా 'ఊఁ' అనిపించాడు. తరవాత ద్రోణుడూ, విదురుడూ, భీష్ముడూ, కృపుడూ మొదలైన ముఖ్యులతోనూ చెప్పాడు. "బాగానేవుంది" అంటూ వాళ్ళూ అంగీకరించారు.

పట్టణం దగ్గిరలోనే వొక పుణ్యస్థలంలో ఎంతో అందంగా యజ్ఞశాలలూ అవీ తయారుచేయించాడు దుర్యోధనుడు. యజ్ఞానికి అవసరమయిన వస్తుసామగ్రి యావత్తూ, పూతికపుల్ల వారాలేకండా సిద్ధం చేయించాడు. ఒక మంచిరోజుచూసి, ఉత్తములయిన బ్రాహ్మల సహాయంతో యజ్ఞదీక్ష ఆరంభించాడు.

భూమండలంలోని రాజులు యావన్మందినీ ఆహ్వానిస్తూ దూతలు పంపాడు. ఉత్తములయిన బ్రాహ్మల్నీ ఆహ్వానించాడు ఒక దూతని పిలిచి ద్వైతవనం పంపాడు. "పాండవుల్నీ, వాళ్ళతో ఆశ్రమంలో వున్న బ్రాహ్మలు యావన్మందినీ యజ్ఞానికి పిలుచుకు రా" అన్నాడు.

దూత వెళ్ళి ధర్మరాజుకి ఆహ్వానం అందించాడు. "దుర్యోధన మహారాజులుంగారు వైష్ణవయజ్ఞం చేస్తున్నారు. వారు తమ పరాక్రమంతో సంగ్రహించిన ధనంపెట్టి సంబారాలు సమకూర్చారు. మిమ్మల్నీ మీతమ్ముల్నీ, మీదగ్గిరవున్న బ్రాహ్మలు యావన్మందినీ దయచేయమని ఆహ్వానించారు" అని మనవి చేశాడు.

"సంతోషమయిన వార్త తెచ్చావు," చిన్న చిరునవ్వు నవ్వుతూ అన్నాడు ధర్మరాజు — "దుర్యోధనుడు యజ్ఞం చేస్తున్నాడంటే మహానందంగా వుంది నాకు. కులమే పవిత్రమైందన్న మాట. అంతా బాగుంది. మేము రావడమంటే ఎలా అవుతుంది? మా శపథం పూర్తయాక కదా, మేం పట్నంలో అడుగు పెట్టడం? దుర్యోధనుడితో ఇది చెప్పు. మరోలా అనుకోవద్దను."

ఆ పక్కనే వున్నాడు భీముడు. "ఇలా రారా" అంటూ దురుసుగా పిలిచాడు దూతని— "అన్నయ్య చెప్పడం కాదు. నామాట విను. పదమూడోఏటి చివర శస్త్రాస్త్రాలఅగ్నిలో ధృతరాష్ట్రుడి వంద మంది కొడుకుల్నీ వేల్చి, నరయజ్ఞం చెయ్యడానికి వస్తాడు ధర్మరాజు.

అందాకా రావడం పడదు. వెళ్ళు. జంకకండా మీరాజులుంగారి ముందు, నేను ఎలాచెప్పానో అలాగే చెప్పు.''

తిరిగివచ్చి జరిగిందంతా దుర్యోధనుడికి నివేదించాడు సూత. ధర్మరాజు చెప్పిన మంచిమాటలూ, భీముడన్న నిష్ఠురం మాటలూ వున్నవి వున్నట్టు వివరించాడు.

'దుర్యోధనమహారాజు వైష్ణవయజ్ఞం చేస్తున్నాడు' — ప్రపంచ మంతటా పాకిపోయింది ఈవార్త. ఆహ్వానాలందిన యావన్మంది రాజులూ, మునులూ దేశదేశాల ప్రజలూ వచ్చి, హస్తినాపురం నిండిపోయారు. వచ్చినవాళ్ళందరికీ తగిన సత్కారాలు జరపడానికీ, పాత్రోచితంగా దానాలు ఇవ్వడానికీ విదురుణ్ణి నియమించారు.

అనుకున్న ముహూర్తంలో ఆరంభమైంది వైష్ణవయజ్ఞం. వచ్చినవాళ్ళకి లేదనకండా అన్నసంతర్పణ జరిగింది. తగినవాళ్ళకి గొప్పగొప్ప సంభావనలు అందాయి. కోరిన వస్త్రాలూ నగలూ అందుకుని, ఆశీర్వాదాలు కురిపించారు బ్రాహ్మలు. ఎప్పుడు జరగవలిసిన కర్మలు అప్పుడు — ముహూర్తం తప్పకండా జరిగాయి. శాస్త్ర ప్రకారంగా, నిర్విఘ్నంగా సమాప్తమైంది యజ్ఞం. అవబృథస్నానంచేసి, అసంఖ్యమయిన బంగారాలూ, రత్నాలూ బ్రాహ్మలికి ఇచ్చి పూజించాడు దుర్యోధనమహారాజు.

యజ్ఞ ఉత్సవానికి వచ్చిన అనేకమంది ప్రజలు దుర్యోధనుడి ఎదట అతణ్ణి అనేక విధాల ప్రశంసించారు. "రాజులు ఎవ్వరూ ఇంతవరకూ ఇంత గొప్పగా యజ్ఞం చేసినవాళ్ళు లేరు. నిజంగా మహారాజా, మీ అదృష్టమే అదృష్టం. ఏనాడో హరిశ్చంద్రుడు రాజసూయం చేశాడని విన్నాం. ఇంద్రప్రస్థంలో ధర్మరాజుచేసిన యజ్ఞమూ చూశాం. ఆ రెండూ మీయజ్ఞం ముందు దిగదుడుపే అంటాం. ఈ వైష్ణవయజ్ఞం

చేసే రఘు మహారాజూ, యయాతీ భరతుడూ అఖండమైన కీర్తి సంపాదించారు. చివరికి పుణ్యలోకాలూ పొందారు" అన్నారు.

ఇలా కొందరు రాజుముందు అంటే, కొందరు వ్యతిరేకంగానూ అనుకున్నారు, లోలోపల. "ధర్మరాజు రాజసూయం ముందు ఇదేమిటి? ప్చ్! సముద్రంలో కాకిరెట్ట!" అంటూ పెదివి విరిచారు.

అనంతరం యజ్ఞశాలనుండి మహానందంతో పట్నంలోకి బయల్దేరాడు దుర్యోధనమహారాజు. తమ్ములూ, మంత్రులూ, బంధువులూ వెంటనడిచారు. బారులుతీరి రెండుపక్కలా పౌరులు జయజయ ధ్వానాలు చేశారు. పుణ్యస్త్రీలు అక్షింతలు చల్లారు. వందిమాగధులు పొగుడుతూ నడిచారు. ఇలా మహావైభవంతో వచ్చి పట్టణంలో ప్రవేశించా డతడు. రాజమందిరంలోకి వెళ్ళి ముందు ధృతరాష్ట్రుడికీ, గాంధారికీ పాదాభివందనం చేశాడు. తరవాత కృపాచార్యులికీ, ద్రోణాచార్యులికీ, భీష్మపితామహుడికీ ప్రణామంచేశాడు. ఇదంతా అయాక, కలకల్లాడుతూ బంగారం సింహాసనంమీద కొలువుతీరి కూచున్నాడు.

అదే సమయమంటూ అందుకున్నాడు కర్ణుడు. "మహారాజా, దీనికి ఇదేసాటి అన్నట్టు దివ్యంగా జరిగింది నీయజ్ఞం. నిజంగా భాగ్యమంటే నీదే అంటాను. ప్రపంచం యావత్తూ నీకు స్వాధీనమయిపోయింది. హాయిగా అనుభవించు. పానకంలో పుడకల్లాగ పాండవులు మాత్రం మిగిలారు. వాళ్ళనీ కాజేసి, రాజసూయం కూడా చేద్దువుగాని. అదేదో అసాధ్య మనుకుంటున్నావేమో! ఇదిగో, శపథం చేసి చెపుతున్నాను. అర్జునుణ్ణి చంపేదాకా కాళ్ళుగానీ గోళ్ళుగానీ కడగనని నమ్ము" అన్నాడు.

అమాంతంగా లేచి కర్ణుణ్ణి కౌగిలించుకున్నాడు దుర్యోధనుడు. "నువ్వుంటూ వుంటే పాండవుల పనిపట్టడం అదెంతపని" అంటూ అతడి వీపు తట్టాడు.

కర్ణుడి ప్రతిజ్ఞ చారులవల్ల విన్నాడు ధర్మరాజు. అతడి మనస్సు మనస్సులో లేదు. కర్ణుడి అభేద్యమయిన కవచమూ, అతడి పరాక్రమమూ తలుచుకుంటూ బెగిలిపోయా డతడు. రాత్రిరాత్రంతా కంటిమీద రెప్పవాల్చ పడలే దతడికి.

వైష్ణవయజ్ఞంనాటి నుండి మరీ ఇదిగా వున్నాడు దుర్యోధనుడు. రోజూ పట్టిషుడియలూ కర్ణుడూ శకునీ — ఈయిద్దరితోనే జరుపుతున్నాడు మంత్రాంగం. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ కృపుడూ మొదలయిన పెద్దలికీ మంచిమంచి బ్రాహ్మలికీ సత్కారాలూ సన్మానాలూ చెయ్యాలని చేస్తున్నాడు. "ఒకరికి ఇవ్వడమూ తాను అనుభవించడమూ— ఇదే డబ్బువున్నందుకు ఫలం" అంటూ నిత్యవినోదాల్తో వైభవంగా కాలం గడుపుతున్నాడు.

జంతుసంతాపం

ఇక్కడ ఇలా వుంది. అక్కడ ద్వైతవనంలో వొకనాడు ధర్మరాజు గాఢనిద్రలో వున్నాడు. ద్వైతవనంలోని జంతువులు కన్నీళ్ళు కార్చుకుంటూ వచ్చి అతడి కల్లో కనపడ్డాయి. "మహారాజా, మేమంతా ఈవనంలోని జంతువులం. మీరు రోజూ వేటాడి వేటాడి చంపగా ఈమాత్రం మిగిలి వున్నాం. మాకులం నిలవాలంటే బీజమాత్రంగా మేమే కనిపిస్తున్నాం. మమ్మల్నయినా దక్కించాలంటే మీరు మరో వనానికి మకాం మార్చాలి. ధర్మాత్ముడివి. మామొర్ర మన్నించు" అంటూ గోలు గోలుమన్నాయి. గుండె నీరయినట్టయింది ధర్మరాజుకి. కలలోనే వాటికి అభయ మిచ్చా డతడు.

నిద్రలేచాక, వెంటనే తమ్ముల్ని పిలిచాడు ధర్మరాజు. స్వప్నవృత్తాంతం వినిపించాడు. "సంవత్సరంమీద ఎనిమిది మాసాలు ఇక్కడ వున్నాం. చాలు. మరో వనానికి వెళ్ళిపోవా లిప్పుడు. కామ్యక

వనానికి వెళదాం. మృగాలతోనూ పళ్ళతోనూ అది ప్పుడు కిక్కిరిసి వుందని వింటున్నాను. అంచేత పదండి. అక్కడ తృణబిందుడి ఆశ్రమం దగ్గిర వుందాం” అన్నాడు.

మంచిదంటే మంచిదన్నారు తమ్ములు. వెంటనే ప్రయాణ సన్నాహం జరిగింది. తమ్ములూ, ద్రౌపదీ, బ్రాహ్మలూ పరివారం యావన్మందితోనూ కలిసి కామ్యకవనం వచ్చేశాడు ధర్మరాజు. ఆశ్రమం అదీ నిర్మాణం జరిగిపోయింది. అక్కడ అలా వుంటూవచ్చారు పాండవులు. కందమూలాలూ అవీ తింటూ కాలక్షేపం చేసేవారు. ఒకళ్ళ అవస్థ వొకళ్ళు చూసుకుని దుఃఖపడుతూనూ వుండేవాళ్ళు. జూదంనాటిపాట్లు తలుచుకున్నప్పుడల్లా వొళ్ళు వుడుకెత్తేది వాళ్ళకి. లోలోపల క్రోధం గుక్కిళ్ళు మింగేవాళ్ళు. ఇలా వుండగా పదకుండో ఏడు గడిచిపోయింది. గడువుకాలం దగ్గిరపడుతుంది కదా, అని సంతోషిస్తూ వనవాసకష్టం సహించుకుంటున్నారు పాండవులు.

ఒకనాడు వ్యాసముని కామ్యకవనం వచ్చాడు. దూరం నించే అతణ్ణి చూశాడు ధర్మరాజు. ఉన్నపాళాన లేచి, తమ్ములతో సహా ఎదురువెళ్ళాడు. సగౌరవంగా అతణ్ణి తోడితెచ్చి, అర్ఘ్యమూ, పాద్యమూ ఇచ్చి, విశేషంగా పూజించాడు. అడవుల్లో అవస్థపడుతూ బాగా చిక్కిపోయివున్నారు పాండవులు. మనమల దురవస్థ కళ్ళారా చూశాడు వ్యాసుడు. అంతటి మహామునీ కళ్ళల్లో నీళ్ళుతిప్పుకున్నాడు. సముదాయిస్తూ ధర్మరాజుతో అన్నాడు:

“సుఖమయినా, దుఃఖమయినా కాలవ్యత్యాసంవల్ల కలుగుతూ వుంటుంది. సుఖమెలా స్థిరంకాదో, దుఃఖమూ అలాగే స్థిరంకాదు. తెలిసినవాడు ఈ రెంటితత్వమూ తెల్సుకుంటాడు. సుఖానికి సంతోషించడం కానీ, కష్టానికి దుఃఖించడం కానీ చెయ్యడు. రెండూ సమానంగానే భావిస్తాడు. నీకు ఆపదలు వచ్చాయి, నిజమే. అయితే

ఇవన్నీ వోర్చుకోవాలి. నేనొకటి చెపుతాను, విను. ఈసమయంలో తపస్సుచెయ్యి. తపస్సుని మించింది లేదు. తపస్సువల్లే సకలసౌఖ్యాలూ సిద్ధిస్తాయి. క్షమా,అహింసా, సత్యమూ, సమతా, ఇంద్రియనిగ్రహమూ, శాంతీ, త్యాగమూ — ఇవన్నీ తపస్సు లక్షణాలు. ఇవే వరసగా ఊర్ధ్వ గతికి కారణాలు కూడాన్నూ. ఇప్పుడుచేసే పుణ్యం మీాదిజన్మలో మేలుచేస్తుంది. కనకనే దానమూ, ధర్మమూ, పరోపకారమూ మొదలైనవి చెయ్యాలి" — అని.

"అయితే, దానమూ, తపస్సూ — ఈ రెంటిలో ఏది కష్టం? ఏది అధికమైనఫలం ఇస్తుంది?" అని అడిగాడు ధర్మరాజు.

"దానం. దానమే అధికఫలమిస్తుంది," అన్నాడు వ్యాసుడు — "ధనం మూలానకాని అదిసాధ్యంకాదు. కనక, కష్టమైందీ అదే. ఏమంటావా? ప్రాణంకంటేకూడా, ధనమే తీపి మనిషికి. ఘోరమయిన ఆయుధాలమీాద వురకడమూ, సముద్రాలుదాటి వెళ్ళడమూ, నేల దున్నడమూ, పశువులుకాయడమూ, అడవుల్లో తిరగడమూ, కొండలమీాద అవస్థపడడమూ, అడ్డమాని గడ్డీ తిని బానిసలుగా వుండడమూ — ఇదంతా డబ్బుకోసమే కదా, చేస్తారు! ఇంత కష్టపడి గడించిన డబ్బు వదిలిపెట్టడమంటే, ఎంతకష్టం!

"ఐతే, అన్యాయంగా ఆర్జించిన ధనంతో చేసినదానం నిష్ఫలం. మూర్ఖులు మాత్రం అలాచేస్తారు. న్యాయార్జితమయిన ధనం, అది అల్పమే అగుగాక, కాలమూ, దేశమూ విచారించి, తగినపాత్రకి దానంచేస్తే అదే పదివేలై ఫలిస్తుంది. వెనకటికి ముద్గలుడు అని వొక ముని కష్టపడి, న్యాయంగా ఆర్జించిన తూమెడువడ్లు సత్పాత్రదానం చేసి పరమసిద్ధి పొందాడు."

"మునీంద్రా, ముద్గలుడు తూమెడు ధాన్యమే విలా సంపాదించాడు?" అని అడిగాడు ధర్మరాజు — "అది ఎలాంటి సత్పా

త్రుడికి దానం చేశాడు? వివరంగా వినాలని వుంది. సెలవియ్యి.”
వ్యాసముని ఇలా చెప్పాడు:

ముద్గలుడి కథ

పురాతన మయిన ఇతిహాసం ఇది. కురుక్షేత్రంలో వుండేవాడు ముద్గలుడు. అతిథులంటే ప్రాణం పెట్టేవాడు. మున్నూట్లా అరవై రోజులూ వ్రతదీక్షతోనే వుండేవాడు. మచ్చరమంటే ఎరగడు. కల్లో అయినా అబద్ధం ఆడేవాడు కాడు. అన్నిటినీ మించి జితేంద్రియ్యుడు కూడానూన్నూ అతడు. భార్యా, వొక కుమారుడూ, తానూ ఈముగ్గురే సంసారం. శిలావృత్తీ, ఉంఛవృత్తీ చేసుకుంటూ కుటుంబం గడుపుకు వచ్చేవాడు. దానికితోడు మరో విచిత్రమయిన పక్షోపవాసవ్రతమూ పెట్టుకున్నాడతడు. పాడ్యమి మొదలుకుని పద్నాలుగురోజులుదాకా వొకొక్క గింజా ఏరుతూ తూమెడు గింజలు సంపాదించేవాడు. పర్వదినం (అమావాస్య, లేదా పౌర్ణమి) నాడు ఆతూమెడు వడ్లూ వండేవాడు. దాంతోనే దేవపూజా, పితృపూజా చేసేవాడు. అతిథులికీ పెట్టేవాడు. మిగిలిన అన్నం తానూ, భార్యా కొడుకూ తినేవాళ్లు. అంతే. మళ్లీ పక్షంరోజులూ పస్తే.

ఇలా వుండగా వొక పర్వదినం ముద్గలుడి ఇంటికి దుర్వాసుడు అతిథిగా వచ్చాడు. చూస్తేచాలు వాంతి వస్తుంది — అంత అసహ్యంగా వున్నాడు దుర్వాసుడు. పిచ్చివాడిలా నానా ఇదిగానూ వున్నాడు. ఒంటిమీద బట్ట లేదు. జుత్తు విరబోసివుంది. భూమీ ఆకాశం మింగేసేటంత ఆకలితో తూలిపోతూ వచ్చాడతడు.

అతణ్ణి చూసి పిసరంతయినా అసహ్యపడలేదు ముద్గలుడు. చూడ్డంతోనే ఎదురు వెళ్ళాడు. గౌరవపూర్వకంగా తీసుకువచ్చాడు. అర్ఘ్యమూ పాద్యమూ ఇచ్చాడు. భక్తితాత్పర్యాలతో భోజనమూ

పెట్టాడు. కడుపునిండా తినగలిగిందంతా తిన్నాడు దుర్వాసుడు. మిగిలింది పుచ్చుకుని శరీరంనిండా పులుముకుని చక్కాపోయాడు.

ఆ వొక్కపర్వంతో పోతే బాగానే వుండేది. ప్రతీపర్వమూ — అమావాస్యా, పౌర్ణమీ వదలకండా అదేప్రకారం ప్రత్యక్షమయే వాడు దుర్వాసుడు. అదేప్రకారం అరమరలేకండా అన్నం పెట్టేవాడు ముద్గలుడు. అలాగే తిన్నంత తిని మిగిలింది వొళ్ళంతా పులుముకుని, తన దారిని తాను పోయేవాడు దుర్వాసుడు.

ఇలా ఆరుపర్వాలు ఆరుపర్యాయాలు వచ్చి భోజనంచేశాడు దుర్వాసుడు. మిగిలిన అన్నం ఇంటివాళ్ళకి దక్కకండా పులిమేసు కున్నాడు. అయినా, ఏమీ అనుకోలేదు ముద్గలుడు. ఇన్నాళ్ళూ పస్తే అయినా, పిసరంతాకూడా అతడిలో మార్పు కనపళ్ళేదు. ఆశ్చర్యపోయాడు దుర్వాసుడు. పరమానందభరితుడూ అయాడు. 'నీవంటి దానశీలుణ్ణి భూమండలంమీద చూడలేదు' అంటూ ముద్గలుణ్ణి ప్రశంసించాడు. 'సత్వగుణం కలవాడివి నువ్వు. సాధువులంటే భక్తి నీకు. పుణ్యప్రభావుడివి. అద్భుతంగా వుంది నీచరిత్ర. అసహ్యించకండా, అవమానించకండా, చిరాకన్నా పడకండా, బద్ధకించకండా నిర్మలమయి భక్తితో అన్నదానం చేశావు. ప్రసన్నతా, సత్యమూ, ధైర్యమూ, ఇంద్రియనిగ్రహమూ, కష్టం సహించడమూ, వొకరినుండి ఏదీ పుచ్చుకోకపోవడమూ — ఇవన్నీ నీసొత్తు.

రుచులంటే పడిచస్తుంది నాలుక. ఓర్పూ, ధర్మమూ, శాంతీ— వీటిని అన్నిటినీ నాశనం చేస్తుంది ఆకలి. ఈరెండూ గెల్చుకున్నావు నువ్వు. ప్రాణాలు నిలబెట్టేదే అన్నం. అలాంటి అన్నం దానంచేసేసి ప్రాణాలమీదే ఆశ వదులుకున్నావు! ఏమని పొగిడేది నిన్ను! మనసూ, ఇంద్రియాలూ వొకటిచేసి చేసినధర్మం తపస్సే అన్నారు పెద్దలు. అలాంటి తపస్సు నీదగ్గిరే చూశాను. నిజం చెపుతున్నాను.

పరమానందంగా వుంది నాకు. పుణ్యలోకాలు కరతలామలకమ యాయి నీకు. నీ తపఃప్రభావం దేవలోకంలో దేవతలు పొగుడు తున్నారు. ఇపుడే వస్తుంది విమానం నీకోసం. స్వదేహంతో స్వర్గా నికి వెళ్లు. సుఖించు ' అని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు.

దుర్వాసుడు అన్నట్టే అంతలో విమానం పట్టుకువచ్చి, ముద్గ లుడిముందు ఒక దేవదూత నుంచున్నాడు. దివ్యహంసలూ సారస పక్షులూ పూసివున్నాయి విమానానికి. చిరుగంటలూ వాటితో ఎంతో గొప్పగా వుం దది. దివ్యపరిమళాలు విరజిమ్ముతూ వుంది. ఎక్కడికిపడితే అక్కడికి వెళ్ళే కామగమనం దాంది.

' మహామునీ, దయచెయ్యి ' అని ముద్గలుణ్ణి ఆహ్వానించాడు దేవదూత — ' నీధర్మం మూలాన స్వర్గలోకం వెళ్ళే అర్హత కలిగింది నీకు. రా, విమానం ఎక్కు. '

' స్వర్గం అంటే ఏమిటి ?' అని అడిగాడు ముద్గలుడు — ' మహాత్మా, ఎలా వుంటుంది స్వర్గం ? అక్కడి మంచీ చెడ్డా ఏమిటో వినాలని వుంది నాకు. సత్పురుషులతో స్నేహం సాప్తపదీనం అంటారు. మనం స్నేహితులమే ఇప్పుడు. మన స్నేహం పురస్కరించుకునే అడుగుతున్నాను. చెప్పు. '

ఈ మర్త్యలోకానికి పైన వుంది స్వర్గలోకం ' అంటూ ఆరం భించాడు దేవదూత — ' సర్వాలంకారలతోనూ, దివ్యంగా ప్రకాశిస్తూ వుంటుంది. దేవయాన మది. గొప్పగొప్ప తపస్సులూ యజ్ఞాలూ చేసినవాళ్ళూ, సత్యవంతులూ, ఉత్తములూ, ఇంద్రియాలు జయించిన వాళ్ళూ, దానపరులూ, రణశూరులూ అక్కడ హాయిగా వుంటారు. అప్సరసలూ, సాధ్యులూ, దేవమునులూ, మరుత్తులూ, వసువులూ మొదలయిన్నవాళ్ళు విడివిడిగా ఎవళ్ళకి తగినచోట వాళ్ళు నివసిస్తూ వుం టారు. ముప్ఫయిమూడు వేల యోజనాల విస్తృతమయిన మేరుశిఖరం

మీాద, నందనవనం మొదలయిన దేవఉద్యానా లున్నాయి. పుణ్యపరుల క్రీడాస్థలా లవి. అక్కడ ఆకలీ, దప్పీ వుండదు. చలీ, వేడీ వుండదు. ముసిలితనమూ, రోగమూ వంటి వికారాలూ వుండవు. ఎటు చూాస్తే అటు మనోహరంగా వుంటుంది. ఇంద్రియాలు యావత్తూ ఆనందం అనుభవిస్తూనే వుంటాయి. ఈ పుణ్యలోకానికి అర్హులయిన వాళ్ళు కాలం తీండాక, మనుష్యశరీరాలు వదిలిపెట్టి, తేజోమయమైన దివ్యశరీరాలు ధరిస్తారు. దివ్యమయిన వస్త్రాలూ, దివ్యమయిన వస్తువులూ ధరిస్తారు. వాడని మంచిమంచి పూలదండలు వేసుకుంటారు. దేవదూతలు పట్టుకువచ్చిన విమానాలమీాద అక్కడ చేరుకుంటారు. చీకూచింతా లేకండా అక్కడ అన్ని సౌఖ్యాలూ అనుభవిస్తారు.

'స్వర్గలోకంమీాద బ్రహ్మలోకం వుంది. దానంతట అదే ప్రకాశిస్తూ, ఇతరలోకాలు ప్రకాశించేటట్టూ చేస్తుం దది. మనువులూ ధాతలూ, మునులూ అక్కడ వుంటారు. లోభమూ, క్రోధమూ, తాపమూ, పగా, పాపమూ, దుఃఖమూ — ఇవి ఏవీ అక్కడ వుండవు. ఈలోకాలు అన్నీ ప్రళయంలో నాశనం అయిపోతాయి. బ్రహ్మలోకం వొక్కటే చెక్కుచెదరకండా శాశ్వతంగా వుంటుంది. అప్పుడు దేవేంద్రుడూ మొదలయినవాళ్ళూ అక్కడే నివసిస్తారు.

'స్వర్గలోకం సుగుణాలు చెప్పాను. మంచీ, చెడ్డా రెండూ అడిగావు నువ్వు. ఇక, దోషాలేవో చెపుతాను విను. ఇక్కడ చేసిన పుణ్యఫలం స్వర్గంలో అనుభవిస్తాడు మనిషి. అంతే. అక్కడ మళ్ళీ పుణ్యం చెయ్యడానికి వల్లకాదు. ఇక్కడ చేసినపుణ్యం అక్కడ చెల్లిపోవడంతోనే తరిమేస్తారు స్వర్గంనించి. మరిగిన సుఖాలు మానుకోడం అంటే ఎంత కష్టంగా వుంటుందో ఆలోచించు. ఆ దుఃఖంతో

భూమిమీద పడతాడు, పుణ్యం చెల్లిపోయిన మనిషి. అతడి తేజస్సూ అదీ అంతరించిపోతుంది. *

స్వర్గంలో వున్నంతసేపూ, తనకంటే హెచ్చుస్థాయిలో వున్న వాణ్ణి చూసినప్పుడల్లా కడుపుమంటగానే వుంటుంది అక్కడి వాళ్ళకి. ఒక్క బ్రహ్మలోకంలో తప్ప తక్కిన పుణ్యలోకాలు అన్నిటిలోనూ ఇదే పద్ధతి. పుణ్యలోకాలనించి తోసివేసిన మనిషి నరలోకంలో సౌఖ్యవంతుడయే పుడతాడు. ఇది కర్మభూమి. అది ఫలభూమి. ఇదే ఇందులో వున్న రహస్యం. నువ్వు ఏదో మంచివాడివి. నీమీద కలిగిన ఆదరంవల్ల, నువ్వు అడిగింది చెప్పాను. ఇక దయచెయ్యి. ఆలస్యంచెయ్యకు.'

దేవదూత చెప్పిందంతా విని, కొంతసేపు ఆలోచించాడు ముద్గలుడు. 'ఐతే, అలాంటి స్వర్గం అక్కరేలేదు నాకు' అన్నాడు. 'రమ్మని పిలిచావు. అదే పదివేలు అనుకుంటాను. ఆ స్వర్గసౌఖ్యాలు అన్నీ దేవతలకే వుండనీ. నాకెందుకు? వెళ్ళు. తెచ్చినచోటికే విమానం తీసుకుపో. ఎక్కడికి వెళితే మళ్ళీ మనిషి ఇక్కడికి తిరిగి రాడో, అదిగో అలాంటి ఉత్తమలోకం కావాలి నాకు. ఎలా అయినా దానికోసమే ప్రయత్నిస్తాను.' అని చెప్పి విమానంతో దేవదూతని పంపేశాడతడు.

ఆ తరవాత శిలావృత్తీ ఉంఛవృత్తీ రెండూ విడిచిపెట్టేశాడు ముద్గలుడు. పరమశాంతిమార్గం అవలంబించాడు. నిందా స్తుతీ వొకటిగానే భావించాడు. మన్నూ బంగారమూ వొక్కలాగే చూశాడు. నిర్వికల్పం అయిన జ్ఞానయోగంతో పరమసిద్ధి పొందాడు. ఇదీ ముద్గలుడి కథ.

"ధర్మరాజా, రాజ్యంపోయిందే అని విచారించకు. తపస్సు చెయ్యి. తపస్సువల్లే సర్వశుభాలూ నమకూడతాయి. పదమూడు

* చూ: బ్రహ్మసూత్రాలు 3.1.8

సంవత్సరాలూ గడిచిపోయాక, నీ తాతతండ్రుల రాజ్యం నీకు సంక్రమిస్తుంది. సందేహం లేదు.''

అలా మనమల్ని సముదాయించి తగిన ధర్మోపదేశమూ చేసి తన ఆశ్రమానికి వెళ్ళిపోయాడు వ్యాసముని.

జయద్రథుడి దుర్నయం

ఎంతో నివాసయోగ్యంగా వుంది కామ్యకవనం. వేటకి ముమ్మరంగా మృగాల్ని దొరుకుతున్నాయి. ఎక్కడపడితే అక్కడ రకరకాల పూలచెట్లు ఘుమఘుమ లాడుతున్నాయి. మునీశ్వర్ల పుణ్యాశ్రమాలూ అధికంగానే వున్నాయి.

ఒకనాడు వేటకని బయలుదేరి వెళ్ళారు పాండవులు. అయిదుగురూ నాలుగుదిక్కులికీ వెళ్ళారు. ద్రౌపదిని తృణబిందుడి ఆశ్రమంలో వుంచారు. ధౌమ్యుడూ, వొకరిద్దరు పరిచారకులూ మాత్రం ఆశ్రమంలో వున్నారు.

ఇంతలో అదే దారిని వెళుతూ సింధుదేశంరాజు జయద్రథుడు అక్కడికి వచ్చాడు. వృద్ధక్షత్రుడి కుమారు డతడు. సాల్వదేశం రాజుకూతుర్ని వివాహంచేసుకోవాలని మాంచి పటాటోపంతో తర్లి వెళుతున్నాడు. పెద్ద చతురంగబలమూ, ఎంతోమంది రాచకుమారుల్నూ అతడివెంట వున్నారు.

ఆశ్రమం వాకట్లో నుంచుని వుంది ద్రౌపది. వెడుతూ ఆమెని చూశాడు జయద్రథుడు. నల్లమేఘాల్లో మెరుపుతీగలాగ కామ్యకవనంలో కనపడుతోంది ద్రౌపది. చూసీ చూడడంతోటే కళ్ళు జిగేలుమన్నాయి జయద్రథుడికి. మళ్ళించుకోడమే కష్టమైంది చూపు. ఉత్తరక్షణంలో వికారమే ఎత్తింది. "చూశావా, ఆమెని." అంటూ పక్కనే వున్న కోటికాస్యుణ్ణి పిలిచాడు. "ఎవ్వతో ఈవయ్యారి! అడి

విలో ఇలా వొంటరిగా వుండేం ? దేవతాస్త్రీయా ? యక్షుల పడుచా ? నాగకన్యా ? ఎవ్వరీమె ? మనుష్యస్త్రీఅయితే ఇంత అందం ఎలా వస్తుంది ? చివురాకులాంటి చేత్తో కదంబం కొమ్మ పట్టుకుని వసంతంలో వికసించిన కొత్త పూలతీగలాగ, వాః, ఎలా నుంచుందో చూడూ, చూడూ. అగ్నిజ్వాలలా హృదయంలో మంటలే పుట్టిస్తోంది.

అబ్బ ! ఈపిల్ల నాకు భార్యఅయితేనా! మూడులోకాలూ ఏలుకుంటాను. మన్మథుణ్ణే బంటు చేసుకుంటాను. ఇదిగో, చూడూ, ఆలోచిస్తే లాభంలేదు. వెళ్ళు. నాకోసం ఆమెని వొప్పించు. మా ఇద్దరినీ కలిపావో — నీమేలు మరిచిపోను” అన్నాడు.

జయద్రథుడి నోట్లో మాట నోట్లోనే వుంది, ద్రౌపది దగ్గిరికి వెళ్ళాడు కోటికాస్యుడు. “అమ్మాయీ, క్రూర మృగాలూ అవీ వున్న అడివి ఇది. ఇలా వొంటరిగా వున్నావు. ఏమిటి సంగతి ?” అని వొయ్యారంగా అడిగాడు — “ఈ వనదేవతవా ? ఇంద్రుడితో అలిగి ఇలా వచ్చేసిన శచీదేవివా ? విష్ణుమూర్తి గుండెలమీంచి లేచిపోయి, విలాసంగా ఇటు వచ్చిన లక్ష్మీదేవివా ? ఎవరు నువ్వు ? నిన్ను కన్న పుణ్యాత్ముడు, మీతండ్రి ఏవంశంవాడు ? మరి — నిన్ను కట్టుకుని — సుఖపడుతూన్న — ఆమహానుభావుడు ఎవడో ? నీపేరేమిటి ? సంకోచించకు. నిజం చెప్పు.

“నేనెవరో తెలుసుకోవా లనుకుంటున్నావు కదూ ! దాపరికం ఏముంది ? చెపుతాను, విను. మహారాజు సురథుడు మా తండ్రి. నన్ను కోటికాస్యు డంటారు. బలానికి నన్ను చెప్పి, ఇంకొకణ్ణి చెప్పాలి. నా పేరంటేనే శత్రువులికి సింహస్వప్నం.

“అదిగో, అటుచూడు. ఆ బంగారం రథంమీద వున్నాడే, అతడు క్షేమంకరుడు. త్రిగర్తదేశం రాజు. అదిగో, ఆపక్కనేవుండి నిన్ను చూస్తున్నాడే, అతడు కళింగదేశం రాజు. ఆ చెరువు పక్కనించి రెప్పవెయ్యకుండా నిన్నే చూస్తున్నాడు చూడూ, అతడు ఇక్ష్వాకు

వంశం రాజు; సుబలమహారాజు కుమారుడు; సుభగుడు. ఎఱ్ఱగుఱ్ఱాలు పూనిన రథాలమీద, రత్నభూషణాల్తో అగ్నిశిఖల్లామెరుస్తున్నారే, వాళ్ళు పన్నెండుగురూ సౌవీరకుమారుళ్ళు. అదిగో, ఆపట్టపు ఏనుగుమీద కొత్తపెళ్ళికొడుకులా వున్నాడే అతణ్ణి చూడు. సౌవీరరాజకుమారుళ్ళు పన్నెండుగురూ అతణ్ణి సేవిస్తున్నారు. ఈ అనేక వేల రథాలూ, ఏనుగుల్లూ, గుఱ్ఱాలూ, భటులూ ఆయన వెనకాలే వెళుతున్నారు. ఎవరనుకున్నావు ఆయన! ఆయనే సింధు, సౌవీరదేశాల ప్రభువు; జయద్రథమహారాజు. నిన్ను చూసి – నీవిషయం కనుక్కురమ్మని ఆయనే నన్ను పంపించాడు."

కోటికాస్యుణ్ణి చూడగానే, చప్పున, మృదువుగా కదంబం కొమ్మ వదిలేసింది ద్రౌపది. పైటచెంగు సర్దుకుంది. "ఒంటరిగా వున్నాను. ఇలా రావచ్చా అబ్బాయీ," అంది – "కుమారుళ్ళు కల దాన్ని నేను. ధర్మవతిని. ఎవ్వతెతోనో మాట్లాడినట్టు మాట్లాడుతున్నావు. కూడునా ఇది? నువ్వు శిబివంశంలో పుట్టినవాడివి. సురథుడి కుమారుడివని ముందే తెలుసు నాకు. నేను ఎవరనేనా నీప్రశ్న? పాంచాలంరాజు ద్రుపదుడి కుమార్తెని. ద్రౌపది అంటారు నన్ను. పంచపాండవుల ధర్మపత్నిని. నన్ను ఇక్కడ వుంచి వేటకని వెళ్ళారు మావాళ్ళు. ధర్మరాజు తూర్పుకీ, భీముడు దక్షిణందిక్కూ, అర్జునుడు పడమరకీ, నకులసహదేవులు ఉత్తరానికీ వెళ్ళారు. వాళ్ళు వచ్చేవేళా అయింది. ఇప్పుడే వచ్చేస్తారు. మీరు గౌరవనీయులే వాళ్ళకి. అంచేత వాళ్ళ ఆతిథ్యం స్వీకరించే వెళుదురు కాని. వాళ్ళు వచ్చేవరకూ ఈఆశ్రమం దగ్గిర కొంచెంసేపు విశ్రమించండి." అలాఅనేసి, భయపడుతూవున్న మనస్సుతో పర్ణశాలలోకి వెళ్ళిపోయిం దామె.

కోటికాస్యుడు జయద్రథుడి దగ్గిరికి తిరిగి వచ్చేశాడు. ఆమె ద్రౌపది అనీ, పాండవుల భార్య అనీ చెప్పాడు. ఎనిమిదో అవస్థల్లో

వున్నాడు జయద్రథుడు. ద్రౌపదిని ఎత్తుకుపోవాలనే ఎత్తువేశాడు. అందుకు తగినవాళ్ళని కొందరిని వెంటవేసుకుని, ఆశ్రమంలోకి బయల్దేరా డతడు.

సింహంగుహలో చొరబడ్డ దుప్పిలాగ పాండవుల కుటీరం ప్రవేశించాడు సైంధవుడు జయద్రథుడు. ద్రౌపదిని చూసి "ఏం బావున్నావా?" అంటూ మందహాసం చేశాడు. "నీకు తగని ప్రేమ పాండవులమీాద. ఐదుగురూ కులాసాయేనా?" అని కుశల మడిగాడు.

"ఆఁ, నీకుమాత్రం తెలియం దేముంది? స్థిరమయిన మనస్సు మావాళ్ళది. క్షేమంగానే వున్నారు" అంది ద్రౌపది—" నువ్వు ఆరోగ్యంగానే వున్నావు కదా! పాండవుల ఇంటి అతిథి వయావు ఇవాళ. ఇదిగో ఆసనం. ఇవిగో కాళ్ళు కడుక్కోందికి నీళ్ళు. పుచ్చుకో. లేడిమాంసంతో భోజనంచేసి వెళుదువు కాని. మీా బావలు వేటకి వెళ్ళారు. ఇప్పుడే వచ్చేస్తారు. వాళ్ళువచ్చి ఆతిథ్యమిస్తారు. మీా అందరినీ ఆదరిస్తారు. మీారూ, మీాపరివారమూ వారి ఆతిథ్యం పుచ్చుకునే వెళ్ళాలి."

"చాలా సంతోషం" — వెకిలిగా నవ్వుతూ అన్నాడు జయద్రథుడు — "నువ్వు చేసిన మర్యాదలన్నీ వచ్చినట్టే భావిస్తున్నాను. ఏకొరతా లేదు. — అయితే, చల్లకివచ్చి ముంతదాచడం ఎందుకూ!— నిజం చెప్పేస్తున్నాను. నిన్ను చూసిందగ్గిరనించీ — నిలవలేకండా వున్నాను, మనస్సు. బతకనివ్వటం లేదు, మన్మథుడు. నన్ను కృతార్థుణ్ణి చెయ్యాలి, నువ్వు. లే. ఆలోచించకు. రా. రథ మెక్కు.

"రాజ్యంపోయి అడవులుపట్టిపోయారు పాండవులు. వాళ్ళ హీనదశ చూసి, సాటివాళ్ళందరూ నవ్వుతున్నారు. అలాంటి పోటు వాళ్ళతో. పాపం, సౌఖ్యం ఏముంటుంది నీకు! పిచ్చిదానివి. డబ్బు లేని మగవాళ్ళని ఆడదన్నది ఎవ్వతైనా వెంబడిస్తుందా? సింధు,

సౌవీరదేశాలికి పట్టమహాదేవి చేస్తాను నిన్ను. మహారాణివై, ఇష్ట భోగాల్లో ఏలుకో నన్ను."

నిలువెల్లా వొణికిపోయింది ద్రౌపది. చప్పున కొంత ఎడంగానూ వెళ్ళిపోయింది. తన భర్తలు వచ్చెయ్యాలంటూ వెయ్యి దేవుళ్ళ కయినా మొక్కుతుంది, లోలోపల. జవాబు చెప్పి కొంత కాలక్షేపం చెయ్యాలనీ నిశ్చయించింది. "నాకు తోబుట్టు వవుతావు. ధర్మమేనా ఇలా అనడం" అంటూ అవమానసూచకంగా అతణ్ణి చూసింది. "దుస్సల భర్తవి నువ్వు. దుర్యోధనుడికి ఎలాగో అలాగే పాండవులికీ చెల్లెలే దుస్సల. అంచేత, అన్నదమ్ముడివే నాకు. న్యాయమూ, ధర్మమూ కల వంశంలో పుట్టావు. ధర్మమన్నా తెలుసుకోవద్దా? ఇహపరాలికి దూరమయే దారి ఎందుకు తొక్కుతావు?" అంది.

"ధర్మం ధర్మం అంటావు. రాజధర్మం మాది. ఆలోచించ వేం?" — ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతూ అన్నాడు జయద్రథుడు — "చెపు తాను, విను. రాజన్నవాడు ఆడవాళ్ళదగ్గిర వావీ వరసా చూడనక్కర లేదు. అంతే కాదు. ఆడదాన్ని అందరూ అనుభవించవచ్చు. అది వొకరిసొమ్మే అని నియమం ఏమీ లేదు."

దాంతో వొళ్ళు మండింది ద్రౌపదికి. రెండుకళ్ళూ ఎర్రకలవ ల్లాగ ఎర్రపడ్డాయి. "మంచిమాటలతో యీపాపాత్ముడు పోడు" అని చీవాట్లే మొదలెట్టిందామె — "అధముడిలా వున్నావు. రాస కులంలో తప్పబుట్టావు. పాండవు లంటే గుర్తుకి వచ్చినట్టు లేదు నీకు! నోటికి వచ్చినట్టు కూస్తున్నావు. దీనిఫలం అనుభవించి తీరుతావు.

"కోపంతోవున్న మదపుటేనుగుదగ్గిరికి వెళ్ళి బరికోల చూపడం ఎలాంటిదో, ధర్మరాజుని రేపెత్తడం అలాంటిదే అనుకో.

"గుహలో సింహంజూలు పట్టుకు లేపడమూ భీమసేనుణ్ణి కదప డమూ వొకటే అని నమ్ము.

"పెద్దపులి కోరలు పెరికి బతికి రావచ్చునేమో, భీభత్సుడు అర్జునుడు, అతడి ఎదటపడి బతకడమంటూ వుండదు. ఏమనుకున్నావో !

"నల్లతాచుల తోక తొక్కడమూ, నకుల సహదేవుల్ని కవ్వించడమూ వొకటే, తెలియదేమో నీకు !

"దేవతల్నీ, రాక్షసుల్నీ వోడించిన పరాక్రమవంతులు పాండవులు. వాళ్ళకి చెడ్డచేసి, పాతాళంలో దూరినా బతకవ్వు. కోరి కొరివితో తలగోక్కుంటున్నావు. అంతికాలం దాపురించింది నీకు. నువ్వేం చెయ్యగలవు ! విధి అలాంటిది. తేలూ, ఎండ్రపీతా కాలం నిండినప్పుడు చూలు ధరిస్తాయి. అలా చావుకాలం దగ్గిర పడబట్టే పాండవులభార్యతో దుర్భాష లాడుతున్నావు. నీ నాశనానికి ఇంతకంటే నిదర్శనం ఏమికావాలి ?"

పకపకా విరగబడి నవ్వాడు జయద్రథుడు. "పాండవుల పరాక్రమం ! ఓహోహో ! మాకు మహా తెలియనట్టు — అదే చెప్పడం చెప్పేస్తున్నావు ! పిరికివాళ్ళని బెదిరించినట్టు బెదిరిస్తున్నావు. సౌవీరకులం మాది. సైంధవులం మేం. పరాక్రమానికి పెట్టింది పేరు. ఏదో, నాకాయ నూకాయ లనుకునేవు ! ఈ పోల్లుమాటలు విని వెళ్ళి పోతా ననుకోకు. లే. అదిగో బంగారం రథం. ఎక్కు. రథం వొద్దంటావా, పట్టపుటేనుగే ఎక్కు. పెంకిమాటలు మానెయ్యి. ప్రేమ — ప్రేమ చూపించు. మంచిమాటలాడు. నా ప్రేమకి తగినట్టు వ్యవహరించు. చూస్తావేం ? బయల్దేరు" అన్నాడు.

"ఇంత పొగరుగా వుంది నీకు !" అంది ద్రౌపది — "వీరుల భార్యని. వీరుల చెల్లెల్ని. అయినా దిక్కులేనిదానిలా కనిపిస్తున్నాను నీకు ! ఏమయితే నేం ? మాటలవల్ల ప్రయోజనం లే దిప్పుడు. లెక్కా జమా లేని యాదవబలంతో శ్రీకృష్ణుడు దండెత్తివచ్చినప్పుడు — పాంచ జన్యం చెవులు దిమ్మెత్తిస్తూ వుంటే, శరవేగంతో రథాలు వెంటాడ్డి,

వెంటాడి నిన్ను చెండాడినప్పుడు — అప్పుడూ నాకు దిక్కున్న సంగతి అర్థమవుతుంది నీకు.

"తొందరపడకు. గాండీవం ఇంద్రధనుస్సులాగ కళ్ళపడుతుంది. దాని టంకారం పిడుగుల్లా వినిపిస్తుంది. అర్జునుడు మహామేఘంలా బాణవర్షం కుంచెత్తుతాడు. వేసవిలా తలఎత్తిన నీసైన్యం చల్లబడుతుంది. దిగులుపడి, కాళ్ళూ చేతులూ కదలక, కొయ్యబారి నిలబడిపోతావు. అదిగో అప్పుడూ తెలిసివస్తుంది. చేజేతలా తెచ్చుకున్న దానికి మొత్తుకుంటావు. ఇప్పుడు చెప్పి ఏం లాభం?

"ఘోరమయిన గదాదండంతో ఏనుగుల కుంభస్థలాలు పగలగొట్టి, రణరంగంలో ముత్యాలు చిమ్ముతూ భీముడు, కాలయముడిలా కనపడ్డప్పుడు కాని నీకండకావరం చల్లారదు.

"వాళ్ళనీ వీళ్ళనీ చూసినట్టు చూసి, అవమానిస్తున్నావు నన్ను. ఏదో అనుకుంటున్నావు. నా పాతివ్రత్యమే నాకు శ్రీరామ రక్ష."

జయద్రథుడు మీదికి రావడం చూసి, కేకలు వేసి ధౌమ్యుణ్ణి పిలిచింది ద్రౌపది. కేకవిని పరిగెత్తుకు వస్తున్నాడు ధౌమ్యుడు. అతడు వచ్చేలోపున ద్రౌపదిచెంగు పట్టుకున్నాడు జయద్రథుడు. ఆడపులిలా తిరగబడింది ద్రౌపది. అదిలిస్తూ వొక్కటి వేసింది. దెబ్బతో పెనుగాలికి విరిగిపడ్డ చెట్టులా బోర్లాపడ్డాడు జయద్రథుడు. పడీపడ్డంతో సర్దుకు లేచాడు. అమాంతంగా ద్రౌపదిని ఎత్తుకుని, రథంమీద పెట్టుకు సపరివారంగా దౌడు తీశాడు. ఏడుస్తూ ధౌమ్యుడికి నమస్కారం చేసింది ద్రౌపది. జయద్రథుణ్ణి కూకలువేస్తూ, వచ్చాడు ధౌమ్యుడు. "ఆగు. రాజులు చెయ్యవలసిన పనేనా ఇది? ద్రౌపది పతివ్రత. వదిలిపెట్టు ఆమెని. పాపం కట్టికుడుపుతుంది. నీప్రాణాలు పుచ్చుకునిగాని వదలరు పాండవులు" అంటూ వెంటపడ్డాడు.

ఇక్కడ పాండవులు—నాలుగుదిక్కులా వేటాడి ఎన్నో మృగాలు చంపారు. అనుకున్న ప్రకారం అందరూ వాకదగ్గిర కలుసుకుని, ఆశ్ర మానికి బయల్దేరి వస్తున్నారు. తమ్ముళ్ళి చూసి, "ఏమిటో, అపశకు నాలు కనిపిస్తున్నాయి" అన్నాడు ధర్మరాజు — "సూర్యుడున్న దిక్కు కూస్తున్నాయి పక్షులు. ఘోరంగా అరుస్తున్నాయి. మాన ఎడమ పక్కనించి పరిగెడుతున్నాయి మృగాలు. భయంకరంగా అరు స్తోంది వరడ. ఈశకునాలు చూస్తే పగవాళ్ళవల్ల అవమానంవస్తుంది. కయ్యమూ కలుగుతుంది. ఏమో, కడుపులో చెయిపెట్టి కలిచినట్టుంది. శరీరం పటుత్వంతప్పినట్టు అవుతోంది.

"వేగం పదండి. ఆశ్రమంలో ద్రౌపదిని వొక్కతెనే వుంచి వచ్చాం. దుర్యోధనుడూ వాళ్ళూ దుర్మార్గులు. సమయంచూసి, ఏమ యినా చేస్తారు. పద్మాలులేని సరోవరంలాగా, రాజులేని రాష్ట్రంలాగా శూన్యం శూన్యంగా కనిపిస్తోంది కామ్యకవనం. ఏమికీడువస్తుందో!"

అయిదుగురూ రథాలు పరిగెత్తించుకుని ఆశ్రమానికి వచ్చే శారు. వాకట్లో కిందపడి గోలుగోలుమంటూ ఏడుస్తోంది, ద్రౌపది పరిచారిక ధాత్రిక. చప్పున రథం దిగి, పరిగెత్తుకువచ్చాడు ధర్మరాజు సారథి ఇంద్రసేనుడు. "ఇదేమిటి? కిందపడి ఏడుస్తున్నావు? ఎవ రేం చేశారు?" అని అడిగాడు.

"ద్రౌపదమ్మని జయద్రథుడు ఎత్తుకుపోయాడు" అంటూ మరింత గొల్లుమంది ధాత్రిక.

"పాండవుల బహిఃప్రాణం ద్రౌపదీదేవి. పతివ్రత. ఆమెమీద చెయివేశాడూ జయద్రథుడు? ఎన్నిగుండెలున్నాయి వాడికి? సరే, వెళ్ళనీ. ఎక్కడికి వెళతాడు? స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళాల్లో ఎక్కడికి వెళ్ళినా చంపేస్తారు పాండవులు. వాళ్ళబాణాలు మచ్చుచూడలేదు

వాడు! వాడి పనిపట్టడమూ, ఆమెని తీసుకురావడమూ క్షణాలమీద జరిగిపోతుంది. ఏడవకు" అన్నాడు ఇంద్రసేనుడు.

కన్నీళ్ళు చేతుల్తో తుడుచుకుంది ధాత్రిక. "దేవేంద్రుల్లాంటి అయిదుగురు రాజులున్నారు. వాళ్ళని లక్ష్యపెట్టకండా అమ్మగార్ని పట్టుకున్నాడు. అప్పుడే వాడి పెళ్ళాం పుస్తి పుటుక్కుమన్నాది. అది మళ్ళీ చెప్పాలా? ఇప్పుడిప్పుడే వెళుతున్నాడు వాడు. దూరం వెళ్ళి పోకండా రథాలు పరిగెత్తించండి. ఆయుధాలు పట్టుకోండి. కవచాలు తొడగండి. వాడి నెత్తికొట్టేసి మరీ అమ్మగార్ని పట్టుకురండి.

"ఆలస్యమైతే కొంపమునుగుతుంది. బూడిదెలోపోసిన పూర్ణాహుతిలాగ, కాట్లో పెట్టిన సంపంగిదండలాగ ఆదుష్టు చేతిలో అమ్మగారు చెడకముందే అడ్డుకోండి. పవిత్రమైన పురోడాశం కుక్కనా ముట్టనివ్వడం! శవాలుతిన్న నక్కకా గంగాస్నానం! ఆచచ్చినవాడికా అమ్మగారి చక్కదనం!"

ఇలా మొత్తుకుంటూనే వుంది ధాత్రిక. ఆమెని వోదార్చి, సర్వాయుధాల్తోనూ సంసిద్ధులయారు పాండవులు. కోపంతో నల్లత్రాచుల్లా బుసకొడుతూ అయిదుగురూ జయద్రథుడు వెళ్ళినదిక్కు వురకలు పెట్టించారు రథాలు. లిప్తలమీద వెళ్ళి, అతడి సైన్యాన్ని కలుసుకున్నారు. సైన్యంవెంట కేకలువేస్తూ వెళుతూన్న ధౌమ్యుణ్ణి చూశారు. "విచారించకండి. సావకాశంగా రండి" అంటూ అతడికి నమస్కరించారు. సింహనాదాలు చేస్తూ, మాంసంకోసం పరిగెత్తే డేగల్లాగ వెళ్ళి, జయద్రథుడి సేనమీద పడ్డారు.

పాండవుల రథాలూ, రథాలమీద జెండాగురుతులూ అవీ చూశాడు జయద్రథుడు. "అదిగో ఆవస్తూన్న అయిదుగురూ నీభర్తలేనా?" అని అడిగాడు ద్రౌపదిని. "వీళ్ళలో ఎవడు ఎవడో విడమర్చి శాస్త్ర చెప్పూ, తెలుసుకుంటాను" అన్నాడు.

"తెలుసుకుంటేనేం, తెలుసుకోక పోతేనేం, ఇక!" అంది ద్రౌపది. "ఇక నువ్వుచేసేది ఏముంది? కళ్ళు పొగర్లుకమ్మాయి. చెయ్యరానిపని చేశావు. నెత్తిమీదికి పిడుగే తెచ్చుకున్నావు. అనుభవించు. అయినా, అడిగావు కనక చెపుతున్నాను. అంతేకాని, నువ్వంటే భయపడిపోయి కాదు. తమ్ములతో మహారాజు కంట బడ్డాడు. ఇక నామీద ఈగన్నా వాల్తుందన్ని భయంలేదు" అంటూ అయిదుగుర్నీ విడివిడిగా చూపిస్తూ, వాళ్ళ పరాక్రమమ్మూ అదీ వివరించి చెప్పిందామె.

"కౌరవవంశం అంతటికీ మకుటమణి ధర్మరాజు. ధర్మమూర్తి. ఎంతటి శత్రువయినా శరణంటే రక్షిస్తాడు. మూర్తీభవించిన దయా స్వరూప మాయన. నామాట విను. ఆయనపాదాలమీద పడు. తప్పు మన్నించమని బతిమిలాడు. బతికిపోతావు" అంటూ హితోపదేశమూ చేసింది. "కాదంటావా, పాండవులంటే సామాన్యులు కారు. అయిదుగురూ అయిదు చిచ్చులపిడుగులు. మహాసముద్రంలో మహా తిమింగలాల వాతపడ్డ వోడలాగ నీసైన్యం రూపు మాసిపోతుంది. మానమూ, ప్రాణమూ రెంటికీ నీళ్ళువదులుకుంటావు. తప్పించుకుందామని అనుకుంటున్నావేమో! అది కల్లోవార్త" అంది.

ఆమె అలా అంటూనే వుంది. దశదిశలూ చీకట్లుకమ్మేట్టు బాణాల్తో ముంచేశారు పాండవులు.

"పారిపోకండి. పట్టుకోండి. కొట్టండి. నిలవండి. పొడవండి" అని హెచ్చరిస్తూ యుద్ధానికే దిగాడు జయద్రథుడు. త్రిగర్తసైన్యమూ, సింధుసేనా, అనేకమంది రాజులూ జయద్రథుడిచుట్టూ పెట్టనికోటలా నిలబడ్డారు. చూశాడు భీముడు. కళ్ళల్లో నిప్పులు కక్కుతూ రథం మీంచి వురికాడు. బంగారం తొడిగిన ఉక్కుగద తిప్పుతూ జయద్రథుడ్ని

మీదికి పరిగెత్తాడు. క్షణంలో అయిపోయేది జయద్రథుడిపని. చప్రున తనసేనతోవచ్చి అడ్డుపడ్డాడు కోటికాస్యుడు.

మరింత మండిపోయింది భీముడికి. రథాలూ, ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, భటులూ అదే మోదడం మోదా డతడు గదయెత్తి. నిమిషంలో నిర్మూలమైపోయింది కోటికాస్యుడిసైన్యం. సింహనాదం చేశాడు భీముడు. తనసారథి దగ్గిరికి తెచ్చిన రథం ఎక్కి విల్లూ అమ్ములూ పుచ్చుకున్నాడు.

ఇంతలో నూరుగురు సౌవీరుల్ని మించి దిట్టమైనవాళ్ళని తునాతునకలు చేశాడు ధర్మరాజు. అతడి పరాక్రమం చూసి, కాళ్లూ చేతులూ కదల్లేదు, శత్రువులికి.

ఎక్కడచూస్తే అక్కడే కనిపించాడు నకులుడు. అతడిబాణాల్తో రణస్థలం యావత్తూ తలకాయలమయమే అయిపోయింది దారుణంగా.

గుర్రాలమీది రౌతులు నరకడంలో ప్రత్యేకత కనపరిచాడు సహదేవుడు. గుర్రాలబారులమధ్య ఎడాపెడా వీరవిహారమే చేశాడతడు.

ఇక అర్జునుడిసంగతి అతిమానుషమే అనిపించింది. జయద్రథుడి సైన్యం మహాసముద్రం అయితే, మందరపర్వతమే అయిపోయా డతడు. కలిచి కలిచి శత్రురాజుల్ని జలచరాల్లాగ చిందరవందరచేసి వదిలాడు. కుడీ, ఎడమా అనకండా, సవ్య అపసవ్యాలుగా అతడు ఉపయోగిస్తూవుంటే కొరివితిప్పినట్టే మెరుస్తోంది గాండీవం. సాన పట్టిన బాణాల గనిలా వుం దది. తెన్నూ తెరిపీ లేకండా బాణాలు పడుతూ వుంటే, నెత్తురునదులు పారాయి నేలంతా. మీది యోధుల తోనే వారిగిపోయాయి ఏనుగులు. రథికులూ, సారథులూ, గుర్రాలూ జెండాలూ అన్నిటితోనూ విరిగి కుప్పపడిపోయాయి రథాలు. రౌతుల తోనే పచ్చడి అయిపోయాయి గుర్రాలు. కుయ్యో, మొర్రో

అంటూ, దొంతులు దొంతులు పడి చచ్చిపోయారు భటులు. ప్రాణ హోమానికే పూనుకున్నాడు అర్జునుడు.

అది చూడలేకపోయాడు త్రిగర్తరాజు సుధన్వుడు. పెద్ద గద పట్టుకువెళ్ళి, ధర్మరాజుగుర్రాలు చావమోదాడు. ఒకే వొక్క బాణం తీసిపెట్టి వదిలాడు ధర్మరాజు. గుండెలు దూసుకుపోయి తారు మన్నాడు సుధన్వుడు. వెంటనే సహదేవుడి రథం ఎక్కాడు ధర్మరాజు.

మహాముఖుడూ క్షేమంకరుడూ అని ఇద్దరు త్రిగర్తవీరులు నకులుణ్ణి ముట్టడించారు. మేఘం వురిమినట్టు గర్జించారు. ఇద్దరినీ వొక్క బాణంతోనే వూడేశాడు నకులుడు. అది చూశాడు వాళ్ళ పెద్దన్న సురథుడు. పెద్ద ఏనుగుసైన్యంతో పరిగెత్తుకువచ్చాడు. తన పెద్ద మదపుటేనుగు నకులుడిమీదికి తోలాడు. రథానికి పూసిన గుర్రాలు చంపేసింది ఏనుగు. కత్తీ, డాలూ పట్టుకుని కిందికి గెంతాడు నకులుడు. అతడిమీదికే కలబడింది ఏనుగు. చలించకండా నిలబడ్డాడు నకులుడు. ఒక్క వేటుతో తొండమూ, దంతాలూ తెగనరికాడు. కుద వేసినట్లు కూలిపోయింది ఏనుగు. భయంతో కొయ్యబారిపోయాడు ఏనుగుమీది సురథుడు. ఇంతలో అతడి నడినెత్తిమీద పడింది నకులుడి ఖడ్గం. చిటికెలో పైకి ఎగిరిపోయాయి ప్రాణాలు. ఇలా త్రిగర్తుల్ని చంపేసి, భీముడి రథంమీదికి వెళ్ళిపోయాడు నకులుడు.

తన సైన్యం తరిగిపోవడంతోనే వొళ్ళు తెలియడం లేదు కోటికాస్యుడికి. ఉద్ధృతంగా భీముడిమీదికి పోనిచ్చాడు రథం. వచ్చీరావడంతోటే అతడి గుర్రాలు చంపేశాడు భీముడు. అతడి సారథి కంఠం నరికేశాడు. బలంగా ప్రాసం విసిరి కోటికాస్యుడి గుండెలమీద కొట్టాడు. గుండెలు పగిలి హరీ అనేశాడు కోటికాస్యుడు. చావగా మిగిలిన అతడిసైన్యం కాళ్ళకి బుద్ధిచెప్పేసింది.

అంతలో అంగారకుడూ, కుంజరుడూ, సృంజయుడూ, సుప్త కుడూ, శత్రుంజయుడూ, సుప్రబుద్ధుడూ, శుభంకరుడూ, భ్రమంక రుడూ, శూరుడూ, రథీ, గుహాకుడూ, బలాఢ్యుడూ అని పన్నెండు మంది సౌవీరకుమాళ్ళూ, ఇక్ష్వాకు, శిబి, సైంధవ, త్రిగర్తసైన్యాలూ – యావన్మందీ వొక్కసారి అర్జునుణ్ణి ముట్టడించారు. దారుణమైన బాణాల్తో వొక్కసారి మీదపడ్డారు.

రుద్రుడే అయిపోయాడు అర్జునుడు. ఇలా కన్నుమూసి, కన్ను తెరిచేలోపల పన్నెండుమంది సౌవీరకుమాళ్ళనీ కొట్టాడు. టపీ టపీ బాణాలు వేసి, పన్నెండు ధనుస్సులూ విరిచేశాడు. ఆ మరుక్షణంలో పన్నెండుమంది తలకాయలూ ఎగరగొట్టేశాడు. అంతతో ఆగలే దతడు. ఇక్ష్వాకులూ మొదలయిన యావన్మందినీ వేటాడి వేటాడి వందలూ, వేలూ చంపేశాడు. రణస్థలం యావత్తూ శవాలతో నిండి పోయింది. ఆకాశమంతా మొండేలమయంగా కనపడింది. వీరలాంఛనా లయిన భుజకీర్తులూ మొదలయినవాటితో తెగిన చేతులూ కాళ్ళూ, గుండపిండి అయిన రథచక్రాలూ, ఇరుసులూ, నొగలూ, జెండాలూ, ఎండతగలకండా రథాలికి పెట్టిన కోతిగూళ్ళూ, తెల్లగొడుగులూ, విసనకర్రలూ, చామరాలూ, ముక్కలుముక్కలు అయిన ధనుస్సులూ, బాణాలూ, కత్తులూ, పరిఘలూ, శక్తులూ, గదలూ, ముసలాలూ, పట్టిసాలూ, ప్రాసలూ – ఇవే ఎక్కడచూస్తే అక్కడ కుప్పలుకుప్పలు పడ్డాయి. రక్తం వరదలై పారింది. ఆ రక్తం వరదలో మాంసం బురదలా వుంది. తలవెంట్రుకలు నాచులా వున్నాయి. భూతాలూ, భేతాళగణాలూ రక్తంవరదలో ఈతాలాడుతూ, మునకలు పెడుతూ అల్లకల్లోలం చేశాయి.

అర్జునుడు కార్చిచ్చు. గాండీవం పెనుగాలి. సౌవీరసైన్యం కారడివి. సర్వనాశనమే పట్టింది జయద్రథుడి రాణువకి.

జజ్జరిల్లిపోయాడు జయద్రథుడు. ద్రౌపదిని అక్కడే వదిలేసి, ప్రాణాలు బిగబట్టుకు పారిపోయాడు. చూశాడు అర్జునుడు. సైని కుల్ని మోదుతూవున్న భీముణ్ణి కేక వేశాడు. "సిగ్గుమాలి పారి పోయాడు జయద్రథుడు. పోట్లు ప్రజనెందుకూ వూరికే చంపడం? వాణ్ణే వెంటతగిమి పట్టుకోవాలి. పద. వేగం" అన్నాడు.

గదఆపేసి, ధర్మరాజుతో అన్నాడు భీముడు: "అన్నయ్యా! ద్రౌపదీ, ధౌమ్యులూ, చినతమ్ములూ, మీరూ ఆశ్రమానికి వెళ్ళి పోండి. నేనూ, తమ్ముడూ వెంటాడతాం వాణ్ణి. పాతాళంలో దూరినా బతక నివ్వం. దేవతలేరానీ, వాడి దేవుడే రానీ వాడి ప్రాణాలు పుచ్చుకు మరీ వస్తాం."

"వద్దు, వాణ్ణి చంపకండి. దుస్సల మొహంచూసి అయినా వదిలెయ్యాలి మనం. కూతురు ముండమోస్తే గాంధారి దుఃఖ పడుతుంది. మొదటితప్పుకింద ఆమాత్రం క్షమించండి" అన్నాడు ధర్మరాజు.

"అదేమిటి? ఆ పాపాత్ముణ్ణా క్షమించడం? వల్లకాదు. చంపెయ్యవలిసిందే. ద్రోహి వాడు. బతకనివ్వకండి. వాడు చస్తేనే నాకు నిద్రపడుతుంది" అంది ద్రౌపది.

జయద్రథుణ్ణి వెంటాడుతూ బయల్దేరారు భీమార్జునులు. ద్రౌపదిని తీసుకుని, ఆశ్రమానికి వచ్చేశారు ధర్మరాజూ, నకుల సహదేవులునూ.

రేచుల్లా పరిగెత్తాయి భీమార్జునుల రథాలు. కోసెడు దూరంలో కనిపించింది జయద్రథుడి రథం. దూరంనించే బాణాలు ప్రయోగించాడు అర్జునుడు. దెబ్బతో జయద్రథుడి గుర్రాలు కూలిపోయాయి. బెంబేలు పడిపోయాడు జయద్రథుడు. ధనుస్సూ, బాణాలూ, రథం మీదే జారవిడిచాడు. పుంజాలు తెంపుకుని, పశువులాగ పారిపోయాడు.

పకపకా నవ్వారు పాండవులు. "ఒరేయ్, పిరికీ, ఇంకెటు పోతావు ? నిలబడూ ! ఇందుకేనా ఇంత బిగిరావు ?" అంటూ వెంట పడ్డారు. తిరిగి చూశాడు జయద్రథుడు. లేడి వెంటపడ్డ పెద్దపులుల్లా వచ్చేస్తున్నారు పాండవులు. మీద పడిపోతున్నారు. ఒక తుప్పలో దూరిపోయాడు జయద్రథుడు.

గువ్వమీద పడ్డ డేగలాగ అతడిమీద పడ్డాడు భీముడు. జుత్తు పట్టుకుని పైకి ఈడ్చుకువచ్చాడు. ఈడిగిలపడ్డాడు జయద్రథుడు. మెడ మీద తొక్కాడు భీముడు. మొహం పగిలి రక్తంకారేట్టు గుద్దాడు. ఒళ్ళంతా కుళ్ళుపోట్లు పొడిచాడు. తోపతోప చేసి నలగ్గొట్టాడు. మీదికెత్తి గిరగిరా తిప్పాడు. నేలమీద పడగొట్టాడు. గుండెమీదా, మొహంమీదా మడమతో తొక్కాడు. పడాపడా నెత్తిమీద చరిశాడు. ఎడాపెడా చెంపలు వాయించాడు.

దాంతో తెలివితప్పి పడిపోయాడు జయద్రథుడు. "చాలు. ఆగు. చచ్చేట్టున్నాడు. చంపవద్దన్నాడు అన్నయ్య. కనికరించు" అన్నాడు అర్జునుడు. "కనికారం, కనికారం, కనికారం ! అన్నయ్యకి కనికారంతప్ప మరో కార్యం కనిపించదు. అన్నయ్యతోపాటు నువ్వూ అదేపాట పాడతావు. వీణ్ణా కనికరించడం ?" అంటూ దారయిన కత్తితీశాడు భీముడు. పెచ్చులురేగేట్టు జయద్రథుడి తల గొరిగేశాడు. చూసేవాళ్ళు నవ్వేట్టు అయిదుచోట్ల అయిదు శిగలుమాత్రం విడిచిపెట్టాడు. ఇలా అతడి రాజువేషం వదలగొట్టి, వికారంగా తయారుచేశాడు భీముడు. "ఒరేయ్, ప్రాణాలుపెట్టుకు బతకాలనే వుంటే, ప్రతీసభకీ వెళ్ళి 'పాండవుల దాసుణ్ణి' అని చెప్పుకోవాలి నువ్వు. చెపుతావా ?" అని పిడికిలి చూపించాడు. దెబ్బలికి భయపడిపోయి "అలాగే అంటాను" అంటూ తలవూపాడు జయద్రథుడు.

అతడి పెడచేతులు విరిచికట్టేశారు భీమార్జునులు. రథంమీద వేసుకుని ఆశ్రమానికి తీసుకువచ్చారు. ధర్మరాజు ముందుపెట్టి, "అన్నయ్యా, ఇదిగో పాండవుల దాసుడు" అన్నారు. "దాసుణ్ణి చంపకూడదు. విడిచిపెట్టెయ్యండి" అన్నాడు ధర్మరాజు.

నవ్వు ఆపుకోలేకపోయింది ద్రౌపది. జయద్రథుణ్ణి చూసి పకపకా నవ్వింది. "దుర్మార్గుడు. దాసుడయాడు కదూ! అయితే పోనివ్వండి. వదిలిపెట్టెయ్యండి దాసుణ్ణి" అంది. కట్టువిప్పి వదిలేశారు జయద్రథుణ్ణి. ధర్మరాజుకీ, అక్కడవున్న మునులికీ నమస్కరించాడు జయద్రథుడు.

"ఎంత దుర్మార్గుడయినా, ఇంత ఘోరం నెట్టుకుంటాడా, బావా!" అన్నాడు ధర్మరాజు. ఇంద్రియలోలుడివి నువ్వు. నీచుడివి. ధృతిలేనివాడివి. నిన్ను ఏమనాలో అర్థంకాకండా వుంది నాకు! వెళ్ళు వెళ్ళు. ఇకముందు ఎప్పుడూ ఇలాంటి అవకతవక పనులు చెయ్యకు. బుద్ధికలిగి బతుకు" అన్నాడు.

సిగ్గుతో తలఎత్తకండా వెళ్ళిపోయాడు జయద్రథుడు. ఆవెళ్ళడం వెళ్ళడం తిన్నగా హరిద్వారం వెళ్ళిపోయాడు. అన్నిచింతలూ విడిచి పెట్టేసి, అక్కడ తపస్సు ప్రారంభించాడు. ఒంటికాలు బొటనవేలి మీద నుంచుని, నిష్ఠతో శివుణ్ణి ధ్యానించాడు. చివరికి ప్రత్యక్ష మయాడు శివుడు. "ఏంకావాలో కోరుకో" అన్నాడు.

"ప్రభూ, పాండవులు అయిదుగుర్నీ, వాళ్ళ సైన్యంతోసహా నేను గెలవాలి. ఇదే ప్రసాదించు" అని నమస్కరించాడు జయద్రథుడు.

"అది జరగని పని," అంటూ పెదివి విరిచాడు శివుడు — "పాండవుల్ని గెలవడం దేవేంద్రుడు మొదలయిన దేవతలకే సాధ్యం కాదు. అయితే వరం ఇస్తానన్నాను. ఇవ్వాలి. తప్పదు. అర్జునుడు తప్ప, తక్కిన నలుగుర్నీ ఒకనాడు యుద్ధంలో గెలుస్తావు నువ్వు. అంతే,

అర్జునుడు జగదేకవీరుడు. అతణ్ణి నువ్వే కాదు – ఆమాటకి వస్తే నేనయినా గెలవడం కష్టం. నా అనుగ్రహంవల్లే అతడు అంతవాడయాడు. అంతేకాదు, ఆయుధవిద్యలు అన్నీ తెలిసిన అఖిలేశ్వరుడు శ్రీకృష్ణుడు అతడి ప్రాణస్నేహితుడు. అతణ్ణేమిటి, గెలవడమేమిటి?" ఇలా చెప్పి అంతర్ధానమయాడు శివుడు.

"ఏమయితేనేం, ఇదే చాలు పగతీర్చుకుందికి" అనుకుంటూ తనరాజ్యం వచ్చేశాడు జయద్రథుడు.

ఇక్కడ కామ్యకవనంలో మళ్ళీ వొకనాడు ధర్మరాజు దగ్గిరికి మార్కండేయముని వచ్చాడు. తమ్ములతో సహా యథాప్రకారం ఎదురువెళ్ళి తీసుకువచ్చాడు ధర్మరాజు. కుశలప్రశ్నలూ అవీ అయాక జయద్రథుడి దుర్నయం వివరించాడు ధర్మరాజు. అతడు ద్రౌపదిని ఎత్తుకుపోవడమూ, ఆమెకోసం వాళ్ళు అనుభవించిన ఆయాసమూ అన్నీ చెప్పాడు. చివర ఇలా అన్నాడు. "మునీంద్రా, మహనీయమయిన శౌర్యమూ, ధైర్యమూ, ధర్మమూ అన్నీ వున్నాయి మాకు. అయినా రాజ్యం పోయి, దేశం వదిలి అడవులపాలే అయిపోయాము. విధి ఎంతన్నా చేస్తుంది. మహాముని, ద్రౌపదిలా కష్టాలు అనుభవించిన రాణీ కానీ, మాలాగ దుఃఖాలపాలయిన రాజు కానీ ఎక్కడన్నా వుంటారా? మాఖర్మే ఇలా కాలిపోయింది!" అంటూ విచారించాడు.

"అలా విచారించవచ్చా మహారాజా," అన్నాడు మార్కండేయుడు – "నువ్వే అనుకుంటున్నావు. శ్రీరాముడు అడవుల్లో పడ్డ కష్టాలముందు నీకష్టం ఏపాటి? సీతాదేవి దుఃఖంలో వెయ్యోవంతు లేదు ద్రౌపది దుఃఖం. చల్లనితల్లి సీత. ఆమెని రావణాసురుడు సముద్రాలు దాటించి పట్టుకుపోయాడు. కోతులు వెంట పెట్టుకుని, సముద్రానికి వారధి కట్టాడు శ్రీరాముడు. రావణాసురుణ్ణి చంపి సీతని పట్టుకు వచ్చాడు."

మార్కండేయుడు రాముడి ప్రసంగం ఎత్తడంతోనే, అతడి చరిత్ర చెప్పమని కోరాడు ధర్మరాజు. రాముడి సంగతీ, రావణుడి విషయమూ, సీతని రావణుడు ఎందుకు ఎత్తుకు పోయిందీ, రామ రావణ యుద్ధమూ ఇవన్నీ — ఎలా జరిగిందీ వివరంగా చెప్పమన్నాడు. రామ కథ ప్రారంభించాడు మార్కండేయ మహాముని.

రామాయణం

ఇక్ష్వాకు వంశంలో అజుడని వొక రాజు వుండేవాడు. చాలా ప్రశస్త చరిత్రుడతడు. అతడి కొడుకు దశరథుడు. దశరథుడికి కౌసల్యా, కైకా, సుమిత్రా అని ముగ్గురు భార్యలు. అందులో కౌసల్యకి రాముడూ, కైకకి భరతుడూ, సుమిత్రకి లక్ష్మణుడూ శత్రుఘ్నుడూ — ఇలా నలుగురు కుమాళ్ళు కలిగారు దశరథుడికి. రాముడు విదేహ రాజుకూతురు సీతాదేవిని వివాహం చేసుకున్నాడు. ఇది రాముడి సంగతి. ఇక రావణుడి విషయం చెపుతాను.

సృష్టికర్తఅయిన బ్రహ్మదేవుడికి పులస్త్యుడు అని వొక మానస పుత్రుడు పుట్టాడు. అతడికి వైశ్రవణుడు అని వొక కుమారుడు కలిగాడు. అతడే కుబేరుడు. తండ్రి అయిన పులస్త్యుణ్ణి విడిచిపెట్టేసి, తాతఅయిన బ్రహ్మని ధ్యానిస్తూ తపస్సుచేశాడు వైశ్రవణుడు. బ్రహ్మ ఇచ్చిన వరాలవల్ల నలకూబరుడు అని వొక కొడుకుని కన్నాడు. దిక్పాలకుడయాడు. ధనంమీద ఆధిపత్యమూ, శివుడితో స్నేహమూ సంపాదించాడు. లంకాపట్నం రాజధాని చేసుకుని మహావైభవంగా వుంటూ వచ్చాడు. తనంటే లక్ష్యం లేకపోవడంతోనే కుమారుడిమీద వొళ్ళు మండింది పులస్త్యుడికి. దానిమీద తన శరీరం సగంభాగంలోంచి విశ్రవసుడు అని వొకణ్ణి సృష్టించాడతడు. వైశ్రవణుడిమీద దెబ్బతియ్యమని అతడికి ఉపదేశించాడు. అది తెలిసి, విశ్రవసుడిదగ్గిరికి

వచ్చాడు వైశ్రవణుడు. 'మహాత్మా, నేను నీకు కుమారుణ్ణవుతాను. నన్ను కరుణించు' అంటూ అతడి దయ సంపాదించాడు. ఆటా, పాటా బాగా తెలిసిన మూంచి రాక్షసస్త్రీలని, పుష్పోత్కటా, బాకా, మాలినీ అని ముగ్గురిని విశ్రవసమునికి పరిచారికలుగా ఇచ్చాడు.

ఆ రాక్షసస్త్రీలు ముగ్గురూ సమానంగా, వొకర్ని మించినట్టు వొకరు ఆబ్రాహ్మడి సేవచేసి, అతణ్ణి మెప్పించారు. వాళ్ళమీద చాలా సంతోషం కలిగింది విశ్రవసుడికి. దాంతో ముగ్గురికీ పుత్ర దానం చేశా డతడు. పుష్పోత్కటకి రావణుడూ, కుంభకర్ణుడూ పుట్టారు. మాలినికి విభీషణుడు కలిగాడు. బాకకి ఖరుడూ, శూర్ప ణఖా పుట్టారు. విశ్రవసుడు వాళ్ళకి జాతకర్మాలూ అవీ చేసి, పెంచి పెద్దవాళ్ళని చేశాడు.

వాళ్ళలో రావణాసురుడికి పదిబుర్రలు. భయంకరుడు వాడు. దుర్మార్గుడు. రోషానికి పెట్టింది పేరు. అన్నిటికీ మించి చెప్పలేనంత బలమున్నా వాడిది. గర్వానికీ, క్రూరత్వానికీ అన్నకి తగిన తమ్ముడు కుంభకర్ణుడు. ఖరుడూ అంతే. దేవతల్ని అవమానించడం, మాంసం తినడం, రక్తం తాగడం, దురుసుగా తిరగబడడం — ఇవన్నీ వాడి సహజగుణాలు. వాడిచెల్లెలు సుప్పనాతి. అడిగేదేముంది! పరమ దుర్మార్గురాలు. వీళ్ళు అందరిలోనూ విభీషణుడు వొక్కడే మంచి వాడు. ఉత్తముడు. రాక్షసకుమాళ్ళు నలుగురూ తండ్రి విశ్రవస మునిదగ్గిర వేదాలూ, వేదాంగాలూ బాగా నేర్చుకున్నారు. ధను ర్వేదంలోనూ మంచి ఆరితేరినవా ళ్ళయారు. అలా వాళ్ళంతా గంధ మాదనంమీద తండ్రిదగ్గిర పెరుగుతూ వచ్చారు.

ఒకనాడు, విశ్రవసుడికి నమస్కరించి వెళదామని, కుబేరుడు గంధమాదనం వచ్చాడు. రాజరాజు అయిన అతడి వైభవం అదీ చూశారు విశ్రవసుడి రాక్షసకుమాళ్లు. అదంతా తపస్సువల్ల వచ్చిం

దని తెలిసి, వాళ్ళూ బ్రహ్మదేవుణ్ణి ధ్యానిస్తూ తపస్సు ప్రారంభించారు. అందులోనూ రావణుడు మరీ ఘోరమయిన తపస్సు చేశాడు. మండువేసంగిలో పంచాగ్నులమధ్య నుంచున్నాడు. వర్షాకాలమంతా ఆరుబయటా, చలికాలం చన్నీళ్ళలోనూ నిలబడ్డాడు. గాలితప్ప మరో ఆహారమే మానేశాడు. కుంభకర్ణుడూ మాం—చి నిశ్చలమైన తపస్సు చేశాడు. నియమంప్రకారం తినేవాడతడు. నేలమీదే పడుకునేవాడు. ఇంద్రియాలు నిగ్రహించి, వ్రతాలూ అవీ చేసేవాడు. ఆకులుమాత్రం తింటూ తపస్సుచేశాడు విభీషణుడు. పరిశుద్ధమయిన్న మనస్సుతో జపం చేసేవాడతను. వీళ్ళ ముగ్గురికీ ఖరుడూ, సుప్పనాతీ తగిన పరిచర్య చేస్తూ వుండేవాళ్లు.

అలా వెయ్యి సంవత్సరాలు తపస్సు చేశారు వాళ్ళు. తన తలకాయ వొకటి పెరికి మండుతూన్న అగ్గిలో వేసేశాడు రావణుడు. మరో వెయ్యిసంవత్సరాలు గడిచాయి. మరో తల మంటలో వేసేశాడతడు. ఇలా తొమ్మిదివేల సంవత్సరాలూ గడిచేసరికి, తొమ్మిది తలలూ మంటలో వేసేశాడు రావణబ్రహ్మ. మరో వెయ్యిసంవత్సరాలు గడిచాయి. ఉన్న ఆవొక్కతలా పెరికేసుకోబోయాడతడు. వెంటనే ప్రత్యక్షమయాడు బ్రహ్మ. ఎప్పటిలాగ అతడి పది తలలూ అతడికి వుండేటట్టుచేశాడు. 'అమరత్వం (చావులేకండా దేవతల్లా వుండడం) తప్ప ఏం కావాలో కోరుకో' అన్నాడు.

'ప్రభూ, దేవతలూ, గంధర్వులూ, రాక్షసులూ, యక్షులూ, విద్యాధరులూ, నాగులూ — వీళ్ళు ఎవళ్ళూ నన్ను గెలవకండా వరమియ్యి. ఇష్టంవచ్చిన రూపంతో, ఇష్టంవచ్చిన దగ్గిరికి వెళ్ళగలిగేట్టు కామరూపం, కామగమనం ప్రసాదించు' అన్నాడు రావణుడు. 'ఒక్క మనుష్యుడు తప్పించి, నువ్వు అన్నవాళ్ళు ఎవళ్ళవల్లా చావు లేదు నీకు' అని వరమిచ్చాడు బ్రహ్మ.

తరవాత కుంభకర్ణుణ్ణి వరం కోరమన్నాడు బ్రహ్మ. దౌర్భాగ్యం నెత్తిమీద తాండవమాడుతోంది కుంభకర్ణుడికి. 'నిద్ర. మస్తుగా నిద్రకావాలి నాకు' అన్నాడతడు. 'తథాస్తు' అన్నాడు బ్రహ్మ.

అనంతరం విభీషణుణ్ణి వరం కోరమన్నాడతడు. చేతులుజోడించి బ్రహ్మదేవుణ్ణి స్తోత్రంచేశాడు విభీషణుడు. 'ఎంత ఆపదవచ్చినా సరే, పాపచింత నామనస్సుకి తట్టకూడదు. ఇదిన్నీ, బ్రహ్మాస్త్రమున్నూ నాకు అనుగ్రహించు' అన్నాడతడు. 'ఆశ్చర్యం! రాక్షసుడివయిన్నీ ధర్మబుద్ధికలవాడివి నువ్వు. కనక, నువ్వు కోరిందీ, దానితోపాటు చిరంజీవత్వమూ ఇస్తున్నాను. చావంటూ వుండదు నీకు" అని వరమిచ్చి అంతర్థానమయాడు బ్రహ్మ.

ఈ వరాలతో కిందా మీదా కనపళ్ళేదు రావణాసురుడికి. మొట్టమొదట కుబేరుడిమీదికే దండెత్తేడతడు. తిన్నగా వెళ్ళి లంకాపట్నం ముట్టడించాడు. యుద్ధంచేసి లాభంలేదని తెలిసిపోయింది కుబేరుడికి. యక్షులూ, కింపురుషులూ వాళ్ళతో కలిసి, పుష్పకవిమానం మీద గంధమాదనం పారిపోయాడు. అక్కడికీ వెంటపడ్డాడు రావణాసురుడు. అతడి మానమూ, విమానమూ కూడా లాక్కున్నాడు. 'నీకంటే పెద్దవాణ్ణి నేను. నన్ను అవమానించావు. తుదకి నీ పగవాడిచేతిలో పడుతుంది పుష్పకం' అని శపించాడు కుబేరుడు.

రాక్షసరాజ్యం అంతటికీ రాజయాడు రావణాసురుడు. మాయాబలం, గర్వం అన్నీ వున్నాయి అతడి దగ్గిర. ఇంద్రుడూ మొదలయిన దేవతలు యావన్మందినీ వోడించాడతడు. వాళ్ళపట్టణాలూ ఆక్రమించేశాడు. పంతంపట్టి మరీ ప్రపంచం బాధిస్తూ వుండేవాడు. అతడి పేరంటే గాలికూడా కదలడానికి భయపడేది.

అతడిబాధ పడలేక దేవరుషులువెళ్ళి అగ్నిదేవుడితో మొరపెట్టారు. వాళ్ళని వెంటవేసుకుని బ్రహ్మదగ్గిరికి వెళ్ళేడు అగ్ని. 'రావ

ణాసురుడిబాధ మహా దుర్భరంగా వుంది. మూడులోకాలూ చిచ్చుపెడుతున్నాడు వాడు. దేవేంద్రుడు మొదలు దేవతలు యావన్మందీ వాడికి దాసు లయిపోయారు. నీళ్ళముంచినా పాలముంచినా ఇక నువ్వే మాకు దిక్కు' అంటూ విన్నవించాడు.

'నేనూ వాడి విరగబాటు చూస్తూనే వున్నాను. అందుకనే విష్ణుమూర్తితో ఆలోచించాను. నరదేహంతో భూలోకంలో అవతరిస్తా డాయన. దేవేంద్రుడూ మొదలయిన దేవత్లలూ, తమతమ అంశల్లో వానరులూ, ఎలుగుబంట్లూ అయి పుడతారు. రావణసంహారం జరుగుతుంది. భయపడకండి' అని అభయమిచ్చాడు బ్రహ్మ. వాళ్ళ ఎదటే దుందుభి అని వొక గంధర్వస్త్రీని పిలిచాడు. 'వెళ్ళు. గూనిదానివయి భూలోకంమీద పుట్టు. మంథర అని పేరుపెట్టుకుని వుండు. దేవకార్యానికి సాయంచెయ్యి' అన్నాడు.

దేవతల అంశల్లో కొండలంతేసివాళ్లూ, వజ్రంలా గట్టిదేహాల వాళ్లూ, సూర్యుడిలా తేజోవంతులూ, గుణవంతులూ, మాంచి బలవంతులూ, యుద్ధాల్లో ఆరితేరినవాళ్ళూ ఎంతోమంది వానరులూ, భల్లూకవీరులూ, భూలోకంమీద ఎక్కడపడితే అక్కడ పుట్టారు.

అయోధ్య

ఇలా వుండగా, అయోధ్యలో దశరథమహారాజు నలుగురు కొడుకులతోనూ, కోడళ్ళతోనూ ఇల్లంతా కలకల్లాడుతూ, మూడు లోకాల ఏలుబడీ దొరికినట్టు ముచ్చటగా కాలంగడుపుతూ వుండేవాడు. పెద్దకొడుకు రాముడు నిజంగా సుగుణాభిరాముడు. వేదాలూ, శాస్త్రాలూ — వొకటేమిటి సమస్తవిద్యలూ సంపూర్ణంగా నేర్చుకున్నాడతడు. ఇంద్రియాలు జయించాడు. ధర్మాలు తెలుసుకున్నాడు. దుష్టుల్ని శిక్షించడంలోనూ, శిష్టుల్ని రక్షించడంలోనూ సామర్థ్యం సంపాదించాడు. సుగుణాలే రూపం ధరించాయా అన్నంత సౌమ్య

మూర్తి అతగాడు. రూపమూ, మన్మథుడే మన్మథుడు. తామరరేకుల్లాంటి నేత్రాలు. విశాలమై, కొట్టవచ్చినట్టు వక్షస్థలం. పొడవాటి చేతులు. ఎప్పుడూ నవ్వుతూ వుండే మొహం. మదించిన గున్న ఏనుగులాంటి నడక — చూస్తూనే తలలు వంచేవాళ్ళు జనం.

తగిన వయస్సు వచ్చి, ప్రయోజకుడయ్యాడు రాముడు. అప్పుడతణ్ణి యువరాజుగా పట్టాభిషేకం చెయ్యడానికి నిశ్చయించాడు దశరథుడు. ఆప్తులతోనూ, మంత్రులతోనూ ఆలోచించాడు. పురోహితుడు చెప్పినప్రకారం మంచిరోజూ నిర్ణయం చేసేశాడు.

కైక దాదిగా వుండేది మంథర. ఈసంగతి విని, గబగబా ఆమె దగ్గిరికి వెళ్ళింది. 'అవ్వ, చూశావా అమ్మా, నీమీద మీఆయన ప్రేమ! ఉత్తి మాయవేషాలికే మోసపోయావే తల్లీ! పైమెరుగులే నిజమనుకున్నావే మాఅమ్మా! అంతా వొట్టి కపటం. ఆటక్కులాడి వుందే — కౌసల్య — అదంటేనే ప్రాణం మహారాజుకి. ఏం మందు పెట్టిందో మాయలమారి! దాని కొడుకునే, ఆ రాముణ్ణే ఇప్పుడు యువరాజుగా పట్టాభిషేకం చెయ్యడానికి నిశ్చయం. ఆమాత్రం దయలేకపోయింది నీమీద! పాపం, నీఅదృష్టం అదీ! నిన్నూ, నీకొడుకునీ వెనకపెట్టేసి, ఆసవితి కొడుకే రాజ్యం ఏలుతాడు' అంటూ రాగాలు తీసింది.

చబుకుతో కొట్టినట్టయింది కైకకి. చివ్వున లేచింది. చరచరా భర్తదగ్గిరికి వెళ్ళింది. ఒంటరిగా దొరికాడు దశరథుడు. ప్రేమ వొలికిస్తూ ప్రసంగం లంకించుకుంది కైక. 'ఇదిగో, లోగడ నాకో వరమిచ్చావు నువ్వు. అది నాకు కావాలిప్పుడు. ఆడి తప్పనివాడివి. నీమాట నువ్వు చెల్లించుకోవాలి' అంటూ బెల్లించింది.

'నీకోసం ఏం చెయ్యమంటే అదే చేస్తాను' అన్నాడు దశరథుడు. 'చంపరానివాళ్ళని చంపెయ్యమంటావా? చెప్పు. చంపేస్తాను. ఛంప,

దగ్గవాళ్ళని చంపవద్దంటావా? చెప్పు. వదిలేస్తాను. బ్రాహ్మల్ని తప్ప, ఎవ్వరిధనమన్నా, దోచేసి తెమ్మంటావా? నిమిషాలమీద దోచేస్తాను. చెప్పు. ఏంచెయ్యమంటావో, ఏం కావాలో అడుగు' అన్నాడతడు.

'భరతుడికి పట్టంకట్టు. రాముణ్ణి పద్నాలుగేళ్ళు అడివికి పంపెయ్యి' అంది కైక, జంకూ గొంకూ లేకండా. చెవిలో కొరకంచు పెట్టినట్టూ, నెత్తిమీద పిడుగుపడినట్టూ అయింది దశరథమహారాజుకి. తెలివితప్పి కిందపడిపోయాడతడు.

అదంతా విన్నాడు రాముడు. తనతండ్రి ఆడితప్పినవాడు కాకూడదు. అందుకని, భార్యతోసహా వెంటనే అడివికి వెళ్ళిపోయాడతడు. తమ్ముడు లక్ష్మణుడూ అతడివెంట వెళ్ళాడు.

రాముడు అడివికి వెళ్ళిపోయాడని విన్నాడు దశరథుడు. దుఃఖంతో గుండెలు పగిలిపోయాయి అతడికి. 'రామా, రామా! నా రామా' అంటూనే ప్రాణాలు వదిలిపెట్టేశాడు.

ఇదంతా జరుగుతున్నప్పుడు భరతుడు వూళ్ళోలేడు. దశరథుడు కాలంచెయ్యడంతోటే, అతణ్ణి పిలిపించింది కైక. 'మహారాజు కాలం చేశాడు. రాముడు అడివికి పోయాడు. రాజ్యానికి నువ్వే ఉత్తరాధికారివి. కనక, ఈ మహారాజ్యం యావత్తూ రాజువై పరిపాలించు' అని హితబోధచేసింది.

అంతా తెలుసుకున్నాడు భరతుడు. క్రోధంతోనూ, దుఃఖంతోనూ అతడి హృదయం దహించుకుపోయింది. 'ఎంతపని చేశావు, పాపాత్మురాలా!' అంటూ మొత్తుకున్నాడు. మచ్చలేని సూర్యవంశంలో మచ్చ తెచ్చిపెట్టావు. దేవేంద్రుడిలాంటి భర్తని మింగేశావు. అయ్యో, ఎంత ధర్మాత్ముడు నాతండ్రి! కఠినాత్మురాలివి. దేవుడులాంటి అన్నయ్యని అడవులపాలు చేశావు. నాబతుక్కి కాల

కూటంలా తయారయావు. చెరిగిపోని అపకీర్తి నానెత్తిని పులిమావు. నలుగురిలోనూ 'ఛీ' అనిపించుకున్నావు. నీకడుపు నిండించుకున్నావు. ఈపాపం ఏంచెయ్యాదు? ఏందారి నాకు?' అంటూ ఎంతో అంత దుఃఖపడ్డాడు. తండ్రి భౌతిక దేహానికి అగ్నిసంస్కారం మొదలయిన అంత్యక్రియలు చేసి, అనంతరం మంత్రులూ, సామంతులూ, ప్రజలూ, ముగ్గురు తల్లులూ, వశిష్ఠమునీ, అతడి కొడుకు వామదేవుడూ, శత్రుఘ్నుడూ మొదలయిన యావన్మందితోనూ రాముడికోసం అడివికి ప్రయాణ మయ్యాడు.

చిత్రకూటం

అప్పుడు చిత్రకూటంమీద వున్నాడు శ్రీరాముడు. నారబట్టలు కట్టుకుని, మునివేషంతో మునులమధ్య కూచునివున్నా డతడు. అల్లంతదూరంనించి చూసి, ఏడుస్తూ వచ్చి, రాముడి పాదాలమీద వాలాడు భరతుడు. తండ్రి మరణం చెప్పాడు. తిరిగి అయోధ్య వచ్చి, రాజ్యం పాలించమని అన్నని ప్రార్థించాడు.

తండ్రిమాట నిలబెట్టాలనే దీక్ష రాముడిది. అంచేత, భరతుడు ఎంత చెప్పినా అంగీకరించలే దతడు. ఇంకో ఉపాయంలేక రాముడి పాదుకలుమాత్రం పట్టుకువచ్చాడు భరతుడు. రాముడు తిరిగి వచ్చే వరకూ నందిగ్రామంలో వుండి, ఆపాదుకలే పూజిస్తూ రాజ్యవ్యవహారాలు చూస్తూవుండేవా డతడు.

అయోధ్యకి దగ్గిరలోవుంటే మళ్ళీ భరతుడు రావచ్చు. అందుకని, దండకారణ్యం వెళ్ళిపోయాడు రాముడు. ముందు శరభంగముని ఆశ్రమానికి వెళ్ళి, అతడు చేసిన సత్కారాలు స్వీకరించాడు. దండకారణ్యంలో గోదావరివొడ్డున పర్ణశాల కట్టుకుని, భార్యా, తమ్ముడూ తానూ నివసిస్తూ వుండేవాళ్ళు.

దండక

దండకారణ్యంలో రావణాసురుడి చెల్లెలు సుప్పనాతి వాళ్ళకి అపకారం చెయ్యబోయింది. దాంతో, దానిమీద కోపంవచ్చి, దాని ముక్కూ, చెవ్వులూ కోసేసి పంపేశారు రామలక్ష్మణులు. సుప్పనాతి కోసం దండకారణ్యంలోవున్న రాక్షసులు పెద్దపెద్ద సైన్యాలతోవచ్చి రాముడిమీద తిరగబడ్డారు. వాళ్ళందరినీ తనబాణాల్తో చంపేశాడు రాముడు. ఆదెబ్బతో ఖరుడూ మొదలయిన్నవాళ్ళు పద్నాలుగు వేల మంది రాక్షసులు నాశనమయిపోయారు. దండకారణ్యంలో రాక్షస పురుగులేకండా అయిపోయింది.

నెత్తీ నోరూ మొత్తుకుంటూ లంకాపట్నం పరిగెత్తింది సుప్ప నాతి. రావణుడి కాళ్ళమీద పడి, గోలుగోలుమంది. చెల్లెలి అవస్థ చూసి మండిపోయాడు రావణాసురుడు. 'ఎవ్వడిలా చేశాడు నిన్ను ? ఇంతసాహసం ఎవడికి వచ్చింది. ఎవడికి ఆయువు మూడింది? తెలిసి తెలిసి, శూలంమీద వురికినవాడు ఎవ్వడంటా ? తలకింద మంట పెట్టుకుని, ఎవ్వడా పడుకున్నవాడు ? నల్లతాచుని కాలదన్నినవాడు, ఎవడువాడు ? చెప్పు. పులిమీసాలతోనే, వుయ్యాలలూగడం ?' అంటూ అదే గర్జించడం గర్జించాడు. అతడి పదినోళ్ళనించీ, కళ్ళనించీ, ముక్కురంధ్రాలనించీ, చెవులనించీ భయంకరంగా అగ్నిజ్వాలలు బైటికి వచ్చాయి.

రాముడిసంగతి యావత్తూ అన్నతో చెప్పింది సుప్పనాతి. భార్యతోనూ, తమ్ముడితోనూ రాముడు దండకారణ్యంలో వుండడం, తన ముక్కూ చెవులూ కోసి పంపడం, ఖరదూషణులు మొదలయిన రాక్షసుల్ని చంపెయ్యడం — అన్నీ పూసగుచ్చినట్టు చెప్పింది.

వెంటనే దండకారణ్యం ప్రయాణమయాడు రావణుడు. పట్నం కాపాడుతూ వుండడం కోసం తగినవాళ్ళని నియమించి, తగినబందో

బస్తు చేశాడు. తాను వొక్కడే బయల్దేరి, ముందు త్రికూటమూ కాల పర్వతమూ దాటి, సముద్రపొడ్డుకి వచ్చాడు. అక్కడ గోకర్ణస్థానంలో మారీచుడు తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు. మహా మాయలమల్లి మారీచుడు. అతడు మొదట రావణుడి మంత్రిగా వుండేవాడు. తాటక సంహారమప్పుడు రాముడిచేత దెబ్బతిని, వైరాగ్యం వచ్చి, మిగతా జీవితం తపస్సులో గడుపుతున్నా డిప్పుడు.

రావణాసురుణ్ణి చూసి, గబగబా వచ్చి గౌరవించాడు మారీచుడు. అతడి క్షేమం విచారించి, వచ్చినపని అడిగాడు.

'రాముడని వొక గర్వపోతు దండకారణ్యం వచ్చాడట! మహా మిడిసిపడుతున్నాడు వాడు. మన ఖరుణ్ణీ వాళ్ళనీ చంపేశాడు. వాడికి తగిన పాఠం నేర్పాలి. అందుకని, నీసహాయం కోరి వచ్చాను' అన్నాడు రావణుడు.

'వెర్రివాడిలా వున్నావు' అన్నాడు మారీచుడు. రాముడంటే ఏమో అనుకున్నేవు. అసాధ్యుడు. అతడి బాణంముందు శివుడన్నా పరిగెత్తవలిసిందే. ఈదుర్బుద్ధి నీకు ఎవడన్నా మప్పాడో, నీకు కాలం దాపురించి నీబుర్రల్లోనే పుట్టిందో — అర్థంకాకండా వుంది నాకు. అతడితో వోడిపోయే కదా, ఇలా తపస్సుకి వచ్చేశాను నేను? వద్దు. ఈ ప్రయత్నం మానుకో' అని బోధించాడు.

చిర్రుమన్నాడు రావణాసురుడు. 'నిన్ను చెప్పమని, నీసలహా కోసం రాలేదు. నేను చెప్పిందేదో విను. లేకపోతే నిన్ను చంపేస్తాను' అంటూ గద్దించాడు. 'వీడిచేత చావడంకంటే, రాముడిచేతుల్లో చావడమే నయం' అనుకున్నాడు మారీచుడు. 'నీమాట కాదనాలని కాదు. నీమంచికోసం చెప్పాను. ఆజ్ఞాపించు. ఏమిటి సెలవు' అన్నాడు. 'ఏం లేదు, రత్నాలు తాపిన బంగారంలేడివై పోవాలి నువ్వు. తిన్నగా వెళ్ళి సీతముందు కనిపించాలి. సీత నిన్ను చూస్తుంది.

ఆశపడుతుంది. పట్టితెమ్మని రాముణ్ణి కోరుతుంది. రాముడు మాయ లేడివెంట పడతాడు. నేను సీతవెంట పడతాను. సమయంచూసి, ఆమెని ఎత్తుకుపోతాను. భార్యపోవడంతోటే రాముడిపని అయి పోతుంది. ఆమెకోసం ఏడ్చిఏడ్చి చచ్చిపోతాడు' అన్నాడు రావణుడు. 'సరే' అని బయల్దేరాడు మారీచుడు.

రాముడూ, సీతా పర్ణశాల దగ్గిర కులాసాగా కూచున్నారు. అల్లంత దూరంలో మేస్తోంది మాయలేడి. వొళ్ళంతా బంగారం. అవి వెంట్రుకలు కావు రత్నాలు. చూసింది సీత. ఎంతో ముచ్చట పడింది. రాముడికి చూపించి అది కావాలంది ఆమె. సీత కోరికకి విధిప్రేరణ తోడయినట్టయింది. ఆలోచించకుండా లేడివెంట పడ్డాడు రాముడు. 'సీత భద్రం' అని లక్ష్మణుడితో చెప్పి వెళ్ళాడు.

యజ్ఞమృగం వెంటపడ్డ శివుడిలాగ మాయలేడివెంట పడ్డాడు రాముడు. రాముణ్ణి చూసి, పరుగుచ్చుకుంది లేడి. అంతలోనే నిలబడి పోయింది. అదుగో, చెయ్యిచాస్తే అందుతుంది. చెంగున దాటు వేసింది. ఏదీ? పొదల్లో దూరిపోయింది. అదుగో, అక్కడే వుంది. ఉలిక్కిపడుతోంది. తిరిగిచూస్తోంది. కాలు దువ్వుతోంది. గరిక మేస్తోంది. నముస్తోంది. మళ్ళీ పరిగెడుతోంది. పరాకుగా నుంచుంది. దొరికిపోయింది. ఉహూం — పారిపోయింది.

ఇలా ఎంతోదూరం రాముణ్ణి తీసుకుపోయింది మాయలేడి. అలిసిపోయాడు రాముడు. ఇది రాక్షసమాయ కాదుకదా, అనుకున్నాడు. తక్షణం ధనుస్సులో బాణం తొడిగాడు. రివ్వున వదిలిపెట్టాడు. ఎదురులేని బాణం రాముడిది. రివ్వున వెళ్ళి లేడికి తగిలింది. మొహందిక్కు తగిలి, తోకదిక్కు దూసుకుపోయింది. దెబ్బతో పడిపోయింది మాయలేడి. పడిపోతూ, గట్టిగా 'హా లక్ష్మణా! హా

సీతా!' అంటూ కేకవేసి, ప్రాణం వదిలిపెట్టేసింది. సరిగ్గా రాముడి కంఠమే అది.

ఆ కేక సీత వింది. నిలువునా వణికిపోయిం దామె. 'లక్ష్మణా, ఏదో ఆపద వచ్చింది మీ అన్నకి. రాక్షసులే ఏదో బాధ పెట్టిన ట్టున్నారు. ఎంత బాధగా పిలిచాడో, విను. వెళ్ళు. అడ్డుపడకు. పరిగెత్తు' అంటూ ఏడుపాపోయింది.

'భయపడకు' అన్నాడు లక్ష్మణుడు. 'అన్నయ్యకి ఆపద ఏమిటి? అతణ్ణి ఎదిరించేవాడు ఇక్కడే కాదు, ఎక్కడా లేడంటే నమ్ము. చూస్తూ వుండు. ఇంతలోనే వచ్చేస్తాడు' అన్నాడు.

ఈమాటలతో లక్ష్మణుడిమీద సందేహం కలిగిపోయింది సీతకి. చెప్పరానంత కోపమూ వచ్చింది ఆమెకి. దాంతో అనరాని మాటలూ అనేసింది మరిదిని. 'నీ ఉద్దేశం ఏదో బోధపడుతూనే వుంది. ఎంత నిష్ఠురం! అన్న పోతే నన్ను కట్టుకోవాలని చూస్తున్నావు. విషం తాగో, అగ్గిలో పురికో చస్తాను కాని, నిన్ను కట్టుకుంటా ననుకోకు. పెద్దపులి నక్కని పొందడం కల్ల' అంటూ ఏవేవో అంది.

చెవులు మూసుకున్నాడు లక్ష్మణుడు. హృదయం బద్దలైన ట్టయింది. వెంటనే ధనుస్సూ, బాణాలూ పుచ్చుకున్నాడు. అన్న వెళ్ళిన దిక్కు చరచరా నడిచాడు.

లక్ష్మణుడు చాటయేసరికి, వొక ముసలి యతీశ్వరుడు వచ్చి, సీతఎదట వాకట్లో నుంచున్నాడు. ఎంతో దూరం నడిచి, అలిసిపోయినట్టున్నా డతడు. జడలుకట్టిన శిగ. కౌపీనం. జేగురువస్త్రం. చేతిలో దండకమండలాలు. దర్భ తాడు. త్రిదండం. భుజంమీద సన్నని పాంమీసంలాంటి జందెం. చూసి, నిజమయిన యతే అనుకుంది సీత. ఆసనమూ అదీ వేసి గౌరవించింది. పళ్ళూ అవీ తెచ్చి, ఇవ్వబోయింది.

పుచ్చుకోలేదు యతి. ఆమె అందంచూస్తూ, గుటకలు వేస్తున్నాడతడు. 'ఈ పళ్లెందుకూ నాకు?' — నవ్వుతూ అన్నాడు యతి. 'రావణుడు అంటారు నన్ను. రాక్షససామ్రాట్టుని. వినే వుంటావు నువ్వు. ప్రసిద్ధమయిన లంకాపట్నం నాది. ఇంత చక్కని దానివి నువ్వు. ఈ ముష్టిముండా రాముడితో ఈఅడవుల్లో అవస్థ ఏమిటి నీకు? రా. మాట్లాడకుండా నాతో వచ్చెయ్యి. నా రాణీగా వుందువు కాని. యవ్వనం సార్థకపరుచుకుంటూ, అష్టయిశ్వర్యాలూ అనుభవిద్దువు కాని' అన్నాడు.

భయపడిపోయింది సీత. అంతలోనే ధైర్యం తెచ్చుకుంది. 'ఏనుగు పందినా వరిస్తుంది?' అని జవాబు చెప్పింది. 'పద్మవనంలో బతికే తుమ్మెద రేగుపువ్వుకోసం వెళుతుందను కుంటున్నావు. వెర్రి వాడివి. నేనెక్కడ, నువ్వెక్కడ? విను, చుక్కలతో ఆకాశం కింద పడ్డా, భూలోకం బద్దలయిపోయినా, సముద్రాలన్నీ ఆర్చుకుపోయినా, సూర్యచంద్రులు మాసిపోయినా నేను పరపురుషుణ్ణి కామిస్తా ననడం కల్ల' అంటూ పర్ణశాలలోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

అమాంతంగా మీదికివచ్చాడు రావణుడు. బలాత్కారంగా ఆమెని పట్టుకున్నాడు. ఆమెని ఎత్తుకుని, ఆకాశంమీదికి ఎగిరి పోయాడు. లంకదిక్కు దౌడుతీశాడు.

పాపం, విలవిలా కొట్టుకుపోయింది సీత. 'అయ్యో, రాముడి భార్యని. సీతని. నన్ను రాక్షసుడు ఎత్తుకుపోతున్నాడు. ఏ దేవతలయినా వుంటే రక్షించండి' అంటూ ఏడవడం మొదలు పెట్టింది.

ఆదారిలోనే, వొక కొండగుహలో వుంటున్నాడు రాంబందు జటాయువు. సీత ఏడుపు అతడి చెవిలో పడింది. వెంటనే పైకివచ్చాడు. పేద్ద రెక్కలకొండలాగ ఆకాశంమీదికి ఎగిరాడు. నల్ల మేఘం వురిమి నట్టు కేకవేసి, రావణాణ్ణి అడ్డుకన్నాడు. 'దుర్మార్గుడా, ఈమెని విడిచి

పెట్టు ముందు. నీ ప్రాణాలు పుచ్చుకు మరీ వెడతాను. జటాయువు పంజా తప్పించుకుని ఎటు వెడతావో చూస్తాను' అంటూ కలబడ్డాడు. ఇద్దరికీ ఘోరమయిన పోరాటం జరిగింది. రెక్కలతో కొట్టాడు జటాయువు. గుదియతో బాదాడు రావణుడు. ముక్కుతో రక్కాడు జటాయువు. ఈటెతీసి విసిరాడు రావణుడు. జటాయువు ముక్కూ, గోళ్ళూ, రెక్కలూ తగిలి వొళ్ళంతా గాయాలయ్యాయి రావణుడికి. రక్తాలు కారుతూ, అతడి శరీరం జేగురు సెలయేళ్ళు ప్రవహిస్తోన్న కొండలా వుంది. ఏమయినా, చలించలేదతడు. ఒడుపుచూసి, జటాయువు రెక్కలు నరికేశాడు. పెనుగాలి విసిరికొట్టిన పెద్ద నల్లమేఘంలాగ కింద పడిపోయాడు జటాయువు.

జటాయువు పడిపోవడంతోనే, సీతనిపట్టుకుని, అదేపారిపోవడం పారిపోయాడు రావణాసురుడు. మరి దిక్కులేక పోయింది సీతకి. ఏడుస్తూ, కిందికి చూస్తోందామె. ఒక కొండమీద కొందరు వానరులు కనిపించారు. పైటచెంగు చింపి, తన నగలు మూటకట్టి వాళ్ళముందు పడేసింది సీత. తిన్నగా ఆమెని లంకాపట్నం తీసుకుపోయాడు రావణుడు. అశోకవనంలో పెట్టాడు. రాక్షసస్త్రీలని భద్రంగా కాపలా పెట్టాడు.

ఇక్కడ మాయలేడిని కొట్టి, వచ్చేస్తున్నాడు రాముడు. ఇటు నించి ఎదురయ్యాడు లక్ష్మణుడు. చూసి, గతుక్కుమన్నాడు రాముడు. 'రాక్షసులు వున్న అడివి. మీవదినెని వొంటరిగా వదిలి వచ్చావు. ఎంతపని చేశావు?' అన్నాడు తమ్ముణ్ణి. 'అదికాదు అన్నయ్యా,' అంటూ వదినెగారు అన్నమాటలు విన్నవించాడు లక్ష్మణుడు. బంగారంలేడి తనని తిప్పలు పెట్టడం, సీతని వొంటరిగా వదిలి లక్ష్మణుడు రావడం — గుండెల్లో ఏదో చెయ్యిపెట్టి కలిచినట్టే వుంది రాముడికి. విచారిస్తూ, చరాచరా నడిచాడు ఆశ్రమానికి.

చిలకలేని పంజరంలా చిన్నపోయి వుంది పర్ణశాల. సీతలేదు. నిలువునా ప్రాణాలు ఎగిరిపోయినట్టయింది రాముడికి. తెలివితప్పి కింద పడిపోయాడతడు. తమ్ముడు ఉపచారాలు చేశాకగాని తెలువుకో లేదు. లేచి, అన్నదమ్ములు ఇద్దరూ చుట్టుపక్కలా వెదుకుతూ వెళ్ళారు. వెళ్ళివెళ్ళి దారిలో జటాయువుని చూశారు. పిడుగుపడి, కూలిపోయిన కులపర్వతంలా పడివున్నాడు జటాయువు. అదీ రాక్షస మాయే అనుకున్నారు రామలక్ష్మణులు. ధనుస్సుల్లో బాణాలు సంధించబోయారు.

వచ్చే ప్రాణం పోయే ప్రాణంతో వున్నాడు జటాయువు. వాళ్ళని చూసి, మెల్లిగా అన్నాడు: 'అయ్యా జటాయువుని నేను. మీ తండ్రి దశరథమహారాజు స్నేహితుణ్ణి.' రామలక్ష్మణులు దగ్గిరికి వచ్చాక, రావణుడు సీతని ఎత్తుకపోవడమూ, తాను అడ్డుకోవడమూ, తన రెక్కలు నరికి రావణుడు సీతని పట్టుకుని, లంకదిక్కు పారిపోవడమూ చెప్పి, ప్రాణం వదిలేశాడు జటాయువు.

కన్నతండ్రికి చేసినట్టు జటాయువుకి సంస్కారక్రియలుచేశారు రామలక్ష్మణులు. అది అయాక దక్షిణంగా వెళ్ళారు వాళ్ళు. దారిలో వొక వింతరాక్షసుడిరూపం చూశారు. గుండెలమీద కన్నులున్నాయి వాడికి. కడుపులో నోరుంది. చేతులు పొడావుగా వున్నాయి. ఎంత వికారంగా వుండాలో అంత వికారంగానూ వున్నాడు వాడు, కబంధుడు.

అట్టేవుండి, దగ్గిరికి రాగానే తినెయ్యాలని లక్ష్మణుణ్ణి పట్టేసుకున్నాడు కబంధుడు. బ్రహ్మాండమయిన బలం వాడిది. వాడిచేతిలో విలవిలా గింజుకున్నాడు లక్ష్మణుడు. లాభంలేకపోయింది. ప్రాణం మీద ఆశవదిలేసి, జాలిగా రాముణ్ణి చూశాడతడు. 'అన్నయ్యా, వదినెతో కలిసి నువ్వు రాజ్యం చెయ్యడం చూడలేకపోయాను.

దురదృష్టవంతుణ్ణి. రాజ్యం పోయింది. నాన్న చచ్చిపోయాడు. అడవుల్లో తిరిగావు. భార్య రాక్షసుడి పాలయింది. తుదకి నాచావూ కళ్ళఎదట చూస్తున్నావు. ఇంకా ఎన్నికష్టాలు పడతావో పాపం!' అంటూ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకున్నాడు.

'నేను వుంటూవుండగా నీకు చావేమిటి తమ్ముడూ' అంటూ కత్తితీశాడు రాముడు. కబంధుడి ఎడమచెయ్యి నరికేశాడు. రాహువు కోరల్లోంచి బైటపడ్డ చంద్రుడిలా, కబంధుడిపట్టులోంచి పైకివచ్చేశాడు లక్ష్మణుడు. పట్టువిడిపించుకోడమూ కబంధుడి కుడిభుజం నరికెయ్యడమూ వొక్కసారే చేశాడు లక్ష్మణుడు.

రెండుచేతులూ తెగిపోవడంతోటే వికృతరూపం వదిలిపోయింది కబంధుణ్ణి. దివ్యమయినరూపంతో ప్రత్యక్షమయ్యా డతడు. ఆశ్చర్యపోయారు రామలక్ష్మణులు. 'ఎవరు నువ్వు?' అని అడిగాడు రాముడు. 'ఇంతవరకూ ఇలా రాక్షసుడివై ఎందుకున్నావు? ఇప్పుడు ఇలా మారడానికి కారణ మేమిటి?' అన్నాడు.

'గంధర్వుణ్ణి నేను' అన్నా డతడు — 'విశ్వావసుడు అంటారు నన్ను. బ్రహ్మదేవుడి శాపంవల్ల రాక్షసుణ్ణయిపోయాను. మీమూలాన శాపం వదిలింది. సీతాదేవిని రావణాసురుడు ఎత్తుకుపోయాడు. లంకలో వుంచాడు ఆమెని. మీకు మేలుకలిగే విధానం చెపుతాను. వినండి. మీరు ఇలా వెళితే ముందు పంపాసరోవరం తగులుతుంది. దానికి అవతల ఋశ్యమూకపర్వతం వుంది. దానిమీద సుగ్రీవుడు మంత్రులతో వుంటున్నాడు. వాలి తమ్ము డతడు. అతడితో స్నేహం చెయ్యండి మీరు. మీకు కార్యసిద్ధి కలుగుతుంది.'

ఇలా చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు విశ్వావసుడు.

విశ్వావసుడి మాటప్రకారం ముందుకి వెళ్ళారు రామలక్ష్మణులు. పంపాసరస్సు చూశారు వాళ్ళు. పద్మకేశరాల్తో పరిమళిస్తూ

వున్న నీళ్ళతో బాటసార్లకి అర్ఘ్యం ఇస్తూంది పంప. తరంగ హస్తాల్తో పాద్యం పెడుతూవుంది. హంసలూ, చక్రవాకాలూ, సారసాలూ, తుమ్మెదలూ చేస్తూవున్న మధురధ్వనుల్తో ఆదరవాక్యాలు చెపుతోంది. గట్లమీద చల్లని చెట్లనీడల్తో విశ్రామస్థలాలు ఏర్పాటు చేస్తోంది. పిల్లగాలుల్తో ఉపచారాలూ చేస్తోంది. ఇలా అతిథిసత్కారం చేసి, తనజన్మ సార్థకం చేసుకుంటోంది పంప.

పంపాసరస్సు చూడడంతోటే, సీతావియోగం మరింత దుస్సహమైపోయింది రాముడికి. సీతని తలంచుకుని పదివి పనివి ఏడ్చాడతడు. అన్నగారిని ఓదార్చాడు లక్ష్మణుడు. 'అన్నయ్యా, నీవంటివాడే ఆపదల్లో అధైర్యపడితే, ఇంక ఇతర్ల మాట చెప్పే దేముంది? నీ సేవకుణ్ణి, శిష్యుణ్ణి, సహాయుణ్ణి నేను వున్నాను. పద. వదినె ఎక్కడవుందో అక్కడికి వెళదాం. తరవాత ఏం చెయ్యాలో అది చేద్దాం' అని ధైర్యం చెప్పాడు. అన్నదమ్ములు ఇద్దరూ పంపలో స్నానాలు చేశారు. దేవతర్పణమూ, రుషితర్పణమూ, పితృతర్పణమూ చేశారు. అక్కడినించి రుశ్యమూకపర్వతం వెళ్లారు.

రుశ్యమూకం

ఎంతో ఇదిగా వుంది రుశ్యమూకం. మేఘాలు ఒరుసుకుంటూ వున్నాయి శిఖరాలు. కొండకింద ఆయాసం తీర్చుకుంటూ కూచున్నారు రామలక్ష్మణులు. శిఖరంమీంచి చూశాడు సుగ్రీవుడు. మంత్రులతో ఆలోచించి, వాళ్ళసంగతి కనుక్కురమ్మని హనుమంతుణ్ణి పంపాడు. రామలక్ష్మణులతో మాట్లాడి వెళ్ళాడు హనుమంతుడు. సుగ్రీవుణ్ణి తీసుకువచ్చి, శ్రీరాముడితో స్నేహం కలిపాడు. సీత పడేసిన నగలు తెచ్చి రాముడిముందు పెట్టాడు సుగ్రీవుడు. సీతని చూసినంత ఇదిగా వాటిని చూశాడు రాముడు. వాలిని చంపేసి,

వానరరాజ్యం సుగ్రీవుడికి పట్టంకడతానని ప్రతిజ్ఞ చేశాడతడు. సీతని వెదికి తేవడానికి సర్వశక్తులూవినియోగిస్తానని మాటఇచ్చాడు సుగ్రీవుడు.

అందరూ కలిసి కిష్కింధాపట్నం వచ్చారు. వాలి కోట వాకట్లో జబ్బలుచరుస్తూ నిలబడ్డాడు సుగ్రీవుడు. ఎక్కడలేని కోపం మండుకువచ్చింది వాలికి. ఉరకలువేస్తూ యుద్ధానికి బయల్దేరాడతడు. 'వద్దు' అంటూ అడ్డం వచ్చింది అతడి భార్య తార. 'మీ తమ్ముడి ఉద్ధృతం చూస్తే ఇన్నాళ్ళలాగ లేదు. వెనకదన్నుతో వచ్చాడివాళ, రాముడి భార్యని రావణుడు ఎత్తుకుపోయాడు కదూ! అందుకని, మీతమ్ముడి సాయంకోరి వచ్చాడు రాముడు. అతడికి ఇతడూ, ఇతడికి అతడూ సాయం చేసుకుందికి ఒప్పందం చేసుకున్నారని వింటున్నాను. అదీకాక, బలవంతుడు హనుమంతుడూ, బుద్ధిమంతుడు జాంబవంతుడూ మీతమ్ముడికి మంత్రులుగా వున్నారు. కనక, ఇపుడు యుద్ధానికి వెళ్ళడం నాకు నచ్చలేదు. వెళ్ళకు' అంది. 'సుగ్రీవుడంటే దీనికి ఇష్టం. అందుకే వెళ్ళవద్దు అంటుంది నన్ను' అని అనుకున్నాడు వాలి. ఆమెని తోసేసి సుగ్రీవుడిమీదికి పరిగెత్తాడు.

అన్నని చూసి హుంకరించాడు సుగ్రీవుడు. 'హరి దుర్మార్గుడా!' అని గద్దించాడు వాలి. 'ఎన్నిసార్లు కవ్వించి నీమీదికి రాలేదు నేను! ఎన్నిసార్లు తోకముడవలేదు నువ్వు! ఇవాళ ఇంతధైర్యం ఎక్కడినించి వచ్చిందట!' అన్నాడు.

'రాజ్యం పోయింది. భార్యనీ లాక్కున్నావు. యుద్ధంలో ఓడిపోయిమాత్రం బతకడం ఎందుకూ! అందుకే తెగించి, ఆఖరికి పోట్లాటకే వచ్చేశాను. సిద్ధపడు. పాతసుగ్రీవుడు కాడిప్పుడు, పరిగెత్తడానికి. నీఅంతు చూడందే తిరిగి పోతాడనుకోకు ఇవాళ' — నవ్వుతూనే అన్నాడు సుగ్రీవుడు. అంటూనే పెద్ద అరుపు అరిశాడు. అరుపుతోనే వాలిమీదికి వురికేశాడు.

వాలీసుగ్రీవుల యుద్ధం ఘోరంగా ఆరంభమైంది. ఒడ్డూ, పొడుగూ ఇద్దరూ వొకలాగే వున్నారు. బలానికీ, ప్రతాపానికీ ఇద్దరూ సమవుజ్జీలు. కలబడీ కలబడడంలో చెట్లతో బాదుకున్నారు వాళ్ళు. ఒక్కొక్క చెట్టూ పెరికేస్తున్నారు. ఒకరి గుండెల మీద వొకరు కొడుతున్నారు. వజ్రమంత గట్టిగా వున్నాయి వాళ్ళ గుండెలు. వాటిమీదతగిలి గుండపిండి అయిపోతున్నాయి చెట్లు. చుట్టుపక్కల చెట్లన్నీ అయిపోయాయి. తరవాత రాళ్ళమీద పడ్డారు వాళ్ళు. పెద్దపెద్దరాళ్ళతో కొట్టుకున్నారు. ఉక్కలాంటి శరీరాలు వాళ్ళవి. తగిలి రాళ్ళన్నీ గుండగుండ అయిపోయాయి. రాళ్ళు అయిపోగానే ముష్టియుద్ధం లంకించుకున్నారు.

పిడిగుద్దులు, పెడబొబ్బలు, తాపులు, తోపులు, పోట్లు, తిట్లు — ఒకర్నిమించి వొకరు ఎగబడుతున్నారు. ఇద్దరూ చేతులు కలుపుతూ వుంటే, మూంచి మదించిన ఏనుగులు రెండూ తొండాలు కలుపుతున్నట్టుంది. ఒకర్నొకరు కరుచుకుంటున్నారు. ఒకర్నొకరు రక్కుకుంటున్నారు. ఇద్దరి దేహాలూ రక్తంతో నిండి పోతున్నాయి. ఇద్దరూ పూసినఅశోకవృక్షాల్లాగ ఎర్రగాతయారయారు. వొకలాగేవున్నారు.

ఆ అవస్థలో ఎవడు వాలో ఎవడు సుగ్రీవుడో పోల్చుకోలేక పోయాడు రాముడు. ఎవణ్ణి కొట్టడమో తోచలే దతడికి. అప్పుడు చప్పున సుగ్రీవుడి మెడలో వొక ఆకులదండ వేసేశాడు హనుమంతుడు. వెంటనే వొకబాణం వేశాడు రాముడు. రివ్వున వెళ్ళింది బాణం. వాలిగుండెల్లో దూసుకుపోయింది. తూలిపోయాడు వాలి. కింద పడిపోయాడు. రాముణ్ణి తిడుతూ ప్రాణం వదిలిపెట్టేశాడు. అంతా క్షణాలమీద జరిగిపోయింది.

వాలిని చంపి, కిష్కింధ రాజ్యం సుగ్రీవుడికి పట్టంకట్టాడు రాముడు. వాలిభార్య తారని సుగ్రీవుడిపరంచేశాడు. సుగ్రీవుడి కార్యం నెర

వేరింది. ఇక రాముడిపని జరగాలి. 'ఈ మిగిలిన ఎండాకాలమూ, వర్షాలూ పోగానే సీతాదేవిని వెదికిద్దాము' అన్నాడు సుగ్రీవుడు. మాల్యవంతంలో రాముడికి విడిది ఏర్పాటు చేశాడు. అందాకా తాను, కిష్కింధలో వుంటూవచ్చాడు.

వర్షాకాలం వచ్చింది. పర్జన్యుడిసామ్రాజ్యం సర్వసంపదలతో తుళ్లతూగింది. మేఘాలు తూర్యారవాలుచేశాయి. కొంగలు రెక్కలతో వింజామరాలు వేశాయి. నెమళ్ళు పురులు విప్పి గొడుగులు పట్టాయి.

అశోకవనం

అక్కడ, రావణుడి చెరలో అశోకవనంలో వురిలోపడ్డ లేడి పిల్లలా బాధపడుతూ వుంది సీత. ఎల్లప్పుడూ భర్తనే తలుచుకుంటూ ఏడుస్తూ వుంది. ఎంతోమంది రాక్షసస్త్రీలు, వికృతరూపాలవాళ్ళు ఆమెని కాపలా కాస్తూ వుండేవాళ్లు. ఒకదానికి మిడిగుడ్లు వుంటే, వొకదానికి నుదుటిమీద కళ్ళు వుండేవి రాక్షసస్త్రీలకి. ఒకదానికి వొక్కటే కన్ను వుంటే, వొకదానికి వొక్కటే చన్ను. ఒకదానికి వొక్కటే కాలయితే, వొకదానికి వొకటే చెయ్యి. వీళ్ళంతా రాత్రింబగళ్ళు కంటిమీద రెప్పవెయ్యకుండా సీతాదేవి చుట్టూ కూచుండేవాళ్ళు. ఆమెని బెదిరించేవాళ్లు. కసిరేవాళ్లు. తిట్టేవాళ్ళు. కొట్టవచ్చేవాళ్ళు. 'ప్రపంచాలప్రభువు మా రావణాబ్రహ్మ. ఆయన్ని పెళ్లాడకపోతే మింగేస్తాం నిన్ను. కండలు పీక్కు తినేస్తాం' అంటూ భయపెట్టేవాళ్ళు. తంపటపెట్టినట్టు వుండేది వాళ్ళ బాధ. భరించలేక పోయేది సీత.

'కానీండి. బతుకుమీద ఆసే లేదు నాకు. మీయిష్టం వచ్చి నట్టు చెయ్యండి. రాముణ్ణితప్ప పరాయిమగవాణ్ణి తలచనైనా తలచ లేను నేను' అంది వొకనాడు సీత. ఆమె అలా అనడమే తడువు,

ఆమాటలు చెప్పడానికి రావణబ్రహ్మ దగ్గిరికి పరిగెత్తారు కొందరు రాక్షసస్త్రీలు.

అందరిలోకీ మంచిది త్రిజట. ఎప్పుడూ నెమ్మదిగా మాట్లాడేది. అన్యాయమంటే ఆమెకి నచ్చేది కాదు. సందు చూసుకుని అవాళ మెల్లిగా సీతదగ్గిరికి వచ్చింది త్రిజట. 'అమ్మా, శుభవార్త తెచ్చాను. నిజం. నామాట నమ్మ. అవిధ్ధుడు మా ముసిలిరాక్షసుడు నీతో కబురు చెప్పమన్నాడు. రాముడంటే ఇష్టం వాడికి. అందుకే నిన్ను ఓదార్చమని పంపాడు నన్ను.

'నువ్వు వచ్చేశాక మీఆయనా మీమరిదీ కలుసుకున్నారు. సుగ్రీవుడితో నేస్తం కట్టారు. నిన్ను వెదికి, విడిపించే ప్రయత్నంలో వున్నారిపుడు. నువ్వు భయపడకు. పరాయి ఆడదాన్ని బలాత్కారం చేస్తే తల పగిలిపోతుందని రావణుడికి నలకూబరుడి శాపం వుంది. వెనకటికి నలకూబరుడికోసం వెళుతూ వున్న రంభని దార్లో చెరపట్టాడు రావణుడు. అందుకని అలా శపించాడు నలకూబరుడు. అంచేత రావణుడు బలాత్కారంచేసే ప్రమాదం నీకు లేదు.

'మరోమాట, వాడి అంతికాలం వచ్చేసింది. అది సూచిస్తూ కలవచ్చింది నాకు. నాకల ఎప్పుడూ అబద్ధంకాదు. చెపుతాను విను. గాడిదలు పూడిన రథంమీద దక్షిణదిక్కు వెళ్ళుతున్నాడు రావణుడు. తల విరపోసుకుని వున్నాడు. ఒంటినిండా నూనె పులుముకున్నాడు. అతడిచుట్టూ కుంభకర్ణుడూ మొదలయినవాళ్ళు మూగి, నడుస్తున్నారు. ఎర్రటి గంధాలు రాసుకున్నారు వాళ్ళు. ఎర్రటి పూలదండలు వేసుకున్నారు. తలలు విరబోసుకుని దిసమొలలతో అందరూ ఆదిక్కే వెళ్ళుతున్నారు. మా విభీషణుడు మాత్రం తెల్లటి హంసరెక్కల్లాటి బట్టలు కట్టుకున్నాడు. తెల్లటి గంధం పూసుకున్నాడు. తెల్లటి పూలదండలు వేసుకున్నాడు. తెల్లగొడుగు వేసుకుని, తెల్లటి

కొండశిఖరంమీద కూచున్నాడు. నలుగురు మంత్రులు అతడి నాలుగుదిక్కులా కూచున్నారు. మహారాజులా వెలిగిపోతున్నా డాయన. నిజంగా రాక్షసుల్లో పుట్టవలిసినవాడు కా డాయన. కల కాదు. నాకు నిజంగానే వుంది అదంతా.

'ఇంకా విను: నీ రాముణ్ణి చూశాను. ఆయనకీర్తి వెన్నెలలా భూమీ ఆకాశమూ నిండిపోయి వుంది. ఆయనా లక్ష్మణమూర్తీ వొక పట్టపుఏనుగుమీద కూచుని వున్నారు. ఇద్దరూ తేనె కలిపిన కమ్మని పాయసం తాగుతున్నారు. పులిచేత దెబ్బతిన్నావుట నువ్వు. ఒంటి నిండా నెత్తుర్లు కారుతున్నాయి. ఏడుస్తూ ఉత్తరదిక్కు వెళ్లుతున్నావు. నమ్ము. ఈకల స్పష్టంగా తెలుస్తూనే వుంది. రావణ కుంభకర్ణుల చావు తప్పదు. మీకు శుభం కలుగుతుంది. త్వరలోనే మీఆయన నిన్ను తీసుకువెళతాడు. విచారించకు మరి' అంటూ ఓదార్చింది.

సీతకీ నమ్మకంగానే తోచాయి త్రిజటమాటలు. కొంత వూరటా కలిగించా యవి.

సీతమీద మనస్సు పెట్టుకుని బాధపడుతూ వుండేవాడు రావణుడు. దేవతల్నీ, దానవుల్నీ, గంధర్వుల్నీ అందర్నీ జయించా డతను. కాని, మన్మథుడిదగ్గిరమాత్రం బానిస. సీతకోసం బాగా ముస్తాబయాడు అవాళ. మంచిమంచి నగలు పెట్టుకున్నాడు. గమ్మ మనిపోయే పూలదండలు వేసుకున్నాడు. డాబయిన బట్టలు కట్టు కున్నాడు. నటక నేర్చిన కల్పవృక్షంలాగ తయారయాడు. అయితే, తన సొంపంతా స్మశానంలో లేచిన మర్రిచెట్టులా భయంకరంగానే వుంది.

తిన్నగావచ్చి, అశోకవనంలో ప్రవేశించాడు రావణాసురుడు. రోహిణిదగ్గిరికివచ్చిన శనిగ్రహంలా సీతదగ్గిరికి వచ్చా డతడు. ప్రేమ

కురిపించడం మొదలుపెట్టాడు. 'ఎందుకు పిల్లా, ఇలా విచారిస్తూ కూచున్నావు? బాగా ముస్తాబుచేసుకుని, నన్ను కొంచెం దయచూడరాదూ! దేవతాస్త్రీలు వున్నారు. యక్షుల అమ్మాయిలు వున్నారు. రాక్షసస్త్రీలు వున్నారు. నాగులపడుచులు వున్నారు. అప్సరసలూ వున్నారు. వీళ్ళందరినీ కాదని, నీమీదే మనస్సుపెట్టుకున్నాను నేను. నిజంగా ఇది నీభాగ్యం అన్నమాట! ఈమాత్రం తెలుసుకోలేక పోతున్నావు. అదే ఆశ్చర్యంగావుంది నాకు. రాముడో రాముడో అని ఏడుస్తావేమిటి? వాడికి ఏం సంపదా? రాజ్యమా? దిబ్బానా? ఇల్లా? వాకిలా? ఏముందని! అడివిలో తిరిగే ఆపేదవాడికోసం పడిచస్తావేమిటి? వాడితో వొక సుఖమా, ఏమన్నానా?

'ఇదిగో, నన్ను చూడూ. ప్రపంచాలన్నిటికీ ప్రభువుని నేను. నా ఆజ్ఞకి ఎదురుచూస్తూ పద్నాలుగుకోట్ల రాక్షసభటులు వున్నారు. ఇరవై ఎనిమిది కోట్ల రాక్షసవీరు లున్నారు. ఎనభై కోట్ల యక్షులున్నారు. ధనాధిపతి కుబేరుడు మా అన్న. బ్రహ్మదేవుడు మా తాత. బ్రహ్మతరవాత బ్రహ్మంతవాడు, విశ్రవసుడు మా నాన్నగారు. కుబేరుడు పెట్టుకున్న గంధర్వులూ, అప్సరసలూ నన్ను సేవిస్తూ వుంటారు. ఇదో లోకపాలకుడు అని ముల్లోకాల్లోనూ నన్ను పొగుడుతారు. దేవేంద్రుడి ఇంట్లోలాగే, మాఇంట్లో తినుబండారాలు కుప్పలు కుప్పలు. తరుగే లేదు వాటికి. నువ్వు ఊఁ అంటే చాలు. వీటి అన్నింటిమీదా, చివరికి నా ప్రాణాలమీదా నువ్వే మహారాణివి' అంటూ ఏవేవో వెళ్ళబోశాడు.

క్రోధం, దుఃఖం, బాధ — సహించలేకపోతూ వుంది సీత. అతడి దిక్కున్నా తిరగలేదామె. ఒక గడ్డిపరక తీసి చేత్తో పుచ్చుకుంది. దాన్నే సంబోధిస్తూ మాట్లాడింది. 'పరస్త్రీని నేను. పతివ్రతని. నిన్ను

హాయురాలిని. ఎందు కిలా నన్ను హింసిస్తావు? రాక్షసుడివి నువ్వు. మనుష్యస్త్రీని నేను. ఒల్లనిదాంతో ఏం సుఖం నీకు? బ్రహ్మదేవుడి మనమ ణ్ణంటున్నావు! ఐనో లోకపాలు ణ్ణంటున్నావు! కుబేరుడితమ్ముణ్ణంటున్నావు! ఇంతవాడివి! ఈకారుకూత లేమిటి! ఈ అధర్మం నెట్టుకోవడ మేమిటి?' అంటూ పవిటకొంగుతో మొహం కప్పుకుని జాలిగా ఏడ్చింది.

ఇదంతా చూసి, ఇంకా ఏవేవో అనరానివన్నీ అన్నాడు రావణుడు. ఏమన్నా లాభం లేకపోయింది. రుసరుస లాడుతూ అవాళకి ఇంటికి వెళ్ళిపోయాడతడు.

అరణ్య పర్వం

ఏడో ఆశ్వాసం

మాల్యవంతం

ఎండాకాలం వెళ్ళిపోయింది. మాల్యవంతం గుహలోనే వర్షాకాలం — కొత్త మేఘాలతో అందమయిన ఆదినాలు, దుర్భరమయిన సీతావియోగంతో ఎలాగో వెళ్ళబుచ్చాడు రాముడు. శరత్కాలం వచ్చింది. వెన్నెల వొలకపోస్తూ వున్నాయి రాత్రుళ్ళు. వికసించిన కలవపువ్వుల పరిమళాలతో ఘుమఘుమ లాడిపోతున్నాయి చల్ల గాలులు. ఒకంతట కదలనట్టున్నాయి రాత్రుళ్ళు. భరించలేక పోయాడు రాముడు.

'తమ్ముడూ, చూశావా సుగ్రీవుడి మోసం!' అన్నాడు, లక్ష్మణుణ్ణి చూసి రాముడు. 'వాలిని చంపి, వానరరాజ్యం ఇచ్చాం. భార్య దొరకడంతోటే, మన మాట మరిచిపోయాడు సుగ్రీవుడు. కృతఘ్నుడు! తన కోతిబుద్ధి చూపించుకున్నాడు. ఇంక ఇక్కడ మనకి ఏం పని! వెంటనే నువ్వు కిష్కింధ వెళ్ళు. బాధ్యత మరిచిపోయిన ఆ దుర్మార్గుణ్ణి వాడి అన్న దగ్గిరికే పంపించి రా. నువ్వు వెళ్ళేసరికే గాని, మన కార్యప్రయత్నంలో వుంటేమాత్రం ఏమీ అనకు. అతణ్ణి నీతోకూడా పిలుచుకురా' అన్నాడు.

ధనుస్సూ, బాణాలూ పుచ్చుకున్నాడు లక్ష్మణుడు. చరచరా కిష్కింధ వెళ్ళాడు. అతణ్ణి చూసి, అడావుడిగా ఎదురు వచ్చాడు సుగ్రీవుడు. రెండుచేతులూ జోడించాడు. తగిన విధంగా గౌరవ సత్కారాలు చేశాడు.

రాముడు చెప్పిన మాటలు చెప్పాడు లక్ష్మణుడు. గడగడ లాడాడు సుగ్రీవుడు. 'లక్ష్మణా, రామకార్యం లోపం చేసి, ఏ చెరువు నీళ్లు తాగుతాను?' అన్నాడు, వినయంగా. 'దేవిని వెదకడంకోసం సుమారు నెలకిందే పంపాను. బలవంతులూ, బుద్ధిమంతులూ మంచి మంచి వానరులు నాలుగుదిక్కులూ వెళ్ళారు. భూప్రపంచమంతా — పల్లెలూ, పట్నాలూ, అడవులూ, సముద్రాలూ అన్నీ గాలించి వస్తారు. చెప్పి వెళ్ళినప్రకారం, వాళ్లు రావడానికి ఇంకా అయిదు రోజులే వ్యవధి వుంది. వాళ్ళు రాగానే శుభవార్త పట్టుకుని మీదగ్గిరికి రావాలని సిద్ధంగా వున్నాను' అన్నాడు.

సంతోషించాడు లక్ష్మణుడు. సుగ్రీవుణ్ణి కూడా తీసుకుని మాల్యవంతం వచ్చాడు. సుగ్రీవుడు చేసిన ఏర్పాట్లు అన్నగారికి విన్నవించాడు. విని, సంతోషించాడు రాముడు.

కొద్దిదినాల్లో తూర్పూ, పడమరా, ఉత్తరాదీ వెళ్ళిన వానరులు తిరిగి వచ్చేశారు. ఎక్కడా సీతజాడ కనపళ్ళేదని చెప్పారు వాళ్ళు. బాధపడ్డాడు రాముడు. ఇక దక్షిణదిక్కు వెళ్ళినవాళ్ళు మాత్రం రావాలి. వాళ్ళు తప్పక సీతకబురు తేవచ్చు. ఈ వొక్క ఆశతోనే ప్రాణాలు నిలుపుకుంటూ కూచున్నాడతడు.

మరో నెల గడిచిపోయింది. క్షణం వొక యుగంలా వుంది. దుఃఖిస్తూ కూచున్నాడు రాముడు. లక్ష్మణుడూ, సుగ్రీవుడూ దిగాలుగా దగ్గిర కూచుని వున్నారు. మాల్యవంతమంతా విచారంలో మునిగిపోయినట్టుంది.

ఇంతలో కొంతమంది వానరులు రోజుకుంటూ వచ్చారు. 'మన మధువనం మరి లేదు' అంటూ సుగ్రీవుడితో చెప్పారు. 'వాలేమిటి, మీరేమిటి — ప్రాణంలా చూస్తూవున్న తోట అది. ఆంజనేయులూ అంగదకుమారులూ మొదలయినవాళ్ళు అందరూ

పడి, సర్వధుంబాలా చేసేస్తున్నారు మధువనం. పళ్ళమాట అటుండ నివ్వండి, పిందెలుకూడా తెంపేసి కొరికేస్తున్నారు. మేము అడ్డుకో బోతే కొట్టీ, తిట్టీ, నానా హంగామాచేసి వదిలిపెట్టారు' అన్నారు.

'వీళ్ళు దక్షిణాదికి వెళ్ళినవాళ్ళు. అమ్మవారిని చూసే వుంటారు. ఆ సంతోషం ఫలితమే ఇదంతా అనుకుంటాను. కార్యం సాధించుకు వచ్చినవాళ్ళకి ఈమాత్రం చనువు సహజమే మరి!' అంటూ రాముడితో చెప్పాడు సుగ్రీవుడు.

ఆంజనేయులూ మొదలయినవాళ్ళందరూ మనసారా మధు వనంలో విహరించారు. మంచిమంచి పళ్ళన్నీ కడుపారా తిన్నారు. తేనెపట్లుకొట్టి, పీకలు మొయ్యా తాగారు. చల్లటి చెట్లకింద అలసట తీర్చుకున్నారు. బాగా మనసుతీరాక, గెంతులువేస్తూ మాల్యవంతం వచ్చారు. లక్ష్మణుడితోనూ, సుగ్రీవుడితోనూ కూచున్న రాముణ్ణి చూసి, అంతమందీ వొక్కసారి పాదాభివందనం చేశారు. కలకల లాడుతూవున్న వాళ్ళ మొహాలు చూడగానే శుభవార్త పట్టుకు వచ్చారని గ్రహించేశాడు రాముడు.

'సీతమ్మవార్ని చూసి వచ్చాను ప్రభూ,' అంటూ అందరి లోకీ ముందుకి వచ్చి, చేతులు జోడించాడు ఆంజనేయులు. మేమంతా దక్షిణందిక్కు వెళ్ళాం. కొండలూ, అడవులూ, పల్లెలూ, పట్టణాలూ అన్నీ గాలించాం. ఆవైనమంతా మనవి చేస్తాను. చిత్తగించు.

'అందరమూ కలిసి అక్కడక్కడా వెదుక్కుంటూ వెళు తున్నాం. ఒకదగ్గర చిత్రంగా భూమిలో వొక పెద్ద సొరంగం కనపడింది. అందరమూ అందులో దూరాం. కన్ను పొడుచుకున్నా కనిపించనంత చీకటి. దారికడ్డాకూ ఏవేవో పురుగులు. అలాగే ఆసొరంగంలోంచి ఎన్నో యోజనాలు నడిచి వెళ్ళాం. వెళ్ళగా, వెళ్ళగా వొకపట్నం కనిపించింది. సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తూ వుంది ఆ పట్నం. అక్కడ

వొక తపస్విని కనబడింది. మమ్మల్ని చూసి, ఎంతో ఆదరించిందామె. తనపేరు ప్రభావతి అనీ, ఆపట్నం మయుడిపట్నం అనీ చెప్పింది. రుచిగావున్న ఆహారమూ, పానీయమూ ఇచ్చి, మమ్మల్ని తృప్తిపరిచింది. ఆమె చెప్పినదారిని సొరంగంనించి బైటికి వచ్చేశాం. సహ్యపర్వతమూ, దర్దురపర్వతమూ చూశాం. అవి దాటి, మలయ పర్వతం ఎక్కాం. అక్కడినించి విశాలమైన మహాసముద్రం చూశాం.

'ఆసముద్రం వరకూ వున్న భూభాగం యావత్తూ వెదికేశాం. కనపళ్ళేదు అమ్మవారు. అక్కడినించి సముద్రమే సముద్రం. దారీ తెన్నూ లేదాయె. 'అమ్మవారు కనపళ్ళేదని రాములవారితో చెప్పడం కంటే, వారికి బాధకలిగించడం కంటే, ఇక్కడ చావు నయం మనకి' అనుకుంటూ అందరమూ నిరాశ చేసుకున్నాం. బతుకుమీద ఆశ వదిలిపెట్టేశాం. నిరసనవ్రతం నిశ్చయించుకున్నాం. అందరమూ వొక్కడగ్గిర చదికిలబడిపోయాం. 'రామకార్యం కోసం ప్రాణాలు వదిలిపెట్టాడు జటాయువు. పుణ్యలోకాలు పొందాడు. మనమూ అలాగే ఆమరణప్రాయోపవేశం చేసి ధన్యుల మవుతాం' అంటూ మాలోమేం మాట్లాడుకుంటున్నాం.

'మామాటలు విని, మలయపర్వతం గుహలోంచి కొండంత రాంబందు వొకటి కన్నీళ్ళుకారుస్తూ మాదిక్కు నడిచి వచ్చింది. 'జటాయువు అంటున్నారు. ఎవరునాయనా మీరూ' అంటూ తిన్నగా మాదగ్గిరికే వచ్చిందది. 'జటాయువు నా తమ్ముడు. అనూరుడు మా తండ్రి. సంపాతి అంటారు నన్ను. నేనూ మాతమ్ముడూ సరదాగా వొకనాడు సూర్యమండలానికి ఎగిరాం. సూర్యుడి వేడికి నా రెక్కలు కాలిపోయాయి. నాతమ్ముడికి ఏమీ కాలేదు. ఈ కొండమీద పడిపోయాను నేను. అవాళనించీ, ఎక్కడికీ కదల్లేక, ఇక్కడే ఈగుహలో బతుకుతున్నాను. నాతమ్ముడు ఎక్కడవున్నాడో, ఎలావున్నాడో —

ఏకబురూ తెలియలేదు నాకు. చెప్పండి బాబూ, జటాయువు క్షేమమేనా ?' అని అడిగాడు.

'మీసంగతి వివరించి చెప్పాము మేం. అమ్మవారిని రావణాసురుడు ఎత్తుకపోవడమూ, వాడితో దెబ్బలాడి జటాయువు కాలం చెయ్యడమూ అన్నీ చెప్పాం. తమ్ముడికోసం ఎంతోఅంత దుఃఖపడ్డాడు సంపాతి. మావిషయం అడిగి తెలుసుకున్నాడు. 'రావణుడు తెలుసు నాకు. ఉద్దోతమయిన పరాక్రమం వాడిది. వాడి రాజధాని లంకాపట్నం సముద్రంమధ్య వుంది. ఇక్కడికి నూరుయోజనాలు వుంటుంది. అక్కడికి వెళ్ళండి అక్కడేవుంటుంది సీత' అని చెప్పి వెళ్ళాడు సంపాతి.

'సముద్రం దాటడం ఎలాగ? ఈఆలోచనలో పడ్డాం మేం. ఒక్కడూ ముందుకి రాలేదు. రామచంద్రా, నీ అనుగ్రహమూ, మాతండ్రి వాయుదేవుడి దయా ఎక్కడిలేని ఉత్సాహమూ, బలమూ ఇచ్చాయి నాకు. నేనే మహాసముద్రం దాటాను. లంకాపట్నంవెళ్ళాను.

'సముద్రం మధ్య త్రికూటపర్వతంమీద మణులుచెక్కిన పెద్ద పెద్ద బంగారం మేడలతో ధగధగా మెరిసిపోతూ వుంది లంక. పట్నం యావత్తూ సందులూ, గొందులూ సిసరంత వదలకండా వెదికాను. చివరికి రావణుడి అంతఃపురవనం అయిన అశోకవనంలో సీతామహాలక్ష్మిని కనుక్కున్నాను.

'కన్నీళ్ళు కారికారి, పాకుడుదేరిపోయాయి మాతల్లి చెంపలు. నిట్టూర్పులవేడికి కమిలిపోయి కారాకులావున్నాయి పెదవులు. అశోకవృక్షం వూతలేకపోతే తూలిపోయేటంత దుర్బలంగా వుంది శరీరం. మూర్తీభవించిన శోకదేవతలాగ 'రామా, రామా' అంటూ వొకటే ఏడుపు ఏడుస్తూ వుంది. చూడగానే పోల్చేసుకున్నాను నేను.

'వినయంగా వెళ్ళి నమస్కారం చేశాను. 'అమ్మా, రాములవారి దూతని. ఆంజనేయుణ్ణి' అంటూ విన్నవించాను. 'రాక్షసుణ్ణి

కాను. నిజమయిన వానరుణ్ణి. సందేహించకమ్మా! నిన్ను వెదక డానికే వచ్చాను. రామలక్ష్మణులు క్షేమంగా వున్నారు. వానర చక్రవర్తి సుగ్రీవుడితో స్నేహంచేసి, నీప్రయత్నంలోనే వున్నారు. జాప్యం లేదిక. లంకవచ్చి, నీచెర విడిపిస్తారు. విచారించకు' అన్నాను.

'ఒక్క-క్షణం ఏమాలోచించిందో తల్లి 'నీమాట నమ్ముతు న్నాను' అంది. 'అవిద్ధుడని వొకముసిలిరాక్షసుడి దగ్గిర విని, ఇంతకి ముందే త్రిజట చెప్పింది నాకు. సంతోషించాను. వెళ్ళునాయనా, నాస్థితి విన్నవించి శ్రీరాముణ్ణి తీసుకురా. నీకార్యం సిద్ధిస్తుంది' అని ఇదిగో, ఆనవాలూ ఇచ్చింది మాతల్లి. ఆమె తలమీది శిరోరత్నం ఇది. అంతేకాదు. స్వామీ, ఇంకా నమ్మకం కుదరడానికి, చిత్ర కూటంమీద జరిగిన కథ జ్ఞాపకం చెయ్యమంది. అమ్మవారి సెలవు తీసుకుని, లంకాపట్నం కాల్చేసి మరీ వచ్చాను ప్రభూ' అని చెప్పి, సీత ఇచ్చిన శిరోరత్నం రాముడి చేతిలో పెట్టాడు ఆంజనేయులు.

సీత హృదయం మూర్తిమంత మైనట్టు వుంది శిరోరత్నం. హృదయానికి అద్దుకున్నాడు రాముడు. సీతనే కౌగిలించుకున్నట్టూ, ఆమె చనుమొనలే గుండెలికి అద్దుకున్నట్టూ క్షణకాలం రెండుకళ్ళూ మూసేసుకున్నాడు.

సీత వునికేమో తెలిసింది. ఇక ఎంతట వెళ్ళి, ఎంతట ఆమెని కలుసుకోడమా అని గుబగుబలాడి పోయింది రాముడి మనస్సు. సుగ్రీవుడితట్టు చూసి, 'మనసైన్యం సిద్ధంచేయించు' అన్నా డతడు. దిక్కు-దిక్కు-లా వున్న వానరనాయకులికి తాకీదులు పంపాడుసుగ్రీవుడు.

సుగ్రీవుడి ఆజ్ఞకి తిరుగులేదు. తాకీదులు అందడమే తరవాయి. నాలుగుదిక్కు-లనించీ తండోపతండాలు వచ్చిపడింది వానరసేన. గజుడూ, గవయుడూ చెరో వందకోట్ల వానరులతో వచ్చారు. కుముదుడు అరవయికోట్ల సైన్యంతో వచ్చాడు. వాలిమామ

సుషేణుడు వెయ్యికోట్ల సేనతో వచ్చాడు. గంధమాదనంనించి గంధమాదనుడు వెయ్యికోట్ల రాణువతో వచ్చిపడ్డాడు. దధిముఖుడు లెక్కాజమా లేనంత దండువేసుకు వచ్చాడు. లక్షకోట్ల ఎలుగుబంట్లతో పెద్ద కారుమబ్బులా కదిలివచ్చాడు జాంబవంతుడు. ఇంకా ఎంతోమంది వానరనాయకులు లక్షలూ, కోట్లూ, అర్బుదాలూ — పటాలాలు పట్టుకువచ్చారు. రకరకాల రూపాలవాళ్ళూ, భయంకరులూ, బలవంతులూ ఎంతోమంది మహాసముద్రాల్లా వచ్చి మాల్యవంతంమీదా, ఆచుట్టుపక్కలా దండువిడిశారు.

అవి అరుపులు కావు. అవి పరుగులు కావు. అవి గెంతులు కావు. గుహాలనిండా వాళ్ళే. ఏ చెట్టుమీద చూసినా వాళ్ళే. ఏ గుట్ట మీద చూసినా వాళ్ళే. ఓ, మహాకోలాహలంగా వుంది మాల్యవంతం.

సుగ్రీవుడు జతపరిచిన ఇ తసహాయంతోనూ తమ్ముణ్ణి వెంట వేసుకుని బయల్దేరాడు రాముడు. సైన్యమంతటికీ ఉత్సాహంగా గెంతులేస్తూ ముందునడిచాడు ఆంజనేయులు. అంగదుడూ, నలుడూ, నీలుడూ మొదలైనవాళ్ళు పక్కలా, వెనకాలా నడిచారు. పళ్ళూ, నీళ్ళూ సమృద్ధిగా దొరికేచోట్ల మకాం వేస్తూ కొన్నాళ్ళకి దక్షిణ సముద్రం దగ్గిర మరోసముద్రంలా కోలాహలంచేస్తూ చేరింది రామదండు.

సేతువు

ఇంతవరకూ బాగానే సాగింది ప్రయాణం. మరి ఇక్కణ్ణుంచి ఏమిటి సాధనం? సుగ్రీవుడికేసి చూశాడు రాముడు. 'మన దండేమో అమితంగా వుంది. సముద్రమా అతీతంగా వుంది. ఇది దాటే ఉపాయమేదో నువ్వే ఆలోచించు' అన్నాడు. నాయకులు యావన్మందీ ఆలోచనలోపడ్డారు. 'తెప్పలు కట్టుకు వెళదాం' అన్నారు కొందరు. 'ఓడలమీద అయితే మరీ సులువు' అన్నారు కొందరు.

అన్నాడు రాముడు. 'మీరు చెప్పిన ఉపాయం మంచిదే. కాని, ఇంతసైన్యానికీ తెప్పలూ, ఓడలూ తయారు చెయ్యడం అంటే అయితికాని పని. అదీకాక, నూరుయోజనాల సముద్రం తెప్పల మీద వెళ్తే, శత్రువు మీదపడి నాశనంచేస్తాడు. ఏదో సామాన్యులయిన వర్తకులమో స్తగా ప్రయాణం చెయ్యడం వీరులకి రాణించదు. అంచేత, నేను చేసుకున్న నిశ్చయమేదో చెప్తాను వినండి. ఉపవాసవ్రతంచేసి సముద్రుణ్ణి ప్రార్థిస్తాను. సంతోషంగా అతడు నాకు దారిఇస్తే సరే సరి. పరాఙ్ముఖుడిగా నన్ను తలిచి తిరస్కరిస్తాడా, మరీ మంచిది. నా బాణాగ్నితోనే సముద్రజలం లిప్తలో ఇంకబెట్టేస్తాను' అన్నాడు.

తమ్ముడు లక్ష్మణుడితో సహా దర్భలమీద పడుకుని, ఉపవాస వ్రతంతో సముద్రుణ్ణి ప్రార్థించాడు రాముడు. తన నీటిజంతువుల పరివారంతో సహా వచ్చి రాముడి ముందు ప్రత్యక్షమయాడు సముద్రుడు. 'నీ వ్రతదీక్షకి సంతోషించాను. ఏంకావాలో చెప్పు' అని అడిగాడు రాముణ్ణి. 'లంకకి దారికావాలి' అన్నాడు రాముడు. 'నువ్వు దారిఇచ్చావో మంచిమాట. లేదంటే సూర్యుడిలాంటి బాణాలు వేసి, నీళ్ళులేకండా చెయ్యవలిసివస్తుంది నిన్ను' అన్నాడు. 'రామా, నీ పనికి అడ్డురావడానికి నేనుమాత్రం ఏపాటివాణ్ణి!' అన్నాడు సముద్రుడు. 'కానైతే, వొక్కమాట విచారించాలి నువ్వు. ఇవాళ నీకు దారి ఇస్తే, అదే ఆనవాయితీ అయిపోతుంది. ప్రతీవాడూ బాణాలుచూపించి బెదిరిస్తాడు నన్ను. కనక, నేనో ఉపాయంచెప్తుతాను, విను. మీలో నలుడు మంచి శిల్పవిద్య తెలిసినవాడు. విశ్వకర్మ కుమారుడతడు. అతణ్ణి సేతువు కట్టమను. నామీద వేసిన కొండలూ, రాళ్ళూ మునిగిపోకండా చేస్తాను నేను. సేతువుమీద వెళ్ళి శత్రువుని సాధించు. సరేనా!' అన్నాడు. దానికి సమ్మతించాడు రాముడు.

నలుణ్ణి పిలిచి సేతువు కట్టమన్నాడు రాముడు. వేలకొద్దీ వానరులు కొండలూ, చెట్లూ పెరికి తేవడం మొదలుపెట్టారు. వాళ్ళు అందిస్తూవుంటే, అవి సముద్రంలో వేసి లంకకి సేతువుకట్టాడు నలుడు. నూరుయోజనాల పొడవూ, పదియోజనాల వెడల్పూ కలిగి బాగా దృఢంగా తయారయింది సేతువు.

ఇంతలో రావణుడితో దెబ్బలాడి, తన ఆప్తుల్ని వెంటపెట్టుకుని వచ్చి, రాముణ్ణి ఆశ్రయించాడు విభీషణుడు. అతణ్ణి చూడగానే అతడు మంచివాడని పోల్చుకున్నాడు రాముడు. అతణ్ణి ఆదరించి, తన ఆంతరంగికుల్లో చేర్చుకున్నా డతడు. అతణ్ణి రాక్షసరాజ్యానికి రాజుచేస్తానని మాటఇచ్చాడు. లక్ష్మణుడితో నేస్తమూ కట్టించాడు.

విభీషణుడితోనూ, వానరసైన్యంతోనూ కలిసి, సేతువుమీద సముద్రం దాటాడు రాముడు. త్రికూటపర్వతం ఎక్కి, లంకాపట్నం చుట్టూ శిబిరాలు వేయించాడు. తాటివనాల్లోనూ, అగురుతోటల్లోనూ, తియ్యమామిడి తోపుల్లోనూ, నిమ్మా నేరడా కొబ్బరీ మొదలయిన తోటల్లోనూ మకాంవేసి బైరాయించింది రామదండు.

శిబిరాలన్నీ వెయ్యికళ్ళతో కనిపెడుతున్నారు దండు నాయకులు. రాక్షసులు మాయచెయ్యకుండా జాగ్రత్తపడుతున్నాడు విభీషణుడు. అంత అలావున్నా సుకుడూ, సారణుడూ అని ఇద్దరు రావణాసురుడి గూఢచారులు కోతులువేషంలో వచ్చి శిబిరంలో దూరిపోయారు. వెంటనే వాళ్ళని కనిపెట్టేశాడు విభీషణుడు. వాళ్ళని పట్టుకుని రాముడి ఎదట పెట్టాడు. 'బాగానేవుంది' అన్నాడు రాముడు. 'రానేవచ్చారు వీళ్ళు. మనసైన్యం యావత్తూ వీళ్ళకి చూపించి మరీ వదలండి' అన్నాడు.

రామదండు యావత్తూ చూసి వెళ్ళారు సుకసారణులు. రావణుడితో వర్ణించి చెప్పారు. 'అది దండుకాదు, మహాసముద్రం' అన్నారు.

'దాన్ని గెలవడం అసాధ్యం' అన్నారు. 'రాముడూ, లక్ష్మణుడూ దేవతలు కాని మనుష్యులు కారు' అన్నారు. 'ఆ కోతుల బాగోతమేదో చూద్దాం కదూ' — నిర్లక్ష్యంగా నవ్వుతూ అన్నాడు రావణుడు. యుద్ధానికే సిద్ధపడ్డాడతడు. రాకాసుల్లాంటి పెద్దపెద్ద బురుజులతోనూ, దాటడానికి వీలుకాని లోతయిన అగడ్తలతోనూ, ఫిరంగులూ రాళ్ళయంత్రాలూ తోమరాలూ చక్రాలూ ముద్గరాలూ త్రిశూలాలూ మొదలయిన ఆయుధాలతోనూ, రథాలూ గుర్రాలూ ఏనుగులూ మొదలయిన వాహనాలతోనూ, మూంచి మెరికల్లాంటి రాక్షసభటుల్తోనూ పరాయివాడు తేరిచూడ్డానికి వీలులేకండా వుంది లంకాపట్నం. అలాంటి లంకాపట్నం మరింత కట్టుదిట్టంచేశాడు రావణాసురుడు. 'ఎవడొస్తాడో చూస్తాను' అంటూ ధీమాగా కూచున్నాడు.

ఇక్కడ, రాముడు సుగ్రీవుడితో కూడా కొలువుతీర్చాడు. అంగదుణ్ణి పిలిచాడు. 'వెళ్ళు వాడికి బుద్ధిచెప్పు. ఇప్పుడయినా మర్యాదగా సీతని విడిచిపెట్టమను' అని రావణుడి దగ్గిరికి రాయబారం పంపాడు.

పోతుటీగ దూరడానికి వీలులేకండా వుంది లంక. ఈసుళ్ళపుట్టలా కాపలా కాస్తున్నారు రాక్షసులు. అంతమంది కళ్ళల్లోనూ కారంకొట్టేశాడు అంగదకుమారుడు. చెంగునిగెంతేసి లోపల ప్రవేశించాడు. నిండు సభలో కొలువుతీరి కూచున్నాడు రావణాబ్రహ్మ. ఎదురుగుండా వెళ్ళి, టింగురంగడిలా కూచున్నాడు అంగదుడు. 'సూర్యవంశం మహారాజు, ధనుర్విద్యలో గురుదేవుడు, శ్రీరామచంద్రమూర్తి పంపించాడు నన్ను. అంగదుడు అంటారు నన్ను' — సభలో పిడుగులు పడ్డట్టు అన్నాడు అంగదుడు. 'ఆమహాప్రభువు నీతో చెప్పమన్నమాటలు వినిపిస్తాను. కాస్త సావధానంగా విను. 'ఏపాపమూ ఎరగని వేదమునుల్ని — అడివిలో ముక్కుమూసుకున్న వాళ్ళని — ఎంతమందినో చంపావు. దేవతల భార్యల్ని

చెరపట్టావు. లోకకంటకుడిగా తయారయావు. సరే, అదంతా ఒక ఎత్తు. నాజోలికి రావడం వొకఎత్తు. ఇపుడు రెండే మార్గాలు నీకు. లంకలో తలుపులు బిగించి కూచోవడం కాదు. మూతిమీద మీసం వుంటే యుద్ధానికిరా. లేదా, బతుకుమీద ఆస వుంటే శరణు జొచ్చి సీతను అప్పగించు. నాబాణాలు నీప్రాణాలకోసం నాలుకల్లు చాస్తున్నాయి. నిన్ను విడిచిపెడతా యన్నమాట కల్ల. నేనేదో మనిషిమాత్రుణ్ణే అనుకు నేవు. నాచేవ ఏమిటో యుద్ధంలో తెలుస్తుంది నీకు. నిన్నూ, నీరాక్షసబలాన్నీ, నీ లంకాపట్నంతోసహా భస్మం చేసి కాని వదిలిపెట్టను.

అంగదుడు చెపుతూవుంటే పదితలలతోనూ బుస కొట్టాడు రావణాసురుడు. అదిచూసి, దెయ్యాల్లాంటి రాక్షసులు నలుగురువచ్చి అంగదుణ్ణి పట్టుకున్నారు. ఒక్క గెంతుగెంతి సభామందిరం మేడ మీదికి ఎగిరిపోయాడు అంగదుడు. చెట్టుదులిపితే రాలిపోయినట్టు నలుగురూ కిందపడ్డారు రాక్షసులు. నవరత్నాలతో వున్న సభా మండపశిఖరం వొక్కతాపుతన్నాడు అంగదుడు. అపశకునం సూచించే ఉల్కలాగ కిందపడిపోయింది శిఖరం. అక్కడినుండి అదే గెంతువేసి, వానరశిబిరంలో వచ్చి వాలాడు అంగదకుమారుడు. వెళ్ళిందిమొదలు వచ్చిందాకా జరిగినవైనం రాముడికి విన్నవించాడు.

యుద్ధం

'ఐతే, ఇక చూస్తారేం' అన్నాడు రాముడు. ఆమాత్రం ఇసారా ఇవ్వడమే తడువు, హొలో అంటే హొలో అని లేచింది రామ దండు. తాటిచెట్లు పట్టుకున్నవాళ్ళూ, మద్దిచెట్లు పట్టుకున్నవాళ్ళూ, పెద్దపెద్ద రాళ్ళూ వణుకులూ పట్టుకున్నవాళ్ళూ — రంగురంగుల కోతులు, కొండలంతలేసి కోతులు — కేకలు వేస్తూ గెంతులువేస్తూ —

పి, బలి బలా బయల్దేరాయి. మూకలు మూకలుగా, జట్లు జట్లుగా కెరటాల్లా వుప్పొంగుతూ, సముద్రంలా బయల్దేరింది రామసేన.

దండు దండంతా వెళ్ళి ఒక్కసారి కోట ప్రాకారం మీదికి ఎగబాకింది. కాపలావాళ్ళని కొట్టీ, రక్కీ, కరిచీ తగిలేశాయి కోతులు. కోటగోడలూ, ప్రాకారాలూ, దేవిడీలూ, గోపురాలూ, ద్వారాలూ విరిచేశాయి కొన్ని. బురుజులమీదా, ప్రాకారాలమీదా వున్న ఆయుధాలు, గదలూ, పరిఘలూ, ఈటెలూ — ఒకటేమిటి దొరికిందల్లా పట్నంమీద కుమ్మరించాయి కొన్ని. దాంతో పట్నవాసులు యావన్మందీ పిల్లలూ, స్త్రీలూ, వృద్ధులూ లబోలబోమంటూ ఏడుపులు ప్రారంభించారు. అది చూసి, వేలూ కోట్లూ రాక్షసుల్ని పంపాడు రావణుడు. వాళ్ళంతా ఒక్కుమ్మడిగా ఒక్కమొగిని వచ్చి, కోతుల్ని కొట్టి, కోటగోడలు స్వాధీనం చేసుకున్నారు. ఇంతవరకూ కోతులతో కపిలవర్ణంగా వుంది కోట. వాళ్ళని తగిలేసి, రాక్షసులు ఆక్రమించడంతోటే, నల్లమబ్బులు కమ్ముకున్నట్టు కనపడింది అది.

వానరసైన్యం వెనక్కి తగ్గడంతోటే ధనుస్సులూ, బాణాలూ పుచ్చుకుని ముందుకివచ్చారు రామలక్ష్మణులు. దాంతో వెనక్కి వెళుతూన్న వానరులందరూ మళ్ళీ కోటమీదికి ఎగబడ్డారు. కోట రక్షిస్తూ వున్న రాక్షసులు వాళ్ళని ఎదిరించారు. వాళ్ళు మీదికి రాకండా రాళ్ళూ, శూలాలూ, పరసలూ, పట్టిసాలూ, ముద్గరాలూ ప్రయోగించారు వాళ్ళమీద. వాటిని వేటినీ లక్ష్యపెట్టలేదు వానరులు. చెట్లూ రాళ్ళూ రప్పలూ విసురుతూ ప్రాకారంమీదికి పాకారు.

ఉభయసేనలూ కలబడ్డాయి. ముష్టియుద్ధం ప్రారంభమైంది. రామదండుకి తరుగంటూ లేదు. అంతలో బర్హిణుడూ, ప్రజంఘుడూ, ఖరుడూ, క్రోధనుడూ, వృద్ధుడూ అని అయిదుగురు వీరుల్ని ప్రాకారం మీదివాళ్ళకి సాయం పంపాడు రావణుడు. పెద్ద సైన్యంతో వచ్చి

మాయాయుద్ధం మొదలెట్టారు వాళ్ళు. కంటికి కనపడకండా ఎక్కడ పడితే అక్కడ కోతిమూకలమీద దెబ్బతీశారు. మాయాయుద్ధంలో వాళ్ళని మించినవాడు విభీషణుడు. చప్పున రంగంలోకి వురికాడతడు. నిమిషంలో వాళ్ళు అయిదుగురినీ చంపేశాడు. క్షణంలో సగం రాక్షససేన చల్లారిపోయింది. చావగా మిగిలినవాళ్ళు పిక్కబలంచూపి, పట్నంలోకి పారిపోయారు.

అదంతా విన్నాడు రావణాబ్రహ్మ. అతడి కోపానికి అంతూ పంతూ లేకపోయింది. ఈసారి మంత్రులతో సహా పెద్ద సైన్యం వేసుకుని తానే స్వయంగా బయలెళ్ళాడతడు. రథాలూ, ఏనుగులూ, గుర్రాలూ — ఓ, ఆసందడికి దడదడ లాడిపోయింది భూమి. శుక్రుడు నేర్పిన వొక భేదించరాని వ్యూహం పన్నాడు రావణుడు. ఆవ్యూహం రామదండుమీదికి నడిపించుకువచ్చాడు. దానికి సరైంది, బృహస్పతి చెప్పిపెట్టినప్రకారం వొకవ్యూహం పన్నాడు రాముడు. ఉన్నట్టువుండి హటాత్తుగా వుప్పొంగిన రెండుసముద్రాల్లాగ రెండుసైన్యాలూ వొకదాన్ని వొకటి ఢీకొన్నాయి.

రాముడు రావణుడితో కలబడ్డాడు. లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తుతోనూ, సుగ్రీవుడు విరూపాక్షుడితోనూ, తారుడు ఖర్వుడితోనూ నలుడు తుండకుడితోనూ కలబడ్డారు. ఉభయపక్షాలికీ దేవాసుర యుద్ధంలాగ ఘోరమయిన యుద్ధం జరిగింది. లక్ష్మణుడు ఎన్నిబాణాలు వేస్తే అన్నిబాణాలూ వేశాడు ఇంద్రజిత్తు. రాముడూ, రావణుడూ వేస్తున్న బాణాల్తో భూమీ, ఆకాశమూ చీకట్లుకమ్మేశాయి. వాళ్ళఇద్దరిలోకీ రాముడిదే పైచెయ్యి అవుతూ వచ్చింది. రావణుడి శరీరం మంటలు పుట్టేటట్టు కొట్టాడు రాముడు. భరించలేకపోయాడు రావణుడు. దాంతో బిడియంలేకండా పట్నంలోకి పారిపోయాడతడు. రావణుణ్ణిచూసి, సేనకూడా తోకముడిచేసింది.

పారిపోతూవున్న రాక్షససైన్యం మళ్ళిస్తూ రామదండుమీదికి వచ్చాడు ప్రహస్తుడు. దిగజారినధైర్యం బిగబట్టుకు వచ్చింది రాక్షస సేన. మళ్ళీ రెండు సేనలికీ ఘోరమయినయుద్ధం జరిగింది. సరాసరి వస్తూవున్న ప్రహస్తుణ్ణి కొండలా ఎదిరించాడు విభీషణుడు. పెద్ద కేక వేసి, విభీషణుణ్ణి గదతో కొట్టాడు ప్రహస్తుడు. అది కాసుకుంటూనే మంత్రం చదివి పాణ్ణి శక్తితో కొట్టాడు విభీషణుడు. నూరు గంటలతో ఖణేలు ఖణేలు మంటూ ప్రపంచం కాల్చడానికి లేచిన అగ్నిశిఖలా వెళ్ళింది శక్తి. ప్రహస్తుడి గుండెలమీద పడింది. కొండ కూలినట్టు కూలిపోయాడు ప్రహస్తుడు.

ప్రహస్తుడు పడిపోగానే మళ్ళీ జంకేసింది రాక్షససైన్యం. అంతలో పెద్ద కారుమబ్బులు వచ్చిపడినట్టు ఎంతో సైన్యం వేసుకుని, దూసుకువచ్చాడు ధూమ్రమాక్షుడు. వాడి ధాటికి ఆగలేక పోయింది వానరసైన్యం. దాంతో వొక్క గెంతుగెంతి ముందుకి వచ్చాడు ఆంజనేయులు. కొత్తబలం వచ్చినట్టయింది కోతులికి. అటు ధూమ్రమాక్షుడూ, ఇటు ఆంజనేయులూ. హోరాహోరి జరిగింది పోరు. ఆంజనేయులు నాయకత్వంకింద పట్టపగ్గాలు లేకపోయాయి రామదండుకి. చెలరేగిపోయాయి కోతులూ ఎలుగుబంట్లూనూ. ఒక్కొక్క తాపుతో రాక్షసుల రథాలు కూలదోస్తున్నారు వానరులు. రాళ్ళువిసిరి ఏనుగులు చంపేస్తున్నారు. చెట్లతో బాది గుర్రాలు పచ్చడిచేస్తున్నారు. రక్కేస్తున్నారు రాక్షసుల్ని. ముక్కూ చెవులూ కరిచేస్తున్నారు. గిజగిజా గింజుకున్నారు రాక్షసులు. నానా హంగామా అయిపోయారు. చావగా మిగిలినవాళ్ళు వెర్రికేకలు పెట్టి పారిపోయారు కొందరు. ధూమ్రమాక్షుడి వెనక తలదాచుకున్నారు కొందరు. భయపడి, వున్నదగ్గిరే కూలబడిపోయారు కొందరు,

దాంతో కాలయముడే ఐపోయాడు ధూమ్రాక్షుడు. మేఘంలా గర్జిస్తూ, కోతులమీద పడ్డాడు. బాణాలమీద బాణాలు వడగళ్ళ వాన కురిపించాడు. ఉక్కిరిబిక్కిరి అయిపోయారు వానరులు. పే—ద్ద సింహనాదంచేశాడు ఆంజనేయులు. చెంగున గెంతువేసి, ధూమ్రాక్షుడి మీదికి వురికాడు. గదమీద గదా, పరిఘమీదపరిఘా ఆంజనేయుడి మీద విసిరాడు ధూమ్రాక్షుడు. రాళ్ళూ, చెట్లూ వర్షంకురిపించాడు ఆంజనేయులు. ఇద్దరూ ఇలా కొంతసేపు దెబ్బలాడారు. చూసి చూసి, పే—ద్ద మర్రిచెట్టు వూడపెరికాడు ఆంజనేయులు. గిరగిరా తిప్పి ధూమ్రాక్షుడి గుండెలమీద కొట్టాడు. దెబ్బతో రక్తం కక్కుకుంటూ చచ్చిపోయాడు ధూమ్రాక్షుడు. ఆంజనేయుణ్ణి పొగుడుతూ వొక్కసారి కోలాహలం చేశాయి కోతులు. ఆవూపు వూపుని రాక్షసుల్ని వెంటతరిమి కొట్టాయి. దెబ్బలు తడుముకుంటూ అదే పారిపోవడం పారిపోయారు రాక్షసులు.

ప్రహస్తుడూ, ధూమ్రాక్షుడూ చచ్చిపోయారనీ విన్నాడు రావణుడు. పదినోళ్ళతోనూ బాంద్రుబాంద్రుమని ఏడ్చాడు. 'ఉన్న కొడుకులందరూ వొకొక్కడూ చచ్చిపోతున్నారు. ఉండి లేనట్టున్నాడు తమ్ముడు కుంభకర్ణుడు. వాడి నిద్రా వాడూ తప్ప, ఎవడి సంగతీ అక్కర్లేదు వాడికి. ఏందారి? ఎవర్ని పంపడం, ఇప్పుడు?' అంటూ ఎంతోసేపు విచారించాడు. 'కొడుకు ఇంద్రజిత్తుని పంపితేనో! ఇద్దరమూ వెళ్తే? ఉహూఁ, కుంభకర్ణుణ్ణే లేపుతాను' అంటూ కుంభకర్ణుడి పడకగదికి వెళ్ళాడు.

మా—స్తుగా నిద్రపోతున్నాడు కుంభకర్ణుడు. పెద్దపెద్ద టోకుర్లు తీస్తున్నాడు. 'లేవగొట్టండి' అని సేవకుల్ని నియోగించాడు రావణుడు. తప్పెట్లూ, తాళాలూ వాయించారు సేవకులు. భేరీలూ మృదంగాలూ బాదారు, జేగంటలు వాయించారు, బాకాలూ

భూరాలూ వూదారు. గావుకేకలు వేశారు. అదే వూపడం వూపారు. కొంతసేపయేసరికి కొంచెం కదిలాడు కుంభకర్ణుడు. పిలవగా పిలవగా పిలవగా వొత్తిగిల్లాడు. చివరికి బరూవుగా కళ్ళువిప్పాడు. హూఁ, అని పెద్ద ఆవలింత తీశాడు. ఒళ్ళు నులుపుకుంటూ వొకంతట తెలువు కున్నాడు. కళ్ళు నులుపుకుని చూసేసరికి ఎదురుగుండా అన్న రావణా బ్రహ్మ నుంచుని నవ్వుతున్నాడు.

'ఇలాంటి నిద్ర ఎక్కడన్నా వుందా, తమ్ముడూ?' నవ్వుతూ అన్నాడు రావణుడు — 'మేమంతా ఏమయిపోయామో నీకు అక్ష ల్లేదు కదా! ఇప్పుడు ఏమయిందో విన్నావా? అయోధ్యరాజు లేడూ, దశరథుడు — అతడి కొడుకు రాముడు. రాముడి భార్యని పట్టుకువచ్చాను నేను. అందుకని, మనమీద కత్తికట్టాడు వాడు. ఎన్నో అన్ని కోతులు పట్టుకువచ్చాడు. సముద్రంమీద సేతువు కట్టి, లంకాపట్నం ముట్టడించాడు. ఎన్నడూ లేంది ఏడుచెరువులనీళ్ళు తాగిస్తున్నాడు మనల్ని. ప్రహస్తుడూ, ధూమ్రాక్షుడూ మొద లయినవాళ్ళని ఎందరినో చంపేశాడు. నువ్వు తప్పిస్తే వాణ్ణి చంపగల వాడు మరొక మొనగాడు లేడు. అందుకనే నీనిద్ర భంగంచేశాను. లే. మరి పడుకోకు. వాణ్ణీ, వాడి కోతుల్నీ మింగెయ్యి. వజ్రవేగుడూ, ప్రమాదుడూ నీకు తోడు వస్తారు.'

'అలాగా, అదెంతలోమాట' అన్నాడు కుంభకర్ణుడు. మాంచి కవచం వేసుకున్నాడు. అవసరమైన ఆయుధాలన్నీ పట్టుకున్నాడు. కావలిసినవాళ్ళని వెంటపెట్టుకున్నాడు. పే—ద్ద భూతంలాగ పట్నం లోంచి బైటికివచ్చాడు. ఎర్రగా పెద్ద మంటలా వుంది అతడి జుత్తు. తెలువూ, ఆకుపచ్చరంగూ కలిసి చేవదేర్తే ఎలావుంటుంది, అదిగో, అలా వుంది వాడి శరీరం. మిడిగుడ్లు రెండూ నిప్పులు రాలుతున్నాయి. పెదవులు బిగించినపళ్ళలోంచి రక్తం కారుతోంది. ఒక ఆమడంత

దూరం అందుతున్నట్టున్నాయి చేతులు. అడుగులు వేస్తూవుంటే జవజవలాడిపోతూ వుంది భూమి. ఘోరంగా వున్న ఆ వికృతరూపం చూసి బెంబేలు పడిపోయారు వానరులు.

వాళ్ళెవళ్ళనీ లెక్కలోకే తేలేదు కుంభకర్ణుడు. దురుసుగా రామలక్ష్మణులదిక్కే నడిచాడతడు. ఎలుగుబంట్లూ, కోతులూ ఏకటాకీనివచ్చి, అడ్డగించాయి. పెద్దపెద్ద చెట్లతో కొట్టాయి. కొండలంతేసి పెంకులు విసిరాయి. మీదపడి బకిరాయి. కరిచాయి. కొరికాయి. యుద్ధానికి వచ్చినా కునుకు వదలలేదు కుంభకర్ణుణ్ణి. కోతులూ, ఎలుగుబంట్లూ ఈగల్లాగా, దోమల్లాగా వున్నాయి అతడికి. నల్లమందుభాయిలా అతడికళ్ళు మూతలు పడుతున్నాయి. చేతికి దొరికిన ఎలుగుబంటిని తినేస్తున్నాడు. అందిన కోతినల్లా మింగేస్తున్నాడు. ప్రళయసంహారంచేసే యముడిలా వుంది వాడి వైఖరి.

పవనచండుడూ, పవనాత్మజుడూ, వజ్రబాహుడూ మొదలయిన వానరనాయకుల్ని మింగేశాడు కుంభకర్ణుడు. సామాన్య వానరుల్ని ఎంతమందిని తినేశాడో లెక్కా జమా లేదు. ఇలా తినేస్తూ, వూగుతూ, జోగుతూ ఇంకా ముందుకే అంగలువేసుకుంటూ పరిగెడుతున్నాడతడు. బెగిలిపోయారు వానరులు. తారుడూ మొదలయిన వానరనాయకులు అరుచుకుంటూ చెట్టోపిట్ట అయిపోయారు.

పరిస్థితి విషమించినట్టు కనిపించడంతోనే, పెద్ద మర్రిచెట్టు పట్టుకుని, పరిగెత్తుకు వచ్చాడు సుగ్రీవుడు. అంతచెట్టూ ఎత్తి కుంభకర్ణుడి నెత్తిమీద కొట్టాడు. పిడుగుపడ్డట్టయింది. కునుకు వదిలిపోయింది కుంభకర్ణుడికి. తేరిపారా చూశాడు సుగ్రీవుణ్ణి. చెయ్యిచాచి అతణ్ణి పట్టుకున్నాడు. చెంకలోపెట్టుకుని, లంకదిక్కు దౌడుతీశాడు.

లక్ష్మణుడి కంటపడిం దది. రివ్వున వచ్చి, మాంచి దొకబాణం వదిలాడు. కుంభకర్ణుడిగుండెల్లో దూసుకుపోయింది బాణం.

దెబ్బతో సుగ్రీవుణ్ణి వదిలిపెట్టేశాడతడు. పెద్ద కొండపణుకు పట్టుకుని లక్ష్మణుడిమీదికి పరిగెత్తాడు. మాంచి చికిలిచేసిన రెండు ఈటెలు విసిరి, వాడి రెండుచేతులూ తెగగొట్టేశాడు లక్ష్మణుడు.

రెండుచేతులూ నరికేస్తే, నాలుగుచేతులు మొలిచాయి కుంభకర్ణుడికి. నాలుగూ నరికేశాడు లక్ష్మణుడు. ఎనిమిదిచేతులు మొలిచాయి. అవి నరికేస్తే, అన్ని మరన్ని. ఇలా ఎన్ని నరుకుతూవుంటే అన్ని రెండింతలు చేతులూ తలలూ మొలవడం మొదలెట్టాయి. విసిగిపోయాడు లక్ష్మణుడు. కళ్ళు మొయ్యా కోపం వచ్చింది. బ్రహ్మాస్త్రం వేసి కొట్టాడు. దాంతో కొండలా కూలిపోయి, చచ్చి వూరుకున్నాడు కుంభకర్ణుడు.

కుంభకర్ణుడు కూలిపోవడంతోనే వజ్రవేగుడూ, ప్రమాదుడూ లక్ష్మణుడిమీదికి వచ్చారు. తెరిపిలేకండా అతడిమీద బాణాలు వేశారు. వాళ్ళకంటే రెండింతలు మూడింతలు బాణాలు వేశాడు లక్ష్మణుడు. జడివానలా రెండుదిక్కులా బాణాలు ఎగురుతూ వుంటే, అటు రాక్షసులూ, ఇటు వానరులూకూడా రెప్పవెయ్యకండాచూశారు.

ఉన్నట్టు వుండి, ఆంజనేయులూ నీలుడూ తలా వొక కొండా పట్టుకువచ్చారు. వజ్రవేగుడి మీదా, ప్రమాదుడి మీదా విసిరి కొట్టారు. మచ్చుకన్నా లేకండా పచ్చడిపచ్చడి అయిపోయారు వజ్రవేగుడూ, ప్రమాదుడున్నూ. ఒక్కసారి కోలాహలం చేశాయి కోతులు. వింటిబద్దచూస్తే పారిపోయే కాకుల్లాగ ఎటుపడితే అటు ఎగిరేపోయారు రాక్షసులు. లంకాపట్నం ఎనిమిది దిక్కులా వున్న ఎనిమిది ద్వారాల్లోంచీ లోపలికి దూరిపోయారు వాళ్ళు. ఇదంతా చూసి ప్రాణాలమీద ఆసే వదులుకున్నారు లంకాపట్నం పౌరులు.

నమ్ముకున్న తమ్ముడూ, వజ్రవేగుడూ, ప్రమాదుడూ రాలిపోయారు. నడుం విరిగిపోయింది రావణాబ్రహ్మకి. నెత్తీ నోరూ

మొత్తుకుంటూ కూచున్నాడు. తండ్రి దుఃఖం చూశాడు ఇంద్రజిత్తు. కవచమూ, కత్తీ, ధనుస్సూ, తూణీరమూ—అన్నీ కట్టుకుని సిద్ధంగా అతడి దగ్గిరికి వచ్చాడు. 'నేనంటూ వుండగా మీకు ఇంత విచారమెందుకండీ నాన్నగారూ' అంటూ తండ్రిని వోదార్చాడు. 'ఇంద్రుడంతవాణ్ణి ఇట్టే జయించారు మీరు. ఈకోతులూ, కొండముచ్చులూ వో లెక్కేమిటి మీకు? అనుజ్ఞ ఇవ్వండి. నల్లుల్లాగ నలిపేస్తాను వాళ్ళని. రామన్ననీ, లచ్చన్ననీ ఎముకలు విరగగొట్టి, పెడచేతులు కట్టి పట్టుకు వస్తాను' అన్నాడు.

'అంతవాడివేనోయి నాన్నా, నువ్వు' అంటూ కుమారుడి వీపు తట్టాడు రావణుడు. 'నీపరాక్రమం నేను ఎరగంది కనకనా! నువ్వు వుండబట్టే నాకు ఇంత పేరూ, ప్రఖ్యాతీ, సంపదానూ. దేవతలతో సహా దేవేంద్రుణ్ణి కట్టేసి, నాకాళ్ళముందు పడేశావు. మహాస్త్రాలు తెలిసినవాడివి. మాయలో నిన్ను చెప్పి, మరొకణ్ణి చెప్పాలి. నీబాణాలముందు నిలబడే మొనగాళ్ళా, రామలక్ష్మణులు! నాకు తెలుసు. వెళ్ళు. ఒక్కణ్ణీ మిగల్చకు. అందరినీ చంపేసి రా. మనకోసం ప్రాణాలు వదిలిపెట్టారు మనవాళ్ళు. వాళ్ళ రుణం తీర్చుకో' అంటూ గుచ్చి కౌగిలించుకున్నాడు. 'జయించుకురా నాన్నా' అంటూ ఆశీర్వదించి పంపాడు.

రథమెక్కి రభసంగా పయనమయాడు ఇంద్రజిత్తు. ఈ సారి ఎవడు వస్తాడా అని చూస్తునేవున్నాయి, ఎలుగుబంట్లూ కోతులున్నూ. ఇంద్రజిత్తుని చూడగానే కేకలువేస్తూ, అతడి రథంమీదికి ఎగబడ్డాయి. కోతులూ, ఎలుగ్గొడ్లూ ఈగలురొప్పినట్టు రొప్పాడు ఇంద్రజిత్తు. లక్ష్మణుణ్ణి సవాలుచేస్తూ, యుద్ధానికి రమ్మని కేకవేశాడు. కేకవిన్నాడో లేదో లక్ష్మణుడు. ఏనుగుమీదికి లంఘించిన

సింహంలా వచ్చి, అతడిముందు నిలబడ్డాడు. రావడమూ ధనుస్సుని శరాలు సంధించడమూ వొక్కసారే జరిగాయి.

విలువిద్యలో లక్ష్మణుడు ఎంతవాడో ఇంద్రజిత్తూ అంత వాడు. లక్ష్మణుడు కంటపడడంతోనే వర్షమే కురిపించాడు ఇంద్రజిత్తు బాణాలు. ఇద్దరూ సమవుజ్జీలుగా కనిపించారు. ఎవరు హెచ్చో, ఎవరు తక్కువో చెప్పడమే కష్టమైంది. ఇంద్రజిత్తు వేస్తున్న బాణాలన్నీ తుక్కుతుక్కు చేశాడు లక్ష్మణుడు.

ఇంతలో, లక్ష్మణుణ్ణి వెనకపెట్టి, ముందుకి వచ్చాడు అంగదుడు. పెద్ద మానొకటి తీసి, ఇంద్రజిత్తు నెత్తిమీద కొట్టాడు. అది లక్ష్య పెట్టినట్టే లేదు ఇంద్రజిత్తు. పెద్ద ఈటెతీసి, అంగదుడిమీద గురి పెట్టాడు. ఎత్తిన ఈటె చేతిలోనేవుంది, ఒక్క బాణంవేసి లక్ష్మణుడు దాన్ని ముక్కలు చేసేశాడు. వెంటనే గదతీసి, అంగదుడిమీద విసి రాడు ఇంద్రజిత్తు. ఆదెబ్బ కాసుకుని, వొక మద్దిచెట్టు పెరికాడు అంగదుడు. ఇంద్రజిత్తు రథమూ, గుర్రాలూ, సారథీ — అందరినీ కలిపి అదేబాదడం బాదా డతడు. రథం గుండ అయిపోయింది. సారథి చచ్చి వూరుకున్నాడు.

రథం పోవడంతోటే, తాను కనపడకండా అయిపోయి, ఇంద్ర జాలం చేశాడు ఇంద్రజిత్తు. మేఘాల్లోకి వెళ్ళిపోయాడు. అక్కడి నించే అవుపడకండా యుద్ధంచేశాడు. ఎవడిమీదికి వురుకుతాడో, ఎవడిమీద ఏఆయుధం విసురుతాడో అని బిగులుబిగులుగా చూస్తు న్నారు వానరులు. ఉరుముల్తో వచ్చిన ప్రళయమేఘంలాగ ఆకాశం మీద గుణం మోగించాడు ఇంద్రజిత్తు. రామదండుమీద పిడుగు ల్లాటిబాణాలు కుమ్మరించాడు. సేనసేనంతా చిందరవందర అయి పోయింది. రాముడూ, లక్ష్మణుడూకూడా ఆబాణాల్లో ఎక్కడ వున్నారో కనపడకండా అయిపోయారు.

అల్లకల్లోలంగా వుంది రామదండు. శబ్దవేదిబాణాలు వేస్తున్నారు రామలక్ష్మణులు. సుగ్రీవుడూ మొదలయిన ముఖ్యులు రాళ్లూ చెట్లూ పట్టుకుని ఆకాశంమీదికి ఎగిరారు. ఏంచేసినా లాభంలేకపోయింది. కనపడకండా, ఎవ్వరికీ అందకండా కొడుతూనే వున్నాడు ఇంద్రజిత్తు. ఎవ్వరూ ఏమీ చెయ్యలేకపోతున్నారు అతణ్ణి. కనపడనివాణ్ణి ఎలాకొట్టడం? ఏం దారి? దిక్కులేనట్టుంది రామ దండు. ప్రళయంవస్తే పడిపోయిన సూర్యచంద్రుల్లాగ చతికిలబడి పోయారు రామలక్ష్మణులు.

పెద్ద సింహనాదం చేశాడు ఇంద్రజిత్తు. రామలక్ష్మణులు ఇద్దరినీ నాగాస్త్రాలువేసి కట్టేశాడు. కదలా మెదలా లేకపోయారు రామలక్ష్మణులు. సుగ్రీవుడూ, సుషేణుడూ, జాంబవంతుడూ మొదలయినవాళ్ళందరూ చుట్టూచేరి, ఏడవడం మొదలుపెట్టారు. అదిచూసి, విభీషణుడు పరిగెత్తుకు వచ్చాడు. 'భయపడకండి' అంటూ చప్పున బ్రహ్మాస్త్రంవేశాడు. నాగాస్త్రం విడిపోయింది. నాగాస్త్రమేమో విడిపోయింది. కాని, శరీరంనిండా గాయాలే గాయాలు. తెలివిరాలేదు రామలక్ష్మణులికి. పరిగెత్తుకువెళ్ళాడు సుగ్రీవుడు. విశల్యకరిణి పట్టుకువచ్చాడు. మహౌషధం విశల్యకరిణి. దాంతో గాయాలన్నీ మాయమైపోయాయి. మూర్ఛవదిలి, తెలుపుకున్నారు రామలక్ష్మణులు. రామదండు కలకల్లాడింది.

అపుడు కుబేరుడి దగ్గరనించివచ్చిన వొక గుహ్యకుణ్ణి* రాముడి ముందు పెట్టాడు విభీషణుడు. ప్రభూ, ఈగుహ్యకుడు శ్వేతపర్వతం నించి వచ్చాడు. కుబేరుడిచ్చిన దివ్యజలం పట్టుకువచ్చాడు. ఈనీళ్ళు కళ్ళకి రాసుకుంటే చాలు. నీకు కనపడని వస్తువంటూ వుండదు.

---

* గుహ్యకులు : కుబేరుడి ధనాగారం కాపలా కాసేవాళ్ళు.

ఏమాయా అడ్డంగాదు అన్నాడు. గుహ్యకుడు తెచ్చిన దివ్యజలం కళ్ళకి రాసుకున్నారు రామలక్ష్మణులు. ఆకాశంమీదికి చూశారు. స్పష్టంగా కనిపించాడు ఇంద్రజిత్తు. అతడి ఇంద్రజాలమంతా ఎగిరిపోయింది.

తనమాయ మాయమవడంతోటే, తెల్లమొహం వేశాడు ఇంద్రజిత్తు. వెళ్ళి, హోమంచేసుకు రావాలని ఇంటిదిక్కు మళ్ళాడు. ఎలాగో అది కనిపెట్టేశాడు విభీషణుడు. 'వీడు హోమం పూర్తి చేసుకు వచ్చాడా, హరిబ్రహ్మాదులు మరి గెలవలేరు వీణ్ణి. కదల నివ్వకు. ఇప్పుడే వీడిపని కానీ' అని లక్ష్మణుణ్ణి హెచ్చరించాడు. ఒక్క కేక వేశాడు లక్ష్మణుడు. కవ్విస్తూ ఇంద్రజిత్తు వెంట పడ్డాడతడు. నాగుపాముల్లాంటి బాణాలు వొకదానివెనక వొకటి తగిలించాడు. పళ్ళు పటపటా కొరుకుతూ వెనక్కి తిరిగాడు ఇంద్రజిత్తు. ఒళ్ళు మంటలు పుట్టే బాణాల్తో లక్ష్మణుణ్ణి కొట్టాడు. ఇంద్రజిత్తూ లక్ష్మణుడూ కలబడడం తోనే, రామదండూ రాక్షససేనా యుద్ధం మానేసి నిలబడి పోయింది. ఎవరికి ఏమవుతుందో! అందరికీ భయంగానే వుంది.

మదించిన రెండు ఏనుగుల్లాగా, రెండు పెద్దపులుల్లాగ, రెండు సింహం కొదమల్లాగ — ఘోరంగా పోట్లాడుతున్నారు ఇంద్రజిత్తూ లక్ష్మణస్వామిన్నీ. ధనుస్సు చెవ్వులదాకాలాగి, దారయిన బాణం వొకటి కొట్టాడు లక్ష్మణుడు. దెబ్బతిని, వెంటనే ఎనిమిదిబాణాలు, లక్ష్మణుడిశరీరం నాటుకుపోయేట్టు కొట్టాడు ఇంద్రజిత్తు. దానిమీద వొక తోకచుక్కలాగ విజృంభించాడు లక్ష్మణుడు. బాగా సానపెట్టిన రెండుబాణాలు వూని వూని వొదిలిపెట్టాడు. ఆరెండూ తగిలి, ఇంద్రజిత్తు రెండుచేతులూ తెగిపోయాయి. వెంటనే వజ్రాయుధం లాంటి మరోబాణం తగిలించాడు లక్ష్మణుడు. ధగధగా మెరుస్తూ వున్న రత్నకుండలాల్తో సహా తెగి, ఇంద్రజిత్తు శిరస్సు కింద పడి పోయింది. మొదలునరికిన మద్దిచెట్టులా తుళ్ళిపోయింది తొండం.

వెదికితే పిట్టన్నాలేకండా పారిపోయారు రాక్షసులు. జయజయ ధ్వానాల్తో అదే కేకలువేసింది రామదండు.

కొడుకుచావు విన్నాడు రావణుడు. గుండెబాదుకుని ఏడ్చాడు. కోపంభరించలేక అశోకవనానికి పరిగెత్తాడు. సీతని నరికేస్తా నంటూ వొరలోని చంద్రహారం తీశాడు. సమయానికి అడ్డుకున్నాడు అవిద్ధుడు. 'దేవేంద్రుడు మొదలయిన దేవతలందరినీ జయించావు. మహా వీరుడివి. ఇన్నాళ్లూ బతికి ఇంటివెనక ముసలమ్మని కొట్టినట్టు, ఆడమనిషి మీదా చేయిచేసుకుంటావు? నీ అంతవాడికి ఇదా పౌరుషం? వెళ్ళు, రాముణ్ణి చంపు' అంటూ నచ్చచెప్పి, పంపేశాడు.

మాంచి భారీఎత్తుమీద యుద్ధానికి సిద్ధపడ్డాడు రావణాసురుడు. ఇదే తనచివరియుద్ధం అని నిశ్చయించుకున్నాడు. ఉన్న సైన్యాన్నంతా, మూలబలంతో సహా బయల్దేరదీశాడు. అన్నిటితోనూ సిద్ధంగా వున్న రథమెక్కాడు. యుద్ధభూమికి వచ్చి గర్జించాడు. రామదండు కూడా మాంచి హెక్తారీగావుంది అవాళ. సుగ్రీవుడూ మొదలయిన యావన్మందీ వొక్కసారి సింహనాదాలు చేశారు. తోకలెత్తుకుని రావణుడి రాణువమీద పడ్డారు. పెద్దపెద్ద రాళ్ళూ మాళ్ళూ విసిరారు. ఘోరంగా రగులుకుంది యుద్ధం.

మాయకీ మహేంద్రజాలానికీ ఇంద్రజిత్తే అనుకుంటే, అతడి బాబే రావణాబ్రహ్మ. వచ్చీరావడంతోనే, వొక మాయచేశాడు. తన శరీరం లోంచి వందలూ, వేలూ రాక్షసులు పుట్టించాడు. ప్రతీ రాక్షసుడూ భయంకరంగా వున్నాడు. ప్రతీవాడి చేతిలోనూ కత్తీ, గదా, శక్తీ, ధనుస్సూ, బాణాలూ వున్నాయి. అందరిమీదా అన్ని బాణాలూ వేశాడు రాముడు. క్షణంలో అందరినీ చంపేశాడు.

మరో మాయ చేశాడు రావణాసురుడు. ఎటుచూస్తే అటు రామలక్ష్మణులే. వెయ్యేసిమంది రాములు. వెయ్యేసిమంది లక్ష్మణులు.

లక్షలు లక్షలు రామలక్ష్మణులు. అందరిచేతుల్లోనూ కోదండాలు. అందరిచేతుల్లోనూ బాణాలు. చిత్రం అనిపించింది రామలక్ష్మణులికి. నిమిషంలో మాయరాముల్ని కొట్టేశాడు రాముడు. మాయలక్ష్మణులందరూ లక్ష్మణుడికంతు. రాముడి బాణాలముందు రావణమాయ రాణించలేదు. అయితే, రావణుడికి రథం వుంది. రాముడికి లేదు.

ఇంతలో దేవేంద్రుడి రథం పట్టుకుని దేవలోకంనించి మాతలి వచ్చాడు. అప్పుడే ఉదయిస్తూవున్న సూర్యబింబంలా వుంది రథం. ఊఁ అంటే ఎగిరిపోయే పచ్చటి గుర్రాలు పూసి వున్నాయి. జెండా వైజయంతం తళతళా ఎగురుతోంది. రథం రాముడిముందు నిలిపాడు మాతలి. 'మహారాజా, దేవేంద్రుడి రథం ఇది. పెద్దపెద్ద రాక్షస రాజుల్ని దీనిమీదనించే చంపాడు దేవేంద్రుడు. నీకోసం పంపా డిది. దీనిమీద ఎక్కి రావణాసురుణ్ణి సంహరించు. సాటిలేని సారథ్యం చేస్తాను నేను. దయచెయ్యి' అంటూ భక్తిపూర్వకంగా విన్నవించాడు.

మాతలిని ఆదరించి, రథ మెక్కాడు రాముడు. కోదండం ఎత్తి, గుణం మోగించాడు. దిక్కులు ప్రతిధ్వనించాయి. ఉత్తర క్షణంలో రాక్షససేనమీద బాణాలు కుమ్మరించాడు.

రాముడు రథంమీద రావడం చూశాడు రావణాసురుడు. బరి మీద పాములాగ రాముడిమీదికి పరిగెత్తించాడు తనరథం. ప్రళ యాగ్నిలా వున్నా డతడు. బాణాలు ప్రవాహంలా అన్నిదిక్కులూ వొక్కసారి విరజిమ్ముతూ ఘోరంగా కనిపించాడు. అతడి ఉద్ధృతం చూసి, ఆకాశంమీద దేవతలే తల్లడిల్లిపోయారు.

మహాఘోరంగా వుంది రామరావణ యుద్ధం. మంటలతో భయంకరంగా వున్న శూలం విసిరాడు రావణాసురుడు. సగంలోనే దాన్ని తెగనరికాడు రాముడు. శివమెత్తినట్టు చెలరేగిపోయాడు రావణాసురుడు. వందలూ, వేలూ శూలాలు వేశాడు. భిండి

వాలాల్లూ, తోమరాలూ — ఒకటేమిటి? వింతవింత ఆయుధాలు కుమ్మరించాడు. భూమీ, ఆకాశం చీకట్లు చేసేశాడు. రాముడూ, రామదండూ ఆ ఆయుధాల్లో కప్పడిపోయినట్టున్నారు. భూతకోటి యావత్తూ హాహాకారాలుచేసింది. రాక్షససైన్యంలో భేరీలూ, బాకాల్లూ — దిక్కులు దిమ్మెత్తిపోయాయి.

రావణాసురుడి ఆయుధాల దావాగ్ని అంతలోనే రాముడి బాణవర్షంతో ఆరిపోయింది. మహామేఘంలా ధనుష్టంకారం చేశాడు రాముడు. సంతోషంతో గెంతులువేశారు వానరులు. దేవేంద్రుడి రథంమీద చూడ శక్యంకాకండా వున్నాడు రాముడు. బంగారం తొడిమతో తళతళలాడుతూ, వాడిదేరిన మొనతోవున్న బ్రహ్మాస్త్రం తీసి, ధనుస్సుకి తొడిగాడు. మంత్రం చదివి, చెవిదాకా రెండు కొనలూ లాగాడు. గురిచూసి, రివ్వున వదిలిపెట్టాడు. ప్రళయాగ్నిలా మంటలు మండుతూ వెళ్ళింది రామబాణం, బ్రహ్మాస్త్రం. రావణాసురుడిమీద పడింది. ఉత్తరక్షణంలో రావణాసురుడూ అతడి రథమూ, గుర్రాలూ, సారథీ భస్మమై వూరుకున్నారు.

ఆకాశంమీద దేవదుందుభులు మోగాయి. గంధర్వులు గానం చేశారు. అప్సరసలు నాట్యం చేశారు. ఇంద్రుడు మొదలుకుని యావన్మంది దేవతలూ ఆనందించారు. వేయినోళ్ళతో రాముణ్ణి పొగిడారు. మూడులోకాల్లోనూ ఒకటేపండుగ అవాళ.

రావణాసురుణ్ణి చంపేసి, లంకాపట్నానికి విభీషణుణ్ణి పట్టం కట్టాడు రాముడు. విభీషణుడూ, అవిద్ధుడూ కలిసి తగిన మేనాలో కూచోబెట్టి, రాముడిదగ్గిరికి తీసుకువచ్చారు సీతాదేవిని. ప్రాణం పట్టడానికే వీల్లేకండా వుంది పాపం, సీతాదేవి. చిక్కి శల్యావశిష్టంగా వుంది. శరీరం మకిలిపట్టిపోయింది. మురికి ఓడుతూ వుంది

కట్టుబట్ట, కన్నీళ్ళు కారికారి పాకుడుపట్టిపోయాయి చెంపలు. దువ్వక అంటలుకట్టుకుపోయిందిజుత్తు. మూర్తీభవించినదుఃఖదేవతలావుందామె.

సముద్రం కెరటాల్లాగ వుప్పొంగిపోతూవున్న దుఃఖం దిగమింగుతూ, ఇలా అన్నాడు రాముడు: 'సీతా, ఇన్నాళ్ళూ ఈ దుర్మార్గుడి ఇంట్లో వున్నావు. ఇప్పుడెలా తీసుకువెళ్ళేది నిన్ను? నిన్ను తీసుకుని, ధర్మహాని తెచ్చుకోలేను. నీనడవడి మంచిదయినా, చెడ్డదయినా దాంతో ప్రశక్తేలే దిక్కడ. కుక్కవాతపడ్డ హవ్యంలా అయింది నీసంగతి. అంచేత, తిరిగి నిన్ను ఇంట్లో పెట్టుకోలేను. నాపరాభవం తీర్చుకోవడానికి ప్రతీకారంగా యుద్ధం చేశాను. శత్రువుని చంపాను. అంతేకాని, నీకోసం కాదు. అయిందేదో అయింది. ఇక నీయిష్టంవచ్చిందగ్గిరికి వెళ్ళవచ్చు నువ్వు.'

గుండె బద్దలయినట్టయింది సీతకి. చెవుల్లో అగ్గిపోసినా, శూలాలు పొడిచినా, ఇంతకంటే నయం. మొదలునరికిన అరటిచెట్టులాగ నేలకూలిపోయిందామె. శరీరంలో ప్రాణాలే వున్నట్టు లేదు.

ఇంతవరకూ సంతోషం వుప్పొంగిపోతూవున్న పరివారంలో వొక్కసారి విచారం కమ్మేసింది. భయం, విచారం — ఎవరికీ ఏమీ పాలు పోకండా వుంది.

కొంతసేపట్లో మెల్లిగా తెలివుకుంది సీత. కంటినీరు కడవలు నిండుతోంది. రాముణ్ణి జాలిగా చూసింది. రెండుచేతులూ నడినెత్తిని జోడించింది. ఎలువురాసిన గొంతుకతో వెక్కివెక్కి చెప్పింది: 'నానడవడి రుజువుచేసిందికి అగ్గిలో వురుకుతాను. ఈమాత్రం అంగీకరించు. పగలూ, రాత్రీ, షష్టిఘడియలూ నీపాదపద్మాలు తప్పించి అన్యథా తలంచనయినా తలంచలేదు నాహృదయం. ఈమాట అబద్ధమయితే భూదేవి బద్దలైపోవాలి. అగ్ని, గాలీ, సూర్యచంద్రులూ నన్ను దహించి వెయ్యాలి' అంది.

ఆమె నోట్లో మాట నోట్లోనే వుంది. పంచభూతాలూ తమతమ పేళ్ళు చెపుతూ ఇలా అన్నాయి : 'రామచంద్రా, సీత ఉత్తమురాలు. మాకు తెలుసు. సందేహించకు'—అని. అంతలో దేవతలతోనూ, మునులతోనూ వచ్చి బ్రహ్మదేవుడు ప్రత్యక్షమయాడు. భక్తిపూర్వకంగా అతణ్ణి పూజించాడు రాముడు. 'లోకకంటకుడయిన రావణాసురుణ్ణి చంపేశావు. లోకాలన్నిటికీ మహోపకారం చేశావు' అన్నాడు బ్రహ్మ. 'సీత విషయంలో సందేహించకు. నలకూబరుడి శాపం మూలాన పరస్త్రీని బలవంతం చెయ్యలేదు రావణుడు. నీభార్యలో నలుసంత కళంకం లేదు. ఏశంకా పెట్టుకోకు. ఈమెని పరిగ్రహించు' అన్నాడు. యుద్ధంలో చచ్చిపోయిన వానరుల్ని అందరినీ బతికించాడు బ్రహ్మ. ఇలా రాముణ్ణి సంతోషపెట్టి అంతర్ధానమయాడతను. మాతలీ రాముడి దగ్గిర సెలవు తీసుకున్నాడు. వెయ్యిగుర్రాల దేవరథం పట్టుకుని అమరావతికి వెళ్ళిపోయాడు.

అవాళ్తో కైకపెట్టిన పద్నాలుగేళ్ళ గడువూ అయిపోయింది. అందుకని, సీతా లక్ష్మణులతో పుష్పకవిమానంమీద బయలుదేరాడు శ్రీరాముడు. తనతోపాటు సుగ్రీవుడూ మొదలయిన పరివారం యావత్తూ విమానంలో కూచున్నారు. లంకనించి బయల్దేరింది పుష్పకం. సముద్రం దాటింది. దండకారణ్యం దాటింది. సరాసరి అయోధ్యలో దిగింది.

పట్టాభిషేకం

అయోధ్యా పట్టణంలో అవాళ ఆనందం తాండవించింది. అనంతరం వశిష్ఠుడూ, వామదేవుడూ పెట్టిన శుభముహూర్తంలో శ్రీరాముడి పట్టాభిషేకం వైభవంగా జరిగింది. భరతుడూ మొదలయిన అన్నదమ్ములూ, తక్కినబంధువులు యావన్మందీ, పరివారమూ

మహానందం అనుభవించారు. పౌరులూ, సామంతులూ కళ్ళ వేడుకగా పట్టాభిషేక మహోత్సవం చూశారు.

పట్టాభిషేక మహోత్సవం పూర్తయాక, సుగ్రీవుడూ విభీషణుడూ మొదలయిన స్నేహితుల్ని సన్మాన పూర్వకంగా సెలవిచ్చి, సాగనంపాడు శ్రీరాముడు, సకలసంపదలతోనూ తులతూగుతూ ఎన్నో వేలసంవత్సరాలు రాజ్యంచేశా డతడు. ఎన్నో యజ్ఞాలు చేశాడు. రామరాజ్యంలో కష్టాలన్న మాటలేకండా అష్టయిశ్వర్యాలూ అనుభవించారు ప్రజలు. ఇదీ రాముడి కథ.

"ధర్మరాజా, చూశావా, అరణ్యవాసంలో అన్ని కష్టాలు పడ్డాడు రాముడు. శత్రువులవల్లా అన్ని అవస్థలు అనుభవించాడు. తుదకి మహాశుభాలు పొందాడు. నువ్వూ అలాగే ఈదుఃఖాలుకాస్త సహించుకున్నాక, ప్రపంచ సామ్రాజ్యానికి అధిపతి వవుతావు" అన్నాడు మార్కండేయముని.

రామాయణం విని, రాముడి పరాక్రమం ప్రశంసించాడు ధర్మరాజు. "ఎంత ఉత్తమురాలో సీతాదేవి!" అంటూ తల వూపాడు. "మహామునీ, భర్తకోసం ఇలాగే కష్టాలు సహించిన పతివ్రతచరిత్ర ఇంకేదన్నా వుంటే సెలవియ్యి. విని, కృతార్థుల మవుతాము" అన్నాడు. "సావిత్రీ అలాంటి సాధ్వే" అన్నాడు మార్కండేయుడు. "నువ్వు అభిలాషపడుతున్నావు. ఆమెచరిత్రా చెపుతాను. విను" అంటూ సావిత్రికథ ప్రారంభించా డతడు.

సావిత్రి కథ

మద్రదేశంలో అశ్వపతి అని వొక రాజు వుండేవాడు, సంతానం లేక అతడు పద్దెనిమిది సంవత్సరాలు సావిత్రీదేవిని సేవించాడు. సావిత్రీదేవి ప్రత్యక్షమయింది. వరం కోరుకోమంది. కొడుకు కావాలి

లని సాష్టాంగపడ్డాడు అశ్వపతి. 'కొడుకు కాదు, కూతురు పుడుతుంది' అంది దేవి. 'నీకోర్కి ముందే తెలుసు నాకు. బ్రహ్మ నడిగాను. కూతురే కలుగుతుం దన్నాడాయన. ఆయనమాటకి ఎదురుండదు. ఐతే, కూతురుమూలాన నీకోర్కి సిద్ధిస్తుంది. ఒక్కడు కాదు, వంద మంది కుమాళ్లు కలుగుతారు' అని చెప్పి అంతర్ధానమయింది. దేవి చెప్పినట్టే కుమార్తెని కంది, అశ్వపతిభార్య మాళవి. సావిత్రి అని పేరుపెట్టి అరిచేతి నిమ్మపండులా పెంచుతూ వచ్చారు ఆ అమ్మాయిని.

పెరిగి పెద్దదయింది సావిత్రి. నిండుయవ్వనంతో నవనవ లాడుతూ వుంది. సిద్ధకన్యలూ, సాధ్యయువతులూ, యక్షస్త్రీలూ, దేవకాంతలూ ఆమె అందంముందు దిగదుడుపుకి పనికిరారు. అమ్మా యికి తగినవరుడికోసం ఆలోచిస్తూ వుండేవాడు అశ్వపతి.

సాళ్వదేశంలో ద్యుమత్సేనుడు అని వొకరాజు వుండేవాడు. అతడి కొడుకు సత్యవంతుడు. సత్యవంతుడి సౌందర్యమూ, అతడి మంచిగుణాలూ విని, అతణ్ణి సావిత్రి ప్రేమిస్తూ వుండేది, లోలోపల. సిగ్గుమూలాన, ఈవిషయం ఎవ్వరితోనూ చెప్పేది కాదు.

ఒకనాడు అశ్వపతిదగ్గిరికి నారదముని వచ్చాడు. తగినవిధంగా అతణ్ణి సత్కరించాడు అశ్వపతి. ధర్మప్రసంగంచేస్తూ, కొంతసేపు కూచున్నాడు ముని. ఇంతలో చెలికత్తెలతో కలిసి, సావిత్రీ అక్క డికి వచ్చింది. మన్మథుడి విలాసంయావత్తూ పోతపోసినట్టు వుంది సావిత్రి. అంతదూరంలో చెలికత్తెల్ని నుంచోపెట్టింది. ఒయ్యారంగా వచ్చి, తండ్రికి సాష్టాంగ నమస్కారంచేసింది. ఆప్యాయంగా ఆమెని లేవదీశాడు అశ్వపతి. మునికి మొక్కించి, ఆదరంగా పక్కని కూచో బెట్టుకున్నాడు.

'ఇంకా అమ్మాయికి వివాహంచెయ్యలేదేమి? తగిన వరుడు దొరకలేదా?' అని అడిగాడు నారదుడు. కూతురు మొఖాం

చూశాడు అశ్వపతి. 'అమ్మా, బుద్ధిమంతురాలివి నువ్వు. నీకు తగిన వరుణ్ణి నువ్వే చెప్పాలి. చెప్పు తల్లీ, చెప్పు. ఏ రాజకుమారుణ్ణి వరిస్తావు ?' అని తలనిమురుతూ అడిగాడు.

సిగ్గూ, సిగ్గుని మించిన కోర్కె — చివరికి చెప్పడానికే నిశ్చయించింది సావిత్రి. 'సాళ్వరాజు కొడుకు — సత్యవంతుడు —' అని తల వంచుకుంది. 'సాళ్వరాజు ద్యుమత్సేనుడు దైవయోగంవల్ల గుడ్డివాడై పోయాడు. రాజ్యమూ పోయింది. భార్యాపుత్రులతో అడవిలో గడుపుతున్నాడు. తెలుసు నాకు. అయినా సత్యవంతుణ్ణే వరిస్తాను' అంది.

'మునీంద్రా, మీకు తెలియంది లేదు. సావిత్రిమాట విన్నారు కదా ! సత్యవంతుడి విషయమేమిటో సెలవియ్యండి' అంటూ నారదుణ్ణి ప్రార్థించాడు అశ్వపతి.

'సత్యమే వ్రతం అతడికి' అన్నాడు నారదుడు. 'అందుకనే సత్యవంతుడు అన్నారు అతణ్ణి. అతడి అసలుపేరు చిత్రాశ్వుడు. సూర్యుడిలాంటి తేజశ్శాలి అతడు. బుద్ధికి బృహస్పతి. ప్రతాపానికి దేవేంద్రుడు. అశ్వినీదేవతలంత అందగాడు. తపమూ, శమమూ, దమమూ, దానమూ, బ్రాహ్మణభక్తీ ఎందులోనూ తక్కువలేదు. కానైతే, ఒక్కటే తక్కువ. ఆయుర్దాయం. పెళ్ళిఅయాక, సరిగ్గా సంవత్సరంనాడు చచ్చిపోతాడు. చెప్పవలసిందికాదు, అయినా అడిగావు కనక, చెప్పాను' అన్నాడు.

'విన్నావు తల్లీ, దేవరహస్యం తెలిసిన దేవముని నారదులవారు. ఈయన వాక్యం అన్యథా జరగదు. సత్యవంతుడే అన్నమాటేమిటి మనకి. మరొకణ్ణి చూడు' అన్నాడు అశ్వపతి. 'అదెలాగ నాన్నారూ' అంది సావిత్రి. మనసూ, వాక్కూ, కర్మా — ఈమూడింటిలోనూ మనస్సే ప్రధానం. మనసా అతణ్ణి. ఎప్పుడు వరించానో, అప్పుడే

అతడి భార్యనయిపోయాను. ఏది ఏమయినా, సత్యవంతుడే నా భర్త. అతణ్ణి కాదని, మరొకణ్ణి ఎలా వరించేది ?' అంది.

'బుద్ధిమంతురాలు నీకూతురు' అన్నాడు నారదముని. 'ఈమె సంకల్పం మానిపించడం మనకి సాధ్యంకాదు. అప్పు చెప్పను: ఈడూ జోడూచూస్తే సావిత్రికి తగినవాడు సత్యవంతుడు. ఈడూ జోడూ చూసి, ఏట్లోతోసినా ప్రమాదంలేదు అన్నారు పెద్దలు. సందేహించకు. సత్యవంతుడికే ఇచ్చి, సావిత్రిని పెళ్ళిచెయ్యి. ఈమె పుణ్యంమూలాన అయినా చిరంజీవి కావచ్చు సత్యవంతుడు' అన్నాడు.

మునికి నమస్కరించాడు అశ్వపతి. 'మాకు పరమగురువులు మీరు. మీఆదేశమే శిరసావహిస్తాను' అన్నాడు. దీవించి దేవలోకం వెళ్ళిపోయాడు నారదుడు.

మంచిరోజుచూసి, సావిత్రిని తీసుకుని ద్యుమత్సేనుడిదగ్గిరికి వెళ్ళాడు అశ్వపతి. బంధువులూ, మంత్రులూ, పురోహితులూ, పరివారమూ ఎంతోమంది వెంటవెళ్ళారు. వాళ్ళందరికీ కావలిసిన సమస్త సామగ్రీ తానే పట్టుకువెళ్ళాడు అశ్వపతి. తపోవనంలో తపస్సుచేసుకుంటూ కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు ద్యుమత్సేనుడు. అశ్వపతి రావడంతోటే, అర్ఘ్యమూ అదీ ఇచ్చి, వచ్చినకారణం విచారించాడు.

సావిత్రిచేత అతడికి నమస్కారం చేయించాడు అశ్వపతి. 'ఈమె నాకూతురు, సావిత్రి. మా కులానికంతటికీ ఈ వొక్కతే వెలుగు. ఈమెని కోడలిగా అంగీకరించాలి నువ్వు' అన్నాడు.

'ఇంతకంటే భాగ్యమేముంది ?' అన్నాడు ద్యుమత్సేనుడు— 'అయితే, రాజ్యం లేదు మాకు. అడివిలో కాపరం. పువ్వులాంటి సుకుమారి మీ అమ్మాయి. మాతో ఎలా అవస్థపడుతుంది ?' అన్నాడు విచారిస్తూ.

'అన్నీ ఆలోచించే నీతో సంబంధానికి వచ్చాను' అన్నాడు అశ్వపతి. 'కలిమి ఎంత చిరంకాదో, లేమీ అంతే చిరంకాదు. కనక, కలిమికి సంతోషించకూడదు. లేమికి విచారించనూ కూడదు. ఇక, సావిత్రిమాట. వయస్సుకి చిన్నదే అయినా, బుద్ధికిమాత్రం ముసిలమ్మ వంటి చిట్టితల్లి. కష్టసుఖాలు అన్నీ తెలుసు మా అమ్మకి. కనకనే, తెలిసి తెలిసి ఇలా వచ్చాను. సత్యవంతుడికి తగినపిల్ల సావిత్రి. కాదనకు. అంగీకరించు' అన్నాడు.

సంతోషంగా సమ్మతించాడు ద్యుమత్సేనుడు. ఆశ్రమంలోని మునులందరినీ కూడగట్టుకున్నాడు. శుభలగ్నంలో సత్యవంతుడికి సావిత్రిని పెళ్ళిచేశాడు. అల్లుడికి ఎన్నో అన్ని ఆభరణాలూ, వస్త్రాలూ అరణం చదివించాడు అశ్వపతి. పెళ్ళికార్యాలు ముగియడంతోనే సపరివారంగా తనరాజ్యం వచ్చేశాడు.

ఒంటిమీద నగలూ అవీ తీసి పెట్టేసింది సావిత్రి. పట్టుచీరెలూ అవీ మానేసింది. అడివిలో ఆశ్రమవాసానికి అనుగుణ్యంగా నారచీరెలు కట్టుకుంది. అత్తమామలికీ, భర్తకీ భక్తిశ్రద్ధలతో సేవచేస్తూ వుండేది. ఆమె వినయమూ, నెమ్మదీ చూసి, అత్తా మామా పొంగిపోయేవాళ్ళు. అంతా సుఖంగా గడిచిపోతూవుంది. నారదుడు చెప్పిన మాటలు మాత్రం అనుక్షణం ఆమెగుండెల్లో మెలుగుతూనే వుండేవి. పెళ్ళినాటికి సంవత్సరం ఎప్పుడు నిండితే అప్పుడు సత్యవంతుడు చచ్చిపోతాడు. రోజులు లెక్కపెడుతూ వుండేది సావిత్రి. రోజులూ, నెలలూ గడిచిపోయాయి. మరి నాలుగురోజులే తక్కువ సంవత్సరానికి. నాలుగో రోజున సంవత్సరం అయిపోతుంది.

ఆ నాలుగురోజులుముందు మూడురాత్రుల ఉపవాసం అని వొక నోముపట్టింది సావిత్రి. ఆశ్చర్యపోయాడు ద్యుమత్సేనుడు. 'ఎందుకమ్మా, ఇంత కష్టమయిన నోము నీకు?' అని అడిగాడు కోడల్ని.

'నాకేమో కష్టంగా వుంటుందని విచారించకండి' — వినయంగా చెప్పింది సావిత్రి. 'మంచికోసమే తలపెట్టాను, ఇది. దీనికి కారణం ముందుముందు మీకే తెలుస్తుంది' అంది. 'మంచిది తల్లీ, బుద్ధిమంతురాలివి నువ్వు. నీకోర్కి సిద్ధిస్తుంది' అని ఆశీర్వదించాడు ద్యుమత్సేనుడు.

మూడురోజులూ గడచిపోయాయి. నాలుగోనాడు, పెందరాళే మేలుకుంది సావిత్రి. అవాళే తనభర్త చచ్చిపోతాడు. పగిలిపోతున్నట్టుంది ఆమె హృదయం. ప్రాతఃకాలకృత్యాలు తీర్చేసింది. భర్తకి చెయ్యవలిసిన శుశ్రూషా చేసింది. అత్తమామలికీ, ఆశ్రమంలోని వృద్ధులికీ నమస్కారం చేసింది. సౌభాగ్యవతివి కమ్మని వాళ్ళుచేసిన దీవనలు అందుకుంది.

జాము పొద్దెక్కింది. కోడల్ని పిలిచాడు ద్యుమత్సేనుడు. 'మూడు దినాలు ఉపవాసంచేశావు. అలిసిపోయావు పాపం! ఇంత ప్రసాదం పుచ్చుకో అమ్మా,' అన్నాడు. 'చుక్క పొడిచేవరకూ తినకూడదు మామయ్యగారూ,' అంది సావిత్రి. 'నోము సంకల్పించినప్పుడే ఇలా నిశ్చయించుకున్నాను' అంది.

ఇంతలో సమిధలూ, పళ్ళూ, పువ్వులూ తేవడానికి అడివికి బయలుదేరాడు సత్యవంతుడు. 'ఇవాళ నేనూ నీతో వస్తాను' అంది సావిత్రి. 'మూడురోజులు ఉపవాసం. అలిసిపోయి వున్నావు. అడివికి ఎలా వస్తావు?' అన్నాడు సత్యవంతుడు. 'ఉపవాసంవల్ల పిసరంత శ్రమలేదు నాకు' అంది సావిత్రి. 'అడివిలో చివుళ్ళతోనూ పువ్వులతోనూ పళ్ళతోనూ ఎన్నో లతలూ, చెట్లూ ఎంచక్కా హాయిగా వుంటాయని విన్నాను. చూడాలనీ ఎన్నాళ్ళయో వుంది నాకు. తప్పకండా వస్తాను. తీసుకువెళ్ళండి' అంటూ కూచుంది సావిత్రి. 'సరే, అయితే రమ్మన్నాడు సత్యవంతుడు. గబగబా మామగారి దగ్గి

రికి వెళ్ళింది సావిత్రి. అత్తకీ మామకీ నమస్కరించింది. 'అగ్నిహోత్రాలకోసం సమిధలు తేవడానికి అడివికి వెళుతున్నారు మీ అబ్బాయి. నేనూ ఆయనతో వెళ్ళాలని వుంది, ఇవాళ. మీతో చెప్పి, వెళ్ళాలని వచ్చాను' అంది.

'సంవత్సరమైంవచ్చింది. ఏనాడూ ఏదీ కావాలని అడగలేదు. వెరిబాగులుది. పోనీ, ముచ్చటపడుతోంది. వెళ్ళనీ' అన్నాడు ద్యుమత్సేనుడు. హృదయంలో కొండంతదుఃఖం కుమిలిపోతూవుంది. అదేదీ పైకి కనపడ్డివ్వలేదు సావిత్రి. నవ్వుమొహంతో భర్త వెంట వెళ్ళింది, అడివికి.

సత్యవంతుడూ, అతడివెంట సావిత్రీ మెల్లిగా నడుచుకుంటూ వెళ్ళి, పక్కనేవున్న అరణ్యంలో ప్రవేశించారు. పెద్దపెద్ద చెట్లూ, వాటిని పెనవేసుకుని పైకిలేచిన లతలూ — ఎంతో ఇదిగా వుంది అడివి. చివుళ్ళతోనూ, పళ్ళతోనూ, పువ్వులతోనూ, గమ్మునిపోతూవుంది. పూలతేనెలు తాగుతూ జుమ్మంటున్నాయి తుమ్మెదలు. ఆరముగ్గిన పళ్ళుతింటూ, కిలకిలమంటున్నాయి చిలకలు. పెద్దపెద్ద చెరువుల్లో మందలు మందలుగా వున్నాయి రాజహంసలు. అవన్నీ భార్యకి చూపిస్తూ విశేషాలు వివరిస్తూ నడుస్తున్నాడు సత్యవంతుడు. అన్నీ చూస్తూనే వుంది సావిత్రి. భర్తచెప్పినవన్నీ వింటూనే వుంది. లోపల మాత్రం మథనపడిపోతూ వుంది. భర్త ప్రతీఅడుగూ కని పెడుతూనే వుంది.

'మంచిమంచి పళ్ళు బుట్టనిండా కోశాడు సత్యవంతుడు. ఒక దగ్గిర వొకఎండు కర్రచూశాడు. గొడ్డలితీసి అది నరకడం మొదలెట్టాడు. రెండువేట్లు వేశాడోలేదో, కొట్టలేకపోయాడు. ఆయాసం వచ్చింది. గొడ్డలి కింద పడేశాడు. ఎగసోష వచ్చింది. బాధతో మొహమంతా అదోలా అయిపోయింది. 'అబ్బా, శరీరం పట్టుపడటి

పోతూవుంది' అన్నాడు. 'భ్రమకలిగినట్టు అవుతోంది. శూలాల్తో పొడిచినట్టుంది తల. నిలవలేకపోతున్నా. కొంచెం పడుకుంటా' అంటూ చదికిలబడిపోయాడు.

భర్త తల తొడమీద పెట్టుకుంది సావిత్రి. అలాగే కిందవాలి పోయాడు సత్యవంతుడు. క్షణంలో తెలివి తప్పిపోయింది. పాపం, ఏంజేస్తుంది సావిత్రి! భర్తని వదలకండా పట్టుకుకూచుంది. క్షణాల్తో కూడా నారదుడు చెప్పిన సంవత్సరమూ పూర్తి అయింది.

అంతలో ఉన్నతుడయిన వొక దేవతామూర్తి సావిత్రిఎదట కనిపించాడు. నవనవలాడుతూ నల్లటి కారుమేఘంలా వుంది, అతడి శరీరం. భయంకరంగానూ, తీక్ష్ణంగానూ వున్నాయి దంతాలు. ఉజ్జ్వలంగా, చింతనిప్పుల్లా మెరుస్తున్నాయి కళ్ళు. పుటంపెట్టిన బంగారంలా వుంది కట్టుబట్ట. ప్రళయాగ్నిలా ప్రకాశిస్తున్నా డతడు. పాశాలు పట్టుకుని, ప్రపంచాన్నే భయపెట్టడానికి వచ్చినట్టున్నాడు.

చర్రున సత్యవంతుడిమీదికే వచ్చా డతడు. భయపడిపోయింది సావిత్రి. భర్త శిరస్సు భద్రంగా కిందపెట్టి నుంచుంది. చేతులు జోడించింది. 'అయ్యా, ఎవరు నువ్వు? ఎందుకోసం, ఏంచెయ్యాలని ఇలా దయచేశావు!' అని అడిగింది, అతణ్ణి.

'యముణ్ణి' అన్నాడు గంభీరంగా అతడు. 'అమ్మాయీ, నీపాతివ్రత్యమహిమవల్ల నన్ను చూడగలిగావు నువ్వు. మరొకరికి సాధ్యం కా దిది. నీభర్త కాలం తీరిపోయింది. ఇతడు మహాపుణ్యాత్ముడు. కనక, నేనే వచ్చాను తీసుకువెళ్ళిందికి' అన్నాడు. అంటూనే, ఘోరం — సత్యవంతుడి ప్రాణం పెకిలించేశాడు. బొటనవ్రేలంత వున్న అతడి జీవుణ్ణి పాశాల్తో బంధించి, చరచరా దక్షిణం దిక్కుకి పట్టుకుపోతున్నాడు.

గోలుగోలుమంది సావిత్రి. భర్తదేహం వొకదగ్గిర భద్రంగా దాచిపెట్టింది. మాట్లాడకకండా యముడి వెంటపడింది. అసాధ్యంగావుంది దారి. తొట్రుపడుతున్నాయి ఆమె పాదాలు. చూశాడు యముడు. 'ఇదేమిటి నా వెంటపడ్డావు! వద్దు వద్దు. ఇందాకా ఏదో వచ్చావు. ఇకముందు అడుగన్నా పెట్టలేని దారులివి. తిరిగిపో' అన్నాడు.

'పతులు ఎక్కడికి వెళ్ళితే, సతులూ అక్కడికే వెళ్ళడం ధర్మం. నీదయివల్లా, నాపతిభక్తివల్లా నేను వెళ్ళలేని చోటంటూ లేదు. మార్గాలన్నిటిలోకీ ధర్మమార్గమే ప్రధానమైంది. అలాంటి ధర్మమార్గానికి సజ్జనులే ఆధారం. సజ్జనుల సందర్శనం ఎప్పుడూ వూరికేపోదు. సజ్జనుల్లో ఉత్తముడివి నువ్వు. నీసందర్శనం లభించింది. దీనికి తగిన పరమశుభం దొరకందే వూరికే ఎలా వెళతాను?' అంది సావిత్రి. వినయమూ, వినయానికి తగిన ప్రగల్భమూ రెండూ వున్నాయి ఆమెమాటల్లో.

చకితు డయిపోయాడు యముడు. సావిత్రీ, నీమాటలు ఎంతో ఉదాత్తంగా వున్నాయి. మెచ్చుకుంటున్నాను నిన్ను. నీభర్తప్రాణం తప్ప ఏదన్నా వరంకోరు, ఇస్తాను' అన్నాడు.

చేతులు జోడించింది సావిత్రి. 'శత్రువులమూలాన మామామ గారి రాజ్యం పోయింది. కళ్ళు కనపడకకండా అడివిలో వ్రతాలు చేసుకుంటున్నా డాయన. ఆయనకళ్ళకి దృష్టిప్రసాదించు అంది.

'అలాగేకానీ' అన్నాడు యముడు. 'ఇక వెళ్ళిపో. మరి రాకు' అంటూ ముందుకి నడిచాడు. మళ్ళీ వెంట నడిచింది సావిత్రి.

సావిత్రి: మనోవాక్కాయ కర్మలా ఎవ్వరికీ హానిచెయ్యరు మహనీయులు. దీనుల్ని కనికరిస్తారు; కాపాడతారు. ఆశ్రయించినవాళ్ళని ఆదరిస్తారు. ఇచ్చేటపుడు, మరి లోపంలేకండా కడముట్టా ఇచ్చి, కోర్కె తీరుస్తారు. ఇవన్నీ ఆర్యధర్మాలు. దేవతల్లో ఉత్తము

డివి. నువ్వు ఎరగంది ఏముంది? ధర్మవిధానం యావత్తూ నీభావం లోనే వుంది. అంచేతనే ధర్మ దేవతవి నువ్వు. ప్రాణులు తాము చేసుకున్న కర్మఫలం, పక్షపాతంలేకండా సమబుద్ధితో పంచి పెడతావు. అందుకనే 'సమవర్తి' అన్నారు నిన్ను. భూతకోటిని యమించడం చేత (అణిచివెయ్యడంచేత) 'యముడు' అన్నారు. కల్మషం (పాపం) శమనం (నాశనం) చెయ్యడంవల్ల 'శమనుడు' అన్నారు.

యముడు : చక్కగా వున్నాయి నీమాటలు. కల్మషంలేకండా చెపుతున్నావు. దాహంగావున్నవాడికి చల్లటి మంచినీళ్ళు ఎలావుంటాయో అలా వున్నాయి నాకు. సంతోషించాను. సత్యవంతుడి ప్రాణం తప్ప, ఇంకోవరం ఏదన్నాకోరు. ఇస్తాను.

సావిత్రి : దేవా, శత్రువులు లాక్కున్న రాజ్యం తిరిగీ మామామ గారికి అనుగ్రహించు.

యముడు : అలాగే కానీ. వెళ్ళు. నీపతిభక్తి గొప్పది. ఇక ఆగిపో. ముందు దారి దుర్గమంగా వుంటుంది. నువ్వు మరి రాకూడదు.

సావిత్రి : ఎలాంటిస్థితిలో అయినా సరే, తమధర్మం తాము వదిలిపెట్టరు ధర్మాత్ములు. మోహతాపాలికి వాళ్ళ హృదయంలో తావుండదు. అంచేత, ధర్మప్రభూ, భర్తవెనక వెళ్ళడం ఎలా వదిలి పెట్టేది? ఏది ఏమయినా సరే, మోహంలో మునిగిపోకండా, ధర్మం నిలుపుకోవాలి కదా !

యముడు : సావిత్రీ, ధర్మంమీద నీకు వున్న ఆసక్తి అద్భుతం. మరో వరమిస్తాను. భర్తప్రాణం తప్ప ఏంకావాలో కోరు.

సావిత్రి : మాతండ్రి అశ్వపతికి పుత్రసంతానం లేదు. ఆయనకి వొక వందమంది కుమాళ్ళు ప్రసాదించు.

యముడు : అలాగే కానీ. ఇక వెళ్ళు. ఎంతోదూరం వచ్చావు. అలిసిపోయావు. తిరిగిపో.

సావిత్రి : భర్తపాదాలు సేవించడంతప్ప, ఇతరప్రశక్తి లేని దాన్ని. నాకు అలసట ఏమిటి? సతులికి పతిభక్తితప్ప ఇంకా వున్న దేమిటి? ధర్మపరులయిన పుణ్యాత్ములు దొరకడమే దుర్లభం. వారి సంసర్గంవల్ల సమస్తపాపాలూ పోతాయి. వాళ్ళమూలాన్నే సూర్య చంద్రులు గతులుతప్పకండా వున్నారు. సముద్రాలు మేరదాటకండా వున్నాయి. కులపర్వతాలు కదలకండా వున్నాయి. భూతప్రపంచం యావత్తూ క్షేమంగా వుంటున్నది.

ఎవ్వరితో అయినా ఏడుమాటలు మాట్లాడితే చాలు, వాళ్ళు ఆత్మబంధువులే అయిపోతారని అంటారు పెద్దలు. ఇంతసేపు మాట్లా డాను. అంచేత నీకు స్నేహితురాలిని నేను. స్నేహితురాలికోర్కె చెల్లించడం ధర్మం. అనుగ్రహించు.

యముడు : సావిత్రీ, పరమానందంగా వుంది నాకు. ఏం కోరు తావో కోరు. ఇస్తాను.

సావిత్రి : బతికిపోయాను. ఈసారి 'సత్యవంతుడి ప్రాణం తప్ప' అన్న షరతు లేదు. యమధర్మరాజా, భర్తవిరహం దుస్సహం. భర్తలేని స్త్రీ పాడిల్లు. అంచేత, నాభర్తప్రాణం ప్రసాదించు.

యముడు : గెల్చుకున్నావు. వెళ్ళు. నువ్వుకోరినట్టే నీభర్త బతుకుతాడు. నాలుగువందల సంవత్సరాలు జీవిస్తాడు. వందమంది కొడుకులు కంటాడు. యజ్ఞాలు చేస్తాడు. దేవతల్ని సంతోషపెడ తాడు. కీర్తివంతుడౌతాడు.

ఇలా అనేసి అంతర్ధానమయిపోయాడు యముడు. భర్త దగ్గిరికి వచ్చేసింది సావిత్రి. అతడి తల తొడమీద పెట్టుకు కూచుంది.

కొంతసేపట్లో తెలుసుకున్నాడు సత్యవంతుడు. 'ఎంతసేపు నిద్రపోయానో' అన్నాడు. 'లేపనన్నా లేపావు కావు కదా! ఏదో కల, — కలకాదు, — నిజంలాగే వుంది. ఎవడో ఒక మహాపురుషుడు,

మాంచి బలవంతుడు, నన్ను లాక్కువెళ్ళాడు. అవును, తలుచుకుంటే భయమేస్తోంది' అన్నాడు.

'అదంతా తీరికగా రేపు చెపుతాను' అంది సావిత్రి. 'పొద్దుపోయింది. ఆలస్యం చెయ్యకండా ఇంటికి పద ముందు. మునిమాపు ముంచుకువస్తోంది. అక్కడా అక్కడా అపుడే రాక్షసులు తిరుగుతున్నారు. అదిగో, నక్కలు కూస్తున్నాయి. కదుపులు కదుపులుగా అడివిమృగాలు తిరుగుతున్నాయి. ఏదో చప్పుడవుతోంది. భయంగా వుంది నాకు. ఈ ఆలస్యానికి ఇంటిదగ్గిర మీ అమ్మా, నాన్నా ఎంత ఇదయిపోతున్నారో!' అంది.

గడిచిన విషాదం భర్తకి తెలియనివ్వకండా మాట్లాడుతోంది సావిత్రి. 'పోనీ, అంత ఆయాసంగా వుంటే ఇక్కడే ఎక్కడన్నా ఈ రాత్రి వుండిపోదాం. ఎంతో దూరముంది ఆశ్రమం. చీకట్లో దారి తెన్నూ కనపడదు. తెల్లవారేకే వెళదాం' అంది.

'పరవాలేదు. మెల్లిగా వెళ్ళిపోదాం' అన్నాడు సత్యవంతుడు. 'తలపోటు తగ్గిపోయింది. వంట్లో చురుగ్గానే వుంది. అమ్మనీ, నాన్ననీ వదిలి అడివిలో ఎలా వుంటాం? ఇంతసేపు వదిలి ఎప్పుడూ వుండలేదు నేను. ఇవాళ ఇంత ఆలస్యం అయినందుకు ఏమవుతున్నారో వాళ్ళు! పొద్దుగూకితే చాలు. బైటికి రానివ్వదు అమ్మ. అడివిలో అర్ధరాత్రి కావచ్చినందుకు ఎంత ఇదయిపోతోందో, పాపం!

'అమ్మా, నాన్నా ప్రతీదినం నన్ను కౌగిలించుకుని, కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంటారు. శిరస్సు ముద్దాడతారు. 'దేహమూ, ప్రాణమూ, ధనమూ, అంతా నువ్వేనాన్నా మాకు' అంటారు. 'నువ్వు దాటిస్తేనే ఈ సంసారసాగరం గట్టెక్కుతాం. కళ్ళన్నా, కాళ్ళన్నా నువ్వే మాకు. నువ్వే మావంశం ఉద్ధరించాలోయి కన్నతండ్రీ' అంటూ ఎంతో లాలిస్తారు. నేను దగ్గిరలేక ఇప్పుడు ఎంత కొట్టుకుపోతున్నారో? ఏం

చెయ్యడం? పళ్ళూ, అవీ పట్టుకుని అపుడే వెళ్ళిపోవలిసింది నేను. నా దురదృష్టం! ఎంతపనిచేశాను! వృద్ధులు. కళ్ళులేని కబోదులు. నా సంగతి తెలీక ఎంత దేవులాడుతున్నారో! ప్రాణమే వదిలేసివుంటారు. ఇక ఆశ్రమంతో ఏంపని నాకు? నేనూ ప్రాణం వదిలేస్తాను' అంటూ విచారించాడు.

సావిత్రీ కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకుంది. భర్తని వోదార్చింది. తామర తూళ్ళలాంటి చేతుల్తో అతణ్ణి పట్టుకుని లేవనెత్తింది. మెల్లిగా లేచాడు సత్యవంతుడు. దుమ్మూ దుట్రా దులుపుకున్నాడు. బరువు మొయ్యడం మరింతకష్టం అంటూ పళ్ళబుట్ట వొక చెట్టుకొమ్మమీద వుంచేసింది సావిత్రి. గొడ్డలి పట్టుకుంది. భర్త ఎడమచెయ్యి తన ఎడమభుజంమీద వేసుకుంది. కుడిచేత్తో అతణ్ణి పెనవేసి పట్టుకుంది. మెల్లి మెల్లిగా నడిపిస్తూ ఆశ్రమానికి బయలుదేరింది.

ఇక్కడ సత్యవంతుడు లేవడానికి ముందే అక్కడ ఆశ్రమంలో కళ్ళువచ్చాయి ద్యుమత్సేనుడికి. నాలుగుదిక్కులా చూశాడతడు. కొడుకు కనపళ్ళేదు. ఇంకా రాలేదూ? అడివిలో ఏమయిపోయాడో? కళ్ళువచ్చినా కళ్ళవెలుగు కొడుకు కనపడడు! అంధుడికంటే వదిరెట్లు భార్యతోసహా విచారించాడు ద్యుమత్సేనుడు. దగ్గిర దగ్గిర అంతాటా వెదికాడు. కనపడ్డవాళ్ళనల్లా అడిగారు. ఏడీ సత్యవంతుడూ? కొడుకుగుణాలు తలుచుకుంటూ 'కొడుకా, కొడుకా' అని ఏడుస్తూ కూచున్నాడు. తల్లి దుఃఖం చెప్పే అక్కరలేదు. ఆశ్రమంలోని మునులందరూ వచ్చి వోదార్చారు. కాని, కళ్ళువచ్చాయంటే, అందరికీ ఆశ్చర్యమే.

కొంతసేపట్లో సావిత్రీ, సత్యవంతుడూ వచ్చేశారు. తల్లీతండ్రీ అమాంతంగా కౌగిలించుకున్నారు. శిరస్సులుముద్దాడారు. ఆశ్రమం అంతా ఆనందంతో నిండిపోయింది.

‘ఏం నాన్నా, ఇంత ఆలస్యంచేశారేం ?’ అంటూ కొడుకు శరీరం నిమిరాడు తండ్రి. అడివిలో పళ్ళు కోయడమూ, కర్రలు కొడుతూ వుంటే తలనొప్పి రావడమూ, పడిపోవడమూ, కలలో ఎవరోవచ్చి లాక్కుపోవడమూ అన్నీ చెప్పాడు సత్యవంతుడు.

ఆ మిగిలినభాగం అందుకుంది సావిత్రి. ‘కలకాదు, నిజమే అది’ అంది. ‘అలా వచ్చినవాడు యముడు. ఇవాళ ఈయన చచ్చి పోతారని ముందే నారదుడు చెప్పాడు మాకు. అందుకనే మూ నాళ్ళు ఉపవాసవ్రతం చేశాను. వదలకండా వెంట అడివికి వెళ్ళాను. ఆయాసంవచ్చి, ఈయన పడుకున్నాక, యముడే స్వయంగా వచ్చాడు. ఈయనజీవుడు పెకలించి పట్టుకుపోయాడు. వెంటపడ్డాను నేను. ఎన్నో విధాల ప్రార్థించాను. సంతోషించి, నాలుగువరాలుఇచ్చాడు యముడు. నాలుగోవరంతో ఈయన బతికారు. మొదటివరంతో మీకళ్ళు వచ్చాయి. తక్కినరెండువరాల్లో వొకటి మీ రాజ్యం మీకు తెస్తుంది. రెండోది మానాన్నకి వందమంది కుమాళ్ళ నిస్తుంది’ అని విడమర్చి చెప్పింది.

‘ఆపదలో అడ్డుపడ్డావు తల్లీ! నువ్వు మావంశం నిలబెట్టిన కుల దేవతవి కాని, కోడలివి కావు’ అంటూ సావిత్రిని గుచ్చి కౌగిలించు కున్నారు అత్తమామలు. మునులందరూ ఆశీర్వదించారు.

కొద్దిదినాలు గడిచాయి. సాళ్వదేశంనించి వొకనాడు మంత్రులూ, మూలభృత్యులూ, పెద్దలూ, పౌరులూ కలిసి ద్యుమత్సేనుడి ఆశ్రమానికి వచ్చారు. ‘ద్యుమత్సేన మహారాజా, మీశత్రువు మరణించాడు. తన సేవకులు పన్నిన కుట్రవల్ల బంధువుల్తో సహా నశించిపోయాడు. సాళ్వరాజ్యం అరాజకంగా వుంది. నిన్నే రాజు చెయ్యాలని తీర్మానించుకు వచ్చారు ప్రజలు. మీతపోబలం వల్ల నేత్రాలూ వచ్చాయి మీకు. మాభాగ్యం. మిమ్మల్ని చూసి మా

కళ్ళు ఛెల్లపడ్డాయి. ఇదిగో ఈసైన్యమంతా మీది. ఈపట్టపు ఏనుగుమీద దయచెయ్యి' అంటూ ఆహ్వానించారు.

కోడలు చెప్పినంతా జరిగిందని సంతోషించాడు ద్యుమత్సేనుడు. ఆశ్రమం మునులదగ్గిర సెలవుతీసుకున్నాడు. కొడుకుతో కలిసి పట్టపు ఏనుగు మీద కూచున్నాడు. చతురంగ సేనలతో కూడా ఉత్సవంగా సాళ్వరాజ్యం ప్రవేశించాడు. సత్యవంతుడికి యువరాజ్య పట్టం కట్టాడు. సర్వసౌఖ్యాలతోనూ రాజ్యం పరిపాలించాడు.

ఇలాకట్టుకున్న భర్తనీ, అత్తమామల్నీ, తల్లి తండ్రుల్నీ ఉద్ధరించింది సావిత్రి. పుట్టినిల్లూ మెట్టినిల్లూ పవిత్రం చేసింది.

“ధర్మరాజా, సావిత్రిలాగే, మీ ద్రౌపదీ పరమకల్యాణి. ధర్మం తప్పని ఇల్లాలు. ఆమెలాగే ఈమెకూడా మిమ్మల్నీ మీవంశాన్నీ ఉద్ధరిస్తుంది. ఈమె మూలాన సకలభాగ్యాలూ మీకు సమకూడతాయి” అని చెప్పాడు మార్కండేయుడు. తరవాత, “వెళ్ళి వస్తాను” అంటూ తన ఆశ్రమానికి వెళ్ళిపోయాడు.

ఈవిధంగా వనవాసం గడుపుకుంటూ వస్తున్నారు పాండవులు. మరి కొద్దిదినాల్లో పన్నెండేళ్ళూ పూర్తిఅయిపోతాయి.

కీర్తి వదులుకోలేను

పాండవుల అరణ్యవాసం చివరిదినాల్లో, మాయచేసి కర్ణుడి కవచకుండలాలు కాజెయ్యాలన్న ప్రయత్నంలోవున్నాడు దేవేంద్రుడు. అది ముందే తెలుసు సూర్యుడికి. ఈసంగతి కాస్త కర్ణుడి చెవిలోవేసి, ఇంద్రుడిమాయ సాగకుండా చెయ్యాలి. ఆ ఉద్దేశంతో బయల్దేరాడు సూర్యుడు.

ఒకనాడు తన ఇంటిదగ్గిర సావకాశంగా కూచున్నాడు కర్ణుడు. ఇంతలో ఎక్కడినుండో వొక బ్రాహ్మడు వచ్చి, ఎదట నుంచున్నాడు.

"అంగరాజా, నీమంచికోసం వొకసంగతి చెప్పాలని వచ్చాను" అన్నా డతడు. "రహస్యవిషయ మిది. సావధానంగా విను. దేవేంద్రుడున్నాడే, దేవతలరాజు — అతడు పాండవపక్షపాతి. మాయ చేసి, నీకవచకుండలాలు హరించాలని చూస్తున్నాడు. బ్రాహ్మలంటే ప్రాణం నీకు. దానం అంటే పండుగ. బ్రాహ్మలు చెయిచాస్తేచాలు. ఆలోచించకండా ఏదిపడితే అది ఇచ్చేస్తావు. ఈ సంగతి బాగా తెలుసు ఇంద్రుడికి. అందుకని, కపటంగా బ్రాహ్మడివేషంలో వచ్చి, అడుగుతాడు. నువ్వుమాత్రం కవచకుండలాలు ఇవ్వొద్దు. బంగారమూ, నవరత్నాలూ, స్త్రీలూ — ఇలాంటివి ఏవికావలిసినా ఇస్తా నను. బతిమిలాడీ, నచ్చచెప్పీ ఎలాఅయినా తప్పించుకో. అంతేకాని, ఇవి ఇచ్చేశావా, నీప్రాణాలమీదికే వస్తుందనుకో. ఇవి రెండూ వున్నంత వరకూ మృత్యువు నిన్ను ముట్టలేదు. మూడులోకాల్లోనూ ఎవ్వరయినా సరే, నిన్ను గెలవలేరు. నీ సర్వసౌఖ్యాలికీ యివే కారణాలు. నిజం చెపుతున్నాను. మోసపోకు" అన్నాడు.

"బ్రాహ్మణవేషంలో వచ్చిన దేవతలా వున్నావు, మహాత్మా, ఎవరు నువ్వు?" వినయంగా అడిగాడు కర్ణుడు.

"సూర్యుణ్ణి" అన్నాడు బ్రాహ్మడు. "నీమీందప్రేమవల్ల ఇది చెప్పవచ్చాను" అన్నాడు.

తడబడుతూ లేచాడు కర్ణుడు. "కర్ణుడు నమస్కరిస్తున్నాడు" అంటూ పాదాభివందనం చేశాడు. "ప్రభూ, అనుగ్రహించావు. కృతార్థుణ్ణయాను" అన్నాడు. "దేవా, వొక్కమనవి. 'బ్రాహ్మలడిగితే ప్రాణాలయినా ఇచ్చేస్తాను.' ఇదీ నాశపథం. లోకమంతా ఎరుగు నిది. అలాంటపుడు, దేవేంద్రుడంతటి వాడే బ్రాహ్మడై వస్తే కవచకుండలాలే వొక గొప్పా నాకు? ప్రపంచంనిండివున్న ప్రసిద్ధి

మంటకలిపి, క్షణభంగురమయిన శరీరంకోసం, జన్మవ్రతానికే నీళ్ళు దార వదలడమా, ఇప్పుడు !

"పాండవులమీది పక్షపాతంతో మాయకి నెట్టుకుంటే, తన కీర్తికే కళంకం వస్తుంది దేవేంద్రుడికి. అప్పుడు, మూడులోకాల్లోనూ మరింత ప్రకాశిస్తుంది, నాకీర్తి. అంచేత, అది నాభాగ్యమే అవుతుంది. ఏమున్నా కానీ, కీర్తి వదులుకో లేను. కీర్తిలో చావు వచ్చినా సంతోషిస్తాను. అపకీర్తి మాత్రం సహించలేను. అపకీర్తి కంటె చావే నయమంటాను. కీర్తే పుణ్యగతులిస్తుంది. కీర్తే తల్లిలా కాపాడుతుంది. కీర్తే ఆయువూ, సిరీ ఇస్తుంది. కీర్తిలేనివాడూ శవమూ వొకటే. కీర్తిలేనివాణ్ణి ఆపదలూ కబళిస్తాయి.

"బ్రాహ్మలడిగితే లేదనకండా ఇవ్వడమూ, బలవంతుడయిన శత్రువుని పడగొట్టడమూ, యుద్ధంలో ముందుకి వురకడమూ, శరణన్న వాణ్ణి – వాడు ఎంతటి శత్రువయినా రక్షించడమూ, బ్రాహ్మలూ, స్త్రీలూ, వృద్ధులూ, పిల్లలూ వీళ్ళకి ఆపదవస్తే అడ్డుపడడమూ నావ్రతాలు. ఇందులో వొకటితప్పినా అపకీర్తి పాలవుతాను. అంచేత, కవచకుండలాలు కాదనలేను దేవేంద్రుడికి" అన్నాడు.

"నీఅంత అమాయకుణ్ణి నిన్నే చూశాను" అన్నాడు సూర్యుడు. "ప్రేమాస్పదులు హితం చెపితే ససేమిరా విననంటావు! నువ్వెక్కడ, తెలివితేట లెక్కడ! ఊరికే చెడిపోకు. కర్ణా, నామాట విను. తనకి మించిన ధర్మం లేదు. కీర్తి కీర్తి అంటున్నావు. తనకీ, ఆలుబిడ్డలికీ, తల్లి తండ్రులికీ, బంధువులికీ కీడు రాకండా చూసుకుని కీర్తి సంపాదించాలి. అంతేకాని, అసల్కే మోసం తెచ్చేది కీర్తేమిటి?

"కీర్తి అటుండనీ, ప్రాణాలు చూసుకో ముందు. ప్రాణముంటే కీర్తి అదే వస్తుంది. ఒక్క కీర్తే అన్నమాటేమిటి? భార్యలూ పిల్లలూ, బంధువులూ, సంపదలూ రాజవైభవాలూ అన్నీ వస్తాయి.

ప్రాణమంటూ వుంటే. ప్రాణమే లేకపోతే ఇహ వచ్చేదేమిటి? చచ్చి నవాడు బుగ్గిలో బుగ్గే అయిపోతాడు. కీర్తి చూడవస్తాడా? శవానికి అలంకారం లాగ, చచ్చేక కీర్తేమిటి?

"నువ్వు ఎంతో భక్తుడివి నాకు. భక్తుల్ని రక్షించడం నాకర్తవ్యం. కనక, ఇంతవరకూ చెప్పవలిసివచ్చింది. అంతేకాదు, ఇంకో దేవరహస్యమూ వుంది, నీమీద నాకు వాత్సల్యం కలగడానికి. అయితే, అది ఇప్పుడు నేను చెప్పను. దానంతట అదే నీకు తెలుస్తుంది, ముందు ముందు. "అర్జునుడికీ నీకూ పులిపంది వారడకదా! మీరు ఇద్దరూ పోట్లాడినప్పుడు, కవచకుండలాలు కాపాడతాయి నిన్ను. అవి వుంటే అతడు గెలవలేడు. అంచేత పోగొట్టుకున్నావో, విషమిస్తుంది" అన్నాడు. "కరుణామూర్తివి. భక్తవత్సలుడివి. నామీద వాత్సల్యంతో అదేశించావు. ప్రభూ, నీమాటకి అడ్డువచ్చాను. మన్నించు. యముడన్నా భయపడను. అసత్యమంటే వణికిపోతాను. నాశపథం ఈ నాటిదికాదు. నిన్ను వేడుకుంటున్నాను. నావ్రతం నన్ను మాన్పించకు.

"అర్జునుడు అసాధ్యుడనుకోవద్దు. నా దివ్యాస్త్రాలు నీకు తెలీనివా? ద్రోణుడూ పరశురాముడూ ప్రసాదించిన మహాస్త్రాలు సామాన్యమయినవి కావు. అంచేత, అర్జునుణ్ణి తప్పకండా చంపేస్తాను. సందేహంలేదు. నాత్యాగం నాకు వుండనీ. అనుజ్ఞ దయచెయ్యి. కీర్తి వదులుకోలేను" అంటూ అంజలిబంధంతో తలవంచాడు కర్ణుడు.

ఒక్క నిమిషం విచారించాడు సూర్యుడు. "ముమ్మాటికీ ఇదే నీనిశ్చయమన్న మాట! ఐతే వొక్కటిమాత్రం చెయ్యి. దేవేంద్రుడి దగ్గిర వొక దారుణమయిన శక్తి వుంది. అది అడిగి పుచ్చుకో ముందు. అతడు అది నీకు ముందుఇచ్చాక, కావలిస్తే కవచకుండలాలూ ఇయ్యి. అలా అయితే పరవా వుండదు. అద్భుతమైంది ఆశక్తి. దాని విశేషం చెపుతానువిను. యుద్ధంలో శత్రువుల్ని చంపేసి మళ్ళీ చేతి

మునీశ్వర్ల కోపంవల్లే నాశనమైపోయారు. నిజానికి మునులవల్లే ప్రపంచాలు బతికివున్నాయి.

"చిన్నపిల్లవే అయినా బుద్ధిమంతురాలివి నువ్వు. పెద్దలన్నా, బ్రాహ్మలన్నా భక్తి నీకు. పట్నంలోనూ కోటలోనూ నిన్ను మెచ్చుకోనివాళ్ళు లేరు. యాదవకులంలో పుట్టావు. నాముద్దుకూతురివై పెరిగావు. అగ్నిహోత్రం లాంటివాడు దుర్వాసముని. నువ్వు మంచి దానివి కనకనే ఇతడిభారం నీమీద పెట్టాను. గర్వమూ, అహంకారమూ లేకండా రుషిని ఆరాధించు. కృతార్థురాలివి కా" అన్నాడు.

"నేను కోరుకున్నపనే నాకిచ్చారు నాన్నగారూ" అంది కుంతి. "ఇలాంటి మునులసేవ చెయ్యాలనే ఎప్పుడూ అనుకుంటూ వుంటాను. నాకోర్కె ఇప్పుడూ సిద్ధించింది. అదీకాక, మీరు చెప్పడమూ, నేను చెయ్యడమున్నూ. ఇది నాభాగ్యం. మీరు నిశ్చింతగా వుండండి. దుర్వాసులవారికి ఏలోపమూ రానివ్వను" అంది.

కూతుర్ని దగ్గిరికి తీసుకుని, శిరస్సుముద్దాడాడు కుంతిభోజుడు. దుర్వాసుడి దగ్గిరికి తీసుకువెళ్ళి "ఈచిన్నది నాకూతురు. మీసేవ చేస్తుంది. పసిపాప. ఆగ్రహించకండి. ఏతప్పుచేసినా మీరే సరిపెట్టుకోవాలి. సుళువులు నేర్పి పనిచేయించుకోవాలి. పిల్లలూ, స్త్రీలూ తప్పుచేస్తే మీకు మాత్రం తెలీందేముంది — మన్నిస్తారు కాని ఆగ్రహించరు మీబోటిపెద్దలు" అంటూ వినయంగా చెప్పి, కుమార్తెని అప్పగించాడు.

చంద్రకాంతిలా స్వచ్ఛంగా వున్న వొకమేడలో దుర్వాసమునికి బసఏర్పాటు చేశాడు కుంతిభోజుడు. పక్కా, ఆసనాలూ మొదలయిన పరికరాలూ, అన్నివిధాల ఆహారసామగ్రీ ఉప్పుకల్లు వారా లేకండా అమిర్చిపెట్టాడు. ఎప్పటికప్పుడు అన్నివిషయాలూ విచారిస్తూ వుండేవాడు.

వెయ్యికళ్ళతో మునీశ్వరుణ్ణి కనిపెట్టుకు కూచుండేది కుంతి. భక్తి వినయాల్తో దేవతలిని కొలిచినట్టు కొలిచేది అతణ్ణి. ఆమె మనస్సు పరీక్షించాలి. అదీ దుర్వాసుడి అభిలాష. అందుకని, అడ్డ మానితిప్పలూ పెట్టేవాడు ఆమెని. రేపు వస్తానని ఎటో వెళ్ళిపోయే వాడు. హఠాత్తుగా అర్ధరాత్రి హాజరయ్యేవాడు. రాత్రికే వచ్చేస్తా ననేవాడు. ఘుర్నాడుకాని కనిపించేవాడు కాడు. అన్నిటికీ తట్టు కునేది కుంతి. ఎప్పుడువస్తే అప్పుడు, పంచ భక్ష్య పరమాన్నాలూ వడ్డించేది. కొత్తకొత్త పిండివంటలు, ఏవి కోరితే అవి లేదనకండా ఎదట పెట్టేది. అలిసిపోవడం, చిరాకుపడడం, ఇలాంటివి ఏవీ వుండేవి కావు ఆమెకి. ప్రతీదినం పిల్చి కనుక్కునేవాడు తండ్రి. ప్రతీదీ పూస గుచ్చినట్టు నివేదించేది కుంతి.

ఇలా వొక సంవత్సరం పూర్తి అయింది. ఎంతో అంత సంతో షించాడు దుర్వాసముని. "అమ్మాయీ, నీఆరాధన మెచ్చుకుం టున్నాను. నీకు ఏంకావాలో అడుగు ఇస్తాను" అన్నాడు.

"మీరు సంతోషించారు. అదే పదివేలు. మాసాన్న సంతో షిస్తారు. ఇంతకంటే కావలిసిం దేమిటి నాకు?"— చేతులు జోడిస్తూ అంది కుంతి.

"అలాకాదు. కుంతీ, నీకో మంత్రం ఉపదేశిస్తాను" అన్నాడు దుర్వాసుడు. ఆ మంత్రప్రభావంతో, నువ్వు ఏదేవతని ఆరాధిస్తే ఆదేవత నీదగ్గిరికి వస్తాడు. నీ చెప్పుచేతల్లో మసులుకుం టాడు" అన్నాడు.

కాదంటే, ఏం ప్రమాదమో అను కుని, "మహాప్రసాదం" అంది కుంతి. విధియుక్తంగా మంత్రం ఉపదేశించాడు ఋషి. ఆమెని దీవించి తనదారిని తాను వెళ్ళిపోయా డతను.

కొన్నాళ్ళు గడిచిపోయింది. "మంత్రం ఉపదేశించి వెళ్ళాడు ముని. దీనిప్రభావం పరీక్షించాలి" అనుకుంటూ వుండేది కుంతీ కన్య. ఒకనాడు రుతుస్నానం చేసింది. సహజమయిన కవచకుండలాల్తో తూరుపుకొండమీద ఎంతో ఇదిగా ప్రకాశిస్తూవున్న సూర్యనారాయణమూర్తిని చూసింది. ఆమెని ఆకర్షించింది ఆమూర్తి. బాగా విచ్చిన పువ్వులాగ ఆమె హృదయంలో అనురాగం గుబగుబలాడింది. ఉత్సాహంతో మరోమెట్టు ముందుకే వెళ్ళిపోయిందామె. "దేవా, నీలాంటి కుమారుణ్ణి అనుగ్రహించు" అంటూ మంత్రం చదివేసింది. వెంటనే యోగబలం వల్ల మరో మూర్తిధరించి, కుంతీ కన్యముందు ప్రత్యక్షమైనాడు సూర్యుడు. "నీమంత్రప్రభావంవల్ల పిల్లా, ఇదిగో వచ్చాను" అంటూ చిరునవ్వు నవ్వాడు. "నీవాణ్ణయ్యాను. నిన్ను సంతోషపెట్టే వెళతాను. రా, ఏంకావాలో చెప్పు" అన్నాడు.

"ఏమీ అక్కరలేదు"—తడబడిపోతూ అంది కుంతి. "ఏదో సరదాకోసం, చాపల్యంగా, వూరికే చదివాను మంత్రం. అంత మాత్రానికే వచ్చేశావేమిటి? వెళ్లు. వెళ్ళిపో, ఆకాశంమీదికి" అంది.

"వెళ్ళక తప్పదే అనుకో, వచ్చినపని అయ్యాక," అన్నాడు సూర్యుడు—"కాని, ఇప్పుడిప్పుడే ఏం కావాలని కోరుకున్నావు? అది చెప్పవేం? కవచకుండలాల్తో, నాలాంటి కొడుకు కావాలనలేదూ నువ్వు కోరి? తీరా వచ్చాక, పొమ్మంటే తప్పుతుందా? రా. సిగ్గుపడకు. సంకోచించకు. ఒప్పుకో. నువ్వు కోరుకున్నట్టే కొడుకు పుడతాడు. లేదంటే నీతల్లినీ తండ్రినీకూడా చంపేస్తాను. నీసంగతీ సందర్భం తెలీకుండా, నీకు మంత్రంనేర్పిన ఆపోగరుపోతు రుషినీ కాల్చి వదిలిపెడతాను. అదిగో ఆకాశంమీద, చూడూ. నీమూలాన చిక్కులుపడిపోయిన నన్ను చూసి దేవేంద్రుడూ వాళ్ళూ నవ్వుతున్నారు. కనపడదంటావా, ఇదిగో, దివ్యదృష్టి ఇస్తున్నాను, కావలిస్తే."

భయంతోనూ సిగ్గుతోనూ ముడుచుకుపోయింది కుంతి. "మంత్ర బలం తెలుసుకోలేకపోయాను. తప్పు చేశాను. మించిపోయింది. అప రాధమనుకోకు. బాల్యచాపల్యం కింద మన్నించు. తల్లిచాటు పిల్లని. అమ్మా నాన్నా వున్నారు. నన్ను ఇవ్వడానికయినా, మానడాని కయినా వాళ్ళే కర్తలు. కన్యని. నాకునేను ఎలా స్వతంత్రించేది? కన్యాధర్మం కాళ్ళదన్ని, వంశహానికే ఎలా సాహసించేది?" అంటూ అనేకవిధాల ప్రాధేయపడిందామె. లాభంలేకపోయింది. తనమూ లాన, తన తల్లిదండ్రులికీ, వంశానికీ కళంకం వస్తుందంటూ కొంత సాహసించీ, వాదించీ చూసింది. "బంధువులున్నదాన్ని, తండ్రి చాటుదాన్ని. ఇలా అధర్మంలో దింపుతున్నావు. నీకీర్తికి మాత్రం మచ్చకాదా, ఇది! కులమూ, శీలమూ చూసి, పెద్దలు పెళ్ళిచేశాక స్త్రీకి భర్తతో కలియడం ధర్మం" అంది.

వినుకోలేదు సూర్యుడు. "అయినా, నువ్వు ఎరగని ధర్మం మాత్రం ఏముంది? లోకంలో సత్యమూ, ధర్మమూ నిలబెట్టినవాడివే నువ్వు. నీకు ఏది మంచిదనితోస్తే అదే కానీ. కాదనడానికి నేనెంత దాన్ని? నీలభిలాషే కాని" అంది చివరికి కుంతి.

"పిచ్చిదానా, నీకు నువ్వే కర్తవి" అన్నాడు సూర్యుడు. "తల్లి తండ్రులూ, బంధువులూ, పెద్దలూ — ఎవరిప్రమేయమూ లేదు ఇందులో. కామములు యావత్తూ కామించి పొందడం మూలాన, కన్యా శబ్దం వచ్చింది. అంచేత, స్వయంగా స్వతంత్రించడంవల్ల దోషంలేదు నీకు. నేనుమాత్రం అధర్మంగా నడుస్తానా మరి! అంతేకాదు. నాసం గమంవల్ల నీ కన్యాత్వం చెడదు. కొడుకు పుడతాడు. అయినా నీకు నింద వుండదు" అని చెప్పి, ఆమెని వొప్పించాడు. ఆమె సంగ మంతో సంతుష్టుడూ అయాడతడు. ఆమెకి గర్భాధానంచేసి, అంత రిక్షానికి వెళ్ళిపోయాడు.

నీళ్ళాడింది కుంతి. శుక్లపక్షంలో చంద్రబింబంలాగ, గర్భంలో పెరిగాడు శిశువు. అయినా, సూర్యుడి మహిమవల్ల ఎవ్వరికీ తెలియ లేదు. దాదికూతురుకి వొక్కదానికి మాత్రం తెలుసు. తొమ్మిది నెల్లూ నిండాయి. పదో మాసమూ వచ్చింది. ఒక నాటిరాత్రి, కన్యాంతఃపురంలో కుమారుడు కలిగాడు కుంతికి. కవచకుండలాల్తో బాల సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తున్నాడు బాలుడు.

లోకనిందకి భయపడిపోయింది కుంతి. కొడుకుని వొక పెట్టెలో పెట్టింది. భద్రంగా వొక తెప్పమీద బంధించింది పెట్టె. నిశిరాత్రి దాదికూతురూ తానూ వెళ్ళి పట్నం సమీపంలో పారుతూ వున్న అశ్వనది ప్రవాహంలో వదిలిపెట్టింది.

అటు నదీప్రవాహంలో కొట్టుకుపోతున్నాడు కుమారుడు. ఇటు దుఃఖప్రవాహంలో మునిగిపోతోంది కుంతి. “నాబుల్లి తండ్రిని గంగలో తోశాను. పాపిష్టిచేతుల్తో మానాన్నని ముద్దాడలేకపోయాను. చందమామలాంటి మొహం బాబుది! అయ్యో, నాన్న చిరునవ్వయినా చూడలేక పోయాను! అద్దాల్లో వేసుకునే అదృష్టం లేకపోయింది!

“నానోములే అంతరా, నాకన్నతండ్రీ! నిన్ను కన్నాను. పెంచలేకపోయాను. ముద్దూముచ్చటా జరపలేకపోయాను. నీ గడనా అనుభవించలేకపోయాను! ఏవొడ్డు చేరతావో, నా నాన్న! ఏతల్లి పెంచుతుందో నిన్ను? ఏఅమ్మ నోచిందో నువ్వు కొడుకు కావడానికి! బుల్లిబుల్లి మాటల్తో బుగ్గిలో ఆడుతూ వుంటే, ఏపుణ్యాత్మురాలు ముద్దాడుతుందో నిన్ను! చేరదేసి కళ్ళతో బోసినవ్వులు నవ్వుతూ వుంటే, నోములు నోచినమ్మ, ఎవ్వతె ఎత్తుకుంటుందో తీసి!

“నాన్నా అదృష్టవంతుడు మీఅయ్య. నువ్వు ఎక్కడవున్నా చూస్తూవుంటాడు నిన్ను. నేనే పాపిష్టిదాన్ని. కానైతే, అరిచెయ్యి అడ్డుపెడితే అడిగిపోతుందా సూర్యబింబం! బంగారంలాంటి నీ కాళ్ళూ,

చెవుల్లోని మణికుండలాలూ, నీవజ్రకవచం — ఏటుపోతాయి? ఇవే ఆనవాలు నాకు. ఇవే పట్టియిస్తాయి నిన్ను. ఎప్పుడైనా కళ్ళచూస్తాను.

"పెరిగి పెద్దయాక నవమన్మథుడిలాగ, సింహం కొదమలాగ అవుపిస్తాడు మాబాబు. పడుచుపిల్లలు మనసే పట్టలేరు, చూస్తే. పగవాళ్ళకి దిగులే పట్టుకుంటుంది.

"భూమిమ్మీదా, ఆకాశంమీదా, స్వర్గంలో, గాల్లో, అగ్గిలో, అన్ని దిక్కులా, సముద్రాల్లో — ఎక్కడయినా సరే, శుభమే కలగాలి నీకు నాతండ్రీ! దిక్పాలకులూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ, రుద్రులూ, అశ్వినులూ, మరుత్తులూ ఎప్పుడూ నిన్ను కాపాడుతూ వుండాలి."

ఇలా గుండెలు పగిలిపోయినట్టు అశ్వనదివొడ్డుని ఎంతోసేపు ఏడ్చింది కుంతి. ఇంకా ఆలస్యమయితే విషమిస్తుంది. లోపలి దుఃఖం లోపలే గుటకలువేసుకుంటూ, రహస్యంగా కన్యాంతఃపురం లోకి వచ్చేసిం దామె. మర్నాడు తెల్లవారాక, ఏమీ ఎరగనట్టు ఎప్పటిలాగే మసులుకుంది.

నిశిరాత్రి అశ్వనదిలో కొట్టుకుంటూ పోయింది పెట్టె. అశ్వ నదిలోంచి, అది కలుస్తూవున్న చర్మణ్వతినదిలో పడింది. చర్మణ్వతి లోంచి యమునలోపడి కొట్టుకుపోయింది. యమునలోంచి గంగా నదిలో పడింది. గంగానదిలో కొట్టుకుపోతూ మర్నాడు సూత దేశంలో పంపానగరం పక్కనించి వెళుతోంది పెట్టె.

సరిగ్గా అదే సమయానికి, ధృతరాష్ట్రుడి స్నేహితుడు, అతిరథుడు అనే సూతుడు, ఆడవాళ్ళతో జలకేళిచేస్తున్నాడు గంగలో. కెరటాలమీద తేలితేలి కొట్టుకుపోతూ వున్న తెప్పా, తెప్పమీద పెట్టె చూశా డతడు. చిత్ర మనిపించిం దతడికి. సేవకుల్ని పంపించి వొడ్డుకి పట్టించా డది. పెట్టె పట్టుకువచ్చి, తానే ఏంకాంతగా తెర్చి

చాడు అతిరథుడు. పెట్టెలో బంగారం కవచకుండలాల్తో ధగధగా మెరిసిపోతున్నాడు కుమారుడు.

ఆశ్చర్యం—ఆశ్చర్యానికి మించిన ఆనందం—ఆపుకోలేకపోయాడు అతిరథుడు. చప్పునతీసి ఎత్తుకున్నాడు కుమారుణ్ణి. తీసుకువెళ్ళి, తన భార్య రాధచేతిలో పెట్టాడు. "పాపల్లేని మనకి దేవుడు ఇచ్చాడు ఈముద్దుపాపని. మానవశిశువు కాడు వీడు, దేవతాశిశువు" అన్నాడు. కుమారుణ్ణి అమాంతంగా అందుకుంది రాధ. పెన్నిధి దొరికినట్టు గుండెకి అద్దుకుంది. చిత్రం! పచ్చిబాలెంతలాగ, చన్నులు చేపాయి రాధకి.

పండుగులాగ ఎగిరిపడుతూ, కుమారుణ్ణి ఇంటికి పట్టుకువచ్చారు సూతదంపతులు. తమ కులోచితంగా జాతకర్మలూ అవీ జరిగించారు. సహజమయిన కర్ణకుండలాలు వుండడంచేత కర్ణుడని పేరు పెట్టారు. వసువర్మం అంటే బంగారుకవచం వుండడం మూలాన వసుసేనుడు అన్నారు బ్రాహ్మలు. కుంతీకన్యకీ, సూర్యుడికీ పుట్టిన కుమారుడు ఇలా సూతుడి కొడుకయాడు కర్ణుడు.

ఆప్తులయిన పరిచారకులవల్ల ఈవృత్తాంత మంతా వింది కుంతి. గుండె నిబ్బరంచేసుకుని, విచారం విడిచిపెట్టింది.

తగిన వయస్సువచ్చాక, కర్ణుణ్ణి హస్తినాపురం పట్టుకువచ్చాడు అతిరథుడు. అస్త్రవిద్యకోసం ద్రోణాచార్యుడిదగ్గిర అప్పగించాడు. ద్రోణుడిదగ్గిరా, కృపాచార్యులు దగ్గిరా పరశురాముడిదగ్గిరా మంచి మంచి మహాస్త్రాలు సంపాదించాడు కర్ణుడు. హస్తినాపురంలో దుర్యోధనుడితో స్నేహమూ ఏర్పడిం దతడికి. దుర్యోధనుడికి మంచి చెయ్యడంకోసం అర్జునుడితో ఈసూ పెంచుకున్నా డతడు. పాండవు లంటే బద్ధవైరమే అయిపోయింది, తుదకి. కర్ణుడి అస్త్రవిద్యాం

కవచకుండలాలూ తలుచుకున్నప్పుడల్లా బిగులుబిగులుగా వుండేది ధర్మరాజుకి. అరణ్యవాసంలోనూ అదే బెంగతో వుండేవాడతడు.

కర్ణుడి కవచకుండలాలు

ఒకనాటి మధ్యాహ్నసమయం. కర్ణుడు సూర్యోపాసనలో వున్నాడు. చేతికి ఎముక లేకండా బ్రాహ్మలికి దానం చేస్తున్నాడు. అడిగింది లేదనలేదు. అంతలో 'భిక్షాందేహి' అంటూ వచ్చి, వొక బ్రాహ్మడు ఎదట నుంచున్నాడు.

"ఏం కావాలో అడుగు. ఇస్తాను" అన్నాడు కర్ణుడు. "మంచి మంచి అందమయిన ఆడవాళ్ళు కావాలా? బంగారం పండే అగ్రహారాలు కావాలా? రత్నాలుతాపిన బంగారం నగలు కావాలా? ఏం కావాలి? చెప్పు" అన్నాడు.

"ఇవి ఏవీ నాకు అక్కర్లేదు" అన్నాడు బ్రాహ్మడు. "నీ కవచమూ, కుండలాలూ కావాలి. ఇవ్వగలిగితే ఇయ్యి" అన్నాడు.

"వెర్రి బ్రాహ్మడిలా వున్నావు!" అన్నాడు కర్ణుడు. "విలవయిన వస్తువులు ఇస్తానంటే, వద్దంటున్నావు! ఎందుకూ పనికిరానివి కావాలంటున్నావు. కవచకుండలాలు వుండనీ. ఇంకేవయినా కోరు. ఎంత విలవయినవి అయినా సరే, ఇస్తాను" అంటూ నచ్చచెప్పబోయాడు. వినుకోలేదు బ్రాహ్మడు. "ఏమయినా సరే, నాకు అవే కావాలి" అంటూ కూచున్నాడు.

ఎన్నోవిధాల చెప్పాడు కర్ణుడు. రత్నరాసులు తెప్పించి ఎదటి పోశాడు. బంగారం నగలు కుప్పపోశాడు. ఉహూఁ, లాభం లేకపోయింది.

"ఈ కవచకుండలాలు సహజమైనవి నాకు. పుట్టుకతోనే వున్నాయి. ఇవి లేకపోతే యుద్ధంలో శత్రువులవల్ల నాప్రాణంమీదికి

వస్తుంది. ఎలా ఇమ్మంటావు, ఇవి? పల్లెల్లో, పట్టణాల్లో సహా, కావాలంటే నా అంగరాజ్యం యావత్తూ ధారపోసేస్తాను నీకు. ఇవిమాత్రం అడగడం మానెయ్యి'' అన్నాడు. ప్రార్థించాడు. పూజించాడు. ససేమిరా, వొప్పుకోలేదు బ్రాహ్మడు. ఉడుంపట్టు పట్టి కూచున్నాడు.

"నువ్వు ఎవ్వరో తెలిసిపోయింది నాకు''— చివరికి చిరునవ్వు నవ్వుతూ అన్నాడు కర్ణుడు. "దేవేంద్రుడివి నువ్వు. ముల్లోకాల ప్రభువువి. నేను యాచించవలిసింది నిన్ను. అలాంటిది, నన్నా యాచిస్తున్నావు నువ్వు! ధర్మమేనా ఇది?'' అన్నాడు.

"ఓహో, అర్థమయింది నాకు'' అన్నాడు బ్రాహ్మడు. "ఇంతకిముందే వచ్చి, సూర్యుడు చెప్పేశాడన్నమాట! బావుంది. అయితే కర్ణా? మాబోటివాళ్ళకి ప్రియమయినపని చెయ్యడానికి ఇంత సంకోచమెందుకూ నీకు?'' అన్నాడు, సాభిప్రాయంగా.

"అయితే, వొక్కటిమాత్రం అనుగ్రహించు'' అన్నాడు కర్ణుడు. "అమోఘమయిన నీ శక్తి నాకు ప్రసాదించు. కవచకుండలాలు స్వీకరించు'' అన్నాడు.

"తప్పకండా ఇస్తాను'' అన్నాడు దేవేంద్రుడు. "అద్భుతమైంది దీని శక్తి. యుద్ధంలో దీన్ని ప్రయోగిస్తే, శత్రువుల్ని చంపేసి తిరిగీ చేతికి వచ్చేస్తుంది. కర్ణా, నువ్వు కోరావు. నీకు ఇస్తున్నాను. ఐతే, వొకటిమాత్రం వుంది. ప్రపంచంలో ఎవ్వరూ గెలవలేని పగవాణ్ణి వొక్కణ్ణిమాత్రం చంపుతుంది నీ దగ్గిర ఇది. అంతే. ఆతరవాత, నాదగ్గిరికి వచ్చేస్తుంది. ఇలాంటి ఏర్పాటుతోనే పుచ్చుకోవాలి నువ్వు'' అన్నాడు.

"అంతమాత్రం చాలు'' అన్నాడు కర్ణుడు. "నాకు వున్నవాడల్లా వొక్కడే పగవాడు. వాణ్ణి చంపడమే నా అభిలాష'' అన్నాడు.

"నీఅభిలాష నాకు తెలుసు ?" చిరునవ్వుతో అన్నాడు దేవేంద్రుడు. "అర్జునుణ్ణి చంపడమే నీఅభిలాష. కానీ, అది జరగని పని. స్వయంగా శ్రీకృష్ణుడే అంగరక్షకుడు అర్జునుడికి. అతడిమీద చెయ్యి వేసేవా డెవడు ?" అన్నాడు.

"ఆమాట ఇప్పుడెందుకూ ?" అన్నాడు కర్ణుడు. "కాని, నావొంటితోనే పుట్టింది కవచం. ఇది వొలిచేస్తే వొళ్ళంతా వికారంగా తయారవుతుంది. దీనికి ఏమిటి ఆలోచించావు ?" అన్నాడు.

"ఆ భయం అక్కర్లేదు. సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తుంది నీశరీరం. ఇదిగో శక్తి. అలాంటి ఆపదవస్తేనే ప్రయోగించాలి, ఇది. ఉత్తప్పుడు ఉపయోగిస్తే, నీకే విషమిస్తుంది" అంటూ తన మహాస్త్రం, శక్తి కర్ణుడి చేతిలో పెట్టాడు దేవేంద్రుడు.

"మహాప్రసాదం" అంటూ శక్తి పుచ్చుకున్నాడు కర్ణుడు. చెవుల కుండలాలు తీసి దేవేంద్రుడిచేతిలో పెట్టాడు. దారయిన వొక ఆయుధం పుచ్చుకుని, తన శరీరం చీల్చడం మొదలుపెట్టాడు. అంతబాధా అలాగే సహించాడు. కవచం వొలిచి, దేవేంద్రుడి ముందు పెట్టాడు.

కర్ణుడి ఈమహాత్యాగం చూసి, ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నాయి లోకాలు. 'హా హా' అంతరిక్షంలో కిన్నరులూ, యక్షులూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ కోలాహలం చేశారు. దివ్యదుందుభులు మోగాయి. దేవలోకంనించి పూలవర్షమే కురిసింది అతడిమీద.

కర్ణుడి కవచకుండలాలు తీసుకుని, సంతోషిస్తూ వెళ్ళిపోయాడు దేవేంద్రుడు. ప్రపంచమంతా క్షణాలమీద పాకిపోయింది ఈవార్త. పాండవులేమో సంతోషించారు. దుర్యోధనుడూ వాళ్ళూ మాత్రం దుఃఖపడ్డారు.

బ్రాహ్మడి అరణి

పాండవుల అరణ్యావాసం పన్నెండో ఏడు అయిపోవచ్చింది. కామ్యకవనం విడిచిపెట్టేశారు వాళ్ళు. మళ్ళీ ద్వైతవనంలో వచ్చి ఆశ్రమం పెట్టారు.

ఒకనాడు ధర్మరాజూ, తమ్ములూ యావన్మందీ కూచుని, ఆమాటా ఈమాటా ఆడుకుంటున్నారు. అంతలో వొక బ్రాహ్మడు రొజుకుంటూ, పరుగెత్తుకువచ్చాడు. "మహారాజా, వొక జింక నాఅరణి పట్టుకుపోయింది" అంటూ లబోలబో మన్నాడు. "చెట్టుకొమ్మని పెట్టాను అరణి. జింకవచ్చి చెట్టుకి రాసుకుంది. దాని కొమ్ముల్లో తగులుకుంది అరణి. పట్టుకుని అదే పారిపోవడం పారిపోతోంది. అరణి లేకపోతే, నా నిత్యకృత్యం ఆగిపోతుంది. లెండి. వెంటనే తెచ్చిపెట్టండి" అంటూ వొకటే తొందరచేశాడు.

ఉన్నపాళాన, ధనుస్సుపట్టుకు బయల్దేరాడు ధర్మరాజు. అతడి వెంట తమ్ములూ పరిగెత్తారు. చువ్వల్లాగ వెళ్ళి, జింక వెంట పడ్డారు. ఆగ మేఘాలమీద ఎగిరిపోతోంది జింక. ఎన్నో బాణాలు వేశారు. చిత్రం! ఒకటీ తగల్లేదు దానికి. అలా ఎంతో దూరం తీసుకుపోయింది జింక. వెళ్ళి వెళ్ళి, వొక కీకారణ్యంలో దూరింది. పాండవులు వెంటతరుముతూనే వున్నారు. ఆమహారణ్యంలో మరి కనపడకండా అయిపోయింది జింక.

అంతప్రయత్నమూ వ్యర్థం అయిపోయింది. అన్నదమ్ములు అయిదుగురూ విచారిస్తూ వుండిపోయారు. బాగా అలిసిపోయివున్నారు వాళ్ళు. ఒక మర్రిచెట్టునీడని చదికిలబడిపోయారు. అన్నదమ్ముల ఆయాసం చూసి, ధర్మరాజుతో అన్నాడు, నకులుడు: "దయ, ధర్మం, కులం, శీలం — ఎందులోనూ లోపంలేదు మనకి. ఇలా శ్రమలు వస్తున్నాయంటే, ఏమిటి దీనికి మూలం!" — అని.

"కర్మ" అన్నాడు ధర్మరాజు. "సుఖమయినా, దుఃఖమయినా లోగడ తాను చేసుకున్న కర్మమూలంగానే వస్తుంది. మరో కారణం లేదు" అన్నాడు.

"కర్మే, కర్మకాకపోతే మరేమిటి?" అంటూ ముక్తాయించాడు భీముడు. "అవాళ, ప్రాతికామి వెళ్ళి, ద్రౌపదిని సభలోకి లాక్కువచ్చినప్పుడు; ఆగుడ్డిరాజుకొడుకుల్ని హతవార్చకండా వదిలిపెట్టేశామే—అదిగో, ఆకర్మ మన్ని ఇలా కట్టికుడుపుతోంది" అన్నాడు.

"లక్షలు విలవయినమాట" అంటూ అందుకున్నాడు అర్జునుడు. "అవాళ, అనరానిమాటలూ అన్నాడు కర్ణుడు. అదంతా సహించాం. పిరికివాళ్ళలాగ అడవులుపట్టేశాం. అదిగో ఆకర్మే మన్ని ఇలా ముప్పతిప్పలూ పెడుతోంది" అన్నాడు.

"నిజమే అన్నయ్యా" అంటూ తానూ సాగదీశాడు సహదేవుడు. "అవాళ, మాయజూదమాడిన, మాయలమల్లి శకుని తలకాయ తెగవెయ్యలేకపోయాను. అదిగో, ఆకర్మే ఇలా మన్ని అడ్డమానిగడ్డీ తినిపిస్తోంది" అన్నాడు.

అందరిమాటలూ విన్నాడు ధర్మరాజు. నకులుణ్ణి చూసి, "తమ్ముడూ, అందరమూ అలిసిపోయాం. నోళ్ళెండిపోతున్నాయి. నీళ్ళు కావాలి ముందు. లే. ఈచెట్టెక్కి చూడూ, ఈచుట్టుపక్కల ఎక్కడన్నా నీళ్ళున్నాయేమో!" అన్నాడు. మఱ్ఱిచెట్టెక్కి చూశాడు నకులుడు. "దూరంలో చెరువు కనిపిస్తోంది" అని చెప్పాడు. "అయితే, నువ్వే వెళ్ళు. నువ్వు ముందు తాగి, మాకోసం తెచ్చిపెట్టునీళ్ళు" అన్నాడు ధర్మరాజు. చెట్టుదిగి, వెళ్ళాడు నకులుడు.

అందంగా వుంది చెరువు. కొబ్బరినీళ్ళలా నిర్మలంగా వున్నాయి నీళ్ళు. చూస్తేనే ప్రాణం లేచివస్తోంది. తాగాలని గబగబా దిగబోయాడు నకులుడు. ఆశ్చర్యం! అడుగు ముందుకి వేశాడో

లేదో, ఎవరో అన్నారు: "అబ్బాయీ, ఈచెరువు నాది. నీళ్ళు కావాలంటావా? అయితే, ఆగు. నేను అడిగిన ప్రశ్నలికి జవాబు చెప్పు ముందు"— అని.

నాలుగుదిక్కులూ చూశాడు నకులుడు. ఎవ్వరూ అవుపించలేదు. నిర్లక్ష్యంగా నీళ్ళలోకి దిగాడు. పుడిసెడు నీళ్ళు తాగేడో లేదో, తెలివితప్పి వొడ్డునే పడిపోయాడు.

నిమిషాలమీద రావలిసినవాడల్లా ఆలస్యంచెయ్యడంతోటే, సహదేవుణ్ణి పంపాడు ధర్మరాజు. "మీఇద్దరూ తాగి, మాకోసం పట్టుకురండి నీళ్ళు" అన్నాడు.

వెదుక్కుంటూ వెళ్ళాడు సహదేవుడు. చెరువువొడ్డుని పడి వున్న అన్నని చూశాడు. "ఏమిటిది?" అంటూ ఆశ్చర్యపోయాడు. ఎంతో దుఃఖమూ కలిగిం దతడికి. నాలిక లాక్కుపోతూ వుంది దాహం. "ముందు, నీళ్ళుతాగాలి" అంటూ చెరువులోకి దిగబోయాడు. నకులుణ్ణి అన్నట్టే మళ్ళీ ఎవరో అన్నారు. "అబ్బాయీ, ఈచెరువు నాది. సాహసించి దిగబోకు. నేను అడిగిన ప్రశ్నలికి జవాబుచెప్పు ముందు. తరవాత తాగు, నీళ్ళు"— అని. తానూ ఆ మాటలు పట్టించుకోలేదు సహదేవుడు. చెరువులోకి దిగాడు. నీళ్ళు తాగాడు. విషమెక్కినట్టు తెలివితప్పిపోయి, వొడ్డునే పడిపోయాడు.

"ఇద్దరూ వెళ్ళారు. ఇంత ఆలస్యమైంది. ఏమన్నా విషమించలేదు కదా! చప్పున వెళ్ళు. తీసుకు వచ్చెయ్యి వాళ్ళని" అంటూ అర్జునుణ్ణి పంపాడు ధర్మరాజు.

వచ్చి, చూశాడు అర్జునుడు. తమ్ముళ్ళు ఇద్దరూ చెరువు వొడ్డుని పడివున్నారు. ఆశ్చర్యంతోనూ, దుఃఖంతోనూ అటూఇటూ చూశా డతడు. పిట్టమనిషి కనపళ్ళేదు. నోరు ఆర్చుకుపోతోంది. చెరువులోకి నడిచాడు. ఇంతకి ముందులాగే ఎవరో అన్నారు: "ఈ

చెరువు నాది. బలవంతాన దిగితే ప్రాణంమీదికి వస్తుంది. నీళ్ళకావా లంటే, ముందు నా ప్రశ్నలికి జవాబు చెప్పు ''— అని.

ఒళ్ళుమండింది అర్జునుడికి. '' ఎవడివి నువ్వు ? దొంగచాటుని కూస్తున్నావు ?'' అంటూ శబ్దభేది బాణం గాండీవానికి తొడిగాడు. మాటలు వినిపించిన దిక్కు— బాణంమీద బాణం వదిలాడు. వ్యర్థమే అయిపోయింది శబ్దభేది. మళ్ళీమళ్ళీ అలా వినిపిస్తూనే వున్నాయి మాటలు. అలిసిపోయాడు అర్జునుడు. ముందు దాహం తీర్చుకోవాలి. చెరువులోకి దిగాడు. గబగబా రెండుపుడిసిళ్ళు తాగాడు. వొడ్డుకివచ్చి పడిపోయాడు.

'' అర్జునుడూ ఆలస్యంచేశాడు ? ఏమిటిది ? నువ్వూ వెళ్ళు '' అంటూ భీముణ్ణి పంపాడు ధర్మరాజు.

గాలిలా ఎగిరివచ్చాడు భీముడు. నిద్రపోతున్నట్టు పడివున్నారు తమ్ములు. చూశాడు. దుఃఖం పట్టలేకపోయా డతడు. ''ఏమిటిది ? దేవేంద్రుడో, దేవతలో, కిన్నరులో, నాగులో చేసింది కాని మనుష్య మాత్రుడి పని కాదిది. సరే, ముందు దాహం పుచ్చుకోనీ, తరవాత చూద్దాం '' అంటూ నీళ్ళలోకి దిగాడు. ముందటిలాగే, మళ్ళీ ఎవరో అన్నారు. '' ఎందుకిలా సాహసం చేస్తావు ? ఈ చెరువు నాది. నీకు చేతనయితే నా ప్రశ్నలికి జవా బియ్యి. తరవాత నీళ్ళుతాగు ''— అని.

వినిపించుకోలేదు భీముడు. గబగబా నీళ్ళు తాగాడు. అందరి లాగే వొడ్డుకివచ్చి, పడిపోయాడు.

ఎంతకీ రాలేదు తమ్ములు. నలుగురూ అక్కడే వుండిపోయారు. మనస్సు కలిచినట్టవుతోంది ధర్మరాజుకి. ఈసారి తానే బయల్దేరాడు. మనిషన్నవాడు కాలుపెట్టనట్టు వుంది దారి. రాళ్ళూ, గుట్టలూ, చెట్లూ, పుట్టా, ముళ్ళూ, తుప్పలూ, అడివిపందులూ, పెద్దపులులూ— భయంకరంగా వుంది అడివి. వెదుక్కుంటూ వెళ్ళాడు ధర్మరాజు.

చెరువూ, చెరువువొడ్డుని పడివున్న తమ్ముళ్లూ అవుపించారు. దిక్పాలకులవంటి వాళ్ళు, సింహం కొదమల్లాంటి రాజకుమాళ్ళు — నలుగురు తమ్ముళ్లూ దిక్కులేని వాళ్ళలాగ, కింద తెలివిలేకండా పడివున్నారు.

కొయ్యబారిపోయాడు ధర్మరాజు. ఆశ్చర్యం, ఆశ్చర్యాన్ని మించిన దుఃఖం, నిట్టూర్పులు, కన్నీళ్ళు. కాళ్ళకింద భూమి కదిలిపోతున్నట్టుంది ధర్మరాజుకి. కొంతసేపటికి, ఎలాగో దిట్టపరుచుకున్నాడు గుండె. నలుగురు తమ్ముళ్లనీ చూశాడు. నాలుగుదిక్కులూ పరికించాడు.

"ఏమిటిది? మరెవ్వరూ వచ్చిన జాడ కనిపించదు. పోట్లాటా జరిగినట్టులేదు. వీళ్ళ వొంటిమీదా, ఏదన్నా దెబ్బతగిలిన గుర్తూ అవుపడదు. ఏమయినట్టు? — పరమదుర్మార్గుడు దుర్యోధనుడు. మాయలరాకాసి శకుని. ఎంతయినా చెయ్యగలరు వాళ్ళు. వాళ్ళ పనేనా ఇది? మేలుకున్నట్టే వున్నాయి, మొహాలు. శరీరంమీద కాంతి కాంతిలాగే వుంది. మరి? — ఈ నీళ్ళు విషపునీళ్ళా? ఈచెరువు చావుల చెరువా? ఇంత నిర్మలంగా వున్నాయి నీళ్ళు! అయితే, ఏమిటి ఈమాయ? ఏదీ పాలుపోకండా వుంది.

"రాజ్యమూ పోయింది. సంపదలూ శత్రువులపాలయాయి. ఈకారడివిలో, ఈఘోరమృగాలమధ్య బతుకుతూవున్న వీళ్ళని వెంటాడి, దిక్కులేనివాళ్ళనిచేశాడు దైవం! ఎటు పోయేది నేను? ఎందులో దూరేది? నాదుఃఖానికి అంతమెక్కడ?

"కొడుకులు కష్టపడిపోతున్నారనే కుమిలిపోతూవుంది, అమ్మ కుంతీదేవి. ఎదురువచ్చి, 'బాబూ, అయిదుగురూ వెళ్ళారు, అడివికి. ఒక్కడివే వచ్చావు! తమ్ముళ్లేరీ!' అంటే ఏమనిచెప్పేది? ద్రోణుడూ, విదురుడూ, భీష్ముడూ, కృపుడూ, కుశల మడిగితే ఏమనేది? ఈదుఃఖం ఎలా భరించేది?"

ఇలా ఎన్నో విధాల దుఃఖపడ్డాడు ధర్మరాజు. దాహమేమో దారుణంగా వుంది. తానూ దిగబోయాడు నీళ్ళకి.

"ఆగు" అంది అశరీరభూతం. "ఇదిగో, నేను వొక కొంగని. ఈచెరువు నాసొమ్ము. నామాట వినిపించుకోలేదు నీతమ్ములు. వద్దంటే నీళ్ళు తాగారు. ప్రాణాలు పోగొట్టుకున్నారు. నువ్వూ సాహసించావా, నీకూ వాళ్ళగతే పడుతుంది. ముందే చెపుతున్నాను. నేను అడిగిన ప్రశ్నలికి జవాబుచెప్పు. తరవాత తాగు నీళ్ళు" అంది.

ఆకాశందిక్కు చూశాడు ధర్మరాజు. "అయ్యా, కొంగ రూపంలో వున్న రుద్రుడివో అగ్నివో, వాయుదేవుడివో ఎవడివో నువ్వు! అలాకాకపోతే, కొంగేమిటి, నాతమ్ముల్ని, కులపర్వతా ల్లాంటివాళ్ళని కూలదియ్యడ మేమిటి? దేవతలన్నా గెలవలేరు వీళ్ళని. అలాంటి వీళ్ళని, ఇలా చేశావు. ఏమీ ఎరగనట్టు మళ్ళీ దూరంగా వున్నావు. అద్భుతం, భయం, కౌతుకం — నిలవనివ్వలేదు నన్ను. ఎవరు నువ్వు? ఏమిటి నీఉద్దేశం? నిజం చెప్పు. నాహృదయవేదన తొలిగించు" అన్నాడు.

"అవును. కొంగని కాను. యక్షుణ్ణి నేను. నామాయవల్లే ఇలా అయారు నీతమ్ములు" అంటూ భయంకరంగా ధర్మరాజు ముందు నుంచున్నాడు యక్షుడు. పే—ద్ద తాటిచెట్టంత పొడవుగా వున్నాడు యక్షుడు. పొడవాటి కొంగమెడ. పెద్దపెద్ద దంతాలు తాటికాయలంతలేసి మిడిగుడ్లు. అతడు ఘోరంగా బుసకొడుతూ వుంటే, భూతకోటి యావత్తూ జజ్జరిల్లిపోతోంది.

అలా ధర్మరాజుఎదట ప్రత్యక్షమై, మేఘంగర్జించినట్టు అన్నాడు యక్షుడు: "నాఅనుమతిలేకండా ఈనీళ్ళుతాగినవాళ్లు ఎవరయినా సరే, చచ్చిపోతారు. నువ్వు అలా చెయ్యలేదు. బుద్ధిమంతుడివి. అంచేత నాప్రశ్నలికి జవాబుచెప్పు."

"నువ్వు అడగ్గడం నీకునచ్చినట్టు చెప్పడ్డం, నాబోటివ్వాడికి సాధ్యం కానిపని. అయినా, అడుగు. నాఅంతరంబట్టి, ప్రయత్నిస్తాను" అన్నాడు ధర్మరాజు.

యక్షప్రశ్నలు

యక్షుడు : సూర్యుణ్ణి ఏది ఉదయింపజేస్తుంది ?

ధర్మరాజు : బ్రహ్మం.

యక్షుడు : సూర్యుడి రెండుపక్కలా ఎవరు తిరుగుతున్నారూ ?

ధర్మరాజు : దేవతలు.

యక్షుడు : అతణ్ణి ఏది అస్తమింప జేస్తోంది ?

ధర్మరాజు : ధర్మం.

యక్షుడు : అతడికి ఆధారమేమిటి ?

ధర్మరాజు : సత్యం.

యక్షుడు : మనిషి దేనివల్ల శ్రోత్రియుడవుతాడు ?

ధర్మరాజు : (వేదం) శ్రుతివల్ల.

యక్షుడు : దేనివల్ల మహత్వం పొందుతాడు ?

ధర్మరాజు : తపస్సువల్ల.

యక్షుడు : దేనివల్ల సహాయవంతుడవుతాడు ?

ధర్మరాజు : ధైర్యంవల్ల.

యక్షుడు : దేనివల్ల బుద్ధిమంతుడవుతాడు ?

ధర్మరాజు : వృద్ధుల్ని సేవించడం వల్ల.

యక్షుడు : బ్రాహ్మడికి దేవత్వం ఎలావస్తుంది ?

ధర్మరాజు : వేదాలు చదవడం వల్ల.

యక్షుడు : సజ్జనత్వం ?

ధర్మరాజు : తపస్సువల్ల.

యక్షుడు : మానవత్వం ?

ధర్మరాజు : మరణంవల్ల.

యక్షుడు : దుర్జనత్వం ?

ధర్మరాజు : పరనిందవల్ల.

యక్షుడు : క్షత్రియుడికి దేవత్వం ఎలావస్తుంది ?

ధర్మరాజు : అస్త్రవిద్యవల్ల.

యక్షుడు : సజ్జనత్వం ?

ధర్మరాజు : యజ్ఞంవల్ల.

యక్షుడు : మానవత్వం ?

ధర్మరాజు : పిరికితనంవల్ల.

యక్షుడు : దుర్జనత్వం ?

ధర్మరాజు : శరణన్నవాళ్ళని రక్షించకపోవడంవల్ల.

యక్షుడు : యజ్ఞియమైన సామమేది ?

ధర్మరాజు : ప్రాణం.

యక్షుడు : యజుస్సు ?

ధర్మరాజు : మనస్సు.

యక్షుడు : ఏది యజ్ఞం వరిస్తుంది ?

ధర్మరాజు : ఋక్కు.

యక్షుడు : యజ్ఞం దేన్ని అతిక్రమించదు ?

ధర్మరాజు : ఋక్కుని.

యక్షుడు : వ్యవసాయదారుడికి ఏది ముఖ్యం ?

ధర్మరాజు : వర్షం.

యక్షుడు : విత్తనాలు చల్లేవాడికి ?

ధర్మరాజు : బీజం. (ధాన్యాదులు)

యక్షుడు : ప్రతిష్ఠకావలిసినవాళ్ళకి ?

ధర్మరాజు : గోవులు.

యక్షుడు : సంతానం కావలిసినవాళ్ళకి ?

ధర్మరాజు : పుత్రుడు.

యక్షుడు : బతికివుండిన్నీ చచ్చినవా డెవడు ?

ధర్మరాజు : దేవతలూ, పితరులూ, అతిథులూ, సేవకులూ—వీటికి పెట్టకండా తినేవాడు,

యక్షుడు : భూమికంటే బరువైంది ఏది ?

ధర్మరాజు : తల్లి.

యక్షుడు: ఆకాశంకంటే ఉన్నతమైనవా రెవరు ?

ధర్మరాజు : తండ్రి.

యక్షుడు : గాలికంటే వేగం పోయేది ?

ధర్మరాజు : మనస్సు.

యక్షుడు : గడ్డికంటే దట్టమైం దేది ?

ధర్మరాజు : చింత.

యక్షుడు : నిద్రలోనూ కళ్ళుముయ్యనివా ళ్లెవరు ?

ధర్మరాజు : చేపలు.

యక్షుడు : పుట్టిన్నీ చేతనత్వంలేని దేది ?

ధర్మరాజు : గుడ్డు.

యక్షుడు : రూపం వుండిన్నీ హృదయంలేని దేది ?

ధర్మరాజు : రాయి.

యక్షుడు : వేగంవల్ల పెరిగే దేది ?
ధర్మరాజు : ఏరు.

యక్షుడు : పౌన్నాళ్లో స్నేహితు డెవరు ?
ధర్మరాజు : విద్య.

యక్షుడు : ఇంటిదగ్గిర ?
ధర్మరాజు : భార్య.

యక్షుడు : జబ్బుతోవున్నవాడికి ?
ధర్మరాజు : వైద్యుడు.

యక్షుడు : మరణానికి సిద్ధంగా వున్నవాడికి ?
ధర్మరాజు : దానం.

యక్షుడు : సర్వభూతాలికీ అతిథి ఎవడు ?
ధర్మరాజు : అగ్ని.

యక్షుడు : సనాతన ధర్మం ?
ధర్మరాజు : హోమం.

యక్షుడు : ఏది అమృతం ?
ధర్మరాజు : చంద్రుడు :

యక్షుడు : ప్రపంచమంతా ఏమిటి ?
ధర్మరాజు : గాలి.

యక్షుడు : ఎప్పుడూ ఒంటరిగా తిరిగేవా డెవడు ?
ధర్మరాజు : సూర్యుడు.

యక్షుడు : మళ్ళీమళ్ళీ పుట్టేవా డెవడు ?
ధర్మరాజు : చంద్రుడు.

యక్షుడు : చలికి ఏది మందు?
ధర్మరాజు : అగ్గి.

యక్షుడు : పెద్ద గిన్నెలపాత్ర ఏది ?
ధర్మరాజు : భూమి.

యక్షుడు : ధర్మానికి కుదురేది ?
ధర్మరాజు : సామర్థ్యం.

యక్షుడు : కీర్తికి ?
ధర్మరాజు : దానం.

యక్షుడు : స్వర్గానికి ?
ధర్మరాజు : సత్యం.

యక్షుడు : సుఖానికి ?
ధర్మరాజు : శీలం.

యక్షుడు : మనుష్యుడి ఆత్మ ఎవ్వరు ?
ధర్మరాజు : కొడుకు.

యక్షుడు : దైవికమయిన చుట్టమెవ్వరు ?
ధర్మరాజు : భార్య.

యక్షుడు : అతడి ఉపజీవనం, అంటే జీవనాశ్రయం ఎవరు ?
ధర్మరాజు : మేఘం.

యక్షుడు : అతడి పరమాశ్రయం ఏమిటి ?
ధర్మరాజు : దానం.

యక్షుడు : ధన్యులయినవాళ్ళలో ఉత్తమగుణమేది ?
ధర్మరాజు : సామర్థ్యం.

యక్షుడు : ధనాల్లో గొప్ప దేది ?
ధర్మరాజు : శాస్త్రజ్ఞానం.

యక్షుడు : లాభాల్లో గొప్ప దేది ?
ధర్మరాజు : ఆరోగ్యం.

యక్షుడు : సుఖాల్లో గొప్పవేది ?
ధర్మరాజు : సంతోషం.

యక్షుడు : ధర్మాల్లో గొప్పదేది ?
ధర్మరాజు : అహింస.

యక్షుడు : ఎప్పుడూ ఫలించే దేది ?
ధర్మరాజు : యోగం.

యక్షుడు : దేన్ని నిగ్రహిస్తే సంతోషం సిద్ధిస్తుంది ?
ధర్మరాజు : మనస్సుని.

యక్షుడు : ఎవళ్ళతో సంధిచేసుకుంటే చెడకండా వుంటుంది ?
ధర్మరాజు : మంచివాళ్ళతో.

యక్షుడు : ఏది విడిచిపెడితే మనిషి ప్రియమైనవా డవుతాడు.
ధర్మరాజు : క్రోధం.

యక్షుడు : ఏది మానుకుంటే ధనవంతు డవుతాడు ?
ధర్మరాజు : కామం.

యక్షుడు : దేనికి దూరంగావుంటే సుఖపడతాడు ?
ధర్మరాజు : లోభానికి.

యక్షుడు : బ్రాహ్మడికి దానమెందు కివ్వాలి ?
ధర్మరాజు : ధర్మం పెరగడంకోసం.

యక్షుడు : నటులికీ నాట్యకర్తెలికీ దానమెందు కివ్వాలి ?
ధర్మరాజు : దేశదేశాల్లో కీర్తి చాటుతారు గనక.

యక్షుడు : సేవకులి కెందు లివ్వాలి ?
ధర్మరాజు : యుద్ధాల్లో ప్రాణాలిస్తారు కనక.

యక్షుడు : రాజు కెందుకివ్వాలి ?
ధర్మరాజు : భయం రాకండా చూస్తాడు గనక.

యక్షుడు : లోకాన్ని కప్పివున్న దేది ?
ధర్మరాజు : అజ్ఞానం.

యక్షుడు : లోకం దేనివల్ల ప్రకాశించకుండా వుంది ?
ధర్మరాజు : తమస్సువల్ల.

యక్షుడు : మనిషి, స్నేహితుణ్ణి ఎందుకు వదిలేస్తాడు ?
ధర్మరాజు : లోభంవల్ల.

యక్షుడు : స్వర్గానికి ఎందుకు వెళ్ళడు ?
ధర్మరాజు : ఆసక్తులు వదులుకోలేక.

యక్షుడు : ఎవడు చచ్చినవాడితో సమానం ?
ధర్మరాజు : దరిద్రుడు ?

యక్షుడు : చచ్చినరాజ్యమేది ?
ధర్మరాజు : రాజులేనిరాజ్యం చచ్చినరాజ్యం.

యక్షుడు : చచ్చిన శ్రాద్ధమంటే ఏమిటి ?
ధర్మరాజు : శ్రోత్రియబ్రాహ్మడు లేని శ్రాద్ధం చచ్చినశ్రాద్ధం.

యక్షుడు : చచ్చినయజ్ఞమంటే ?
ధర్మరాజు : దక్షిణలేనియజ్ఞం చచ్చినయజ్ఞం.

యక్షుడు : లోకానికి ఏమిటి ఆధారం ?
ధర్మరాజు : సత్పురుషులు.

యక్షుడు : నీటికి ?
ధర్మరాజు : ఆకాశం.

యక్షుడు : అన్నానికి ?
ధర్మరాజు : ఆవు.

యక్షుడు : ఏది విషం ?
ధర్మరాజు : బ్రాహ్మడి ధనం.

యక్షుడు : తద్దినానికి ఏది తగిన కాలం ?
ధర్మరాజు : మంచిబ్రాహ్మడు రావడం.

యక్షుడు : తపస్సంటే ఏమిటి ?
ధర్మరాజు : తన కులధర్మం ఆచరించడం.

యక్షుడు : దమమంటే ?
ధర్మరాజు : మనస్సు అరికట్టడం.

యక్షుడు : క్షమ అంటే ?
ధర్మరాజు : ద్వంద్వదుఃఖాలు సహించుకోడం.

యక్షుడు : సిగ్గంటే ?
ధర్మరాజు : చేయరానిపనులంటే జడవడం.

యక్షుడు : జ్ఞానమంటే ఏమిటి ?
ధర్మరాజు : బ్రహ్మం గుర్తించడం.

యక్షుడు : శమమంటే ?
ధర్మరాజు : మనస్సు ఉపశమింప చెయ్యడం.

యక్షుడు : దయ అంటే ?
ధర్మరాజు : యావన్మంది ప్రాణుల సుఖమూ కోరడం.

యక్షుడు : ఆర్జవమంటే ?
ధర్మరాజు : అన్నిటిమీదా సమభావం కలిగివుండడం.

యక్షుడు : గెలవరాని శత్రువేది ?
ధర్మరాజు : క్రోధం.

యక్షుడు : నశించని రోగమేది ?
ధర్మరాజు : లోభం.

యక్షుడు : ఎవడు సాధువు ?

ధర్మరాజు : సర్వభూతాలికీ హితవుగా ప్రవర్తించేవాడు.

యక్షుడు : అసాధు వెవడు ?

ధర్మరాజు : దయలేనివాడు.

యక్షుడు : మోహమంటే ఏమిటి ?

ధర్మరాజు : మూఢత్వం.

యక్షుడు : మానమంటే ఏమిటి ?

ధర్మరాజు : ఆత్మాభిమానం.

యక్షుడు : సోమరితనమంటే ఏమిటి ?

ధర్మరాజు : ధర్మంచెయ్యకండా వుండడం.

యక్షుడు : శోకమంటే ఏమిటి ?

ధర్మరాజు : అజ్ఞానం.

యక్షుడు : స్థైర్యమంటే ఏమి ?

ధర్మరాజు : తన కులధర్మంమీద స్థిరబుద్ధితో వుండడం.

యక్షుడు : ధైర్యమంటే ఏమిటి ?

ధర్మరాజు : ఇంద్రియనిగ్రహం

యక్షుడు : స్నానమంటే ఏమిటి ?

ధర్మరాజు : మనోమాలిన్యం వదిలివుండడం.

యక్షుడు : దానమంటే ఏమిటి ?

ధర్మరాజు : సమస్త ప్రాణులినీ రక్షించడం.

యక్షుడు : ఎవడు పండితుడు ?

ధర్మరాజు : ధర్మం తెలిసినవాడు.

యక్షుడు : ఎవడు నాస్తికుడు ?
ధర్మరాజు : మూర్ఖుడు.

యక్షుడు: ఎవడు మూర్ఖుడు ?
ధర్మరాజు : నాస్తికుడు.

యక్షుడు : ఏది కామం ?
ధర్మరాజు : సంసారహేతువైందే కామం.

యక్షుడు : మచ్చరమంటే ఏమిటి ?
ధర్మరాజు : హృదయతాపం.

యక్షుడు : అహంకారమంటే ?
ధర్మరాజు : అజ్ఞానం.

యక్షుడు : దంభమంటే ?
ధర్మరాజు : తనగొప్ప తాను చెప్పుకోడం.

యక్షుడు : కొండెతనమంటే ?
ధర్మరాజు : ఇతర్లని దూషించడం.

యక్షుడు : దైవమంటే ఏమిటి ?
ధర్మరాజు : పూర్వజన్మలో చేసిన దానఫలం.

యక్షుడు : పరస్పరవిరుద్ధములూ, నిత్యవిరుద్ధములూ, అయిన ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ — ఈమూడూ ఎక్కడ కలుస్తాయి ?
ధర్మరాజు : భార్యలో.

యక్షుడు : ఎవడు తరగని నరకం అనుభవిస్తాడు ?
ధర్మరాజు : ఆశపెట్టి దానమివ్వనివాడూ, వేదాలూ, ధర్మశాస్త్రాలూ, దేవతలూ, పితృదేవలూ, బ్రాహ్మలూ — వీళ్ళని ద్వేషించిన

వాడూ, ధనముండిన్నీ సత్పాత్రదానం చేయనివాడూ తర గని నరకం అనుభవిస్తాడు.

యక్షుడు : కులమా ? ప్రవర్తనా ? వేదాలుచదవడమా ? శాస్త్ర జ్ఞానమా ? — ఏది బ్రాహ్మణత్వమిస్తుంది?

ధర్మరాజు : కులంకాదు. వేదాలు చదవడమ్మూ కాదు. శాస్త్రజ్ఞానమూ కాదు. ప్రవర్తనే బ్రాహ్మణత్వమిస్తుంది. నాలుగు వేదాలూ చదివినా మంచి ప్రవర్తనలేని బ్రాహ్మడు నీచుడే అవుతాడు.

యక్షుడు : మంచిగా మాట్లాడే వాడికి ఏమిటి దొరుకుతుంది ?

ధర్మరాజు : స్నేహితులు దొరుకుతారు.

యక్షుడు : ఆలోచించి పనిచేసేవాడు ఏమవుతాడు ?

ధర్మరాజు : అందరిలోకీ గొప్పవాడవుతాడు.

యక్షుడు : అధికం స్నేహితులున్నవాడు ?

ధర్మరాజు : సుఖపడతాడు.

యక్షుడు : ధర్మంతప్పకండా నడుచుకున్నవాడు

ధర్మరాజు : ఉత్తమగతులు పొందుతాడు.

యక్షుడు : ఎవడు సంతోషంగా వుంటాడు ?

ధర్మరాజు : ఋణం లేనివాడు. ప్రవాసంలో వుండనివాడు. తనఇంట నిర్విచారంగా ఆకో అలమో వండించుకుని పగటి అయిదో జామునో, ఆరోజామునో భుజించేవాడు.

యక్షుడు : ఏది ఆశ్చర్యం ?

ధర్మరాజు : ప్రాణులు ప్రతీరోజూ చచ్చిపోతూ వుండడం చూస్తూనూ మనిషి తానుమాత్రం స్థిరంగా వుంటాననుకోడం.

యక్షుడు : ఏది మార్గం ?
ధర్మరాజు : పెద్దలు నడిచింది.

యక్షుడు : ఏది వార్త ?
ధర్మరాజు : భూమి పాత్ర. ఆకాశం మూత. పగలూ రాత్రీ కట్టెలు. సూర్యుడు అగ్ని. మాసాలూ రుతువులూ తెడ్లు. వీటితో కాలమే ప్రాణికోటిని వండేస్తూవుంది. ఇదే వార్త.

యక్షుడు : పురుషుడంటే ఎవడు ?
ధర్మరాజు : భూమీ, ఆకాశం అంతటా ఎవడి కీర్తి నిండివుంటుందో అతడే పురుషుడు.

యక్షుడు : లోకంలో అందరినీ మించిన ధనవంతు డెవడు ?
ధర్మరాజు : ప్రియమూ అప్రియమూ, సుఖమూ దుఃఖమూ, గతమూ ఆగతమూ ఇవన్నీ వొక్కలాగే చూసేవాడు అందరినీ మించిన ధనవంతుడు.

యక్షుడు అడిగిన ప్రతీప్రశ్నకీ సరయిన జవాబు చెప్పాడు ధర్మరాజు. సంతోషించాడు యక్షుడు. "ధర్మరాజా, నా ప్రశ్నలన్నిటికీ చక్కని జవాబులు చెప్పావు. సంతోషంగా వుంది నాకు. నీ తమ్ముల్లో వొకర్ణి మాత్రం బతికిస్తాను. నలుగురిలో ఎవణ్ణి బతికించమంటావో చెప్పు" అన్నాడు.

"నకులుణ్ణి బతికించు" అన్నాడు ధర్మరాజు.

"అదేం ?" అన్నాడు యక్షుడు. "భీముడూ అర్జునుడూ వున్నారు. అఖండమైన బలవంతులు వీళ్లు. నీకు ప్రాణంలాంటి వాళ్లునూ. అలాంటివాళ్ళని మానుకుని, నకులుణ్ణి కోరుతున్నావేం ?" అని అడిగాడు.

"మాతండ్రికి ఇద్దరు భార్యలు; కుంతీ, మాద్రిన్నీ. కుంతి కొడుకులు ముగ్గురిలోనూ పెద్దవాణ్ణి నేను బతికాను. మాద్రికొడుకుల్లో వొకడు బతకడం ధర్మం కదా!" అన్నాడు ధర్మరాజు.

"నీధర్మబుద్ధికి మెచ్చుకుంటున్నాను" అన్నాడు యక్షుడు. "నీతమ్ములు నలుగుర్నీ బతికిస్తాను" అన్నాడు.

యక్షుడి నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది. నిద్రపోయి లేచినట్టు లేచి కూచున్నారు భీమార్జునులూ, నకులసహదేవులున్నూ. అంతకంటే చిత్రం ఏమిటంటే, ఆకలీ దప్పికా కూడా లేదు వాళ్ళకి. ఆశ్చర్యపోయాడు ధర్మరాజు. "మహాత్మా, నువ్వు కేవలం యక్షుడివంటే నమ్మలేకపోతున్నాను" అన్నాడతడు. "నిజంగా దేవేంద్రుడివో, శివుడివో, అగ్నిహోత్రుడివో, గాలిదేవుడివో అయివుంటావు. కాదంటే, నాతండ్రి ధర్మదేవతవేమో అని పిస్తోంది నాకు. అనుగ్రహించు. ఎవరు నువ్వు?" అని చేతులుజోడించాడు.

"అవును, ధర్మదేవతనే నేను" — చిరునవ్వుతో అన్నాడు యక్షమూర్తి. "సత్యమూ, శౌచమూ, దానమూ, తపమూ, శమమూ, దాంతీ, కీర్తీ, జ్ఞానమూ — ఇవి అన్నీ నామూర్తులే. మహాధార్మికుడివయిన కుమారుడివి నువ్వు. నిన్ను చూసిపోవాలనే ఇలా వచ్చాను. నన్ను ఆశ్రయించిన వాళ్ళకి దుర్గతులంటూ వుండవు. నీకు ఏం కావాలో అడుగు. వరమిస్తాను" అన్నాడు.

ధర్మదేవత అనేసరికి తడబడిపోయాడు ధర్మరాజు. భక్తిపూర్వకంగా దండప్రణామం చేశాడు. "తండ్రీ, ఆశ్రమంలో అరణికోసం కూచునే వుంటాడు బ్రాహ్మడు. అది దొరికిపోయేటట్టు వరమియ్యి. అది పట్టుకుని మాయమే అయిపోయింది జింక" అన్నాడు.

"జింకాలేదూ ఏమీలేదు" అన్నాడు ధర్మదేవత. "నిను నన్ను పరీక్షించడం కోసం నేనే అలా పట్టుకువచ్చేశాను అరణి. ఇదిగో" అంటూ ధర్మరాజుచేతిలో పెట్టాడు అరణి. "మీ వనవాసం పన్నెండేళ్లూ నిండిపోయాయి. పదమూడో ఏడు వచ్చేసింది. ఇక అజ్ఞాతవాసం చెయ్యాలి మీరు. మీ ఆరుగురూ ఎక్కడ, ఏయే రూపాలతో వుండాలంటే, ఆయా రూపాలు మీకు వచ్చేటట్టు వరమిస్తున్నాను. అంతేకాదు, అజ్ఞాతవాసంలో మీరు ఎలావున్నాసరే, మిమ్మల్ని ఎవరూ పోల్చిపట్టకండానూ వరమిస్తున్నాను. ఇంకా ఏం కావాలో అడుగు" అన్నాడు.

"ఆది దేవుడివి నువ్వు. అనుగ్రహించావు. దర్శన మిచ్చావు. ధన్యుణ్ణయాను. ఇంతకంటే ఏం కావాలి నాకు? అయినా, వొక్కవరం మాత్రం దయచెయ్యి. ఎన్నడూ కూడా క్రోధమూ, మోహమూ, మొదలయిన అరిషడ్వర్గాలు నన్ను అంటకండా అనుగ్రహించు" అన్నాడు ధర్మరాజు.

"తథాస్తు" అని, అంతర్ధానమయిపోయాడు ధర్మదేవత.

అనంతరం ఆశ్రమానికి వచ్చేశారు పాండవులు. బ్రాహ్మడి అరణి అతడికి ఇచ్చి, సంతోషపరిచారు. అతడిచ్చిన ఆశీర్వాదాలు అందుకుని ఆనందించారు.

వ్యావహారికాంధ్రమహాభారతం.

అరణ్యపర్వం

సంపూర్ణం.

రాజమండ్రి సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్ నందు ముద్రితము